

ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА
ВНЗ "ВІДКРИТИЙ МІЖНАРОДНИЙ УНІВЕРСИТЕТ РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ "УКРАЇНА"

РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ
ВТОРИННОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ПОЛТАВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

РАДА АДВОКАТІВ В ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМ. В. Г. КОРОЛЕНКА

ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ ЦЕНТР СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ
(НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ) УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНОГО
ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ПОДІЛЬСЬКОЇ РАЙОННОЇ У М. ПОЛТАВІ РАДИ

**МАТЕРІАЛИ
РЕГІОНАЛЬНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПРАВА ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ:
СУЧАСНИЙ СТАН ТА
МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ»**

7 грудня 2016 р.

м.Полтава

УДК [30+33+34]: 001.895

С69

Друкується за ухвалою ради юридичного факультету
Полтавського інституту економіки і права вищого навчального
закладу

«Відкритий міжнародний університет розвитку людини
«Україна»

(протокол №3 від 24.11.2016 р.)

Редакційна колегія:

Шаравара Роман Іванович – к.е.н., доцент, перший заступник
директора з науково-педагогічної роботи

Кальян Олександр Сергійович – к.ю.н., доцент, завідувач кафедри
правознавства

Аванесян Геннадій Миколайович – доцент кафедри правознавства

Коваленко Володимир Федорович – ст. викладач кафедри
правознавства

Матеріали Регіональної науково-практичної конференції «Права
людини в Україні: сучасний стан та механізм реалізації». – Полтава. –
2016. – 637 с.

Видання розраховане на науковців, аспірантів, викладачів, студентів

УДК [30+33+34]: 001.895

©Колектив авторів, 2016

Аванесян Геннадій Миколайович
доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки права

ФОРМИ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ

В Україні проведення економічної реформи, спрямоване на формування в країні засад ринкової економіки, закономірно обумовило необхідність упровадження світового досвіду в систему відносин власності, у тому числі і на землю.

У законодавстві та земельно-правовій доктрині України усталився поділ права власності на землю за суб'єктом права на «форми права власності на землю». В.І. Андрейцев визначає форми права власності як юридично означені напрями суб'єктно-об'єктної приналежності природних ресурсів [у т.ч. земель] і їх оргашзаційно-правового забезпечення [1].

Множинність форм права власності на землю було запроваджено з прийняттям Закону України «Про форми власності на землю» від 30.01.1992 та ухваленням ЗК України 1990 р. у новій редакції 13.03.1992, коли було запроваджено колективну та приватну форми власності на землю (поряд із державною, яка була єдиною протягом попереднього «радянського» періоду) [2].

Такий поділ піддавався критиці, насамперед, у частині виділення т.з. «колективної власності». Напевно, саме ця критика зумовила те, що прийнята 28.06.1996 Конституція України не містила конкретного посилання на форми власності, у тому числі на землю, згадуючи лише власність на землю народу України (ст.13), власність громадян, юридичних осіб і держави (ст.4), та власність територіальних громад на землю (ст.142). Це дало підстави для твердження деяким дослідникам, що «Конституція скасувала колективну форму власності» [3].

Тому, слід повністю підтримати думку П. Ф. Кулинич, за якою в сучасних умовах поділ права власності на землю за формами застарів, «необхідна відмова від поділу права власності на форми та види, що мають різний зміст, та створення єдиного інституту права власності» [4]. Певні тенденції в цьому напрямку вже можна простежити в чинному законодавстві України: як вже зазначалося, Конституція України не оперує терміном «форми права власності». Аналогічно, майже не оперує цим терміном чинний ЗК України, проте розрізняє правовий режим: (1) приватної (фізичних та юридичних осіб), (2) державної, (3) комунальної власності на землю, що дозволяє на сьогодні говорити про відповідні форми права власності [5].

На думку багатьох дослідників, окрім цих трьох форм права власності на землю існує також (4) право власності на землю Українського народу [6].

Також, слід окремо розглядати (5) колективну власність на землю, існування якої в сучасних умовах є дискусійним питанням [7].

Поза такою класифікацією форм права власності на землю залишається право власності іноземних держав, яке передбачено ст.ст.85,129 ЗК України. Проте на сьогодні поки що немає випадків набуття земельних ділянок у межах України у власність іноземних держав. Натомість, продаж земельних ділянок здійснюється у власність посольства іноземної держави. Виходячи із цього, а також невеликої ймовірності набуття іноземними державами права власності на земельні ділянки в майбутньому, видається недоцільним розглядати право власності на землю іноземних держав як окрему форму [8].

Поділ права власності на землю за формами може призводити до невинуватеної дискримінації окремих форм права власності, наприклад, у частині гарантій захисту права власності.

Саме у створенні єдиного права власності полягає найбільша радикальна зміна в регламентації цього правового інституту, що була реалізована в Конституції України. Прийнятої

28 червня 1996 року, а також у Земельному та Цивільному кодексах України. У зазначених законодавчих актах право власності за своїм змістом є єдиним. Саме за таким принципом будується цивільне законодавство цивілізованих країн світу. Із введення в дію 1 січня 2002 року нового ЗК України відбулася імплементація цього принципу і в земельне законодавство нашої країни [9].

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України: від 28 червня 1996 року // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Земельний кодекс України // Верховна Рада України // Кодекс України, Кодекс, Закон від 25.10.2001 № 2768-III, № 3-4, ст.27//Електронний ресурс: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>
3. Мірошниченко А.М. Земельне право України: Навчальний посібник. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2007. – С.102.
4. Мірошниченко А.М. Земельне право України: Навчальний посібник. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2007. – С.103.
5. Екологічне право: Курс лекцій: Начальний посібник для юрид. фак. вузів. – К.: Вен турі, 1996. – С.56.
6. Вівчаренко О. Проблеми гарантій охорони права власності на землю в Україні // Право України. – 2003. – № 12. – С. 92.
7. Господарський кодекс України // Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 436-IV , № 18, № 19–20, № 21–22. – С.144 // Електронний ресурс: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/436-15>
8. Земельне право України: Підручник / М.В. Шульга (кер. авт. кол.), Г.В. Анісімова, Н.О. Багай, А.П. Гетьман та ін.: За ред. М.В. Шульги. – К.: Юрінком Інтер. 2004. – С. 63.

9. Земельне право: підручник / М.В. Шульга, Н.О. Багай, В.І. Гордєєв та ін.: за ред. М.В. Шульги. – Х.: Право, 2013. – С.86.

Капко Світлана Михайлівна
студентка 6 курсу спеціальності «Соціальна робота»
Полтавський інститут економіки і права;
асистент кафедри історії ПНТУ ім. Ю.Кондратюка

ОСВІТА ЛЮДЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ПРАВО І РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Конституцією України, Законами України «Про дошкільну освіту», «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» за особами з інвалідністю закріплюється право та встановлюються державні гарантії на здобуття освіти на рівні, що відповідає їх здібностям і можливостям, бажанням та інтересам із урахуванням медичних показань та протипоказань до наступної трудової діяльності. Окремі положення щодо освіти інвалідів містяться в Указах Президента України №926/2010 від 30 вересня 2010 р. «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» та № 588/2011 від 19 травня 2011 р. «Про заходи щодо розв'язання актуальних проблем осіб із обмеженими фізичними можливостями». Існує також приблизно сотні актів КМУ, наказів і листів МОНУ, присвячених цій тематиці [1].

Інтеграція дітей-інвалідів у систему освіти є предметом уваги Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації» на 2002-2011 рр., яку затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 р. № 14. У розд. VII «Кращі можливості для інвалідів» із метою забезпечення можливості жити повноцінним життям у соціальному, економічному та психічному аспектах передбачено: створити можливості для отримання дітьми-інвалідами повноцінної загальної середньої освіти, посилили

контроль за повнотою та якістю виконання шкільної програми в умовах їхнього домашнього навчання і в загальноосвітніх школах із метою забезпечення їхньої соціальної адаптації; розширити можливості творчого і фізичного розвитку, сприяти позашкільному навчанню дітей-інвалідів, а також отриманню середньої і вищої освіти в загальних навчальних закладах за державним замовленням.

В Україні розроблено Комплексну програму освіти та фахової підготовки інвалідів, спрямовану на створення сприятливих педагогічних, психологічних, соціально-економічних, медичних, організаційних і правових умов і гарантій для реалізації прав інвалідів на отримання освіти відповідно до інтелектуальних, психологічних та фізичних можливостей особистості [2].

24 вересня 2008 р. наша держава підписала Конвенцію про права інвалідів, а 16 грудня 2009 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про ратифікацію Конвенції про права інвалідів і Факультативного протоколу до неї». Ратифікувавши Лісабонську конвенцію та приєднавшись до Болонської декларації, Україна повинна виконувати всі взяті на себе зобов'язання. Це передусім стосується стратегічного пріоритету забезпечення рівності та соціальної взаємодії в рамках Європейської співпраці в освіті («ЕТ 2020») [3].

Конвенція про права інвалідів передбачає, що держави-учасниці зобов'язуються забезпечувати та заохочувати повну реалізацію всіх прав людини й основоположних свобод всіма особами з особливими потребами/інвалідністю без будь-якої дискримінації за ознакою інвалідності. Також держави-учасниці забезпечують особам із особливими потребами/інвалідністю нарівні з іншими ефективний доступ до освіти через розвиток форм інклюзивної освіти: «Держави-учасниці визнають право інвалідів на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях і навчання протягом усього життя» (Конвенція про права інвалідів,

стаття 24 п. 1). Із цією метою держави-учасниці зобов'язуються: вживати всіх належних заходів для усунення будь-яких проявів дискримінації щодо осіб із особливими потребами/інвалідністю, а також сприяти наявності й використанню нових технологій, зокрема інформаційно-комунікаційних технологій, засобів, що полегшують мобільність, обладнання та допоміжних технологій, зручних для осіб із обмеженими можливостями, приділяючи першочергову увагу недорогим технологіям.

Наказ Міністерства освіти і науки № 855 від 11.09.2009 року, що затверджує План дій щодо запровадження інклюзивного навчання дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, у загальноосвітніх навчальних закладах на 2009–2012 роки, є першим українським правовим документом, в якому вжито термін «інклюзивна освіта». У ньому наголошується, що впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання потребує створення відповідного освітнього середовища, забезпечення наукового супроводу, створення навчальних програм, навчальної методичного забезпечення, а ключовим фактором розвитку інклюзивної освіти має бути відповідна підготовка педагогів до роботи з дітьми з особливими потребами: «Успішне впровадження інтегрованого та інклюзивного навчання дітей із особливими потребами, потребує вирішення завдань на державному рівні, а саме: формування нової філософії державної політики щодо дітей із особливостями психофізичного розвитку, удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази у відповідності до Конвенції ООН про права дитини, реалізації та поширення моделі інтегрованого та інклюзивного навчання дітей у дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладах» [1].

Інклюзивна освіта – це не просто включення осіб із особливими потребами/інвалідністю в загальний освітній простір, а це, передусім, особистісно-зорієнтовані методи навчання, в основі яких лежить індивідуальний підхід до кожного студента/студентки з урахуванням їхніх індивідуальних

особливостей-здібностей, специфіки розвитку, емоційності та темпераменту.

Соціальної та освітньої інклюзії інвалідів повинні сприяти різноманітність і гнучкість навчальних форм та навчальних програм: стаціонарна, заочна, дистанційна, екстернатна форми здобуття освіти, курси, літні та зимові школи. В освітніх закладах повинні дбати про якнайширше застосування індивідуального підходу до навчання та виховання учнів (студентів, слухачів) із особливими потребами.

Не останню роль відіграють і суб'єктивні чинники: ставлення до особливих учнів (студентів) із боку їх здорових однолітків, педагогів, вихователів. Психічні чи фізичні особливості одного із учнів часто відволікають увагу інших, заважають вчителю вкластися у відведений на вивчення тої чи іншої теми час.

В умовах фінансово-економічної кризи особи з особливими потребами/інвалідністю виявилися однією із найбільш уразливих груп населення. Саме тому однією з найголовніших проблем українського суспільства, яке прагне стати суспільством знань, є проблема відсутності належних умов: навчально-методичних, побутових, інформаційно-технологічних тощо, – для здобуття вищої освіти особами з особливими потребами/інвалідністю. Розв'язання цієї проблеми є своєрідним індикатором рівня зрілості та цивілізованості будь-якої держави. У цьому контексті забезпечення рівного доступу до якісної вищої освіти особам із особливими потребами/інвалідністю – це тест української держави та українського суспільства на цивілізованість і зрілість, вважають спеціалісти [4].

Серйозною юридичною і суспільною проблемою є ігнорування законодавчих норм і положень керівництвом навчальних закладів. Це пов'язане передусім із тим, що українське законодавство не передбачає відповідні механізми та процедури застосування юридичної відповідальності за відсутність здійснення належних заходів щодо забезпечення особам із особливими потребами/інвалідністю доступу на рівні з іншими до транспорту,

до інформації та спілкування, включно з інформаційно-комунікаційними технологіями та системами, а також до інших об'єктів і послуг, відкритих для населення. Саме тому українські реалії породжують проблеми: від форм архітектурної доступності для осіб із особливими потребами/інвалідністю у навчальних закладах, до відсутності широкого діапазону відповідних навчальних програм, що враховують здібності та можливості цих осіб із метою надання їм належного рівня фахової підготовки.

Таким чином, в Україні є всі потенційні можливості для забезпечення якісної інклюзивної освіти людей із особливими потребами на європейському рівні, але, водночас, багато проблем, які вимагають спеціального законодавчого та методичного вирішення.

Список використаних джерел:

1. Законодавче забезпечення // Електронне джерело // Офіційний сайт МОНУ // Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
2. Тюптя Л.Т. Соціальна робота. Підручник// Електронне джерело// Режим доступу: <http://books.br.com.ua>.
3. ET2020.Європейська освіта // Електронне джерело // Режим доступу:http://europa.eu/legislation_summaries/education_training_youth/general_framework/ef0016_en.htm
4. Марія Зубрицька. Загальний аналіз законодавчого забезпечення прав осіб із особливими потребами у системі вищої освіти//Електронне джерело// Інклюзивна освіта// Режим доступу: <http://roippo.org.ua/upload/iblock/analiz-zakonodavchogo...>

Козуб Марія Валеріївна
студентка 3 курсу напряму підготовки «Правознавство»
Полтавський коледж ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
Науковий керівник :
Аванесян Генадій Миколайович
доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

СПАДКУВАННЯ В ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ

Відповідно до ст. 1216 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) спадкуванням є перехід прав та обов'язків (спадщини) від фізичної особи, яка померла (спадкодавця), до інших осіб (спадкоємців). Сукупність правових норм, які регулюють умови й порядок спадкування складає інститут цивільного права, який іменується спадковим правом [1].

Вивченню спадкового права присвячено багато праць відомих радянських та українських учених, зокрема В. І. Серебровського, Б. С. Антимонова, К. А. Граве, І. Н. Азімова, Т. П. Коваленко, А. М. Немкова та ін.

Реалізація права спадкування дає змогу забезпечити перехід майна, що належало померлому, до інших осіб. Зміст права спадкування включає в себе не лише можливість набувати у власність майно спадкодавця (можливість спадкувати), а й можливість для власника майна розпорядитися ним на випадок смерті (можливість заповідати).

Майно спадкодавця переходить до інших осіб у порядку правонаступництва. правонаступництвом є форма переходу прав та обов'язків від однієї особи (правопопередника) до іншої (правонаступника). Традиційно в цивільному праві виділяють два види правонаступництва – універсальне (повне) та сингулярне (часткове). При універсальному правонаступництві відбувається перехід усієї сукупності прав та обов'язків правопопередника до правонаступників за винятком тих, що нерозривно пов'язані з

особою правопередника. Натомість сингулярне правонаступництво полягає у переході до правонаступника не всього комплексу прав та обов'язків правопередника, а лише певного його права.

Ступінь дослідження здійснення права на спадкування в сучасному правовому житті є надзвичайно актуальною, адже вона досліджена в працях багатьох науковців, а саме Зайка Ю., у Павлова Л., Чуйкова В., Нелін О.

Спадкування розглядається як універсальне правонаступництво, за якого до спадкоємців одночасно переходить уся спадщина (як права, так і обов'язки). Спадщина переходить як єдине ціле, з усіма способами забезпечення і покладеними на неї обтяженнями. Закон не дозволяє прийняти частину спадкового майна, а від іншої – відмовитися. Прийняття спадщини має бути безумовним і беззастережним. Крім того, універсальному правонаступництву в спадковому праві притаманна ознака безпосередності, яка виявляється у тому, що спадкоємець набуває спадщину безпосередньо від спадкодавця без попередньої передачі її третім особам.

Концепція універсального правонаступництва посідає визначальне місце у спадковому праві. Водночас слід зазначити, що нормами спадкового права регулюються лише відносини наступництва, що виникли у зв'язку зі смертю особи.

Процес спадкового правонаступництва традиційно поділяють на два етапи: закликання до спадкування, із яким пов'язується поява у спадкоємців можливості для реалізації належного їм суб'єктивного права спадкування, та прийняття спадщини, за допомогою якого відбувається фактичне здійснення цього права. Виникнення першого етапу обумовлене фактом смерті спадкодавця, другого – вчиненням із боку спадкоємців дій, які свідчать про прийняття ними спадщини.

Спадкове правонаступництво – односторонній, а тому безоплатний перехід майна померлого до його спадкоємців [2].

Перехід прав та обов'язків спадкодавця до його спадкоємців у порядку наступництва здійснюється в межах спадкового правовідношення, що виникає з моменту смерті правопередника та завершується заміною суб'єктного складу правовідношення, тобто трансформацією таких відносин. При цьому спадкове наступництво саме по собі правовідношенням не є. Наступництво, як одномоментний перехід, є динамікоюспадкового правовідношення, або проявом останнього. Тому поняття «спадкове правовідношення» та «спадкове наступництво» не є тотожними за своїм змістом.

Спадкове наступництво зберігає ознаки універсальності, однак перехід прав та обов'язків від спадкодавця до спадкоємців за своїм змістом не завжди тотожний, що обумовлено передусім специфікою спадкових правовідносин. Наприклад, при спадкуванні об'єкта спільної сумісної власності до спадкоємців майно переходить вже в спільну часткову власність, тобто відбувається зміна виду власності.

Особливості наступництва в правах у разі смерті правопередника існують у відносинах інтелектуальної власності. Так, строк чинності майнових прав інтелектуальної власності на твір становить 70 років після смерті автора (ст. 446 ЦК України), суміжних прав – 50 років (ст. 456 ЦК України) [1].

Перехід майнових прав та обов'язків у порядку спадкування характеризується наступними ознаками:

1) спадкування становить універсальну правонаступність, тобто майно спадкодавця переходить до спадкоємців як єдине ціле, у тому числі майнові права та обов'язки спадкодавця;

2) суттєвою особливістю універсального правонаступництва є одночасність переходу до правонаступника всіх прав та обов'язків, які входять у склад майна правопередника;

3) сукупність прав та обов'язків, які переходять до правонаступника, встановлює сам правопередник або

законодавець. Склад цих прав та обов'язків визначається на момент відкриття спадщини [3].

Слід вказати, що в окремих випадках смерть фізичної особи і, як наслідок, виникнення певних цивільних прав та обов'язків породжує не спадкові відносини, а відносини іншого роду. Наприклад, не є спадкуванням одержання страхової суми за договором страхування життя, укладеним страхувальником на користь вигодонабувача. Страхова сума в такому разі не входить до складу спадщини, тому право на її отримання належить не спадкоємцю, а особі, вказаній в договорі страхування.

Статтею 1217 ЦК України визначено два види спадкування: за заповітом та за законом [1].

Спадкування за законом з'явилося історично раніше за спадкування за заповітом. Відповідно, перше протягом багатьох століть було в центрі спадкового права. Можна навести давній правовий принцип німецьких племен, що «лише Бог може зробити спадкоємцями, а не людина».

Юридичне значення виділення видів спадкування полягає в тому, що за їх допомогою визначається порядок розвитку спадкових правовідносин, їх певна модель – за волею заповідача чи за відсутності такої – за законом. Водночас спадкування за кожним із видів здійснюється лише після відкриття спадщини.

Спадкування за заповітом виникає за умови складення заповіту у формі та в порядку, встановленому чинним законодавством, та прийняття спадщини спадкоємцями за заповітом. Спадкування за законом здійснюється за наявності таких підстав: відсутності заповіту; визнання заповіту недійсним; усунення спадкоємців за заповітом від права на спадкування в порядку ст.1224 ЦК України; охоплення заповітом тільки частини спадкового майна; відмови спадкоємців за заповітом від прийняття спадщини (ст.1273 ЦК України) та смерть спадкоємця за заповітом до відкриття спадщини, якщо заповідачем не було зроблено підпризначення спадкоємця за заповітом (ст.1244 ЦК України) [1].

Зазначені види спадкування є такими лише в узагальненому значенні, адже спадкування безпосередньо із закону не виникає. Для спадкування не тільки за заповітом, а й за законом необхідна певна сукупність юридичних фактів. Так, у разі спадкування за законом таких фактів має бути щонайменше три: особа, що закликається до спадкування, повинна входити до кола спадкоємців відповідної черги; відкриття спадщини; прийняття спадщини. Визначений у ст.1217 ЦК України поділ спадкування є дещо умовним, адже спадкування за заповітом також регламентується законом, однак при визначенні кола спадкоємців, розподілі спадкового майна між ними, встановленні інших заповідальних розпоряджень, пріоритет надається волевиявленню фізичної особи, вираженому в установленій законом формі [1].

Закон не забороняє спадкування однієї частини спадщини за законом, іншої – за заповітом. Таке спадкування виникає у разі охоплення заповітом лише частини спадкового майна або визнання заповіту частково недійсним. Відмова спадкоємця за заповітом від прийняття спадщини не позбавляє його права на спадкування за законом (ст.1275 ЦК України). Одночасне спадкування і за законом, і за заповітом окремі автори називають «змішане спадкування» [1].

Слід навести погляд С.Я. Фурси та Є.І. Фурси, які вважають за доцільне встановити на законодавчому рівні три види спадкування: за заповітом, за законом, за правом на обов'язкову частку. І хоча останній вид спадкування фактично передбачений законом і його також можна називати спадкуванням за законом, але для того, щоб не плутати термінів, автори пропонують відокремити його від звичного поняття «спадкування за законом» під окремою назвою «спадкування за правом на обов'язкову частку» [2].

Як відомо спадкування за правом представлення є одним із різновидом спадкування за законом, а саме за правом представлення розуміється такий порядок спадкування, коли одна особа у випадку смерті іншої, яка є спадкоємцем за законом, до

відкриття спадщини нібито заступає її місце спадкування тієї частки у спадковому майні, яку отримав би померлий спадкоємець, якби він був живий на момент відкриття спадщини.

Проте слід зазначити, що дане визначення є умовним, оскільки особу, яку «представляють», померла до відкриття спадщини. І на основі викладеного постає таке проблемне питання, як спадкування за правом представлення дає можливість більш далеким родичам спадкодавця зайняти спорожніле місце серед спадкоємців першої, другої або третьої черги. Таким чином це безкінечний процес спадкування. Проте цей процес можливо обмежити, установивши законодавчо ліміт спадкування черги, наприклад не більш, як однієї черги за правом представлення.

Також слід зосередити увагу на такому проблемному питанні, як поділ спадщини між спадкоємцями, адже за загальним правилом, частки кожного спадкоємця у спадщині є рівними, якщо спадкодавець сам не розподілив спадщину між ними. Але існує інша, спеціальна, норма, яка дещо відкориговує зазначене правило – ст. 1267 ЦК України. У ній вказується, що спадкоємці мають право відступити від рівності часток на свій розсуд [1].

Проте, закон не зазначає тих меж, до яких спадкоємці за законом можуть відступити від розміру спадкових часток. І відповідно до цього автор виділив позитивну й негативну сторони цього питання.

Отже, ця норма сама по собі нібито є досить позитивною, адже дозволяє спадкоємцям виявляти ініціативу при укладанні договору про поділ, що повною мірою узгоджується з принципом свободи договору як основної засади цивільного права й законодавства. Водночас ця норма може бути використана одним із спадкоємців як елемент тиску на інших (особливо на престарілих, осіб з фізичними вадами та інших осіб, які не можуть повною мірою захищати свої права). Тому варто було б встановити ту межу, понад яку спадкоємці не мають права поділяти спадщину на свій розсуд.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України. Верховна Рада України; Кодекс України, Закон, Кодекс від 16.01.2003 № 435-IV // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Заїка Ю.О. Становлення і розвиток спадкового права в Україні. Автореф. дис. докт. юрид. наук. Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2007.
3. Майданик Р.А. Спадковий договір у цивільному праві України // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2007. – № 2 (22).

Верхола Вікторія Олександрівна

студентка 3 курсу напрямку підготовки «Правознавство»
Полтавський коледж ВНЗ ВМУРоЛ «Україна»

Науковий керівник:

Аванесян Геннадій Миколайович

доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

РОЗДРІБНА КУПІВЛЯ-ПРОДАЖ У ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ: ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ

Найпоширенішим різновидом купівлі-продажу є роздрібна купівля-продаж, призначення якої – безпосереднє та систематичне забезпечення населення продовольчими та промисловими товарами.

Відповідно до ч.1 ст.698 ЦКУ (далі ЦКУ) за договором роздрібною купівлі-продажу продавець, який здійснює підприємницьку діяльність із продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого, домашнього або іншого використання, непов'язаного з

підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його [1].

Договір роздрібної купівлі-продажу характеризується родовими ознаками договору купівлі-продажу, як типу договору, оскільки, як і всі інші види купівлі-продажу – поставка, контракція, енергопостачання тощо, спрямований на передачу у власність майна на еквівалентно-оплатній основі за рахунок грошових сум.

Цей договір – двосторонній, оплатний та консенсуальний. Продавцем у договорі роздрібної купівлі-продажу виступає юридична особа або фізична особа-підприємець, що здійснює підприємницьку діяльність із продажу в роздріб товару. У випадках, передбачених законодавством, указані особи повинні отримати ліцензію на торгівлю окремими видами товарів, а також отримати торговий патент.

Ст. 86 ЦКУ встановила правило, відповідно до якого непідприємницькі товариства й установи можуть поряд зі своєю основною здійснювати також і підприємницьку діяльність. Це дало можливість деяким із правників висловити думку, що, наприклад, релігійні організації, продаючи культову атрибутику, здійснюють такий продаж за договорами роздрібної купівлі-продажу. Однак указане не узгоджується з кваліфікуванням договору роздрібної купівлі-продажу як публічного договору (ч. 2 ст. 698 ЦКУ), у якому однією зі сторін обов'язково виступає тільки підприємець [1].

Ринкові перетворення, що відбуваються в Україні (а це, перш за все, зміни в циклі «виробництво – розподіл – споживання»), призвели до появи в економіці країни таких явищ, які потребують захисту споживачів із боку держави. До них відносять: диверсифікацію товарного складу ринкової торгівлі (використання нових видів товарів), що потребує від споживачів, включаючи і покупців, підвищеної компетентності, а це дуже часто стає неможливим; де персоналізацію ринкового обміну, коли споживач усе більш віддаляється від виробника товару; різке

зростання ринку споживання нових видів товарів, які не відповідають необхідним споживчим властивостям.

Тому Закон України «Про захист прав споживачів», із одного боку, свідчить про гуманізацію законодавства, спрямованого на пом'якшення протиріч між споживачами і підприємцями, а з другого – про гармонізацію національного законодавства із законодавством розвинутих країн [2].

Аналіз визначення договору роздрібної купівлі-продажу дозволяє дійти висновку, що як покупці можуть виступати також юридичні особи, навіть і підприємницькі, коли вони придбавають товар (оргтехніку, меблі тощо) для використання, непов'язаного безпосередньо з використанням, у підприємницькій діяльності.

До особливостей договору роздрібної купівлі-продажу слід віднести й особливий порядок його укладення. Так, суб'єкти підприємницької діяльності у сфері торгівлі належать до тих суб'єктів сфери обслуговування, які звертаються до всіх і до кожного з пропозицією (офертою) купити товар на визначених умовах.

Договір роздрібної купівлі-продажу – публічний договір, тобто до нього, якщо інше не передбачено в законі, застосовуються правила ст. 633 ЦКУ. Публічна пропозиція укласти договір встановлює однакові умови для всіх споживачів, до яких вона звернена, крім тих, кому за законом надані відповідні пільги. Продавець не має права надавати перевагу в укладенні договору одному покупцеві перед іншим, відмовитися від укладення договору за наявності в нього можливості надання покупцеві відповідних товарів. Причому доводити неможливість укладення договору за браком товару повинен продавець. У разі необґрунтованої відмови останнього від укладення договору він має відшкодувати збитки, завдані покупцеві такою відмовою [1].

Правові наслідки ненадання покупцеві інформації щодо товару різняться залежно від того, укладений договір чи ні. Так, якщо покупцеві не надано можливості негайно одержати повну й достовірну інформацію про товар у місці його продажу, він має

право вимагати відшкодування збитків, завданих необгрунтованим ухиленням від укладення договору, а якщо договір укладено, – у розумний строк відмовитися від договору, вимагати повернення сплаченої за товар грошової суми і відшкодування збитків, а також моральної шкоди (ч.3 ст.700 ЦКУ, ч.4 ст.18 Закону). Продавець, який не надав покупцеві можливості одержати повну і достовірну інформацію про товар, несе відповідальність за недоліки, які виникли після передання товару покупцеві, якщо останній доведе, що вони виникли у зв'язку з відсутністю у нього такої інформації (ч.4 ст.700 ЦКУ). Хоча продавець не звільняється від відповідальності, навіть у разі неотримання ним відповідної інформації про товар від його виробника (імпортера) (ч.5 ст.18 Закону) [2].

Договір роздрібної купівлі-продажу може бути укладений у простій письмовій формі, усно, а також шляхом здійснення конклюдентних дій. За правилом він укладається в усній формі, бо його виконання відбувається одночасно зі здійсненням, що забезпечується видачею споживачеві розрахункового документа (товарного, касового чи іншого документа, який засвідчує факт купівлі товару).

Покупець (споживач) за договором роздрібної купівлі-продажу має право на: відповідну якість товару; належне торговельне обслуговування; безпеку товарів; відшкодування збитків, спричинених товарами неналежної якості; відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів; гарантований рівень споживання; державний захист своїх прав; об'єднання у спілки споживачів тощо. Ураховуючи це, законодавство встановлює вимоги до продавців, яких слід додержуватися на етапі підготовки товару до продажу і які спрямовані на забезпечення якості товару. Це так звані передпродажні обов'язки, які передбачені у відповідних правилах продажу конкретних видів товарів [3].

Відповідно до Правил продажу непродовольчих товарів, продавець проводить підготовку товарів до продажу (перевірка цілісності упаковки, розпакування, перевірка наявності

маркувальних даних і якості, чистка, прасування, перевірка наявності інструкцій із експлуатації, технічних паспортів, гарантійних талонів, комплектність виробів, перевірка роботи у дії тощо).

Відповідно до Правил роздрібної торгівлі транспортними засобами і номерними агрегатами передбачається обов'язкова передпродажна підготовка цих товарів кваліфікованими фахівцями продавця згідно з вимогами нормативно-технічної документації, про що робиться відмітка в сервісній книжці тощо.

Новою для ЦКУ є конструкція договору найму-продажу. Відповідно до ст. 705 ЦКУ за договором найму-продажу допереходу до покупця права власності на переданий йому продавцем товар покупець є наймачем (орендарем) цього товару. Покупець стає його власником лише з моменту оплати цього товару, якщо інше не встановлено договором [1].

Указаний договір побудований за конструкцією змішаного договору (ч.2 ст.628 ЦКУ). А це призводить до того, що до відносин сторін застосовуються у відповідних частинах і положення про договір найму (оренди), і про договір роздрібної купівлі-продажу, якщо інше не буде встановлено в самому договорі чи не впливатиме із суті договору. Так, зокрема, покупець не повинен сплачувати продавцеві плату за користування переданим у його розпорядження товаром, як це передбачено в договорі найму (оренди) – ст.762 ЦКУ, бо розмір і оплата товару визначаються договором купівлі-продажу і Правилами торгівлі в розстрочку. Він також не зобов'язаний, хоча і може, проводити поточний ремонт товару (ч.1 ст.776 ЦКУ), оскільки в разі виявлення недоліків, за які відповідає продавець, покупець має право пред'явити вимоги за ст.708 ЦКУ. Однак при цьому, якщо покупець вимагатиме відповідного зменшення ціни або відшкодування витрат, здійснених ним чи третьою особою на виправлення недоліків товару, відповідна сума може бути зарахована в рахунок оплати товару тощо [1].

Основним обов'язком покупця є обов'язок прийняти товар

(ст.689 ЦКУ) та оплатити його (статті 692,706 ЦКУ). Відповідно продавець має право вимагати від покупця прийняття товару і сплати певної суми (ст.706 ЦКУ) [1].

Законодавство закріплює за покупцем право на обмін товару. Відповідно до ст.707 ЦКУ (ст.20 Закону) покупець має право протягом чотирнадцяти днів із моменту передання йому непродовольчого товару неналежної якості, якщо триваліший строк не оголошений продавцем, обміняти його в місці купівлі або інших місцях, названих продавцем, на аналогічний товар інших розмірів, форми, габариту, фасону, комплектації тощо. У разі виявлення різниці в ціні покупець проводить необхідний перерахунок із продавцем.

Якщо в продавця немає необхідного для обміну товару, а це можуть бути будь-які інші товари з наявного асортименту з відповідним перерахуванням вартості, покупець має право повернути придбаний товар продавцеві та одержати сплачену за нього грошову суму. До речі, закон передбачає також можливість здійснити обмін товару на аналогічний при першому ж надходженні відповідного товару в продаж, про що продавець повинен повідомити покупця.

Привертає увагу той факт, що покупець може пред'явити вимоги на свій розсуд або продавцю за місцем продажу товару, або виготовлювачу товару, а відповідно до ст.14 Закону не тільки їм, а також і юридичній особі, що виконує їх функції за місцем знаходження споживача. Причому продавець і виробник під час продажу (реалізації) товару зобов'язані інформувати споживача про такі організації. У разі ненадання вказаної інформації, вони несуть установлену законом відповідальність (статті 18, 23 Закону) [2].

Список використаних джерел:

1. Цивільний Кодекс України; Верховна Рада України; № 5495-VI від 20.11.2012, ВВР. – 2013. – № 50. – С.698.

2. Закон України «Про захист прав споживачів» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 1991, N 30, ст.379); Закон України.

3. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн. Д.В. Боброва, О.В. Дзера, А.С. Довгерт та ін.; За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. – 2014. – 462 с.

Красіцька Тамара Сергіївна

студентка 3 курсу напряму підготовки «Правознавство»

Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Аванесян Геннадій Миколайович

доцент кафедри правознавства

Полтавський інститут економіки і права

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР У СТРУКТУРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

На сьогодні небагато українців знають, що, крім спадкування за заповітом або за законом, майно може перейти до іншої особи після смерті власника на підставі спадкового договору.

Слід зазначити, що багато дискусійних питань виникало, коли йшлося про місце спадкового договору в структурі Цивільного Кодексу України (далі ЦК України). Очевидно, що як і будь-який інший договір, спадковий договір, у випадку його укладення, передбачає виникнення певних зобов'язань між його сторонами. Законодавець визначив за доцільне включити спадковий договір до Книги шостої, що регламентує спадкові відносини й констатує його тісний зв'язок із спадкуванням. Це, у свою чергу, зумовило необхідність визначення правової природи спадкового договору, установлення його специфічних ознак [3, с.630].

Юридична практика щодо спадкових договорів ще не напрацьована, тому виникає чимало запитань, на які сьогодні важко знайти відповіді, потрібен деякий час, щоб усі проблеми були визначені й вирішені.

Відповідно до статті 1302 ЦК України визначено, що за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача [1].

Але є в цьому й інша сторона медалі, адже спадковий договір не забезпечує захисту прав набувача, оскільки в разі розірвання договору за ініціативою відчужувача набувач не має певного порядку на компенсацію його витрат, пов'язаних із виконанням його зобов'язань за договором.

Варто зазначити, що до спадкового договору не застосовуються норми спадкового права. На відміну від спадкування за законом чи за заповітом, право власності на майно за спадковим договором переходить до набувача безпосередньо після смерті відчужувача, для цього від набувача не потрібно вчинення будь-яких додаткових дій, пов'язаних із прийняттям спадщини.

Крім того, якщо до спадкоємців переходять усі права й обов'язки спадкодавця, крім тих, які нерозривно пов'язані з його особою, то до набувача за спадковим договором переходить тільки право власності на майно, визначене договором.

Відповідно до ЦК України відчужувачем у спадковому договорі може бути подружжя, один із подружжя або інша особа, а набувачем у спадковому договорі може бути фізична або юридична особа [1].

Варто зазначити, що спадковий договір укладається у письмовій формі і підлягає нотаріальному посвідченню, а також державній реєстрації у Спадковому реєстрі в порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України, дані вимоги мають законодавче закріплення.

Проте, у юридичній літературі немає єдиної позиції, ані стосовно спадкового договору, ані щодо його правової характеристики. Між ученими виникають розбіжності з приводу правової природи спадкового договору, останнім часом на сторінках юридичної літератури. Так, Васильченко В.В. характеризує спадковий договір як двосторонній, оскільки правами й обов'язками наділяються обидві сторони: із однієї сторони, набувач набуває право власності на майно відчужувача і має право вимагати розірвання договору в разі неможливості виконання ним розпоряджень, а з іншої — зобов'язаний належним чином виконувати розпорядження контрагента [6, с.15].

Майданик Р.А. зазначає, що спадковий договір є «одностороннім, консенсуальним, безоплатним або оплатним, алеаторним, особистого характеру, довготривалим, із ускладненим порядком зміни та дострокового розірвання правочином із надання послуг під умову відчуження на користь набувача належного відчужувачеві майна на випадок його смерті» [5, с.970] .

Ромовська З.В. не вважає спадковий договір двостороннім, зазначаючи, що «спадковий договір, будучи двостороннім правочином, одночасно є одностороннім договором. Відчужувач у спадковому договорі не має обов'язків, це пояснюється особливістю даного інституту» [4, с.629].

Отже, слід зазначити, що різні науковці мають, свої підходи щодо визначення поняття спадкового договору, його правової природи, тому наразі це питання є актуальним.

Адже багато людей, часто плутають спадковий договір і договір довічного утримання.Адже обидва договори, як спадковий, так і договір довічного утримання, спрямовані на передачу однією стороною іншій стороні майна у власність, за що інша сторона зобов'язується виконати якісь розпорядження відчужувача, передбачені договором. Проте різниця між двома видами договорів є і вельми істотна. По-перше, за спадковим договором на набувача може бути покладено виконання обов'язків як майнового, так і немайнового характеру, у той час як за договором довічного

утримання набувач зобов'язується забезпечувати відчужувача довічно доглядом і змістом, інші обов'язки на набувача не покладаються. По-друге, право власності на майно за договором довічного утримання переходить до набувача з моменту укладення договору, у той час як, набувач за спадковим договором стане власником майна лише після смерті відчужувача [2].

Тому для подальшого розвитку спадкового договору, слід проінформувати населення про існування та можливості спадкового договору при вирішенні питань спадкування, насамперед це буде стосуватися молоді, адже для них можна проводити різні лекції, семінари, надавати консультації, для людей похилого віку, розмістити інформацію у газетах, можливо навіть по телебаченню, де буде докладно розказано про договір спадкування, позитивні та негативні сторони його укладення .

Тому, у разі, якщо все ж таки ви вирішили укласти подібний договір, то без юридичної кваліфікованої допомоги краще не робити цього, адже укладення спадкового договору є досить проблемним, тому що в законодавстві не повно окреслено всі сторони укладення та розірвання такого договору.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – № 435-IV
2. Міністерство Юстиції України // Роз'яснення від 12.02.2013 // Спадковий договір. – № 0001323-13 // Електронне джерело // Інтернет ресурс // Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-13>
3. Цивільне право України: Підруч.: У 2-х кн. – Кн.2// За ред. О.В Дзери, Н.С. Кузнецової . – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 639 с.
4. Українське цивільне право // Загальна частина // Академічний курс: підручник // За ред. З.В.Ромовська. – 3-тє вид., допов.– К. – 2013.– 672 с.

5. Аномалії в цивільному праві: навч.-практ. посіб. // За заг. редакцією Р. А. Майданика. – 2-вид., переробл. та доповн. – К.: Юстініан, 2010. – 1008 с.

6. Васильченко В.В. Спадковий договір: Деякі міркування з приводу нормативності // Васильченко В.В. // Підприємство, господарство і право. – 2003. – № 12. – С. 35.

Титаренко Роман Олександрович

студент 3 курсу напрямку підготовки «Правознавство»

Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Аванесян Геннадій Миколайович

доцент кафедри правознавства

Полтавський інститут економіки і права

НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ

На сьогодні актуальною проблемою науки цивільного права є визначення основних положень про зобов'язання. На думку Голубева Н.Ю, законодавство, яке регулює зобов'язальні відносини, настільки велике за обсягом, що формування його на різних методологічних, засадах створює загрозу для успішного розвитку економіки, а отже, і розвитку країни в цілому [6].

Щоб розглянути детальніше про недоговірні зобов'язання слід порівняти їх із договірними.

Правове регулювання недоговірних зобов'язань здійснюється окремим підрозділом 2 розділу 3 ЦК України.

Недоговірні зобов'язання слід відмежовувати від договірних:

1) договірні зобов'язання виникають у разі укладення цивільно-правового договору (зокрема, договірна відповідальність настає за невиконання або неналежне виконання умов договору), а недоговірні — у тому разі, якщо суб'єкти не перебували в

договірних правовідносинах (однак правила про деліктну відповідальність поширюються й на завдання шкоди особою, із якою в потерпілого укладено договір, наприклад, відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг) (ст.ст. 1209–1211 ЦК);

2) договірні зобов'язання — це зобов'язання, які завжди існують між сторонами, а недоговірні — це завжди новий юридичний обов'язок, а в деліктних зобов'язаннях він покладається на правопорушника замість невиконаного;

3) договірні зобов'язання є відносними, а недоговірні виникають із порушення абсолютних прав;

4) договірні зобов'язання регулюється як імперативними, так і диспозитивними нормами, а недоговірні — суто імперативними;

5) у разі невиконання або неналежного виконання договірного зобов'язання можлива відповідальність як у формі відшкодування збитків, так і у формі сплати штрафу, а недоговірного зобов'язання — тільки у формі відшкодування шкоди;

6) у договірних зобов'язаннях на розмір відповідальності впливає вина кредитора, а для зобов'язань із відшкодування шкоди має значення тільки умисел і груба необережність потерпілого та матеріальний стан заподіювача шкоди фізичної особи [2].

Законодавець розрізняє такі види недоговірних зобов'язань:

1) зобов'язання із публічної обіцянки винагороди;

2) зобов'язання із вчинення дій у майнових інтересах іншої особи без її доручення;

3) зобов'язання із рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи;

4) зобов'язання із створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної особи або майну юридичної особи;

5) зобов'язання із відшкодування шкоди;

6) зобов'язання із набуття, збереження майна без достатньої правової підстави [3].

Одним із головних функцій недоговірних зобов'язань є зобов'язання з відшкодування шкоди.

Зобов'язання з відшкодування шкоди — це такі цивільно-правові зобов'язання, у яких потерпіла сторона (кредитор) має право вимагати від боржника (заподіювача шкоди) повного відшкодування протиправно заподіяної шкоди, шляхом надання відповідного майна в натурі або відшкодування збитків [3].

Зобов'язання з відшкодування шкоди є одним із видів позадоговірних зобов'язань у зв'язку з тим, що їх виникнення відбувається не на підставі договору, а є наслідком настання передбаченого законом факту порушення права «поза договором».

Основною функцією зобов'язань із відшкодування шкоди є компенсаторно-відновлювальна функція, реалізація якої має забезпечувати особі, яка зазнала шкоди, відновлення її майнових і особистих немайнових прав і благ [3]. Відповідно до ч.1 ст.1166 та ч.1 ст.1167 ЦК України підлягає відшкодуванню як майнова, так і моральна шкода, якщо вона була завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю фізичній або юридичній особі. Тому можна зробити висновок, що загальне поняття шкоди є збірним і за своїм обсягом воно торкається як особистої немайнової, так і майнової сфер потерпілого, тобто його немайнових і майнових благ, ушкоджених унаслідок дій чи бездіяльності з боку інших осіб.

Майновою визнається шкода, яку можна оцінити в грошовому еквіваленті [1]. При її відшкодуванні спрацьовує принцип повного відшкодування.

Підстави відповідальності за завдану шкоду вказані в ст. 1166 ЦК України. До загальних підстав відповідальності за завдану майнову шкоду. Слід віднести:

1) майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або

юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала;

2) особа, яка завдала шкоди, звільняється від її відшкодування, якщо вона доведе, що шкоди завдано не з її вини;

3) шкода, завдана каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок непереборної сили, відшкодовується у випадках, встановлених законом;

4) шкода, завдана правомірними діями, відшкодовується у випадках, встановлених цим Кодексом й іншим законом [1].

Цивільні зобов'язання покликані не тільки регулювати відносини, які спрямовані на задоволення нормальних потреб громадян та організацій: передачу майна, використання робіт, надання послуг тощо. Поряд із регулятивною функцією зобов'язання також виконують охоронну функцію. Такі охоронні зобов'язання виникають із неправомірних дій – заподіяння шкоди, придбання або зберігання чужого майна без достатніх підстав та ін.

ЦК України до цієї групи підстав виникнення зобов'язань відносить створення небезпеки (загрози) життю і здоров'ю фізичних осіб, а також їхньому майну та майну юридичних осіб [5].

Однак, хоч такі зобов'язання виникають із неправомірних дій, самі вони спрямовані на досягнення правомірного результату – відновлення порушеного майнового становища учасників майнового обороту.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради (ВВР). – № 435-IV
2. Цивільне право України: Підруч.: // Р.О. Стефанчук.– К.: Юрінком., К.: Наукова думка, 2004. – 361 с.
3. Цивільне право України // Підруч.: Договірні та недоговірні зобов'язання // Бичков С.С. –К.:КНТ,2011. – 498 с.

4. Цивільне право України Підручник / За заг. ред. В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. – К. – 2007. – 480 с

5. Цивільне право України Підручник/ За заг. ред Заїка Ю.О. – Видавництво «Істина», 2005.

Гурій Тетяна Анатоліївна
старший викладач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

РОЛЬ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ З НАЛЕЖНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ

Унесення документів до Національного архівного фонду або вилучення документів із нього здійснюється на підставі експертизи їх цінності комісією із фахівців архівної справи й діловодства, представників наукової і творчої громадськості, інших фахівців.

Від якості експертизи цінності, роботи з реальними та потенційними фондоутворювачами, комплектування архівів повноцінними документами залежить формування Національного архівного фонду України. Експертиза цінності документів і комплектування архівів є найвідповідальнішими ланками архівної діяльності.

Теоретико-методичною основою формування НАФ є експертиза цінності документів, тобто визначення на підставі чинних засад і критеріїв культурної й практичної цінності документів.

Її основними завданнями є:

а) визначення по кожній установі складу документів, що мають науково-пізнавальну й історико-культурну цінність і підлягають постійному, довготривалому (понад 10 років) і тимчасовому (до 10 років) зберіганню;

б) визначення складу документів, що відповідають профілю даного державного архіву;

в) забезпечення повноти складу документів кожного фонду зокрема й архіву в цілому.

Принципи й критерії визначення цінності документів, порядок створення та діяльності експертних комісій затверджуються Кабінетом Міністрів України.

При проведенні експертизи цінності комплексно застосовують критерії цінності документів, тобто систему науково обґрунтованих ознак (походження, зміст, час та місце створення, зовнішні ознаки), на підставі яких практично визначається ступінь цінності документів.

Експертиза цінності документів проводиться за ініціативою їх власника або державної архівної установи за згодою власника. У разі виникнення загрози знищення або значного погіршення стану зазначених документів, їх власник зобов'язаний повідомити про це державну архівну установу для організації експертизи цінності цих документів.

Проведення експертизи цінності документів вимагає дотримання принципів об'єктивності, історизму, усебічності, комплексності.

Принцип об'єктивності передбачає оцінку документів із урахуванням їх змісту, автентичності, значущості авторів або фондоутворювачів, юридичної сили документів і їх оригінальності, часу й місця створення, повторюваності інформації.

Принцип історизму орієнтує на вивчення явищ, подій, процесів, відображених у документах, у історичному розвитку з урахуванням умов та особливостей того періоду, коли вони виникли.

Принцип усебічності забезпечує визначення цінності документів із погляду будь-якого споживача інформації.

Принцип комплексності передбачає визначення цінності кожного окремого документа в групі документів, складовою і невід'ємною частиною яких він є.

Застосування указаних принципів експертизи цінності документів дозволяє відтворити історичні умови створення документації, встановити її науково-історичне та суспільне значення.

Критерії цінності документів – це система науково обґрунтованих ознак (походження, зміст, час і місце створення, зовнішні ознаки), на підставі яких практично визначається ступінь цінності документів.

Основним критерієм цінності змісту документів є, насамперед, значущість його інформації. Зміст документа є сукупністю зафіксованих у ньому відомостей про конкретні факти, події, явища, процеси. Із його застосуванням пов'язане визначення термінів зберігання документів. Чим вагоміший інформаційний зміст, тим цінніший документ. Важливим показником є повторюваність і розсіюваність інформації.

Під час експертизи звертають увагу на цільове призначення документів. Кожний документ створюють із певною метою, насамперед для передавання тієї чи іншої інформації не тільки традиційно між адресантом і адресатом (листування, звіт, наказ тощо), і для передання інформації найширшим верствам суспільства (відозва, маніфест), а також для наступних поколінь (спогади, мемуари). Від цільового призначення залежить і форма документа, виклад тексту, узагальнення інформації та її достовірність.

Суттєве значення має час і місце створення документів. Загальновідомо, що чим давніший документ, тим він цінніший із погляду історії – як “уламок” своєї епохи він несе певну інформацію про цей період. Чим далі від нас є ця подія, тим цінніший документ.

Під час експертизи цінності документів важливе значення має критерій зовнішніх особливостей документів як один із основних підходів відбору оригіналів документів, у випадку їхньої відсутності – юридично засвідчених копій, а при відсутності останніх – незасвідчених копій.

При цьому надають перевагу документам, що мають сліди роботи з ними – резолюції керівництва, записи виконавців, діловодні помітки тощо. Враховуються також мовні та почеркові особливості, елементи оформлення (в т.ч. і художнє), фізичний стан збереженості документа. Якщо основний документ у поганому фізичному стані, то залишають поряд його копію або інші матеріали, де основна інформація повторюється.

Отже, перша група критеріїв (походження) уможлиблює визначення джерел комплектування державного архіву документами на рівні установ і організацій, а також осіб; друга група (змісту) – комплексів і груп документів, що підлягають переданню на державне зберігання, а третя група критеріїв (зовнішні особливості) – на рівні кожного окремого документа. Порядок застосування критеріїв – послідовний.

Важливим є ступінь збереженості документів, що дозволяє встановити повноту документального комплексу, окремого фонду, групи однорідних за призначенням організацій або фондів однієї функціональної системи управління. Цей критерій застосовують здебільшого у двох випадках:

а) при відсутності основного оригінального документа на державне зберігання приймають його засвідчену копію (на правах оригіналу). Наприклад, у фонді втрачені оригінали наказів організації з основної діяльності. Тоді розшукують засвідчені копії цих наказів у структурних підрозділах, у встановленому порядку формують із них справи і включають до складу фонду на правах оригіналів, зазначаючи про це в передмові до опису. Або: у фонді відсутній оригінал річного виробничого звіту організації, його інформація міститься у кварталних звітах або у звіті за 4-й квартал (при умові укладання його з нарощувальним підсумком).

б) при відсутності оригінальних документів у фонді організації їх можна замінити засвідченими копіями з фондів нижчих або вищих установ системи, де вони зберігаються тимчасово.

У роботі державних архівів України склалась практика так званої комплексної експертизи цінності документів, що здійснюється з метою виділення дублетних документів і документів із поглинною інформацією в однофункціональних організаціях (наприклад, колгоспах) на певній території (район, область) або в системі установ (наприклад, органи місцевого самоврядування всіх рівнів – обласного, районного, міського та сільського) певного хронологічного періоду. Це один із найефективніших способів експертизи, що дозволяє комплексно вирішувати питання оптимізації фондового складу документів десятків і навіть сотень організацій одночасно.

Барикіна Віолета Миколаївна
студентка 4 курсу напрямку підготовки «Правознавство»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник :
Гурій Тетяна Анатоліївна
старший викладач кафедри правознавства,
Полтавського інституту економіки і права

ПРО ЕКОЛОГІЧНИЙ РИЗИК ДЖЕРЕЛ ПІДВИЩЕНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ

Метою нашого дослідження є аналіз законодавчих положень, які характеризують екологічні ризики при поводженні з різноманітними джерелами підвищеної екологічної небезпеки; установлення нерозривного зв'язку між поняттям “ризик” як юридичним фактом та важливою ознакою екологічно небезпечної діяльності та джерелом підвищеної екологічної небезпеки як явища природного чи антропогенного походження, що може призвести до шкідливого впливу на довкілля та здоров'я людини.

Екологічна безпека є важливою складовою національної безпеки кожної держави. Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. під

національною безпекою розуміють захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства й держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання й нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам. Згідно з Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р., екологічна безпека – це такий стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей (ст.50).

Законодавче визначення екологічної безпеки принципово відрізняється від загального визначення національної безпеки. Змістом екологічної безпеки є запобігання екологічним негативам, тоді як національна безпека передбачає не тільки запобігання, а й виявлення та нейтралізацію реальних і потенційних загроз національним інтересам, у тому числі екологічного характеру [1, с.132].

Із поняттям екологічної безпеки пов'язане поняття екологічного ризику, який розглядається у науці екологічного права як складний юридичний феномен у регулятивних правовідносинах екологічної безпеки [2, с.94] та різновид ширшої категорії ризику [3, с.62].

Екологічний ризик є важливою ознакою екологічної небезпеки (екологічно небезпечної діяльності), оскільки відображає її об'єктивну сутність-імовірність настання цього явища [3, с.65].

Зупинимось тепер на ролі й місці екологічного ризику в правовідносинах, які пов'язані з джерелами підвищеної екологічної небезпеки. Говорячи про джерела підвищеної екологічної небезпеки, ми не маємо на увазі джерела, які при їх експлуатації чи у зв'язку із їх природним походженням завдають шкоду навколишньому природному середовищу або людині. Ми маємо на увазі такі джерела, які потенційно можуть завдати шкоду, тобто такі, які за певних умов, наприклад, при порушенні

відповідних стандартів і нормативів суб'єктами екологічних правовідносин або стихійності й непередбачуваності природних явищ, стають небезпечними для довкілля і людини. Важливою ознакою джерел підвищеної екологічної небезпеки є те, що вони стають такими після впливу на об'єкти підвищеної небезпеки людини. Саме діяльність перетворює відповідний об'єкт на джерело підвищеної екологічної небезпеки.

Ризиковий характер небезпечних речовин формує передумови виникнення правовідносин і ставить певні вимоги до суб'єкта екологічно небезпечної діяльності, який має бути опосередкований дозволом (ліцензією) на право зайняття екологічно небезпечними видами діяльності.

Іншою ланкою структури правовідносин виступає об'єкт правовідносин. Об'єктом правовідносин екологічної безпеки є життя та здоров'я людини як найвище соціальне благо, а також навколишнє природне середовище як безпосереднє середовище існування людини. З огляду на це, екологічний ризик впливає на об'єкт правовідносин прямо та опосередковано. Це пояснюють тим, що екологічний ризик є своєю чергою об'єктом страхування превентивних, профілактичних заходів забезпечення екологічної безпеки, заходів, спрямованих на зниження рівня ризику. Так, ст. 49 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 р. передбачає добровільне й обов'язкове державне та інші види страхування громадян та їх майна, майна і доходів підприємств, установ, організацій на випадок шкоди, заподіяної внаслідок забруднення довкілля та погіршення якості природних ресурсів.

Екологічне страхування не належить до переліку видів обов'язкового страхування, хоча дозволяє здійснювати таке страхування як добровільне. Видами обов'язкового екологічного страхування, пов'язаними з джерелами підвищеної екологічної небезпеки, крім указаних вище, є:

– страхування від ризиків негативного впливу іонізуючого випромінювання на здоров'я персоналу ядерних установок, джерел

іонізуючого випромінювання, державних інспекторів із нагляду за ядерною та радіаційною безпекою безпосередньо на ядерних установках (ч.1 ст.15 Закону України, «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 08 лютого 1995 р.);

– страхування екологічних ризиків діяльності, пов'язаної із увезенням на територію України пестицидів і агрохімікатів, їх транспортуванням та використанням (ст.9 Закону України «Про пестициди та агрохімікати» від 02 березня 1995 р.);

– страхування відповідальності за шкоду, яка може бути заподіяна аваріями на об'єктах підвищеної небезпеки, відповідно до ст.13 Закону України «Про об'єкти підвищеної небезпеки» від 18 січня 2001 р.

Змістом правовідносин у сфері екологічно-небезпечної діяльності, пов'язаної із джерелами підвищеної екологічної небезпеки є наявність у суб'єктів указаних правовідносин певного комплексу прав та обов'язків.

Екологічний ризик, упливаючи на формування спеціального статусу розпорядника джерел підвищеної екологічної небезпеки, одночасно є передумовою покладення на таких суб'єктів специфічних обов'язків, які впливають із загального абсолютного права громадян на безпечне природне середовище, а також зобов'язання забезпечити стан екологічної безпеки. На жаль, у законодавстві України ще відсутній перелік обов'язків володільців джерел підвищеної екологічної небезпеки, що знижує чіткість процесу реалізації правових норм, знижуючи рівень відповідальності володільців небезпечних джерел.

Обов'язок визначення ступенів екологічного ризику й екологічної безпеки з метою оцінки впливу діяльності об'єктів екологічної експертизи на стан навколишнього природного середовища й оцінки ефективності, повноти, обґрунтованості та достатності заходів щодо охорони навколишнього природного середовища шляхом здійснення екологічної експертизи передбачений ст.5 Закону України «Про екологічну експертизу» від 9 лютого 1995 р. Екологічний ризик виступає об'єктом

екологоекспертних правовідносин і впливає на визначення правового статусу осіб, які постраждали внаслідок заподіяння шкоди від джерела підвищеної екологічної небезпеки.

Екологічні ризики можуть виникати в паливно енергетичній галузі, ядерній галузі, у галузі металургійного виробництва, в агропромисловій галузі, комунальній і транспортній галузях тощо. Більш узагальнено можна вказати, що екологічні ризики притаманні правовідносинам у сфері виробництва, експлуатації, зберігання, транспортування джерел підвищеної екологічної небезпеки, у сфері поводження з відходами чи з продуктами харчування. Безумовно, що цей перелік не є вичерпним і повинен знайти своє відображення у спеціальному законодавчому акті із розмежуванням таких ризиків за сферами суспільного життя чи галузями господарства.

Позитивна відповідальність у галузі екологічної безпеки ґрунтується на концепції екологічного ризику – відповідальності за нього. Екологічний ризик як об'єктивна категорія набуває суб'єктивних ознак через усвідомлення та відтворення (суб'єктивація об'єктивного екологічного ризику), які мають місце при розкритті екологічного ризику як умови виникнення регулярних правовідносин позитивної відповідальності [2, с.97]. Експлуатуючи джерело підвищеної екологічної небезпеки, суб'єкт свідомо припускає вірогідність (ризик) настання шкоди, а це, у свою чергу, підвищує ефективність пошуку й запровадження найбільш оптимальних технологій екологічно обґрунтованих рішень, стимулюючи володільця джерела небезпеки до «екологізації» процесу експлуатації небезпечних властивостей такого джерела [4].

Розглядаючи екологічний ризик при поводженні з джерелами підвищеної екологічної небезпеки в регулятивних правовідносинах екологічної безпеки, можна дійти висновку, що серед широкого кола еколога-правової проблематики майже не має питань, які б не були в той чи інший спосіб пов'язані з концепцією екологічного ризику. Він проглядається у загальних засадах

формування права екологічної безпеки й екологічного права, оскільки є основою будь-якої діяльності. Він впливає на обсяг реалізації екологічних прав громадян, формує правові засади управління у галузі екології.

Підсумовуючи, необхідно зазначити:

– екологічний ризик при поводженні з джерелами підвищеної екологічної небезпеки є важливою ознакою екологічної небезпеки (екологічно небезпечної діяльності);

– екологічний ризик є подією, яка зумовлює виникнення страхових правовідносин, впливає на розміри екологічних платежів;

– визначення ступеня екологічного ризику є одним із основних завдань проведення екологічної експертизи;

– ризиковий характер небезпечних речовин ставить підвищені вимоги до суб'єкта екологічно небезпечної діяльності, який має бути опосередкований дозволом (ліцензією) на право зайняття екологічно небезпечними видами діяльності;

– оптимальним шляхом у вирішенні проблем, які виникають у розглянутій сфері, повинно бути узгодження норм чинного національного та міжнародного законодавства, ратифікованого Україною.

Список використаних джерел:

1. Балюк Г.І. Юридична природа екологічної безпеки // Екологічне право України. Академічний курс: Підручник / За заг. ред. Ю.С. Шемчушенка. – К.: ТОВ “Видавництво “Юридична думка”, 2005. – 848 с.

2. Фролов М. Екологічний ризик у регулятивних правовідносинах екологічної безпеки // Право України. – 2000. – № 9. – С. 94–98.

3. Андрейцев В.І. Екологічний ризик в системі правовідносин екологічної безпеки: проблеми практичної теорії // Право України. – 1999. – № 1. – С. 62–69.

4. Толковый словарь по метрологии, измерительной технике и управлению качеством: Основные термины. – М. – 1990. – С. 317.

5. Трубецкой Е.Н. Энциклопедия права. – СПб., Изд-во «Лань», 1999. – С. 189–190.

6. Решітник Л. Екологічне страхування як одна з форм відшкодування шкоди, заподіяної порушенням права громадян на безпечне для їх життя та здоров'я довкілля // Право України. – 2002. – № 6. – С. 78–81.

7. Андрейцев В.І. Концепція Закону України про екологічну (природно-техногенну) безпеку // Матеріали семінару з питань законодавства по екологічній безпеці. – К. – 1998.

Ярмола Валерія Сергіївна
студентка 4 курсу напряму підготовки «Правознавство»,
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник :
Гурій Тетяна Анатоліївна
старший викладач кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

МИРОВА УГОДА СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ : ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ

У статті досліджуються питання правової природи мирової угоди в цивільному процесі, здійснюється аналіз мирової угоди як засобу врегулювання спору між сторонами в різних аспектах його прояву, визначаються умови та особливості затвердження мирової угоди судом.

Метою статті є дослідження правової природи мирової угоди в цивільному судочинстві на підставі узагальнення норм чинного законодавства та судової практики.

Одним із основних принципів цивільного процесуального права України є принцип диспозитивності, змістом якого є широке коло, від здійснення сторонами яких залежить розвиток процесуальної діяльності по справі. Однією з форм прояву принципу диспозитивності є гарантована законом можливість сторін при досягненні домовленості припинити спір шляхом укладення мирової угоди. Здійснення права на укладення мирової угоди є ефективним способом врегулювання спору та ліквідації правового конфлікту між сторонами матеріального правовідношення.

Мирова угода – угода сторін, у якій вони викладають прийнятний для них варіант вирішення судової справи, розподіляють спірні права та обов'язки, або відмовляються від таких шляхом досягнення компромісу. Наслідком затвердження мирової угоди судом є припинення провадження по справі, а також установлення, припинення чи зміна прав й обов'язків для сторін [6].

У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі ряд проблемних питань укладання мирової угоди в судових процедурах досліджувався вченими як у цивільному, так і господарському судочинстві. Це такі вчені: Бортнік О.Г., Лазарева С.В., Ясеновець І. О., Давиденко Д. Л., Фурса С. Я. Але дискусійними так і залишаються питання поняття мирової угоди, правової природи, а також вирішення проблем, пов'язаних із її виконанням. Аналіз правових актів і наукової літератури як вітчизняних, так і зарубіжних учених дає підстави вважати, що не існує єдиного розуміння суті мирової угоди як правового явища й єдиного підходу до його нормативного визначення. Тому цей засіб врегулювання спору між сторонами прийнято розглядати в різних аспектах його прояву, а саме: як договір, що укладається на основі взаємних поступок між сторонами, третіми особами, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору; розпорядчий документ сторін як процесуального, так і матеріального права, оскільки, укладаючи мирову угоду, сторони розпоряджаються своїм

процесуальним, а також суб'єктивним матеріальним правом і охоронюваним законом інтересом; домовленість (договір) про припинення спору між сторонами шляхом взаємних поступок, яка стосується їхніх прав, обов'язків і предмета позову. Більшість учених, говорячи про природу цього явища, зазначають, що «мирова угода – це двостороння угода між позивачем і відповідачем, при укладенні якої вони фактично заново визначають свої права та обов'язки в спірних правовідносинах».

Відповідно до статті 175 Цивільного процесуального кодексу України мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок і може стосуватися лише прав та обов'язків сторін і предмета позову [1]. Тобто, це угода сторін, у якій вони викладають прийнятний для них варіант вирішення судової справи, розподіляють спірні права та обов'язки, або відмовляються від таких шляхом досягнення компромісу. Наприклад, якщо предметом спору є поділ спільного майна, то за цією нормою взаємні поступки сторін можуть мати місце лише в межах прав та обов'язків кожного з них на це майно.

Можна погодитися з висновком про те, що загалом доцільно виділяти три групи підходів до розуміння сутності мирової угоди. Перший підхід зводиться до того, що мирову угоду вважають договором, який має матеріально-правову, цивілістичну природу. Другий підхід – мирова угода – це процесуальний договір або ж процесуальна дія. Третій – сутність мирової угоди полягає в тому, що правова природа мирової угоди має комплексний характер – матеріальний і процесуальний або ж приватний і публічний [4].

Роль суду при визнанні мирової угоди – контрольна. Він повинен перевірити законність цього акта за кількома напрямками: 1) чи є процесуальна дія, а саме: чи укладено мирову угоду, чи є звернення сторін до суду про затвердження мирової угоди; 2) чи наділена відповідна категорія осіб, які беруть участь у справі, правом на укладення мирової угоди; 3) добровільність укладення мирової угоди й усвідомлення наслідків затвердження судом цього

акта; 4) чи можливо з відповідної категорії справ укладення мирової угоди; чи допускається можливість домовленості сторін; чи не змінюють сторони своєю угодою імперативні норми закону; 5) чи всі особи беруть участь у справі і чи не порушує мирова угода їх прав, а також права осіб, не залучених до участі в справі; чи чітко викладено її умови; чи немає двозначності, нечіткості умов; чи не укладена мирова угода під умовою; 6) чи врегулюється даною мировою угодою спір; чи відповідають умови мирової угоди предмету спору, чи не зачіпаються інші права та обов'язки сторін [2, с.15].

Укладаючи мирову угоду (розпоряджаючись своїми правами на власний розсуд, у чому проявляється приватне начало), сторони врегульовують спір процесуальним способом під контролем суду. Це повноваження суду як імперативна норма є публічним началом цього правового інституту. Мирова угода не є лише процесуально-правовим інститутом, а й матеріально-правовим, оскільки сторони, які її укладають і подають для визнання судові, мають на меті, насамперед, урегулювати на взаємовигідних умовах їхні матеріальні приватні правовідносини, у результаті чого вони втрачають інтерес до примусового виконання рішення, а відтак, закінчити виконавче провадження.

Проблема укладення мирової угоди на стадії виконавчого провадження полягає в тому, що на цей момент спір між сторонами вже вирішено, існує ухвалене судове рішення, яке набрало законної сили, а сторони по-іншому врегульовують спір, наче, на перший погляд, нехтують загальнообов'язковим актом органу держави. Обґрунтовуючи можливість, правомірність і доцільність укладення мирової угоди в процесі примусового виконання, звернемо увагу на те, що все провадження у справі відбувається з волі сторін, які звернулися до суду з метою врегулювання спору, поновлення прав, що і є основним завданням цивільного процесу, тому сторони мають право відмовитися від подальшої процедури, закінчивши справу миром [5, с.80].

Ще одним недоліком процедури розгляду заяви про визнання мирової угоди в процесі виконання є відсутність строку протягом якого суд зобов'язаний її розглянути. На практиці така прогалина в законі призводить до зниження ефективності виконання. За аналогією з іншими категоріями питань, які вирішуються судом на стадії виконання, для розгляду заяви про визнання мирової угоди встановлюється 10-денний строк її розгляду й постановлення відповідної ухвали. Уважається, що такий строк є оптимальним для розгляду такої категорії процесуальних питань [3 с.388].

Отже, функціональна роль диспозитивних засад у галузі цивільного судочинства виявляється в забезпеченні широкої можливості для осіб, які беруть участь у справі, як для здійснення актів саморегуляції діяльності в галузі цивільної юрисдикції, одним із яких є мирова угода сторін, так і для забезпечення оптимального балансу між приватноправовими та публічно-правовими засадами в цивільному судочинстві. Укладення мирової угоди можна визнати одним із способів вирішення цивільно-правових спорів. За законодавством України мирова угода характеризується подвійною юридичною природою. З одного боку, це угода про врегулювання матеріально-правових відносин, із іншого – це процесуальна угода між сторонами про завершення правового спору. При регулюванні мирової угоди як на початковій, так і на завершальній стадії процесу законодавцем не повністю взято до уваги правову природу цього феномена та не враховано її особливостей на стадії виконавчого провадження. Саме тому в правозастосовній діяльності виникають численні проблеми під час укладення, визнання і примусового виконання мирових угод. Часто цей інститут плутають із іншими, такими, як відмова стягувача від стягнення, добровільне виконання рішення, незважаючи на різну природу та функції цих інститутів тощо.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України : від 18 березня 2004 року № 1618-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2004. – № 40– 42.

2. Алехіна С. А. Цивільний процес зарубіжних країн: навч. посібник / С. А. Алехіна, А. Г. Давтян, М. Є. Мирзоян, В.Ю. Кулакова. – Київ.: Юрінком Інтер, 2013. – С. 480.

3. Тertiшніков В.І. Цивільний процесуальний кодекс України: науково-практичний коментар / В.І. Тertiшніков. – Харків: Інформаційно-правовий центр «Ксилон», 2015. – 448 с.

4. Верба О. Б. Особливості визнання судом мирової угоди на стадії виконавчого провадження / О.Б. Верба // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ – 2012. – № 3. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://lvduvs.edu.ua/nauk/visnyku/nvsy/03_2012/08vob.

5. Святогор О.С. Застосування мирової угоди в господарському процесі та виконавчому провадженні: окремі аспекти / О.С. Святогор // Науковий журнал : Право України – 2014. – № 1 .

6. Соболевський А.М. Мирова угода в цивільному процесі. Роз'яснення чи зміна умов? / А.М. Соболевський. [Електронний ресурс]. Офіційний портал Юридична колегія «Центр реалізації права». Режим доступу: <http://crp.in.ua/ua/articles/id>.

Кісс Світлана Володимирівна
старший викладач кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

У сучасних умовах немає більш актуального завдання, яке

стоять перед Україною, ніж визначення вірної траєкторії соціального й суспільного розвитку, здатної ліквідувати кризові явища.

Ключове місце у вирішенні цього завдання відводиться політиці «соціальної держави», яка випробувана та практикується з явним успіхом у країнах Західної Європи. Очевидно, що соціальна держава в сучасній Україні знаходиться на ранньому етапі свого формування.

З урахуванням цього, розробка української національної моделі соціальної держави, конкретної державної соціальної політики, механізмів захисту та соціальної підтримки, повинна забезпечуватися об'єктивними науковими знаннями.

На початку 90-х рр. ХХ ст. в Україні проблематика соціальної держави почала поступово входити в науковий обіг. Однак теоретична проробка проблем соціальної держави у вітчизняній юридичній науці в даний час тільки починається. У сучасній вітчизняній юридичній науці різні аспекти означеної проблематики отримали відображення в роботах таких науковців як О.В. Бермічева, О.С. Головащенко, С.О. Кириченко, О.З. Панкевич, Ю.М. Походзіло, Д.Г. Севрюков, О.В. Скрипнюк, В.В. Сокурєнко, Н.М. Хома, І.В. Яковюк, В.М. Якубенко та ін.

Ключове місце в теорії соціальної держави займають соціальні проблеми. Поняття соціальної держави не з'явилося «не звідки», а процес його виникнення та становлення має довгу та складну історію. Науковці виділяють, що на даний час воно [поняття «соціальної держави»] існує в трьох основних проявах, відповідно до яких можна здійснити його аналіз: на науковому рівні – як ідею і розвиток цієї ідеї в низці концепцій, на нормативному рівні – як конституційний принцип, закріплений в Основному законі України, на емпіричному рівні – як реальну практику діяльності державних інститутів щодо вирішення соціальних проблем суспільства й соціальних груп [1, с.11; 2, с.12].

При цьому застосовуються різні підходи, щодо визначення цього поняття – нормативний, політичний, соціологічний,

економічний, функціональний, філософський тощо. У сучасних дослідженнях соціальна держава трактується по різному. Одні науковці розглядають її як принцип державного (конституційного) ладу [3, с.156; 4, с.42], інші – як тип організації державного та громадянського життя [5, с.330; 6, с.179], треті – лише як одну із характеристик правової держави [7, с.6; 8, с.32; 9, с.7; 10, с.221]. Саме підхід, згідно з яким соціальна держава розглядається як продукт еволюції правової держави або в співвідношенні цих двох понять, є досить поширеним [7, с.6; 9, с.7; 11, с.44]. Існують різні думки щодо функцій соціальної держави, сучасної соціальної політики, що в свою чергу, визначає роль, яка відводиться їм у сучасних умовах. Але більшість із цих досліджень надають загальний теоретичний образ соціальної держави, а не визначають її в контексті української дійсності та національних традицій. У працях вітчизняних науковців суть соціальної держави визначається по різному.

Навіть для самого визначення поняття «соціальна держава» не існує єдності: як аналогічні різними авторами використовуються поняття «соціальної держави» [12, с.6; 13, с.78], «соціально-правової держави» [7, с.6], «держави соціально-демократичної орієнтації» або «держави соціальної демократії» [13, с.46].

Узагалі, термін «соціальна держава» пов'язаний із державою такого типу, яка насамперед покликана здійснювати політику щодо забезпечення певного рівня добробуту громадян та підтримки соціально незахищених верств населення. У сучасному суспільстві соціальна держава є найбільш доцільним способом поєднання владних повноважень із метою забезпечення соціальної справедливості та благополуччя суспільства.

Одним із основних інструментів реалізації соціальної держави є соціальна політика. Узаємозв'язок соціальної держави та його соціальної політики проявляється в тому, наскільки повно й глибоко соціальна держава проводить свою соціальну політику, у якій мірі ця політика висловлює потреби і інтереси її громадян.

Суть соціальної політики держави, яка поставила перед собою завдання перетворитися на соціальну державу, полягає насамперед у забезпеченні умов для підвищення добробуту, рівня життя населення, створення соціальних передумов у формуванні економічних стимулів розвитку виробництва. У соціальній державі завдання реалізації сильної, ефективної соціальної політики висувається на перший план.

На початку 1990-х років проблематика соціальної держави почала поступово входити в Україні в політичний обіг. Вперше термін «соціальна держава» з'являється в проектах нової Конституції. Положення про соціальну державу отримало закріплення в статті 1 Конституції України, прийнятої 28 червня 1996 року [14, ст.1]. Таким чином, на конституційному рівні зафіксована прихильність цінностям соціальної держави в Україні в умовах сучасної модернізації країни. Однак поняття «соціальна держава» в Конституції України, по суті, не розкрито.

Україні належить пройти нелегкий шлях перетворення концептуальної (теоретичної) моделі, заснованої на нормативах (нормативної моделі), у практичну (реальну) модель соціальної держави. Для цього необхідно широко використовувати досвід країн, які досягли значних результатів на шляху будівництва правової демократичної соціальної держави, заснованої на соціально орієнтованому ринковому господарстві.

Чи вірним є визначення сучасної України соціальною державою? На нашу думку, вона поки що тільки має намір стати такою. Правильніше було б називати Україну країною, що стала на шлях будівництва соціальної держави.

Вироблення і реалізація саме української національної моделі соціальної держави є оптимальним варіантом суспільного розвитку нашої країни в сучасних умовах. Сьогодні здійснюється формування такої моделі об'єднаними зусиллями фахівців самих різних суспільних наук, представників політичних сил, профспілкових та інших громадських організацій, усіх гілок державної влади.

Список використаних джерел:

1.. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.

2. Кладов А.Ю. Формирование социального государства в Российской Федерации : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. социол. наук: 22.00.04 / А. Ю. Кладов ; Акад. труда и соц. отношений. – М. – 2005. – 21 с.

3. Леонов И.В. Социальное государство как предмет теоретико-правового исследования: автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. юрид. наук: 12.00.01 – теория и история права и государства; история учений о праве и государстве / И.В. Леонов ; Международный институт управления МГИМО (У) МИД России. – М. – 2006. – 20 с.

4. Конституційне право України [Текст] : підручник для студ. юрид. спец. вищих закл. освіти / В. Ф. Погорілко [та ін.] ; ред. В. Ф. Погорілко. – 4.вид. – К. : Наукова думка, 2003. – 732 с.

5. Тодыка Ю. Н. Основы конституционного строя Украины / Ю. Тодыка ; АПН Украины, Национальная юридическая академия Украины им. Я.Мудрого. – Харьков : Факт, 1999. – 320 с.

6. Політологічний енциклопедичний словник [Текст] : Навч. посібник для студ. вузів / НАН України, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького ; упоряд. В.П. Горбатенко, А.Г. Саприкін ; ред. Ю.С. Шемшученко, В. Д. Бабкін. – К. : Генеза, 1997. – 395 с.

7. Якушик В.М. Проблеми типології правової держави // Філософська і соціологічна думка. –1993. – № 9–10. – С. 178–192.

8. Головащенко О.С. Соціальна та правова держава: питання співвідношення : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / О.С. Головащенко ; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2008. – 20 с.

9. Государственное право Германии. Т. 1 [Текст] / Н.Ахтенберг [и др.]. – [Б. м.] : [б.в.], 1994. – 311 с.

10. Кириченко С.О. Співвідношення соціальної правової держави і громадянського суспільства в умовах сучасної України: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01 / С.О. Кириченко ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2001. – 20 с.

11. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учеб. в 4-х т. / Отв. ред Страшун Б.А. / Тома 1-2. Часть общая. 3-е изд. – М.:БЕК, 2000 – 784с.

12. Яковюк І.В. Соціальна держава: питання теорії і шляхи її становлення: Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.01/Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. – Харків, 2000. – 19с.

13. Батура Н.Ю. Політичні передумови та чинники становлення соціальної держави: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.01 / Н.Ю. Батура ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К., 2009. – 20 с.

14. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави [Текст] : навч. посіб. / П. М. Рабінович. – Вид. 5-те, зі змінами. – Київ : Атіка, 2001. – 176 с.

Омельяненко Артем Сергійович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник :
Кісс Світлана Володимирівна
ст. викладач кафедри правознавства, к.ю.н.
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ

На сучасному етапі розвитку цивільно-правових відносин інститут правового статусу суду займає чільне місце серед

інститутів цивільного процесуального права, оскільки саме норми даного інституту дають відповідь на питання, які права й обов'язки властиві суду. Правовий статус є невід'ємною частиною будь-якого учасника цивільного судочинства, і суду в тому числі. Не маючи правового статусу, ні суд, ні особи, які беруть участь у справі не можуть бути учасниками цивільного судочинства.

Законодавець покладає на суд обов'язок здійснювати процесуальні дії. За результатами аналізу цивільного процесуального кодексу України, уявляється необхідним зауважити, що є статті, які одночасно визначають і права, і обов'язки суду. Суд не має ні процесуальної, ні матеріальної зацікавленості в результатах розгляду справи.

Дослідженню теми правового статусу присвячені роботи С.С. Бичкова «Цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження» (2011 рік), Н.Г. Яценко «Правовий статус суду в цивільному процесі» (2014 рік), Д.Б. Баронін «Правовий статус суду в Україні» (2015 рік), які підтверджують, що ця тематика досліджена не в повному обсязі і тема цієї статті набуває особливої актуальності.

Із нормативного погляду, стаття 124 Конституції України визначає, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами [1]. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій не допускається. У цивільному процесуальному законодавстві немає єдиної статті, яка б давала визначення, що таке правовий статус суду. Сучасний стан наукової розробки свідчить, що статті, що стосуються структурних елементів правового статусу суду розсіяні в цивільному процесуальному законодавстві, а тим більше не виділені в одну главу.

Суд є особливим суб'єктом цивільних процесуальних відносин. Судом, справи, які підпадають під його юрисдикцію, розглядаються у визначеній законом формі, виходячи з правил підсудності. Через розмаїття справ, що розглядаються в порядку цивільного судочинства, законодавець виділяє три види проваджень. А тому правовий статус суду в кожному з виду

провадження відрізняється. ЦПК України по кожному з виду провадження називає вичерпний перелік осіб, які беруть участь у процесі. Однак, суд не відноситься ні до однієї з груп.

На наш погляд, дослідження і введення в науковий обіг поняття правового статусу суду буде мати позитивний вплив, як із погляду теорії цивільного процесу, так і з погляду практичного застосування. У цьому контексті уявляється необхідним зазначити, що на законодавчому рівні відсутнє також і визначення суду.

Згідно позиції Страсбурзького Суду, «суд» – це орган, наділений функцією правосуддя, яка полягає у вирішенні питань у межах його компетенції на основі верховенства права і відповідно до процедур, які здійснюються у встановленому законом порядку («Беліос проти Швейцарії» (*Belilos v. Switzerland*) [6, с.136]. Суд повинен мати повноваження виносити з розглянутих питань рішення, обов'язкові для виконання («Шрадек проти Австрії» (*Sramek v. Austria*). Тож орган, який може тільки давати рекомендації, не буде «судом», навіть якщо на практиці такі рекомендації не виконуються («Бентем проти Сполученого Королівства» (*Bentham v. the United Kingdom*). Цей орган не обов'язково повинен бути складовою існуючої судової системи країни, однак він повинен мати конкретні основні характерні ознаки, зокрема незалежність від виконавчої влади та сторін по справі, відповідний термін виконання повноважень його посадовими особами та судову процедуру, яка забезпечує відповідні гарантії у кожній конкретній справі («Де Вільде, Оомса і Версипа» (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*). Те, що такий орган, крім здійснення правосуддя, може мати й інші функції, не обов'язково означає, що він не є судом («Н. проти Бельгії» (*N. v. Belgium*) [2, с. 210].

Головною передумовою участі суду в цивільному судочинстві є наявність у нього правового статусу. Зважаючи на те, що як зазначалося вище, правовий статус суду в цивільному судочинстві не був предметом широкого кола наукових досліджень, необхідно зазначити, у юридичній науці відсутній і

єдиний підхід до визначення елементного складу конституційно-правового статусу громадянина. Різні вчені до нього відносять наступні елементи: 1) права і свободи; 2) обов'язки; 3) гарантії реального здійснення прав і обов'язків; 4) правоздатність і дієздатність; 5) громадянство; 6) правосуб'єктність; 7) громадянство; 8) юридична відповідальність; 9) правові принципи; 10) правовідносини загального (статусного типу) [6, с.137].

Зважаючи на те, що правовий статус, безумовно, є однією з найважливіших і найскладніших правових категорій, існують різні позиції щодо співвідношення правового статусу та правосуб'єктності. Так, відповідно до однієї з позицій є включення правосуб'єктності як структурного елементу правового статусу, інша полягає у тому, що правосуб'єктність виступає передумовою виникнення правового статусу, ще одна позиція полягає у тому, що правосуб'єктність є більш об'ємною категорією по відношенню до категорії правовий статус і охоплює останню категорію.

Деякі вчені в певній мірі ототожнюють поняття правового статусу та правосуб'єктності [6, с.136], але на наш погляд, це не зовсім правильно, оскільки правосуб'єктність, а відповідно права й обов'язки є елементами правового статусу, які визначаються відповідними правовими нормами. На наш погляд, виразним є погляд С.С. Алексєєва, який полягає в тому, що правосуб'єктність знаходиться в єднанні з правовим статусом. До правового статусу включаються відповідно не всі, а лише конституційні (загальні) права й обов'язки, які визначають зміст правосуб'єктності і є невід'ємними від особи. Правосуб'єктність органів, які виконують владні повноваження в науці, законодавстві та на практиці позначено спеціальною категорією – «Компетенція» [3, с.382, 390].

Суд для участі в цивільному процесі наділяється різними владними повноваженнями, що в сукупності утворюють його компетенцію. Компетенція як основа участі суду в цивільному процесі відображає владний початок судійської діяльності і його правовий статус [4, с.60, 61].

Іншої думки притримується О.В. Колісник, який зазначає, що правовий статус суду як суб'єкту цивільного процесуального права охоплює всі можливі повноваження суду першої, апеляційної та касаційної інстанцій, а правовий статус суду як суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин охоплює повноваження складу суду під час провадження в конкретній справі.

О.В. Колісник також зауважує, що про цивільну процесуальну правосуб'єктність суду можна говорити як про його здатність бути суб'єктом цивільних процесуальних правовідносин, що має виявлятися у відповідності судового органу вимогам цивільної юрисдикції і підсудності, а також у повноважності складу суду та окремих його членів здійснювати правосуддя в цивільних справах за умов дотримання вимог до формування певного складу суду й за відсутності обставин, які унеможливають здійснення ним правосуддя в цивільних справах [5, с.20].

На думку Н.Г. Яценко, до елементів правового статусу слід віднести правосуб'єктність, яка являє собою комплекс прав та обов'язків, що мають вираження через компетенцію [6, с.137]. Учені, які займалися дослідженням інституту правового статусу відносять до нього також такі елементи як громадянство, інтерес, відповідальність, гарантії.

Таким чином, правовий статус є більш усеохоплюючим поняттям, ніж правосуб'єктність. Дійсно в багато в чому ці поняття збігаються і у зв'язку з цим є тенденція до ототожнення. Як і правовий статус, так і правосуб'єктність виникають на основі норм права, які породжують права й обов'язки. Будучи, наділеними правами та обов'язками в сторін виникає правосуб'єктність, яка проявляється у здатності вступати в правовідносини, які в даному випадку, за участі суду, носять специфічний характер, оскільки суд, будучи органом державної влади, вступає у них вже з визначеним правовим статусом. На думку науковців, даний

правовий статус суду обумовлюється конституційно-правовими нормами, зокрема тією ж статтею 124 Конституції України.

Складовими елементами правового статусу суду в цивільному судочинстві є правові норми, правосуб'єктність: права й обов'язки. Правосуб'єктність уточнює що таке правовий статус. Необхідно на конституційному рівні дати визначення, що таке суд, через визначення його правового статусу, та визначити ці норми в цивільному процесуальному законодавстві України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.
2. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / За ред. Жуковської О. Л. – ЗАТ «ВІПОЛ». – Київ, 2004. – 960 с.
3. Алексеев С. С. Общая теория права / С. С. Алексеев // ТК Велби, Изд-во Проспект. – Москва, 2008. – 576 с.
4. Гражданский процесс : учеб. Для студентов вузов, обучающихся по направлению 521400 «Юриспруденция» и по специальности 021100 «Юриспруденция» / [Абушенко Д. Б. и др.] ; отв. ред. – В. В. Яков. – 7-е изд., перераб. и доп. – Волтерс Клувер. – Москва, 2009. – 784 с.
5. Колісник О. В. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних відносин : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : Спец. 12.00.03 / О. В. Колісник. – Харків, 2008. – 20 с.
6. Яценко Н.Г. Поняття та елементи правового статусу суді в цивільному процесі. // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. – 2014. – Вип. 3-4. – С. 135–139.

Коваленко Володимир Федорович
ст. викладач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ Й ГРОМАДЯНИНА В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Стаття 124 Конституції України та ст. 15 КПК України визначають виключну прерогативу суду на визнання людини винною у вчиненні злочину і призначення їй кримінального покарання. Крім того, Конституція України гарантує незалежність і недоторканність суддів (ст. 126) і стверджує, що судді при здійсненні правосуддя незалежні й підкоряються лише закону (ст. 129).

Чим вище роль, авторитет суду й правосуддя в цілому, тим більшою самостійністю і незалежністю наділений суд, вище рівень законності, надійніше захищені від можливих посягань права й свободи громадян, які мають та обстоюють у кримінальному провадженні власні інтереси (потерпілих, підозрюваних, обвинувачених, підсудних, цивільних позивачів, цивільних відповідачів).

У положеннях ст.ст. 3, 21, 22, 55 Конституції України закріплено, що наша держава не лише визнає основні права й свободи людини, але і вважає захист прав і свобод своїх громадян одним із основних напрямів діяльності, тобто функцією, наявність якої у держави й дозволяє характеризувати її як демократичну й правову. Так, відповідно до ч.1 ст.55 Конституції України права і свободи людини й громадянина захищаються судом. Стаття 8 частина 3 Конституції України гарантує звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України, адже її норми є нормами прямої дії.

Таким чином, суд в Україні виконує державну функцію захисту прав і свобод людини й громадянина, при цьому права й свободи людини є сенсом і змістом діяльності суду.

При вирішенні суддею питання про призначення судового засідання закон передбачає коло питань, які вирішує на підставі матеріалів справи суддя, а саме: чи підсудна справа суду; чи немає підстав для закриття справи або її зупинення; чи складено обвинувальний висновок відповідно до вимог КПК України; чи немає підстав для зміни, скасування або обрання запобіжного заходу; чи не було допущено під час порушення справи, провадження дізнання або досудового слідства таких порушень вимог КПК України, без усунення яких справа не може бути призначена до судового розгляду.

Ці повноваження суду підтверджують тезу, що при попередньому розгляді справи здійснюється судовий контроль за законністю досудового розслідування і дотриманням прав і свобод його суб'єктів, проте в іншій, ніж у судовому засіданні, формі.

У якнайповнішому вигляді загальний контроль здійснюється у стадії судового розгляду. Обставини справи досліджуються й обговорюються судом і сторонами на підставі гласності, усності, безпосередності і змагальності. Суд може дослідити ті факти й обставини, які органи досудового розслідування визнали неістотними, дійти висновку про їх істотність із метою вирішення питання щодо винуватості і ступеня відповідальності підсудного. І, навпаки, суд може визнати неістотним те, що слідчий чи прокурор вважали істотним.

Суд може розглянути ті докази, які були відкинута під час досудового розслідування як недостовірні, і визнати їх достовірними та обґрунтувати ними свої висновки.

Суд не може відмовитися від дослідження тієї чи іншої обставини чи доказу лише тому, що вони вже були досліджені під час досудового розслідування.

Можна стверджувати, що на стадії судового розгляду в специфічній процесуальній формі, а саме шляхом розгляду й

вирішення кримінальної справи, здійснюється судовий контроль за законністю досудового розслідування і дотриманням прав і свобод його учасників.

Аналогічним чином судовий контроль за дотриманням прав і свобод учасників кримінального процесу здійснюється і на стадіях апеляційного, касаційного провадження, а також перегляду судових рішень у порядку виключного провадження. Таким чином, для забезпечення виконання завдань кримінального судочинства суди вищої інстанції наділені повноваженнями з перевірки законності й обґрунтованості вироків, постанов, ухвал судів нижчої ланки. Метою перевірки є виявлення помилок, допущених при розгляді і вирішенні справи, і вжиття необхідних заходів зі скасування або зміни незаконного і необґрунтованого судового рішення. Завдання правосуддя вважається досягнутим лише за умови виконання рішення, яке є законним і обґрунтованим.

На відміну від розглянутого загального порядку контролю за дотриманням прав і свобод громадян, попередній судовий контроль, передбачений ст.ст. 29-31 Конституції України, є способом запобігання порушенням і необґрунтованим обмеженням конституційних прав і свобод особи. Він здійснюється судом лише за наявності мотивованого подання органу досудового розслідування про проведення певних слідчих дій.

Судовий контроль створює умови також щодо реалізації громадянами їх права на оскарження від незаконних дій. Розгляд судом скарг певних суб'єктів кримінального провадження на дії і рішення слідчого, органу дізнання, прокурора, що порушують, або обмежують їх права і свободи в ході досудового розслідування, є, на нашу думку, виключним контролем.

Загалом практика свідчить про те, що застосування судового контролю за законністю й обґрунтованістю рішень та дій під час провадження розслідування в кримінальних справах має позитивні результати. Судова система, на яку покладено додаткове навантаження, цілком справляється з функцією контролю при провадженні досудового розслідування. Отже, різні форми

судового контролю мають важливе значення в здійсненні функції захисту прав і свобод людини й громадянина. Своєчасність судового захисту, що реалізується через систему різних форм судового контролю за досудовим розслідуванням, є не лише додатковою гарантією прав і свобод, а й умовою швидкого їх відновлення.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04. 2012.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х томах Т.1. – О.М. Бандурка, Є.М.Блажівський, Є.П.Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я.Тация, В.П.Пшонки, А.В.Портнова. – Х.: Право, 2012. – 768 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2-х томах Т.2 – О.М.Бандурка, Є.М.Блажівський, Є.П.Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я.Тация, В.П.Пшонки, А.В.Портнова. – Х.: Право, 2012. – 664 с.
4. Пошва Б. М. Судовий контроль за дотриманням конституційних прав особи під час досудового розслідування кримінальної справи: практика та проблеми вдосконалення / Б.М. Пошва // Адвокат. – 2005. – № 10. – С. 38.

Верхола Вікторія Олександрівна
студентка 3 курсу напряму підготовки «Правознавство»
Полтавський коледж ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
Науковий керівник
Коваленко Володимир Федорович
ст. викладач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Стаття 2 Конституції встановлює, що суверенітет України розповсюджується на всю її територію. Територія України в межах існуючих кордонів є цілісною і недоторканою. Відповідно до ст. 17 Конституції захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної й інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу. Одним із засобів такого захисту виступає кримінально-правова охорона [1].

Характерною особливістю злочинів проти основ національної безпеки є те, що значною мірою їх коло визначається політичним устроєм держави.

Підрив суверенітету, незалежності, демократії в Україні, дії, спрямовані проти України як соціальної та правової держави, можуть завдати великої шкоди конституційному ладу й іншим складовим національної безпеки, віддалятимуть нашу державу від досягнення сучасних ідеалів держави і суспільства. Тому посягання на ці блага є найбільш небезпечними як для держави, так і для суспільства та кожного його члена.

Злочини проти основ національної безпеки України, передбачені розділом I Особливої частини КК (статті 109-114), посягають не тільки на безпеку держави, а й на національну безпеку загалом, яка, відповідно до ст. 1 Закону України «Про

основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р., визначається як захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання та нейтралізація реальних і потенційних загроз національним інтересам у різних сферах державного управління (правоохоронної діяльності, оборони, охорони здоров'я, забезпечення свободи слова, науково-технічної, інноваційної, соціальної, податково-бюджетної, митної, інвестиційної, монетарної та валютної політики, енергетики, захисту прав власності, екології та багатьох інших) у разі виникнення негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [2].

Саме завдяки своєму особливому значенню злочини проти основ національної безпеки України розміщено в розділі I Особливої частини КК.

Для інших злочинів, які також спрямовані тим чи іншим чином проти безпеки держави, на відміну від злочинів проти основ національної безпеки України, не є характерними відверто антидержавницькі мотиви та мета підірвати або послабити державу, змінити її конституційний лад, завдати істотної шкоди її безпеці [3].

У визначенні видів злочинів проти основ національної безпеки України слід виходити передусім із зазначеного вище Закону (статті 7 і 8), згідно з яким основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України є, зокрема:

– у **сфері державної безпеки**: розвідувально-підривна діяльність іноземних спеціальних служб; загроза посягань із боку окремих груп та осіб на державний суверенітет, територіальну цілісність, економічний, науково-технічний і оборонний потенціал України, права й свободи громадян; загроза використання з терористичною метою ядерних та інших об'єктів на території України; прояви сепаратизму, намагання автономізації за етнічною ознакою окремих регіонів України;

– у **зовнішньополітичній сфері**: посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність;

– у **внутрішньополітичній сфері**: загрози конституційному устрою; можливість конфліктів у сфері міжетнічних і міжконфесійних відносин; прояви сепаратизму;

– у **науково-технологічній сфері**: незахищеність внутрішнього ринку високотехнологічної продукції від іноземної технічної і технологічної експансії; вплив учених, фахівців, кваліфікованої робочої сили за межі України;

– в **екологічній сфері**: ризики виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характерів; погіршення екологічного стану водних басейнів; небезпека техногенного, у тому числі ядерного та біологічного, тероризму;

– в **інформаційній сфері**: розголошення інформації, яка становить державну й іншу передбачену законом таємницю; намагання маніпулювати суспільною свідомістю, зокрема, шляхом поширення недостовірної або упередженої інформації [3].

Залежно від цього пропонується розрізняти злочини:

1) проти основ національної безпеки у сфері державної безпеки і політичній сфері: дії, спрямовані на насильницьку зміну чи повалення конституційного ладу або на захоплення державної влади (ст.109 КК); посягання на територіальну цілісність і недоторканність України (ст.110 КК); посягання на життя державного чи громадського діяча (ст.112 КК) [2];

2) проти основ національної безпеки у сфері державної безпеки, воєнній, інформаційній, економічній і науково-технологічній сферах: державна зрада (ст.111 КК), шпигунство (ст.114 КК) [2];

3) проти основ національної безпеки у сфері державної безпеки, економічній, екологічній і воєнній сферах: диверсія (ст. 113 КК) [2].

Родовим об'єктом злочинів проти основ національної безпеки України є національна безпека України в різних її сферах,

а основним безпосереднім об'єктом кожного окремого злочину - національна безпека в тій чи іншій її сфері [3].

З об'єктивного боку розглядувані злочини характеризуються переважно суспільно небезпечними діями. Час і обставини вчинення злочину є обов'язковими ознаками лише однієї з форм державної зради: перехід на бік ворога може бути вчинений тільки в умовах воєнного стану або під час збройного конфлікту [3].

Суб'єктами злочинів проти основ національної безпеки України є осудні особи, які досягли 16-річного віку (суб'єктом злочину, передбаченого ст.112 КК,- 14-річного) [2].

Спеціальний суб'єкт є ознакою лише двох складів злочинів проти основ національної безпеки України; у злочині, передбаченому ст.111 КК, – це тільки громадянин України, а в злочині, передбаченому ст. 114 КК, – тільки іноземний громадянин або особа без громадянства. Кваліфікуючою ознакою злочинів, передбачених статтями 109 і 110 КК, є вчинення їх спеціальним суб'єктом-представником влади [2].

Із суб'єктивної сторони злочини проти основ національної безпеки України характеризуються лише прямим умислом. Переважна більшість із них вчинюється із метою ослабити державу, що передбачає намір знизити економічний, науково-технічний, військовий тощо потенціал України [3].

Мотиви не є обов'язковими ознаками злочинів проти основ національної безпеки України. Вони можуть бути різними і мають кримінально-правове значення переважно як обставини, які пом'якшують чи обтяжують покарання (статті 66 і 67 КК). Винятком є злочин, передбачений ст.112 КК: мотивом посягання на життя державного чи громадського діяча є бажання припинити діяльність певної особи як державного чи громадського діяча або помста за таку діяльність [2]. Переважна більшість цих злочинів є тяжкими й особливо тяжкими.

На підставі вищезазначеного, злочини проти основ національної безпеки України можна визначити, як передбачені КК умисні суспільно небезпечні діяння, що спричинюють істотну шкоду національній безпеці України у сфері державної безпеки, а також у політичній, інформаційній, науково-технологічній й екологічній сферах або загрожують спричиненням такої шкоди.

Список використаних джерел:

1. Конституція України; Верховна Рада України, від 28 червня 1996 року; <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
2. Закон України «Про основи національної безпеки Країни» від 19 червня 2003 року №964-IV.
3. Кримінальне Право України: Особлива частина: Підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. Проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., переробл. і доповн. – Х.: Право, 2015. – 680 с.

Палкіна Карина Ігорівна

студентка 4 курсу напряму підготовки «Правознавство»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Коваленко Володимир Федорович

ст. викладач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВО НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ ОСІБ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ У МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ

Сьогодні в Україні особливої уваги і значення набуває питання охорони здоров'я. Задеклароване в Конституції України право кожної людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування є одне з ключових прав у правовому статусі

людини й громадянина. Держава гарантує всім громадянам реалізацію їх прав у галузі охорони здоров'я. У процесі здійснення державних програм у цій сфері значна увага приділяється охороні здоров'я осіб, які утримуються під вартою та відбувають покарання у вигляді позбавлення волі [8, с.331].

Проблема дотримання прав на охорону здоров'я та медичну допомогу осіб, узятих під варту, у місцях позбавлення волі є на сьогодні доволі значною та дискусійною для суспільства. Особливої уваги в цьому питанні потребують заклади попереднього ув'язнення, передусім слідчі ізолятори Державної пенітенціарної служби України [3, с.7].

Положення національного законодавства, які регулюють питання надання медичної допомоги взятим під варту особам, не спроможні повною мірою гарантувати отримання належного лікування та своєчасного медичного обстеження в умовах СІЗО. Оскільки навіть існуючі законодавчі приписи часто не виконуються адміністрацією установ тимчасового тримання, на жаль, це призводить до великої смертності у СІЗО [9].

Найбільш вразливою категорією, яка найбільше потерпає через ненадання своєчасної медичної допомоги в закладах несвободи є особи з хронічними захворюваннями, які потребують безперервного лікування (діабет, серцеві захворювання, ВІЛ), а також люди хворі на наркозалежність, адже синдром відміни, який вони переживають, перебуваючи в місцях несвободи можна порівняти до тортур [7].

Медичні послуги для засуджених та ув'язнених осіб також мають безпосереднє відношення до запобігання жорстокому поводженню. Невідповідний рівень медичного обслуговування може швидко призвести до ситуацій, які підпадають під визначення «нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження». Неприпустимо зобов'язувати засуджених та ув'язнених залишатися в місцях, де вони не можуть отримати належного лікування через відсутність відповідних закладів, або якщо такі заклади відмовляються прийняти їх. Європейський суд із

прав людини встановив порушення Статті 3 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) в деяких таких ситуаціях [6, с.8].

Статтею 8 КВК України визначені основні права засуджених, серед яких, зокрема, передбачено право на охорону здоров'я. Відповідно до частини 2 статті 116 Кримінально виконавчого Кодексу України, лікувально-профілактична та санітарно-протиепідемічна робота в місцях позбавлення волі організовується і провадиться так, як це визначено законодавством про охорону здоров'я. Це означає, що організація медико-санітарного забезпечення в колоніях повинна відповідати вимогам її надання населенню країни [4, с.132].

Медичні послуги в пенітенціарних установах щонайменше повинні забезпечувати:

- проведення лікарями та спеціалістами на регулярній основі консультацій загального характеру;
- амбулаторне лікування під наглядом;
- стоматологічну допомогу;
- лазарет;
- безпосереднє надання повноцінної допомоги від громадської чи пенітенціарної лікарні;
- утрчання при виникненні надзвичайних ситуацій [6, с. 8-9].

Серед основних проблем, які впливають на стан дотримання прав на охорону здоров'я та медичну допомогу осіб, які тримаються у слідчих ізоляторах, варто виділити такі:

- незадовільні санітарно-гігієнічні умови перебування ув'язнених у камерних приміщеннях через їхню переповненість, невідповідність установленим санітарно-гігієнічним нормам (недостатність природного та штучного освітлення, рівня вентиляції), порушення температурного режиму, обмеження можливості перебування на свіжому повітрі, формальне проведення поточної дезінфекції тощо;

- несвоєчасність і неефективність лікувально-діагностичної роботи та профілактичних заходів зі сторони медичних працівників;
- стан протиепідемічної і лікувально-діагностичної роботи у випадках захворювання на туберкульоз;
- проведення діагностики і специфічного лікування захворювання на ВІЛ-інфекцію;
- неуккомплектованість посад медичних працівників;
- недостатній кваліфікаційний рівень медичних працівників.

З урахуванням того факту, що ув'язнені знаходяться майже постійно в закритому приміщенні, це спричиняє у них виникнення, поширення, загострення і ускладнення хронічних та інфекційних хвороб.

Також проблемою залишається залучення лікарів певних спеціальностей для надання консультативної допомоги в межах установи попереднього ув'язнення [3, с.8-9].

Загалом слід зазначити, що в жодному слідчому ізоляторі не створено комплексних заходів з запобігання хворобам усередині установ. Майже всюди розроблені річні плани проведення інформаційних і роз'яснювальних бесід та семінарів щодо захворювань, їхніх симптомів, профілактики, лікування тощо для персоналу СІЗО. Проте фактично ці плани є суто формальними, і заходи, які ними передбачені, проводяться не завжди й не повною мірою.

За словами ув'язнених, майже не проводяться такі заняття і роз'яснювальна робота серед них. Зазвичай працівники медичних частин можуть за потреби роз'яснити особі, що утримується в слідчому ізоляторі, інформацію про певні хвороби безпосередньо під час амбулаторного прийому або обходу камер – палат стаціонару чи інфекційного ізолятора. Єдине, що роз'яснюють кожному ув'язненому ще під час розміщення до закладу, так це про шляхи передачі ВІЛ-інфекції та профілактику захворювання [3, с.28].

Не зважаючи на спроби на законодавчому рівні максимально забезпечити належне медично-санітарне забезпечення та охорону здоров'я засуджених, статистика залишається невтішною. Так, в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах показник захворюваності і смертності залишається високим [8, с.334].

Протягом 2015 року в установах виконання покарань умерло 510 осіб, із них у слідчих ізоляторах – 103 особи. Загальна чисельність осіб, хворих на активну форму туберкульозу, у 2016 дещо зросла, як і незначно зросло число ВІЛ-інфікованих в'язнів [5].

Начальник відділу уповноважених Голови з питань контролю за дотриманням прав людини в поліцейській діяльності. Управління забезпечення прав людини, зазначив, що зараз у межах реформування правоохоронної системи відбувається приведення нормативної бази щодо стандартів надання поліцією медичної допомоги при затриманні до європейського рівня. Проте, він визнав, що після передачі затриманих осіб до слідчих органів та в заклади пенітенціарної системи, такі стандарти якості поки не виконуються [7].

Отже, для того щоб покращити медичне обслуговування осіб, що знаходяться у місцях несвободи необхідно вжити дієвих заходів щодо приведення санітарно-гігієнічного стану камерних приміщень до встановлених норм; суворо дотримуватись установлених порядку і правил перебування ув'язнених на свіжому повітрі; приділити підвищену увагу питанням протиепідемічної і лікувально-діагностичної роботи у випадках захворювання на туберкульоз; здійснення діагностики й специфічного лікування захворювання на ВІЛ-інфекцію привести в сувору відповідність до нормативних документів; творити комплексні умови для перебування у слідчих ізоляторах людей із особливими потребами [3, с.40-41].

Важливим кроком у вдосконаленні медичного обслуговування серед ув'язнених є прийняття проекту спільного

наказу Міністерства охорони здоров'я України, Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України «Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів і підрозділів Національної поліції, слідчих ізоляторів й установ виконання покарань щодо надання медичної допомоги затриманим, особам, узятим під варту та засудженим, хворим на туберкульоз, та забезпечення їх лікуванням».

Метою проекту наказу є запровадження ефективного механізму взаємодії закладів охорони здоров'я, органів і підрозділів Національної поліції, слідчих ізоляторів й установ виконання покарань із питань виявлення хворих на туберкульоз, надання медичної допомоги затриманим, узятим під варту та засудженим, хворим на туберкульоз, та забезпечення їх лікуванням.

Наявність такого механізму сприятиме зниженню рівня смертності, покращить роботу керівництва органів та установ ДПтС України щодо забезпечення своєчасного проведення медичних обстежень, направлення відповідних клопотань і матеріалів до суду про звільнення засуджених від покарання за хворобою, а також сприятиме врегулюванню порядку направлення біологічного матеріалу узятих під варту та засуджених, хворих на туберкульоз [2].

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України: від 28 червня 1996 року // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Про затвердження Порядку взаємодії закладів охорони здоров'я, органів та підрозділів Національної поліції, слідчих ізоляторів та установ виконання покарань щодо надання медичної допомоги затриманим, особам, узятим під варту та засудженим, хворим на туберкульоз, та забезпечення їх лікуванням / Наказ від 22. 08. 2016 р. // Електронне джерело // Інтернет ресурс // Режим доступу: www.moz.gov.ua

3. Стан забезпечення права на медичну допомогу у слідчих ізоляторах Державної пенітенціарної служби України: Спеціальна доповідь з питань реалізації національного превентивного механізму / Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: Офіційне видання. – К., 2013. – 88с.

4. Богатирьов І. Г. Деякі проблеми питання медико-санітарного забезпечення засуджених у пенітенціарних установах Державної пенітенціарної служби України / І. Г. Богатирьов, М. С. Пузирьов // Право та управління. – 2012. – №2 – С. 131–140

5. Букалов О. Діяльність кримінально-виконавчої системи України у 2015 році // Електронне джерело // Інтернет ресурс // Режим доступу: <http://ukrprison.org.ua/articles/1453132032>

6. Лехтметс А. Охорона здоров'я та медична етика в пенітенціарних установах: Посібник для медичного персоналу пенітенціарних установ та іншого персоналу, відповідального за стан здоров'я засуджених та ув'язнених / А. Лехтметс, Й. Понт. – Рада Європи, 2016. – 78 с.

7. Хільчевська К. Обмеження права на свободу – не привід для обмеження права на здоров'я // Електронне джерело // Інтернет ресурс // Режим доступу: http://www.irf.ua/allevents/news/pravo_na_svobodu_pravo_na_zdorovya/

8. Хобор Р. Б. Правове регулювання медико-санітарного забезпечення осіб, засуджених до позбавлення волі // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції. – 2013. – С. 331–336

9. Відсутність в законодавстві гарантій належного лікування та своєчасного медичного обстеження в установах тимчасового тримання ДПтС України // Електронне джерело // Інтернет ресурс // Режим доступу: <http://precedent.in.ua/2016/07/06/vidsutnist-v-zakonodavstvi-garantij-nalezhnogo-likuvannya-ta-svoyechasного-medychного-obstzhennya-v-ustanovahtymchasovogo-trymannya-dpts-ukrayiny/>

Ростовська Інна Володимирівна
студентка 4 курсу напрямку підготовки «Правознавство»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Коваленко Володимир Федорович
ст. викладач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

Стаття 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (далі – Конвенція) гарантує право на справедливий і публічний розгляд справи впродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, установленим законом, при визначенні цивільних прав і обов'язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред'являється особі. [2]

Ключовими принципами статті 6 є верховенство права та належне здійснення правосуддя. Ці принципи також є основоположними елементами права на справедливий суд.

Право на суд покриває надзвичайно широке поле різноманітних категорій – воно стосується як інституційних й організаційних аспектів, так і особливостей здійснення окремих судових процедур. Своєрідним механізмом, який дозволяє розуміти, тлумачити та застосовувати Конвенцію є практика Європейського суду з прав людини, яку він викладає у своїх рішеннях.

Ураховуючи той факт, що право на справедливий суд займає основне місце в системі глобальних цінностей демократичного суспільства, Європейський суд у своїй практиці пропонує досить широке його тлумачення.

Як свідчить позиція Суду в багатьох справах, основною складовою права на суд є право доступу, у тому розумінні, що особі має бути забезпечена можливість звернутись до суду для вирішення певного питання, і що з боку держави не повинні

чинитись правові чи практичні перешкоди для здійснення цього права. Як свідчить практика звернень громадян зі скаргами до Європейського суду, поняття «справедливий суд» може тлумачитись досить неоднозначно. Як правило особи, які не досягли в судовому провадженні бажаного результату, не завжди можуть уточнити, у чому конкретно полягала неповага з боку національних судів до їх права на справедливий суд. У багатьох випадках скарга на несправедливий судовий розгляд полягає у запереченні результату судового розгляду справи та тверджень щодо помилок стосовно фактів і права.

У зв'язку з цим слід нагадати позицію Суду, який зазначив, що згідно зі ст. 19 Конвенції, його функції полягають у забезпеченні Високими Договірними Сторонами їхніх зобов'язань за Конвенцією та протоколами до неї. Зокрема, питання помилок щодо фактів і права, які начебто були припущені національним судом, не належить до компетенції Суду доти, доки такі помилки не порушують прав і свобод, що захищаються Конвенцією. Більше того, тоді як ст. 6 Конвенції гарантує право на справедливий суд, вона не встановлює ніяких правил стосовно допустимості доказів чи способу їх оцінки. Це питання регулюється, головним чином, національними законодавством і судами. Суд нагадує, що хоча п. 1 ст. 6 Конвенції зобов'язує суди аргументувати прийняті ними рішення, це не можна розуміти як вимогу надавати вичерпну відповідь на кожне питання, підняте стороною під час судового розгляду справи [2].

Наступною гарантією, що закріплена п. 1 статті 6 Конвенції є незалежність і безсторонність судової влади. Слід зазначити, що Європейським судом у багатьох справах було визначено принципи, за якими суд можна визначити як безсторонній.

Статтею 6 Конвенції також гарантується право на розгляд справи судом у «розумні строки». Слід відмітити, що у своїй практиці Суд підходив до цієї проблеми дуже індивідуально. Разом із тим, були встановлені певні критерії, у світлі яких слід

оцінювати тривалість провадження це: складність справи; поведінка заявника; дії відповідних органів.

Поняття «справедливий суд» має дуже багато аспектів, говорять юристи. Це і доступ до правосуддя, і дотримання всіх визначених строків, і надання необхідної інформації всім громадянам країни.

Наприклад, коли мова йде про доступ до правосуддя, то мається на увазі як фізичний, так і процесуальний доступ. І з тим, і з іншим Україна має проблеми. Наприклад, люди з обмеженими фізичними можливостями не можуть потрапити в приміщення суду (відсутні пандуси, ліфти для людей на візках). Це ж стосується і категорій громадян без документів. Їх можуть просто не пропустити всередину. Що ж стосується процесуальних моментів, тут також є низка. Наприклад, прийняття Закону «Про судоустрій та статус суддів» дещо зрушило справу з мертвої точки. З іншого боку, цей закон суттєво обмежив процесуальні можливості людей. Адже тепер і в цивільній, і в адміністративній юрисдикції людина мусить іти до нотаріуса і платити великі гроші для того, щоб довірити представництво по веденню справи в суді іншій особі, яка не є адвокатом. В іншому випадку, людині треба звертатися до послуг адвокатів, які коштують великих грошей. Це вже серйозне обмеження права на справедливий суд. Крім того, зараз анонсовано другий етап проведення судової реформи, однак невідомо, у чому він буде полягати [4].

Стверджувати, що в Україні відсутній справедливий судовий розгляд як такий аж ніяк не можна, зазначала Валерія Лутковська. Інша справа, що є хиби, які перешкоджають реалізації цього права. «Якщо спиратися на Європейський суд із прав людини, то є рішення цього суду, у яких констатовано порушення права на справедливий судовий розгляд в Україні. Підставами для винесення такого рішення були, в основному, тривалість судового розгляду, досудового розгляду, тривалого невиконання або невиконання взагалі рішення національного суду. Крім цього, проблема полягає в тому, що в нас досудове слідство часто триває

більше визначених законодавством термінів», – відзначила Лутковська [8].

Одне з порушень, якими дорікають Україні в Раді Європи, це недотримання 59-ї статті Конституції, яка говорить про те, що кожна людина має право на правову допомогу, констатують експерти. За українськими законами, адвокат має право перебувати поряд зі своїм клієнтом у будь-який момент спілкування із будь-яким із державних органів. Тим більше – із правоохоронцями. І це відповідає європейським правовим нормам. Але на практиці в Україні їх дотримуються не завжди.

30 березня 2006 року набув чинності Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини». Зазначений Закон установлює обов'язкове здійснення юридичної експертизи всіх законопроектів, а також підзаконних нормативних актів, на які поширюється вимога державної реєстрації. Також Законом передбачено здійснення перевірки чинних законів і підзаконних актів на відповідність Конвенції та практиці Суду.

Важливо підкреслити, що відповідно до вказаного Закону суди України при розгляді справ повинні застосовувати Конвенцію та практику Суду як джерело права.

Ураховуючи практичні кроки України на шляху до утвердження верховенства правай останні позитивні тенденції в українському правовому полі, можна сподіватись, що застосування положень Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод і практики Суду з прав людини національними органами та судовими інстанціями дозволять у майбутньому уникати констатації Європейським судом порушення Україною положень Конвенції.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України: від 28 червня 1996 року // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950

3. Кримінально-процесуальний кодекс України // [електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua

4. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 7 липня 2010р. № 2453-VI // Голос України. – 2010. – 3 серпня. – №142.

5. Закон України „Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини” <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/192-19>

6. Коваль І. Право на справедливий суд: практика Європейського суду з прав людини щодо України — режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/7474>

Ярмола Валерія Сергіївна

студентка 4 курсу напрямку підготовки «Правознавство»

Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Коваленко Володимир Федорович

старший викладач кафедри правознавства

Полтавський інститут економіки і права

**ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ
УКРАЇНИ «ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІНИ ДО
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ВІДНОСНО
УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ЗАРАХУВАННЯ
СУДОМ СТРОКУ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ У
СТРОК ПОКАРАННЯ»**

Кримінальний кодекс України протягом всього часу свого існування зазнавав численних змін. Не став винятком і 2015 рік, у

якому було прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» № 838-VIII від 26.11.2015 р. (далі – Закон). Цим законопроектом планувалося здійснити демократичні перетворення, однак на практиці склалося по-іншому. Прийнятий закон викликав хвилю обурення серед населення. Лютий-березень 2016 року стали найбільш продуктивним періодом у плані реалізації зазначених змін законодавства, що зробило означену тематику ще більш актуальною та проблематичною.

Однозначної правової позиції з питання нового порядку зарахування строку попереднього ув'язнення серед політиків та юристів немає. З одного боку він являє собою черговий прояв гуманізму у вітчизняній кримінально-правовій політиці, а з іншого – призвів до різкого скорочення «тюремного населення» України та до звільнення з місць позбавлення волі як таких, що відбули покарання, цілої низки осіб, засуджених за резонансні злочини.

Затримання особи, а також застосування запобіжного заходу у вигляді взяття під варту під час кримінального провадження порушують право на свободу й особисту недоторканність, правові гарантії якого закріплено у ст. 5 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод [1] і ст. 12 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [3]. Таким чином, зарахування строку попереднього ув'язнення в строк покарання є справедливою «компенсацією» для засуджених.

Водночас у зв'язку з набранням чинності Закону було кардинально змінено правила зарахування строку попереднього ув'язнення у строк покарання, а також інші правові наслідки для осіб, які були попередньо ув'язнені. Починаючи з 24 грудня 2015 року, строк попереднього ув'язнення зараховується судом із розрахунку один день за два дні позбавлення волі. Крім того, при призначенні основного покарання, іншого ніж позбавлення волі, тримання в дисциплінарному батальйоні

військовослужбовців або арешту суд зобов'язаний повністю звільнити засудженого, який був попередньо ув'язнений, від відбування такого основного покарання. Відповідно до Закону перевищення строку попереднього ув'язнення засудженого над фактично призначеним йому основним покаранням є підставою для звільнення засудженого від відбування покарання [2].

Не розглядаючи проблеми виваженості та соціальної обумовленості прийняття Закону, вважаємо за необхідне вказати на деякі дискусійні питання, пов'язані з його практичною реалізацією. Правильне застосування Закону має значення для численної кількості осіб, які утримуються чи раніше утримувалися під вартою. Так, за даними Державної пенітенціарної служби України, станом на 1 січня 2016 року в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, розташованих на території, що контролюється українською владою, утримувалось 69 997 осіб [6].

У пункті 2 Прикінцевих положень Закону передбачено, що він застосовується до всіх осіб, щодо яких на момент набрання чинності цим Законом набрав законної сили обвинувальний вирок, покарання за яким не відбуто повністю [2]. Буквальне тлумачення змісту вказаної норми свідчить про можливість його застосування виключно щодо засуджених, які ще не повністю відбули призначене судом покарання. Характеризуючи дію Закону за колом осіб, можна висловити тезу, що по суті Закон нагадує одноактну амністію. Проте, видається, що вказаний підхід не виправдано звужує сферу застосування Закону й може спричинити порушення прав і законних інтересів осіб, які перебувають під вартою [6].

Згідно з Роз'ясненням Вищого Спеціалізованого Суду України щодо застосування окремих положень Закону України від 26 листопада 2015 року № 838-VIII «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» правила, закріплені у ст. 72 ККУ, розповсюджуються лише на осіб, яким призначено строковий вид покарання. Довічне

позбавлення волі до переліку таких покарань не відноситься. Не застосовуються ці правила й у випадку заміни засудженому призначеного судом покарання у вигляді довічного позбавлення волі внаслідок акта про помилування .

У п. 3 Розділу II «Прикінцеві положення» Закону визначено коло суб'єктів, які можуть ініціювати застосування цього Закону, у тому числі шляхом звернення до суду з клопотанням. Слід враховувати, що пункти 3 і 2 прикінцевих положень нерозривно пов'язані між собою та визначають порядок застосування цього Закону до осіб, щодо яких на момент набрання чинності Законом набрав законної сили обвинувальний вирок, покарання за яким не відбуто повністю. Застосування правил зарахування судом строку попереднього ув'язнення після набрання чинності Законом є імперативною вимогою кримінального закону та не потребує звернення з відповідним клопотанням [5].

Разом із тим у разі якщо до винесення вироку строк попереднього ув'язнення, відбутий особою, у відповідності до встановленого в Законі співвідношення строків перевищуватиме максимально можливий строк позбавлення волі, передбачений як покарання за злочин, у якому підозрюється особа, така особа має бути негайно звільнена судом з-під варті за ініціативою суду або за ініціативою особи, яка звільняється, або її захисника (законного представника) чи прокурора. Таке звільнення допускається на стадії судового розгляду кримінального провадження і на стадії досудового розслідування такого кримінального провадження. На нашу думку, цей виняток має перспективну силу та може застосовуватись у майбутньому. Справа в тому, що норма, у якій він передбачається, є спеціальною по відношенню до загальної норми щодо застосування закону тільки до засуджених, які 24 грудня 2015 року продовжували відбувати покарання. Більше того інакшого трактування не може бути, адже в такому разі ця норма суперечитиме нормі прикінцевих положень щодо осіб, до яких може застосовуватися Закон. Тому така ситуація

вважатиметься колізією та призводитиме до повної неможливості застосування окресленого винятку до засуджених осіб.

Отже, у майбутньому буде недопустимим тримання особи під вартою довше половини максимального строку санкції статті, яка загрожує взятій під варту особі [8].

Згідно з ч. 1 ст. 5 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) вказано, що зворотна дія кримінального закону в часі «поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності, у тому числі на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість». Таким чином, п. 2 Прикінцевих положень Закону істотно звужує ретроактивний «ефект» чинної редакції ч. 5 ст. 72 КК, виключаючи можливість її застосування щодо осіб, які вчинили злочини до набрання чинності цим положенням кримінального закону, тобто до 24 грудня 2015 року, і щодо яких на цей момент ще не набрав «чинності» обвинувальний вирок суду [7].

Хоча за загальним правилом спеціальна правова норма повинна одержувати перевагу (пріоритет) перед нормою загальною, у даному конкретному випадку можна навести, щонайменше, два аргументи подібного підходу:

1) положення ч.1 ст.5 ККУ є засадничим (рамковим) нормативним орієнтиром для кримінально-правової системи України, відступ від якого неможливий на рівні окремих законів про внесення змін до ККУ;

2) надання п.2 Прикінцевих положень Закону пріоритету перед ч.1 ст.5 КК буде мати наслідком порушення Україною ч.1 ст.7 Європейської конвенції з прав людини (далі – ЄКПЛ).

Таким чином, Україна як держава-учасниця ЄКПЛ зобов'язана забезпечити беззастережну та всеосяжну реалізацію чинної редакції ч.5 ст.72 ККУ щодо всіх без винятку осіб, які вчинили злочини до набрання чинності цим положенням кримінального закону. Будь-які винятки з такого підходу (зокрема, зумовлені п.2 Прикінцевих положень Закону) являтимуть собою порушення правила, передбаченого другим реченням ч.1 ст.7

Конвенції. На жаль, окремі суди України не враховують цього, відмовляючи в ретроактивному застосуванні «нової» редакції ч.5 ст.72 ККУ особам, щодо яких було постановлено обвинувальні вироки, які на момент набрання чинності Законом ще не набули законної сили [8].

Отже, на основі вищевикладеного можна зробити висновок, що Закон, який змінив порядок зарахування судом строку попереднього ув'язнення в строк покарання, не є досконалим, потребує редагування та в чинній редакції має певні вади: по-перше, не відповідає своїм анонсованим задачам і не спроможний вирішити справжні проблеми, які існують у місцях попереднього ув'язнення; по-друге, суперечить конституційним, кримінально-правовим і кримінально-процесуальним засадам, які закріплені в законодавстві України та визнані науковою спільнотою, практичними фахівцями в галузі кримінального та кримінально-процесуального права; по-третє, є опосередкованою причиною погіршення криміногенної ситуації в країні, тим самим ставлячи під загрозу життя та здоров'я населення, а також викликає соціальну напругу та незадоволення більшої частини суспільства України. Поряд із цим слід підкреслити, що порушена ініціаторами Закону проблема приведення у відповідність до міжнародних стандартів умов утримання під вартою; відновлення прав і законних інтересів людей, засуджених до позбавлення волі, а в першу чергу – виправданих (реабілітованих), права яких були значно обмежені під час утримання під вартою, потребує суттєвого переосмислення та життя правових, організаційних, економічних і соціальних заходів.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України : від 05 квітня 2001 року № 2341-III // Відом. Верховної ради України. – 2001. – № 25.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України : від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2013. – № 9–10.

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод Рада Європи : Конвенція, Міжнародний документ: від 04.11.1950 року : Офіційний вісник України : від 16 квітня 1998 року. – № 13.

4. Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання : Закон України : від 26 листопада 2015 року № 838-VIII // Відом. Верховної ради України. – 2016 № 2.

5. Роз'яснення Вищого Спеціалізованого Суду України щодо застосування окремих положень Закону України від 26 листопада 2015 року № 838-VIII «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» : Вищий Спеціалізований Суд України. [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://zapozizhuya.legalaid.gov.ua>.

6. Гладун О. Новий порядок зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання: проблеми правозастосування. [Електронний ресурс]. Офіційний портал Національної академії прокуратури України. Режим доступу: <http://www.ap.gov.ua>.

7. Горох О.П. Зниження призначеної засудженому міри покарання на підставі ч. 3 ст. 74 Кримінального кодексу України (окремі проблеми судової практики) / О.П. Горох // Науковий журнал : Наука і правоохорона. – 2013. – № 2. – С. 107.

8. Задоя К.П. Проблеми застосування нового порядку зарахування попереднього ув'язнення у строк покарання / К.П. Задоя // Науковий журнал : Право і громадське суспільство – 2015 р. № 3. [Електронний ресурс]. Режим доступу: cslaw.knu.ua/index.php/item.

Бова Євген Юрійович
кандидат юридичних наук
адвокат, доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ПРИСЯГА СУДДІ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА ЇЇ ПОРУШЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ І ПРАКТИКА СЬОГОДЕННЯ

Справедливість неможлива там, де сам суддя не має розвинутого почуття справедливості. Не може суддя бути справедливим, якщо він не знає закону, не вміє його застосовувати в конкретних ситуаціях, не має життєвого досвіду [1].

Судова практика передбачає два критерії для встановлення безсторонності суду згідно з п.1 ст.6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. По-перше, потрібно встановити, що суд був суб'єктивно безсторонній, тобто жоден із його членів відкрито не проявляв упередженість та особисту зацікавленість. По-друге, суд повинен бути об'єктивно безсторонній, тобто передбачається існування достатніх гарантій, щоб виключити будь-які сумніви щодо цього» (рішення Європейського суду від 10 червня 1996 р. у справі «Пуллар проти Сполученого Королівства»; Pullar v. The United Kingdom) [5].

Справедливість у правосудді передбачає наявність багатьох умов, включаючи зміст законів і суспільно-політичну обстановку. Але вона неможлива там, де сам суддя не має розвинутого почуття справедливості. Не може суддя бути справедливим, якщо він не знає закону, не вміє його застосовувати в конкретних ситуаціях, не має життєвого досвіду. І тому право на «справедливість» судового слухання є основоположним компонентом ст.6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод. Вимога дотримання «справедливості» поширюється на судовий розгляд у цілому, а не тільки на усні слухання або розгляд у першій інстанції (рішення Європейського суду від 2 березня 1987 р. у справі «Моннел і Морріс проти

Сполученого Королівства»; *Monnell and Morris v. The United Kingdom*) [5].

Майже у всіх країнах світу суддя приймає присягу. Хоча є й винятки. Наприклад, судді Швеції, що призначені на посаду вперше, присягу не складають. Як правило, призначені або обрані судді присягають на вірність Конституції, а в багатьох випадках на дотримання конституційних та інших законів. Вони зобов'язуються захищати права і свободи людини та громадянина, принципи правової держави. У деяких текстах присяги зазначається про зобов'язання професійного і морально-етичного характеру, а в інших — у текст присяги закладена релігійна формула «Хай допомагає мені Бог» тощо [1].

Зміст більшості присяг короткий і лаконічний, бо вважається, що їх суть не тільки в словах, а насамперед у людині, яка присягає, в атмосфері, в якій працює суддя, в системі моральних цінностей суспільства. Наприклад, суддя Європейського суду складає таку присягу: «Присягаю, що виконуватиму функції судді чесно, незалежно та безсторонньо і зберігатиму таємницю всіх обговорень». Приблизно таку ж присягу давав суддя України відповідно до ст.10 Закону від 15 грудня 1992 р. № 2862-ХІІ «Про статус суддів». Він говорить: «Урочисто присягаю чесно й сумлінно виконувати обов'язки судді, здійснювати правосуддя, підкоряючись тільки закону, бути об'єктивним і справедливим» [1].

У 2010 р., скасовуючи зазначений закон і приймаючи новий, законодавець України дійшов висновку, що чим більше в присязі урочистих слів, тим краще суддя буде виконувати свої обов'язки і тому змістив у неї все, що міг, зокрема й верховенство права, і авторитет судової влади тощо.

Ми вважаємо, що він допустив навіть тавтологію, оскільки «дотримуватися морально-етичних принципів поведінки судді» і «не вчиняти дій, що порочать звання судді та принижують авторитет судової влади» означає одне й те саме».

Слід зауважити, що чинна присяга судді України вдвічі більша за присягу судді Російської Федерації і втричі — за присягу судді Європейського суду. Проте якість судової діяльності суддів України від того не стає кращою.

У зв'язку з цим Порушення присяги судді, підрив авторитету правосуддя, втрата довіри до судової влади — одні з улюблених тем для обговорення, на жаль, у переважній більшості лише з метою популізму.

Підтвердженням того є те, що недолуге законодавче регулювання відносин, що виникають із порушення присяги судді зазнавало та продовжує зазнавати постійної критики з боку міжнародних інстанцій та не відповідає нормам міжнародного права.

Ще в справі Олександр Волков проти України Європейський суд із прав людини гостро відреагував на порушення прав людини, що було спричинене масовими порушеннями, у першу чергу пов'язаними з реалізацією внутрішнього законодавства, яке не відповідає міжнародним стандартам щодо проведення дисциплінарних проваджень стосовно судді та застосування до нього відповідальності, де серед іншого було вказано таке:

«Відповідно відсутність керівних принципів та практики, які б визначали послідовне та обмежувальне тлумачення поняття «порушення присяги», а також відсутність належних юридичних захисних механізмів призвели до непередбачуваності наслідків застосування відповідних положень національного законодавства. Виходячи з цього, можна навіть припустити, що будь-яка провина судді, яка мала місце в будь-який момент протягом його професійної кар'єри, за бажання могла бути розтлумачена дисциплінарним органом як достатня фактична підстава для обвинувачення у вчиненні такого дисциплінарного правопорушення, як «порушення присяги», та призвести до звільнення його з посади...» [2].

Відзначимо, що у вітчизняному законодавстві найбільш детально правове регулювання механізмів прийняття присяги та відповідальності за її порушення прописане стосовно суддів. Це обґрунтовується, перш за все, тим, що одним із основних принципів діяльності суддів є принцип їх незалежності, а їх правозастосовча діяльність передбачає прийняття доленосних рішень у різних сферах суспільного життя, які є обов'язковими для виконання на всій території України. Однією з гарантій незалежності суддів є їх незмінюваність, що задекларовано в ст.126 Конституції України, у якій зазначається, що судді обіймають посади безстроково, крім тих, які призначаються на посаду судді вперше. Цією ж нормою визначено вичерпний перелік підстав звільнення судді з посади, серед яких самостійною підставою є порушення ним присяги [4].

Разом із тим, правове регулювання механізму відповідальності за порушення присяги суддів недосконалий. Зокрема ст.126 Конституції України визначає Верховну Раду України як орган, що обирає і звільняє суддю з посади, але порядок здійснення таких її конституційних повноважень визначається спеціальними законами, а саме: Законами України «Про судоустрій і статус суддів» і «Про Регламент Верховної Ради України».

Так відповідно до ч.2, 3 ст.105 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» факти, які свідчать про порушення суддею присяги, мають бути встановлені Вищою кваліфікаційною комісією суддів України або Вищою радою юстиції; звільнення судді з посади на підставі порушення ним присяги відбувається за поданням Вищої ради юстиції [7].

Тобто законодавець визначив, що такі факти встановлюються Вищою кваліфікаційною комісією суддів України або Вищою радою юстиції і не перевіряються Верховною Радою України, також їм не надається юридична оцінка (юридичному складу порушення присяги) при вирішенні питання про звільнення судді.

Саме таке викладення повноважень Верховної Ради України в Законі України «Про судоустрій і статус суддів» при розгляді подання Вищої ради юстиції про звільнення судді з посади за порушення присяги не надає Верховній Раді права визначати ознаки дисциплінарного проступку або порушення присяги та вид відповідальності судді. У зв'язку з цим юридична оцінка та значення факту порушення присяги суддею набуває оціночного значення.

Дискусійним є питання можливості порушення Вищою кваліфікаційною комісією суддів України провадження щодо звільнення судді з посади за порушення присяги. Адже згідно зі ст. 30 Закону «Про Вищу раду юстиції» до Вищої ради юстиції з пропозицією про прийняття подання про звільнення судді з посади можуть звертатися: Вища кваліфікаційна комісія суддів України та член Вищої ради юстиції [6]. Відповідно до частини п'ятої ст.87 Закону «Про судоустрій і статус суддів» за наслідками дисциплінарного провадження Вища кваліфікаційна комісія суддів України може прийняти рішення про направлення рекомендації до Вищої ради юстиції для вирішення питання щодо внесення подання про звільнення судді з посади за наявності для цього підстав.

Як бачимо, закон допускає можливість звернення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України до Вищої ради юстиції із пропозицією про прийняття подання про звільнення судді з посади у випадку порушення ним присяги виключно за результатом дисциплінарного провадження. Тому Вища кваліфікаційна комісія суддів України не може порушувати провадження щодо звільнення судді з посади за порушення присяги, проте відповідно до ст.84 Закону «Про судоустрій і статус суддів» може відкрити дисциплінарне провадження.

Не поглиблюючись у теорію права, зазначимо, що за вчинення проступку має наставити юридична відповідальність і залежно від виду проступку чи суб'єкта вона поділяється на види:

кримінальна відповідальність, адміністративна відповідальність, цивільна відповідальність, дисциплінарна відповідальність тощо.

Власне визначення виду юридичної відповідальності породжує додаткові гарантії при здійсненні процесу щодо застосування до особи того чи іншого виду юридичної відповідальності.

Порушення присяги судді як вид юридичної відповідальності – не визначено, що черговий раз свідчить про те, що здійснити контроль за правомірністю процедури щодо звільнення судді за порушення присяги – неможливо, оскільки неможливо прослідкувати за дотриманням прав та гарантій особи, щодо якої здійснюється така процедура, а сама процедура фактично реалізується «у ручному режимі» шляхом прийняття відповідних регламентів тими ж органами, які здійснюють перевірку судді на дотримання ним присяги.

У цілому питання відповідальності суддів, особливо в разі звільнення судді з посади за порушення присяги, має значною мірою суб'єктивний характер і базується на оціночних категоріях. Проте це не можна вважати недоліком системи притягнення суддів до відповідальності, це є додатковою гарантією їх незалежності [8]. Слід відзначити, що закон, право та доцільність не завжди йдуть поряд, особливо в питанні відповідальності посадових осіб, якими є судді. Метою цих категорій у галузі суддівської діяльності та здійснення правосуддя передусім є досягнення справедливості і соціального компромісу, які не завжди на боці формального, бездумного дотримання закону. Адже, дійсно, чи можна повною мірою сказати, що необхідно звільнити суддю, який навіть і допустив грубі порушення закону й несумлінність, але вчинив це протягом місяця з часу його призначення на посаду, не повною мірою усвідомлюючи значення своїх дій або в силу тиску на нього, водночас як питання, що перебувало в нього на розгляді, потребувало значного професійного досвіду. А якщо такі самі порушення допускає суддя із п'ятирічним чи десятирічним стажем роботи? Як у цьому випадку повинна діяти Вища рада юстиції,

Вища кваліфікаційна комісія суддів? Зрозуміло, що кожен суддя повинен безсторонньо та неупереджено розглядати справу, уникаючи будь-якого тиску на нього з боку сторонніх осіб. Проте суддя – це людина, професійний характер якої формується протягом тривалого часу. Тому при вирішенні питання відповідальності судді завжди має враховуватись важкість проступку, порушення судді, його невідворотність, особа судді.

Важко закріпити ці положення в нормативно-правових актах, які, як правило, мають абстрактний характер. Проте віднесення такої оцінки до повноважень спеціального органу, члени якого формуються за незалежним принципом, є найбільш удалим із погляду як правового регулювання, так і державного управління.

Дослідження актуальних питань відповідальності суддів не завершується розглянутими вище видами відповідальності. Наприклад, потребують подальших досліджень питання, чи можна вважати юридичною відповідальністю відмову Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в наданні рекомендації кандидатові на посаду судді безстроково та звільнення його з посади у зв'язку із закінченням строку, на який його призначено; відсторонення судді від посади у зв'язку з притягненням його до кримінальної відповідальності тощо [3].

Існує необхідність переглянути відповідні положення законодавства щодо підстав та процедури звільнення суддів за порушення присяги та привести їх у відповідність до міжнародних стандартів, про що неодноразово висловлювались експерти Венеціанської комісії. Із метою посилення гарантій незалежності суддів варто законодавчими нормами визначити чіткі критерії порушення етичних норм, дисциплінарного проступку та порушення присяги судді. При цьому порушення присяги судді за практикою всіх демократичних країн повинно розглядатися в рамках процедури дисциплінарного провадження.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція станом на 06.10.2013) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/print1382864755757807>

2. Мартиненко А. Кравець Р. Відновлення довіри через неіснуюче порушення присяги [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://knpartners.com.ua/vidnovlennya-doviri-cherez-neisnuyuचे-porushennya-prisyagi/>

3. Висновки за результатами проведення Моніторингу стану незалежності суддів в Україні - 2012, його обговорення на “круглому столі” та на засіданні Ради суддів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.judges.org.ua/article/Mon2008.pdf

4. Маляренко А. В. Про присягу судді та відповідальність за її порушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://advocat-cons.info/index.php?newsid=14925#.WDSkyClvUvx>].

5. Практика Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurocourt.in.ua>

6. Про Вищу раду юстиції: Закон від 15.01.1998 № 22/98-ВР (Редакція станом на 15.08.2012) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/22/98вр/print1382864755757807>

7. Про судоустрій і статус суддів: Закон від 7 липня 2010 року N 2453-VI. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2453-17/print1384466175742975>

8. Спільний висновок щодо Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Венеціанської комісії та Дирекції з технічного співробітництва Генеральної дирекції з прав людини та правових питань Ради Європи. (Неофіційний переклад) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vs.nsf/0/285DC84A1EFF78FAC22577C20051A2AA?opendocument>

Коростельова Анна Олександрівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Бова Євген Юрійович
адвокат, к.ю.н., доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЛЮСТРАЦІЇ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

На сьогоднішній день Україна стоїть на порозі кардинальних змін. Ситуація, яка склалася за останні півроку змусила замислитись багатьох. В українського народу нарешті почала визрівати громадська позиція та достатньо великий відсоток населення проявив свою громадську активність, що необхідно відзначити як надзвичайно позитивний момент на шляху становлення національної правосвідомості. Також у зв'язку з цими подіями особливої актуальності набула обрана мною тема, оскільки права і свободи громадян були неодноразово порушені та незаконно обмежені. Відповідно до частини 2 ст.29 Загальної декларації прав людини, «при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання та поваги прав і свобод інших і забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві».

Чисельні конференції, палкі обговорення, напружена робота правників із розробки законопроектів – це далеко не повний перелік подій, що викликані необхідністю проведення «очищення» лав української Судової влади.

У нашій роботі ми хочемо висвітлити процес, що відбувається на даний момент, а саме процес люстрації. Він має пряме відношення до теми «Обмеження прав і свобод», оскільки

по-перше обмеження права на свободу мирних масових зібрань є однією з підстав проведення люстрації на Україні, по-друге суб'єкт люстрації зазнає обмеження права на зайняття певних державних посад. Люстрація є актуальною для аналізу і вивчення, бо це новий термін, та взагалі процес, для України і відповідно жодного визначення чи пояснення в національному законодавстві він ще не знайшов. Люстрація є процесом перевірки осіб, які обіймали чи обіймають посади в державній службі на предмет учинення ними протиправних дій, зловживань, порушення прав людини, громадянина тощо. Така перевірка у випадку виявлення тих чи інших фактів може мати наслідком застосування передбачених правових санкцій – заборон, обмежень тощо. За останні 70 років чимало європейських держав, а краще сказати – суспільств, пройшли шлях власного «жертвоприношення», тобто люстрації. Це денацифікація постгітлерівської Німеччини наприкінці 1940-х, посткомуністична люстрація Чехії чи Польщі, «лагідна» люстрація в Словаччині чи Угорщині, або невдала спроба такої у Болгарії. Хоч комуністичний режим в Україні повалено ще в 1991 році, але протягом 23 років суспільство, а, можливо, політики, не були готові до такої люстрації. Однак, наприкінці лютого 2014 року з перемогою революції «гідності» в Україні питання проведення люстрації постало як одне з найактуальніших. Хоч до класичної та повної люстрації органів влади та й суспільства загалом ще далеко, однак процес такої в Україні розпочався – 9 квітня Верховною Радою України прийнято Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» [5].

Ідея закону полягає в тому, що створюється спеціальна тимчасова комісія, яка складатиметься з п'ятнадцяти чоловік, п'ять із яких призначатиме пленум Верховного Суду, п'ять осіб – урядові уповноважені по боротьбі з корупцією, і ще п'ять чоловік призначає Парламент. Причому десять чоловік повинні бути представниками громадськості. За якою процедурою вони будуть вибиратися, законом прямо не вказано.

Згідно з Конституцією України, звільнити суддю може тільки Вища рада юстиції чи Вища кваліфікаційна комісія суддів. І фактично тимчасова комісія тільки вивчає, ініціює Люстраційний процедуру, роблячи один із трьох висновків: про те, що насправді суддя не підлягає люстрації або ж що він повинен бути звільнений, і тоді його справа подається у ВРЮ або ВККС, або що в діях судді проглядаються ознаки завідомо неправосудного рішення, злочину, і тоді цей комітет передає свій висновок до Генеральної прокуратури України. Тобто комітет приймає рішення, які мають рекомендаційний характер.

Але помилкою законодавців є те, що згідно Хартії Ради Європи про незалежність суддів будь-який орган, який розглядає справу судді і виносить якесь рішення з цього приводу, повинен більш ніж наполовину складатися із суддів [6].

За законом цього немає. Це можна виправити єдиним чином: якщо представники громадськості призначатимуться парламентом або уповноваженими по боротьбі з корупцією з колишніх суддів. Тільки таким чином можна забезпечити цей міжнародний стандарт.

Між іншим, практика Європейського суду розглядає люстраційні справи саме в контексті кримінального переслідування. Проте, в Україні ця практика, в основному, адміністративна і, безумовно, люстрація – це акт, який суттєво обмежує права людини, це потрібно ясно і чітко розуміти. Також потрібно ясно й чітко розуміти, що досить груба люстрація порушує один із основоположних принципів – заборона принципу колективної провини. Вона повинна бути виключно індивідуальна. Не можна колективно, тільки за те, що люди займають якусь певну посаду, їх масово з цієї посади звільняти.

Одна з найбільших проблем в Україні сьогодні – це зробити судову реформу так, щоб судді були незалежними.

І абсолютно зрозуміло бажання суспільства провести очищення судової системи, оскільки одна з найбільших проблем в Україні сьогодні – це зробити судову реформу так, щоб судді були

незалежними, щоб судова система була справедливою. Щоб була довіра до влади, і в той же час щоб вона не «законсервувалась» у такому варіанті, коли будуть прийматися рішення корупційного характеру за замовленням і на це не буде можливо ніяк вплинути.

На яких же засадничих принципах і в якому порядку має відбуватися оновлення суддівського корпусу?

Адже в сьогоднішніх українських реаліях будь-яке реформування судової системи приречене на провал за умови, що персональний склад судової гілки влади не буде «оздоровлений» шляхом звільнення з посад непрофесійних, корумпованих суддів, кількість яких, на жаль, за останні чотири роки значно збільшилася.

При цьому необхідно зрозуміти, що оновлення суддівського корпусу є досить делікатним процесом, який вимагає виваженості та суворого дотримання вимог закону. Інакше судова система України ризикує втратити тих чесних та професійних суддів, які в ній залишилися.

Слід констатувати, що перші результати люстрації українських суддів невтішні. На закон про відновлення довіри до суду, який почав діяти з 10 квітня, покладали великі надії. Адже він надавав суддям право самим обирати собі нових незаангажованих керівників та кардинально змінити роботу своїх структур.

За два тижні трудові збори пройшли в більшості з восьмиста судів, які діють в Україні, але змінити собі керівника наважилися далеко не всі. На керівні посади, після автоматичного звільнення, що було передбаченого новим законом, часто знову повертаються люди, запламовані корупцією, каже експерт Центру політико-правових реформ Роман Куйбіда. «Ми спостерігаємо намагання колишніх голів судів і їхніх заступників знову обійняти ці посади. У багатьох судах колективи суддів були підібрані саме колишнім головою і вони досі їх контролюють», – переконаний експерт. Він указує на те, що рядові судді не проявляли активність, аби змінити своє керівництво через страх цькування чи небажання змін. Він

наголошує, що старі керівники знову тиснуть на своїх підлеглих та купують їхні голоси задля повернення на посади. «У законі не були враховані справжні реалії українських судів. Депутатам варто було передбачити норму, яка забороняла б обіймати керівні посади тим, хто їх вже займав» [4].

Люстрація передбачає два аспекти – звільнення з посади й обмеження права займати певні державні посади. Щодо першого аспекту треба звернутись до ч.5 ст.126, де вказано 9 підстав при наявності яких суддю може бути звільнено з посади органом, який його обрав або призначив. Єдиною підставою, за яку можна зачепитися є – порушення суддею присяги, відповідно до якої – суддя, повинен об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно та справедливо здійснювати правосуддя, підкоряючись лише закону та керуючись принципом верховенства права. Отже, звільнення можливе за результатами розгляду дисциплінарної справи відповідними органами (ВККСУ, ВРЮ). Дисциплінарну справу може бути порушено в наслідок надходження скарги в якій має бути чітко вказано одну з підстав передбачених статтею 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», скаргу може подавати будь-хто, кому відомі факти перераховані статтею 83 (ст.84 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів»). Тож маємо чіткий механізм і підстави звільнення судді з посади. І для можливості звільнення судді в наслідок «рішення органу люстрації про визнання особи люстрованою». Вище згадані законопроекти потрібно вносити чисельні зміни в чинне законодавство. Другий аспект – заборона займати державні посади, також викликає безліч сумнівів. Аргументую цю позицію наступним – згідно з ч.3 ст.22 – «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод». Обмеження права на зайняття певної посади є очевидним звуженням прав особи (я вважаю, що це навіть не потребує рішення КСУ у зв'язку з очевидністю).

Упевнена, що люстрація має проводитися виключно за законом. Не можна просто так узяти і скласти якийсь

люстраційний список. Закон повинен визначити – за якими критеріями люди повинні бути відсторонені від влади. Наприклад, причетність до організації масових вбивств або притягнення до відповідальності за корупційні діяння. Тоді всі, хто притягувався за корупцію, у не залежності від приналежності до тієї чи іншої партії або терміну перебування у владі, повинні бути від неї відсторонені.

Є ще важливий крок, який потрібно зробити для очищення правосуддя. Дійсно існують органи, які повинні займатися підбором суддів, контролем та забезпеченням справжнього правосуддя – це Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів. Але, на жаль, багато років це були органи, за допомогою яких влада контролювала суддів. І, до речі, за цим законом вони так само повністю підпали під звільнення. А тому, дійсно цим важливим кроком є саме обрання до цих органів людей із ідеальною репутацією та з великим розумінням системи правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Висновок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) від 16 березня 2010 року CDL-AD(2010)003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C DL-AD\(2010\)003-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C DL-AD(2010)003-ukr).

2. Експерти критично оцінили проведення люстрації суддів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/eksperti_kritichno_otsinili_provede nnya_lyustratsiii_suddiv_1930005].

3. «Люстрація» у Британській енциклопедії. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Люстрація>.

4. Люстрація суддів в Україні буксує. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.de/люстрація-суддів-в-україні-буксує/a-17591161>]

5. Про відновлення довіри до судової влади в Україні» Закон від 08.04.2014 № 1188-VII. Офіційний сайт Верховної ради

України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>].

6. Пояснювальна записка до Європейської хартії про статус суддів (Модельний кодекс). Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a46].

7. Про судоустрій і статус суддів Закон від 07.07.2010 № 2453-VI. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.

8. Справа «Олександр Волков проти України» (Заява № 21722/11) Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа, Заява [...] від 09.01.2013. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_947.

Клевака Леся Петрівна

к. п. н., доцент кафедри соціальної роботи
Полтавський інститут економіки і права

ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНИХ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

На сучасному етапі розвитку суспільства в Україні освітні реформи набувають усе більше гуманістичної спрямованості. Особливе місце в модернізації системи освіти посідає навчання дітей із особливими освітніми потребами в дошкільних навчальних закладах, адже діти з особливостями психофізичного розвитку мають одержувати ранню корекційно-педагогічну допомогу і бути включені в єдиний освітній простір.

Інклюзивний дошкільний навчальний заклад – заклад освіти, що забезпечує інклюзивну освіту як систему освітніх послуг, зокрема: адаптує освітні програми, середовище, методи та форми навчання, використовує наявні ресурси, залучає батьків, співпрацює з фахівцями для надання спеціальних послуг, формує позитивне ставлення до дітей з особливими освітніми проблемами, у тому числі і з інвалідністю.

Головна мета інклюзивного навчального закладу – дати всім дітям можливість повноцінного соціального життя, активної участі в діяльності колективу, забезпечуючи взаємодію учасників групи, турботу одне про одного як членів співтовариства.

Завдання інклюзивної освіти полягає в організації навчально-виховного процесу, який би задовольняв освітні потреби всіх дітей, розробці системи надання спеціальних освітніх і фахових послуг для дітей з особливими освітніми потребами. Такі важливі складові інклюзивної форми навчання як командний підхід, задоволення індивідуальних потреб дошкільників, співпраця з батьками, посилення психолого-педагогічного супроводу, толерантне ставлення та створення безбар'єрного освітньо-розвивального середовища залишаються актуальними.

Відповідно до Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах у Полтавській області функціонує 12 ДНЗ, в яких перебуває 54 дитини з особливими освітніми потребами на інклюзивній формі навчання.

Пріоритетні змістові напрями освітнього процесу в дошкільних навчальних закладах на сучасному етапі розвитку дошкільної освіти визначаються з урахуванням потреб сьогодення в посиленні складових соціально-морального, емоційно-цілісного розвитку дітей, покращенні їхнього фізичного, психічного здоров'я. Важливими пріоритетами інклюзивного освітнього процесу є: тісна співпраця з батьками та громадою для формування нової філософії суспільства – позитивного ставлення до дітей з особливими освітніми проблемами, у тому числі і з інвалідністю; забезпечення дітям із порушеннями психофізичного розвитку

освіти відповідного рівня у середовищі здорових однолітків; забезпечення педагогічними кадрами, які володіють методиками роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (вихователі-дефектологи, асистенти вихователя тощо); створення безбар'єрного освітньо-розвивального середовища; впровадження особистісно-орієнтованої моделі навчання (у тому числі через посилення психолого-педагогічного супроводу) тощо.

При впровадженні інклюзивного виховання і навчання у дошкільному навчальному закладі вихователі повинні визнавати, що кожна дитина розвивається у власному темпі і має індивідуальні особливості; використовувати методики, спрямовані на позитивне виховання, акцентуючи увагу на розвиток сильних сторін дитини, сприйняття нею образу «Я». Варто також пропонувати дошкільникам конкретні навчальні завдання з відомим багажем досвіду; активно залучаючи до розв'язання проблем і планування, розвитку критичного мислення; робити наголос на розумінні основних понять; створювати навчальні ситуації, орієнтовані на прямий досвід, суспільні взаємодії та дослідження, вміння робити вибір і брати відповідальність на себе. Найефективніше діти засвоюють знання, уміння і навички, працюючи парами і малими групами.

Організація освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах здійснюється відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базового компонента дошкільної освіти (2012 р.), Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді, Положення про дошкільний навчальний заклад (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 12.03.2003 р. № 305), нового Санітарного регламенту для дошкільних навчальних закладів (затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я України від 24.03.2016 р. № 234). Крім того нормативно-правовими документами, що забезпечують впровадження інклюзивного навчання у дошкільних навчальних закладах є:

1) лист МОН України від 16.06.2016 р. № 1/9-315 «Щодо організації освітньої роботи в дошкільних навчальних закладах у 2016/2017 навчальному році»;

2) лист МОН України від 02.04.2015 р. № 1/9-169 «Про порядок комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах»;

3) спільний наказ МОН, МОЗ України від 06.02.2015 р. № 104/52 «Про затвердження Порядку комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах»;

4) наказ МОН № 446 від 20.04.2015 р. «Про затвердження гранично допустимого навчального навантаження на дитину у дошкільних навчальних закладах різних типів та форми власності»;

5) наказ МОН №544 від 20.05.2016 р. «Про зміни до Типових штатних нормативів дошкільних навчальних закладів».

Аналіз законодавчих та нормативно-правових документів засвідчує, що політика нашої країни щодо дітей із порушеннями психофізичного розвитку, характеризується максимальним залученням держави до системи розв'язання проблем, а це є одним із критеріїв на шляху інтеграції України до міжнародного співробітництва.

Запровадження інклюзивного навчання дітей із особливими потребами в дошкільних навчальних закладах передбачає створення відповідних умов: доступність будівель і приміщень, використання адекватних форм і методів навчально-виховної роботи, психолого-педагогічний супровід, співпраця з батьками (особами, які їх замінюють). Відповідні методичні листи розміщені, наприклад, на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України в рубриці «Освіта дітей з особливими потребами».

Зміст освітнього процесу в дошкільному навчальному закладі реалізується відповідно до вимог чинних програм розвитку, виховання і навчання дітей, у тому числі з особливими освітніми потребами. Чинними для використання у 2016/2017 навчальному

році в дошкільних навчальних закладах різних типів і форм власності є комплексні і парціальні програми, програми для роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби рекомендовані (схвалені) Міністерством освіти і науки України. Інформація про навчальну літературу, рекомендовану Міністерством освіти й науки України для використання в освітньому процесі дошкільних навчальних закладів, подається у Переліку, який щорічно оновлюється та розміщується на офіційному сайті Міністерства.

За педагогічними колективами дошкільних навчальних закладів зберігається право вибору освітніх програм: комплексної як основної та додаткових парціальних для поглибленої освітньої роботи за певними профілями. При цьому в одному дошкільному закладі можуть одночасно функціонувати кілька комплексних і парціальних програм із певних напрямів освітньої роботи. Вибір програм на навчальний рік обговорюється і затверджується педагогічною радою закладу.

Особливістю навчально-виховного процесу дітей із особливими освітніми потребами є його корекційна спрямованість. При зарахуванні дитини з особливими потребами до дошкільного навчального закладу, складається індивідуальна програма розвитку дитини. Індивідуальна програма складається на основі програм затверджених Міністерством освіти й науки України для ДНЗ, із адаптацією до потреб дитини (затверджується керівником на три місяця, переглядається щомісячно). Склад групи фахівців індивідуального супроводу дитини (вихователь-методист, вихователь, асистент вихователя, практичний психолог, вихователь-дефектолог, медична медсестра та ін.) визначається керівником закладу і затверджується відповідним наказом.

Корекційно-розвивальні заняття проводяться в окремому приміщенні, простір якого варто розподілити з урахуванням потреб дошкільників. Зокрема, у приміщенні потрібно створити функціональні зони: навчальну, ігрову, зону релаксації, сенсорну тощо. Для забезпечення особистісно-орієнтованого підходу та організації корекційної роботи в інклюзивній групі, штатним

розписом дошкільного навчального закладу передбачається одна ставка асистента вихователя на одну інклюзивну групу, крім того за письмовою заявою батьків або осіб, що їх замінюють, адміністрація закладу може надати дозвіл бути асистентом дитини з особливими потребами на громадських (волонтерських) засадах або за рахунок коштів громадських організацій та інших джерел не заборонених законодавством. Медична книжка для асистента дитини – обов'язкова і зберігається у медичному кабінеті. Діти з тяжкими порушеннями опорно-рухового апарату зараховуються до інклюзивних груп при забезпеченні постійного особистого супроводу асистентом дитини.

Наповнюваність інклюзивних груп у дошкільному навчальному закладі становить до 15 осіб, із них 1-3 дитини з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю. Діти з особливими освітніми потребами, у тому числі з інвалідністю, можуть перебувати в інклюзивній групі дошкільного навчального закладу до 7-ми років відповідно до висновку психолого-медико-педагогічної консультації.

При проявах неконтрольованої поведінки дитини в інклюзивній групі, що може загрожувати життю і здоров'ю її або членів дитячого колективу, питання виноситься на розгляд педагогічної ради з обов'язковою присутністю батьків дитини. За рішенням педради така дитина може бути направлена для додаткового обстеження психолого-медико-педагогічною консультацією для вирішення подальшого порядку здобуття дошкільної освіти.

Батьки та особи, які їх замінюють, зобов'язані постійно дбати про фізичне здоров'я, психічний стан дітей, створювати належні умови для розвитку їх природних здібностей. Батьки є учасниками навчально-виховного процесу, мають сприяти здобуттю дітьми освіти в навчальних закладах або забезпечувати повноцінну домашню освіту відповідно до вимог щодо її змісту, рівня та обсягу.

До заяви батьків або осіб, які їх замінюють при влаштуванні дитини з особливими потребами у дошкільний навчальний заклад (інклюзивне навчання), додаються: медична довідка з висновком лікаря, що дитина може відвідувати ДНЗ; довідка дільничного лікаря про епідеміологічне оточення; свідоцтво про народження; висновок ПМПК або заключення лікувально-контрольної комісії територіального лікувально-профілактичного закладу чи тубдиспансеру; якщо дитина-інвалід відповідні підтверджуючі документи або копії посвідчення особи, яка одержує державну соціальну допомогу, відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам»; копія індивідуальної програми реабілітації дитини-інваліда; направлення місцевого органу управління освітою.

Список використаних джерел:

1. Горбаньова С.В. Методичні рекомендації щодо організації навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами у дошкільних навчальних закладах (інклюзивних) у 2016-2017 навчальному році / С.В. Горбаньова. – Полтава : ПОППО, 2016. – 5 с.

2. Освіта Полтавщини назустріч дітям (з досвіду впровадження інклюзивної освіти у навчальних закладах області): інформаційно-методичний посібник / [упорядник І.О. Калініченко]. – Полтава : ПОППО, 2012. – 62 с.

3. Стан впровадження інклюзивної освіти у Полтавській області (2015 рік): статистичні дані [Електронний ресурс]. – Полтава : ПОППО, 2016. – 5 с. – Режим доступу: <http://poippo.pl.ua/inkl-osl/inkluzivna-osvita-na-poltavshchyni>

Мельниченко Тетяна Іванівна
Рівненський інститут Університету «Україна»
студентка 5 курсу спеціальності «Соціальна робота»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Клевака Леся Петрівна,
к. п. н., доцент кафедри соціальної роботи
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ

Основними законодавчими актами, що регулюють діяльність волонтерського руху в Україні є Закони України «Про волонтерську діяльність» [4], «Про благодійну діяльність і благодійні організації» [1]. Позитивні зміни, пов'язані із прийняттям цих нормативних новацій відзначило Агентство США з міжнародного розвитку (USAID) у межах дослідження «Індексу сталості неурядових організацій» (CSOSI). Так, зокрема, у звіті за 2013 р. відзначалося, що благодійні організації отримали можливість реєструватися за тими ж процедурами, які передбачені для підприємств й інших юридичних осіб, що значно спростило процес їхньої легалізації, а громадські об'єднання дістали змогу відшкодувати витрати, пов'язані з діяльністю волонтерів (наприклад, витрати на проїзд та харчування). Водночас, на думку громадських експертів, Закон України «Про волонтерську діяльність» зафіксував низку вад, які ускладнюють діяльність міжнародних волонтерів і перешкоджають розвитку волонтерського руху в Україні. Наприклад, перебування іноземців в Україні обмежується терміном у 90 днів, введено страхування громадськими об'єднаннями іноземних волонтерів [9].

У зв'язку з дестабілізацією ситуації на Півдні та Сході України в 2014 р. корекція законодавчого поля, що регулює волонтерську діяльність є вкрай нагальною. Так, 8 квітня 2014 р.

було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення матеріально-фінансового забезпечення обороноздатності держави» (№ 1190-VII), за яким фінансування оборони держави, Збройних сил України, мобілізаційної підготовки та заходів із мобілізації дозволено здійснювати за рахунок коштів місцевих бюджетів, неурядових організацій, фізичних та юридичних осіб. Відповідні зміни були внесені до законів «Про оборону України», «Про Збройні Сили України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», «Про гуманітарну допомогу», «Про благодійну діяльність та благодійні організації».

2 вересня 2014 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо деяких питань оподаткування благодійної допомоги» (№ 1668-VII), яким вносяться зміни до ст. 165 і 170 Податкового кодексу щодо звільнення в період проведення АТО від оподаткування податком на доходи фізичних осіб благодійної допомоги, призначеної для учасників бойових дій. Іншим Законом України «Про внесення змін до статті 7 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» від 2 вересня 2014 р. (№ 1663-VII) особам, які перебувають на державній або іншій публічній службі, дозволено здійснювати публічний збір благодійних пожертв для забезпечення боєздатності Збройних Сил України [3].

Важливим кроком щодо створення сприятливих умов у роботі волонтерських організацій стало прийняття Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 р. (№ 1706-VII). Згідно із ст. 15 цього Закону благодійна, гуманітарна та технічна (в тому числі міжнародна), допомога внутрішньо переміщеним особам звільняється від податків, зборів та інших загальнообов'язкових платежів (у тому числі від податку на додану вартість, акцизних зборів тощо). Митне оформлення такої допомоги здійснюється за спрощеним порядком, установленим Кабінетом Міністрів України [5].

Вищезазначені заходи знайшли підтримку серед волонтерської спільноти, однак вони, на нашу думку, є недостатніми для підготовки відповідного системного законодавчого поля, адже базовим нормативним актом, що регулює діяльність волонтерських організацій, є Закон України «Про волонтерську діяльність» 2011 року, яким не передбачена участь волонтерів у подіях, аналогічних тим, які розгорнулися в Україні, починаючи з грудня 2013 р. Відзначимо також, що Закон України «Про волонтерську діяльність» неодноразово проходив експертну оцінку, яка вказувала на його недоліки.

Було підготовлено три законопроекти: «Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» (щодо розвитку громадянського суспільства в Україні та підтримки волонтерського руху)» від 5 листопада 2013 р. (№ 3549) [2], «Про внесення змін до деяких законів України (щодо волонтерської діяльності)» від 14 листопада 2013 р. (№ 3549-1) [6] та «Про внесення змін до деяких законів України (щодо волонтерської діяльності)» від 4 липня 2014 р. (№ 3549-1П) [2], що містили пропозиції щодо удосконалення чинного закону про волонтерську діяльність. Тому, враховуючи існуючі законодавчі напрацювання експертного середовища, депутатського корпусу та нові умови для діяльності волонтерів, Закон України «Про волонтерську діяльність» потребує внесення змін та доповнень стосовно: статусу «волонтерської організації» та «неформальних волонтерських груп»; переліку напрямів волонтерської діяльності з урахуванням її проведення під час надзвичайних ситуацій чи бойових дій; визначення повноважного центрального органу виконавчої влади у сфері волонтерської діяльності; регламентації застосування договорів про надання волонтерської допомоги під час надзвичайних ситуацій чи бойових дій; необхідності обов'язкового страхування волонтерів; пільг для волонтерів під час вступу до вищих навчальних закладів та при прийомі на роботу; зарахування часу здійснення волонтерської діяльності до навчально-виробничої практики в разі її здійснення

за напрямом, що відповідає отримуваній спеціальності; переліку відшкодувань витрат волонтеру.

Також мають бути внесені зміни (уточнення) до нещодавно прийнятих нормативних актів, що унормовують функціонування волонтерського руху. У цьому контексті експерти вказують на необхідність впровадження більш чітких та прозорих механізмів застосування Закону України № 1668-VII «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо деяких питань оподаткування благодійної допомоги» та пункту 2.1 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» щодо функціонування Реєстру волонтерів АТО. Відповідно до Порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції, затвердженого наказом Міністра фінансів України від 30 жовтня 2014 р. (№ 1089), внесення особи в реєстр волонтерів АТО є необхідною, але не вирішальною умовою для звільнення від оподаткування. У положенні не зазначено, що всі включені до реєстру волонтерів особи будуть автоматично звільнені від сплати податку на дохід фізичних осіб [7].

Отже, критерії відбору волонтерів, які будуть звільнені від оподаткування, не визначені нормативними актами, що, на думку експертів, створює механізми для зловживань: в умовах, коли не визначено жодного порядку звітності волонтерів-фізичних осіб про використання благодійних пожертв на цілі АТО, а також критеріїв оцінки їхньої допомоги, спрямованої на цілі АТО, не можна виключати застосування тиску з боку укладачів реєстру волонтерів АТО – Державної фіскальної служби України. Варто зазначити, що оперативна діяльність окремих волонтерських груп, направлена на якнайшвидшу допомогу учасникам і постраждалим від військових дій іноді виходить за межі правового поля. Приватні грошові перекази практично не контролюються державними органами, зокрема, Державною фіскальною службою України. У повній мірі це стосується готівкових пожертв. Водночас, необхідність швидкого реагування на потреби військових змушує волонтерів

доправляти в зону АТО спорядження, що було незаконно ввезено до України.

Випадки таких зловживань необхідно розслідувати в індивідуальному порядку, зважаючи на складність ситуації, що була причиною неправомірних дій. Уведення мораторію на притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності волонтерів, що порушили українське законодавство під час збору коштів, матеріальних ресурсів та їх транспортуванні до зони АТО на час її проведення, на думку експертів, є виправданим кроком з огляду на необхідність ефективно забезпечувати обороноздатність держави.

Неврегульованим залишається питання надання волонтерам статусу «учасник бойових дій». На думку військових, волонтери у зоні проведення АТО ризикують життям поруч із ними та заслуговують на отримання відповідного статусу. Тож, прийняття Кабінетом Міністрів України відповідного рішення дозволить уникнути дискримінаційної ситуації та буде позитивно сприйнято в суспільстві.

У цілому в українському експертному середовищі поширення набула думка про відсутність на сьогодні комплексного підходу до реформування волонтерської діяльності в Україні. Прийняті нормативні акти спрощують роботу благодійних і волонтерських організацій, проте являють собою точкову реакцію на події й деякі носять тимчасовий характер. Створюються дискримінаційні прецеденти в суспільстві, коли, наприклад, операції та реабілітацію для учасників АТО дозволяється проводити без оподаткування, а інваліди чи хворі на онкологічні захворювання вимушені сплачувати податки, якщо сума пожертви на лікування є більшою за неоподаткований благодійний мінімум [8].

Тобто, у 2014 р. волонтерський рух в Україні за масштабом поширення став показовим виявом громадської самоорганізації. За умов розбалансування системи державного управління, браку ресурсних можливостей і зовнішньої агресії волонтерські

організації виконують функції держави із забезпечення силових структур і постраждалих громадян у ході збройного протистояння. Вирішальну роль у цьому процесі відіграє патріотичний підйом в українському суспільстві, що призвів до появи безпрецедентної кількості волонтерів та жертводавців.

Прийняття системного законодавства, спрямованого на врегулювання благодійної та волонтерської діяльності, безумовно, створює умови для розвитку якісно нового рівня цієї діяльності й взаємодії волонтерів взаємодії з органами державної влади.

Список використаних джерел:

1. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5 липня 2012 р. №5073-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>

2. Про внесення змін до Закону України «Про волонтерську діяльність» (щодо розвитку громадянського суспільства в Україні та підтримки волонтерського руху): проект закону від 5 листопада 2013 р. № 3549 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=48948

3. Про внесення змін до статті 7 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації»: Закон України від 2 вересня 2014 р. № 1663-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1663-18>

4. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>

5. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 р. № 1706-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=52046

6. Про внесення змін до деяких законів України (щодо волонтерської діяльності): проект закону від 4 липня 2014 р. №3549-1П [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51652

7. Про затвердження Порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції: наказ Міністерства фінансів України від 30 жовтня 2014 р. № 1089 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1471-14>

8. Лиховид І. Благодійність для АТО тепер без податків / І. Лиховид // День. – 2014. – №163. – С. 3.

9. The 2013 CSO Sustainability Index for Central and Eastern Europe and Eurasia.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ngo.ee/sites/default/files/files/+E&E%202013%20CSOSI%20Full%20Report.pdf>

Соболюк Олеся Віталіївна

Полтавський інститут економіки і права
старший інспектор Київського РВ м. Полтава
КВІ УДПтСУ в Полтавській області,

Науковий керівник:

Клевака Леся Петрівна

к. п. н., доцент кафедри соціальної роботи
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВА НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ У «ПРОБАЦІЇ»

Актуальність створення в Україні служби пробації зумовлена необхідністю виконання міжнародних зобов'язань щодо ширшого запровадження видів покарань, альтернативних позбавленню волі. Застосування видів покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, або таких, що входять до системи пробації, є вигідним і з економічного погляду.

Досвід більшості європейських країн свідчить про те, що пробація для неповнолітніх є значно (у середньому в 10 разів)

дешевшою за ув'язнення, не кажучи вже про соціальні та моральні витрати. Адже сьогодні приблизно тисяча неповнолітніх осіб, які відбувають покарання в Україні за вчинені злочини, відірвані від навколишнього середовища, перебувають у несприятливих для їхньої позитивної реабілітації умовах, переживають важкі психічні стани, викликані ізоляцією від суспільства, примусовим способом життя, обмеженнями в реалізації потреб особистості, вимушеністю бути в замкненому колі таких самих злочинців. На багатьох засуджених справляють негативний вплив і такі чинники, як розлука із сім'єю (понад 30% таких сімей розпадаються), втрата родинних зв'язків, батьківського піклування, місця проживання тощо.

Результат, протилежний необхідному – поміщення особи на тривалий термін до замкнутого з соціального погляду та одностатевого середовища, що обмежує можливості її самореалізації внаслідок застосування режиму, спричиняє виникнення в цієї особи низки важких негативних психічних станів. Унаслідок постійного застосування примусу до них додається ворожість до персоналу, що здійснює такі заходи, яка з часом інколи переростає у відкриту конфронтацію з кримінально-виконавчою та правоохоронною системою загалом. В основі вчинення особою наступного злочину (рецидиву) лежить певна форма впливу відбутого до цього ув'язнення. Існує також низка інших проблем. Таким чином, остаточний результат діяльності кримінальної системи може виявитися протилежним необхідному. Тому ізоляція із застосуванням режиму має застосовуватися у випадках стійкої асоціальної спрямованості особи, коли ця міра покарання є чи не єдиним засобом вберегти суспільство від нового злочину.

Альтернатива є, із метою вирішення цієї проблеми живляють різноманітні організаційно-правові заходи, пріоритетними серед яких є застосування санкцій, альтернативних позбавленню волі та поєднаних із наглядом за засудженими. Упровадження пробації як одного з механізмів впливу на осіб, які

не становлять великої загрози для безпеки суспільства, на сьогодні є важливим аспектом діяльності держави. Для України елементи роботи служби пробації не є чимось новим. Її своєрідним аналогом на цей час є кримінально-виконавча інспекція, яка здійснює покарання, не пов'язані з позбавленням волі. Проте постало питання про можливість цієї служби забезпечити виконання нових, додаткових навантажень, переорієнтацію її функцій із переважно контролюючих на соціально-попереджувальні та ресоціалізацію злочинців. Це знайшло відображення в Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженій у 2008 р. Указом Президента, яка передбачає створення служби пробації у сфері відання Мін'юсту. Відтак розробляється нормативно-правова база для створення служби пробації, як це передбачено Концепцією, яка б гармонійно вписалася до існуючої системи кримінальної юстиції і з повною віддачею сприяла гуманізації системи покарань, більш ефективній індивідуалізації та диференціації останніх

Пробація щодо неповнолітніх – це пробація стосовно осіб віком від 14 до 18 років. Пробація здійснюється з урахуванням вікових та психологічних особливостей неповнолітніх.

Пробація щодо неповнолітніх спрямована на забезпечення їх нормального фізичного і психічного розвитку, профілактику агресивної поведінки, мотивацію позитивних змін особистості та поліпшення соціальних стосунків. Після надходження вироку суду відносно неповнолітнього засудженого до кримінально-виконавчої інспекції, його одразу викликають для ознайомлення з порядком та умовами відбування покарання чи іспитового строку. Явка неповнолітнього до інспекції обов'язкова з одним із батьків або особою яка їх заміняє. На підставі статті 33 Закону України «Про поліцію», – надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації. Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога. Неповнолітні також користується правами статті 63 Конституції України, яка говорить про те, що особа не несе відповідальності за відмову

давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом.

Неповнолітній засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду.

Що стосується досудової доповіді, яка є однією з видів пробації, то права неповнолітніх засуджених повністю співпадають з правами дорослих засуджених осіб. Але складена доповідь про обвинуваченого неповнолітнього додатково повинна містити: інформацію про вплив криміногенних факторів на поведінку особи; рекомендації щодо заходів, спрямованих на мінімізацію ризику повторного вчинення неповнолітнім кримінальних правопорушень. Неповнолітній або його законний представник має право відмовитись від ролі органу пробації в досудовій доповіді, про свою відмову вони можуть заявити під час судового розгляду. Пробація щодо неповнолітніх здійснюється органом пробації спільно з органами і службами у справах дітей, спеціальними установами та закладами, що здійснюють їх соціальний захист і профілактику правопорушень. Орган пробації сприяє залученню засуджених неповнолітніх до навчання та здобуттю ними повної загальної середньої освіти. Соціально-виховна робота із засудженими неповнолітніми може проводитися із залученням батьків або їхніх законних представників. Орган пробації спільно з центральним органом виконавчої влади, що формує державну політику у сфері соціальної політики, забезпечує реалізацію пробаційних програм щодо неповнолітніх осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням. Пробація застосовується до неповнолітніх згідно з цим Законом із урахуванням особливостей, передбачених цією статтею.

На стадії досудового розгляду справи, а саме під час допиту неповнолітніх, їхні права значно відрізняються від основних. Безпосередньо або опосередковано проведення допиту неповнолітніх у кримінальному провадженні та фіксації його

результатів визначено у ст.ст.42, 44, ч.2, ст.46, ст.ст.52, 56, 59, п.1 ч.2 ст.65, ст.ст.66, 103–108, 223–227, 351–354, 491 КПК України.

Процесуальні особливості допиту неповнолітньої особи передусім полягають у тому, що він: проводиться у присутності захисника і залежно від віку та процесуального становища – законного представника, педагога або психолога, а за необхідності – лікаря; на стадії досудового розслідування не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день; допитуваним свідкам і потерпілим, які не досягли 16-річного віку, роз'яснюється обов'язок про необхідність давання правдивих показань, не попереджуючи про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань і за завідомо неправдиві показання.

Згідно з ч.ч.3, 4 ст.135, ст.489 КПК України неповнолітній підозрюваний або обвинувачений викликається на допит слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом, як правило, через його батьків або інших законних представників.

Якщо неповнолітня особа викликається на допит повісткою, то повістка зазвичай вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику. Інший порядок вручення повістки допускається лише у випадку, якщо це обумовлюється обставинами кримінального провадження. Неповнолітній, що перебуває під вартою, викликається на допит через адміністрацію місця ув'язнення. При цьому окремо забезпечується виклик законного представника такого неповнолітнього.

Неповнолітній підозрюваний має право на побачення зі своїм захисником до першого допиту без дозволу слідчого, прокурора, суду з дотриманням умов, що забезпечують конфіденційність спілкування, а також після першого допиту – мати такі побачення без обмеження їх кількості й тривалості.

Допит неповнолітнього підозрюваного (з тактичного погляду) доцільно проводити в кабінеті слідчого/прокурора (спеціальному приміщенні в СІЗО), в офіційній обстановці, що підкреслює серйозність ситуації і значимість процесуальної дії,

сприяє відмові від надання неправдивих показань (розумінню різниці між допитом і розпитуваннями батьків і педагогів). Крім того, допит у кабінеті слідчого (прокурора) дає змогу допитувачу почуватися більш впевнено володіти обстановкою допиту, зберігати так звану рольову відстань між ним і допитуваним, тоді як у разі допиту за місцем перебування неповнолітнього підозрюваного (вдома, у школі, на роботі) допитувач все-таки «гість», до того ж переважно незваний і небажаний.

Також під час допиту за місцем проживання підозрюваного допитувач ризикує бути скомпрометованим: можуть бути подані письмові скарги про негідну поведінку допитувача (скажімо, прийшов у стані алкогольного сп'яніння, ображав, погрожував «засадити», вимагав неправомірну вигоду тощо).

Коли йдеться про малолітніх потерпілих або свідків, важливо, щоб їх допит відбувався у спеціально призначених приміщеннях для роботи з такими учасниками кримінального провадження (так званих зелених кімнатах). Проте, незалежно від наявності чи відсутності такого приміщення, кабінет (кімната, інше приміщення або місце), де проводиться допит таких осіб має відповідати потребам дитини почуватися у фізичній та психологічній безпеці під час процесуальної дії. З метою створення конфіденційного простору, що сприяє готовності допитуваної особи до спілкування, такий кабінет повинен бути ізольований від інших приміщень (кабінетів), а його двері – щільно зачинятися.

Тому, закінчуючи допит, доцільно стабілізувати стосунки з неповнолітнім:

- повернутися в розмові до інформації, що викликає позитивне ставлення допитуваного, приємна для нього, нагадати про його позитивні якості тощо;

- зазначити про правильну поведінку допитуваного на допиті, подякувати за співпрацю і допомогу в розкритті злочину. Позитивна оцінка позиції допитуваного, з одного боку, зміцнює комунікативний контакт, із другого – переконує його в правильності зайнятої позиції;

- налаштувати на подальше спілкування при проведенні інших слідчих (розшукових) дій із участю допитуваного;
- настроїти на оптимістичне ставлення до життя.

Усе це потрібно для того, щоб допитуваний не відчував себе обманутих слідчим (прокурором), якому нібито байдужа його доля і який лише хотів отримати від нього важливу для розслідування інформацію.

Якщо підозрюваний відмовляється давати показання, заперечує свою причетність до вчинення злочину або є підстави вважати, що він приховує важливу для провадження інформацію чи надає неправдиві показання, то в ході допиту створюється так звана конфліктна ситуація. У такій ситуації допитувач повинен дотримуватися думки, що показання підозрюваного – це не тільки джерело доказів, а й засіб захисту допитуваного від підозри у вчиненні злочину. Тому допитувач зобов'язаний неухильно виконувати приписи закону щодо процесуального порядку допиту.

Відомо, що тактика допиту в умовах конфліктної ситуації полягає насамперед у застосуванні тактичних прийомів, заснованих на пред'явленні доказів і психічному впливі на допитуваного, проте щодо неповнолітніх підозрюваних вона має свої особливості. Розглянемо їх докладніше.

Надання неповнолітнім завідомо неправдивих показань. З одного боку, допитувані, які не досягли 18-річного віку, нерідко вдаються до надання завідомо неправдивих показань. Однак у більшості випадків такі показання бувають недостатньо продумані, не мають чіткої логічної структурованості і, як наслідок, характеризуються великою кількістю суперечностей.

Мотивами неправдивих показань неповнолітніх підозрюваних часто є: самозахист; бажання зменшити свою відповідальність і понести більш м'яке покарання (може мати місце обмова інших осіб); почуття товаришкості (небажання видати співучасника); бажання зберегти авторитет серед однолітків, страх набути репутації «донощика»; сором; занепокоєння, що про його вчинок довідаються друзі, авторитетні

однolitки в школі; внесення в процес надавання показань елементів гри, пустування; страх помсти з боку співучасників; побоювання, що визнання себе винним у вчиненні злочину може завдати шкоди їх близьким; страх покарання з боку законних представників; переконання щодо відсутності у слідства достатньої сукупності доказів вини у вчиненні злочину; неправильне уявлення неповнолітнього про можливості слідства (часом допитувані вважають або їх переконують в тому, що слідство не зможе встановити істину, якщо сам не зізнається у вчиненому); стан жертви ситуації, складних життєвих обставин і, відповідно, страх про це розповісти через невіру в можливість розуміння слідчого.

Права неповнолітніх засуджених (підозрюваних) помітно відрізняються від прав дорослих, адже закон застосовує до них привілеї з надією на те, що неповнолітні злочинці стануть на шлях виправлення і доведуть свою ре соціалізацію в суспільстві. Будемо сподіватись, що в нашій країні неповнолітні злочинці не будуть користуватись привілеями новоствореної служби пробачії, а натомість дана служба сприятиме зниженню рівня злочинності серед підлітків.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий законом України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zib.com.ua/ua/print/119593-zakon_pro_nacionalnu_policuyu_tekst.html
3. Закон України «Про пробачію» від 5 лютого 2015 року № 160-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/160-19>

4. Методичні рекомендації щодо тактики допиту неповнолітніх у кримінальному провадженні. Протокол засідання науково-методичної ради при Національній академії прокуратури України від 27 травня 2016 року № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/scientifically_methodical_advice.html?_m=publications&_t=rec&id=184970&s=print

5. Пробація в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// probation. at.ua/](http://probation.at.ua/)

6. Пробація як альтернатива ув'язненню [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://legalweekly.com.ua/index.php?id=16061&newsid=121234&show=news>

Коломієць Павло Віталійович

к.ю.н., доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ЩОДО СУЧАСНОГО СТАНУ ПОДАТКОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми зумовлена незадовільним станом сучасного врегулювання відносин у вітчизняній сфері оподаткування та результатами моніторингу офіційних законодавчих актів, які декларуючи першочергові пріоритети економіко-правових умов розвитку України [1], є по суті визнанням факту зволікання з проведенням необхідних реформ, у тому числі і податкової, протягом 25 років незалежності країни [2]. Актуалізація Кабінетом Міністрів України питання розроблення політики в деяких пріоритетних сферах діяльності [3], які потребують затвердження політичної пропозиції та виведення саме реформування податкової системи на лідируюче положення, також є офіційним підтвердженням нагальності термінового вирішення суперечностей сучасного стану суспільних відносин у сфері оподаткування.

Аналіз останніх публікацій вітчизняних фахівців у сфері реформаційних удосконалень економіко-правових умов розвитку України свідчить, що в своїх наукових пошуках вони акцентують увагу на наступних аспектах. В Україні зберігається значний дисбаланс прав і обов'язків платників податків та фіскальних органів, зумовлений неузгодженістю інструментів податкової системи та точковими змінами податкового законодавства. Національна податкова система в її нинішньому вигляді не стимулює економічний розвиток. Практичні кроки з реформування податкової системи спрямовані переважно на зміцнення фіскальної дисципліни, тоді як бізнес потребує реального зниження податкового тиску, спрощення податкового адміністрування, створення конкурентних умов в оподаткуванні, а також встановлення рівних та справедливих податкових правил [4, с.282; 259]. Сучасний етап реформування податкової системи почався у 2011 році з введенням у дію Податкового кодексу України, загальною спрямованістю якого було усунення внутрішніх суперечностей податкового законодавства і створення податкового інструментарію стимулювання інвестиційної діяльності при забезпеченні стійких надходжень до бюджетів усіх рівнів [5, с.151]. А.П. Овчинникова зауважує: «важно обратить внимание на свойственное украинцам пренебрежительное отношение к законодательству как обслуживающему интересы власть имущих. Это пассивное восприятие концепта «закон» уходит корнями в гиперактивную законотворческую деятельность в 90-е годы прошлого века, что привело к возникновению большого числа нормативных коллизий и низкому качеству законов, в которых всегда присутствовали лазейки для широких интерпретаций». А.П. Овчинникова стверджує, що інфляція права: «выражена в несоответствии количества правовых нормативов социальным потребностям человека и общества, когда количество нормативно-правовых актов переходит все разумные пределы. Кризис нормативности ведет к потере легитимности и игнорированию общеобязательности законов» [6]. Окремим вектором дослідження

Н.М. Оніщенко виступає аналіз юридизації економіки, фактори та умови впливу економіки на генезис права та сучасні умови і фактори впливу права на економічний розвиток [7].

Мета цієї статті полягає в спробі вдосконалення чинного Податкового кодексу України (далі–ПКУ) [8] для створення його простим і прозорим, доступним для розуміння, який спонукає до добровільної сплати податків, оскільки викликає повагу і довіру читача-платника податку.

Результати дослідження. Аналіз чинного податкового законодавства України, відомих нормативних актів та практики їх реалізації, теоретичне осмислення наукових праць, останніх досліджень і публікацій свідчать, що на сьогоднішній день існує нагальна потреба переформатування ПКУ.

Ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, Україна отримала інструмент та дороговказ для своїх перетворень [9; 1]. Відповідно до цієї Угоди успішно продовжується процес імплементації правових норм ЄС в українське законодавство [10; 4, с.218]. Терміново потрібно долати одну з загальновизнаних проблем, яка полягає в недосконалості системи адміністрування податків, невизначеності щодо правил оподаткування та неоднозначності застосування законодавства [11]. Необхідно забезпечити гармонізацію податкового законодавства відповідно до міжнародних стандартів ОЕСР та практики ЄС [4, с.273]. Слід зауважити, що основним джерелом для створення чинного ПКУ був Модельний податковий кодекс для держав-учасниць СНД [12; 13].

Висновки. Досвід застосування ПКУ свідчить про його недосконалість. Реалії сьогодення засвідчують, що в проведених реформах податкової системи немає еволюційних досягнень. Законодавчі зміни не сприяли підвищенню якості вітчизняного оподаткування.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України : Закон України : від 12.12.2010 № 2755-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2011. – № 13–17.

2. Про затвердження плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік : Розпорядження КМУ : від 27.05.2016 № 418-р // Офіц. вісник України. – 2016. – № 47.

3. Питання розроблення політики в деяких пріоритетних сферах діяльності : Розпорядження КМУ: від 08.08.2016 № 612-р [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/612-2016-p>.

4. Аналітична доповідь до Щорічного Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2016 році».–К.: НІСД, 2016. – 688 с.

5. Экономика налоговых реформ: монография / Под ред. И.А. Майбурова, Ю.Б. Иванова, Л.Л. Тарангул. – К.: Алерта, 2013. – 432 с.

6. Овчинникова А. Концепты правовой культуры: понятие, структура, содержание / А. Овчинникова // Юридичний вісник. – 2014. – № 3. – С. 6–11.

7. Оніщенко Н.М. Право й економіка: взаємовплив і паритетні начала розвитку / Н.М. Оніщенко // Філософія права і загальна теорія права. – 2012. – № 2. – С. 249–258.

8. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України : від 12.01.2015 № 5/2015 // Офіц. вісник України. – 2015. – № 4.

9. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України: від 16.09.2014 № 1678-VII//Відом. Верховної Ради України. – 2014. – № 40.

10. Про імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з

іншої сторони : Розпорядження КМУ : від 17.09.2014 № 847-р // Офіц. вісник України. – 2014. – № 77.

11. Про Стратегію розвитку системи управління державними фінансами : Розпорядження КМУ : від 01.08.2013 № 774-р // Офіц. вісник України. – 2013. – № 82.

12. Модельний податковий кодекс для держав-учасниць СНД. Глава 3. Спрощена система оподаткування для суб'єктів малого підприємництва СНД : Міжнародний документ : від 16.06.2003 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_a33.

13. Угода між урядами держав-учасниць СНД про узгоджені принципи податкової політики : Міжнародний документ : від 13.03.1992 [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/997_634.

Жакун Наталія Володимирівна,
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права,
Науковий керівник:
Коломієць Павло Віталійович
к.ю.н., доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ШКОЛА КЛІНІЧНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ

Проект «Школа клінічної юридичної освіти: V4 + Україна» (Project «School of Clinical Legal Education: V4 + Ukraine») [1] за підтримки Міжнародного Вишеградського Фонду фокусується на особливостях клінічної юридичної освіти в Україні і V4 країнах. Як зазначено в описі проекту: «Це дуже важливо знайти нові підходи забезпечення клінічної юридичної освіти й досліджувати нові практики передового досвіду у сфері надання безкоштовних юридичних послуг Юридичними клініками, адже це допоможе сформуванню нового покоління юристів і поліпшить систему

юридичних послуг у найближчому майбутньому. Клінічна юридична освіта є невід’ємною частиною юридичної освіти.

Існують різні підходи до навчання в рамках юридичної клініки в різних країнах. У 2014 році Україна підписала угоду Україна – ЄС про асоціацію та у зв’язку з цим зобов’язана зробити ряд адміністративних й інституційних реформ із метою реалізації цієї Угоди [2].

Один із важливих пунктів Угоди про асоціацію України з ЄС, є те що Україна повинна забезпечити ефективний доступ до правосуддя, зокрема, до безоплатної юридичної допомоги. Основною метою проекту є проведення практичного тренінгу за участю представників із V4 країн й України, щоб обговорити всі аспекти клінічної юридичної освіти в кожній країні, щоб навчитися один в одного чогось кращого та обмінятися позитивним досвідом, що є в кожного.

Тренінговий курс допоможе знайти нові шляхи для більш ефективного управління юридичними клініками і вдосконалення надання безоплатної юридичної допомоги в Україні. Навчальний курс у рамках даного проекту буде складатися з чотирьох сесій: клінічної юридичної освіти в Центральній та Східній Європі:

1) формування та розвиток (розкриє концепцію клінічної юридичної освіти в країнах V4 і України, виникнення юридичних клінік у V4 і Україні);

2) особливості безкоштовних юридичних послуг, що забезпечують юридичними клініками в країнах Центральної та Східної Європи (особливості спеціалізації юридичних клінік у країнах V4 і України);

3) клінічний юридичний освітній рух (про роль юридичних клінік у галузі вищої юридичної освіти);

4) шляхи співпраці між юридичними клініками країн V4 і юридичними клініками України (в рамках того, що будуть виявлені шляхи співпраці між юридичними клініками країн V4 й Україна).

Цей проект буде корисний для України, тому що: існує необхідність у створенні спеціалізованих юридичних клінік в Україні, але юридичні клініки України не мають достатнього досвіду в цій галузі; існує необхідність у пошуку нових підходів в освітньому процесі в Україні спеціально для юридичних факультетів з акцентом на практиці ЄС у сфері освіти юристів.

Країни Вишеградської групи розташовані найбільш ближче до України з усіх країн ЄС. Країни V4 є членами ЄС протягом тривалого терміну. Вони вже мали досвід у сфері реформування суспільного життя, системи освіти, законодавства країни у зв'язку з їх членства в ЄС. Слід зазначити, що Україна тільки починає свій шлях до євроінтеграції, і саме тому досвід країн V4 є найбільш корисним для України.

Проект фінансується за підтримки Міжнародного Вишеградського фонду (<http://visegradfund.org/home>).

Цільовими групами, що отримують вигоду від проекту є: юристи, адвокати (які є координаторами юридичної клініки), керівники юридичних клінік, викладачі, студенти, клієнти українських юридичних клінік (за рахунок вдосконалення безоплатної юридичної служби в Україні).

Результати всіх обговорень будуть опубліковані в посібнику «Особливості клінічної юридичної освіти в країнах Вишеградської групи та України: порівняльний аналіз». Він буде опублікований тиражем у 200 примірників.

Посібник буде складатися, щонайменше, зі 100 сторінок. Посібник буде підготовлений англійською та українською мовами. Друковані версії книги будуть відправлені в бібліотеки усіх обласних центрів України (1 книга для кожного з 24 регіональних центрів) і 5 копій до Національної академічної бібліотеки ім. Вернадського в Києві, у бібліотеки всіх учасників.

Мета проекту – покращити обізнаність керівників і працівників Юридичних клінік України щодо організації роботи Юридичних клінік на прикладі аналізу особливостей Юридичної клінічної освіти у країнах Вишеградської групи.

Завдання проекту:

1) поділитися практичним досвідом у сфері юридичної клінічної освіти із закордонними партнерами;

2) отримати нові практичні навички щодо реалізації програм юридичної клінічної освіти;

3) налагодити тіснішу співпрацю із Юридичними клініками європейських університетів.

Очікувані результати:

1) близько 30 осіб (керівники та працівники Юридичних клінік України та країн Вишеградської групи) візьмуть участь у конференції, яка відбудеться 15–17 вересня 2016 року у м. Івано-Франківськ;

2) керівники юридичних клінік підвищать свої знання про організацію Юридичної клінічної освіти за кордоном;

3) учасники отримають нові практичні навички організації Юридичної клінічної освіти;

4) за результатами проведення конференції буде опубліковано практичний посібник «Features of Clinical legal education in Visegrad Group countries and Ukraine: comparative analyze» («Особливості клінічної юридичної освіти в країнах Вишеградської групи та України: порівняльний аналіз»).

Партнерами проекту є:

1. Trnavská univerzita v Trnave/Trnava University in Trnava – prof. doc. JUDr. Marek Šmid, PhD. *Address*: Hornopotočná str., 23, Trnava, 918 43, Slovakia. E-mail: robert.dobrovodsky@yahoo.de. Telephone: 00421903249984. Fax: 00421903249984. Website: <http://www.truni.sk>;

2. Univerzita Karlova v Praze/Charles University in Prague – prof. MUDr. Tomáš Zima, DrSc., MBA. *Address*: Ovocný trh 3-5, Prague 1, 116 36, Czech Republic. E-mail: krabcova@prf.cuni.cz. Telephone: 00420224491111. Fax: 00420224491111. Website: <http://www.cuni.cz>;

3. Univerzita Palackého v Olomouci/Palacký University Olomouc – prof. Mgr. Jaroslav Miller, M.A., PhD. *Address*:

Křížkovského 8, Olomouc, 771 47, Czech Republic. E-mail: maxim.tomoszek@upol.cz. Telephone: +420585637691. Fax: +420585637691. Website: www.upol.cz;

4. Szeged Tudományegyetem/University of Szeged – prof. dr. Szabo Gabor. *Address*: Dugonics ter. 13, Szeged, 6720, Hungary. E-mail: skula@juris.u-szeged.hu. Telephone: +3662544487. Fax: +3662544487. Website: <http://www.juris.u-szeged.hu>;

5. Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II/The John Paul II Catholic University of Lublin – Rev. Prof. Antoni Dębiński. *Address*: Al. Racławickie 14, Lublin, Poland, 20-950. E-mail: mzac@kul.pl. Telephone: +48814453731. Fax: +48814453731. Website: www.kul.pl».

Список використаних джерел:

1. PROJECT «School of Clinical Legal Education: V4 + Ukraine» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pu.if.ua/cgi-bin/university/portal/faculty/6668?did=Lawclinc&language=ua>.

2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Закон України : від 16 вересня 2014 року № 1678-VII // Відом. Верховної Ради України. – 2014. – № 40.

Товста Світлана Петрівна

адвокат, ст. викладач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Державотворчі процеси в Україні після здобуття незалежності відбувалися за вкрай складних і несприятливих умов, пов'язаних,

насамперед, із важким тягарем проблем, які вона отримала в спадщину від Радянського Союзу.

Існуюча система державного управління в Україні є внутрішньо суперечливою, незавершеною і відірваною від людей. Після декількох спроб її реформування система залишається у цілому неефективною, бо поєднує як старі інститути, що залишились у спадок від радянської доби, так і нові інститути, які сформувалися у період незалежності України.

Розбудова демократичної, соціальної та правової держави – це сучасний етап державотворення в Україні. Важливим акцентом у побудові такої держави є проведення науково обгрунтованого реформування усієї системи виконавчої влади. Результатом такого реформування має стати створення системи виконавчої влади, яка забезпечує ефективне державне управління як на центральному рівні, так і на місцевому, захист прав і законних інтересів громадян, належний соціально-економічний розвиток відповідних адміністративно-територіальних одиниць.

Досвід розвинутих демократичних країн світу свідчить про те, що саме децентралізована виконавча влада з сильними інститутами місцевого самоврядування є найбільш ефективною формою організації державної влади.

В Україні закладено конституційні засади місцевого самоврядування, ратифіковано Європейську хартію місцевого самоврядування, прийнято ряд базових нормативно-правових актів, які створюють правові та фінансові основи діяльності органів місцевого самоврядування.

Проте від часу прийняття Конституції України та базових нормативно-правових актів із питань місцевого самоврядування розвиток місцевого самоврядування фактично здійснювався лише на рівні територіальних громад міст обласного значення, оскільки переважна більшість територіальних громад через їх надмірну подрібненість і надзвичайно слабку матеріально-фінансову базу виявилися неспроможними виконувати всі повноваження органів місцевого самоврядування.

Система місцевого самоврядування на сьогодні не задовольняє потреб суспільства. Функціонування органів місцевого самоврядування у більшості територіальних громад не забезпечує створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, її самореалізації, захисту її прав, надання населенню органами місцевого самоврядування, утвореними ними установами та організаціями високоякісних і доступних адміністративних, соціальних та інших послуг на відповідних територіях.

На даний час ефективного та швидкого розв'язання потребують такі проблеми:

– погіршення якості та доступності публічних послуг внаслідок ресурсної неспроможності переважної більшості органів місцевого самоврядування здійснювати власні і делеговані повноваження;

– зношеність теплових, каналізаційних, водопостачальних мереж і житлового фонду та ризик виникнення техногенних катастроф в умовах обмеженості фінансових ресурсів місцевого самоврядування;

– складна демографічна ситуація у більшості територіальних громад (старіння населення, знелюднення сільських територій і монофункціональних міст);

– неузгодженість місцевої політики щодо соціально-економічного розвитку з реальними інтересами територіальних громад;

– нерозвиненість форм прямого народовладдя, неспроможність членів громад до солідарних дій, спрямованих на захист своїх прав та інтересів, у співпраці з органами місцевого самоврядування й місцевими органами виконавчої влади та досягнення спільних цілей розвитку громади;

– зниження рівня професіоналізму посадових осіб місцевого самоврядування, зокрема внаслідок низької конкурентоспроможності органів місцевого самоврядування на ринку праці, зниження рівня престижності посад, що призводить до низької ефективності управлінських рішень;

- корпоратизація органів місцевого самоврядування, закритість і непрозорість їх діяльності, високий рівень корупції, що призводить до зниження ефективності використання ресурсів, погіршення інвестиційної привабливості територій, зростання соціальної напруги;
- надмірна централізація повноважень органів виконавчої влади та фінансово-матеріальних ресурсів;
- відсторонення місцевого самоврядування від вирішення питань у сфері земельних відносин, посилення соціальної напруги серед сільського населення внаслідок відсутності повсюдності місцевого самоврядування.

Зазначені проблеми ускладнюються внаслідок проблем правового й інституційного характеру, а також неузгодженості реформ у різних сферах із реформуванням системи місцевого самоврядування та адміністративно-територіального устрою держави.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування. Хартія Ради Європи від 15.10.1985 року. // Офіційний вісник України від 03.04.2015 – 2015 р., № 24, / № 39, 2013, ст. 1418 /, стор. 450, стаття 718.
3. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1.04.2014 № 333-р. // Урядовий кур'єр від 11.04.2014 року – № 67 .
4. Гордєєв О. К. Забезпечення сталого місцевого розвитку: підходи, принципи, складові [Електронний ресурс] / О.К.Гордєєв // Державне будівництво. – 2012. – №2. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2012-2/index.html>.
5. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / О.М. Бориславська,

І . Б. Заверуха, А.М. Школик та ін. ; Центр політико-правових реформ. – К.: Москаленко О. М., 2012. – 212 с.

Гроза Людмила Миколаївна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник :
Товста Світлана Петрівна
адвокат, ст. викладач кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Серйозна зміна змісту принципу змагальності й гарантій його реалізації, позбавлення суду активності в збиранні доказів, що має місце після «малої» судової реформи 2001 року, не дозволили забезпечити швидкий перехід до повністю змагальної моделі судочинства через особливості психології суддів і юристів, традицій нашого суспільства, юридичної неграмотності більшості громадян і фінансову неспроможність останніх користуватися правовою допомогою. Крім того, незважаючи на проголошення змагальності як основного принципу цивільного судочинства, деякі норми ЦПК за своїм змістом дають підстави для висновку про наявність судової активності і фактичне втручання в змагальні права сторін щодо питань доказування. Таким чином, змагальна форма цивільного судочинства остаточно не може бути реалізована в тому варіанті, який заклав у ЦПК законодавець.

Думки вчених-процесуалістів щодо змісту зазначеного принципу розділились: одні вчені висловлюються за його

абсолютний характер, інші ж допускають можливість збирання доказів із ініціативи суду.

У юридичній літературі зазначається, що запровадження і послідовна реалізація принципу змагальності повинна спонукати учасників цивільного судочинства до процесуальної активності, залишивши суду функцію застосування права [1].

Як дореволюційні, так і сучасні вчені-процесуалісти вважають, що на користь застосування принципу змагальності свідчить таке: 1) сторонам краще відомі ті докази, на які вони будуть посилалися при розгляді справи в суді, і шляхи отримання цих доказів; 2) сторони більше за інших зацікавлені у встановленні істини в справі; 3) оскільки в порядку цивільного судочинства в основному вирішуються справи, які впливають із приватноправових відносин, то діяльність суду по збиранню доказів може бути розцінена як втручання в приватне життя учасників спору; 4) принцип слідства примушує суд втручатися у процесуальну боротьбу сторін, у зв'язку з чим виникає небезпека відступу від засад неупередженості й об'єктивності, а також того, що суд мимоволі стане помічником однієї зі сторін; 5) сторони, позбавлені опіки суду, хоч і ризикують, але можуть діяти більш впевнено і розкуто. Проти принципу змагальності може виступати посилення на те, що в цивільному процесі учасники не завжди є рівнозначними, однаково підготовленими противниками. Одна із сторін може мати достатньо можливостей, щоб найняти відомого адвоката, який, виступаючи її представником у цивільному процесі, буде значно краще захищати інтереси підопічного, спростовувати аргументи і докази іншої сторони [2].

Деякі вчені-процесуалісти зазначають, що при реалізації принципу змагальності певна роль відводиться позивачу і суду в інтересах забезпечення законності. Варто погодитися із твердженням про те, що в цивільному судочинстві немає змагальності, при якій суд грав би в процесі пасивну роль, а процес зводився до «вільної гри протилежних сторін»[3]. Адже саме суд, із огляду на пункт 2 постанови Пленуму Верховного Суду України

12.06.2009 р. №5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду», має з'ясувати, які є докази на підтвердження фактів; визначити коло доказів відповідно до характеру спірних правовідносин і роз'яснити, якій із сторін слід довести певні обставини.

Крім того, суд: у порядку ч.4 ст.10 ЦПК може запропонувати сторонам подати додаткові докази; перевіряє належність і допустимість поданих доказів; остаточно визначає зміст питань на експертизу тощо.

Ми приєднуємось до думки В.І. Тертишнікова, що особливості зазначеного принципу в сучасному законодавстві, як уявляється, не в тому, що суду заборонено збирати докази (ЦПК не передбачає таких заборон), а в тому, що розширені можливості сторін по наданню доказів зокрема й по участі їх у доказовій діяльності. Необґрунтованими й такими, що протирічать закону, на думку вченого, є і твердження про те, що суд не може витребувати докази самостійно (див., наприклад, ст.235, 375 ЦПК) [4].

Крім того, на нашу думку, принцип змагальності повністю неможна реалізувати при розгляді справи у відсутність відповідача, який вважається повідомленим за місцем реєстрації чи через публікацію в пресі належним чином, не будучи таким (правова фікція). Прикладом можна навести подання позивачем письмового доказу, який у суду викликав сумнів у його справжності, але заявити про його фальшивість чи спростувати його відповідач немає можливості через незнання про справу. Суд же, за відсутності заперечення проти такого доказу, керуючись принципом змагальності, має покласти його в основу рішення на користь позивача. Для недопущення таких випадків варто погодитись із Є.В. Васьковським, який зазначав, що на увагу заслуговує надання суду, із метою розкриття матеріальної істини, права матеріального керівництва процесом, тобто додавання до принципу змагальності деякої дози слідчого начала. Процес варто побудувати на принципі змагальності; втручання же суду

допустимо в тій мірі, у якій воно не суперечить принципу диспозитивності (суд не може обмежувати сторін в розпорядженні об'єктом спору, а також примушувати їх до застосування процесуальними засобами захисту або самостійно застосовувати ці засоби всупереч їхній волі) [5].

Зазначене положення, на нашу думку, можливо реалізувати, у випадку доповнення ст.10 ЦПК положенням про те, що суд, зберігаючи об'єктивність і безсторонність, здійснює керівництво процесом, роз'яснює особам, що беруть участь у справі, їхні права і обов'язки, створює умови для всебічного і повного дослідження доказів, встановлення обставин і правильного застосування законодавства при вирішенні цивільних справ (саме так врегульовано питання змагальності в ЦПК Російської Федерації та Киргизької Республіки).

Таким чином, перехід до абсолютної моделі змагальності має розцінюватись як кінцева мета, яку неможна досягти лише одним законодавчим проголошенням. Варто враховувати не лише психологічну готовність українського населення до змагальної моделі цивільного судочинства, але й здатність держави забезпечити функціонування судів у режимі дотримання принципу змагальності, «зламавши» багаторічний стереотип «слідчого процесу».

Також варто враховувати критерії законності й обґрунтованості судового рішення, а також завдання цивільного судочинства, із яких випливає, що саме на суд покладено обов'язок правильного вирішення справи на підставі норм матеріального права, які суд має самостійно визначити й застосувати до спірних правовідносин, існування яких має підтверджуватися сукупністю фактів, які мають встановлюватися на підставі доказів. А відтак, із метою правильного вирішення справи, суд, хоч і не має права витребувати докази без згоди сторони, але зобов'язаний роз'яснити їм про це і вжити заходів щодо своєчасного подання ними відповідних доказів чи самостійно витребувати потрібні

докази від підприємств, установ, організацій за згодою (або за відсутності заперечення) однієї зі сторін.

Отже, проблема реалізації принципу змагальності в цивільному процесі пов'язана безпосередньо із виконанням завдань цивільного судочинства, що, в кінцевому підсумку, впливає на оперативність і ефективність судового захисту цивільних справ. А відтак, зазначене питання потребує подальшого дослідження з метою формулювання нових шляхів оптимізації цивільної процесуальної форми захисту прав.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков та ін. ; За заг. ред. С. С. Бичкової. – К. : Атіка, 2008. – С. 20–21.

2. Васьковский Е. В. Учебник гражданского процесса. – Москва, 1917 г. (§ 25. Состязательность) // Allpravo.Ru, 2005 г. [Електронний ресурс] / Веб-сайт «Все о праве». – Режим доступу до документу : <http://www.allpravo.ru/library/doc2472p0.html>

3. Немировська О. В. Принцип змагальності сторін та його реалізація в судовій практиці : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. В. Немировська ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 1999. – 16 с. [Електронний ресурс] / Веб-сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського – Режим доступу: www.nbuv.ua/ard/1999/99 novrsp.zip.

4. Демянова О.В. Фактори, що ускладнюють застосування принципу змагальності в цивільному судочинстві // Судова апеляція. – 2008. – №4(13). – С. 5760

5. Тertiшніков В. І. Цивільний процес України (курс лекцій) : Навч.-практ. посіб. / В. І. Тertiшніков. – Харків : Видавництво «ФІНН», 2011. – С. 34-35.

6. Коросд С.О. Змагальність в цивільному процесі: проблемні питання забезпечення. – Інноваційні методи реформування правовідносин у сучасних умовах: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. –

Тернопіль, 2012. – С. 26–30. Режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=1174.

Голок Віталій Володимирович
студент 2 курсу напряму підготовки «Правознавство»,
Полтавський коледж Університету «Україна»
Науковий керівник :
Товста Світлана Петрівна
адвокат, ст. викладач кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

НАДЗВИЧАЙНИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ

Одним із найгірших наслідків зовнішньої військової агресії, від якої потерпає Україна, може стати введення воєнного або надзвичайного стану на території всієї держави або окремих її місцевостей. За таких умов, законодавство України допускає, обмеження прав і свобод людини і громадянина.

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визначаються в державі найвищою соціальною цінністю [1]. Держава поклала на себе обов'язок охороняти і захищати інтереси людини. Це завдання особливого набуває значення в період надзвичайних станів, зокрема в умовах воєнного режиму, оскільки нормальне функціонування суспільства в цілому стає неможливим.

Потрібно звернути увагу, що права і свободи людини закріплюються як національними, так і міжнародними нормами: Загальна декларація прав людини (1948р.), Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод (1950р.), Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966р.) та інші. Звідси виводиться принципова вимога – будь-які обмеження прав і свобод громадян припустимі тільки в тому випадку і в тій

мірі, у яких вони передбачені конституцією конкретної держави і відповідають нормам міжнародного права [5].

Уведення воєнного стану передбачає переведення суспільства в надзвичайні умови, метою якого є «створення умов для здійснення органами державної, військовим командуванням, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями наданим їм повноважень у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності» [2]. Заради швидкого подолання воєнно-політичної кризи деякі права людини обмежуються. Але існує конкретна проблема: звуження прав і свобод не означає їх повну відсутність. У Конституції України ст.64 містить цілий перелік прав, які не можуть бути ліквідованими за будь-яких причин: право на рівні конституційні прав і свободи, право на громадянство, на життя, право на повагу до його гідності, право на свободу та особисту недоторканість тощо [1].

Важливою характеристикою воєнного стану є обмеження в праві пересування. Так, згідно із Законом України «Про правовий режим воєнного стану» запроваджується: комендантська година; встановлюється особливий режим візду і виїзду; обмежується рух транспортних засобів; забороняється призовникам і військовозобов'язаним змінювати місце проживання [2].

В умовах воєнного режиму діють обмеження щодо продажу конкретних товарів, таких як зброя, сильнодіючі хімічні і отруйні речовини, алкогольні напої та речовини, які вироблені на спиртовій основі. У разі порушення вимог воєнного стану в підприємств, установ і організацій, громадян можуть бути вилучено радіопередавальне обладнання, телевізійну, відео- і аудіоапаратуру, комп'ютери, а також у разі потреби інші технічні засоби зв'язку. У такий період громадяни зобов'язані мати біля себе документи, що посвідчують їх особу, оскільки в період особливого режиму постійно перевіряються документи, а в разі потреби проводиться огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажу, службових приміщень і житла громадян. Усі ці заходи

призводять до певних незручностей. Гарантом дотримання основ правового статусу особливості в умовах воєнного стану можуть бути існуючі в Україні заходи захисту прав і свобод громадян, включаючи можливість звернення до суду та органів прокуратури [5].

Ще однією з характеристик обмеження прав і свобод під час воєнного стану є примусове відчуження об'єктів права приватної власності юридичних та фізичних осіб [2, ст.8].

У Законі України «Про правовий режим воєнного стану» визначаються й інші права і свободи, котрі можуть обмежитись покладанням додаткових обов'язків: запроваджується трудова повинність для працездатного населення з метою залучення до виконання робіт, які мають охоронний характер; використовуються потужності підприємств, організацій, установ для потреб оборони, змінюється режим їх роботи; вилучається для тимчасового використання необхідне для потреб оборони майно - транспортні засоби, споруди, машини, механізми, обладнання тощо [2].

Обмеженню підпадають і деякі політичні права. Порядок встановлення обмежень прав і свобод людини й громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначається законами України [2].

Крім того, у Законі України «Про правовий режим воєнного стану» (ст.24) передбачено порядок інформування Генерального секретаря ООН. Згідно з цією статтею Україна відповідно до Міжнародного пакту про громадянські і політичні права в разі введення воєнного стану повідомляє держави, які беруть участь у цьому пакті, про обмеження прав і свобод людини і громадянина та про межу цих відхилень і про причини прийняття такого рішення [3]. Звідси випливає, що законодавством України враховується можливість обмеження прав громадян та накладання додаткових обов'язків в період воєнного стану.

Отже, можна зробити висновок, що передбачені законом обмежувальні права та свободи людини і громадянина мають чіткі

межі й умови запровадження. Вони, насамперед, закріплюються міжнародним законодавством і забезпечуються національним.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 161.
2. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. //Офіційний вісник України. – 2015. – № 17 . – С. 691.
3. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 року // Офіційний вісник України. – 2000. – №15. – С. 588.
4. Про затвердження Порядку відшкодування вартості відчуженого майна у власника під час мобілізації в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 1 жовтня 2005 року // Офіційний вісник України. – 2005. – №40. – С. 254.
5. Глушков В.О. Права і свободи громадянина в умовах надзвичайного і воєнного стану// mndc.naiu.kiev.ua/Gurnal/9.htm.

Кравченко Алла Петрівна

к.ю.н., доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ІДЕАЛ СУСПІЛЬСТВА

Сьогодні, у сучасному світі, ми можемо спостерігати трансформацію соціального буття, при якій змінюються норми поведінки і діяльності людей та особливого значення набувають ідеї цінностей прав людини, які є невід’ємними від нового європейського суспільства. Як правило, вони розглядаються як загальносоціальний концепт, покликаний обґрунтувати філософське уявлення про сутність людини та суспільства. Аналізуючи людські права як суспільний ідеал і принцип

організації соціальної дійсності, необхідно звернути увагу на завдання, яке виконує ідея невід'ємних людських прав. Йдеться про макросоціальний мотив і наслідки ідеї цінностей прав людини, що є не просто конституюванням певного типу соціального устрою, а, перш за все, – забезпечення громадського спокою, створення форм гармонічного розв'язання суспільних суперечностей, зниження рівня конфліктності та насильства в соціумі, переведення людської енергії з царини ворожнечі, сутичок та силової боротьби у форму мирних економічних, соціальних, культурних змагань і динамічного розвитку [1, с.93].

Доктрина прав людини з її основними принципами – свободи, рівності, індивідуалізму та правової держави заклала основи персоналістського підходу (від людини до держави) та висунула людину з її правами в епіцентр суспільного розвитку [2, с.28]. Розбудова демократичної правової системи має супроводжуватися загальною гуманізацією суспільних відносин. Гуманне суспільство розглядає людину не тільки як об'єкт пізнання, але і як безпосередній суб'єкт пізнання закономірностей свободи, необхідності та справедливості. Правова дійсність пізнається не безликим суб'єктом, а конкретним дослідником – особистістю, для якої ставлення до дійсності є оцінною категорією. Такий підхід передбачає активність суб'єкта в процесі пізнання правових явищ і визнає інтелектуальну, економічну, культурну, релігійну свободу інших особистостей, поважає права і свободи людей [3, с.25].

З усіх формальних цінностей, право відіграє одну із найважливіших ролей, а творення норм і законів має бути орієнтоване на людину. Про присутність у суспільстві права можна говорити лише в тому випадку, коли кожен член суспільства визнаний державою як розумна істота, здатна самостійно вирішувати, що йому краще. У взаємовідносинах права і особи право, як система обов'язкових норм, дозволяє регулювати практику держави по відношенню до особистості. Найбільш прийнятною позицією у розумінні права, з урахуванням орієнтації на людину, є позиція, де

право є соціальною гарантією свободи суспільно визнаної автономної особи. Сучасна українська держава в ідеалі повинна відповідати системі визначених критеріїв, що визнані в наш час міжнародною спільнотою та світовою наукою. Еталоном для неї має бути людина та загальнолюдські цінності, а право виступати засобом взаємозв'язку індивіда, суспільства і держави.

Зараз перед нашою країною стоять серйозні виклики по збереженню державного суверенітету, утриманню стратегічного курсу розвитку країни за європейськими стандартами і цінностями, реформуванню економіки на дійсно ринкових засадах, докорінної перебудови системи державного управління. Це потребує глибоких, а значить, можливо і болісних, реформ. Їх ефективність багато в чому залежить від того наскільки правова система регулювання суспільного життя, яка покликана забезпечити оптимальні юридично-організаційні форми цих реформ, ураховує потреби й інтереси людини та реально визнає людський вимір політики і права найвищою соціальною цінністю.

Список використаних джерел:

1. Шамрай В. Модерна ідея прав людини: від Гроція до Канта // *Sententiae*. – №2. – С. 93–107.
2. Римаренко С. Найвище з прав – право «людьми зватися» // *Віче*. – 2002. – № 4. – С. 27–39.
3. Селіванов В. Право в людині і для людини // *Віче*. – 2000. – № 10. – С. 9–33.

Пономоренко Вікторія Володимирівна
адвокат, к. п. н., доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ

Правова захищеність особистості – одна з фундаментальних ознак правової держави, яка передбачає наявність системи ефективних юридичних засобів реалізації і захисту прав особистості. У цій системі особливе місце належить адвокатурі, покликаний здійснювати захист прав, свобод і законних інтересів громадян. Сильна, незалежна адвокатура здатна справляти істотний вплив на всі сторони життєдіяльності держави, активно допомагати формуванню її як держави правової [2].

Реформування правової системи, що відбувається в Україні, вимагає надання пріоритету правовому захисту особистості, гарантій додержання економічних, політичних, соціальних прав і свобод громадян згідно з Конституцією, поєднаних водночас із підвищенням їх відповідальності перед державою та суспільством у цілому. Це потребує належного психологічного забезпечення правоохоронної, у тому числі – адвокатської діяльності.

Діяльність захисника в судочинстві на думку Л. І. Казміренко, Є. М. Моїсєєва спрямована на спростування обвинувачення, на пошук обставин, які виправдовують або пом'якшують провину. Відповідно до Кримінально-процесуального законодавства України участь захисника при провадженні дізнання, попереднього слідства і в розгляді кримінальних справ у суді є обов'язковою, крім випадків відмови підозрюваного, обвинуваченого і підсудного від захисника у встановленому законом порядку [5].

Правові документи показують, що відмова від захисника не може бути прийнята: у справах осіб, які підозрюються або обвинувачуються у скоєнні злочину до вісімнадцяти років; у справах про злочини осіб, які через свої фізичні або психічні вади

(німі, глухі, сліпі та ін.) не можуть самі реалізувати своє право на захист; у справах осіб, які не володіють мовою, якою ведеться судочинство; при провадженні справи про застосування примусових заходів медичного характеру [4].

Захист у кримінальних справах — один із найбільш складних і важливих інститутів захисту прав та інтересів громадян. Окрім професіоналізму, він вимагає високої принциповості, самовіддачі, мужності, а часом і сміливості. Як вважають Л.І. Казміренко, Є.М. Моїсєєва, серед структурних компонентів діяльності адвоката щодо здійснення правосуддя необхідно виділити: пізнавальний, комунікативний, конструктивний, організаторський, засвідчувальний і виховний [5].

Захист інтересів обвинуваченого, як відмічає В.В. Бедь, вимагає вивчення безлічі різноманітних фактів і обставин, що відносяться до розглядуваної кримінальної справи. Адвокатові доводиться аналізувати наявні в справі докази, пізнавати інформацію й інтерпретувати її з погляду можливості використання для виправдання підзахисного або пом'якшення його провини. Психологічний аналіз діяльності адвоката показує, що пізнавальний компонент у його діяльності спрямований на розв'язання складного завдання — встановлення істини з метою виправдання особи, яка притягається до відповідальності, або пом'якшення її покарання. Успішне вирішення цього завдання потребує пошуку необхідних доказів, з'ясування тих обставин справи, що можуть представити обвинуваченого з позитивного боку. Уміння знаходити серед багатьох фактів такі, що спростовують обвинувачення або дають можливість пом'якшити відповідальність, передбачає глибину розуму, спостережливості, проникливості, самостійності і гнучкості мислення, міцну пам'ять. У пізнавальному компоненті діяльності адвоката виявляються також його активність і критичність, в основі яких лежить точна й об'єктивна оцінка наявних фактів [2].

Комунікативний компонент у діяльності адвоката дає змогу глибше вивчити психологічні причини скоєння злочину, дати

повнішу характеристику особистості обвинувачуваного, правильно будувати стосунки з іншими учасниками кримінального процесу, уникнути деструктивних конфліктних ситуацій. Уміння спілкуватися з людьми в роботі адвоката означає уміння: будувати стосунки з підзахисним; підтримувати ділові стосунки з прокурором, слідчим, суддею та іншими учасниками судового процесу; встановлювати психологічний контакт із зазначеними особами (найперше з підзахисним); надавати підзахисному психологічну допомогу; вибирати визначену стратегію поведінки в конструктивному конфлікті з прокурором, виходячи з реального стану. Комунікативність як якість особистості адвоката допомагає йому правильно сприймати й оцінювати людей, успішно налагоджувати стосунки з учасниками судового розгляду, привертати їх до себе, психологічно грамотно «читати» реакцію на висловлювані думки тощо [1].

На думку В.О. Коновалова, В.Ю. Шепотько, важливою умовою успішності спілкування адвоката з підзахисним є їхня психологічна сумісність. Під сумісністю розуміється взаємне сприйняття партнерів у спілкуванні і спільній діяльності, засноване на оптимальному поєднанні (подібності або взаємодоповнюваності) ціннісних орієнтацій, соціальних установок, інтересів, характерів та інших значущих для міжособистісної взаємодії характеристик. Сумісність, як правило, супроводжується виникненням взаємної симпатії, впевненості в успішному результаті. Особливе значення сумісність набуває в складних умовах, у важкому стані, коли досягнення загальної мети відбувається при дефіциті засобів, часу, простору, кількості учасників. Суд, безперечно, є дуже складною ситуацією для підзахисного, тому вибір обвинуваченим захисника (так само як і відмова від нього), а також психологічний контакт між ними чималою мірою обумовлений саме цим психологічним явищем. Досить часто в судовій практиці відмова обвинуваченого від раніше обраного ним захисника пояснюється психологічною несумісністю цих осіб [5].

Виникненню сумісності в стосунках між адвокатом і підзахисним сприяють такі професійні й особистісні якості захисника: професійні навички й уміння захисника, обумовлені його теоретичними знаннями й практичним досвідом; правильне розуміння захисником свого процесуального статусу; загальна культура адвоката, його тактовність, толерантність, емоційна стійкість; уміння поєднати захист законних інтересів обвинуваченого з інтересами правосуддя; розвинена атракція (уміння привернути підзахисного до себе) [5].

Процес спілкування між захисником і підзахисним має ряд психологічних труднощів, що обумовлені головним чином психічним станом обвинуваченого. Звичайний психічний стан більшості обвинувачуваних — стреси (особливо висока нервово-психічна напруженість у невинних підслідних). Основний стресор — загроза особистому благополуччю людини і його близьких (загроза стосується не тільки фізичного існування, а й соціального статусу особистості, її престижу, життєвих планів, соціальних цінностей тощо). Іншим негативним станом, що виникає в обвинувачених, є фрустрація — крайня дезорганізованість свідомості і діяльності людини внаслідок обмеження життєво важливих потреб, переживання безвихідності. Остання виникає під впливом у перспективі позбавлення волі (обмеження інформації і можливості спілкуватися з рідними, близькими). У цих складних ситуаціях процес спілкування захисника й підзахисного супроводжується скутістю, психологічною напруженістю [2].

Установити психологічний контакт із підзахисним — не така проста справа. Вона вимагає від адвоката і терпіння, і наполегливості, і розвинених комунікативних умінь. Із метою подолання негативного стану підзахисного адвокату доцільно спробувати довести йому, що без душевної рівноваги неможливо домогтися позитивного результату, а також затамувати особисті образи і перебороти агресивність у його поведінці. Від адвоката потребуються такі комунікативні навички й уміння в спілкуванні з

підзахисним і його родичами, які б викликали з їхнього боку абсолютну довіру до нього [3].

Велику роль у діяльності адвоката відіграє організаторський компонент тому, що захист як процес не має суворої нормативної регуляції. Підготовка до судового процесу, планування захисту, використання певних прийомів і методів — усе це залежить від організаторських умінь адвоката [5].

Конструктивний компонент діяльності адвоката включає насамперед ухвалення рішення про обрання тієї або іншої стратегії і тактики захисту з урахуванням обставин справи і поведінки обвинувачуваного. До конструктивного компонента відносяться розумові операції у співвіднесенні ситуації злочину до змісту кримінальних і кримінально-процесуальних норм. Цей компонент діяльності адвоката виявляється і при визначенні структури захисної промови на суді [2].

Успішне здійснення захисної діяльності вимагає від адвоката високих моральних якостей. Пояснюється це тим, що в діяльності адвоката значно частіше й гостріше, ніж у будь-якій іншій юридичній діяльності, виникають ситуації, правильне вирішення яких залежить від дотримання не тільки правових норм, а й моральних принципів.

Отже, принципова, кваліфікована, психологічно грамотна діяльність адвоката є гарантією того, що знизяться або зникнуть у судовій практиці випадки, коли невинний відданий суду, коли прийняте судовими органами рішення порушує законні права й інтереси обвинуваченого.

Адвокатська практика здійснюється в умовах безпосереднього спілкування та взаємодії з людьми, отже вимагає розуміння особливостей особистості підзахисного та інших процесуальних осіб, мотивів і змісту їх поведінки, взаємовідносин, що виникають у процесі життєдіяльності.

Психологічні знання допомагають адвокату реалізувати заходи по встановленню контактів та здійсненню психологічного впливу, нейтралізувати дію негативних чинників при пошуку та

оцінці процесуально значущих фактів, розробляти стратегію і тактику їх пред'явлення та викладення при судовому розгляді справи.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: прийнятий законом України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
2. Анцупов А.Я., Мальшев А.А. Введение в конфликтологию: Учеб. пособие. — К.: МАУП, 1996. — С. 68–71.
3. Бедь В. В. Юридична психологія: Навч. посіб. — 2-ге вид., доп. і переробл. / В. В. Бедь— К.: МАУП, 2004. — 436 с.
4. Коновалова В.О. Юридична психологія: Підручник. — 2-ге вид., перероб. і доп. / В.О. Коновалова, В.Ю. Шепітько — Х.: Право, 2008. — 240 с.
5. Юридична психологія: Підручник / За заг. ред. Л.І.Казміренко, Є. М.Моїсеєва. – К.: КНТ, 2007. – 360 с.

Musiienko Oleksii Romanovich

Senior lecturer

Department of Translation and Foreign Languages
Poltava Institute of Economics and Law

HUMAN RIGHTS: KEY CONCEPTS

Human rights are as old as human civilization; but their use and relevance have been well defined during the recent years. It has gathered more importance in the post-second-world war period, particularly after the United Nation's Declaration of Human Rights (UNDHR) in 1948.

There is no precise definition of Human Rights. The Oxford Power Dictionary (1993) defines human rights as the 'basic freedom that all people should have. The human rights basically emerge out of

human needs and capabilities. In a simple language, human rights are meant for human beings to satisfy their basic needs.

In a broader sense, the human rights are those rights to which every man and woman inhabiting any part of the world should be deemed entitled by virtue of having been born a human being. In other words, human rights are those rights which are essential for a dignified and a decent human living as well as human existence and adequate development of human personality.

Human rights are held by all human beings and human rights exist as long as human beings exist. Both are inalienable and cannot be separated. Precisely, human rights imply availability of such conditions which are essential for the fullest development and realization of the innate characteristics which nature has bestowed him/her with, as a human being. They are essential to ensure the dignity of every person as a human being.

Every human being, as a social being, lives in a group in the society. As an individual, he has a right to life and right to a decent living. As a social being, and an inseparable part of the society/community, he too has other rights, like: right to freedom of speech, expression, thought, belief and faith and right to move freely. Thus, human rights are essential for the development of the human personality in society, where he lives.

Human rights in general, may be of two types:

(a) Rights which are essential for the dignified and decent human existence, and

(b) Rights which are essential for adequate development of human personality.

Rights under the first category include right to fulfillment of basic human needs like food, shelter, clothing, health and sanitation, earning one's live-hood and the like.

The second category of human rights comprises of right to freedom of speech and expression, cultural and educational rights.

Characteristics of Human Rights:

Human rights possess the following characteristics:

1. Inalienability:

Both human beings and human rights are inalienable and inseparable. One can not stay without the other.

2. Comprehensiveness:

Human rights are comprehensive. They include socio-economic, civil, political and cultural rights which are relevant for a decent human living.

3. Universality:

Human rights are universally applicable to one and all. These are meant for all individuals of all nations, without there being any discrimination on grounds of caste, class, colour, sex, creed, language and religion.

4. Justice ability:

These rights are also justifiable.

5. Non-absoluteness:

These rights are not absolute and there can be restriction imposed on these.

Development of the Concept Human Rights:

The concept of human rights was further strengthened with the emergence of Magna Carta (1215) and Bill of Rights (England) 1689, following the glorious Revolution of 1688. Unlike Thomas Hobbes (1588-1679) and John Locke (1632-1704) talked of partial surrender of a few natural rights; Rights like right to life, liberty and property were never to be given up as those were inalienable rights. The basic concept of Lockes theory of natural rights was that the citizens have always a legitimate right to overthrow a Government if it failed to protect the citizens' rights.

Almost a century there after came the 'American Declaration of Independence' (1776) which affirmed that 'all men are created equal' and that they are assured of several inalienable rights like 'right to life, liberty and the pursuit of happiness'.

Nearly a decade later, in 1789, came the famous 'French Declaration of Rights of men and citizens' as an outcome of the French Revolution, the same year. It proclaimed in all clear terms that 'men are

born free' and they remain 'free and equal in the enjoyment of rights of liberty, property, Security' and resistance to oppression'.

Art. 55 of the United Nations Charter (1945) provides that the world body 'shall promote universal respect for and observance of human rights and fundamental freedom for all'. In pursuance of the UN'S Charter, which provided for setting up of a Commission for promotion of human rights, a Commission, headed by Mrs. Eleanor Roosevelt was constituted in 1946.

The Commission worked hard and finally presented before the U.N's General Assembly the draft declaration of human rights in September, 1948. After several modifications in the draft, the Universal Declaration of Human Rights (UDHR) was finally adopted unanimously on 10 December, 1948 by 48 member-states (with the abstention of eight states including the then Soviet block nations.

Thus 10th day of December every year is being ceremoniously observed as the Universal Declaration of Human Rights Day, all over the world. The Universal Declaration of Human Rights which has been described as the 'Magnacarta of mankind', runs into 30 Articles and it ensures every citizen of the world "social security and a decent standard of living".

There are many solutions out there to prevent the abuse of human rights. Through education and the media people can be aware of the numerous human rights violations taking place in the world today and gain some knowledge of what's going on in the world. Organizations have erupted in an effort to protect the rights of those that have been violated. One organization that does this is the Amnesty International. The Amnesty International as quoted in their website inspires hope for a better world through public action and international solidarity. They help stop human rights abuses by mobilizing their members and supporters to put pressure on governments, armed groups, companies and intergovernmental bodies. Another group is Doctors for Borders an organization created by doctors to help those in nearly 60 countries threatened by violence, neglect, or catastrophe, principally due to

conflict, epidemics, malnutrition, exclusion from health care, or natural disasters.

These organizations reflect the impact of the Declaration of Human Rights. The declaration has paved the way for people to realize the potential threats of human rights abuse. The world and the people residing have had enough time to see what has occurred in the past. We need to learn from our mistakes in the past and never let such atrocities such as the torture of the Jewish families in the concentration camps, segregation in the U.S., or the gulags in Russia take place. Countries are more educated now and all should take a stand.

Рябокінь Наталія Олександрівна
зав. кафедри перекладу та іноземних мов
канд. філол. наук
Полтавський інститут економіки і права

ENGAGEMENT FÜR DAS LEBEN IN FREIHEIT UND WÜRDE

«Menschenrechte berühren nahezu alle Politikbereiche, in der Innen- wie in der Außenpolitik» [1], sagt Bundesaußenminister Frank-Walter Steinmeier. Das GRUNDGESETZ stellt in Artikel 1 die Würde des Menschen und das Bekenntnis zu den unverletzlichen und unveräußerlichen Menschenrechten ganz bewusst an den Anfang. Die Menschenrechte werden als „Grundlage jeder menschlichen Gemeinschaft, des Friedens und der Gerechtigkeit in der Welt“ [2] genannt. Daraus leitet sich auch der Einsatz Deutschlands für die Einhaltung von Menschenrechten und Grundfreiheiten weltweit ab. Verbindliche Vereinbarungen sind dafür unerlässlich.

Deutschland ist Vertragsstaat der wesentlichen Menschenrechtsübereinkommen der Vereinten Nationen (VN) und der Mehrheit ihrer Zusatzprotokolle. Zuletzt wurde von Deutschland das Zusatzprotokoll zum Übereinkommen gegen Folter sowie die

Behindertenrechtskonvention unterzeichnet, beide sind seit 2009 in Kraft. Deutschland hat als erster euro-päischer Staat auch das Zusatzprotokoll zur Kinderrechtskonvention, das ein Individualbeschwerdeverfahren ermöglicht, ratifiziert.

Die Individualbeschwerde gibt Kindern und Jugendlichen weltweit ein Instrument, um selbst ihre Rechte durch Anrufung des VN-Ausschusses für Kinderrechte durchsetzen zu können. Im Rahmen der Vereinten Nationen setzt sich die Bundesregierung für eine rasche Ratifikation durch weitere Staaten ein. Seit vielen Jahren engagiert sich Deutschland dafür, dass Kinder nicht als Soldaten missbraucht werden. Damit traumatisierte Kinder in einen sicheren Alltag zurückfinden können, werden sowohl in Deutschland als auch international Betreuungs- und Bildungsangebote, therapeutische Maßnahmen sowie die Öffentlichkeitsarbeit rund um das Thema Kinderrechte und den politischen Dialog mit Konfliktparteien gestärkt.

Der Inklusionsgedanke gewinnt seit einigen Jahren zunehmend an Bedeutung – also die Vorstellung, dass alle Menschen miteinander lernen, leben und arbeiten und gleichberechtigt am politischen, gesellschaftlichen und kulturellen Leben teilnehmen. Um international ein Zeichen für Inklusion und Teilhabe in der SCHULE zu setzen, wurden im Januar 2016 bereits zum zweiten Mal Unterrichtsprojekte mit dem Inklusionspreis des Auswärtigen Amtes ausgezeichnet. Den mit 100000 EURO dotierten ersten Preis erhielt die Europa-Schule in Kairo für ihr Projekt „Anders sein“. Darin erfuhren die Schüler in nachgestellten Situationen körperliche Einschränkungen, Sehstörungen oder Konzentrationsschwäche. Später reagierten sie nachweislich rücksichtsvoller auf ihre Klassenkameraden mit Behinderung.

Ein zentrales Anliegen der Außen- und Entwicklungspolitik der Bundesregierung ist es, die Menschenrechtssituation für Frauen und Mädchen in der Welt zu verbessern. Nach dem Leitsatz „Gleiche Rechte, gleiche Pflichten, gleiche Chancen und gleiche Macht“ verfolgt Deutschland einen mehrgleisigen Ansatz, um Gleichberechtigung zu fördern. Beispielsweise plant und setzt es alle entwicklungs-politischen Vorhaben genderdifferenziert um („Gender-Mainstreaming“) und

berücksichtigt damit unterschiedliche Lebenssituationen von Frauen und Mädchen beziehungsweise Männern und Jungen. Das kann etwa speziell zusammen-gestellte Hilfsgüterpakete betreffen, oder den Bau von getrennten Waschräumen in Flüchtlingslagern.

Mit speziellen Fördermaßnahmen in Partnerländern will Deutschland geschlechtsspezifische Benachteiligungen gezielt abbauen: Ob Bildungsarbeit zu Frauenrechten in Nicaragua oder Präventionsmaßnahmen zu Gewalt gegen Frauen in Peru und Bolivien oder im Politik-dialog – die Bundesregierung setzt sich auf allen Ebenen dafür ein, dass die Rechte von Frauen und Mädchen geachtet und gewährleistet werden. Den Handlungsrahmen bietet dafür das VN-Übereinkommen von 1979 zur Beseitigung jeder Form von Diskriminierung der Frau.

Vereinbarungen und Abkommen genügen aber nicht, wenn es darum geht, Menschenrechte durchzusetzen. Es braucht immer wieder Menschen, die den Mut aufbringen, trotz drohender Angriffe und Repressionen ihre Stimme gegen Menschenrechtsverletzungen zu erheben. Der Schutz von Menschenrechtsverteidigerinnen und Menschenrechtsverteidigern zählt deshalb zu den zentralen Aktionsfeldern deutscher Aussenpolitik.

Die Bundeskanzlerin, der Außenminister und andere hochrangige Vertreter Deutschlands treffen sich immer wieder mit Aktivistinnen und Aktivisten, mit Schriftstellerinnen und Schriftstellern, Anwältinnen und Ärzten: Aufmerksamkeit ist eines der vielen Mittel, um sie zu schützen. Zugleich setzt sich Deutsche Aussenpolitik auf verschiedenen Ebenen für die Abschaffung der Todesstrafe und gegen Folter ein.

Deutschland sucht weltweit das Gespräch über grundlegende Fragen des Rechtsstaats und führt etwa auf Regierungsebene intensive bilaterale Rechtsstaatsdialoge mit China und Vietnam. Rechtsstaatlichkeit schlägt sich in besonderem Maße im Straf- und Strafverfahrensrecht nieder. Fördermaßnahmen Deutschlands in diesem Bereich sind die Beratung bei der Erarbeitung von Gesetzen, bei der Neuordnung von Zuständigkeiten zwischen Polizei, Staatsanwaltschaft

und Gerichten und bei der Stärkung der Institutionen durch Aus- und Fortbildung von Staatsanwälten, Richtern und Strafverteidigern. In Peru unterstützte die Bundesregierung die Reform der Strafverfahrensordnung von 2002 bis 2015 auch finanziell mit etwa sechs Millionen EURO [3].

Menschenrechte betreffen aber nicht nur den Schutz vor Angriffen und Benachteiligungen. So ist in vielen Ländern das Menschenrecht auf Wasser und Sanitärversorgung gefährdet: Mehr als 660 Millionen Menschen haben weltweit keinen Zugang zu sauberem Trinkwasser und 2,5 Milliarden Menschen keine angemessene Sanitärversorgung. An den daraus resultierenden Krankheiten sterben jedes Jahr mehr Kinder als an Malaria, Masern und Aids zusammen. 2013 gelang es Deutschland und Spanien, die VN-Generalversammlung zu überzeugen, erstmals das Menschenrecht auf Wasser und Sanitärversorgung explizit anzuerkennen. 2015 schrieb die Generalversammlung in einer erneuten Resolution zu diesem Thema ein eigenständiges Recht auf Sanitärversorgung fest.

Literatur

1. www.deutschland.de
2. mc.deutschland.de/.../2016-01DE_gesamt.html
3. <https://www.auswaertiges-amt.de>

Браславський Вячеслав Сергійович,
студент 4 курсу напрямку підготовки «Правознавство»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Серяков Олександр Анатолійович,
к.і.н., старший викладач кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

КОНСТИТУЦІЙНІ КУЛЬТУРНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

Однією з основоположних цінностей демократії є пріоритет прав людини стосовно прав держави. З огляду на це складниками демократії можна назвати форму та процес втілення прав і свобод людини, що закріплено в Конституції та відповідних законах. Забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина, у тому числі й культурних, уважаємо одним із найважливіших завдань правової політики, бо це той критерій, за яким оцінюється досягнутий рівень демократії в державі.

Тому сьогодні особливо **актуальними** є дослідження конституційних культурних прав та свобод людини й громадянина на сучасному етапі становлення та розвитку демократії в Україні, що й становить мету статті. Висвітлення цієї теми передбачає розгляд таких основних питань: 1) розкриття сутності демократії у контексті осмислення природи та різновидів конституційних прав і свобод; 2) з'ясування поняття конституційних культурних прав і свобод із урахуванням сучасних напрацювань юридичної науки; 3) аналіз практики реалізації конституційних культурних прав і свобод в Україні.

Метою є аналіз проблемних аспектів забезпечення конституційних культурних прав і свобод людини та громадянина в Україні та виявлення тенденцій удосконалення законодавства в цій сфері правових відносин.

Наука впродовж тисячоліть вивчає проблему демократії і людство пройшло величезний шлях її розвитку, однак і в ХХІ сторіччі спостерігається посилення інтересу вчених, політиків, громадян до демократичних перетворень. Особливо гостро це відчувається в державах, у тому числі й Україні, де здійснюють модернізацію суспільства, переходять від авторитарно-бюрократичних режимів до ефективних форм демократії, що, у свою чергу, стимулює пошук дієвих інструментів демократичного оновлення суспільства. Необхідні неординарні зусилля вчених і політиків, щоб демократія в Україні стала реальністю, визначальним атрибутом суспільного розвитку [3, с.7].

У юридичній енциклопедичній літературі зазначено, що демократія (від грец. народовладдя) — це форма організації суспільства, його державно-політичного устрою, що ґрунтується на визнанні народу джерелом влади, послідовному здійсненні принципу рівності та свободи людей, їх реальної участі в управлінні справами держави й суспільства [4, с.61]. В інших наукових джерелах указано, що демократія — це державний режим, стан політичного життя, за якого державна влада здійснюється на основі принципів широкої та реальної участі громадян у формуванні державної політики, створенні й діяльності органів держави, дотримання основних прав людини [2].

Такий вчений, як В. Цветков, комплексно розглянувши основні форми, характерні риси і прояви демократії, формулює таку її загальну політико-правову дефініцію: демократія — це певна форма організації суспільних відносин, що визначає взаємовідносини держави, влади й громадянина, його правове становище в суспільстві; це певна ціннісна система, зумовлена ідеалами конкретного суспільного устрою та панівним світоглядом [3, с.48].

А відповідно до позиції О. Скакун, демократія — це політична організація влади народу, за якої забезпечено рівну участь усіх і кожного в управлінні державними та суспільними справами, виборність основних органів держави й законність у

функціонуванні всіх суб'єктів політичної системи суспільства; реалізацію прав і свобод людини та меншості згідно з міжнародними стандартами [6, с.148]. Дослідник водночас стверджує, що форм демократії можна назвати чимало, але основні з них такі: 1) участь народу в управлінні державними та суспільними справами (народовладдя), здійснюється у двох формах — безпосередній і представницькій; 2) формування та функціонування системи органів держави на основі демократичних принципів законності, гласності, виборності, змінюваності, поділу компетенції; 3) юридичне, насамперед конституційне, закріплення системи прав, свобод і обов'язків людини та громадянина, їх охорона і захист [4]. Отже, первинним, основоположним суб'єктом демократії є людина з її правами та свободами.

Показником якості демократії, свідченням її дієвості є політична та економічна стабільність суспільства. Реальний вплив демократії на розвиток суспільства оцінюється з погляду створення гідних людини засад життя та діяльності, забезпечення гарантій прав і свобод, честі та гідності людини й громадянина незалежно від соціального стану, статі, віку, національності та віросповідання, а також свободи визначення людиною своєї життєдіяльності в політичній, економічній, соціально-культурній, національній та інших сферах на основі різних форм власності, плюралізму думок, вільного волевиявлення особистості, її активної участі в суспільних процесах.

Узаємна відповідальність держави й громадянина — основна відмінність демократичної держави від недемократичної. Якщо в умовах останньої основний тягар обов'язків покладено на громадян, то демократія передбачає, що державні органи й посадові особи не мають права діяти за межами своїх повноважень, визначених законом, — інакше вони нестимуть юридичну відповідальність, міру якої визначає незалежний суд. Утвердження та функціонування демократичного політичного режиму спрямоване на забезпечення прав, свобод і законних інтересів людини [8, с.249].

Продовжуючи цю паралель стосовно співвідношення демократії та конституційних прав людини, зокрема культурних, зазначимо, що саме в демократичному суспільстві права інтерпретуються як найвища соціальна цінність, а їх реалізація та забезпечення — як найважливіше завдання держави, тоді як тоталітарний режим і реалізація права людини та громадянина — несумісні [3].

У цьому контексті Ю. Шемшученко слушно стверджує, що демократизм будь-якої держави визначається її ставленням до прав і свобод людини та громадянина. Демократична держава має неупереджено розв'язувати суперечності, що виникають між нею та суспільством.

Однак, на думку деяких вчених, імперативними стосовно державного управління в демократичній державі є лише громадянські й політичні права людини, тоді як забезпечення соціально-економічних і культурних прав залежить від рівня економічного розвитку й тому не може вважатись універсальною настановою для практичних дій органів державної влади. На переконання інших дослідників, як соціально-економічні, так і культурні права людини безумовно входять до переліку основних прав людини, а отже, вони мають бути захищені демократичною державою нарівні з іншими [7].

Так, А. Француз наголошує на значущості для формування й розвитку демократичної політичної системи всієї сукупності прав і свобод людини та громадянина, а не лише однієї групи прав. Скажімо, виокремлюючи такий елемент демократичної політичної системи, як демократична політична та правова культура, ми пов'язуємо його з низкою прав, що належать до групи культурних. Зокрема, йдеться про право на освіту, адже процес формування високої та сучасної правової культури є невід'ємним від процесу набуття знань. Більше того, доволі часто повнота реалізації цілої низки політичних прав виявляється залежною від освітнього рівня особи, її обізнаності щодо змісту окремих прав і форм їх реалізації та захисту. Тобто щойно ми визнаємо, що демократичній державі

та демократичній політичній системі властиві забезпечення й захист прав людини та громадянина, а також гарантування правової рівності, так змушені визнати й те, що ці права є не лише громадянськими або громадянськими та політичними, а й сукупністю усіх тих прав, які нині традиційно закріплені в конституціях і зафіксовані на міжнародно-правовому рівні [8].

Окреме місце в системі конституційних прав та свобод людини й громадянина належить культурним правам (духовним, гуманітарним). На переконання С. Бобровник, культурні права — це можливості збереження та розвитку національної самобутності людини, її духовного збагачення. Серед них — право на освіту; свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості; право на результати інтелектуальної діяльності; право на свободу думки й слова; право на інформацію; право на свободу світогляду та віросповідань.

Саме зазначена група прав безпосередньо впливає на рівень духовного розвитку особи й забезпечує необхідні умови для створення й використання духовних надбань людства. За своєю суттю культурні права є мірою духовності, яку держава гарантує особі з урахуванням умов життя й діяльності громадян і суспільства. Духовні права забезпечують: 1) можливість здобуття освіти певного рівня; 2) захист інтелектуальної власності громадян; 3) розвиток наукових і технічних досліджень; 4) свободу особи від ідеологічного контролю, право самостійно визначати для себе систему моральних і духовних цінностей; 5) можливість отримувати повну, неупереджену, об'єктивну інформацію; 6) свободу світогляду та віросповідання; 7) гарантоване використання досягнень як національної, так і світової культури [2].

Відповідно до позиції В. Серьогіна конституційні культурні права та свободи — це фундаментальні міри можливої поведінки особи у сфері культури, юридичні можливості її духовного розвитку. До культурних належать права на свободу творчості, викладацької діяльності (академічна свобода), користування

досягненнями культури (доступ до культурних цінностей), авторське право тощо [6].

У тематичному словнику з конституційного права під редакцією В. Галунька зазначено, що культурно-духовні права та свободи є самостійною групою конституційних прав і свобод громадян. За змістом це суб'єктивні права людини в культурній (духовній) сфері, певні можливості доступу до духовних здобутків свого народу й усього людства, їх засвоєння, використання, а також участь у подальшому їх розвитку. До культурних прав і свобод належать права на освіту, свободу літературної, художньої, наукової та технічної творчості, на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст.53, 54 Конституції України). У свою чергу, М. Давидова відносить культурні права до особливої групи, що реалізуються або державою, або з її допомогою. Згідно з її міркуваннями, сучасна держава має діяти як творець і захисник соціально-культурного добробуту суспільства [9].

Однак механізм реалізації та захисту конституційних культурних прав людини в Україні поки що повною мірою не забезпечений. Одна з причин полягає в тому, що, за визначенням О. Бабкіної, в Україні соціальні трансформації відбувалися переважно хаотично через тривале протистояння сил реформації й реставрації, а за фасадом слабко виражених демократичних інститутів формувалася новітній варіант авторитаризму [2].

Отже, на підставі викладеного вище можна дійти таких висновків. Демократія — це не лише демократичні інститути та демократичний політичний режим, а й система цінностей, що є основою діяльності політичних і правових інститутів, розвитку держави й суспільства; це те, що поєднує державу й суспільство, є надійним критерієм визначення рівня демократичності та міри наближення до демократичного ідеалу. Всі основні цілі, що стоять нині перед демократичною державою (створення, забезпечення та підтримання добробуту громадян, їхніх прав і свобод, задоволення соціальних потреб та інтересів, забезпечення суспільного порядку

та безпеки, державне регулювання економічного, соціального, культурного й національного життя тощо), можуть бути представлені як способи забезпечення універсальної мети, якою є гарантування конституційних прав і свобод людини та громадянина, зокрема культурних. Водночас реалізація й захист конституційних культурних прав і свобод людини та громадянина є можливими за умови ефективної організаційно-виконавчої діяльності державних органів і посадових осіб у межах законності й на основі демократії. Однак не можна забувати й відому тезу: демократія — це не так результат, як процес реалізації демократичних принципів, цінностей та ідеалів, що перебуває в постійному розвитку.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України: від 28 червня 1996 року // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Бабкіна О. Д. – Демократичні детермінанти трансформації українського суспільства / О. Бабкіна // Віче. — 2010. — № 13. — С. 25—29.
3. Оніщенко Н. М. Монографія [Соціальний вимір правової системи: реалії та перспективи / Н.М. Оніщенко, Н.М.Пархоменко; Під. ред. Ю.С. Шемшученка. — К.: Юридична думка, 2011] — 176 с.
4. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підруч. / О.Ф. Скакун; пер. з рос. — Х.: Консум, 2006. — 656 с.
5. Крусян А.Р. – Монографія [Сучасний український конституціоналізм. — К.: Юрінком Інтер, 2010] — 260 с.
6. Сergygin V.O. – Монографія [Конституційне право України: Навч. посібн. / В.О. Сergygin . — Х.: ХНУВС, 2010] — 260 с.
7. Шемшученко Ю.С. Монографія [На перехресті століть. Вибрані праці / Ю.С. Шемшученко. — К.: Юридична думка, 2010] — 260 с.

8. Француз А.Й. Конституційно-правові основи демократичного розвитку політичної системи сучасної України (концептуальний та нормативний аналіз) / А.Й. Француз. — К.: Логос, 2006. — 516 с.

9. Конституційне право України: Тематичний словник / В.В. Галуцько, С.В. Діденко, О.М. Єщук та ін.; За ред. В.В. Галуцька. — Херсон, 2010. — 132 с.

Христіченко Юлія В'ячеславівна
студентка 4 курсу напряму підготовки «Правознавство»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Серяков Олександр Анатолійович,
к.і.н., старший викладач кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА

Права людини в сучасному світі є актуальною темою. Дві світові війни, безліч кривавих локальних конфліктів, жорстокі диктатури довели, що не може бути миру і злагоди на Землі та життя без поваги до людини, її прав, свобод і потреб. У статусі особи в кожному суспільстві і в кожній державі відображається її гуманізм та демократизм.

Дослідженню проблем реалізації прав і свобод людини та громадянина детально займалися науковці: В.А. Каспрук, С.С. Алексєєв, М.В. Баглай, М.І. Козюбра, В.В. Копейчиков, О.А. Лукашева, П.М. Рабінович, М.Ф. Тодика, О.Ф. Фрицький, О.Ф. Скакун, О.В. Петришин, В.Ф. Погорілко та інші.

Скакун О.Ф. поділяє гарантії прав і свобод людини на міжнародні та внутрішньо державні [3, с.260]. Петришин О.В.

говорить, що основними завданнями міжнародного і національного права в галузі прав людини є формування механізму забезпечення та захисту прав людини, який включає систему гарантій прав і свобод [2, с.273]. Погорілко В.Ф. визначає, що права і свободи людини і громадянина є однією з найважливіших суспільних цінностей, головним об'єктом більшості конституційно-правових відносин. Ефективність їх виконання, використання та дотримання визначається рівнем їх захищеності, гарантованості.

На нашу думку, з огляду на вище сказане, можна зробити висновок, що гарантії прав і свобод людини – це міжнародні та внутрішньо державні гарантії, що є однією із найважливіших суспільних цінностей, реалізацію яких забезпечують міжнародні та національні правові норми.

У сучасних демократичних державах загально прийнято розглядати гарантії прав і свобод людини як: по-перше – сукупність встановлених у конституції країни процесуальних норм, які спрямовані на захист основних прав і свобод людини; по-друге – передбачених конституцією правозахисних інститутів та основних принципів їхньої діяльності. До гарантій прав і свобод людини також належать особливі правила, що передбачені конституцією, які встановлюють межі та умови можливого обмеження прав і свобод людини [4, с.149].

Першим міжнародно-правовим документом, який проголосив основні права та свободи людини була Загальна декларація прав людини, прийнята в 1948 році Генеральною Асамблеєю ООН. Разом із Міжнародними пактами («Міжнародним пактом про економічні, соціальні та культурні права» та «Міжнародним пактом про громадянські і політичні права», прийнятими Генеральною Асамблеєю ООН у 1966 році) даний правовий документ іноді позначається як Міжнародний Білль про права людини. Ці документи ратифікували більшість держав світу, в тому числі Україна, зобов'язавшись тим самим привести своє національне законодавство у відповідність до прописаних у пактах вимог. Міжнародно-правові акти отримали

верховенство над внутрішнім законодавством. Це надало можливість громадянину, чий політичні чи громадянські права порушені, звернутися за захистом безпосередньо до Комітету з прав людини при ООН, якщо він вичерпав можливості захисту, надані національним законодавством. Якщо певне право людини не отримало конституційного закріплення з боку держави, воно визнається таким на основі міжнародних актів.

Міжнародно-правові гарантії прав людини включають різні засоби та інститути, що входять до універсального і регіонального механізмів захисту прав людини [2,с.149]. Центральним спеціалізованим органом ООН, діяльність якого спрямована на зміцнення міжнародного режиму захисту прав людини, виступає Рада ООН із прав людини. Важливими гарантіями прав людини є також Консультативний комітет, що діє при Раді, спеціальні доповідачі, спеціальні представники, а також Верховний комісар ООН із прав людини. На гарантування прав людини спрямована також діяльність моніторингових органів ООН (Комітету з прав людини, Комітету проти катувань, Комітету з ліквідації расової дискримінації, Комітету з ліквідації дискримінації щодо жінок та ін.), які забезпечують міжнародний контроль за виконанням державами своїх зобов'язань за основними договорами ООН із прав людини. Важливою міжнародно-правовою гарантією прав людини є право кожного після використання всіх національних засобів правового захисту звертатися за захистом своїх прав до відповідних міжнародних судових установ чи до відповідних органів міжнародних організацій. Це право закріплене в ч.4 ст.55 Конституції України [2,с.149].

Ефективною гарантією є також розгляд скарг Європейським судом з прав людини. Згідно із Законом України від 23 лютого 2006 р. «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» рішення даної судової інстанції є обов'язковими для виконання [2,с.152].

На міжнародному рівні нагляд за виконанням державами рішень Європейського суду з прав людини здійснює Комітет Міністрів Ради Європи, який у співпраці з Парламентською Асамблеєю Ради Європи контролює додержання державами-членами своїх зобов'язань. Важливу роль у системі європейських гарантій прав людини відіграє Венеціанська комісія (Європейська комісія «За демократію через право») – дорадчий орган Ради Європи з питань конституційного права, який надає висновки про відповідність проектів законодавчих актів європейським стандартам та цінностям. Також питання прав людини посідають значне місце у діяльності Організації з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ), до складу якої входить і Україна.

Нормативні міжнародні гарантії представлені системою міжнародних договорів, угод і рамкових конвенцій у сфері основних прав і свобод людини і громадянина. До основних міжнародних актів у цій сфері відносять: Загальну декларацію прав людини 1948 р., Європейську конвенцію про захист прав і основних свобод людини, Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 року, Конвенцію про охорону культурної і природної спадщини 1972 року тощо. Інституційні міжнародні гарантії представлені системою міжнародних установ і організацій, уповноважених здійснювати судовий і позасудовий захист основних прав і свобод людини й громадянина [5, с.160].

Національні гарантії прав і свобод людини і громадянина – система загально соціальних і юридичних засобів та інститутів, що створюють умови, необхідні й достатні для реалізації, охорони й надійного захисту прав і свобод.

До політичних гарантій конституційних прав і свобод належать, насамперед, такі основні політичні інститути, як інститут народного суверенітету, політичного та ідеологічного плюралізму, багатопартійності та ін. Економічні гарантії конституційних прав і свобод представлені інститутами власності, економічного плюралізму, свободи підприємницької та господарської діяльності тощо. Соціальні гарантії конституційних

прав і свобод передбачають наявність розвиненого громадянського суспільства, соціальної держави, громадського контролю тощо. Культурні (духовні) гарантії конституційних прав і свобод виражені в наявності розвиненої національної культури та культури національних меншин, повагою до прав і свобод як до традиційних духовних цінностей [3,с.183].

Загальні гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина мають значний, а іноді й визначальний вплив на їх реалізацію. Будь-який, навіть найдосконаліший юридичний механізм реалізації конституційних прав і свобод, є безсилим за умови низького рівня політичного та соціально-економічного розвитку суспільства і держави, відсутності традицій правової культури.

Нормативно-правові гарантії основних прав і свобод людини і громадянина в Україні представлені системою норм конституційного права, що встановлюють і закріплюють основні права і свободи, визначають принципи та шляхи їх реалізації. Нормативні гарантії знаходять своє об'єктивне відображення в системі чинного законодавства України у сфері прав і свобод людини і громадянина, а саме в Конституції України, законах України та підзаконних нормативно-правових актах [6,с.233].

Конституція України також встановлює загальні принципи нормативно-правових гарантій. Зокрема, ст. 57 Основного Закону України передбачає, що закони та інші нормативно-правові акти, які визначають права громадян, мають бути доведені до відома населення у порядку, встановленому законом. В іншому випадку такі нормативно-правові акти є не чинними [1].

При цьому конституційні права і свободи людини і громадянина, згідно зі ст.64 Конституції України, не можуть бути обмеженими, крім випадків, передбачених Конституцією України. Окремі обмеження прав і свобод із зазначенням строку дії цих обмежень можуть встановлюватися виключно в умовах воєнного або надзвичайного стану [1].

Особлива увага в механізмі організаційно-правових гарантій приділяється судовому і позасудовому захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина. Відповідно до ст. 55 Конституції України судовий захист прав і свобод людини і громадянина здійснюється системою судів загальної юрисдикції України. Держава гарантує кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, службових осіб, що порушують права і свободи людини і громадянина. У випадку використання всіх національних засобів судового захисту своїх прав і свобод особа може звернутися до міжнародних судових установ, наприклад до Європейського суду з прав людини [1].

Отже, проблемні питання щодо прав людини і громадянина набувають глобального характеру в тому аспекті, що стосується не тільки їх регламентації, а й реалізації в практичній діяльності. Забезпечення гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина повинно бути на першому місці серед завдань країни в побудові правої держави, аби кожен громадянин міг реалізувати свої права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. –1996. – № 30.– с.141
2. Майданник О.О. Конституційне право України: Навч. посіб. / О.О. Майданник. – К: Алерта, 2011. – 380 с
3. Петришин О.В. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О.В. Петришин, С.П. Погребняк, В.С. Смородинський та ін. / [за ред. О.В. Петришина]. – Х.: Право, 2014. – 368 с.
4. Погорілко В.Ф. Конституційне право України. Підручник. 2-ге видання, перероблене та доопрацьоване / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К.: Правова єдність 2010. – С. 428.

5. Проблеми реалізації прав і свобод людини та громадянина в Україні / [за ред. Н.М. Оніщенко, О.В. Зайчук]. – К.: Видавництво «Юридична думка», 2007. – С. 185.

6. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник / О.Ф. Скакун. – Харків: Консум, 2001. — 656 с.

Медяник Анастасія Сергіївна,
студентка 4 курсу напряму підготовки «Правознавство»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Серяков Олександр Анатолійович,
к.і.н., старший викладач кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

На сьогоднішній день у більшості держав світу питання дотримання та захисту прав людини і громадянина стоїть дуже гостро. Особливо активно інститут захисту прав людини почав розвиватися в останнє століття, коли більшість держав узяли курс на демократизацію та розвиток громадянського суспільства. У зв'язку з цим на міжнародному рівні існує багато нормативно-правових актів, які закріплюють права людини й порядок їх захисту. Кожна сучасна держава з демократичною формою державного правління на рівні національних конституцій та інших нормативно-правових актів закріпила права, свободи і обов'язки людини та громадянина, механізми їх реалізації та захисту. Особливого значення в контексті захисту прав людини набуває конституційне право на захист. Реалізація людиною права на захист може здійснюватися через різні механізми захисту прав. У першу чергу їх поділяють на дві великі групи – національні та міжнародні механізми захисту прав. Національні (внутрішньодержавні) механізми захисту прав мають свої

особливості у кожній країні, у той час як міжнародний механізм захисту прав є однаковим для всіх, незалежно від національності та громадянства.

Дослідженню механізмів захисту прав приділяли значну увагу такі вітчизняні вчені, як Заворотченко Т.М., Кавун В.Ф., Огородник О.Г., Погорілко В.Ф., Рогозін М.П., Скакун О.Ф., Стадник Г.Н., Рабінович П.М. Серед іноземних вчених треба зазначити Алексеева О.С., Алексеева С.С., Гессена В.Н., Гомен Д., Гумбольдта В., Калугіна В.Ю., Мотьвилавку Е.Я., Нерсесянца В.С., Іоффе О.С., Карпець І.І. та Рогозіна М.П.

Мета статті – аналіз механізмів захисту прав людини та громадянина, визначення його складових та подальший розвиток в Україні. Уперше в статті розмежовуються поняття «механізм захисту прав» та «механізм реалізації людиною права на захист», також надається їх чітке тлумачення й простежується їх узаємозв'язок.

На думку П.М. Рабіновича, під правами і свободами людини розуміють її певні можливості, необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, що об'єктивно зумовлюються досягнутим рівнем розвитку суспільства і мають бути загальними та рівними для всіх людей. Відмінність між правами і свободами людини є не абсолютною, а відносною. І поняття прав людини, і поняття свобод людини відображують людські можливості. Проте вони розрізняються за шляхом їх здійснення і забезпечення. Права здійснюються через певні механізми, тобто певними юридичними засобами, а свободи для здійснення не потребують втручання держави, її місія щодо них полягає в охороні, не порушуванні й захисті відповідних можливостей людини [4, с.7].

Досить часто в юридичній літературі ми зустрічаємо поняття «механізм» для характеристики правових явищ. Наприклад, державний механізм, механізм захисту прав, механізм органів державної влади та ін. Проте, чіткого визначення та тлумачення цього поняття немає. На думку деяких науковців механізмом є

напрями взаємодії та співпраця між інституалізованими структурами. Так, вчений Мотівилавка Е.Я. розкриває поняття механізму як системи певних правових засобів, які спрямовані на захист людини. На думку Скакун О.Ф. правовий механізм є частиною так званого соціально-правового механізму. Професор Скакун О.Ф. наголошує, що такий правовий механізм діє в єдності й покликаний охороняти й захищати права людини та громадянина [3, с.206]. Крім того, вона зазначала, що механізм соціально-правового забезпечення прав і свобод людини можна поділити на три підсистеми: механізми реалізації, охорони та захисту [3, с.206]. Відомий український конституціоналіст Погорілко В.Ф., погоджуючись із Мотівилавком Е.Я., тлумачив механізм як систему правових засобів. Ці засоби необхідні для захисту прав. Крім того, Погорілко В.Ф., як і Рогозін М.П. зазначав, що механізм захисту прав людини є системою влади держави, основною функцією якої є захист прав людини та громадянина.

Так, Рагозін М.П. визначає, що «юридичний механізм захисту прав людини – це можливості здійснення громадянами певних вчинків щодо захисту власних прав і свобод, а також система органів, які захищають і забезпечують ці права та свободи. Система органів, які захищають і гарантують права людини: Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів; центральні та місцеві органи державної виконавчої влади; органи місцевого самоврядування; органи міліції; служба безпеки; прокуратура; суд». Із такою думкою Рогозіна М.П. погоджується й Огородник О.Г., проте він до механізму захисту прав відносить ще й громадські організації, правові та нормативні акти, які покликані захищати права людини .

Згідно з нормами діючого законодавства, людина може скористатися своїми правами при наявності певних юридичних гарантій. Вони відіграють помітну роль у механізмах захисту прав, оскільки їх основна мета – реальне забезпечення максимального здійснення громадянами своїх прав. При відсутності певних

гарантій із боку держави людина не зможе скористатися правом на захист.

Отже, механізм захисту прав є системою та комплексом послідовних дій, які спрямовані на захист прав людини та громадянина. Фактично і механізм реалізації права людини на захист теж є системою та комплексом послідовних дій, які спрямовані на захист прав людини та громадянина. Ці поняття на перший погляд ідентичні. Проте, на нашу думку, механізм захисту прав є більш ширшим поняттям, оскільки він охоплює всі можливі дії при захисті прав. Поняття «механізм реалізації людиною права на захист» є дещо вузьким, оскільки елементом механізму захисту прав є реалізація людиною права на захист. Тобто механізм реалізації права людини на захист є частиною механізму захисту прав. Таким чином можна стверджувати, що ці поняття тісно взаємопов'язані одне з одним, але вони не є тотожні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. – від 28 червня 1996 № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України
2. Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні : монографія / Т.М. Заворотченко. — Д. : Дніпропетр. нац. ун-т, 2007. — 255 с.
3. Погорілко В.Ф. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (проблеми теорії і практики) / В. Ф. Погорілко // Право України. — 2005. — № 8. — С. 144-146.
4. Рабінович П.М. Конституційне забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні: можливості ефективізації / П. М. Рабінович // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2014. — № 5. — С. 68–78.

Яковенко Віра Сергіївна
ст. викладач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПИТАННЯ ПРАВОВОГО НІГІЛІЗМУ: ІСТОРИКО- ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Україна сьогодні переживає складний процес становлення незалежної і демократичної держави. Кризові процеси охопили широкі сфери життєдіяльності суспільства і нагромаджують деструктивний потенціал, розчарування, відчай населення, загрожують катастрофічними наслідками для демократичних перетворень, розбудови правової держави. Суттєвою перешкодою на шляху розбудови правової держави стає правовий нігілізм, що в умовах кризи охопив усі важливі сфери життєдіяльності суспільства. В Україні він набув нового змісту: певною мірою змінилася його природа, причини існування, джерела, що його відтворюють, форми та способи впливу на суспільне життя. Стримати поширення правового нігілізму можна лише тоді, коли будуть з'ясовані чинники його існування в нашій країні, основні джерела, що його живлять та відтворюють.

Отже, існує нагальна потреба в науковому дослідженні проблеми цього соціально-психологічного явища. Незадовільне його вивчення гальмує демократичні перетворення в усіх важливих сферах суспільного життя, перешкоджає процесу розбудови української правової держави.

У періоди гострих економічних і соціально-політичних криз, які спонукали до переоцінки існуючих цінностей, проблема нігілізму привертала увагу вчених, філософів, правознавців, діячів культури різних країн і в різні епохи. Так у ХІХ ст. філософський нігілізм розробляли в Німеччині, його соціально-політичний аспект в Росії, естетичний – в Англії та Франції. У ХХ столітті значну увагу дослідженню європейського нігілізму.

Особливого значення правовий нігілізм набуває наприкінці 80-х років у працях радянських вчених Сирін С.А., Матузов Н.І., Коні А.Ф., Кин Е.В., Гаман В.П. та інші), які намагалися переосмислити сучасні їм проблеми з погляду гуманізації та демократизації соціалізму. Указані автори зробили значний внесок у розробку проблеми правового нігілізму, причин існування, прояву, джерел, що його відтворюють. Але ці дослідження потребують суттєвого переосмислення відповідно до нових історичних реалій і стосовно завдань розбудови української правової держави як суверенної, демократичної та незалежної.

Історія розвитку поняття нігілізму має глибокі науково-філософські корені. Блаженний Августин увів термін нігілізм ще для позначення людей невіруючих; у середні століття словом nihilista називали помилково віруючих чи еретиків. Пізніше ми можемо знайти латинське nihil («ніщо») як своєрідний засіб переходу від розумової метафізики до філософії віри і почуття у Фрідріха Якобі, німецького філософа і письменника. У його відкритому листі до Фіхте дуже часто зустрічається слово «ніщо», а також йдеться: «Повірте, мій дорогий Фіхте, мене аніскільки не засмутився, якщо ви чи хто б то не було назвете хімерізмом вчення, протиставлене мною ідеалізму, який я викривають у нігілізмі ...» [7].

Родоначальником філософської теорії нігілізму та його пропагандистом був Фрідріха Ніцше. «Що означає нігілізм? Те, що вища цінності втрачають свою цінність ... немає мети, немає відповіді на питання «навіщо?»» [6, с.65]. Л.С. Франк уважав, що нігілізм – це заперечення або невизнання абсолютних (об'єктивних) цінностей [7]. Шпенглер у своїй праці «Занепад Європи» стверджував: «Нігілізм є суто практично світонастрій жителів великого міста, в яких за спиною закінчена культура і нічого попереду».

За два сторіччя, що пройшли з моменту своєї появи в полі зору європейської філософії, проблема нігілізму перетворилася на одну з найбільш актуальних проблем сучасної онтології.

Новий сплеск інтересу до нігілізму в сучасній онтологічній теорії обумовлений не тільки загальнокультурної та історичною ситуацією початку ХХІ століття, але й глибинними процесами, що відбуваються усередині самої онтологічної теорії. Криза класичної парадигми новоевропейського онтологічного теоретизування, поява претендують на радикальний розрив із традицією постмодерністських онтологій з їх міркуваннями про вичерпаність онтологічного жанру змушують замислитися про ступінь і характер проникнення нігілістичних умонастроїв в онтологію.

У Конституції України визначені основні засади розбудови правової держави, які базуються на теорії природного права [1]. Сформульовані нагальні проблеми, що вимагають термінового розв'язання в економічній, соціально-політичній і правоохоронній сферах. Так, в економічній сфері поглиблюється криза, що призводить до масового зубожіння народу, спричиняє хаос у процесі здійснення державно-правової реформи, створення ринкової економіки. Значні проблеми виникають внаслідок впровадження нових форм власності, які не мають достатньої правової регламентації, а це, в свою чергу, є причиною зростання організованої злочинності, корупції, «тіньової економіки».

У правоохоронній сфері найважливішою проблемою є удосконалення правового механізму захисту прав і свобод людини та громадянина, що є ядром демократичного суспільства, головним принципом правової держави. Тому незадовільний стан із реалізацією прав людини як вищої цінності, проголошеної Конституцією України, потребує найскорішого виправлення.

Крім того гостро стоїть питання щодо проблеми формування політичної та правової культури, яка є важливою умовою розбудови правової держави. Йдеться про низьку правову культуру населення, рецидиви політичного популізму, що за певних умов переростає в екстремізм та радикалізм. Підкреслюється необхідність створення національної правової системи, та вдосконалення чинного законодавства. Окремо потребує подальшого вдосконалення діяльності правоохоронних

органів, зокрема поліції, яка має стати гарантом забезпечення законності і правопорядку, демократичних перетворень і захисту прав громадян.

Головним джерелом правового нігілізму на сучасному етапі є, безперечно, кризовий стан українського суспільства. Соціальна напруга, економічні негаразди, розпад колись єдиного життєвого простору, регіональний сепаратизм, дезінтеграція, конфронтація гілок влади, морально-психологічна нестійкість суспільства і багато іншого не тільки не сприяють подоланню правового нігілізму, а й постійно відтворюють й помножують його. На думку вітчизняних науковців, правовий нігілізм – небезпечне соціальне явище, яке може стати серйозною перешкодою на шляху соціально-економічних та державно-правових реформ.

Існування правового нігілізму безпосередньо впливає на стан законності і правопорядку в суспільстві, тому досягти реальних успіхів у реформуванні суспільства в умовах економічної кризи та політичної нестабільності можливо лише за умов усунення деформацій правосвідомості та підвищення рівня правової культури населення.

Подолання правового нігілізму в суспільстві – складне завдання, яке сприятиме розбудові правової держави, підвищенню рівня правової свідомості та культури населення, утвердженню авторитету права [8]. М.А. Бурдоносова виділяє основні групи заходів боротьби з відповідним негативним явищем:

– заходи політичного характеру, які безпосередньо пов'язані з подоланням факторів, які перешкоджають розвитку правової держави;

– соціально-економічні заходи;

– заходи культурного, духовного, морального характеру [3, с.57]. І.С. Демченко називає більш конкретні способи: підвищення правової або іншої спеціальної освіти; обов'язкове проходження кожним новим нормативно правовим актом ґрунтовної правової експертизи; залучення до законотворчої роботи науковців, визнаних спеціалістів у галузі права;

забезпечення доступу громадськості до законопроектної роботи; підвищення якості виховання та освіти громадян, приведення її до світових стандартів й ідеалів [5, с.5].

В Україні, яка стала на шлях просування до демократичної, правової державності, де діють принципи верховенства права і правового закону, боротьба з деформацією правової свідомості повинна розглядатися як пріоритетний напрямок діяльності компетентних державних органів і суспільства в цілому. На рівні державної політики повинен бути розроблений комплекс спеціальних засобів протидії деформації правосвідомості, зокрема правовому нігілізму. До таких напрямків слід віднести: завершення конституційної, правової, адміністративної, судової реформ; подолання політичної та економічної кризи; підвищення ролі та ефективності суду; удосконалення організації та забезпечення ефективності функціонування системи правоохоронних органів; організація системи правового виховання і освіти, здійснення ефективної профілактики правопорушень; якісна підготовка і перепідготовка юридичних кадрів тощо.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 р. № 2222-ІУ // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2. – С. 44.
3. Бурдоносова М.А. Правовий нігілізм: сутність та основні риси / М.А. Бурдоносова // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 4. – С. 53–58.
4. Гаман И.Г., Якоби Ф.Г. Философия чувства и веры. Сост., вступ.ст., пер. с нем., прилож., коммент., примеч.: С.В. Волжин. – СПб., 2006. – 487 с.
5. Демченко І.С. Правовий нігілізм в Україні. Шляхи його подолання [Електронний ресурс] / І.С. Демченко // Наукові конференції. Соціум. Наука. Культура. - Режим доступу:

<http://intkonf.org/demchenko-is-pravoviy-nigilizm-v-ukrayini-shlyahi-yogo-podolannya/>.

6. Ніцше Ф. По той бік добра і зла. Генеалогія моралі. – Львів: Літопис, 2012. – 320 с.

7. Правовой нигилизм: понятие, формы, пути преодоления. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bookzie.com/book>

8. Турчина О. С. ПРАВОВИЙ НИГІЛІЗМ: СУТНІСТЬ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ. // Електронне джерело// Інтернет ресурс: III Міжнародна наукова інтернет-конференція «Інновації та традиції в сучасній науковій думці» // <http://intkonf.org/>

Заїка Віталій Миколайович

к. п. н., ст. викладач кафедри соціальної роботи
Полтавський інститут економіки і права,
начальник штабу ГФ «Міська спецдружина»

РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО УЧАСТЬ ГРОМАДЯН В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ» НА ТЕРИТОРІЇ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО РАЙОНУ м. ПОЛТАВИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

На сучасному етапі процес державотворення в Україні здійснюється на засадах побудови правового, суверенного, демократичного суспільства, в якому домінують загальнолюдські цінності. Конституцією України визначено людину, її життя й здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю.

Побудова демократичної держави передбачає пріоритетне забезпечення законних прав, обов'язків та свобод особистості, охорону її честі й гідності, відчуття реального поліпшення

громадської безпеки. Ефективно це завдання може бути виконано лише за умов тісної взаємодії органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів і громадськості.

Відповідно на виконання вимог Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» № 1835-III від 22.06.2000 року та Миської комплексної цільової Програми по боротьбі зі злочинністю на 2011 – 2015 роки (затверджена рішенням позачергової п'ятої сесії Полтавської міської ради VI скликання від 24 грудня 2010 року) в Шевченківському районі м. Полтави функціонує районний штаб громадських формувань по охороні громадського порядку, а також на території району станом на 01.01.2016 р. діє 5 громадських пунктів із охорони правопорядку (№ 2; 3; 4; 5; 6), 7 дільничних пунктів поліції (№ 2; 3; 4; 7; 8; 9; 10) та 3 громадських формування з охорони громадського порядку: 1) Громадське формування з охорони громадського порядку «Козацька дружина» (до формування входять): члени ГФ «Козацька дружина», студенти «Української медичної стоматологічної академії», працівники «Теплокомуненерго» та ін. Члени формування закріплені за наступними громадськими пунктами: № 2; № 3; № 4; № 5; № 6; 2) Громадське формування з охорони громадського порядку «Явір». Члени формування закріплені за Полтавським відділом поліції ГУНП в Полтавській області; 3) Громадське формування з охорони громадського порядку і державного кордону «Миська спец дружина». Члени формування закріплені за наступними громадськими пунктами: № 2; № 3; № 4; № 5; № 6.

Громадські формування району діють на добровільних засадах із метою сприяння органам місцевого самоврядування, правоохоронним органам та органам виконавчої влади, а також посадовим особам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань. Члени ГФ беруть участь в охороні громадського порядку під час державних, релігійних свят та інших заходів на території, як

Шевченківського району, так і всього м. Полтави. Головним результатом їх діяльності є підвищення рівня довіри населення до роботи правоохоронних органів, забезпечення громадського порядку та громадської безпеки на території міста Полтави шляхом здійснення узгоджених заходів разом із національною поліцією з профілактики правопорушень, протидії злочинності, усунення причин і умов, що спричинили вчинення протиправних дій, та поліпшення стану криміногенної ситуації в місті.

Шевченківська районна рада в місті Полтаві, районний штаб ГФ і Полтавський відділ поліції активно сприяють діяльності громадських формувань району. Щомісяця відбувається підведення підсумків роботи ГПОП, на яких начальники опорних пунктів звітуються перед депутатами Шевченківської районної ради та громадськістю про результати своєї діяльності. Проводяться планові навчання з правової та спеціальної підготовки членами громадських формувань. Розроблені спільно з Полтавським відділом поліції схеми маршрутів по охороні громадського порядку на території громадських пунктів з охорони правопорядку втілюються в роботу ГФ. Відповідно до плану роботи на 2016 р., спільно із працівниками Полтавського відділу поліції щоденно з 18.00 до 21.00 (крім вихідних) на чергування заступає 25 членів громадських формувань.

За минулий рік членами громадських формувань «Козацька дружина» та «Міська спецдружина» спільно з працівниками Полтавського ВП було затримано 463 правопорушників із яких: 202 – порушення громадського порядку; 199 – громадян у нетверезому стані; 62 – торгівля в невістановлених місцях, на 61 правопорушників було складено протоколи, інші отримали попередження. Також за цей період членами громадського формування «Явір» було затримано 1459 правопорушників із яких: 1366 – за дрібне хуліганство; 49 – за спричинення матеріальних збитків; 79 – за крадіжку; 12 – за бійку; 1 – водіїв у нетверезому стані; 3 – громадян у нетверезому стані; 14 – за інші злочини.

Членами громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону можуть бути громадяни України, які досягли 18-річного віку, виявили бажання брати участь у зміцненні правопорядку і в охороні державного кордону та здатні за своїми діловими, моральними якостями і станом здоров'я виконувати на добровільних засадах взяті на себе зобов'язання. Відповідно не можуть бути членами зазначених громадських формувань особи, які порушують громадський порядок, особи, судимість із яких не знята або не погашена у встановленому законом порядку, та раніше засуджені за умисні злочини, хворі на хронічний алкоголізм і наркоманію, визнані в судовому порядку недієздатними чи обмежено дієздатними, та інші особи у випадках, передбачених законами України.

Нова міська цільова Програма боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень на 2015 – 2020 роки, затверджена рішенням позачергової другої сесії Полтавської міської ради VII скликання від 25 лютого 2016 року має на меті: досягнення стабільності та зниження рівня злочинності, у першу чергу тяжкої та особливо тяжкої, що забезпечить послаблення суспільної напруги; забезпечення належного рівня захисту прав, свобод і власності громадян, створення безпечних умов їх життя; забезпечення взаємодії з питань охорони публічного порядку підрозділів поліції з військовими та громадськими формуваннями та ін.

Довгостроковими результатами реалізації взаємодії органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів та громадськості є досягнення наступних цілей:

- 1) зниження злочинності в місті, покращення довіри громадян до органів внутрішніх справ та місцевої влади;
- 2) налагоджена спільна взаємодія національна поліція – громадянин (член громадського формування);
- 3) нарощування зусиль органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів і громадськості в профілактиці правопорушень і розкритті скоєних злочинів,

оперативному вжиттю заходів реагування на правопорушення, недопущення зрощування кримінальних структур в місті;

4) додержання прав і свобод людини і громадянина, захисту життя та здоров'я особи;

5) спрямування на боротьбу зі злочинами проти особи, власності, злочинів скоєних у публічних місцях, в т.ч. на вулицях, у парках, скверах із проявами цинізму, жорстокості, приниженнями гідності людей, із використанням неповнолітніх;

б) спільна діяльність із органами внутрішніх справ і місцевими органами влади та громадськістю у розробці, прийнятті та реалізації проектів, програм і планових заходів, спрямованих на боротьбу зі злочинністю та профілактику правопорушень.

Отже, завдяки взаємодії органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів і громадськості в рамках діючої Конституції та Законів України в Шевченківському районі м. Полтави відбувається налагоджена спільна робота з боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень, яка дає свої позитивні результати.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України: від 28 червня 1996 року // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

2. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015р.

3. Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» № 1835-III від 22.06.2000 р.

4. Міська комплексна цільова Програма по боротьбі зі злочинністю на 2011 – 2015 роки (затверджена рішенням позачергової п'ятої сесії Полтавської міської ради VI скликання від 24 грудня 2010 року).

5. Міська цільова Програма боротьби зі злочинністю та профілактики правопорушень на 2015 – 2020 роки

(затвердження рішенням позачергової другої сесії Полтавської міської ради VII скликання від 25 лютого 2016 року).

6. Положення про Шевченківський районний штаб ГФ м. Полтави від 3 квітня 2009 р.

7. Рішення Шевченківського районного штабу громадських формувань м. Полтави по охороні громадського порядку про підсумки роботи районного штабу, громадських формувань та громадських пунктів охорони порядку в 2015 р. та завдань на 2016 р. від 27 січня 2016 р.

Глоба Сергій Миколайович

ст. викладач кафедри соціальної роботи
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ У ФОРМУВАННІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ

Існуючі моделі соціального партнерства в країнах ЄС мають як важливі спільні принципи і механізми, так і відмінності, на які треба зважати в практиці соціального партнерства в Україні.

Так, у Великій Британії модель соціального партнерства зазнавала постійних змін. Деякий період вона передбачала урядовий контроль за вирішенням соціальних питань на підставі соціального контракту укладеного між урядом і Британським конгресом тред-юніонів. Але практика таких контрактів згодом стала неефективною. В умовах кризи 70-х років минулого століття консервативний уряд, проводячи жорстку політику економічної лібералізації, здійснив активний наступ на профспілки, що порушило соціальний мир у суспільстві, значно зменшило можливості досягнення компромісу між партнерами. Після проголошення нової економічної політики неолібералізму модель держави загального добробуту була змінена на модель держави

загальної праці. У сфері соціального захисту держава спрямувала свою діяльність на окремі категорії людей, які були найбільш соціально вразливими. Отже, така форма соціального партнерства як «соціальний контракт», не змогла бути повністю реалізованою в умовах ринкової економіки з її спадами, підйомами, кризами та ризиками.

Французька модель соціального партнерства формувалася за безпосередньої участі держави з наданням переваги державному регулюванню економічних, соціальних, політичних і культурних відносин. Таким чином держава одержала право виступати головним акціонером, арбітром, гарантом, захисником економічного зростання і соціального прогресу.

До середини 80-х рр. ХХ ст. у практиці соціально-трудоових відносин у Франції активно використовувалося робоче самоуправління, але в подальшому така практика втратила свою актуальність, поступившись місцем іншим способам врегулювання соціально-трудоових відносин, заснованим на співучасті робітників в управлінні підприємством.

Найбільш складною проблемою в партнерстві держави, бізнесу і громадян залишалась проблема безробіття, яка по-різному вирішувалася у Франції правлячими урядами.

У соціальному партнерстві Німеччини інтереси праці і капіталу виявились найбільш збалансованими. Ідея співробітництва між підприємцями та найманими працівниками була конкретно реалізована на законодавчому рівні, із визначенням повноважень представників найманих працівників та власників капіталу, а також нейтральних членів із боку наглядових рад у вирішенні питань, які стосуються взаємовідносин між підприємцями та працівниками

Німецький народний капіталізм або соціальне ринкове господарство вказує на подвійний характер такої системи: з одного боку, залучені сторони – керуючий персонал, акціонери, наймані працівники, банки – мають певні права в управлінні (контролі над) підприємством, в наглядових радах представлені також банкіри й

страхові компанії; з іншого боку, наймані працівники за законом мають перед своєю фірмою не лише обов'язки, але й відповідні права. Таким чином наймані працівники не просто є фактором виробничого процесу, але поділяють соціальну і корпоративну відповідальність. Народність такої системи визначається також тим, що держава бере на себе посередницькі та координуючі функції для підтримання соціального миру, стабільності й ефективної економіки.

Європейський досвід соціального партнерства дозволяє зробити деякі практичні висновки для України:

– формування соціального партнерства є результативним, якщо здійснюється системно, на всіх рівнях (загальнонаціональному, регіональному, місцевому, окремих організацій) і сприяє досягненню суспільного консенсусу;

– соціальне партнерство є ефективним, якщо економічно й організаційно поєднується зі справедливим розподілом доходів, участю трудящих у власності підприємств, у тому числі й володінні контрольним пакетом акцій, участю в управлінні підприємством;

– соціальне партнерство будується на розумінні громадянами необхідності соціально-економічного представництва їх інтересів на різних рівнях влади;

– держава має здійснювати контроль за станом соціально-трудова й інших відносин, захистом прав і трудових гарантій громадян, визначених конституцією та законодавством, у конфліктних ситуаціях вживати необхідні санкції щодо партнерів для стабілізації ситуації;

– державне управління потребує нових форм соціального партнерства, адекватних змінам, які відбуваються у процесі розвитку постіндустріального, інформаційного суспільства [1,48].

Список використаних джерел:

1.Європейська соціальна політика і моделі соціального

партнерства: навчально-методичний посібник / Н.Г. Діденко, І.Я.Тодоров, О.Р.Чугріна, О.К.Міхеєва; за аг. Редакцією Н.Г. Діденко – Донецьк: ДонДУУ, 2011.– 219 с.

Ющенко Олексій Миколайович
студент 2 курсу напрямку підготовки “Соціальна робота”
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Заїка Віталій Миколайович
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри соціальної роботи
Полтавський інститут економіки і права

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Гуманізація суспільства в усьому світі вимагає відповідного ставлення і до людей з особливими потребами, як-то в їх соціальній адаптації до умов повсякденного життя, так і до отримання належної освіти та працевлаштування. Світове співтовариство правовими документами надало можливість людям з особливими потребами отримувати всі рівні освіти від початкової до вищої продовж усього їх життя з включенням таких осіб у відповідне загальне освітнє середовище без дискримінації їх прав нарівні з іншими людьми.

Загалом міжнародний досвід вирішення проблеми людей із фізичними вадами пройшов довгий тернистий шлях від відокремлення таких людей від суспільства до їх включення в нього. Протягом цього часу в світі існувало три моделі ставлення до інвалідів: медична модель, модель нормалізації та соціальна модель [2]. Медична модель (сегрегація) – початок ХХ століття –

середина 60 років ХХ століття. Ця модель припускає, що людина з проблемами розвитку – хвора людина, яка потребує довготривалого догляду і лікування, що найкращим чином може здійснюватись у спеціальних закладах.

Модель нормалізації (інтеграція) – ХХ століття середина 60-х років – середина 80-х років. Ця модель у період 60-х років визначала політику в ставленні до дітей із особливостями психофізичного розвитку. У цей період стає нормою процес інтеграції дітей із особливостями розвитку в середовище звичайних однолітків. Інтеграція в цьому контексті розглядається як процес асиміляції, що вимагає від людини прийняття норм, характерних для домінуючої культури. Людина має бути «готовою» до прийняття в суспільство. В основі поняття «нормалізації» лежать наступні положення: дитина з особливостями розвитку – людина, яка розвивається, здатна освоювати різні види діяльності; суспільство має визнавати це і забезпечувати умови життя, максимально наближені до загально прийнятої норми.

Соціальна модель (залучення, інклюзія) – ХХ століття середина 80-х років – теперішній час. В основі соціальної моделі лежить положення: людина не зобов'язана бути «готовою» для того, щоб брати участь у житті суспільства, вчитися у школі, працювати. Соціальна модель спрямована на зміни в суспільстві таким чином, щоб воно забезпечувало рівну участь своїх громадян у здійсненні їхніх прав і надавало їм таку можливість.

Саме на це і розраховане інклюзивне навчання (від англ. inclusion – включення) – навчання учнів чи студентів із особливими потребами шляхом включення їх у загальне освітнє середовище. У багатьох міжнародних правових актах закріплено права таких людей: Усесвітня декларація ООН про права людини (1948), Декларація про права дитини (1959), Декларація про права розумово відсталих осіб (1971), Декларація ООН про права інвалідів (1975), Конвенція і Рекомендації про професійну реабілітацію та зайнятість інвалідів (1983), Конвенція ООН про

права дитини (1989), Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (1993), Саламанська декларація про принципи, політику та практичну діяльність у сфері освіти осіб із особливими потребами (1994), Дакарська декларація (2000), Конвенція ООН про права людей з інвалідністю (2006, Нью-Йорк), яка стала відправним документом для законодавчого закріплення інклюзивної політики та практики на державному рівні та ін.

В Україні також законодавчо закріплено якісно новий статус людей із особливими потребами, що зафіксовано в законах України «Про освіту» (1991), «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (1991), «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії» (2000), «Про охорону дитинства» (2001), «Про соціальні послуги» (2003), «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (2005), у яких передбачено надання інклюзивних освітніх, медичних, соціальних послуг особам із обмеженими можливостями здоров'я, зокрема дітям із особливими освітніми потребами [3].

У нашій країні Конвенція ООН про права людей із інвалідністю була ратифікована Верховною Радою України 16 грудня 2009 року. Конвенція ООН про права інвалідів і Факультативний протокол до неї (затверджені 13 грудня 2006 року в м. Нью-Йорк) стали одним із найвизначнішим міжнародним документом у сфері захисту прав людей із інвалідністю, який закріпив проголошені Організацією Об'єднаних Націй у Загальній декларації прав людини та в Міжнародних пактах про права людини права людей із інвалідністю та конкретизував їх, у тому числі й права дітей-інвалідів. У преамбулі цього документу зазначено, що «інвалідність – це поняття, яке еволюціонує, і що інвалідність є результатом взаємодії, яка відбувається між людьми, які мають порушення здоров'я, і відносницькими та середовищними бар'єрами і яка заважає їхній повній та ефективній участі в житті суспільства нарівні з іншими», а також, що «інваліди продовжують натрапляти на бар'єри на шляху до їхньої участі в

житті суспільства як повноправних членів і з порушенням їхніх прав людини в усіх частинах світу».

Особливої уваги заслуговує Стаття 24 «Освіта», де зазначається, що «держави-учасниці визнають право інвалідів на освіту. Для цілей реалізації цього права без дискримінації й на підставі рівності можливостей держави-учасниці забезпечують інклюзивну освіту на всіх рівнях протягом усього життя», а також, що «держави-учасниці забезпечують, щоб інваліди не виключалися через інвалідність із системи загальної освіти, а діти-інваліди – із системи безплатної та обов'язкової початкової або середньої освіти; забезпечення розумного пристосування, що враховує індивідуальні потреби; отримання всередині системи загальної освіти необхідної підтримки для полегшення ефективного навчання; доступ до загальної середньої освіти, професійного навчання, освіти для дорослих і навчання протягом усього життя без дискримінації та нарівні з іншими».

Ще в 2001 р. наказом Міністерства освіти і науки України було започатковано Всеукраїнський науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей із особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, а з 2008 р. розпочато новий науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку, шляхом запровадження їх інклюзивного навчання», який тривав до кінця 2013 р. Відомий також наказ Міністерства освіти і науки України № 912 від 01.10.2010 р. «Концепція розвитку інклюзивної освіти», який повинен виконувати такі основні завдання:

- 1) удосконалення нормативно-правового, науково-методичного, фінансово-економічного забезпечення, орієнтованого на впровадження інклюзивного навчання;
- 2) запровадження інноваційних освітніх технологій у контексті форм інклюзивного підходу та моделей надання спеціальних освітніх послуг для дітей із особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю;
- 3)

формування освітньо-розвивального середовища для дітей із особливими освітніми потребами шляхом забезпечення психолого-педагогічного, медико-соціального супроводу; 4) впровадження інклюзивної моделі навчання у загальноосвітніх навчальних закладах із урахуванням потреби суспільства; 5) забезпечення доступу до соціального середовища та навчальних приміщень, розроблення та використання спеціального навчально-дидактичного забезпечення, реабілітаційних засобів навчання; 6) удосконалення системи підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів, які працюють в умовах інклюзивного навчання; 7) залучення батьків дітей з особливими освітніми потребами до участі в навчально-реабілітаційному процесі з метою підвищення його ефективності.

Після революції Гідності 2014 р. та в умовах інтеграції до Європейського освітнього простору з урахуванням європейських цінностей, які ґрунтуються на повазі людської гідності, прав та свобод кожної особистості, інклюзивна освіта в Україні набула широких масштабів. Так вийшов наказ МОН від 31.12.2015 р. № 1436 «Про затвердження Плану заходів щодо забезпечення права на освіту дітей із особливими освітніми потребами в загальноосвітньому просторі». При Міністерстві освіти і науки України було створено Відділ освіти дітей із особливими потребами, діяльність якого спрямована на реалізацію Законів України, Указів Президента України щодо забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, запровадження інклюзивного навчання, удосконалення нормативно-методичного забезпечення освіти дітей з особливими потребами, дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Таким чином правовий захист людей із особливими освітніми потребами в Україні реалізується на належному рівні. На часі за даними МОН в Україні функціонує: 334 – спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів, у тому числі для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, де здобувають

освіту та реабілітацію 38962 учнів. У загальноосвітніх навчальних закладах в інклюзивних класах навчається 2720 учнів із особливими освітніми потребами, в спеціальних класах – 5265 учнів. Чимало осіб із особливими потребами здобувають професійно-технічну та вищу освіту, зокрема в університеті “Україна”.

Список використаних джерел:

1. Інклюзивна освіта: Особливій дитині / Г.М. Уманець, О.В. Кобзар, В.О. Кулеш – особлива увага. – Донецьк: Витоки, 2010. – 135 с.
2. Концептуальні аспекти інклюзивної освіти / Інклюзивна школа: особливості організації та управління: Навчально-методичний посібник / Кол.: авторів: Колупаєва А.А., Найда Ю.М., Софій Н.З. та ін. За заг. ред. Даниленко Л.І., – К.: 2007. – 128с.
3. Освіта людей з особливими потребами: нормативно-правовий аспект / А.О. Агабабян. // Державне будівництво. – 2013. – № 1. – С. 1–12.

Туманцова Олена Валеріївна
ст. викладач кафедри фінансів, обліку і аудиту
Полтавський інститут економіки і права

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ

Державний борг – це сума заборгованості держави перед внутрішніми і зовнішніми кредиторами. Загальна сума державного боргу складається з усіх випущених і непогашених боргових зобов'язань держави (як внутрішніх, так і зовнішніх), і відсотків за ними, включаючи видані гарантії за кредитами, що надаються іноземним позичальникам, місцевим органам влади, державним підприємствам [2].

Основними причинами створення і збільшення державного боргу є: збільшення державних витрат без відповідного зростання державних доходів; циклічні спади й автоматичні стабілізатори економіки; скорочення податків із метою стимулювання економіки без відповідного коригування (зменшення) державних витрат; вплив політичних бізнес-циклів – надмірне збільшення витратів напередодні виборів із метою завоювання популярності виборців і збереження влади [1].

Низка міжнародних організацій важливими чинниками непривабливості інвестування в Україну вважають недосконалість законодавства, високий рівень корупції, а також слабкість регуляторного середовища. Хоча інвестиційна діяльність в Україні регулюється спеціалізованими законами («Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про захист іноземних інвестицій в Україні»), представлена в положеннях відповідних кодексів (Господарському кодексі, Цивільному кодексі), розглядається в інших нормативно-правових актах, на практиці необхідність опрацювання великої кількості правових документів є суттєвою перешкодою на шляху до її практичної активізації. У вітчизняному правовому масиві, який має за мету врегулювати діяльність учасників інвестиційного ринку, водночас діють законодавчі та нормативні акти різних рівнів і значення, юридичної сили та правового рангу. Безмежний нормативний масив підзаконних правових актів постійно генерує суперечності та правові колізії. Часто правові акти носять декларативний характер та супроводжуються застереженням «якщо інше не передбачене законодавством». Бажано було б, щоб усі винятки з відповідної норми були передбачені в тому документі, в якому міститься саме правило. Вартий уваги і той факт, що деякі норми фінансового права, зокрема по корпоративному управлінню та діяльності емітентів цінних паперів, значно перекриваються нормами Цивільного та Господарського кодексів. Таким чином, замість кодифікації та уніфікації законодавства мова може йти про

те, що практикуючим юристам і судам прийдеться вибирати, яку ж конкретну норму і з якого закону виконувати [3].

Політична й економічна нестабільність в Україні призвели до скорочення іноземних інвестицій на фоні збільшення прямих іноземних інвестицій до країн із перехідними економіками. Розуміючи, що створення сприятливого інвестиційного клімату – складний процес, керівництво країни для виправлення помилок «попередників» усе охочіше вдається до зовнішніх запозичень. При цьому, на жаль, кошти витрачаються настільки нераціонально, що навіть в іноземних партнерів виникають питання.

Слід зазначити, що в Україні фактично є два типи державного боргу: офіційно визнаний і заборгованість, що в його складі не враховується, проте за економічною природою є державною. Офіційно визнаний державний борг – це борг, оформлений кредитними угодами або державними цінними паперами, що передбачає погашення основної суми боргу та виплату відсотків у чітко визначений термін. Другий тип боргу включає невиконані фінансові зобов'язання держави перед суб'єктами економіки. Іншими словами, це прийняті державою зобов'язання без документального оформлення строків їх погашення, які формують заборгованість, що не враховується у складі офіційно визнаної, але є державною за внутрішньою природою та економічним змістом.

Суттєвою проблемою управління державним боргом є те, що значна частина українського зовнішнього боргу має короткостроковий характер. Звичайно, чимала частина цих зобов'язань значиться за українськими підприємствами перед їхніми материнськими структурами, більшість яких базується в офшорах. Хоча, напевно, багато з цих боргів буде пролонговано, але тут уже з'являються на порядку денному більш глобальні питання: з одного боку – корупція, з іншого – довіра до макроекономічної політики держави загалом [3].

Проблема управління державним боргом полягає у забезпеченні платоспроможності країни [4]. Державне управління

залученням коштів, як правило, здійснюється в контексті бюджетного процесу, де Законом України «Про державний бюджет» на відповідний рік установлюються граничні розміри боргу і державні гарантії його повернення. Обсяг залучених зовнішніх позик для будь-якої країни визначається двома факторами: по-перше, скільки капіталу вона може поглинути; по-друге, який обсяг боргу країна може обслуговувати без ризику виникнення кризи платежів.

В Україні в останні роки у зв'язку зі зростанням обсягу державних запозичень особливо гостро постало питання удосконалення управління державним боргом. Тому в процесі удосконалення вітчизняного боргового менеджменту необхідно здійснити такі заходи:

1. Оптимізувати структуру державного боргу в частині співвідношення між внутрішніми та зовнішніми запозиченнями.

2. Оптимізувати структуру державного боргу в частині співвідношення між короткостроковими та довгостроковими запозиченнями.

3. Оптимізувати витрати за державним боргом у частині уникнення піків платежів з обслуговування та погашення боргових зобов'язань.

4. Забезпечити ефективне та прозоре управління умовними (гарантованими) борговими зобов'язаннями держави.

5. Оптимізувати фінансування бюджету в частині співвідношення між борговим та податковим та інфляційним фінансуванням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лісовенко В.В. Державний борг: концептуальні засади та макроекономічні аспекти / В.В. Лісовенко, Л.Я. Бенч, О.І. Бец // Фінанси України. – 2014. – № 12. – С. 7–31.

2. Романенко О. Р. Фінанси: Підручник. 4-те вид. – К: Центр учбової літератури. – 2009. – 312 с.

3. Терещенко В.Л. Проблеми управління державним боргом України / В.Л. Терещенко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – Випуск 10. – С. 866 – 872.

4. Юрій С.І. Управління зростанням на основі боргу і Україна / С.І. Юрій // Журнал європейської економіки. – 2007. – № 1. – С. 6–28

Убийвовк Ірина Іванівна

ст. викладач кафедри економіки та математичних дисциплін,
Полтавський інститут економіки і права

ПРО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ

Класичні напрями досліджень інформаційного права зумовлюють необхідність поглиблених пошуків із проблематики методів правового регулювання інформаційного права, доцільності правового регулювання Інтернет-відносин, техніко-правових ознак виникнення, зміни, припинення юридичних фактів (дій чи подій), пов'язаних із використанням новітніх інформаційних технологій у різноманітних сферах суспільної діяльності. Жоден із напрямів досліджень неможливо повноцінно дослідити без урахування сутності та перспектив розвитку інформаційних прав людини. Адже процес розбудови правової держави в Україні безпосередньо пов'язаний із додержанням і належною реалізацією гарантованих Конституцією України прав і свобод людини та громадянина, у тому числі пов'язаних із інформаційними відносинами. Зокрема, гарантоване Конституцією України право на інформацію. Проблематика інформаційних прав людини набуває практичного значення у зв'язку зі зміною чинного інформаційного законодавства, зокрема набранням чинності з 01.01.11 р. Закону України «Про захист персональних даних» [1], а з 09.05.11 року – Законів України «Про доступ до публічної інформації» [2] і «Про

внесення змін до Закону України «Про інформацію» [3], яким вводитьься нова редакція інформаційного закону.

Відповідно до Конституції України «кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на вибір». Конкретизують цю конституційну норму положення Цивільного кодексу України (ЦК України), законів України «Про інформацію», «Про звернення громадян». Так, ЦК України визначає право фізичної особи вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію.

Чинна до 9 травня 2011 року редакція Закону України «Про інформацію» закріплює право особи на інформацію в усіх сферах суспільного і державного життя України [3]. Зазначається, що всі громадяни України, юридичні особи і державні органи мають право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення та зберігання відомостей, необхідних їм для реалізації ними своїх прав, свобод і законних інтересів, здійснення завдань і функцій [3]. Нова редакція Закону України «Про інформацію» звужує суб'єктний склад права на інформацію, визначаючи: «Кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів. Реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні та інші права, свободи і законні інтереси громадян, права та інтереси юридичних осіб» [3]. Чинне законодавство України визначає систему гарантій, якими забезпечується право на інформацію [3]. Слід зазначити, що право на інформацію не є абсолютним і необмеженим. Однією із меж реалізації цього права є принцип, згідно з яким не допускається збирання інформації, що є державною таємницею або конфіденційною інформацією юридичної особи [6].

Нове інформаційне законодавство визначає гарантії права на інформацію, зокрема створення механізму реалізації права на інформацію; створення можливостей для вільного доступу до

статистичних даних, архівних, бібліотечних і музейних фондів, інших інформаційних банків, баз даних, інформаційних ресурсів; обов'язку суб'єктів владних повноважень інформувати громадськість та засоби масової інформації про свою діяльність і прийняті рішення; здійснення державного і громадського контролю за додержанням законодавства про інформацію; встановлення відповідальності за порушення законодавства про інформацію [3]. Таким чином, основою інформаційних прав людини визначаємо право на інформацію, яке включає право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір. Основою права на інформацію є право людини на доступ (отримання) до інформації.

Конституція України передбачає, що людина має право на життя, право на недоторканність особистого й сімейного життя, право на таємницю листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції. Законодавством також закріплено, що збирання, зберігання, використання і поширення інформації про особисте життя фізичної особи без її згоди не допускаються, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [6]. З прийняттям Закону України «Про захист персональних даних» актуалізується проблема обігу та захисту персональних даних і, насамперед, відповідного інформаційного права людини. Отже, інформаційне право людини – право на таємницю особистого життя. Це право закріплено в новому інформаційному законодавстві в частині гарантування захищеності особи від втручання в її особисте та сімейне життя [3].

У новій редакції Закону України «Про інформацію» до предмета правового регулювання включено також відносини щодо охорони і захисту інформації. До інформаційних прав людини також відносять право на охорону і захист інформації, яка їй належить. Відповідну сферу суспільних відносин формують відносини, пов'язані з охороною і захистом інформації з

обмеженим доступом (ІзОД). Інформаційне законодавство передбачає можливість поширення суспільно необхідної інформації: ІзОД може бути поширена, якщо вона є суспільно необхідною, тобто є предметом суспільного інтересу, і право громадськості знати цю інформацію переважає потенційну шкоду від її поширення. Предметом суспільного інтересу вважається інформація, яка свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини тощо [3].

Сучасне суспільство характеризується розвитком засобів створення, обробки, передачі інформації. Але поряд із позитивними тенденціями пришвидшення темпів упровадження нових технологій, передачі і поширення знань виникають загрози для життя і здоров'я людини, пов'язані з новітніми інформаційними технологіями, розвитком Інтернету. Кожен відчуває необхідність захисту від інформації, яка йому не потрібна, в силу неправдивості таких відомостей або поширення їх із неправомірною метою. Виникає необхідність забезпечення інформаційної безпеки людини. Однак положення законодавства в цій сфері потребують удосконалення і систематизації. Хоча Конституція України і передбачає, що забезпечення інформаційної безпеки – це одна з найважливіших функцій держави, справа всього народу, а в Основних засадах розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр., затверджених Законом України від 09.01.07 р., інформаційну безпеку визначено як «стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства, держави, при якому запобігається нанесення шкоди через: неповноту, невчасність і невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване розповсюдження, використання і порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації». При цьому, Доктрина інформаційної безпеки України визначає життєво

важливими інтересами особи в інформаційній сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, а також недопущення несанкціонованого втручання у зміст, процеси обробки, передачі та використання персональних даних, що дещо звужує зміст інформаційної безпеки. Доктрина інформаційної безпеки України не передбачає інтереси особи щодо захисту від неповноти, невчасності та невірогідності інформації, що використовується, від негативних інформаційних впливів. Причиною такої прогалини є відсутність нормативно закріпленого відповідного права людини. І на сьогодні таке право набуває характеру природного, оскільки від захищеності людини від неповноти, невчасності та невірогідності інформації, що використовується, від негативних інформаційних впливів нерідко залежить стан здоров'я людини. Частково таке інформаційне право людини реалізується через цивільно-правовий інститут спростування інформації, що ганьбить особу, а також гарантується законодавством про захист суспільної моралі. Однак уже настала необхідність нормативного закріплення права людини на інформаційну безпеку в цілому. У якості висновку зазначимо, що інформаційні права людини – це гарантовані державою можливості людини задовольняти її потреби в отриманні, використанні, поширенні, охороні і захисті необхідного для життєдіяльності обсягу інформації. Перспективами розвитку нормативно-правового закріплення інформаційних прав громадян вважаємо закріплення права людини на інформаційну безпеку, зокрема в частині захищеності людини від неповноти, невчасності та невірогідності інформації, що використовується, від негативних інформаційних впливів.

Список використаних джерел:

1. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.10 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – С. 481.

2. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.11 р. // Офіційний вісник України. – 2011. – № 10.

3. Про внесення змін до Закону України «Про інформацію»: Закон України від 13.01.11 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 10.

4. Гелич Ю.О. Про поняття «інформаційно-правових гарантій таємниці особистого життя людини» / Ю.О. Гелич // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 2 (170). – С. 27– 30.

5. Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : Закон України від 09.01.07 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – С. 102.

6. Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 08.07.09 р. № 514/2009 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 52.

Бабич Олег Григорович

студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Сарана Сергій Володимирович

к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день, враховуючи особливості тенденцій становлення і розвитку державної влади в Україні, актуально постає потреба більш детального вивчення питань державотворення в нашій країні, зокрема у фінансово-правовому аспекті. Враховуючи це і виходячи з об'єктивних підстав державної діяльності не останню роль у цьому процесі відіграє економічна ситуація в державі та стан фінансової системи України.

Однією з найважливіших реформ, які зараз проходять в Україні, безсумнівно, є – реформа децентралізації. Так, питання розширення прав і повноважень у системі органів місцевого самоврядування в Україні не є новим. Спроби підвищити рівень суспільних послуг, якість життя, впровадити стратегічний місцевий розвиток та покращити економічну ситуацію у регіонах останнім часом робилися неодноразово. Найпоширенішим варіантом вирішення цього питання виступають чисельні нормативно-правові акти, які регулюють питання місцевого самоврядування: Конституція України, Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», інші закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, якими ратифікована Європейська хартія місцевого самоврядування, затверджені Концепції адміністративної реформи та державної регіональної політики, Програма державної підтримки місцевого самоврядування в Україні, Бюджетний і Податковий кодекси України, Національна стратегія соціального й економічного розвитку тощо, які гарантують певною мірою урахування інтересів територіальних громад. Здійснені заходи заклали підвалини формування організаційно-правових, матеріальних і фінансових засад місцевого самоврядування, становлення його інститутів, вдосконалення міжбюджетних відносин. Проте в умовах практичної площини створена система територіальної організації влади продемонструвала неспроможність результативно впливати на економічний, соціальний та культурний розвиток території [1, с. 197]. В умовах постійної трансформації політичної системи стратегії, концепції, програми реформування державних фінансів, економіки загалом не призвели до суттєвих змін «права і реальної здатності органів місцевого самоврядування регламентувати значну частину державних справ і управляти нею, діючи в межах закону, під свою відповідальність та в інтересах місцевого населення» [2, с. 87].

Незалежній Україні доводиться створювати якісно нову фінансову систему, яка б була позбавлена всіх негативних меж попередньої, яка б стимулювала високоефективну працю, ліквідувала будь-яку форму експлуатації людини, яка стала б знаряддям перебудови демократичного соціально справедливого суспільства, підйому життєвого рівня народу [3].

Так, 16 вересня 2014 року свій вибір Україна закріпила ратифікацією Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Серед ключових реформ, які дозволять реалізувати на практиці Угоду про асоціацію України та ЄС, безумовно, є децентралізація державного управління. Відомо, що децентралізація влади є невід'ємною часткою існування демократичного суспільства. Децентралізація зумовлена прагненням України до підвищення рівня забезпечення та надання державних стандартів та послуг, усунення економічної нестабільності, прискорення соціального та економічного розвитку держави. Демократично розвинені країни пройшли цей процес у різні часи. Тому питання проведення децентралізації на сучасному етапі реформування системи управління Україною нерозривно пов'язано з теоретичним розумінням самого поняття та історичним досвідом цих процесів. Децентралізація влади в розумінні фінансистів є бюджетна децентралізація (або децентралізація фінансових ресурсів).

Чинна теорія фіскального федералізму розглядає питання, що ж краще: бюджетна централізація чи децентралізація, а також стверджує, що будь-які децентралізаційні процеси відображують складну схему взаємовідносин між бюджетами різних рівнів. На жаль, поки науковці (ні економісти, ні юристи) не розкрили критерію визначення оптимального рівня централізації чи децентралізації бюджетних коштів для формування доходних частин Державного та місцевих бюджетів [4, с. 149]. Саме економічна теорія фіскального федералізму повинна дати відповідь на це запитання. Критичний аналіз визначення поняття «децентралізація» у працях багатьох науковців доводить, що децентралізацією є комплекс явищ, складові якого різні науковці

визначають неоднаково. Але, незважаючи на різні погляди щодо визначення поняття децентралізації, слід підтримати думку про те, що основоположним є визначення її у світлі взаємозв'язків між центральним та місцевими органами влади, про їх різні повноваження (фіскальні, політичні адміністративні тощо).

Фінансова децентралізація – це процес розподілу функцій, фінансових ресурсів і відповідальності за їх використання між центральним і місцевим органом управління. У зарубіжних країнах замість фінансової використовують термін фіскальна децентралізація. Основоположником останньої ідеї був американський економіст Ч. Тібо, який говорив, що саме фіскальна децентралізація дає змогу місцевим органам управління отримувати автономію щодо фінансування та забезпечення населення суспільними й громадськими послугами. Він довів, що лише при фіскальній автономії місцевих органів управління публічні видатки відповідатимуть індивідуальним уподобанням споживачів згідно з їхніми потребам [5, с. 77].

За останні кілька років в Україні відбулися значні зміни в системі становлення і розвитку державної влади, які мали значний вплив і на фінансову систему. Значна кількість реформ, що проводяться на даний момент мають фактично безповоротний вплив який охоплює і фінансові аспекти державотворення. В Україні активно відбувається обговорення процесу децентралізації, послідовно, з достатньо повною нормативною законодавчою розробкою цього процесу, що є позитивним кроком України в історичному розвитку, як місцевості, так і держави. Правове регулювання фінансової діяльності місцевих органів самоврядування в умовах змін міжбюджетних відносин потребує в подальшому розвитку з метою створення чіткого фінансово-правового механізму фінансової системи України. Основним елементом у якій, має стати саме фінансова децентралізація, через передачу основних фінансових ресурсів в розпорядження місцевих громад.

Таким чином, фінансовий аспект становлення і розвитку державної влади в Україні переважно має проявлятися у децентралізації фінансових ресурсів, основна частина яких має спрямовуватися на місця, до територіальних громад, які мають змогу найбільш ефективно та з врахуванням інтересів усієї громади розпорядитися такими фінансовими ресурсами. А це загалом дозволить у подальшому прискорити розвиток територіальних громад, а через них і держави в цілому. Також, варто акцентувати увагу на тому, що налагодження партнерських стосунків між органами державної влади та місцевого самоврядування у процесі децентралізації влади потребує подальшого вивчення питання щодо отримання та використання додаткових фінансових ресурсів для потреб місцевих громад.

Список використаних джерел:

1. Таукешева Т.Д. Децентралізація влади в Україні: фінансовий аспект / Таукешева Т.Д. // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – № 1(72). – С. 196–201.
2. Децентралізація та ефективне місцеве самоврядування: навчальний посібник для посадовців місцевих та регіональних органів влади та фахівців з розвитку місцевого самоврядування. – К. : ПРООН/МПВСР, 2007. – 269 с.
3. Макогончук К. Особливості становлення і розвитку фінансової системи України / К. Макогончук. – Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://naub.ua.edu.ua/2012/osoblyvosti-stanovlennya-i-rozvytku-finansovoji-systemy-ukrajiny/>
4. Хамініч С.Ю. Особливості фіскальної децентралізації в умовах розвитку національного господарства України / С.Ю. Хамініч, В.М. Климова // Вісник Дніпропетровського університету. – 2011. – Вип. 5(2). – С. 148–158.
5. Устинова І.П. Фінансово-правові аспекти децентралізації державного управління в Україні в сучасних

умовах / І.П. Устинова // Юридичний вісник. – 2015 . – № 3(36). – С. 77–81 .

Боряк Марина Олексіївна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
завідувач кафедри правознавства, к.ю.н., доцент
Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Сьогодні Україна і її законодавство все більше наближаються до цивілізованих стандартів у сфері прав людини, що передбачає у межах змін, які відбуваються у реформуванні системи судочинства, удосконалення всіх сфер законодавства, у тому числі й господарсько-процесуального та норм, якими врегульовано судово-експертну діяльність.

У зв'язку із переходом до ринкових умов господарські відносини ускладнюються, а між суб'єктами господарювання часто виникають правові конфлікти, що збільшує кількість судових справ. Це пов'язане з недосконалістю законодавства, недостатнім рівнем правосвідомості в державі і складністю економічних стосунків. Важливою проблемою є можливість використання новітніх технологій у процесі доказування, зокрема, при проведенні судових експертиз. У юридичній літературі існує чимало наукових розробок учених-процесуалістів щодо судової експертизи в господарському процесі. Але аналіз діючого законодавства свідчить, що законодавча база для проведення судових експертиз є недосконалою. Це обумовлює актуальність

дослідження питань, пов'язаних із проведенням судових експертиз при розгляді господарських справ.

Доказування завжди виступає важливою складовою частиною правосуддя по господарських справах. Суд обґрунтовує рішення лише на тих доказах, що були досліджені в судовому засіданні. Згідно зі статтею 32 ГПК України, доказами у справі є будь-які фактичні дані, на підставі яких господарський суд у визначеному законом порядку встановлює наявність чи відсутність обставин, на яких ґрунтуються вимоги і заперечення сторін, а також інші обставини, які мають значення для справи. Ці дані встановлюються, зокрема, висновками судових експертів [1].

Для призначення судової експертизи повинні бути вагомі підстави, коли дійсно існує потреба в спеціальних знаннях для встановлення даних, що входять до предмета доказування. Експерт може давати відповіді на підставі спеціальних пізнань, і експертиза проводиться тільки з питань фактів, а не права. Збирання й дослідження доказів у господарському процесі нерозривно пов'язане з використанням спеціальних знань. Відповідно до ст. 41 ГПК України для роз'яснення питань, що виникають при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу [1]. Із змісту ч. 1 ст. 41 ГПК випливає, що експертиза призначається для роз'яснення не будь-яких питань, а лише таких, які потребують спеціальних знань. Господарсько-процесуальне законодавство не розкриває поняття «судова експертиза», обмежуючись лише в ст. 41 ГПК, присвяченій призначенню й проведенню судової експертизи, вказівкою на те, що експертиза призначається у випадках, коли для вирішення певних питань при провадженні в справі потрібні спеціальні знання.

Відповідно до п. 2 ст. 12 Закону України «Про судову експертизу», судовий експерт зобов'язаний, зокрема, на вимогу суду дати роз'яснення щодо даного ним висновку [2]. Із даної норми Закону випливає, що роз'яснення експертом надаються на вимогу суду щодо зробленого експертного висновку. У контексті

питання, що розглядається, можна зазначити, що експерт на основі спеціальних знань проводить дослідження, в ході якого встановлюються факти, що знаходить своє висвітлення у письмовому висновку. Відповідно до вимог п. 2 ст. 12 Закону, у судовому засіданні експерт на вимогу суду дає роз'яснення щодо наданого ним висновку. З урахуванням наведеного, на мою думку, ч. 1 ст. 41 ГПК України повинна мати наступну редакцію: «Для встановлення певних обставин справи (фактів), що можуть мати значення при вирішенні господарського спору і потребують спеціальних знань, господарський суд призначає судову експертизу». Висновок експерта для суду не є обов'язковим і оцінюється за правилами, встановленими ст. 43 ГПК України [1]. Тому ст. 1 Закону потребує вдосконалення та більше відповідатиме сутності й характеру аналізованого процесуального явища у такій редакції: «Судова експертиза – це спеціальне дослідження, яке призначається ухвалою суду в порядку, передбаченому процесуальними законом, та проводиться експертом із метою встановлення обставин (фактів), що мають значення для справи та потребують застосування спеціальних знань».

Офіційне визначення поняття судова експертиза наводиться в ст. 1 Закону України «Про судову експертизу»: судова експертиза – це дослідження експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, досудового та судового слідства [2]. Наведене формулювання містить певні недоліки. Так, воно не розкриває поняття «експерт» і не визначає поняття «спеціальні знання». Експертизою, на думку М.Й. Штефана, є дослідження на вимогу суду поданих ним об'єктів, яке проводиться експертами, які мають спеціальні знання, на науковій основі з метою одержання даних про факти, що мають значення для правильного вирішення справи [12, с. 307]. Аналогічної точки зору дотримуються М.К. Треушніков, С.С. Бичкова й інші науковці [11, с. 189; 6, с. 137]. Розвиваючи висловлені думки, Т.В. Сахнова відзначала, що судовою

експертизою є спеціальне дослідження, що призначається ухвалою суду за наявності загальної та спеціальної підстав, яке проводиться досвідченою особою – експертом, у певній процесуальній формі для отримання судового доказу у справі [9, с.47]. Такі науковці, як С.С. Бичкова і А.О. Власов, правильно визначають експертизу як дослідження, адже за своєю суттю експертиза є саме процесом пізнання обставин дійсності [6, с. 137; 8, с. 189].

Поняття «спеціальні знання», які необхідні для експертного дослідження, вживається як у ГПК України, так і тексті Закону при визначенні поняття судової експертизи. Закон, припускаючи можливість застосування спеціальних знань, не розкриває сутності цього поняття. Діючий процесуальний закон не містить посилань щодо того, хто може бути ініціатором питання щодо проведення судової експертизи. Лише в діючому ГПК України зазначено, що учасники судового процесу мають право пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом.

Спеціаліст – це особа, яка володіє знаннями, необхідними для забезпечення ефективного огляду чи іншої процесуальної дії. Участь спеціаліста як самостійного суб'єкта судочинства не передбачається ГПК України. Лише в ст. 30 ГПК йдеться про те, що в судовому процесі можуть брати участь посадові особи та інші працівники підприємств, установ, організацій, державних та інших органів, коли їх викликано для дачі пояснень з питань, що виникають під час розгляду справи [1]. Практика господарського судочинства йде тим шляхом, що залучає як спеціалістів цих посадових осіб для надання консультативно-допоміжної та довідкової допомоги.

Згідно з п. 10 роз'яснення президії Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» від 11.11. 1998 р., особа набуває права та несе обов'язки експерта після оголошення (вручення) їй ухвали про призначення експертизи та попередження про відповідальність [4]. Невиконання цих вимог робить неможливим використання

висновку експерта як доказу у справі. Таким чином, для набуття доказової сили експертний висновок повинен відповідати таким умовам: призначення експертизи повинно бути здійснено ухвалою суду відповідно до вимог ГПК України; експерт попереджений про кримінальну відповідальність за дачу явно неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків.

Відповідно до п. 3 Роз'яснення президії Вищого арбітражного суду України «Про деякі питання практики призначення судової експертизи» від 11 листопада 1998 р., учасники судового процесу вправі пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені експертом [4]. Проте остаточне коло питань судовому експерту визначається господарським судом. На наш погляд, твердження у роз'ясненні, що питання перед експертом можуть бути поставлені в позовній заяві або відзиві на позовну заяву, не відповідає змісту ст. ст. 54, 59 ГПК України, де містяться вимоги, яким повинні відповідати такі процесуальні документи. Призначення експертизи можливе: – за клопотанням сторін, третіх осіб, прокурора; – за власної ініціативи суду. Якщо особа подала клопотання про призначення експертизи, а інші особи проти цього заперечують, суд вирішує клопотання, виходячи з мотивів заявленого клопотання та необхідності використання спеціальних знань для встановлення обставин, що мають значення для справи [5, с.345]. Загалом поділяючи висловлену В.Е. Беяневичем позицію, хотілось би підсумувати викладене. Судова експертиза може бути призначена за клопотанням осіб, що беруть участь у справі, або за ініціативою суду. Відповідне клопотання повинно бути у письмовому вигляді або заявлено усно при розгляді справи.

На нашу думку, редакція ст. 41 ГПК України потребує вдосконалення. У тексті закону має бути відображено, що судова експертиза може бути призначена за клопотанням осіб, що беруть участь у справі, або за ініціативою суду. Аналіз ч. 2 ст. 41 ГПК України, де зазначено, що учасники судового процесу мають право

пропонувати господарському суду питання, які мають бути роз'яснені судовим експертом, викликає певне заперечення. У довіднику з підготовки матеріалів, що направляються на судову експертизу арбітражними судами вказано, що в ухвалі про призначення експертизи зазначаються, зокрема, питання, поставлені експертові. При цьому, питання, що ставляться перед експертом, мають бути чітко сформульовані і розташовані у певній послідовності. Вони не повинні виходити за межі компетенції експертів.

Таким чином, про призначення судової експертизи суд повинен винести ухвалу, яка має містити перелік питань, що ставляться перед експертом. Після проведення дослідження експерт надає суду висновок. Цей висновок повинен бути приєднаний до матеріалів справи. Лише потім, відповідно до п. 2 ст. 12 Закону, на вимогу суду експерт дає роз'яснення щодо даного ним висновку. Тому в редакцію ч.2 ст.41 ГПК України необхідно внести відповідні зміни. У цій нормі повинно бути сформульовано, що «Коло й зміст питань, які ставляться перед експертом, визначаються господарським судом і формулюються в ухвалі суду. Особи, що беруть участь у справі, вправі надати суду питання, які можуть бути поставлені перед експертом». Ураховуючи наведене, до п.2 ст.12 Закону необхідно внести доповнення, передбачивши, що експерт зобов'язаний дати роз'яснення щодо даного ним висновку і на вимогу осіб, що беруть участь у справі [10, С.212].

Отже, судова експертиза – це спосіб дослідження фактичної інформації, доказів із метою отримання нових доказів. Вона не існує поза процесуальною формою, тобто не можна отримати висновок експерта як джерело доказів, якщо при провадженні експертизи були допущені принципи порушення будь-якої процесуальної норми при призначенні та/або проведенні експертизи. Значення судової експертизи у господарському процесі в самому загальному вигляді зводиться до такого: висновок експерта є джерелом доказової інформації; за допомогою судової експертизи з'ясовують походження й причинні зв'язки

окремих фактів; судова експертиза дає можливість встановити факти, які мають юридичне значення; судова експертиза допомагає дати правильну юридичну оцінку факту, явищу.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс: від 19.02.2016 / Відомості Верховної Ради України//Електронний ресурс. – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/page2>

2. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 р // ВВР України. – 1994. – № 28. – С. 232.

3. Про деякі питання практики призначення судової експертизи: Роз'яснення президії Вищого арбітражного суду України від 11.11.1998 р. № 02-5/424 // Господарське судочинство в Україні: правові засади та судова практика. - К.: Концерн «Видавничий Дім «ІнЮре», 2004. – 772 с.

4. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом Міністерства юстиції від 15.07.2008 р. № 1198/5 // ОВУ. – 2008 р. – № 54. – С. 53.

5. Беянович В. Е. Господарський процесуальний кодекс України: Наук.-практ. комент. – Вид. 3-е. – К.: Видавництво «Юстиніан», 2008. – 872 с.

6. Бичкова С. С. Цивільне процесуальне право України: навч. посіб. / За ред. С. С. Бичкової. – К.: Атіка, 2006. – 384 с.

7. Білецька Л. Доказування у господарському процесі / Л. Білецька // Слово національної школи суддів України. – 2013. – №3. – С.58.

8. Власова А. А. Особенности доказывания в судопроизводстве: науч.-практ. пособ. / Под ред. А.А. Власова. – М.: Экзамен, 2004. – 320 с.

9. Сахнова Т. В. Судебная экспертиза. – М.: Городец, 2000. – 368 с.

10. Степанова Т. В. Деякі проблеми здійснення експертизи в господарському процесі / Т.В. Степанова // Вісник господарського судочинства. – 2001. – №3. – С.212

11. Треушников М. К. Судебные доказательства / М.К. Треушников. – М.: Городец, 2004. – 272 с.

12. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: академ. курс / М. Й. Штефан. – К.: Ін Юре, 2005. – 624 с.

Головань Іван Володимирович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Бова Євген Юрійович
адвокат, к. ю. н., доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЛЮСТРАЦІЇ У СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ

Сьогодні Україна стоїть на порозі кардинальних змін. Ситуація, що склалася за останні півроку змусила замислитись багатьох. В українського народу нарешті почала визрівати громадська позиція та достатньо великий відсоток населення проявив свою громадську активність, що необхідно відзначити як надзвичайно позитивний момент на шляху становлення національної правосвідомості. Також у зв'язку з цими подіями особливої актуальності набула обрана мною тема, оскільки права і свободи громадян були неодноразово порушені та незаконно обмежені. Відповідно до частини 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини, «при здійсненні своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлені законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав

і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві».

Чисельні конференції, палкі обговорення, напружена робота правників із розробки законопроектів – це далеко не повний перелік подій, що викликані необхідністю проведення «очищення» лав української Судової влади.

У своїй роботі я хочу висвітлити процес, що відбувається на даний момент, а саме процес люстрації. Він має пряме відношення до теми «Обмеження прав і свобод», оскільки по-перше обмеження права на свободу мирних масових зібрань є однією з підстав проведення люстрації на Україні, по-друге суб'єкт люстрації зазнає обмеження права на зайняття певних державних посад. Люстрація є актуальною для аналізу і вивчення бо це новий термін, та взагалі процес, для України і відповідно жодного визначення чи пояснення в національному законодавстві він ще не знайшов. Люстрація є процесом перевірки осіб, що обіймали чи обіймають посади в державній службі на предмет вчинення ними протиправних дій, зловживань, порушення прав людини, громадянина тощо. Така перевірка у випадку виявлення тих чи інших фактів може мати наслідком застосування передбачених правових санкцій – заборон, обмежень тощо. За останні 70 років чимало європейських держав пройшли шлях власного «жертвоприношення», тобто люстрації. Це денацифікація постгітлерівської Німеччини наприкінці 1940-х, посткомуністична люстрація Чехії чи Польщі, «лагідна» люстрація в Словаччині чи Угорщині, або невдала спроба такої у Болгарії. Хоч комуністичний режим в Україні повалено ще в 1991 році, але протягом 23 років суспільство, а, можливо, політики, не були готові до такої люстрації. Однак, наприкінці лютого 2014 року з перемогою революції «гідності» в Україні питання проведення люстрації постало як одне з найактуальніших. Хоч до класичної та повної люстрації органів влади та й суспільства загалом ще далеко, однак процес такої в Україні розпочався – 9 квітня Верховною Радою

України прийнято Закон України «Про відновлення довіри до судової влади в Україні» [5].

Ідея закону полягає в тому, що створюється спеціальна тимчасова комісія, яка складатиметься з п'ятнадцяти чоловік, п'ять із яких призначатиме пленум Верховного Суду, п'ять осіб – урядові уповноважені по боротьбі з корупцією, і ще п'ять чоловік призначає Парламент. Причому десять чоловік повинні бути представниками громадськості. За якою процедурою вони будуть вибиратися, законом прямо не вказано.

Згідно з Конституцією України, звільнити суддю може тільки Вища рада юстиції чи Вища кваліфікаційна комісія суддів. І фактично тимчасова комісія тільки вивчає, ініціює Люстраційний процедуру, роблячи один із трьох висновків: про те, що насправді суддя не підлягає люстрації або ж що він повинен бути звільнений, і тоді його справа подається у ВРЮ або ВККС, або що в діях судді проглядаються ознаки завідомо неправосудного рішення, злочину, і тоді цей комітет передає свій висновок до Генеральної прокуратури України. Тобто комітет приймає рішення, які мають рекомендаційний характер.

Але помилкою законодавців є те, що згідно Хартії Ради Європи про незалежність суддів будь-який орган, який розглядає справу судді і виносить якесь рішення з цього приводу, повинен більш ніж наполовину складатися із суддів [6].

За законом цього немає. Це можна виправити єдиним чином: якщо представники громадськості призначатимуться парламентом або уповноваженими по боротьбі з корупцією з колишніх суддів. Тільки таким чином можна забезпечити цей міжнародний стандарт.

Між іншим, практика Європейського суду розглядає люстраційні справи саме в контексті кримінального переслідування. Проте, в Україні ця практика, в основному, адміністративна і, безумовно, люстрація – це акт, який суттєво обмежує права людини, це потрібно ясно і чітко розуміти. Також потрібно ясно і чітко розуміти, що досить груба люстрація

порушує один з основоположних принципів – заборона принципу колективної провини. Вона повинна бути виключно індивідуальна. Не можна колективно, тільки за те, що люди займають якусь певну посаду, їх масово з цієї посади звільняти.

Одна з найбільших проблем в Україні сьогодні – це зробити судову реформу так, щоб судді були незалежними.

І абсолютно зрозуміло бажання суспільства провести очищення судової системи, оскільки одна з найбільших проблем в Україні сьогодні – це зробити судову реформу так, щоб судді були незалежними, щоб судова система була справедливою. Щоб була довіра до влади, і в той же час щоб вона не «законсервувалась» у такому варіанті, коли будуть прийматися рішення корупційного характеру за замовленням і на це не буде можливо ніяк вплинути.

На яких же засадничих принципах і в якому порядку має відбуватися оновлення суддівського корпусу?

Адже сьогодні в українських реаліях будь-яке реформування судової системи приречене на провал за умови, що персональний склад судової гілки влади не буде «оздоровлений» шляхом звільнення з посад непрофесійних, корумпованих суддів, кількість яких, на жаль, за останні чотири роки значно збільшилася.

При цьому необхідно зрозуміти, що оновлення суддівського корпусу є досить делікатним процесом, який вимагає виваженості та суворого дотримання вимог закону. Інакше судова система України ризикує втратити тих чесних та професійних суддів, які в ній залишилися.

Необхідно констатувати, що перші результати люстрації українських суддів невтішні. На закон про відновлення довіри до суду, який почав діяти з 10 квітня, покладали великі надії. Адже він надавав суддям право самим обирати собі нових незаангажованих керівників та кардинально змінити роботу своїх структур.

За два тижні трудові збори пройшли в більшості з восьмиста судів, які діють в Україні, але змінити собі керівника наважилися далеко не всі. На керівні посади, після автоматичного звільнення,

що було передбаченого новим законом, часто знову повертаються люди, заплямовані корупцією, каже експерт Центру політико-правових реформ Роман Куйбіда. «Ми спостерігаємо намагання колишніх голів судів і їхніх заступників знову обійняти ці посади. У багатьох судах колективи суддів були підібрані саме колишнім головою і вони досі їх контролюють», – переконаний експерт. Він вказує на те, що рядові судді не проявляли активність, аби змінити своє керівництво через страх цькування чи небажання змін. Він наголошує, що старі керівники знову тиснуть на своїх підлеглих та купують їхні голоси задля повернення на посади. «У законі не були враховані справжні реалії українських судів. Депутатам варто було передбачити норму, яка забороняла б обіймати керівні посади тим, хто їх вже займав» [4].

Люстрація передбачає два аспекти – звільнення з посади та обмеження права займати певні державні посади. Щодо першого аспекту треба звернутись до ч.5 ст.126, де вказано 9 підстав при наявності яких суддю може бути звільнено з посади органом який його обрав або призначив. Єдиною підставою, за яку можна зачепитися є – порушення суддею присяги, відповідно до якої – суддя, повинен об'єктивно, безсторонньо, неупереджено, незалежно та справедливо здійснювати правосуддя, підкоряючись лише закону та керуючись принципом верховенства права. Отже, звільнення можливе за результатами розгляду дисциплінарної справи відповідними органами (ВККСУ, ВРЮ). Дисциплінарну справу може бути порушено в наслідок надходження скарги у якій має бути чітко вказано одну з підстав передбачених статтею 83 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», скаргу може подавати будь хто кому відомі факти перераховані статтею 83 (ст.84 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів»). Тож маємо чіткий механізм та підстави звільнення судді з посади. І для можливості звільнення судді в наслідок «рішення органу люстрації про визнання особи люстрованою». Вище згадані законопроекти потрібно вносити чисельні зміни в чинне законодавство. Другий аспект – заборона займати державні посади, також викликає безліч

сумнівів. Аргументую цю позицію наступним – згідно з ч.3 ст.22 – «при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту й обсягу існуючих прав і свобод». Обмеження права на зайняття певної посади є очевидним звуженням прав особи (я вважаю що це навіть не потребує рішення КСУ у зв'язку з очевидністю).

Упевнений, що люстрація має проводитися виключно за законом. Не можна просто так взяти і скласти якийсь люстраційний список. Закон повинен визначити – за якими критеріями люди повинні бути відсторонені від влади. Наприклад, причетність до організації масових вбивств або притягнення до відповідальності за корупційні діяння. Тоді всі, хто притягувався за корупцію, в не залежності від приналежності до тієї чи іншої партії або терміну перебування у владі, повинні бути від неї відсторонені.

Є ще важливий крок, який потрібно зробити для очищення правосуддя. Дійсно існують органи, які повинні займатися підбором суддів, контролем і забезпеченням справжнього правосуддя – це Вища рада юстиції та Вища кваліфікаційна комісія суддів. Але, на жаль, багато років це були органи, за допомогою яких влада контролювала суддів. І, до речі, за цим законом вони так само повністю підпали під звільнення. А тому, для дійсно цим важливим кроком є саме обрання до цих органів людей із ідеальною репутацією та з великим розумінням системи правосуддя.

Список використаних джерел:

1. Про судоустрій і статус суддів Закон від 07.07.2010 № 2453-VI. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2453-17>.

2. Висновок Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) від 16 березня 2010 року CDL-AD(2010)003. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C DL-AD\(2010\)003-ukr](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=C DL-AD(2010)003-ukr).

3. Експерти критично оцінили проведення люстрації суддів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/ukr/news/eksperti_kritichno_otstinili_provedennya_lyustratsii_suddiv_1930005].

4. «Люстрація» у *Британській енциклопедії*. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Люстрація>.

5. Люстрація суддів в Україні буксує. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.de/люстрація-суддів-в-україні-буксує/a-17591161>

6. Про відновлення довіри до судової влади в Україні» Закон від 08.04.2014 № 1188-VII. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1188-18>].

7. Пояснювальна записка до Європейської хартії про статус суддів (Модельний кодекс). Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_a46].

8. Справа «Олександр Волков проти України» (Заява № 21722/11) Європейський суд з прав людини, Міжнародні суди; Рішення, Справа, Заява [...] від 09.01.2013. Офіційний сайт Верховної ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_947.

Гординський Антон Володимирович,
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавського інституту економіки і права

Науковий керівник:

Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА

Проблема визначення переліку та змісту принципів тієї або іншої галузі права завжди знаходилася в центрі уваги вчених-юристів. Не були винятком і принципи господарського права, які історично склалися і неодноразово розглядалися в юридичній науці радянського періоду [1, с.89; 2, с.26]. Безумовно, що принципи, на яких ґрунтується господарське право України, докорінно відрізняються від принципів господарського права періоду соціалістичного господарювання, до яких відносили: єдність політичного і господарського керівництва, ведення господарської діяльності на основі соціалістичної власності, демократичний централізм, плановість, господарський розрахунок, постійне удосконалення форм і методів керівництва економікою, соціалістичну законність у господарських відносинах [3, с.24]. Зміни, що відбулися у формуванні принципів господарського права (зокрема, в їхніх назвах і змісті), зумовлені, передусім, трансформацією відносин власності в нашій країні, зменшенням впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання, орієнтацією на побудову ринкової економіки і, відповідно, впровадженням ринкових інструментів, застосування яких в умовах планової соціалістичної економіки з її адміністративно-командною системою управління було просто неможливим. Незважаючи на те, що принципи господарського права, як загальні керівні засади, що визначають характер організації діяльності

суб'єктів господарювання та інших учасників господарських відносин, сприяють з'ясуванню суті і значення тих або інших норм господарського законодавства, їх правильному тлумаченню і застосуванню, вирішенню питань у разі відсутності відповідної норми [4, с.14], стан наукових досліджень принципів господарського права на сьогодні неможна визнати задовільним.

Перше, що привертає до себе увагу щодо принципів господарського права – це нічим не обґрунтоване ототожнення поняття «принципи господарського права» з схожими, проте не тотожними поняттями – «загальні принципи господарювання» та «принципи правового регулювання господарської діяльності» [5, с.37]. Іншими авторами також пропонується розглядати як принципи господарського права, закріплені у ст.6 ГК України основні принципи господарювання [6, с. 25]. Мають місце і без підстави ототожнення інших, подібних понять. Так, С.Й. Кравчук, досить довільно відтворюючи сформульовані в літературі ознаки господарського законодавства [7, с. 36], відносить до принципів господарського законодавства: застосування комплексності нормативних актів; використання для вирішення господарських питань одно галузевих нормативних актів; регулювання діяльності множинності галузей економіки України; поєднання господарських питань із комерційним правом інших країн та міжнародними договорами [8, с. 8]. В іншій своїй праці він ці ж «принципи», які насправді є ознаками господарського законодавства і принципами, на яких здійснюється поєднання господарського законодавства України з комерційним правом інших країн та міжнародними договорами з господарських питань [7, с. 36], іменує вже принципами господарського права [9, с. 8].

Ще один із зазначених аспектів – визначення переліку (кола) принципів господарського права – також є дискусійним. Так, ще до прийняття Господарського кодексу України. Г.Л. Знаменський відніс до основних принципів господарського права такі принципи, як:

- свобода підприємницької діяльності, ініціативи і підприємливості в рамках суспільного господарського порядку;
- свобода руху капіталу, товарів і послуг;
- рівний захист державою прав усіх суб'єктів господарювання;
- демонополізація економіки і розвиток добросовісної конкуренції;
- обмеження втручання державних органів у господарські відносини;
- забезпечення народно господарських (національних) інтересів шляхом державної підтримки науково-технічного прогресу;
- державний і суспільний захист інтересів споживача;
- декриміналізація і детінізація економіки;
- забезпечення правопорядку і законності в господарській діяльності.

Викладені в цій статті судження щодо переліку основних галузевих принципів господарського права, їх найменування та змісту ґрунтуються на положеннях Конституції України та ГК України. Відповідні проблеми потребують поглибленого теоретичного дослідження з тим, щоб не лише сформулювати певні пропозиції законодавцеві стосовно закріплення принципів господарського права в ГК України та в інших актах господарського законодавства з урахуванням специфіки суспільних відносин, що ними регулюються. Ураховуючи вищевикладене також вважаємо, що неможна не погодитися з Г.Л. Знаменським, який зазначає, що формулювання принципів господарського права відображають основну суть, (ідею) господарського права, що слугує однією з підстав для відмінності його від інших галузей права.

Список використаних джерел:

1. Тадевосян В.С. Обосновных принципах социалистического хозяйствования // Советское государство и право. – 1966. – №10. – С.89–92.
2. Хозяйственное право. Общие положения / Под. ред. В.В. Лаптева. – М.: Наука, 1983. – 287 с.
3. Хозяйственное право: учебник / Под. ред. В.В. Лаптева. – М.: Юрид.лит., 1983. – 528 с.
4. Советское хозяйственное право /под. общ. ред. И.Г. Побирченко. – К.: Вища школа, 1985. – 335с.
5. Мілаш В.С. Господарське право: курс лекцій: у 2ч. – Х.: Право, 2014. – 496 с.
6. Хозяйственное право Украины: учебник / Под.ред. А.С. Васильева, О.П. Подцерковного. –Х.: ООО «Одиссей», 2011. – 464 с.
7. Щербина В.С. Господарське право України: навч. посібник, перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 592 с.
8. Кравчук С.Й. Господарське законодавство України.– Хмельницький: ТУП, 2003. – 222 с.
9. Кравчук С.Й. Господарське право України: навчальний посібник.– К.: Кондор, 2007. – 264 с.
10. Хозяйственное право: учебник / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, К.С. Хахулинаи др.; под. ред. Мамутова В.К. – К.: Юринком Интер, 2002. – 912 с.

Гришко Марина Геннадіївна
студентка 5 курсу, спеціальності «Право»
Полтавського інституту економіки і права

Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ УТВОРЕННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЇ ФІЛІЙ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ІЗ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ

Правовий режим заснування філій іноземних компаній є менш сприятливим у порівнянні з заснуванням філій національних юридичних осіб, що є порушенням узятих на себе зобов'язань відповідно до ч.2 ст.30 та ст.32 Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами від 16 червня 1994 р. (далі — УПС), а також положень ч. 1 ст. 88 Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом (далі — УАЄС) (яка фактично є договором- правонаступником УПС) щодо найбільш сприятливого режиму заснування філій компаній ЄС в Україні. Це пояснюється наступним.

Відповідно до ч.4 ст.4 Закону України (далі — ЗУ) «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» відокремлені підрозділи (філії, представництва) юридичної особи-резидента не підлягають державній реєстрації. Водночас відомості про відокремлені підрозділи підлягають включенню до Єдиного державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців (далі — ЄДР). Відповідно до ч.3 ст.28 ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» виконавчий орган юридичної особи або уповноважена ним особа зобов'язані подати (надіслати поштовим

відправленням з описом вкладення) державному реєстратору за місцезнаходженням юридичної особи заповнену реєстраційну картку про створення відокремленого підрозділу та рішення органу управління юридичної особи про створення відокремленого підрозділу.

Будь-який збір за включення відомостей про відокремлені підрозділи до ЄДР не стягується. Згідно з ч.9 ст.28 ЗУ «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців» необхідно передати відповідні відомості про відокремлені підрозділи юридичної особи органам статистики, доходів і зборів, Пенсійного фонду України за місцезнаходженням юридичної особи та за місцезнаходженням відокремленого підрозділу. Відповідно до п.64.1 Податкового кодексу України (далі — ПК) взяття на облік відокремленого підрозділу чи відокремлених підрозділів як платників податків і зборів у контролюючих органах здійснюється на підставі відомостей із реєстраційної картки, наданих державним реєстратором.

Менш сприятливі умови встановлені для заснування в Україні філій іноземних компаній. По-перше, загальний порядок легалізації філій іноземних суб'єктів господарювання в Україні взагалі не передбачений. Право на легалізацію філій мають лише окремі суб'єкти господарювання відповідно до спеціальних законів: наприклад, ст.24 ЗУ «Про банки і банківську діяльність» передбачені підстави та порядок акредитації філій іноземного банку; ст.2 ЗУ «Про страхування» передбачена реєстрація філій страховиків-нерезидентів.

По-друге, п.14.1.193 ПК закріплює поняття «постійне представництво», під яким розуміється «постійне місце діяльності, через яке повністю або частково проводиться господарська діяльність нерезидента в Україні, зокрема: місце управління; філія; офіс; фабрика; майстерня; установка або споруда для розвідки природних ресурсів; шахта, нафтова/газова свердловина, кар'єр чи будь-яке інше місце видобутку природних ресурсів; склад або приміщення, що використовується для доставки товарів, сервер».

Незважаючи на фактичне визначення у ПК постійного представництва як об'єкта права, воно в інших положеннях ПК наділяється ознаками суб'єкта права та прирівнюється до роботодавця (п.14.1.222 ПК) та особи (п.14.1.139 ПК). Відповідно до п.133.3 ПК постійне представництво до початку своєї господарської діяльності зобов'язане стати на облік у контролюючому органі. Згідно з п.64.5 ПК підставою для взяття на облік (внесення змін, перереєстрації) відокремленого підрозділу іноземної компанії, організації, у тому числі постійного представництва нерезидента, є належна акредитація (реєстрація, легалізація) такого підрозділу на території України згідно із законом. Таким чином, для взяття на облік в органах державної фіскальної служби відокремленого підрозділу іноземної компанії (в т. ч. такого, що має ознаки філій, відповідно до положень УПС) вказаний підрозділ повинен бути належним чином легалізований в Україні. Ураховуючи, що загальний порядок легалізації філій іноземних компаній в Україні відсутній, єдиним шляхом легалізації відокремлених підрозділів, які мають ознаку філії, є реєстрація їх як представництв іноземних суб'єктів господарювання відповідно до положень ст. 5 ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність» та Інструкції про порядок реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні, затвердженої наказом Міністерства зовнішніх економічних зв'язків і торгівлі України № 30 від 18 січня 1996 р.

Законодавством України встановлена плата в розмірі 2500 доларів США за реєстрацію представництва іноземного суб'єктів господарської діяльності, тоді як внесення даних про відокремлений підрозділ національної юридичної особи до ЄДР є безкоштовним [1, с.522].

Слід додати, що поряд із суто дискримінаційним характером, стягнення відповідної плати є порушенням ч.2 ст.30 УПС. Про складний і неефективний порядок державної реєстрації відокремлених підрозділів (представництв) іноземних суб'єктів

господарювання зазначають також у відповідних працях О. П. Загнітко та В. А. Малига [2], а також В. І. Крат [3].

Ще одним проявом менш сприятливого режиму для реєстрації філій (у розумінні філії у ст.32 УПС) іноземних суб'єктів господарювання є необхідність особистого звернення вказаними суб'єктами до органів державної фіскальної служби з метою реєстрації їх як постійних представництв, тоді як реєстрація відокремлених підрозділів національних суб'єктів господарювання здійснюється «автоматично», шляхом передання відповідних відомостей державним реєстратором із ЄДР до відповідного органу державної фіскальної служби.

Таким чином, можна свідчити про наявність порушення Україною зобов'язання, що випливає з пункту а) ч.2 ст.30 УПС відносно заснування філій іноземними компаніями відповідно до законодавства України. Слід зауважити, що вказана проблема є актуальною й у зв'язку з майбутнім набранням чинності УАЕС, ч. 1 ст. 88 якої містить аналогічну вимогу стосовно режиму заснування дочірніх підприємств, філій і представництв юридичних осіб із ЄС.

У своїй праці І. Щербак пропонує припинити дію Інструкції про порядок реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні [4, с.56]. Однак це не усуне прогалину, пов'язану з відсутністю порядку реєстрації філій іноземних компаній в Україні, крім того, суперечитиме ст.5 ЗУ «Про зовнішньоекономічну діяльність», що передбачає реєстрацію представництв іноземних компаній в Україні.

Із метою вирішення вищевказаної проблеми дискримінаційної при заснуванні філій компаній ЄС в Україні необхідно зробити наступні кроки:

1) законодавчо встановити загальний порядок реєстрації філій іноземних компаній (який на теперішній час відсутній) із метою в т. ч. розмежування їх із представництвами, які згідно з концепцією розмежування філій і представництв за законодавством України не здійснюють господарську діяльність;

2) установити однопроцедурний порядок реєстрації структурних підрозділів (як філій, так і представництв) іноземних компаній, що буде полягати виключно в поданні заяви чи аналогічного документу, що підтверджує волевиявлення іноземної компанії на реєстрацію філії в Україні, та документів, що підтверджують правосуб'єктність іноземної компанії. Указаний порядок повинен включати автоматичну реєстрацію в органах державної фіскальної служби та інших органах (аналогічно відповідній легалізаційній процедурі філій національних юридичних осіб).

Список використаних джерел:

1. Драпайло Ю.З. Правові проблеми реєстрації представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні / Ю. З. Драпайло // Правові та інституційні механізми забезпечення сталого розвитку України : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (15-16 травня 2015 р., м. Одеса) : у 2 т. / відп. ред. М. В. Афанасьева.– Одеса : Юридична література, 2015. – Т. 1.– С. 522–524.

2. Загнітко О.П. Усунення колізій законодавства щодо суб'єктів зо-внiшньоекономічної діяльності / О. П. Загнітко, В.А. Малига // Правничий часопис Донецького університету.– 2005.– № 2.– С. 60–65.

3. Крат В. І. Особливості правового регулювання філій та представництв / В. Крат // Нотаріат для вас. — 2010. — № 5. — С. 34–42.

4. Щербак І.А. Правове забезпечення зовнішньоекономічної діяльності відокремлених підрозділів підприємства / І.А. Щербак // Підприємництво, господарство і право.– 2007.– № 5.– С. 54–56.

Дрюк Оксана Володимирівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В УКРАЇНІ ТА ФРАНЦІЇ

Кожному члену суспільства повинна бути гарантована можливість жити, працювати, накопичувати майно з думкою, що в разі його смерті все придбане відійде близьким згідно з його волею або згідно із законом. Ще давнім римлянам були відомі два види спадкування: за заповітом або за законом. При цьому найдавнішим видом спадкування було спадкування без заповіту, тобто за законом.

Цивільний кодекс України 2003 року (далі – ЦК України) [1] також передбачає два види спадкування: за заповітом або за законом. У разі спадкування за заповітом воля спадкодавця виражається у заповіті. При спадкуванні за законом до спадкування закликаються особи, яких законодавець називає спадкоємцями.

Що стосується науково-правових досліджень у спадкуванні взагалі, то цією проблематикою займалися такі вчені, як О.Є. Блінков [2], І.А. Краюшкін [3], О.В. Гренкова [4], К. Бик [5]. Також ці питання викладені в підручниках цивільного та торгового права зарубіжних країн під ред. Є.А. Васильєва та А.С. Комарова [6], під ред. В.В. Безбаха і В.К. Пучинського [7], С.І. Шимона [8] та ін. В умовах становлення ринкової економіки збільшилась роль права приватної власності та порядку її спадкування, тому необхідно реформувати чинне законодавство, розробити правовий механізм, який належним чином міг би захистити права та законні

інтереси громадян, що неможливо без всебічного розгляду правової природи та особливості спадкування правових відносин. Тому метою цієї наукової праці є виявлення спорідненостей і відмінностей, які існують у правовому регулюванні спадкування в Україні та Франції. Франція вибрана для порівняння не випадково, бо, по-перше, як і Україна, вона належить до континентальної правової сім'ї, а по-друге, Франція входить до Європейського Союзу, до якого прагне й Україна.

І в Україні й у Франції правова природа спадкування закріплена в Цивільному кодексі, а саме: книга 6 «Спадкове право» ЦК України, а у Франції Титул 1 «Про спадкування» та Титул 2 «Про договори дарування та про заповіти» ЦК Франції. В Україні та Франції існують спільні підходи щодо спадкування.

1. Основним змістом правил про спадкування за законом є:

- коло спадкоємців;
- черговість спадкоємців;
- розмір спадкових часток.

2. Кожна наступна черга спадкоємців одержує право на спадкування в разі відсутності спадкоємців попередньої черги (ч.2 ст.1258 ЦК України, ст.734 ЦК Франції).

3. Існує спадкування за правом подання.

Відмінності між спадкуванням за законом в Україні та Франції полягають у такому:

1. В Україні в разі відсутності спадкоємців за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, відмови від її прийняття спадщина переходить у власність територіальної громади (ст.1277 ЦК України).

У Франції в разі відсутності спадкоємців спадщина переходить до держави, яка повинна бути введена у володіння нею згідно з ст.724 Цивільного кодексу Франції (далі – ЦК Франції) [9].

2. В Україні закріплена така черговість спадкування:

– діти спадкодавця, той із подружжя, який його пережив, та батьки;

- рідні брати, сестри, баба та дід як із боку матері, так і з боку батька;
- рідні дядько та тітка;
- особи, які проживають зі спадкодавцем однією сім'єю не менше як 5 років;
- інші родичі до шостого ступеня спорідненості та утриманці (ст.ст. 1261-1265 ЦК України).

Поняття «шостий ступінь спорідненості» невідомо широкому загалу і тому пересічний громадянин навряд чи зрозуміє зміст цього терміна. Ступінь спорідненості визначається за кількістю народжень, що віддаляють родича від спадкодавця. Отже, до шостого ступеня відповідно до доктрини цивільного права належать:

- онуки та онучки;
- правнуки та правнучки, племінники та племінниці, прабабки та прадіди;
- діти рідних племінників (двоюрідні онуки й онучки) і рідні брати та сестри діда та баби (двоюрідні дід та баба);
- діти двоюрідних братів і сестер (двоюрідні племінники і племінниці) і діти двоюрідного діда та баби (двоюрідні дядьки та тітки);
- діти двоюрідних правнуків і правнучок (двоюрідні праправнуки і праправнучки), діти двоюрідних племінників і племінниць (троюрідні онуки й онучки) і діти двоюрідного дядька і тітки (троюрідні брати і сестри).

У Франції черговість спадкування залежить від близькості кровного споріднення. За цим показником усі спадкоємці поділяються на «розряди». У разі відсутності чоловіка (або дружини), які мають право спадкування, родичі закликаються до спадкування в такому порядку:

- діти та родичі за низхідною лінією (внуки, правнуки);
- батько, мати; брати, сестри та родичі за низхідною лінією;
- родичі за висхідною лінією, крім батька та матері (дід, бабка; прадід, прабабка);

– родичі по бокових лініях, крім братів та сестер і родичів за низхідною лінією останніх (ст.734 ЦК Франції).

Як бачимо, за французьким законом, той із подружжя, який пережив спадкодавця, не віднесений до будь-якого розряду, але він наслідуює поряд із кровними родичами.

3. В Україні розмір спадкових часток за законом є рівним (ч. 1 ст.1267 ЦК України).

Натомість у Франції розмір спадкових часток дещо інший, а саме:

– якщо в померлого не залишилося ні потомства, ані сестер, ані братів, то спадщина переходить до батька та матері в рівних частках;

– якщо батько та мати померли раніше спадкодавця й у нього не залишилося потомства, то спадщина переходить до сестер і братів у рівних частках;

– якщо батько та мати переживуть померлого й в останнього не залишилось потомства, але залишились лише брати і сестри, то спадщина переходить до батька та матері – по 1/4 кожному, а частка, яка залишилася, – до братів та сестер. Але коли в живих залишився один із батьків, то йому переходить 1/4 частина, а 3/4 – до братів та сестер.

Як було зазначено вище, відповідно до ЦК Франції, той із подружжя, який пережив спадкодавця, не віднесений до будь-якої черги, і його частка в спадщині залежить від того, які родичі закликаються до спадкування. Але тому, хто пережив подружжя і наслідуює йому, необхідно:

– перебувати в зареєстрованому шлюбі із спадкоємцем за його життя;

– щоби не існувало рішення суду про встановлення режиму окремого проживання подружжя (сепарація).

Чоловік (дружина) померлого отримує:

– увесь спадок, якщо немає родичів 1-3 розряду;

– 1/2 спадку, якщо немає родичів 1 розряду, а друга половина переходить батькам померлого, якщо вони пережили його (по 1/4 кожному);

– узуфрукт (право довічного користування) на все майно, яке є, або право власності на 1/4 майна, якщо є родичі 1 розряду.

У висновку необхідно зазначити, що незважаючи на те, що при визначенні підстав спадкування законодавець віддає пріоритет спадкуванню за заповітом, але в Україні, як свідчить практика, найпоширенішим є спадкування за законом.

Викликано це, мабуть, тим, що люди недовірливо поки що ставляться до заповіту або юридичне не ознайомлені з його правовою природою і тому їм легше покластися на закон, який у першу чергу враховує близькість між родичами. Країни, які взяті для порівняльно-правового аналізу, належать до однієї правової сім'ї. І як бачимо, в Україні і Франції існує як спільне в спадкуванні за законом, так і відмінності, які дозволяють простежити, що є положення в українському законодавстві не досить розроблені або в деяких випадках краще розроблені.

У ЦК України той із подружжя, який пережив спадкодавця, належить до першої черги спадкоємців, і це цілком виправдано. Створюючи родину, ми завжди обираємо собі людину, з якою прагнемо прожити життя, і ця людина стає близьким родичем, хоча і не кровним.

Доцільно закликати до спадкування родичів спадкодавця незалежно від ступеня спорідненості, як це закріплено в ЦК Франції. У ЦК України, крім родичів, до спадкування за законом закликаються особи, які проживають із спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років (ст.1264 ЦК України), але не сформовано принципів, за допомогою яких можливо було б віднести ту чи іншу особу до членів певної родини. Тому особи, які претендують на спадщину «як члени родини», які не пов'язані із спадкодавцем родинними зв'язками, повинні доводити «членство» в судовому порядку.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Коментар. – Х.: Одиссей, 2015. – 1079 с.
2. Гражданский кодекс Франции (Кодекс Наполеона). – К.: Истина, 2016. – 633 с.
3. Краюшкин И.А. Институт наследования // Нотариус. – 2002. – № 1. – С. 25–30.
4. Гренкова О.В. Наследование в Англии и Франции (сравнительно-правовое исследование): Автореф. дис., канд. юрид. наук. – М. –1991. – 24 с.
5. Бик К. Наследование во Франции // Нотариус. – 2000. – № 6. – С. 69–75.
6. Гражданское и торговое право зарубежных государств / Под ред. Е.А. Васильева, А.С. Комарова. – М.: Междунар. отношения, 2006. – Т. 2. – 633 с.
7. Гражданское и торговое право зарубежных стран: Учеб. пособие / Под ред. проф. В.В. Безбаха, проф. В.К. Пучинского. – М.: МЦФЭР, 2004. – 893 с.
8. Шимон С.І. Цивільне та торгове право зарубіжних країн: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2006. – 238 с.
9. Блинков О.Е. Круг наследников по закону в странах СНГ и Балтии (сравнительно-правовой анализ) // Междунар. публичное и частное право. – 2002. – № 5. – С. 46–50

Карпенко Владислав Володимирович,
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:

Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СВОБОДИ ВИБОРУ СТОРОНИ ДОГОВОРУ

Цивільний договір є однією з найпоширеніших підстав виникнення цивільних зобов'язань. Як юридичний факт договір належить до числа правомірних дій, що вчиняються з волі його учасників і спрямовується на виникнення, зміну чи припинення цивільних прав або обов'язків. Проте роль договору не обмежується тільки тим, що він впливає на динаміку цивільних правовідносин (породжує, змінює або припиняє їх). Відповідно до вимог Цивільного кодексу України, звичаїв ділового обігу, вимог розумності та справедливості договір також визначає зміст конкретних прав та обов'язків учасників договірної зобов'язання. У цьому розумінні договір є засобом регулювання поведінки цивільних правовідносин.

Договір є основною підставою виникнення зобов'язально-правових відносин – окремого виду цивільних правовідносин, який встановлює певні суб'єктивні права і суб'єктивні обов'язки для сторін, що його уклали [3, с.222].

Кожна особа, яка має намір укласти договір для досягнення тієї чи іншої мети, керуючись своїми власними міркуваннями щодо шляху та способу отримання необхідних результатів, може на власний розсуд обирати для контрагента. Контрагентом вважається друга сторона цивільного договору, із якою пов'язано існування спільних правовідносин, котрі впливають зі змісту договору, який укладений [1].

Правовідносини – це правовий зв'язок, що ґрунтується на нормах цивільного права, між юридично рівними суб'єктами, що виступають носіями цивільних прав і обов'язків. Цивільні правовідносини – це правовий зв'язок, що ґрунтується на нормах цивільного права, між юридично рівними суб'єктами, що виступають носіями цивільних прав і обов'язків. З аналізу визначення цивільних правовідносин, які і є взагалі предметом цивільного права, можна констатувати, що в дуже об'ємну категорію рівності суб'єктів цивільного правовідношення, разом із великою кількістю різних структурних складових, які в сукупності складають зазначену категорію, входить також однакова, вольова, незалежна можливість кожної особи самостійно й на власний розсуд обирати іншу сторону, з якою особа хоче мати взаємні права та обов'язки, тобто перебувати в цивільних правовідносинах [3, с.227].

Договір можна визначити як угоду двох або декількох осіб, спрямовану на встановлення, зміну чи припинення цивільних правовідносин. Предметом договору завжди є певна дія, але ця дія може бути тільки правомірною. Якщо предметом договору буде неправомірною дія, тобто незаконна, то такий договір визнається недійсним.

Слід зазначити, що договір вважається дійсним за дотримання таких умов: законності дії; волевиявлення сторін; дотримання встановленої законом форми договору; право- та дієздатності сторін. Тобто вольова ознака вчинення договору є невід'ємною частиною його дійсного юридичного значення. Вольова ознака розкривається також у тому, що головною метою кожного договору є досягнення певної правомірної, що не суперечить законіві, мети та досягнення відповідних юридичних наслідків.

Свобода договору виявляється у можливості особи вільно обирати собі партнера в майбутньому договірному зв'язку. Залежно від характеру та виду договору ним може бути: продавець або покупець за договором купівлі-продажу, довіритель чи

повірений за договором доручення, замовник чи підрядник за договором підряду тощо; це може бути як юридична, так і фізична особа, як український, так і зарубіжний партнер тощо.

Можна стверджувати, що свобода укладення договору полягає у можливості вступу в договірні відносини на основі внутрішнього волевиявлення їх потенційного суб'єкта, тобто сторони договору. В основі такого волевиявлення повинна знаходитися юридично неушкоджена автономна воля сторони, яка полягає в її бажанні до настання правових наслідків, що можуть бути досягнуті шляхом вступу у відповідні договірні відносини саме з тим контрагентом, який вільно обирається особою. Наголосимо, що в структурі автономної волі сторони первинним є саме бажання досягти певних правових наслідків (відповідно, і економічних результатів), а бажання укласти конкретний договір має вторинний характер, оскільки вступ у договірні відносини здійснюється не заради нього як такого, а є інструментом реалізації стороною своїх інтересів [4, с.93].

Жорстке планування матеріально-технічного постачання, поставок товарів, перевезення вантажів, будівельних робіт, дефіцит багатьох матеріальних і грошових ресурсів за часів планово-адміністративної системи зумовлювали прив'язку споживачів до конкретних постачальників, виконавців робіт, перевізників, банків та інших послугонадавачів через індивідуалізовані планові акти (наряди, плани, прикріплення, ліміти кредитування, плани перевезень тощо). Можливість вибору іншого контрагента, аніж того, що був визначений плановим завданням, фактично зводилась нанівець. Більше того, спроби реалізації продукції постачальником поза плановим розподілом і навіть використання її для власних потреб могли призвести до несприятливих наслідків. Зокрема, відповідно до п.62 Положення про поставки продукції виробничо-технічного призначення 1988 р.(котра втратила чинність), за відвантаження (відпуск) розподілюваної продукції споживачам, яким вона не виділена, у разі невиконання договірних зобов'язань з поставок, виготовлювач

(постачальник) сплачував за заявою органу матеріально-технічного постачання в дохід відповідного бюджету штраф у розмірі 20% вартості цієї продукції. По окремих видах продукції, які були визначені законодавством, штраф за ці порушення міг стягуватися з виготовлювача (постачальника) незалежно від виконання ним договірних зобов'язань.

Звичайно, допускалось укладення господарських договорів на поставку продукції, яка не розподілялась у плановому порядку, на перевезення вантажів понад план або поза планом тощо.

Перехід до ринкової економіки і саме функціонування ринкового механізму можливі лише за умови, що основна маса товаровиробників – підприємств, господарських товариств, кооперативів, громадян має свободу господарської діяльності та підприємництва. Результати ж цієї діяльності реалізуються на ринку товарів і послуг на договірних засадах. Шлях до ринку супроводжується звуженням планово-адміністративного впливу держави на майнові відносини і, отже, розширюється свобода вибору партнерів у господарських зв'язках і визначення змісту договірних зобов'язань. Так у сфері поставок вільний вибір контрагента можливий не тільки шляхом укладення прямих договорів між постачальниками і покупцями або за допомогою посередницьких фірм, але й через систему товарних ринків – товарних бірж, ярмарків, аукціонів, тендерів та інших ринкових структур [3, с.331].

У сучасній правовій державі значно розширюється свобода вибору контрагента у тих цивільних та господарських зв'язках, де раніше такий вибір обмежувався законом. Так наприклад, господарюючий суб'єкт може укласти тепер договори на банківське обслуговування з кількома комерційними банками. Зокрема, юридичні особи, їхні філії, відділення та інші відокремлені підрозділи, що не мають статусу юридичної особи, а також фізичні особи, в тому числі і фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, відкривають поточні й інші рахунки для зберігання грошових коштів і здійснення всіх видів

банківських операцій в будь-яких банках України за своїм вибором і за згодою цих банків у порядку, що встановлюється Національним банком України. Якщо підприємство відкриває в установах банків більше ніж один рахунок, то один із цих рахунків визначається як основний [2]. За Законом України «Про електроенергетику» від 16 жовтня 1997 р. споживачі електроенергії на свій вибір укладають договори з постачальниками (продавцями) на оптовому ринку електроенергії України, учасниками якого є суб'єкти підприємницької діяльності.

Аналіз вищевикладеного вказує на те, що сторони самостійно й незалежно одна від одної і від держави можуть вирішувати питання про встановлення договірних відносин та вибору контрагенту відповідних відносин. У вузькому розумінні даний принцип свободи договору полягає, перш за все в тому, що він особа є вільною в праві ініціювання направлення оферти тому чи іншому з майбутніх контрагентів.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України № 435-4 від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 44. – С. 356
2. Господарський кодекс України № 436-4 від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 21–22. – С. 144
3. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – 4-те. вид., – К : Юрінком Інтер, 2014. – 976 с.
4. Цивільне право України : навч. посіб. / А. В. Гончарова, Т.А. Кобзєва. – Суми : Сумський державний університет, 2015. – 168 с.

Коростельова Анна Олександрівна
студентка 5 курсу, спеціальності «Право»
Полтавського інституту економіки і права

Науковий керівник:

Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ГАРАНТІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ

Конституційні права та свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, головним обов'язком якої є затвердження і забезпечення цих прав та свобод. Одним із найбільш важливих засобів такого забезпечення є юридичні гарантії. Конституція України встановлює цілу низку гарантій прав людини в сфері праці, які посідають визначальне місце в системі загальнолюдських цінностей.

Важливою гарантією реалізації прав та свобод учасників трудових правовідносин є створення належного механізму їх правового захисту. З огляду на це, проблема забезпечення системи гарантій та захисту прав людини в сфері праці набуває неабі якої актуальності.

Питання гарантій реалізації прав і свобод людини й громадянина та їх захисту, посідає одне з провідних місць у наукових дослідженнях. У юридичній науці трудового права ця проблема також стала однією з найбільш актуальних. Дослідженням проблем юридичних гарантій та захисту трудових прав займалися такі науковці, як: В.М. Скобелкін, К.П. Уржинський, В.Д. Шахов, О.М. Волкова, О.В. Смірнов, О.В. Кузніченко, В.В. Єгоров, В.В. Жернаков, В.В. Лазор, Т. Маркіна, А.Р. Мацюк, Н.М. Хуторян та інші.

Головною метою цієї статі є аналіз гарантій трудових прав, закріплених у чинному законодавстві, основних форм та способів захисту трудових прав працівників, висвітлення проблем здійснення окремих способів захисту трудових прав та внесення

пропозицій щодо удосконалення чинного законодавства про працю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конституція України, проголошуючи Україну соціальною державою, встановлює цілу низку норм щодо соціально-трудова права громадян. Відповідно до її положень держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду діяльності, реалізує програми професійного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб.

Права людини забезпечуються системою гарантій у державі, тобто правовими та організацій-но-правовими засобами і способами, за допомогою яких забезпечуються реалізація прав та виконання обов'язків, передбачених законодавством [1, с.125].

Ідея забезпечення державних гарантій трудових прав послідовно проводиться в Кодексі законів про працю України (далі – КЗпП). Установлення державних гарантій трудових прав громадян, захист прав та інтересів працівників і роботодавців визначаються цілями трудового законодавства.

Однак нормативне визначення поняття «гарантії» у чинному КЗпП України відсутнє. Проте, виходячи зі змісту розділу VIII КЗпП «Гарантії і компенсації», можна зробити висновок, що в цьому випадку під гарантіями маються на увазі, переважно, грошові виплати, що зберігають працівнику повністю або частково заробітну плату за час, коли він з поважних причин, передбачених законом, не міг виконувати трудові обов'язки. Проте таке розуміння гарантій у трудовому праві є дуже вузьким і не відповідає рівню розвитку наукових поглядів із цього питання [2, с.90].

Є цікавим досвід легального законодавчого закріплення поняття «гарантія» в інших країнах. Трудовий кодекс Російської Федерації визначає, що гарантіями визнаються засоби, способи й умови, за допомогою яких забезпечується здійснення наданих працівникам прав у галузі соціально-трудова відносин [3, с.164].

Як видно, поняттям «гарантії» охоплюються не тільки грошові виплати, що носять гарантійний характер (гарантійні виплати і гарантійні доплати), але і ті засоби, способи й умови, які забезпечують працівникам здійснення їх трудових прав, що є цілком виправданим і відповідає сучасному рівню розвитку науки трудового права.

Представники науки трудового права, спираючись на загально-правове розуміння юридичних гарантій, визначають юридичні гарантії в трудовому праві як «правові (головним чином норми права) та організаційно-правові (в основному діяльність, яка має правове значення) засоби та способи, за допомогою яких у суспільстві забезпечуються вступ у трудові правовідносини, безперешкодна реалізація, охорона й відновлення (у випадку порушення) трудових прав, наданих працівникам законодавством» [4, с.113].

Класифікація трудових гарантій у науці трудового права проводилася неодноразово. Є.Б. Хохлов запропонував стислу класифікацію гарантій трудових прав працівників. За цільовим призначенням він пропонує поділити їх на дві групи: 1) гарантії реалізації, 2) гарантії охорони трудових прав [5, с.344].

В.М. Скобелкін поділяє гарантії на три основні групи: гарантії, що забезпечують вступ до трудових правовідносин; гарантії, що забезпечують безперешкодне здійснення трудових прав громадян у трудових і пов'язаних із ними інших правовідносинах; гарантії, що забезпечують відновлення порушених трудових прав працівників [6, с.167-168].

Забезпечення ж повної реалізації наданих працівником прав В.М. Скобелкін справедливо пов'язував не тільки із закріпленням у законодавстві правових засобів, що перешкоджають порушенню трудових прав, але й зі створенням ефективної системи відновлення цих прав.

Як справедливо відзначає О.В. Кузніченко, найважливіша функція гарантій трудових прав працівників, як правових засобів, полягає в досягненні ними цілей правового регулювання. Вона

виявляється в тому, що в результаті реалізації правових засобів забезпечується рух і захист трудових прав і законних інтересів працівників, гарантується їх законне і справедливе задоволення [7, с.27].

Система захисту трудових прав є однією з найважливіших гарантій трудових прав. С.С. Алексєєв під поняттям «захист» розумів державно-примусову діяльність спрямовану на здійснення «відновлювальних» завдань – на відновлення порушеного права, забезпечення виконання юридичного обов'язку [8, с.202].

У науковій літературі дуже часто поняття захисту порушених прав ототожнюють із терміном охорона прав. В.А. Тарасова терміни «охорона» і «захист» визнає рівнозначними [9, с.22-23]. Однак, захист і охорона не є рівнозначними поняттями. Охорона кожного права здійснюється постійно і переслідує мету забезпечення його здійснення і при цьому не допущення його порушень. Захист же передбачає засоби, за допомогою яких можна відновити порушене право.

Раніше під захистом трудових прав у широкому сенсі розумілася діяльність компетентних органів по вирішенню трудових спорів, деякими авторами

Сюди включалася діяльність органів щодо здійснення нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства. Сьогодні дослідники пропонують різні підходи до визначення змісту цього поняття.

У найбільш загальному вигляді під захистом трудових прав працівників у широкому сенсі розуміється будь-якого роду діяльність, що здійснюється суб'єктами в інтересах працівників і сприяє поліпшенню умов їх праці [10, с.3]. І.В. Лагутіна розглядає поняття захисту трудових прав у широкому і вузькому значеннях. У широкому значенні – це реалізація захисної функції трудового права, яка, у свою чергу відображає захисну функцію держави.

У вузькому значенні – це забезпечення додержання трудових прав, попередження і профілактика їх порушень, реальне поновлення незаконно порушених прав і встановлення трудовим

законодавством та діями відповідних органів реальної ефективною відповідальності роботодавців за порушення трудових прав працівників [11, с.17].

Захист трудових прав здійснюється в передбаченому законом порядку. А це означає, що він здійснюється у певних визначених законом формах. Під формою захисту розуміють комплекс внутрішньо узгоджених і врегульованих законом заходів по захисту трудових прав та законних інтересів. Форми захисту трудових прав та інтересів працівників поділяються на два види: юрисдикційну та не юрисдикційну.

Під юрисдикційною формою захисту розуміють діяльність уповноважених державою органів по захисту порушених або оспорюваних суб'єктивних прав. Значення юрисдикційної форми захисту полягає у тому, що особа, яка оскаржує право чи законний інтерес, звертається до державних або інших компетентних органів, на які законом покладено обов'язок прийняти необхідні заходи для відновлення порушеного права і припинення правопорушення.

У межах юрисдикційної форми розрізняють загальний і спеціальний порядок захисту трудових прав та охоронюваних законом інтересів. Загальний порядок передбачає судовий захист. Судова форма є найбільш ефективною формою захисту трудових прав і гарантується Конституцією України.

Серед спеціальних форм захисту трудових прав та законних інтересів можна виділити адміністративний захист, який включає в себе захист органами прокуратури, а також іншими державними органами, які здійснюють контроль за дотримання трудового законодавства. Сюди також можна віднести розгляд індивідуальних трудових спорів в порядку підлеглості. Він здійснюється в порядку, передбаченому законом України «Про звернення громадян», а також розгляд індивідуального трудового спору в комісії по трудових спорах.

Що ж стосується не юрисдикційної форми захисту, то вона охоплює собою дії працівників по захисту порушених суб'єктивних

прав, які здійснюються ними самостійно без звернення до державних або інших компетентних органів. Не юрисдикційні форми захисту трудових прав та законних інтересів працівників передбачені трудовим законодавством.

До них належать: а) примирно-третейські процедури, які застосовуються при вирішенні колективних трудових спорів; б) самозахист; в) громадський захист, який здійснюють виборні профспілкові органи.

Характерною ознакою не юрисдикційних форм захисту є не вирішення спору, а сприяння сторонам спору в досягненні компромісу шляхом прийняття взаємного рішення.

Якщо громадський захист порушених трудових прав або оспорюваних законних інтересів завжди був характерним для трудового права, то примирно-третейські процедури, які застосовуються при вирішенні колективних трудових спорів, а також самозахист, є порівняно новими у трудовому праві.

Примирні процедури також повинні застосовуватися при вирішенні індивідуальних трудових спорів.

На жаль, чинний КЗпП України наділяє комісію по трудових спрах юрисдикційними функціями, що є неправильним. КТС повинна виконувати функцію примирення працівника і роботодавця. Необхідно підтримати позицію Лазора В.В. про те, що за умов ринкових відносин та пріоритету договірного методу регулювання трудових та тісно пов'язаних із ними відносин, які виникають у процесі застосування найманої праці, комісія з вирішення індивідуальних трудових спорів повинна бути постійно діючим примирним органом [12, с.37-38].

Самозахист як неюрисдикційна форма захисту являє собою діяльність самого працівника із захисту трудових прав та інтересів, яка здійснюється із застосуванням відповідних цій формі способів захисту, не заборонених законом, з метою припинення порушення права, поновлення порушених прав та відшкодування заподіяної шкоди без звернення до компетентних органів. Правовою підставою здійснення самозахисту працівниками трудових прав є

ст.55 Конституції України. Відповідно до ч.5 ст.55 Конституції кожен має право будь – якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань. На жаль, у трудовому законодавстві ця форма захисту належно не урегульована. Чинне трудове законодавство містить лише декілька норм, які надають працівникові право здійснювати самозахист. Це стосується відмови від виконання роботи, не передбаченої трудовим договором (ст.31 КЗпП); відмови від роботи, яка безпосередньо загрожує життю чи здоров'ю працівника, за виключенням випадків, коли виконання такої роботи передбачено трудовим договором, укладеним із працівником (ч.5 ст.153 КЗпП, ст.6 Закону України «Про охорону праці»); розірвання трудового договору працівником за власним бажанням, якщо власник або уповноважений ним орган не виконує законодавство про працю, умови колективного чи трудового договору (ч.3 ст.38 КЗпП). Досліджуючи питання суб'єктів реалізації права на самозахист трудових прав, можна помітити, що науковці в галузі трудового права, розглядаючи питання захисту трудових прав, приділяють увагу захисту прав працівників, позбавляючи права роботодавців на самозахист своїх прав. Це пояснюється тим, що основною метою трудового права є захист слабкої сторони трудових правовідносин – працівника. Реалізуючи право на самозахист трудових прав, кожен працівник стикається з питанням підстав застосування самозахисту, умов і меж, оскільки інакше він сам може стати правопорушником. Тому необхідна детальна регламентація здійснення права на самозахист, яка буде гарантувати недопущення самоуправства, що представляє собою небезпеку притягнення до кримінальної чи адміністративної відповідальності.

Отже, захист трудових прав людини у сфері праці здійснюється у різноманітних формах, які можна об'єднати у дві групи: юрисдикційну і неюрисдикційну. Основна відмінність між ними полягає у засобах захисту. Захист трудових прав працівників у юрисдикційній формі здійснюється засобом офіційного

звернення до різних державних органів, із властивим кожному з них певним процесуальним порядком діяльності та у межах їх компетенції щодо правозахисту. У той час, захист цих прав у неюрисдикційній формі протікає в рамках матеріального правовідношення і здійснюються засобом, який виключає звернення до державних органів, тобто реалізується самим працівником без звернень до компетентних органів. Під час проведення дослідження спостерігається фрагментарність і випадковість у використанні заходів захисту трудових прав, безсистемне їх поширення у всіх главах чинного КЗпП України.

Відсутність у КЗпП України окремого розділу, присвяченого основним гарантіям трудових прав працівника та формам їх захисту необхідно відзначити як серйозне недоопрацювання як теоретиками, так і практиками в цій сфері.

Уважаємо за необхідне законодавче визначення поняття форм захисту трудових прав, їх видів і способів, яке сприятиме виробленню ефективного галузевого механізму захисту трудових прав.

Що стосується форм захисту працівниками своїх трудових прав, то необхідно передбачити не тільки можливість звернення працівника за захистом до юрисдикційного органу, але й можливість правомочної особи захищати належне їй право власними діями, зокрема, удаватися до способів самозахисту трудових прав. Задля цього доцільно легально визначити поняття «самозахист працівником своїх трудових прав», закріпити перелік способів самозахисту, а також критерії правомірності дій щодо їх застосування.

Крім того в КЗпП України має бути присвячена окрема стаття основним гарантіям трудових прав працівника. Основні гарантії трудових прав працівника слід визначити як засоби способи й умови, що відображають головні напрями трудового законодавства із забезпечення реалізації основних трудових прав працівника.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С.С. Общая теория права: учебник. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – С. 202.
2. Омельченко Т.В. Правовий аналіз гарантій як складової механізму забезпечення здійснення наданих жінкам трудових прав // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – № 26. – 2013. – С.90.
3. Кисилев И.Я., Леонов А.С. Комментарий к Трудовому кодексу Российской Федерации. – М.: Дело, 2003. – С. 164.
4. Юридические гарантии прав и свобод личности в социалистическом обществе / Под ред. проф Л.Д. Воеводина. – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1987. – С. 113.
5. Хохлов Е.Б. Курс российского трудового права: в 3-х т. Т. 1: общая часть. / Е.Б. Хохлов, СПб: Изд-во С. – Петербургского ун-та. – 1996. – С. 344.
6. Скобелкин В.Н. Юридические гарантии трудовых прав рабочих и служащих / В.Н. Скобелкин. – М., 1969. – С. 167-168.
7. Кузниченко О.В. Правовые вопросы процессуального обеспечения реализации трудовых прав работников // Актуальні проблеми науки трудового права в сучасних умовах ринкової економіки: матеріали науково-практичної конференції, м. Харків, 19-20 травня, 2003 р. – Х.: Українська асоціація фахівців трудового права, Національний університет внутрішніх справ, 2003. – С. 27.
8. Скобелкин В.Н. Юридические гарантии трудовых прав наемных работников / Культура демократии и право. – Новосибирск, 1966. – С. 125.
9. Тарасова В.А. Охрана прав граждан в пенсионном обеспечении. – М.: Изд-во МГУ, 1978. – С. 22–23.
10. Чибисов В.А. Понятие, формы и способы защиты трудовых прав и свобод // Трудовое право в России и за рубежом. – 2010. – № 2. – С. 3.
11. Лагутіна І.В. Форми захисту трудових прав працівників: Монографія. – О.: Фенікс. – 2007. – 160 с.

12. Лазор В.В. Правове регулювання трудових спорів, конфліктів і порядок їх вирішення на сучасному етапі: Монографія. – Луганськ: Вид-во «Література», 2004. – С. 37–38.

Лісний Іван Анатолійович,
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Ринок цінних паперів (фондовий ринок) є однією з найважливіших частин економіки будь-якої країни, у тому числі й України. Незважаючи на те, що ринок цінних паперів в Україні почав своє становлення з 1991 року, він до цього часу перебуває в стадії формування, якій властивий пошук форм та інструментів, що визначають норми поведінки основних учасників обміну специфічного товару – цінних паперів.

Для вдосконалення механізму функціонування фондового ринку, необхідний якісний аналіз ситуації на ринку, моніторинг і прогнозування його змін, а також пошук нових шляхів удосконалення. Якщо говорити про українську індустрію цінних паперів, то слід визнати, що вона за своїми інституційними і функціональними характеристиках в неповній мірі відповідає світовим тенденціям розвитку. Дану тему у своїх працях висвітлювали такі науковці: В.Д. Базилевич, Ю. Кравченко, І.О. Лютий, О.І. Кіреєв та ін.

Ринок цінних паперів – це сукупність економічних відносин з приводу випуску та обігу цінних паперів між його учасниками. Ринок цінних паперів (фондовий ринок) – це інститут, який забезпечує купівлю-продаж цінних паперів. Ринок цінних паперів охоплює частково як кредитні відносини шляхом включення в свою сферу ринку боргових інструментів (ринку облігацій), так і відносини співволодіння, виникаючі на ринку інструментів власності (ринку акцій). Ці відносини виражаються через випуск спеціальних документів – цінних паперів, які мають власну вартість і можуть продаватися, купуватися і погашатися. Звідси, об'єктом угод на фондовому ринку є цінні папери. Цінний папір як об'єкт угод фондового ринку – це своєрідний грошовий документ, який свідчить відносини співволодіння або позики між власником і емітентом [4, с.539].

Український фондовий ринок є організованим ринком торгівлі фінансовими інструментами. Важливою складовою українського фондового ринку є ринок цінних паперів. Відповідно до ст. 2 Закону України «Про цінні папери та фондовий ринок» фондовий ринок (ринок цінних паперів) – сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо розміщення, обігу та обліку цінних паперів і похідних (деривативів) Ринок цінних паперів в Україні почав своє становлення в 1991 році з прийняттям Закону України «Про цінні папери і фондову біржу» [4, с. 541].

Питання щодо ефективності тієї чи іншої моделі ринку досить дискусійне, особливо враховуючи останню світову фінансову кризу. Одним з головних недоліків англо-американської моделі світовими експертами було визнано недостатній рівень адекватного державного регулювання. Ринки переросли ту регуляцію, яка була встановлена. Розвиваючи вітчизняний ринок цінних паперів, нам потрібно обов'язково враховувати світовий досвід не тільки з питань механізмів торгівлі фінансовими інструментами, а з погляду необхідності розвитку адекватної системи регулювання [6, с.88].

Саме тому український фондовий ринок для інвесторів виглядає неефективним. Українському ринку притаманні такі оцінки: низька ліквідність українського ринку, що відбивається, в першу чергу, на його високій волатильності в порівнянні з більшістю країн. Таким чином, волатильність українського ринку в три-чотири рази вища за волатильність розвинених ринків. Це сприяє тому, що вартість цінних паперів збільшується швидше на стадії підйому, коли на ринок заходять крупні покупці, і знижується швидше на спаді, коли інвестори масово прагнуть отримати готівку в обмін на цінні папери. Маємо ринок на якому переважна більшість операцій носить спекулятивний характер, майже відсутні операції інвестиційного спрямування. Тому іноземні інвестори будуть, швидше за все, купувати папери на ринку цих країн, зважаючи на переоцінку вітчизняних цінних паперів, а внутрішнім інвесторам не вистачає ліквідності та притаманна зайва паніка, через невпевненість у стабільності ринку [5].

Низький рівень ліквідності вітчизняного ринку цінних паперів обумовлений також недостатньою інфраструктурою учасників ринку, яка останній часом не розвивається. Будь-яка паніка на ринку в силу внутрішніх умов, або зовнішніх, як це було останнім часом, зупиняє торги, тому що покупці (спекулянти), не бажають ризикувати, та виводять гроші. Зацікавленими у формуванні дієвої моделі ринку цінних паперів мають бути перш за все підприємці, домогосподарства та обов'язково держава. Участь у ринку цінних паперів населення є окремим показником його зрілості. Саме «внутрішні» гроші компенсують перепади в інвестуванні з боку міжнародних інвесторів і створюють сприятливий психологічний настрій в країні [4, с.65].

На сьогоднішній день на вітчизняному ринку цінних паперів накопичились проблеми, які потребують їх негайного розв'язання, а саме:

– нерозвиненість сектору інституційного інвестування та механізмів ринку (боргові інструменти, венчурні фонди, торгівля деривативами);

– нерозвинутість біржової торгівлі, низький рівень сучасних технологій біржової торгівлі;

– низькі стандарти та ефективність корпоративного управління;

– відсутність лояльних до інвесторів стандартів корпоративного управління, насамперед стосовно дивідендної політики;

– дестабілізаційна ситуація на валютному ринку.

Для вирішення проблемних питань та стимулювання подальшого розвитку ринку Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку було розроблено проект Програми розвитку фондового ринку на 2015 – 2017 роки, в якому окреслені наступні завдання:

– розвиток корпоративної реформи, підвищення ефективності регулювання емітентів, розширення інструментарію на фондовому ринку;

– стимулювання притоку інвестицій на фондовий ринок;

– забезпечення надійного і ефективного функціонування ринкової інфраструктури;

Розвинений і відкритий фондовий ринок у країні характеризує, як правило, сильну, і стабільну економіку, сприяє залученню інвесторів із інших країн. Як відомо, ринки країн, що розвиваються для інвесторів стають все більш привабливими, тому що саме в перехідному періоді розробляються більше нових проектів, націлених на вдосконалення економіки, викликане необхідністю. Відповідно, у багатьох аспектах український фондовий ринок дуже далекий від зразка, що змушує шукати нові шляхи, стратегії розвитку, вдосконалення для того, щоб створити повноцінний сектор фінансової сфери.

Незважаючи на відсталу інфраструктуру і застарілі виробничі фонди, наша країна володіє великим промисловим

потенціалом. Як тільки вітчизняна економіка почне нормально розвиватися, модернізуючись і залучаючи інвестиції, на повну потужність запрацює і фондовий ринок, тому що на сьогоднішній день це найефективніший інструмент для заробітку грошей в світі.

Слід виділити напрями підвищення ефективності функціонування українського фондового ринку, які необхідно закріпити в нормативно-правових актах, з урахуванням перехідної економіки в країні:

1) з'ясування потенційних можливостей, налагодження тісної співпраці в рамках міжнародних організацій із метою створення позитивного іміджу українського фондового ринку серед зарубіжних і вітчизняних інвесторів;

2) розширення кількості фінансових інструментів, доступних для інвесторів, повноцінне впровадження в обіг похідних цінних паперів;

3) приведення нормативної бази та регулювання фінансових послуг у відповідність зі світовими стандартами;

4) підвищення рівня законодавчого захисту прав інвесторів та інших учасників ринку цінних паперів;

Незважаючи на існуючі недоліки, ринок цінних паперів України має велику потенційну силу. Найголовніше і правильне тут – врахувати всі недоліки й прогалини і постаратися виконати більшу частину умов, які допоможуть йому вийти на гідний рівень.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 23 лютого 2006 р. № 3480- IV «Про цінні папери та фондовий ринок» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.gov.ua

2. Закон України від 30 жовтня 1996 р. № 448/96 – ВР «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» [Електронний ресурс] – Режим доступу: www.rada.gov.ua

3. Лютий І. О. Ринок боргових цінних паперів в Україні: суперечності та тенденції розвитку / Лютий І.О. — Центр учбової літератури, Україна.

4. Савлук М.І Підручник ;. — 6-те вид., перероб. і доп. — К. : КНЕУ, 2011. — 589 с.

5. Сергій Антонов Український фондовий ринок: їжачок в тумані для Економічної правди [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/markets/2010/06/2/237074/>

6. Питання функціонування та вдосконалення інфраструктури фондового ринку України: Інформаційно-аналітичні матеріали. Вип.4 / За ред. О.І. Кірсева, М.М. Шаповалової, Н.І. Гребенік – К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2005. – 132 с.

Лук'яненко Станіслав Олексійович,
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ПОРУКИ В УКРАЇНІ

Кредитний договір є одним найпоширеніших із цивільно-правових договорів. Саме кредитний договір дозволяє мобілізувати грошові заощадження для впровадження нових технологій, будівництва нових підприємств, розвитку торгівлі, задоволення особистих потреб населення. Предметом кредитного договору, за винятком договору комерційного кредиту, є грошові кошти. Істотними умовами кредитного договору є предмет, сума, строк повернення кредиту, розмір відсотків.

Серед способів забезпечення виконання кредитних зобов'язань досить ефективним забезпеченням є договір поруки, який дозволяє залучити до основного зобов'язання, яке виникло між кредитором та боржником, третю особу – поручителя [1, с.37].

Незалежно від способу забезпечення виконання цивільно-правових договорів, договірні зобов'язання не завжди виконуються боржниками вчасно і в повному обсязі. При виконанні кредитних договорів, забезпечених порукою, у судовій практиці виникають питання, пов'язані із визначенням порядку обрахування строку дії акцесорного договору, і, відповідно, можливість притягнення до відповідальності поручителя за договором, якщо боржник від виконання своїх зобов'язань ухиляється. На перший погляд, законодавець вичерпним чином дає відповідь на це запитання. У ч.4 ст.559 ЦК України зазначено, що порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі. У разі, якщо такий строк не встановлено, порука припиняється, якщо кредитор протягом шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя [1, с.38].

Проте судова практика з цього питання складається досить суперечлива. Так, ПАТ комерційний банк «ПриватБанк» звернулося з позовом до М., третя особа ТОВ «Об'єднана вантажно-транспортна компанія», про стягнення заборгованості за укладеним кредитним договором.

Рішенням Єнакіївського міського суду Донецької області в задоволенні позову було відмовлено. Апеляційним судом Донецької області позов було задоволено. Ухвалою Колегії судової палати у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ рішення апеляційного суду скасовано, рішення міського суду залишено в силі. Як зазначено в ухвалі, «умова договору поруки про його дію до повного виконання боржником своїх зобов'язань перед банком за кредитним договором не є встановленим сторонами строком припинення дії поруки, оскільки суперечить ч.2. ст.254 та ч.1 ст.252 ЦК України, тому в цьому разі підлягають застосуванню норми ч.4 ст.559 ЦК про те, що порука припиняється, якщо кредитором протягом шести місяців від дня

настання строку виконання основного зобов'язання не пред'явить вимоги до поручителя».

Аналогічні за фабулою справи з розглядалися й іншими судами, проте винесені рішення були протилежні за змістом. Так Ухвалою колегії суддів судової палати в цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ по справі за позовом ПАТ «Комерційний банк» Приватбанк» до А., про стягнення заборгованості за кредитним договором залишено без змін рішенні колегії суддів судової палати у цивільних справах апеляційного суду Донецької області, де зазначається, що кредитний договір укладено на 7 місяців, умовами договору поруки передбачено, що договір дії до повного виконання зобов'язань за кредитним договором і сторони прийшли до згоди, що строк, у межах якого сторони можуть звернутися до суду з вимогою про захист свого порушеного права або законного інтересу за цим договором, встановлюється протягом 5 років. Виходячи із умов договору поруки, сторони визначили строк позовної давності для пред'явлення позову в межах 5 років, оскільки даний позов подано до суду до закінчення цього часу, то поручитель повинен нести солідарну відповідальність з позичальником [2, с.66].

Серед підстав для подання заяви про перегляд судових рішень ст.355 Цивільного процесуального кодексу України передбачає так підставу як неоднакове застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права, що потягло ухвалення різних за змістом судових рішень у подібних правовідносинах. У наведених справах колізія в правозастосуванні зумовлена неоднозначним тлумаченням судами пункту укладеного сторонами договору поруки, де зазначено, що «договір діє до повного виконання зобов'язань».

Чи можна розглядати зазначене в договорі поняття «повне виконання» як строк дії договору поруки?

Суть договору поруки полягає в тому, що при невиконанні боржником свого зобов'язання, поручитель повинен у повному обсязі цей обов'язок виконати і понести передбачену законом чи договором цивільно-правову відповідальність за невиконання чи неналежне виконання зобов'язання.

Відповідно до ст.554 ЦК при невиконанні боржником зобов'язання, боржник і поручитель відповідають перед кредитором як солідарні боржники, якщо договором поруки не встановлено субсидіарну (додаткову) відповідальність поручителя. Порука припиняється після закінчення строку, встановленого в договорі, а якщо такий строк договором не встановлено – по закінченню шести місяців від дня настання строку виконання основного зобов'язання, якщо не пред'явлені вимоги до поручителя.

Законодавець розрізняє поняття «строк» та термін». Якщо «термін» визначається як певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення, то поняття «строк», використовується і в ст.544 ЦК України. У ст.251 ЦК строком визнається період у часі, із закінченням якого пов'язана певна дія чи подія, що має юридичне значення. Відповідно до ст.544 ЦК сторонам надано право самостійно визначити строк дії договору поруки.

У ст.252 ЦК передбачено, що строк визначається місяцями, тижнями, днями або годинами. Оскільки в ст.544 ЦК законодавець користується поняттям «строк поруки», сторони, відповідно, можуть визначати в договорі строк дії поруки в місяцях, тижнях, днях або годинах. Умова в договорі про чинність поруки «до повного виконання зобов'язань за кредитним договором» не відповідає змісту ст.544 ЦК.

Як зазначено в ст.534 ЦК строк дії поруки, у разі, якщо такий строк не встановлено, визначено в «шість місяців». Відповідно до ст.253 ЦК перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або з наступного дня після настання події, яка має неминуче настати.

У доктрині цивільного права під подією, як підставою виникнення цивільних правовідносин, розуміють такі явища реальної дійсності, які відбуваються незалежно від волі осіб. Абсолютні події явища, виникнення і розвиток яких взагалі не пов'язаний із волевою діяльністю суб'єктів (наприклад, повінь, повідь, перебіг часу тощо). Відносні події – явища, які й можуть виникнути за волею суб'єктів, проте розвиваються і настають незалежно від їх безпосередньо спрямованої волі (наприклад, смерть особи, внаслідок тяжких тілесних ушкоджень) [3, с.294] .

В укладеному по справі договорі поруки зазначено що він діє «до повного виконання зобов'язань за кредитним договором». Таке словосполучення як «виконання зобов'язань за кредитним договором» також не може вважатися «подією, яка має неминуче настати», оскільки в силу різноманітних обставин, які, як залежать, так і не залежать від сторін, зобов'язання за будь-яким цивільно-правовим договором, у тому числі і за договором кредитним, може бути і не виконаним, і, відповідно, не може розглядатися як строк, в розумінні ст.544 ЦК, як строк дії договору поруки [3, с.295].

На нашу думку по справах даної категорії перебіг шестимісячного строку повинен починатися після відповідної дати, яка визначена в кредитному договорі як день виконання зобов'язання боржником. Із метою уникнення судових спорів даної категорії у Цивільному кодексі України законодавець повинен чітко визначити порядок перебігу строку дії договору поруки. Саме таке розуміння початку обрахування строку дії договору поруки, повинно стимулювати кредитні установи більш відповідально підходити до прийняття рішень щодо укладання кредитних договорів, забезпечених порукою.

Список використаних джерел:

1. Цивільне право України : підручник : у 2 т. / Борисова В. І. (кер. авт. кол.), Баранова Л. М., Жилінкова І. В. та ін. ; за заг. ред.

В.І. Борисової, І.В. Спасибо-Фатеевої, В.Л. Яроцького. – К., 2012. – Т. 2. – С. 36–39.

2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України : у 2 т. – 6-те вид., перероб. і допов. / за ред. О.В. Дзери (кер. авт. кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К., 2013. – Т. II. – С. 66.

3. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України : [В 4 т.] / А. Г. Ярема, В.Я. Карабань, В.В. Кривенко, В.Г. Ротань. – Т. 2. – К. ; Севастополь, 2012. – С. 294–295.

Малимон Ірина Іванівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ

Захист прав людини і громадянина у відносинах із публічною владою є досить актуальним питанням для сучасної української правової системи. Одним із способів забезпечення цього захисту, найважливішою гарантією законності є інститут адміністративної юстиції, заснований на принципі поділу влади і покликаний забезпечити обов'язок державних органів, органів місцевого самоврядування, їх службових та посадових осіб здійснювати свою діяльність відповідно до вимог законодавчих і інших нормативно-правових актів.

Адміністративній юстиції як науковій проблемі присвячено багато робіт, в яких вона розглядається в історичному, юридичному і порівняльно-правовому аспектах. Ученими

досліджувалася проблема адміністративної юстиції і в царській Росії, і в радянські роки, і в період незалежності нашої держави.

Нові тенденції адміністративної юстиції відображені в працях В. Авер'янова, А. Селіванова, В. Стефанюка, Ю. Педька, О. Кузьменко, В. Перепелюка, М. Тищенка та ін., які започаткували дослідження інституту адміністративної юстиції в Україні, проте належної уваги не було приділено проблемі становлення спеціалізованих органів адміністративної юстиції, формування їх статусу через призму предмета адміністративного права, що й зумовило мету дослідження.

Мета дослідження полягає у визначенні теоретичних положень та обґрунтуванні нормативно-правової і організаційної моделей адміністративної юстиції, а також розробці конкретних висновків і пропозиції щодо правового регулювання запровадження адміністративної юстиції в Україні.

Якщо звернутися до сучасного стану справ в Україні, то можна повністю погодитись із вітчизняними вченими, які стверджують, що адміністративні суди посідають особливе місце в системі адміністративно-юрисдикційних органів. При цьому, підкреслюють вони, слід мати на увазі, що адміністративне судочинство виступає як різновид звичайного правосуддя і його не можна розглядати як форму управлінської діяльності, оскільки суд не є органом управління [4, с.195].

Однак, конституційне виділення адміністративного судочинства як самостійної форми правосуддя дозволяє констатувати необхідність законодавчого розвитку такого найважливішого процесуального інституту [6, с.162].

Адміністративне судочинство, у свою чергу, має свою внутрішню структуру, яка складається з певних стадій, етапів провадження й окремих процесуальних дій, які визначені Кодексом адміністративного судочинства України.

Однією з найважливіших стадій є виконання рішення по адміністративним справам. Слід зазначити, що судова практика дає можливість стверджувати, що на даний час у системі

адміністративних судів існує дуже багато невизначеності та прогалин, пов'язаних із процесуальними питаннями виконання рішень в адміністративних справах. Так, деякі вчені стверджують, що, наприклад, непоодинокими в судовій практиці є випадки фактичного невиконання постанови суду, прийнятої на користь особи-позивача. Із таких обставин позивачі іноді вдаються до наступного кроку: подають повторний позов до того ж відповідача про визнання протиправними його діянь, що тривають після набрання законної сили першої постанови суду [8, с.143]. Ці явища ще раз підтверджують необхідність проведення досліджень у сфері вивчення питань функціонування системи адміністративного судочинства, стадій адміністративного судочинства, проблем виконання рішень адміністративних судів, що на нашу думку, буде сприяти удосконаленню даного процесу.

Створення адміністративних судів в Україні та прийняття Кодексу про адміністративне судочинство України вирішило питання запровадження адміністративної юстиції в цілому, однак практична діяльність адміністративних судів і здійснення суддями своїх повноважень показують, що перед українським суспільством та юридичною наукою стоїть ще дуже багато питань, пов'язаних із проблемами здійснення адміністративного судочинства.

Тому питання дослідження проблем розвитку та становлення адміністративного судочинства в Україні є одним з актуальних завдань української юридичної науки та завдань, які постали перед нашою державою у зв'язку з обранням напряму до європейської інтеграції і гармонізації чинного українського законодавства із законодавством Європейського Союзу [5, с.112].

Стаття присвячена актуальній проблемі – дослідженню статусу адміністративних судів через призму предмета адміністративного права. Автор приділяє увагу тлумаченню терміна «юстиція» виходячи з його етимологічного значення та наукового розуміння; розкриває структуру статусу адміністративних судів через взаємопов'язані аспекти: як органів, що здійснюють правосуддя, як судів зі спеціальним статусом,

покликаних забезпечувати захист прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина в публічній сфері, як суб'єктів адміністративного права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України від 28.06.1996 р.: Станом на 02.03.2014 р. // www.rada.gov.ua – № 254к/96-ВР
2. Кодекс адміністративного судочинства України: Прийнятий Верховною Радою України від 06.07.2005 р.: Станом на 27.04.2014 р. // www.rada.gov.ua – № 2747-IV
3. Закон України «Про судоустрій та статус суддів»: Прийнятий Верховною Радою України від 07.07.2010 р.: Станом на 30.09.2016 р. // www.rada.gov.ua – № 2453-VI
4. Адміністративне право України / [за ред. Ю.П.Битяка]. – Харків: Право, 2001. – 528 с.
5. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч. у 2 томах: Т. 1. Загальна частина / Ред. кол.: В.Б. Авер'янов (голова). — К., 2004. — 584 с.
6. Адміністративне право України: [навч. посібник] / [під заг. ред. В. В. Конопльова]. – Х. : ТОВ «ПРОМЕТЕЙ-ПРЕС», 2007. – 268 с.
7. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства / За ред. С.В. Ківалова, О.І.Харитонової. — Х., 2006.
8. Перепелюк В. Г. Адміністративне судочинство: проблеми практики / В. Г. Перепелюк. – К. : Конус-Ю. – 272 с.

Михайлик Вікторія Анатоліївна
студентка 5 курсу, спеціальності «Право»
Полтавського інституту економіки і права

Науковий керівник:
Горошко Анатолій Анатолійович
доцент кафедри правознавства, к.ю.н., доцент
Полтавського інституту економіки і права

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ВІДПОВІДАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Для виконання завдань цивільного судочинства важливим є не тільки встановлення порядку відправлення правосуддя у цивільних справах, але й темпоральні межі здійснення судочинства та його етапів (стадій), у тому числі щодо вчинення процесуальних дій учасниками цивільного процесу. Адже надзвичайно важливо, щоб цивільне судочинство здійснювалось не лише правильно, але і своєчасно. Саме задля досягнення цієї мети і спрямоване існування цивільних процесуальних строків. При цьому існування та чітке їх дотримання є не лише гарантією здійснення учасників процесу їх суб'єктивних процесуальних прав, але і запорукою ефективності здійснення цивільного судочинства.

Поняття та правове врегулювання строків у різних галузях судочинства дуже подібне, а загальні положення обчислення строків в юриспруденції взагалі однакові. Разом із тим, кожна з галузей судочинства безперечно, оперує досить об'ємною кількістю специфічних строків, які можуть бути застосовані лише при провадженні або цивільного, або кримінального, або адміністративного чи певного іншого процесу. Спробуємо подати загальну характеристику строків, якою вона є в цивільному процесі, та виділити ті специфічні строки, правомочності, котрі вони обумовлюють, а також наслідки їх недотримання – саме у сфері цивільного судочинства.

Загалом, як визначено в ч.1 ст.251 Цивільного кодексу України, строком є певний період у часі, зі впливом якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення.

Цивільні процесуальні строки — це встановлені Цивільним процесуальним кодексом України проміжки часу для вчинення процесуальних дій судом і учасниками процесу в цивільному судочинстві.

З огляду на це визначення можна виділити такі ознаки цивільного процесуального строку:

- 1) він є певним темпоральним періодом у часі;
- 2) повинен чітко регламентований у законі або встановлений судом;
- 3) упродовж цього строку суб'єкти цивільного процесу мають право або зобов'язані здійснити певні процесуальну дію.

Значення процесуальних строків полягає в тому, що вони

- забезпечують стабільність і визначеність цивільних процесуальних правовідносин, цивільного провадження у справі;
- забезпечують суб'єктам правовідносин можливість належно підготуватися і виконати певні процесуальні дії;
- є процесуальними засобами впливу на поведінку несумлінних учасників процесу, на виконання ними процесуальних обов'язків засобами реалізації принципу раціональної процесуальної форми.

Отже, цивільні процесуальні строки поряд з іншими цивільними процесуальними засобами покликані забезпечити гарантованість, реальність і оперативність судового захисту суб'єктивних прав заінтересованих осіб, які беруть участь у справі, та інтересів держави.

У ст.67 ЦПК України визначено види процесуальних строків шляхом указівки на те, що строки, у межах яких вчиняються процесуальні дії, встановлюються законом, а якщо не визначені законом, — встановлюються судом. Таким чином, у цивільному процесі є строки, встановлені законом, та строки, встановлені судом.

Установлені законом строки можуть бути як абсолютно визначені (конкретно встановлені в нормах ЦПК) так відносно визначені (пов'язані з іншою дією чи подією). Можливість установлення судових строків може бути передбачена в самій нормі або впливати з її змісту.

Залежно від суб'єкта процесуальні строки можна розподілити на 3 види:

- 1) строки вчинення процесуальних дій судом (службові строки);
- 2) строки вчинення процесуальних дій особами, які беруть участь у справі;
- 3) строки вчинення процесуальних дій іншими учасниками процесу.

Що стосується обчислення процесуальних строків, ст.68 ЦПК України відзначає, що строки, встановлені як законом, так і судом, обчислюються роками, місяцями і днями, а також можуть визначатися вказівкою на подію, яка повинна неминуче настати (з чого можна зробити висновок, що цивільне процесуальне законодавство не розмежовує поняття «строк» і «термін», як це зроблено в ЦК України, згідно ч.2 ст.251 та ч.2 ст.252 котрого терміном є певний момент у часі, з настанням якого пов'язана дія чи подія, яка має юридичне значення, і котрий визначається календарною датою або вказівкою на подію, яка має неминуче настати).

Відповідно до ст.69 ЦПК України, перебіг процесуального строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок, а згідно ст.70 ЦПК України, строк, обчислюваний роками, закінчується у відповідні місяць і число останнього року строку; строк, обчислюваний місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця строку, а якщо закінчення строку, обчислюваного місяцями, припадає на такий місяць, що відповідного числа не має, строк закінчується в останній день цього місяця; якщо закінчення строку припадає на вихідний,

святковий чи інший неробочий день, останнім днем строку є перший після нього робочий день; перебіг строку, закінчення якого пов'язане з подією, яка повинна неминуче настати, закінчується наступного дня після настання події.

Крім того, останній день строку триває до 24 години, але коли в цей строк слід було вчинити процесуальну дію в суді, де робочий час закінчується раніше, строк закінчується в момент закінчення цього часу.

Проте строк не вважається пропущеним, якщо до його закінчення заява, скарга, інші документи чи матеріали або грошові кошти здано на пошту чи передані іншими відповідними засобами зв'язку.

Зупинення провадження у справі, як визначено в ст.71 ЦПК України, зупиняє й перебіг процесуальних строків. Зупинення цих строків починається з моменту настання тієї події, внаслідок якої суд зобов'язаний зупинити провадження ст.201 ЦПК України (смерть чи оголошення померлою, якщо можливе правонаступництво; реорганізація юридичної особи; заміна представника; служба у ЗСУ; неможливість розгляду цієї справи до вирішення іншої) чи може зупинити провадження ст.202 ЦПК України за заявою чи з власної ініціативи (строкова військова служба; захворювання, що виключає можливість явки в суд; тривале службове відрядження; розшук відповідача; призначення експертизи). Провадження не зупиняється, окрім 2 останніх випадків, якщо справи ведуться через законного представника.

Важливо, що право на вчинення процесуальної дії втрачається із закінченням строку, встановленого законом або судом. При цьому, відповідно до ст.72 ЦПК України, документи, подані після закінчення процесуальних строків, залишаються без розгляду, якщо суд за клопотанням особи, що їх подала, не знайде підстав для поновлення або продовження строку.

Однак у силу ст.73 ЦПК України суд поновлює або продовжує строк, встановлений відповідно законом або судом, за клопотанням сторони або іншої особи в разі його пропущення з

поважних причин, питання про що вирішується тим судом у якому належало вчинити процесуальну дію або до якого потрібно було подати документ чи доказ (про місце й час розгляду цього питання повідомляються особи, які беруть участь у справі, однак їх присутність не є обов'язковою).

Необхідно враховувати, що одночасно з клопотанням про поновлення чи продовження строку може бути вчинено ту дію або подано той документ чи доказ, стосовно якого заявлено клопотання.

Із питань поновлення або продовження процесуальних строків судом постановляється ухвала. На ухвалу суду щодо відмови поновити чи подовжити пропущений процесуальний строк зацікавленою особою може бути подана апеляційна скарга (п.7 ч. 1 ст.293 ЦПК).

Проблеми, які стосуються застосування інституту процесуальних строків у цивільному судочинстві, мають багато дискусійних чи й взагалі недосліджених теоретичних аспектів, вони недостатньо чітко регламентовані в нормах чинного законодавства або ж правове регулювання відповідних положень не відповідає сучасним вимогам цивільного процесу, недосконала і правозастосовна практика.

Своєчасному розгляду справи покликані сприяти процесуальні строки. Цивільні процесуальні строки – це встановлені цивільним процесуальним законодавством України проміжки часу для вчинення процесуальних дій судом і учасниками процесу в цивільному судочинстві.

Цивільний процесуальний строк – встановлений у нормах цивільного процесуального закону та/або судом і обчислюваний роками, місяцями або днями проміжок часу, який визначається точними календарними датами чи вказівкою на подію, що повинна неминуче настати, і з яким або до якого ЦПК пов'язує можливість або необхідність вчинення судом і учасниками цивільного процесу процесуальних дій, а його закінчення (пропущення) може мати негативні наслідки для осіб, які беруть участь у справі.

Значення процесуальних строків полягає в тому, що вони забезпечують стабільність і визначеність цивільних процесуальних правовідносин, цивільного провадження у справі; забезпечують суб'єктам правовідносин можливість належно підготуватися і виконати певні процесуальні дії; є процесуальними засобами впливу на поведінку несумлінних учасників процесу, на виконання ними процесуальних обов'язків засобами реалізації принципу раціональної процесуальної форми.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР України. — 1996. — № 30. — С. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV// Урядовий кур'єр. — 2004. — № 130.
3. Андрійчук О.В. Зміст часових параметрів у цивільному процесі України / О.В. Андрійчук // Право України. — 2007. — № 11. — С. 105–110.
4. Андрійчук О.В. Поняття цивільних процесуальних строків / О.В. Андрійчук // Збірник наукових статей за матеріалами V Міжнародної науково-практичної конференції [«Актуальні питання реформування правової системи України»], (Луцьк, 30-31 травня 2008 р.) / М-во освіти і науки, Волинський національний університет імені Лесі Українки. — Л.: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. — 2008. — С. 219–223.
5. Балюк М.І., Луспенник Д.Д. Практика застосування Цивільного процесуального кодексу України (цивільний процес у питаннях і відповідях). Коментарії, рекомендації, пропозиції. Серія «Судова практика». — Х.: Харків Юридичний, 2008. — 708 с.
6. Цивільний процес: Навч. посібник./ А.В.Андрушко, Ю.В.Білоусова, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін. — За ред. Ю.В. Білоусова. — К.: Прецедент, 2009. — 293 с.

7. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. / За ред. Тертишнікова В.І. – Х.: Консум, 2008. – 408 с.

8. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. / За ред. Комарова В.В. – Х.: Одісей, 2005. – 816 с.

9. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. В.В. Комарова. – Х.: Право, 2008. – 563 с.

10. Чернооченко С.І. Цивільний процес України: Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / С.І. Чернооченко. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 308 с.

Омеляненко Артем Сергійович
студент 5 курсу спеціальності «Право»,
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Кісс Світлана Володимирівна
старший викладач кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ

На сучасному етапі розвитку цивільно-правових відносин інститут правового статусу суду займає чільне місце серед інститутів цивільного процесуального права, оскільки саме норми даного інституту дають відповідь на питання, які права та обов'язки властиві суду. Правовий статус є невід'ємною частиною будь-якого учасника цивільного судочинства, і суду в тому числі. Не маючи правового статусу, ні суд, ні особи, які беруть участь у справі не можуть бути учасниками цивільного судочинства.

Законодавець покладає на суд обов'язок здійснювати процесуальні дії. За результатами аналізу цивільного процесуального кодексу України, уявляється необхідним зауважити, що є статті, які одночасно визначають і права, і обов'язки суду. Суд не має ні процесуальної, ні матеріальної заінтересованості в результатах розгляду справи.

Дослідженню теми правового статусу присвячені роботи С.С.Бичкова «Цивільний процесуальний статус осіб, які беруть участь у справах позовного провадження» (2011 рік), Н.Г.Яценко «Правовий статус суду в цивільному процесі» (2014 рік), Д.Б.Баронін «Правовий статус суду в Україні» (2015 рік), який підтверджує, що ця тематика досліджена не в повному обсязі й тема розгляду цієї статті набуває особливої актуальності.

Стаття 124 Конституції України визначає, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами [1]. Делегування функцій судів, а також привласнення цих функцій не допускається. У цивільному процесуальному законодавстві немає єдиної статті, яка б давала визначення, що таке правовий статус суду. Сучасний стан наукової розробки свідчить, що статті, що стосуються структурних елементів правового статусу суду розсіяні в цивільному процесуальному законодавстві, а тим більше не виділені в одну главу.

Суд є особливим суб'єктом цивільних процесуальних відносин. Судом справи, що підпадають під його юрисдикцію розглядаються у визначеній законом формі, виходячи з правил підсудності. Через розмаїття справ, що розглядаються в порядку цивільного судочинства, законодавець виділяє три види проваджень. А тому правовий статус суду в кожному з виду провадження відрізняється. ЦПК України по кожному з виду провадження називає вичерпний перелік осіб, які беруть участь у процесі. Однак, суд не відноситься ні до однієї з груп.

На наш погляд, дослідження і введення в науковий обіг поняття правового статусу суду буде мати позитивний вплив, як із погляду теорії цивільного процесу, так і з погляду практичного

застосування. У цьому контексті уявляється необхідним зазначити, що на законодавчому рівні відсутнє також і визначення суду.

Згідно позиції Страсбурзького Суду, «суд – це орган, наділений функцією правосуддя, яка полягає у вирішенні питань у межах його компетенції на основі верховенства права і відповідно до процедур, які здійснюються у встановленому законом порядку» («Беліос проти Швейцарії» (*Belilos v. Switzerland*) [6, с.136]. Суд повинен мати повноваження виносити з розглянутих питань рішення, обов'язкові для виконання («Шрамак проти Австрії» (*Sramek v. Austria*). Тож орган, який може тільки давати рекомендації, не буде «судом», навіть якщо на практиці такі рекомендації не виконуються («Бентем проти Сполученого Королівства» (*Bentham v. the United Kingdom*). Цей орган не обов'язково повинен бути складовою існуючої судової системи країни, однак він повинен мати конкретні основні характерні ознаки, зокрема незалежність від виконавчої влади та сторін по справі, відповідний термін виконання повноважень його посадовими особами та судову процедуру, яка забезпечує відповідні гарантії у кожній конкретній справі («Де Вільде, Оомса і Версипа» (*De Wilde, Ooms and Versyp v. Belgium*). Те, що такий орган, крім здійснення правосуддя, може мати й інші функції, не обов'язково означає, що він не є судом («Н. проти Бельгії» (*N. V. Belgium*) [2, с.210].

Головною передумовою участі суду в цивільному судочинстві є наявність у нього правового статусу. Зважаючи на те, що як зазначалося вище, правовий статус суду в цивільному судочинстві не був предметом широкого кола наукових досліджень, необхідно зазначити, в юридичній науці відсутній і єдиний підхід до визначення елементного складу конституційно-правового статусу громадянина. Різні вчені до нього відносять наступні елементи: 1) права і свободи; 2) обов'язки; 3) гарантії реального здійснення прав і обов'язків; 4) правоздатність і дієздатність; 5) громадянство; 6) правосуб'єктність; 7) громадянство; 8) юридична відповідальність; 9) правові

принципи; 10) правовідносини загального (статусного типу) [6, с.137].

Зважаючи на те, що правовий статус, безумовно, є однією з найважливіших і найскладніших правових категорій, існують різні позиції щодо співвідношення правового статусу й правосуб'єктності. Так, відповідно до однієї з позицій є включення правосуб'єктності як структурного елемента правового статусу, інша полягає у тому, що правосуб'єктність виступає передумовою виникнення правового статусу, ще одна позиція полягає у тому, що правосуб'єктність є більш об'ємною категорією по відношенню до категорії правовий статус і охоплює останню категорію.

Деякі вчені в певній мірі ототожнюють поняття правового статусу та правосуб'єктності [6, с.136], але на наш погляд, це не зовсім вірно, оскільки правосуб'єктність, а відповідно права й обов'язки є елементами правового статусу, які визначаються відповідними правовими нормами. Виразним є погляд С.С.Алексєєва, яка полягає в тому, що правосуб'єктність знаходиться в єднанні з правовим статусом. До правового статусу включаються відповідно не всі, а лише конституційні (загальні) права та обов'язки, які визначають зміст правосуб'єктності і є невід'ємними від особи. Правосуб'єктність органів, які виконують владні повноваження в науці, законодавстві та на практиці позначено спеціальною категорією – «Компетенція» [3, с.382, 390].

Суд для участі в цивільному процесі наділяється різними владними повноваженнями, що в сукупності утворюють його компетенцію. Компетенція як основа участі суду в цивільному процесі відображає владний початок судійської діяльності і його правовий статус [4, с.60-61].

Інших поглядів притримується О.В. Колісник, яка зазначає, що правовий статус суду як суб'єкту цивільного процесуального права охоплює всі можливі повноваження суду першої, апеляційної та касаційної інстанцій, а правовий статус суду як суб'єкта цивільних процесуальних правовідносин охоплює

повноваження складу суду під час провадження в конкретній справі.

Колісник О.В. також зауважує, що про цивільну процесуальну правосуб'єктність суду можна говорити як про його здатність бути суб'єктом цивільних процесуальних правовідносин, що має виявлятися у відповідності судового органу вимогам цивільної юрисдикції і підсудності, а також у повноважності складу суду та окремих його членів здійснювати правосуддя в цивільних справах за умов дотримання вимог до формування певного складу суду й за відсутності обставин, які унеможливають здійснення ним правосуддя в цивільних справах [5, с.20].

На думку Н.Г. Яценко, до елементів правового статусу слід віднести правосуб'єктність, яка являє собою комплекс прав та обов'язків, що мають вираження через компетенцію [6, с.137]. Учені, які займалися дослідженням інституту правового статусу відносять до нього також такі елементи як громадянство, інтерес, відповідальність, гарантії.

Таким чином, правовий статус є більш всеохоплюючим поняттям, ніж правосуб'єктність. Дійсно в багато в чому дані поняття збігаються і у зв'язку з цим є тенденція до ототожнення. Як і правовий статус, так і правосуб'єктність виникають на основі норм права, які породжують права та обов'язки. Будучи, наділеними правами та обов'язками в сторін виникає правосуб'єктність, яка проявляється у здатності вступати в правовідносини, які в цьому випадку, за участі суду, носять специфічний характер, оскільки суд, будучи органом державної влади вступає у них вже з визначеним правовим статусом. На думку науковців, даний правовий статус суду обумовлюється конституційно-правовими нормами, зокрема тією ж статтею 124 Конституції України.

Складовими елементами правового статусу суду в цивільному судочинстві є правові норми, правосуб'єктність: права та обов'язки. Правосуб'єктність уточнює що таке правовий статус.

На нашу думку, необхідно на конституційному рівні дати визначення що таке суд через визначення його правового статусу та визначити дані норми в цивільному процесуальному законодавству України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – С. 141.
2. Європейська конвенція з прав людини: основні положення, практика застосування, український контекст / За ред. Жуковської О.Л. – ЗАТ «ВПОЛ». – Київ, 2004. – 960 с.
3. Алексеев С.С. Общая теория права / С.С. Алексеев // ТК Велби, Изд-во Проспект. – Москва, 2008. – 576 с.
4. Гражданский процесс : учеб. Для студентов вузов, обучающихся по направлению 521400 «Юриспруденция» и по специальности 021100 «Юриспруденция» / [Абушенко Д. Б. и др.] ; отв. ред. – В.В. Ярков. – 7-е изд., перераб. и доп. – Волтерс Клувер. – Москва, 2009. – 784 с.
5. Колісник О.В. Суд як суб'єкт цивільних процесуальних відносин : автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : Спец. 12.00.03 / О.В. Колісник. – Харків, 2008. – 20 с.
6. Яценко Н.Г. Поняття та елементи правового статусу суді в цивільному процесі. // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право. – 2014. – Вип. 3-4. – С. 135–139.

Петренко Аліна Олександрівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
Полтавського інституту економіки і права

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ

На сьогодні в Україні актуальним є питання законодавчого закріплення можливості отримання учасниками господарського процесу юридичної допомоги в особі адвоката, хоча ст. 59 Конституції України передбачає право на захист всім учасникам судового процесу. Тому актуальним є дослідження на теоретичному рівні особливостей участі адвоката в господарському процесі, його прав і функцій.

На думку О. Задніпровського, адвокат є спеціальним самостійним суб'єктом цивільного, господарського, кримінального й адміністративного процесу, що здійснює в будь-якому суді тільки одну функцію – сприяння захисту законних прав і свобод особи, що представляється ним, із обмеженими правами й обов'язками і представництво його інтересів шляхом надання юридичної допомоги [3].

Відповідно до чинного Господарського процесуального кодексу (далі ГПК), участь адвоката як представника сторін і третіх осіб у господарському процесі необхідно розглядати лише через призму інституту процесуального представництва. Загальноприйнятим є визначення представництва в господарському процесі як діяльності представника при розгляді справи в судовому процесі, що здійснюється від імені особи, яку представляють із метою досягти для неї найбільш сприятливого рішення, а також для надання допомоги в реалізації своїх прав.

Діяльність представника в господарському процесі

складається з юридичних дій, які йому доручає здійснити особа, яку він представляє. У літературі процесуальний представник визначається як учасник судового процесу, який на підставі певних повноважень виступає від імені іншої сторони або третьої особи і виконує процесуальні дії в суді в її інтересах, набуваючи (змінюючи, припиняючи) для неї права та обов'язки [4].

Справи в господарському суді через представників можуть вести як організації, так і громадяни.

Справи юридичних осіб у господарському суді ведуть їх органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законодавством та установчими документами, через свого представника. Представниками юридичних осіб можуть бути керівники підприємств та організацій, інші особи, повноваження яких визначені законодавством або установчими документами, які діють на підставі документів, що посвідчують їхнє посадове становище, а також інші особи, повноваження яких підтверджуються довіреністю від імені підприємства, організації, за підписом керівника або іншої уповноваженої особи, скріпленим печаткою підприємства, організації.

Громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності можуть вести свої справи в господарському суді особисто або через представників, повноваження яких підтверджуються нотаріально посвідченою довіреністю.

Указане положення закону не можна визнати досконалим, оскільки в інших процесуальних кодексах прописано можливість участі адвоката в судовому процесі на підставі ордеру чи угоди.

Процесуальні права й обов'язки адвоката як представника визначаються, виходячи з обсягу прав та обов'язків тієї особи, яку він представляє, і в межах повноважень, які закріплені в довіреності (ордері, угоді). Однак, у представника відсутні самостійні процесуальні права й обов'язки. Тому можна стверджувати, що адвоката як представника не можна вважати самостійним учасником господарського процесу.

Така діяльність для адвоката, а саме, представництво в господарському судочинстві – це вид публічно-правової діяльності, змістом якої є надання кваліфікованої юридичної допомоги довірителю (клієнтові).

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» незалежність адвоката від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій тощо, обумовлена його особливим положенням і гарантіями встановленими законом.

За цим законом не припустиме будь-яке втручання в адвокатську діяльність, вимагання від адвоката, його помічника, посадових осіб і технічних працівників адвокатських об'єднань відомостей, що становлять адвокатську таємницю. Не може бути внесено подання органом дізнання, слідчим, прокурором, а також винесено окрему ухвалу суду щодо правової позиції адвоката у справі.

Спираючись на це, можна стверджувати, що представництво в господарському процесі для адвоката скоріш є одним із видів діяльності, при здійсненні якої він реалізує багато функцій.

Представництво, як вид діяльності адвоката в господарському процесі, охоплює і включає різні напрями. Зокрема, такі, як надання юридичних порад і консультацій, підготовка і складання різних юридичних, у тому числі процесуальних, документів (наприклад, запитів, довідок із законодавства, позовних заяв, відзивів на позовні заяви, заяв, апеляційних і касаційних скарг тощо), збирання доказів, подання їх суду й участь у дослідженні доказів, участь у судових засіданнях на різних стадіях процесу.

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні існує потреба вдосконалення закріплення правового статусу адвоката як процесуального представника в господарському процесі. Тому вважаємо за необхідне в ГПК України передбачити, що адвокат у господарському процесі має право здійснювати представництво і надавати довірителю юридичну допомогу в суді на підставі ордеру

або угоди, а також може бути представником особи за довіреністю з обсягом прав і обов'язків, визначених довірительом у вказаній довіреності. У такому випадку адвокат вправі буде вчиняти передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» всі покладені на нього функції, не буде обмежений у своїх повноваженнях і зможе здійснювати захист законних прав і свобод кожного громадянина.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс: від 19.02.2016 / Відомості Верховної Ради України//Електронний ресурс. – режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/page2>
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: від 05.07.2012 / Відомості Верховної Ради України.– Електронний ресурс – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
3. Задніпровський О. Здійснення представництва в суді адвокатами і іншими особами / Задніпровський О. // Юридична практика. –2003. – № 32 . – 294 с.
4. Господарське процесуальне право України : підручник / за ред. О. І. Харитонової. – К. : Істина, 2008. – 360 с.

Рожко Альона Олександрівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович,
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

У процесі розвитку вітчизняної цивілістичної науки

важливого значення набуває чітке визначення юридичних понять. Одним із найважливіших фундаментальних понять цивільного права є правосуб'єктність. У юридичній науці ще й досі не досягнуто єдиного погляду на поняття, структуру правосуб'єктності, її елементи. Тому залишається актуальним дослідження даного явища у цивільному праві.

Метою цієї статті є дослідження поняття правосуб'єктності, з'ясування різноманітних поглядів на поняття, структуру та зміст правосуб'єктності в цивільному праві.

Слід зазначити, що цивільне законодавство не вживає терміна «правосуб'єктність». Донедавна національне законодавство взагалі його не знало, але він вживався у міжнародно-правових актах: Загальній декларації прав людини (ст.6 – кожна людина, де б вона не перебувала, має право на визнання її правосуб'єктності) та Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (ст.16). Проте з розбудовою національної правової системи нашої незалежної держави вже в Конституції України зустрічаємо термін «правосуб'єктність» (згідно зі ст.92 виключно законами України визначається правосуб'єктність громадян). Згодом це поняття зустрічається і в інших нормативно-правових актах: у Кодексі адміністративного судочинства України (у ст.48 визначається адміністративна процесуальна правосуб'єктність, а саме, правоздатність та дієздатність), Господарському кодексі України (у ст.207 під спеціальною правосуб'єктністю розуміється господарська компетенція) та в Законі України «Про міжнародне приватне право» від 23.06.2005 р. № 2709-ІУ (ст.27, де згадується правосуб'єктність юридичної особи). Проте в кожному конкретному випадку вживання цього терміна несе нетотожне значення.

Власне, поняття правосуб'єктність було розроблене юристами ще в Стародавньому Римі, у зв'язку з тим, що рабовласницький лад не визнавав суб'єктом права людину як біологічну істоту, а лише особу, що мала певні статуси (сімейний,

статуси свободи, громадянства). Адже добре відомо, що раб, хоч і був людиною, визнавався не суб'єктом, а об'єктом права. Що стосується доктрини права взагалі і цивільного зокрема, то тут спостерігаємо різноманіття поглядів на поняття, структуру, елементи та види правосуб'єктності.

Погляди науковців на правосуб'єктність умовно можна розділити на два напрями. Одні вчені ототожнюють правосуб'єктність із праводієздатністю. Розбіжності всередині цього напрямку зводяться тільки до того, включити в поняття правосуб'єктності тільки одну правоздатність (А.В. Венедиктов, Б.К. Бегичев) або як правоздатність, так і дієздатність (О.С. Йоффе, М.Д. Шаргородський, О.А. Красавчиков). Представники іншого напрямку роблять спробу вийти за рамки праводієздатності при розгляді категорії правосуб'єктності. Вони розглядають правоздатність у зв'язку з правовим статусом особи. Так, одні вважають, що правосуб'єктність включає в себе правоздатність і правовий статус (Н.Г. Александров), інші взагалі ототожнюють правосуб'єктність і правовий статус (А. Міцкевич), на думку третіх, правосуб'єктність – складова частина правового статусу (С.С. Алексеев), четверті включають у правосуб'єктність, окрім праводієздатності, основні права і обов'язки (П.П. Виткявичюс, І.В. Удальцова).

У літературі часто висловлюють думку, що категорії «суб'єкт права» та «правосуб'єктність» за своїм основним змістом співпадають [1]. Юридичне трактування притаманне різним національним доктринам зі своїми непринциповими особливостями, зокрема німецькій (яка ототожнює правосуб'єктність і правоздатність) чи французькій (включає в поняття правосуб'єктності і правоздатність, і дієздатність). І французькому, і німецькому законодавцю, а також і дореволюційному, який значною мірою на них орієнтувався, вдалося вивести «за дужки» законів природно-правові уявлення про суб'єкт права. Незважаючи на критику «буржуазних уявлень» про правосуб'єктність, ці уявлення були успадковані радянською юридичною наукою і до

теперішнього часу становлять теоретичну основу юридичних конструкцій вітчизняного законодавства. Розповсюдженою в теорії права є думка про те, що правосуб'єктність є єдністю правоздатності та дієздатності, наявність якої робить суб'єктами права індивідів [2]. Так, на думку, Н.С. Малєїна, володіти правосуб'єктністю – означає бути суб'єктом права. Ці два поняття відображають одну й ту саму властивість індивіда.

Сучасна цивілістична наука визначає правосуб'єктність як соціально-правову можливість особи бути учасницею цивільних правовідносин (Є.О. Харитонов). Є.О. Харитонов зазначає, що природною передумовою правосуб'єктності є природне право, соціальною – існування суспільства, юридичною – норми цивільного права, формально-юридичною – цивільне законодавство. Елементами правосуб'єктності є правоздатність та дієздатність [3]. Дедалі частіше сучасні науковці висловлюють думку, що за своєю суттю правосуб'єктність являє собою право загального типу, забезпечене державою матеріальними та юридичними гарантіями.

Правосуб'єктність розглядається як право особливого роду, таку думку підтримує О.В. Бакун. Науковець розглядає зміст правосуб'єктності як здатність мати визначені юридичними нормами конкретні права й обов'язки, нести відповідно до них точно визначену відповідальність [4].

Слід зазначити, що більшість науковців розглядають правосуб'єктність як праводієздатність. С.І. Архипов пропонує розглядати правосуб'єктність (праводієздатність) як встановлену законодавцем здатність особи бути суб'єктом права у всіх його виявах (не тільки в частині володіння і здійснення прав та обов'язків). На його погляд, правоздатність і дієздатність можуть розглядатися саме як два найважливіших етапи, стадії розвитку правосуб'єктного зв'язку [5].

А. Бірюков стверджує, що, розглянувши положення про правоздатність і дієздатність, можна сказати, що в сукупності ці

правові категорії визначають характер і зміст правосуб'єктності фізичної особи [6].

Отже, слід зазначити, що різноманіття поглядів на правосуб'єктність указує на відсутність однозначного погляду на це поняття в юридичній науці. Ми схилиємося до думки, що правосуб'єктність є правовою властивістю особи в праві, зокрема, в цивільному, і складається з правоздатності, дієздатності та деліктоздатності. Необхідно зазначити, що у фізичної особи всі ці елементи змісту правосуб'єктності виникають не одночасно, а існують у зв'язку з віковим та вольовим факторами. Так, відповідно до ч.2 ст.25 Цивільного кодексу України цивільна правоздатність фізичної особи виникає в момент її народження, проте у випадках, встановлених законом, здатність мати окремі цивільні права та обов'язки може пов'язуватися з досягненням фізичною особою відповідного віку (ч.3 ст.25 ЦК України). Тому вже від народження людина володіє правосуб'єктністю, тобто здатністю, що характеризує її як суб'єкта права.

Список використаних джерел:

1. Алексеев С. С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве / С. С. Алексеев. — М. : Госюриздат, 1966. С. 139.
2. Спиридонов Л. И. Теория государства и права : учебник / Л. И. Спиридонов. — М., 1995. — С. 185.
3. Харитонов Є. О. Вступ до цивільного права України : навч. посіб. / Є. О. Харитонов. — К. : Істина, 2006. — С. 199.
4. Бакун О. В. Громадянин як суб'єкт податкових правовідносин в умовах переходу до ринкової економіки : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. В. Бакун. — К., 2000. — С. 84-86.
5. Архипов С. И. Субъект права: теоретическое исследование / С. И. Архипов. — СПб. : Юридический центр Пресс, 2004. — С. 131.
6. Цивільне право України. Загальна частина : підручник / за ред. І. А. Бірюкова, Ю. О. Заїки. — К. : КНТ, 2006. — С. 82.

Старчик Марія Григорівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ГАРАНТІЇ ЯК ЗАСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Напевно не існує такої правової системи, яка повністю унеможливила б невиконання зобов'язань. Водночас, у цьому напрямку державою робляться спроби захистити добросовісного учасника правовідносин від його недобросовісного контрагента. Крім того, під час здійснення господарської діяльності жоден учасник господарських відносин не застрахований від фінансових, виробничих криз, за яких виконання господарського зобов'язання ставиться під сумнів. Саме гарантія є тим засобом виконання господарських зобов'язань, що здатний оптимально мінімізувати ризик здійснення господарської діяльності в Україні. Інститут гарантійного зобов'язання набуває дедалі ширшого поширення на практиці, проте ефективність його використання гальмується певними недоліками законодавства у цій сфері, існуючі колізії не дозволяють конкретизувати його правову природу спостерігається відсутність узагальненої судової практики та рекомендацій щодо застосування даного інституту. Необхідність розвитку засобів стимулювання інвестицій в економіку держави роблять дослідження різноманітних питань, пов'язаних із вказаним засобом забезпечення виконання зобов'язання, актуальними з теоретичної та практичної точки зору.

У науці господарського права прийнято під способами забезпечення зобов'язань розуміти особливі засоби додаткового

стимулювання належного виконання зобов'язань боржником, а у випадку невиконання ним своїх зобов'язань засоби задоволення законних вимог кредитора [1, с.581].

При цьому комплексний підхід до визначення гарантії запропонував К.Ю. Молодик, за яким гарантія – це спосіб забезпечення виконання зобов'язань, відповідно до якого гарант; на підставі вчиненого ним у письмовій формі одностороннього правочину (видачі гарантії), зобов'язаний сплатити зумовлену грошову винагороду бенефіціару який протягом строку дії гарантії в належному місці та спосіб надав гарантові передбачені умовами гарантії документи, з яких припускається порушення забезпеченого гарантією обов'язку принципала перед бенефіціаром за відсутності явних доказів навмисного введення бенефіціаром в оману гаранта щодо факту настання гарантійного випадку [2, с.24]. Судова практика притримується також позиції щодо односторонності зобов'язання гарантії [3, с.582]. Водночас деякі науковці наголошують на концепції виникнення гарантійного зобов'язання із трьох правочинів, наприклад, угоди щодо надання банківської гарантії (що укладається між принципалом і гарантом); одностороннього правочину щодо видачі банківської гарантії (що здійснюється гарантом у виконання вказаної вище угоди); одностороннього правочину з боку бенефіціара, що свідчить про прийняття гарантії [4, с.129; 5, с.121]. Ю.В. Петровський наголошує на тому, що банківська гарантія є складними за своїм юридичним змістом правовідносинами, які не зводяться до одного зобов'язання гаранта перед бенефіціаром, а включають у себе цілий комплекс зобов'язань між учасниками відносин за банківською гарантією [6, с.10].

Із вищезазначеним не можемо погодитись, оскільки зобов'язання гаранта перед бенефіціаром виникає саме з видачі гарантії як одностороннього правочину; а не з договору про видачу гарантії. Якщо визнавати повну залежність гарантії від договору про видачу гарантії, то зазначене суперечитиме інтересам бенефіціара, який у такому випадку нестиме ризик

неможливості здійснення своїх прав за гарантією саме через стан відносин гаранта й принципала. Таким чином, у господарській сфері по суті гарантія є письмовим одностороннім зобов'язанням гаранта, прийняте стосовно якої-небудь особи (бенефіціара) за доручення іншої особи (принципала), в забезпечення виконання останнім своїх зобов'язань перед бенефіціаром.

Свого часу Т.В. Боднар зауважила, що забезпечувальна функція гарантії полягає в її забезпеченні належного виконання принципалом своїх зобов'язань перед бенефіціаром (основного зобов'язання) [7, с.144].

Зазначимо, що Господарський кодекс (далі – ГК) України [8] не містить визначення поняття гарантії як засобу забезпечення виконання з відповідним відсиланням до положень Цивільного кодексу (далі – ЦК) України (ч.1 ст.199) [9]. ЦК України передбачає, що за гарантією банк, інша фінансова установа, страхова організація (гарант) гарантує перед кредитором (бенефіціаром) виконання боржником (принципалом) свого обов'язку (ч.1 ст.560). Таким чином, законодавча дефініція гарантії зводить її сутність до родового поняття – банківської гарантії. До речі, формулювання терміну банківської гарантії міститься і в законодавстві країн-сусідів, наприклад, Республіки Білорусь (Банківський кодекс, Цивільний кодекс). Російської Федерації (Цивільний кодекс). Ст.200 ГК України має назву «Банківська гарантія», при цьому в тексті цієї статті зазначається, що гарантія є специфічним засобом забезпечення виконання господарських зобов'язань шляхом письмового підтвердження (гарантійного листа) банком, іншою кредитною установою, страховою організацією (банківська гарантія) про задоволення вимог управленої сторони у розмірі повної грошової суми, зазначеної у письмовому підтвердженні, якщо третя особа (зобов'язана сторона) не виконає вказане в ньому певне зобов'язання, або настануть інші умови, передбачені у відповідному підтвердженні.

Вищезазначене свідчить про закріплення законодавцем різної термінології у процесі визначення одного й того ж засобу забезпечення виконання зобов'язань – гарантії.

Однією з проблем для застосування гарантії на практиці, на яку постійно звертають увагу науковці [2, с.25; 10, с.94–95; 11, с.122], є встановлення ЦК України та ГК України різного переліку осіб, що можуть виступати гарантами. Так, за ЦК України суб'єктами гарантійних відносин є: гарант (банк, інша фінансова установа чи страхова організація), бенефіціар (кредитор за основним зобов'язанням) та принципал (боржник за основним зобов'язанням). ГК України встановлює інший суб'єктний склад гарантійних відносин: гарант – банк, інша кредитна установа, страхова організація; управнена сторона та третя особа (зобов'язана сторона). Отже, спостерігається термінологічна неузгодженість у переліку осіб, які мають право бути гарантами.

Зокрема, відповідно до ст.1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансова установа – юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку. До фінансових установ належать банки, кредитні спілки, страхові компанії, та інші юридичні особи, виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг, а у випадках, прямо визначених законом, – інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг [12].

Не зрозуміло чим керувався законодавець, надаючи право страховим організаціям видавати гарантії, оскільки у п.20 ч.4 ст.6 Закону України «Про страхування» йдеться про можливість здійснення страховими організаціями добровільного страхування у вигляді страхування виданих гарантій (порук) та прийнятих гарантій, що не відповідає суті самих гарантійних відносин [13].

Уважаємо що, виділення таких специфічних суб'єктів, які можуть виступати гарантами, як кредитна установа та страхова

організація є некоректним, у зв'язку з чим слід привести у відповідність норми ЦК та ГК України. Проте, наприклад, страхова організація може виступати у гарантійних відносинах в особі управненої сторони (бенефіціара) чи зобов'язаної сторони (принципала). Хоча навіть на рівні дисертаційних досліджень можемо зустріти положення стосовно правильності виділення спеціальних суб'єктів-гарантів: банків, кредитних установ, страхових організацій [14, с.114].

Отже, гарантами в гарантійних відносинах можуть бути особи зі спеціальною правоздатністю, що слугує введенню порядку здійснення зобов'язань у рамки загальногосподарських механізмів здійснення господарської діяльності.

Не дивлячись на те, що інститут гарантії переважно врегульований нормами цивільного законодавства, механізм його застосування у сфері господарської діяльності характеризується певною специфікою. Серед гарантій як специфічних засобів виконання господарських зобов'язань слід виділи банківську та державну гарантію. Потребують уваги законодавця питання визначення кола суб'єктів, що вступають у гарантійні відносини, зокрема, пов'язаних з особою гаранта.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, 19–20, 21–22. – С. 144.
2. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44.– С. 356.
3. Про страхування: Закон України від 07 березня 1996 р. № 85/96-ВР Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №18.– С. 78.
4. Хозяйственное право: Учебник / В.К. Мамутов, Г.Л. Знаменский, К.С. Хахулин и др. ; Под ред. В.К. Мамутова. К. : Юринком Интер, 2002. – 912 с.

5. Молодик К.Ю. Банківські гарантії у міжнародному та внутрішньому обігу : питання та практика застосування : монографія.– К. : Підруч. і посіб.; Тернопіль : Підруч. і посіб. – 2008. – 176 с.

6. Постанова Вищого господарського суду України у справі 10/450/06.– Електронний ресурс .– режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/vc450600-07>.

7. Єсіпова Л.О. Гарантія та її види за цивільним законодавством України // Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. – 2006. Вип. 1.– С. 128–131.

8. Пучковська І. Щодо незалежного характеру гарантій як виду забезпечення виконання зобов'язань // Вісник Академії правових наук України. – 2007. – № 3. – С. 117–124.

9. Петровский Ю.В. Банковская гарантия в российском гражданском праве : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 / Ю.В. Петровский.– Екатеринбург. –2001. – 24 с.

10. Боднар Т.В. Гарантія як вид забезпечення виконання зобов'язання за Цивільним кодексом України // Вісник господарського судочинства. – 2003. – № 2. – С. 143–150.

11. Петренко П.Д. Банківські гарантії у міжнародному приватному праві : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 П. Д. Петренко . – К. –2013. – 143 с.

12. Слома В.М. Гарантія як вид забезпечення виконання цивільно-правових зобов'язань: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 і В.М. Слома. JL, 2007. –205 с.

13. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – С. 1.

14. Проценко І.О. Види забезпечення належного виконання зобов'язань у цивільному праві України : єдність та диференціація : дис. канд. юрид. наук : 12.00.03 і І.О. Проценко . – Х. – 2007. – 200 с.

Тарасенко Антон Олегович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ БАНКРУТСТВО

Поняття «банкрутство» зустрічається ще в середньовічних джерелах права італійських міст, де використовувались терміни *fuggitivi* – коли не спроможний боржник тікав від своїх кредиторів, та *decoctor* – яке означало поступове зменшення майна боржника. У римському праві неповернення боргу визначалося як небезпека для життя боржника та призводило до обов'язкового захоплення його майна кредиторами [1, с.50].

Упродовж довготривалого розвитку інституту банкрутства використовувались різноманітні терміни в основному для визначення стану боржника в той момент, коли він не в змозі виконувати свої зобов'язання перед іншими кредиторами. Лексично слово «банкрутство» походить від латинських слів «*bancus*» (лава) та «*ruptus*» (зламаний). «Банком» спочатку називалася встановлювана в людних місцях (наприклад, ринки або ярмарки) лава, на якій лихварі проводили свої операції і оформлювали документи. Коли власник такого «банку» розорився, він ламав свою лаву й припиняв свою діяльність [2, с.560; 3, с.337].

У Київській Русі неплатник або злісний банкрут прирівнювався до злодія. Кредитори мали законне право розпоряджатися майном боржника, навіть продавати неплатоспроможного боржника разом із його майном. У часи середньовіччя гарантом забезпечення повернення боргу виступав сам боржник, а саме його життя, особиста свобода та недоторканність [4, с.368].

Узагалі, перші законодавчі акти багатьох європейських країн виходили з тлумачення банкрутства як власне злочину. Однак у результаті розвитку людства, суспільних відносин і безпосередньо економічних законів, зміст понять банкрутства та неспроможності змінювався, іноді ці поняття ототожнювались та застосовувались одне замість одного. Банкрутство сприймається нами як невід'ємний елемент ринкової економіки. Система норм, що регламентує відносини, пов'язані з банкрутством, являє собою господарсько-правовий інститут, якому властиве об'єднання публічно-правових і приватно-правних засад [5, с.29].

Як показує аналіз літературних джерел, юридичній науці первісне розуміння банкрутства (або неспроможності) зводилося до ототожнення з неплатоспроможністю. Що стосується понять «неспроможність» і «банкрутство», то вони в законодавстві переважної більшості держав вживаються як абсолютні синоніми. Питання співвідношення цих понять залишається актуальним і сьогодні.

У дореволюційному праві висвітлювалася позиція, що банкрутство є поєднанням неспроможності та злочинних дій незалежно від причинного зв'язку між ними. Проте чіткого розмежування понять у законодавстві не було [6, с.8].

У радянському праві періоду НЕПу мала місце думка, що сама по собі неспроможність не повинна розглядатися як банкрутство, тобто як соціально небезпечна дія, яка тягне за собою застосування певних заходів соціального захисту. Однак якщо в процесі ліквідації з'ясуються такі моменти в діяльності неспроможного, які б свідчили про зловживання довірою або обман боржника з метою отримання майнових вигод, суд повинен порушувати проти такого боржника кримінальне переслідування [7, с.34].

Як зазначає Г.Ф. Шершеневич [8, с.25], великий російський дореволюційний вчений-юрист, під неспроможністю варто розуміти такий стан майна боржника, установлений у судовому порядку, що дає підставу припускати недостатність його для

рівномірного задоволення всіх вимог кредиторів. Такий стан справ зумовлює введення конкурсного процесу, іншими словами, порядку рівномірного розподілу майна боржника між його кредиторами.

Сучасні правові системи для початку процедури банкрутства переважно застосовують критерій неплатоспроможності, що означає нездатність боржника вчасно виконати свої зобов'язання перед кредиторами, у результаті чого можна припустити, що активи такої особи перевищують пасиви. Англійське, французьке законодавство певною мірою базується на недостатності ліквідних активів боржника, а в Німеччині поряд із критерієм неплатоспроможності використовується і критерій неоплатності - «надлишкова заборгованість», який є додатковою підставою для провадження у справі про банкрутство та підставою для вибору конкретної процедури – ліквідаційної чи реабілітаційної [9, с. 26].

У законодавстві Російської Федерації можна зустріти визначення терміну банкрутства у такому вигляді: 1) як синонім терміна «неспроможність»; 2) як окремий випадок неспроможності, коли посадова особа або громадянин-засновник (власник) неплатоспроможного боржника вчиняє злочин, який завдає шкоди кредиторам. Закон Російської Федерації «Про неспроможність (банкрутство)» виділяє два види такого банкрутства – умисне банкрутство та фіктивне банкрутство [10].

Слід наголосити на тому, що терміни «неспроможність», «неплатоспроможність» і «банкрутство» в різних державах вживаються у різних значеннях, і все ж у більшості випадків банкрутство є частковою неспроможністю, її кримінальним видом. Крім того, сам по собі термін «банкрутство» має більш вузьке значення порівняно з «неспроможністю».

Що стосується українського законодавства, то сьогодні існує декілька законодавчих актів, які дають визначення поняттю «банкрутство». Перш за все, відповідно до ст. 209 Господарського Кодексу України банкрутство – це нездатність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом

вимоги кредиторів інакше, як через застосування визначеної судом ліквідаційної процедури [11].

Як визначено в законі України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», банкрутство – визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність за допомогою процедур санації та мирової угоди і погасити встановлені в порядку, визначеному цим Законом, грошові вимоги кредиторів не інакше, як через застосування ліквідаційної процедури, а неплатоспроможність – неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку грошові зобов'язання перед кредиторами не інакше, як через відновлення його платоспроможності [12].

У результаті проведеного дослідження можемо зробити висновок, що поняття «банкрутство» є доволі багатограним і досить неоднозначним. Різноманітність поглядів науковців зумовлена впливом чинників як зовнішнього, так і внутрішнього характеру, а наявність більшості з розглянутих трактувань відображає собою розуміння ступеня впливу того чи іншого фактора.

Представники економічної думки, надаючи смислового забарвлення терміну «банкрутство», базують своє мислення на уточнюючих категоріях, здебільшого зумовлених розвитком ринкової економіки та прояву її наслідків. Так, найчастіше ключовими позиціями в трактуванні банкрутства виступають: неспроможність (повністю ототожнюється з «банкрутством»), незадовільне становище суб'єкта господарювання, певна міра відповідальності, наслідок незадовільного управління, результат кризи, точка в життєвому циклі підприємства.

Що стосується правового аспекту поняття банкрутства, то у правовій літературі воно тісно пов'язане з «неспроможністю». Проаналізувавши позиції вчених, можна виділити три основних підходи. Так, згідно з першим, під неспроможністю розуміють заявлену боржником або визнану арбітражним судом

неможливість задовольнити в повному обсязі вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями та зобов'язання з виплати обов'язкових платежів, що призвело до застосування до боржника процедури зовнішнього управління з метою відновлення його платоспроможності, а під банкрутством – стан, що призвів до застосування до боржника процедури конкурсного проведення процесу з метою пропорційного задоволення вимог кредиторів у межах наявних активів боржника. Другий підхід полягає в тому, що терміни «банкрутство» і «неспроможність» вживаються як взаємозамінні, як синоніми. Прихильники третього підходу зазначають, що банкрутство – поняття виключно кримінально-правове, значною мірою обумовлене цивільно-правовою неспроможністю.

Список використаних джерел:

1. Господарський Кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 436-IV // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 18, № 19–20, № 21,22. – С. 144.
2. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 11.08.2013 № 2343-12 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 31. – С. 440.
3. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. К. : Укр. енцикл., 1998. – Т. 1: А–Г. – 672 с.
4. Орловский Ю.П. Банкротство предприятий и право трудового коллектива / Ю. П. Орловський // Право и экономика. – 1997. – № 5-6. – С. 34–41.
5. Грушевський М.С. Історія України-Русі: в 11 т., 12 кн. / редкол.: П.С. Сохань (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 1992. – Т. 3. – 1993. – 592 с.
6. Бурбело О.А. Банкротство предприятий (экономико-правовые аспекты): научно-практическое издание / О. А. Бурбело, В. В. Дорофиев, Н.Л. Недодаева. – Луганск, 2003 – 228 с.

7. Поляков В.Б. Принципы института банкротства / В.Б. Поляков // Підприємство, господарство і право. – 2013. – № 1. – С. 6–10.

8. Поляков Б.М. Совершенствование правового регулирования отношений несостоятельности (банкротства) в Украине / Б. М. Поляков. – Донецк: Донбасс, 2001. – 340 с.

9. Шершеневич Г.Ф., Курс торгового права / Г.Ф. Шершеневич. – М., 1912. – 112 с.

10. Степанов В.В. Несостоятельность (банкротство) в России, Франции, Англии, Германии / В. В. Степанов. – М. : Статут. – 2015. – 208 с.

11. О несостоятельности (банкротстве) : Закон Российской Федерации от 26.10.2002 № 127 - ФЗ [Электронный ресурс]. - Режим доступа : www.consultant.ru/popular/bankrupt.

12. Цитович В.О. Очерк основных понятий торгового права / В.О. Цитович. – К., 1886. – 142 с.

13. Правові основи підприємницької діяльності / під ред. Шакуна В. І., Мельника П. В., Поповича В. М. - К. : Правові джерела, 2009. - 780 с.

14. Методичні рекомендації щодо застосування комерційними банками Закону України «Про банкрутство» [Електронний ресурс] : рекомендації Національного банку України від 21.07.94 № 23012/105 // Професійна юридична система МЕГА-Нау. - Режим доступу: http://zakon.nau.ua/doc/?code=v_1055o0-94.

Турченко Михайло Олександрович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУТНІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Гармонізація законодавства України і ЄС надзвичайно важлива для процесу правової інтеграції та формування загальноєвропейських підходів до праворозуміння, стандартів і принципів права. Проте ні в міжнародно-правовій теорії, ні в сучасній правотворчій практиці до останнього часу не приділялося належної уваги теорії гармонізації законодавства, з'ясуванню базових понять і підходів, хоча прикладні аспекти гармонізації законодавства є актуальними й широко досліджуються в зарубіжній науці, особливо у праві ЄС [4, с.88].

Сьогодні немає єдиного визначення терміна «гармонізація законодавства України і ЄС», а на доктринальному рівні пропонуються різні підходи до розуміння сутності та визначення змісту досліджуваного явища.

Дослідники із СНД, як правило, виокремлюють зовнішній і внутрішній рівні гармонізації законодавства. На зовнішньому рівні гармонізація здійснюється шляхом співвідношення міжнародного і національного права, а також способів забезпечення дії міжнародно-правових положень у правових системах окремих країн. На внутрішньому рівні – шляхом усунення невідповідності норм права в окремій національній системі права з метою надання їй несуперечливого характеру. Водночас дослідники Західної і

Центральної Європи розширюють зміст поняття «гармонізація» і розглядають її як один з інструментів інтеграції у різних соціальних сферах. Правову гармонізацію розуміють по-різному: як створення передумов для прийняття і застосування компетентними органами різних країн подібних нормативно-правових актів; як зменшення чи усунення відмінностей у правовому регулюванні; як спільну еволюцію двох чи більше країн до загальних стандартів поведінки та правових засобів їх забезпечення; як процес, спрямований на формування однорідного правового середовища країн – членів ЄС у рамках європейських інтеграційних об'єднань тощо [2, с.8].

У міжнародно-правових документах, чинних для України, в одних випадках мова йде про гармонізацію законодавчих, нормативно-правових і методологічних документів, а в інших – про взаємне визнання документів, стандартів, гармонізацію процедур. На підзаконному рівні термін «гармонізація» вживається переважно для визначення відповідності нормативно-правових актів і методичної документації вимогам директив ЄС, стандартам *acquis* ЄС тощо. Водночас не виключається його використання для характеристики відповідності національних правил міжнародним, структури та принципів побудови окремої галузі національного законодавства вимогам законодавства ЄС тощо. Таким чином, на законодавчому рівні поняття «гармонізація» вживається для відображення певного процесу чи дій у межах конкретної сфери відносин для досягнення результату узгодженості відповідних правил, процедур, актів або їх частин, проте без чіткого визначення ступеня і механізму такого узгодження.

На думку О. Люхтерхандта, завдання гармонізації постають у трьох вимірах: 1) у відносинах між правовими приписами нижчого і вищого рівнів, наприклад, гармонізація положень закону з приписами Конституції; 2) у відносинах між нормами однакового рівня (гармонізація суперечливих правових приписів); 3) у відносинах між різними системами правопорядку,

які існують незалежно одна від одної (між правопорядком міжнародного чи європейського права і правом України). Саме у третьому аспекті вчений пропонує розглядати гармонізацію законодавства України і ЄС та питання гармонізації приписів Ради Європи щодо прав і свобод людини і права України [3, с.58].

Аналізуючи механізм гармонізації, В. Опришко вказує на важливість визначення методів вирішення даного завдання. Розпочинати процес гармонізації необхідно з приведення норм Конституції до міжнародних стандартів, оскільки норми і принципи міжнародного права є «правотворчими факторами розвитку конституційного та інших галузей законодавства» [88, с.14]. Крім того, положення ст. 9 Конституції України дає можливість постійно розширювати межі національного законодавства за рахунок норм і принципів міжнародного права, закріплених у міжнародних договорах. Це сприяє зближенню законодавства України з міжнародною системою права, усуненню протиріч між ними. Отже, «...міжнародне право стає тим своєрідним «спільним знаменником», який об'єднує всі національні правові системи. Таким чином, через втілення в законодавстві України норм і принципів міжнародного права наша країна практично гармонізує свою правову систему не лише з міжнародно-правовою, а й з національними правовими системами окремих держав світу» [6, с.15].

При цьому В. Муравйов наголошує, що положення ст. 9 Конституції України не надає нормам міжнародних договорів безумовного пріоритету над нормами вітчизняного права. Крім того, ст. 18 Конституції України, у якій зазначено, що зовнішньополітична діяльність України спрямована на забезпечення її національних інтересів і безпеки шляхом підтримання мирного та взаємовигідного співробітництва з членами міжнародного співтовариства за загально визнаними принципами і нормами міжнародного права, – так само не закріплює верховенство норм міжнародного права над нормами національного права. На відміну від ст.9 Конституції України, ст.

18 не містить положення про включення загальновизнаних норм і принципів міжнародного права у внутрішній правопорядок України. Крім того, «ані Конституція України, ані інші законодавчі акти взагалі не згадують актів міжнародних організацій, хоча їх значення у правовому регулюванні міжнародного співробітництва постійно зростає» [5, с.138].

Для забезпечення дії норм права Європейського Союзу в національному правопорядку необхідно внести відповідні зміни до Конституції України, які закріпили б верховенство норм права ЄС над нормами національного права. Разом із тим, як зауважує В. Муравйов, визнання пріоритету норм міжнародного права ще не гарантує, що вони будуть застосовуватись одночасно з нормами національного права. Необхідно також надати положенням міжнародних договорів статусу національних законів, що створить передумови для безпосереднього застосування їх положень у правопорядку України. Зокрема, В. Муравйов зауважує, що за такого підходу невизначеним залишається юридичний характер правил міжнародного договору, а також те, чи стають ці правила внутрішнім правом, чи діють, зберігаючи юридичне значення норм міжнародного права [5, с.139].

Відповідно до п. 3 ст. 4 Закону України «Про міжнародні договори України» пропозиції про укладення міжнародних договорів України подаються після проведення Міністерством юстиції України правової експертизи щодо їх відповідності Конституції та законам України. У разі ж внесення пропозицій щодо укладення міжнародного договору, який встановлює інші правила, ніж ті, які містяться в актах законодавства України, до них додаються у формі порівняльних таблиць пропозиції щодо внесення змін до відповідних актів законодавства України або пропозиції щодо прийняття нових актів. У Законі також зазначено, що підготовка пропозицій здійснюється Міністерством або іншим центральним органом виконавчої влади, який ініціював процес укладення відповідного міжнародного договору України чи визначений відповідальним за його укладення Президентом

України або Кабінетом Міністрів України [1]. Незважаючи на це, міністерства та інші центральні органи виконавчої влади не завжди подають необхідні пропозиції щодо внесення змін до відповідних актів законодавства України, що уповільнює і негативно впливає на забезпечення гармонізації вітчизняного законодавства з міжнародним правом [6, с.16].

Формами гармонізації законодавства України і Європейського Союзу є участь у міжнародному договорі і членство в міжнародних організаціях. Засобами гармонізації виступають міжнародні договори, резолюції міжнародних органів і організацій, модельні акти, натомість способами – зобов'язання України щодо впровадження у національне законодавство норм права ЄС, рішення органів співробітництва, визнання національних режимів сторонами тощо.

Спираючись на досвід держав-членів Євросоюзу, пропонуємо опрацювати і затвердити на законодавчому рівні Національний механізм або Національну програму гармонізації законодавства України і законодавства ЄС, де визначити основні принципи дії, терміни й джерела права ЄС, а також скласти відповідні плани з гармонізації вітчизняного законодавства і законодавства ЄС. При цьому доцільно розробити Методологію правового наближення (гармонізації) законодавства України до права Євросоюзу, у якій визначити методи, засоби і способи зближення вітчизняного законодавства і законодавства Європейського Союзу. Крім того, для порівняння законодавства України і ЄС слід розробити словник термінів *acquis* ЄС, перекласти прецедентне право Суду ЄС, провести фундаментальне дослідження відповідності законодавства України *acquis* ЄС.

Список використаних джерел:

1. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. № 1906–IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №50. – С. 540.

2.Данильян О. Г. Гармонізація європейського і національного права: теоретико–методологічний аспект // Проблеми державно–правового розвитку в умовах європейської інтеграції і глобалізації : матеріали міжнародного наукового семінару (м. Харків, 16 травня 2008 р.). – Х.: Право, 2008. – С. 8–10.

3.Люхтерхандт О. До проблеми гармонізації законодавства України з Європейською Конвенцією про захист прав і основних свобод людини // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом : матеріали наук.–практ. конф. (жовт. 1998 р.) // Ін–т законодавства Верхов. Ради України. – К.: [б. в.], 1998. – С. 57–60.

4.Малишева Н. Р. Теоретичні аспекти гармонізації національного законодавства з міжнародним правом //Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом : матеріали наук.–практ. конф. (жовт. 1998 р.) / Ін–т законодавства Верхов. Ради України. – К.: [б. в.], 1998. – С. 87–92.

5.Муравйов В. І. Способи зближення законодавства України та права Європейського Союзу // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом : матеріали наук.–практ. конф. (жовт. 1998 р.) / Ін–т законодавства Верхов. Ради України. – К. : [б. в.], 1998. – С. 138–140.

6.Опришко В. Ф. Теоретичні та практичні аспекти механізму гармонізації законодавства України з міжнародним правом // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом : матеріали науково–практичної конференції (жовтень 1998 р.) / Ін–т законодавства Верхов. Ради України. – К. : [б. в.], 1998. – С. 11–25.

Усенко Дмитро Юрійович ,
студент 5 курсу спеціальності «право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОКРЕМЕ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ТОРГОВИХ МАРОК В УКРАЇНІ

Необхідність дослідження охорони прав на торгові марки обумовлена економічними причинами, потребами адаптації законодавства України до вимог *Acquis communautaire*, прагматичними інтересами теоретичного та практичного спрямування. Інтеграція України в міжнародне співтовариство неминуче потребує приведення її національного законодавства у відповідність до міжнародних вимог та європейських стандартів. Більш того, удосконалення національного законодавства з правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, у тому числі й торгові марки, його гармонізації до міжнародно-правових норм визнані пріоритетними напрямками розвитку.

Дослідження системи законодавства в галузі охорони торговельних марок є актуальним і необхідним як для вирішення сучасних проблем щодо удосконалення законодавства у цій галузі, так і для формування певних напрямів його подальшого розвитку і вдосконалення з урахуванням майбутніх вимог до форми існування і способів функціонування торговельної марки. Тому необхідним є дослідження законодавства України у сфері промислової власності, що регулює охорону та захист торговельних марок [2, с.2].

Окрему групу норм законодавства у сфері правового регулювання торговельних марок становлять норми, які регулюють захист прав на торговельні марки, причому відносини, що виникають до моменту отримання правової охорони,

регулюються адміністративно-правовими засобами на підставі адміністративних норм, а ті, що виникають на стадії використання торговельної марки, регулюються здебільшого нормами адміністративного, цивільного, господарського, цивільно-процесуального права.

Торговельна марка як засіб індивідуалізації товарів і послуг – це об’єкт господарських правовідносин, суб’єктом права на який можуть бути юридичні та фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність. Позначення, яке є основою торговельної марки, є об’єктом цивільних правовідносин, зокрема авторського права, а суб’єктом права на нього є фізична особа, яка його розбила, — автор. Однак торговельні марки не визнаються об’єктами авторських прав. Позначення, що реєструються як торговельні марки, можуть відповідати всім вимогам, які висуваються до об’єктів авторських прав. Однак, якщо автор дав згоду на використання створеного ним твору як торговельної марки, то він не набуває у зв’язку з цим жодних додаткових прав чи переваг. Сферою авторських прав обмежується лише правова охорона його особистих немайнових і майнових інтересів [3, с.112].

Серед справ щодо захисту інтелектуальної власності, що перебувають на розгляді в українських судах лівова частка стосується захисту торгових марок. Основними проблемами є співіснування торгових марок та географічних позначень, захист від контрафактної продукції, недобросовісна конкуренція тощо.

Недобросовісна конкуренція карається, інтелектуальна власність, як і приватне майно, захищається від будь яких зазіхань. Прикладом може бути Франція, яка захищає на всіх рівнях власну торговельну марку «Шампанське» й «Коньяк». Аргументація: ця продукція може виготовлятися лише у відповідних провінціях цієї держави, звідки і пішла географічна назва напоїв. У нас можна зустріти кілька видів «Миргородської», «Лужанської», «Трускавецької» та іншої продукції. Поряд із оригіналом, на ринку маса підробок. Спиритні ділки користуються відомими брендами і

недосконалістю законодавства щодо захисту інтелектуальної власності та використання географічних позначень у назві торгової марки. Виробники контрафактної продукції завдають збитків споживачам та виробникам оригінальних товарів, а іноді завдають невинуватної шкоди довіллю [4].

Також величезною проблемою постає так зване «клонування» товарів. Зазвичай зовнішнє оформлення «клонів» нічим не поступається оригіналу. Тому розібратися, який товар справжній, а який – ні, споживачеві буває дуже складно. Західні підприємства більш досвідчені, ніж вітчизняні, а тому всі майнові й інтелектуальні права захищають комплексно і в цілому. Деякі підприємці випускають свою продукцію, не захистивши право на торгову марку. У той самий час інший виробник, випускаючи на ринок аналогічну продукцію, захистив себе реєстрацією своєї торгової марки. У випадку судового розгляду між підприємцями, що використовують у своїй діяльності схожі позначення (торгові марки), переможцем вийде конкурент, що випускає товар зі схожим дизайном і вийшов на ринок набагато пізніше, проте має свідоцтво про державну реєстрацію цієї (схожої) торгової марки.

В Україні, за розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 травня 2003 року, боротися з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності покликані: Державний департамент інтелектуальної власності, а також міністерства освіти й науки, іноземних справ, внутрішніх справ, юстиції, економіки та з питань європейської інтеграції, культури і мистецтв, а також Служба безпеки, Державна митна служба, Антимонопольний комітет, Державний комітет з питань технічного регулювання і споживчої політики [1, с.20].

Відповідно до українського законодавства про адміністративні порушення, незаконне копіювання форми, упаковки, зовнішнього оформлення чи імітація, копіювання, пряме відтворення товару іншого підприємця, самовільне використання його імені має наслідком накладення значних штрафних санкцій

(від 30 до 44 неоподаткованих мінімумів доходів громадян) із можливою конфіскацією виготовленої продукції, знарядь виробництва і сировини. За неправомірне використання товарного знаку, фірмового найменування чи позначення товару існує також кримінальна відповідальність.

Підсумовуючи вищевикладене, слід відзначити, торгова марка потребує в нас досить впливового цивілізованого законодавчого захисту. Тому необхідно прописати стратегію розвитку вітчизняних брендів та зрозуміти, яким чином ми зможемо захистити свої інтелектуальні права в умовах входження до світового співтовариства, як гармонізувати вітчизняне законодавство зі світовим. Реєстрація знаків для товарів і послуг – це правильний і вкрай необхідний крок. Удосконалення цієї процедури стане ще одним кроком у бік розвитку правової держави.

Список використаних джерел:

1. Можаровська Н.О. Європейська інтеграція в контексті адміністративно-правової охорони та захисту промислової власності від проявів недобросовісної конкуренції // Юриспруденція : теорія і практика. Центр правових досліджень Фурси. – 2015. – № 10(24). – С. 20.

2. Можаровська Н.О. Історична ретроспекція виникнення правової охорони знаків для товарів та послуг в Україні // Юриспруденція : теорія і практика. Центр правових досліджень Фурси. – 2007. – № 7 (33). – С. 2.

3. Бошицький Ю. Л. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / Ю.Л. Бошицький. – К., 2007. – 488 с.

4. Левчун О. Захист торгових марок // Юридична газета. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com>

Філоненко Тетяна Олегівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАНИХ МОЛОДИХ СІМЕЙ

Сім'я відіграє велику роль у сучасному суспільстві. Вона є первинною клітиною соціальних груп, класів, які утворюють соціальну структуру будь-якої країни. Життя більшості людей так чи інакше пов'язане з сім'єю своєрідним мікросвітом, де сплітаються складні економічні, політичні, психологічні, ідеологічні, фізіологічні та інші соціальні проблеми, тому ця тема наукової статті є досить актуальною в наш час, і будучи залежним від економічного становища країни, від політики, рівня культури, сімейне життя впливає на стан національної економіки, політичні події тощо.

Стан розвитку сім'ї в Україні вимагає розробки виваженої й активної державної соціальної політики, що зорієнтована на підтримку сім'ї, і передбачає об'єднання зусиль усіх державних структур, соціальних інституцій та громадськості щодо створення передумов для її подальшого розвитку. Сім'я є первинним та основним осередком суспільства [1, ст.3]. Соціологи, характеризуючи сучасний етап розвитку сім'ї, називають його черговою (другою) революцією в сімейному житті, яка не тільки внесла радикальні зміни у сімейні стосунки, місце та роль сім'ї у суспільстві, але й, на думку частини вчених, фактично поставила під сумнів саме існування сім'ї.

Серед соціальних умов, які дають підставу робити подібний висновок, називають такі:

– зростання економічної незалежності жінок та активне залучення їх до трудової діяльності (а це викликає прагнення жінок до більшої самостійності, перегляду традиційної структури сімейних відносин, до змін традиційних функцій сім'ї, рівноправності з чоловіками в прийнятті рішень, у контролі над видатками та майном сім'ї тощо);

– утворення двох центрів життя місця праці і дому (раніше професійна діяльність і домашнє господарство існували в єдності, в межах однієї сім'ї);

– винахід надійних контрацептивних засобів і методів запобігання вагітності (вперше в історії людства за допомогою таких засобів вдалося відокремити секс від зачаття) [3, ст.87- 89].

Основні сучасні тенденції розвитку сім'ї, зумовлені станом українського суспільства, можуть бути зведені до таких:

– по-перше, шлюб, що лежить в основі сім'ї, стає рівноправним, добровільним, вільним від примусу, корисливості, втручання чи тиску третіх осіб;

– по-друге, не обмежуються права й не принижується гідність жінок і чоловіків, що забезпечує кожному з них рівні можливості професійного та духовного зростання;

– по-третє, у сучасній сім'ї долається відчуження подружнього життя; системою прав та обов'язків створюються реальні передумови для усунення суперечності між любов'ю та обов'язком;

– по-четверте, суспільство об'єктивно зацікавлене в зміцненні шлюбно-сімейних стосунків не шляхом зовнішнього тиску на сім'ю, правових та інших заборон, а за рахунок зростання її внутрішньої згуртованості, посилення подружньої і батьківської відповідальності [5, с.109].

Сучасні економічні перетворення, демографічні проблеми, криза в політиці, культурі – все це відбивається на життєдіяльності сім'ї, при цьому поглиблюється її дезорганізація. Тому проблеми сім'ї у більшій мірі залежать від суспільства, допомоги та

підтримки держави. Сім'я відіграє велику роль у сучасному суспільстві життя кожної людини пов'язане з сім'ю.

Сімейне життя – це великий екзамен для людей. В свою чергу спосіб життя сім'ї багато залежить, від побуту, матеріального становища. Якщо є якісь відхилення, то треба уміти перебороти труднощі. Несерйозне відношення подружжя являється причиною достатнього для багаточисельних розлучень. Тому, готовність до шлюбного життя – це перш за все сформованість навичок, боротьбу з труднощами, яких як правило буде немало на будь-якому життєвому шляху сім'ї. Таким чином виникнення сім'ї її розвиток та збереження є складним соціальним психологічним та біологічним явищем суспільства.

На готовність молоді до створення сім'ї впливає низка чинників: омолодження шлюбів, недостатня економічна і соціальна захищеність, загальне послаблення моральних норм у суспільстві, поширення нетрадиційних форм шлюбу, ранне фізіологічне дозрівання дівчат і хлопців, що поєднується з психологічною та духовно-моральною безвідповідальністю стосунків, небажання мати дітей або відкладання цього акту на невизначене майбутнє [4, ст.15-17].

Ситуація, яка склалася у сфері шлюбу й сім'ї вимагає невідкладного втручання зі сторони суспільства, політиків, вчених. Аналіз проблем, тенденцій, механізмів функціонування сім'ї дозволить розробити концепції і програми допомоги. Результати наукових досліджень дозволили виділити і описати сучасні тенденції у функціонуванні української сім'ї:

- усе більшого розвитку набуває неповна і позашлюбна сім'я;

- багато чоловіків і жінок свідомо не вступають у шлюб, а задоволення потреби в коханні пов'язують із пошуком сексуального партнера, а не створенням сім'ї;

- дошлюбна поведінка молоді характеризується активними сексуальними пробами на фоні недостатньої психосексуальної обізнаності;

– зростає кількість молодих сімей (до 39%), основним мотивом заключення шлюбів яких було «народження дитини». За нашими даними значна доля таких сімей (до 31%) розпадається протягом трьох років;

– серед мотивів вступу в шлюб у молоді домінують раціональний і матеріальний розрахунок;

– у дошлюбній поведінці молодих людей спостерігається неадекватно-завищені вимоги до особистості партнера і до шлюбу в цілому (частіше у жінок), що веде до відмови від створення сім'ї і самоактуалізації особистості в професійній діяльності;

– сучасні сім'ї вступаючи в шлюб стійко орієнтовані на малодітну сім'ю.

– більшість пар (із різним сімейним стажем) не схильні до співробітництва, пошуку шляхів стабілізації відносин, у них не сформовані соціально-психологічні уміння вирішувати міжособистісні проблеми. Усе це формує установку на розлучення як засіб вирішення конфліктів і напруги.

– сучасна сім'я характеризується дезінтегрованістю і незахищеністю її членів перед зовнішніми факторами.

– аналізуючи якісні показники сімей, відмічено, що середню сучасну сім'ю відрізняє: закритість, консервативність, дисгармонійність, корпоративність у відносинах.

– прослідковується зростання кількості розлучень людей похилого віку.

– збільшується кількість жінок незадоволених сексуальними відносинами з чоловіком.

– погіршуються батьківсько-дитячі відносини [2].

Нормам, які вкорінилися, характерні авторитарна, домінантна поведінка батьків, подавлення дитячих потреб, заборона прояву емоцій і почуттів, використання дітей для задоволення своїх незадоволених потреб, що в комплексі формує співзалежну поведінку й веде до дисфункційного розвитку особистості.

Адекватно оцінивши ситуацію, яка склалась: послаблення сім'ї, її нездатність адаптуватись до змін життя, різке погіршення фізичного і психічного здоров'я, зростаюча міжособистісна ізоляція, постає питання про розробку термінових заходів по наданню допомоги сім'ї у всіх її напрямках. Кардинальні міри зі сторони держави повинні передбачити не лише економічні і соціальні заходи, але й створення служб психологічної допомоги сім'ї.

Проблема організації соціальної підтримки молодих сімей як на федеральному, так і на регіональному рівнях передбачає необхідність розгляду молоді сім'ї як особливої соціальної категорії, зі специфічними інтересами і потребами. Неможливість задоволення цих потреб порушує процес нормального функціонування сім'ї, оскільки соціально-економічне становище молодих сімей визначає їх готовність реалізувати одну з найважливіших своїх функцій - репродуктивну. А репродуктивна поведінка молодих сімей, у свою чергу, безпосередньо позначається на демографічній ситуації в країні [3, с. 132].

Таким чином, молода сім'я має ряд проблем. Основними з них є матеріально-побутові та житлові проблеми, психологічні проблеми; проблема працевлаштування молодих подружжя. Для того щоб молода сім'я могла здійснювати всі свої функції, необхідне комплексне вирішення цих проблем, на що і повинна бути спрямована державна сімейна політика стосовно молоді сім'ї. Одночасно сім'я задовольняє і найважливіші особистісні потреби, значення яких постійно зростає. Серед них потреба подружжя в довірливому спілкуванні, співпереживанні, співучасті. Іншими словами, шлюб сьогодні набуває самостійного значення яке важливий інститут організації особистого та сімейного щастя.

Список використаних джерел:

1. Сімейний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III, ст.135

2. Андрієнко Л. К. Проблеми молодіжної сім'ї в Україні// Л. К. Андрієнко, О. Г. Карпенко. – [Електрон. ресурс]. – Режим доступу:http://www.rusnauka.com/33_NIO_2009/Psihologia/56238.doc.htm

3. Капська А. Й. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / А.Й. Капська. – К.: ДЦССМ. – 2006. – 184с.

4. Карасевич А. П. Формування готовності студентської молоді до створення сім'ї: автореф. дис. На здобуття наук. ступеня канд. педагог. наук: спец. 13.00.07»Теорія і методика виховання» / А. П. Карасевич. – К.: 2009. – 21с.

5. Лукашевич М. П., Туленков М. В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2004. – 213 с.

Яресько Віктор Олександрович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Горошко Анатолій Анатолійович
к.ю.н., доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ ЩОДО СУМЛІННОГО ВИКОНАННЯ ПРИПИСІВ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Відповідно до принципу *pacta sunt servanda*, передбаченого статтею 26 Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 року, кожна чинна міжнародна угода є обов'язковою для її учасників і повинна добросовісно виконуватись. При цьому державу, яка погодилась на обов'язковість для неї договору і для якої договір є чинним, не може посилатись на положення свого внутрішнього права як на

виправдання для невиконання ним договору (ст.27 Віденської конвенції). Держава, крім того, не має права посилатись на ту обставину, що її згода на обов'язковість для неї договору була виражена на порушення того чи іншого положення її внутрішнього права, яке стосується компетенції укладати договори, як на підставу недійсності її згоди, якщо тільки це порушення не було явним і не стосувалося норми її внутрішнього права особливо важливого значення (ст.46 Віденської конвенції) [41, с.15].

Аналогічні положення містяться також в українському праві. Зокрема, згідно з Конституцією України та Законом України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 року, чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України й застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства (ст.9 Конституції України, ч.1 ст.19 Закону). При цьому якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору (ч.2 ст.19 Закону). Крім того, у статті 15 названого Закону передбачено, що чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права. Обов'язок забезпечувати дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України, стежити за здійсненням прав, які випливають з таких договорів для України, покладається на Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, інші органи державної влади, до відання яких віднесені питання, що регулюються міжнародними договорами України (ст.16 Закону України «Про міжнародні договори України»).

Положення Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, Першого протоколу та протоколів №№ 2, 4, 7 і 11 до Конвенції були імплементовані до національної

правової системи Законом України № 475 / 97-ВР від 17 липня 1997 року із подальшими змінами. Протоколи № 6, 12 і 13 до Конвенції були ратифіковані відповідно Законами України № 1484-III від 22 лютого 2000 р. «Про ратифікацію Протоколу № 6 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, який стосується скасування смертної кари», № 3435-IV від 9 лютого 2006 р. «Про ратифікацію Протоколів № 12 та № 14 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод» та № 318-IV від 28 листопада 2002 року «Про ратифікацію Протоколу № 13 до Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод людини, який стосується скасування смертної кари за будь-яких обставин». Таким чином, норми даного міжнародного договору та протоколів до нього, по-перше, стали невід'ємною частиною законодавства України, по-друге, мають вищу силу порівняно з усіма іншими нормативно-правовими актами, окрім Конституції України. і потрете повинні сумлінно виконуватися Україною відповідно до загальноновизнаного принципу міжнародного права *pacta sunt servanda*.

Як зазначалося вище, істотним наслідком ратифікації Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод Україною є те, що починаючи з 11 вересня 1997 року, тобто з дати набрання чинності Конвенцією для України, кожний, хто перебуває під її юрисдикцією, має юридичні підстави та можливості для реалізації гарантованого статтею 55 Конституції України права на звернення за захистом своїх прав до однієї з найбільш ефективно діючих міжнародних установ у галузі захисту прав людини – Європейського суду з прав людини. Водночас слід пам'ятати, що з огляду на субсидіарний характер контрольного механізму Конвенції, ще більшого значення необхідно надавати міжнародно-правовим зобов'язанням, які взяла на себе Україна щодо забезпечення відповідності національного законодавства та юридичної практики європейським стандартам у сфері прав людини [22, с.120].

Як зауважив у своєму виступі на міжнародному семінарі в м. Осло в жовтні 2004 року Голова Європейського суду з прав людини Л. Вільдхабер, важливим елементом діяльності контрольного механізму Конвенції є баланс між національним та міжнародним захистом; і обидва ці компоненти повинні працювати ефективно для того, щоб «працювала система Конвенції». Однак, на його думку, в останні роки цей баланс було порушено на шкоду міжнародному компонентіві. До Страсбурга доходить дуже велика кількість справ, які відповідно до принципу субсидіарності мають бути вирішені в національних судах. Це не лише питання імплементації прав і свобод, гарантованих Конвенцією, до національного правопорядку, це, передусім, створення належних і ефективних засобів правового захисту. «Європейський Суд не може нести надмірний тягар виконання Конвенції у країнах; цей тягар повинен здійснюватися спільно з національною владою. Дійсно, головною метою Конвенції є створення ситуації, за якої більшості заявників, котрі звертаються до Європейського Суду, не доведеться цього робити, адже їхні скарги вдало вирішуватимуться на національному рівні»

Ці слова цілком стосуються й України, де засоби національного захисту прав людини до цього часу залишаються недоскональними, про що свідчить постійне зростання кількості розглянутих Європейським судом з прав людини справ, де Україна є відповідачем. Тому на сьогоднішній день першочерговим завданням є забезпечення того, щоб саме на національному рівні в Україні, у першу чергу, були гарантовані та захищені права людини, які складають предмет Конвенції. При цьому обов'язок щодо виконання приписів Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод покладений на всі органи державної влади, включаючи Верховну Раду України, Президента України та всю вертикаль органів виконавчої та судової гілок влади.

У випадку порушення гарантованих цією Конвенцією прав і свобод будь-яка людина, що знаходиться під юрисдикцією України, відповідно до статті 13 Конвенції, має право на

ефективний засіб захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене людьми, що діяли як офіційні особи. Найбільш дійовим механізмом захисту прав людини в Україні, звичайно, є звернення до суду. Тож суд, що за своєю юридичною природою є незалежним органом влади, який зобов'язаний поновити справедливість у кожному конкретному випадку, задля забезпечення ефективного захисту прав людини повинен звертати пильну увагу на мінімальні стандарти в цій сфері, викладені в Конвенції та протоколах до неї.

На думку сучасного українського дослідника європейських стандартів у галузі прав людини та проблем конституційної юстиції С. Шевчука, права та свободи людини мають бути обов'язково зафіксовані в конституції з метою їх юридичного захисту та гарантій, але зміст цих прав (принаймні - першого покоління) не може визначатися лише в текстах законів. До того ж обмеження щодо здійснення прав людини, встановлені позитивним законодавством, повинні відповідати критеріям природного права (тобто не бути свавільними) й узгоджуватися з мірками розумності, суспільної необхідності та пропорційності. «Для їх належної гарантії найбільш пристосована діяльність конституційних судів та міжнародних юрисдикційних органів (Європейського суду з прав людини), яка сприяє всебічному визнанню судового прецеденту джерелом права» [119, с.180].

Ураховуючи вищевикладене та положення Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположення свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції», Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», КАС України, а також відповідних Рекомендацій Комітету міністрів Ради Європи, з метою здійснення найбільш дійового захисту прав людини на національному рівні українські судді, а так само й інші державні службовці та юристи, повинні постійно вивчати прецеденти Європейського суду з прав людини й керуватися ними в своїй повсякденній професійній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. - від 28 червня 1996 № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Офіційний вісник України. – 2008. – № 83. – С. 89.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року // Офіційний вісник України. – 2006. – № 32. – С. 270.
4. Андрианов К.В. Роль міжнародного контролю в процесі реалізації норм міжнародного права в галузі прав людини // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – Вип.27 (частина I). – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут міжнародних відносин, 2001. – С. 116–128.
5. Дроздов О. Порушення Україною міжнародних зобов'язань як підстава перегляду судових рішень // Юридичний вісник України від 28 квітня 2010 р. –2010. – №18. – 14 с.
6. Шевчук С.В. Європейський суд з прав людини: з історії, структура, повноваження, порядок проходження справи, реформування Європейського суду, важливість та застосування Суду в Україні, реферативний огляд рішень та їх виконання // Судова практика. –2011. –№9/10. – С. 169–182.

Антоненко Аліна Вячеславівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:

Горошко Анатолій Анатолійович
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ВІДПОВІДАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Глибоке і всестороннє дослідження питання захисту цивільних прав стало особливо актуальним із прийняттям Конституції України 28 червня 1996 року – де закріплено право громадян на судовий захист (ст.55). Розмежовується право на звернення за захистом і право на судовий захист від посягань на честь і гідності, життя і здоров'я та ділової репутації, на особисту свободу та майно.

У науці цивільного процесуального права питанню судового цивільно-правового захисту приділено велику увагу (М.А. Гурвич, А.А. Добровольський, Р.Е. Гукасян, П.Ф. Елісейкін, А.Ф. Козлов, С.В. Курильов, А.А. Мельников, В.М. Семенов, Н.А. Чечина, Д.М. Чечот, М.С. Шакарян, М.Й. Штефан, В.М. Щеглов, К.С. Юдельсон та інш.). Однак потреба в подальшій розробці питання захисту цивільних прав не тільки зберігається, а й стає більш актуальною. Теоретична розробка проблеми захисту проти позову відстає від рівня дослідження позову, права на позов. Правове забезпечення функції захисту відповідача проти позову значно слабше правового забезпечення функції підтримки позову, що проводиться позивачем.

Правосуддя по цивільних справах являється основною, найбільш досконалою формою захисту порушених як прав, які оспоруються так і прав, що охороняється законом інтересів громадян і організацій.

Для того щоб суд прийняв цивільну справу до свого провадження, розглянув її й ухвалив рішення, необхідно, щоб заінтересована особа реалізувала своє право і звернулася до суду за захистом порушеного, невизнаного або оспорюваного права чи охоронюваного законом інтересу.

Такою заінтересованою особою є громадянин чи юридична особа, яка має юридичний інтерес у справі, прагне захистити своє юридичне становище, примусити іншу особу виконати певну дію на свою користь або утриматись від такої, захистити право чи законний інтерес інших осіб у передбачених законом випадках. Заінтересовані особи, між якими виник спір про суб'єктивне право,

що переданий на розгляд суду, називаються сторонами. Отже, сторонами (*partes*) у цивільному процесі є юридично заінтересовані особи (громадяни й організації), матеріально-правовий спір між якими є предметом розгляду і вирішення у цивільному судочинстві. Вони є головними особами, які беруть участь у цивільній справі позовного провадження, без яких неможливий сам процес.

Поняття сторін у цивільному процесі має безпосередній зв'язок з матеріальними правовідносинами. Ними є переважно його суб'єкти: покупець і продавець, кредитор і боржник, подружжя (розірвання шлюбу, поділ спільно нажитого майна, визначення місця проживання дітей тощо) — внаслідок порушення невизнання чи оспорювання їх суб'єктивного права чи охоронюваного законом інтересу.

Спірність і невизначеність матеріальних правовідносин змушує сторони шукати захист у суді. Але спір може мати місце при відсутності таких відносин у дійсності, тому правосуб'єктність сторін можуть мати особи, які лише вважають, що між ними існують матеріально-правові відносини. Стано-вище сторін у процесі тісно пов'язане з правопорушенням. Але може бути й без нього, внаслідок помилки про наявність між ними спірних правовідносин. Крім того, особа може вимагати від суду усунення умов, які створюють реальну загрозу порушення. Отже, сторони мають у переданій на розгляд судові справі особистий юридичний інтерес, який буде протилежним за матеріальним і процесуальним характером.

Матеріально-правовий — визначається спірними цивільними, трудовими, іншими матеріальними правовідносинами сторін. Процесуально-правовий — наслідками розв'язання матеріально-правового спору, одержання певного за змістом рішення суду. Сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач. Ними можуть бути фізичні, юридичні особи і держава (ст. 30 ЦПК України).

Позивач (actor) — особа, на захист суб'єктивних прав і охоронюваних законом інтересів якої відкривається цивільна справа в суді та розпочинається цивільний процес. Позивач може заявити про це вимогу судові особисто або в його інтересах, у передбачених законом випадках, можуть звернутися із заявою до суду прокурор, органи державного управління, профспілки, інші особи (ст. 3 ЦПК України).

Відповідач (geus — особа, яка обороняється) — особа, яка на заяву позивача притягається до відповідальності за порушення чи оспорення його права і охоронюваного законом інтересу. У справах із трудових правовідносин та відшкодування шкоди, заподіяної працівникам каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним із їх роботою, незалежно від того, хто звернеться до суду, позивачем буде працівник або утриманці померлого, а відповідачем — організація, яка оспорує ці вимоги.

За основу визначення таких сторін взято обставину, хто первісно порушив вимогу про захист права у комісії по трудових спорах і хто за цією вимогою притягається до відповідальності. Звернення працівника з вимогою про розв'язання спору до комісії по трудових спорах заздалегідь визначає їх можливу правосуб'єктність у цивільному процесі у цій справі, оскільки спірна правова вимога, передана спочатку на розгляд даного органу, переноситься на вирішення суду. На думку окремих авторів, при пред'явленні і прийнятті судом зустрічного позову сторони набувають подвійної правосуб'єктності, але це не так — кожна з них не стає позивачем і відповідачем, оскільки згідно зі ст.123 ЦПК України зустрічним позовом буде заявлена у процесі розгляду справи вимога відповідача до позивача. Сторони в цивільному процесі характеризуються такими ознаками: ними є особи, між якими виник спір про право цивільне; вони ведуть процес у справі від свого імені; з приводу їх справи ухвалюється судом рішення; на них поширюються усі правові наслідки законної сили судового рішення; вони несуть судові витрати; їх правосуб'єктність допускає процесуальне правонаступництво.

Процесуально-правове становище сторін визначається принципом рівності їх перед законом і судом (статті 5, 31 ЦПК України). Для забезпечення виконання процесуальних функцій відповідач наділяється численними цивільно-процесуальними правами, які можуть бути класифіковані на такі групи:

Права, які характеризують повноваження на відкриття провадження у справі— права на пред'явлення позову зустрічного позову (ст.123 ЦПК України), вимоги про виправлення недоліків рішення судом, який його ухвалив (статті 219-221 ЦПК України), права апеляційного, касаційного оскарження судових рішень і ухвал (статті 292, 324 ЦПК України), про перегляд рішення, ухвали, що набрали законної сили за винятковими і нововиявленими обставинами (статті 353, 362 ЦПК України), на пред'явлення вимоги про поворот виконання (ст.381 ЦПК України);

Права на зміни в позовному спорі — на повне або часткове визнання позову; права на укладення мирової угоди (ст.31 ЦПК України); доповнення, зміна апеляційної та касаційної скарги або відмова від них (статті 300, 330 ЦПК України);

Права на подання і витребування доказів та участь у їх дослідженні— права подати до суду свої пояснення, подавати письмові та речові докази (статті 27, 176 ЦПК України), вимагати залучення у справу свідків і призначення експертизи (статті 130, 143 ЦПК України). При розгляді справи — ставити питання позивачу, свідкам, експертам (статті 180, 182, 189, 190 ЦПК України), представникам органів держави і місцевого самоврядування (статті 45, 46 ЦПК України); знайомитися з письмовими і речовими доказами, брати участь у їх огляді на місці (ст.140 ЦПК України). Позивач має право знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, одержувати копії рішень, ухвал, постанов та інших документів, що є у справі, подавати свої доводи, міркування та заперечення тощо (ст.27 ЦПК України).

Права, пов'язані із залученням до справи усіх заінтересованих осіб — права вимагати від суду залучення до

справи співучасників, третіх осіб, органів державної влади, органів місцевого самоврядування (статті 36, 45, 130 ЦПК України).

Права, пов'язані із забезпеченням законного складу суду, об'єктивності розгляду справи і виконання судових постанов — права позивача заявляти клопотання про відводи суддів (ст.20 ЦПК України), експертів, перекладача, спеціаліста і секретаря судового засідання (ст.22 ЦПК України).

Права на участь у судових засіданнях по розгляду справи і у здійсненні окремих процесуальних дій у суді першої інстанції, у провадженні справи в апеляційній і касаційній інстанціях та стадіях перегляду справи за нововиявленими і винятковими обставинами (статті 130, 135, 158, 304, 333, 365 ЦПК України); на особисту участь і ведення справи або за участю через представника (ст.38 ЦПК України), на пояснення, заяви і виступи у суді рідною мовою і користування послугами перекладача (ст.7 ЦПК України); на одержання виклику та повідомлення про участь у судовому засіданні чи виконанні окремих процесуальних дій (ст.74 ЦПК України).

Інші права, що забезпечують захист відповідача у процесі по справі: вибір підсудності (статті 110, 112 ЦПК України), забезпечення доказів і позову (статті 133, 151 ЦПК України), приєднання до апеляційної і касаційної скарги (статті 299, 329 ЦПК України), передання справи на вирішення третейського суду (ст.17 ЦПК України) та ін.Права відповідача можна класифікувати залежно від змісту реалізованих у них принципів: диспозитивності, змагальності, державної мови судочинства, гласності, усності та ін. На відповідача покладаються також процесуальні обов'язки — загальні та спеціальні. Загальні полягають у добросовісному користуванні належними їм процесуальними правами (ст.27 ЦПК України). Спеціальні — у виконанні певних процесуальних дій: повідомляти суд про зміну своєї адреси під час провадження справи (ст.77 ЦПК України).

Аналіз судової практики дозволяє зробити висновок про найбільш частіші посилки відповідача на необґрунтованості

пред'явленої вимоги (неповнота юридичного складу, недостатність та необґрунтованість доказів). Наприклад, оспорюючи позов про визнання права на власність на жилий будинок, відповідач стверджує, що договір купівлі-продажу відсутній, а маючи в позивача боргова розписка видана на отримання завдатку в рахунок неукладеної угоди. Заперечуючи вимоги про відшкодування орендної плати за складське приміщення, відповідач посилається на неправдивість представленого позивачем договору оренди.

В інших випадках відповідач використовує в якості контраргументів посилку на наявність право поглинаючих фактів. Наприклад, заперечення проти позову про відшкодування збитків, відповідач вказує, що на наявність вини самого позивача (умисел чи грубу необережність). Спростовуючи позов про визнання недійсним фіктивний шлюб, відповідач заявляє, що через рік після реєстрації шлюбу між ним і позивачкою виникнувши шлюбні відносини перестали бути фіктивними. В якості заперечення проти позову про стягненні суми по договору займу відповідач називає безгрошів'я і наявності у позивача розписки, яка була отримана шляхом шантажу.

Іноколи відповідач оспорує розмір заявленого позивачем вимогу, посилаючись на завищену ціну позову. Так, якщо боржник частково виконав зобов'язання перед кредитором позов може бути пред'явлений в частині, яку боржник не виконав. Стягнення пені, неустойки, завдатку, упущеної вигоди як правило, можлива при наявності згоди сторін відповідної вказівки на застосування санкції за невиконання обов'язків. Більш складнішим і рідше застосовуючи на практиці являється такий спосіб захисту відповідача, як зустрічний позов.

Зустрічний позов — самостійна вимога відповідача до позивача пред'явлена в суд для одночасного й об'єднаного розгляду по справі по позову позивача. Оскільки позов відповідача характеризується в якості зустрічного позову, вимогу позивача прийнято називати в даному випадку первісною. Вимога

відповідача може бути прийнята для об'єднаного розгляду первісного позову тільки в трьох випадках, прямо передбачаючи законом: якщо зустрічна вимога направлена залік первісної вимоги. Залік має місце, коли обидва позову носять майновий характер. Якщо ціна зустрічного позову вища, чим у первісного, суд проводячи взаємне погашення їх, стягне на користь відповідача лише не отриману суму. Аналогічним шляхом суд вирішить, якщо ціна первісного позову позову буде вища ціни зустрічного, присудивши позивачу суму, яка складає різницю в ціні позовів. При однаковій ціні обох вимог суд проводить взаємозалік, не присуджуючи будь-яких сум ні одній із сторін.

Виходячи із позицій відповідача в цивільному процесі розрізняються: зустрічні позови, що направлені на заперечення первісного позову; зустрічні позови, які не переслідують такої мети.

На основі аналізу зустрічних позовів, можна зробити висновок, що засобом захисту відповідача проти позову являється зустрічний позов відповідача, задоволення якого повністю чи в частині задовольняє первісний позов. На прикладах із судової практики, можна переконатись що руйнівницька дія зустрічного позову виражається в тому, що заперечується фактична обґрунтованість первісного позову; заперечуються факти виникнення, зміни чи припинення правовідносин, чи доказова приналежність відповідачу спірного права.

Предметом зустрічного позову, пред'явленого у відповідності з ст.123, 124 ЦПК, являється відхилення первісного позову рішенням суду і один із інших способів витребуваного позивачем захисту (наприклад, відхилення позову про виселення з визнанням права відповідача на спірну жилу площу). Підставами зустрічного позову можуть слугувати юридичні факти, що підривають підстави первісного позову і норми права.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // ВВР України. – 1996. – №30. – С. 141.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV// Урядовий кур'єр. – 2004. – Липень.– № 130.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар. / За ред. Тертишнікова В.І. – Х.: Консум.– 2008.– 408 с.
4. Панагів Н. І. Зустрічний позов у радянському цивільному процесі. Автореферат кандидатської дисертації. – 1995 р. – 25 с.
5. Цивільний процес: Навч. посібник./ А.В.Андрушко, Ю.В.Білоусова, Р.О. Стефанчук, О.І. Угриновська та ін.– За ред. Ю.В. Білоусова.– К.: Прецедент, 2009.– 293 с.
6. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар./ За ред. Комарова В.В.– Х.: Одиссей, 2005.– 816 с.
7. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар/ За ред. В.В. Комарова.– Х.: Право, 2008. – 563 с.

Вашенко Максим Сергійович

студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Кальян Олександр Сергійович

адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН

Аналіз наукової літератури свідчить, що досить часто на її сторінках учені порушують питання про сутність, особливості та

види господарських правовідносин. Це, зокрема, такі автори, як О. Віхров, Г. Знаменський, В. Щербина, О. Ющик та ін. Проте вивчення їхніх доробків дає змогу переконатися, що переважно вони спрямовані на поглиблення знань про господарські правовідносини, а не на їх критичний аналіз. Цей факт, на наш погляд, негативно впливає на темпи прогресивного розвитку вітчизняної правової теорії. Надзвичайно слушною є думка Н. Губіної про те, що значну кількість положень теоретичної науки з часом потрібно піддавати безпосередній перевірці. Пошук істини та отримане рішення, вважає дослідниця, у будь-якому разі буде знанням, швидше за все, не абсолютним і визначеним, а відносним.

Тож метою статті є критичний аналіз нинішньої концепції господарських правовідносин, спрямований на оновлення її змісту, із подальшим доведенням необхідності їх диференціації. Йдеться насамперед про ту частину господарських відносин, які складаються у сфері взаємодії публічної адміністрації із суб'єктами господарювання, спрямованої на організацію та здійснення публічного регулювання економіки.

Вітчизняні науковці, які представляють науку господарського права, досить одностайні у своїх висновках і характеристиках господарських правовідносин. Ці відносини, на думку О. М. Вінника, дістали таку назву з огляду на притаманні їм спільні специфічні ознаки, а саме:

- сфера – економіка (господарювання) різного рівня (державного, територіального, локального);
- зміст – безпосереднє здійснення господарської діяльності (виготовлення продукції, виконання робіт, надання послуг) та/або організація/керівництво такою діяльністю;
- особливий суб'єктний склад (обов'язковим учасником цих відносин є суб'єкт господарювання – індивідуальний підприємець або господарська організація; крім того, участь у цих відносинах також беруть (можуть брати) споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською

компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які є засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на підставі відносин власності (ч.1 ст.2 ГК України));

– поєднання майнових та організаційних елементів. Так, створення господарської організації вимагає:

– сукупності організаційних дій засновників у формі укладення засновницького договору (якщо засновників двоє і більше), скликання та проведення установчих зборів (у передбачених законом випадках), здійснення державної реєстрації новостворюваної організації, отримання необхідних ліцензій та інших дозволів;

– наділення новостворюваної організації необхідною для започаткування та здійснення відповідної (окресленої установчими документами з урахуванням вимог закону) господарської діяльності майновою базою з визначенням правового титулу майна (право власності, право господарського відання чи право оперативного управління, а щодо відокремлених підрозділів – право господарського використання із зазначенням конкретних майнових повноважень суб'єкта цього права);

– значний ступінь правового регулювання на рівні актів законодавства в поєднанні з локальним регулюванням, що зумовлено суспільним значенням сфери господарювання, складністю господарських та пов'язаних з ними зв'язків.

На підставі узагальнення вказаних ознак О.М. Вінник господарські правовідносини визначає як урегульовані нормами права суспільні відносини, котрі виникають у сфері господарювання щодо безпосереднього здійснення господарської діяльності та/або організації/керівництва такою діяльністю, характеризуються особливим суб'єктним складом, а також поєднанням організаційних та майнових елементів [2, с.25-26]. Приблизно так само розуміють господарські відносини й інші автори. Наприклад, В.М. Гайворонський наголошує, що господарські відносини виникають у зв'язку зі здійсненням

господарської діяльності (відносини по горизонталі) та керівництвом нею (відносини по вертикалі – господарсько-управлінські відносини) між організаціями, а також між їх підрозділами й організацією загалом (внутрішньогосподарські відносини) [3, с.6].

Наведені визначення об'єднує декілька моментів. По-перше, всі вони пронизані ідеєю існування господарського права як самостійної галузі права, норми якої, регулюючи певні види суспільних відносин, надають їм, відповідно, господарсько-правову природу. Тобто тут простежується логічний ланцюжок: суспільні відносини – норма господарського права – господарські правовідносини. По-друге, у змісті господарських правовідносин виділяються окремі їх види: горизонтальні, вертикальні та внутрішньоорганізаційні.

Кожен із зазначених підвидів господарських правовідносин має свою специфіку, яка виявляється в їхньому суб'єктному складі та взаємозв'язках між їх учасниками. Так, у горизонтальних відносинах беруть участь передусім суб'єкти господарювання, які наділені однаковим правовим статусом. Відносини між ними базуються на принципах автономії, добровільності, юридичної рівності, диспозитивності, координації, загального дозволу, правового захисту приватного інтересу. У вертикальних же відносинах учасниками є, з одного боку, публічна адміністрація, а з іншого – суб'єкт господарювання, стосовно якого перша наділена владними управлінськими функціями. Основним принципом таких відносин є принцип влади та підпорядкування. Що ж до внутрішньоорганізаційних відносин, то вони, як впливає з їхньої назви, виникають між структурними підрозділами або членами колективу суб'єкта господарювання та будуються одночасно на принципах, які є характерними для горизонтальних і вертикальних господарських правовідносин.

Як висновок із викладеного, необхідно констатувати, що виходячи з наведеної вище концепції публічне регулювання

економіки реалізується насамперед у межах вертикальних господарських відносин.

Отже, зважаючи на викладене, можна дійти однозначного висновку про необхідність перегляду концепції господарських правовідносин із подальшим виділенням тих, які регулюються нормами публічного права.

Список використаних джерел :

1. Гущина Н. А. Системные связи в праве / Н. А. Гущина // Право и политика. – 2004. – № 5. – С. 10–14.
2. Вінник О. М. Господарське право : курс лекцій / О.М. Вінник. – К. : Атіка, 2014. – 624 с.
3. Господарське право України : підручник / за ред. В.М. Гайворонського та В.П. Жушмана. – Х : Право, 2011. – 382 с.

Вишар Василь Васильович

студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Горошко Анатолій Анатолійович

к.ю.н. доцент, доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ДО ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЛЬНИХ (СПЕЦІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ) ЗОН В УКРАЇНІ

Надання спеціального режиму господарювання окремим територіям і видам економічної діяльності достатньо широко використовується при проведенні економічної політики в країнах із різними рівнями розвитку ринкових відносин. Як показує світовий досвід, стимулювати надходження іноземних інвестицій у короткі строки можливо шляхом створення особливих утворень із преференційним режимом інвестування, так званих вільних економічних зон. Результати функціонування вільних економічних

зон, яких було створено в ХХ сторіччі понад 1 тисячу, досить неоднозначні та суперечливі, особливо в країнах, що розвиваються, і в країнах із перехідною економікою.

Світова економіка знає чимало модифікацій того, що в Україні прийнято називати вільні (спеціальні) економічні зони: вільні економічні зони, території пріоритетного розвитку, зони вільного підприємництва, зони спільного підприємництва, особливі економічні райони та ін. Усі ці економічні форми, об'єднані загальним принципом анклавного стимулювання інвестицій, можна класифікувати за двома основними блоками. Перший, експортно–виробничий, має на меті забезпечення достатніх темпів наздоганяючого економічного розвитку. Найбільш поширені такі зони в країнах, що розвиваються (азійський, африканський, латиноамериканський регіони, Східна Європа). Другий блок – науково-технологічний, включає технополіси, технопарки, науково-технічні зони, котрі створюються з амбіційними цілями випереджального економічного зростання. Наприклад, Нідерланди мають 45 технополісів, Німеччина – 50. У Великобританії діють 25 зон і технопарків, у Японії – 20 науково–технічних зон. Спостерігаючи за досить поширеним їх розвитком в європейських країнах, можна говорити і про можливість їх досить поширеного розвитку в Україні. Проте існує низка домінант, що сповільнюють досить поширене використання вільних економічних зон в Україні, як основи економічного розвитку.

У працях вітчизняних вчених В. Геєць, В. Семиноженко, Г.В. Сігуа, В.К. Васенко, указуються основні чинники, що сповільнюють розвиток вільних економічних зон в Україні та шляхи подолання негативного впливу цих чинників. Також розглядається питання, щодо доцільності використання вільних економічних зон в Україні, як основи економічного розвитку. Вільні економічні зони – обмежені території, міста, морські й авіаційні порти, де для національних та іноземних підприємств діють особливі пільгові економічні умови, які сприяють

виконанню зовнішньоторговельних, загальноекономічних, соціальних, науково-технічних і науково-технологічних завдань.

У документах Кіотської конвенції (1973 р.) під вільною економічною зоною (або «зоною франко») розуміється частина території країни, на якій товари розглядаються як об'єкти, що перебувають за межами національної митної території. Іншими словами, територія, де дотримується принцип «митної екстериторіальності» [4, с.142].

Вільні економічні зони як достатньо нове явище у світовій економіці в сучасному їх вигляді з'явилися на початку 70-х років минулого століття. Однак відомо, що митна зона в Гібралтарі, так само як і зона на кшталт порто-франко в Одесі, була створена ще на поч. XIX ст. [5].

Україні для створення вільних економічних зон варто врахувати досвід впровадження вільних економічних зон у Бразилії. У 1967 р. тут була створена вільна економічна зона типу – «промисловий округ вільної зони Манаус». Цю зону називають «величезним полюсом росту бразильської економіки». Виділена для цієї вільної економічної зони площа – 3,6 млн. кв. м.; мета – стимулювання розвитку промислового виробництва; основний засіб досягнення мети – податкові пільги. Ця зона одержала швидкий розвиток, що в значній мірі вплинуло на оздоровлення економіки всієї Бразилії. Ядро вільної економічної зони склали приблизно 30 сировинних і паливно-енергетичних галузей, продукція яких споживалась в самій Бразилії. Експорт зони досягав тільки 3–5% виробництва. У зону було вкладено 13 млрд. дол., у галузях виробництва створено 600 промислових виробництв.

За офіційними даними в Україні зареєстровано: 10 вільних економічних зон. Загальна територія, на яку поширюється режим вільних економічних зон та ТПП – 6360 тис. га, або 10,5 % території України. Кількість областей України, на які поширюються режим вільних економічних зон та ТПП – 13. Кількість районів України, на які поширюються режими ВЕЗ та

ТПР – 41. Кількість міст України, на які поширюються режими ВЕЗ та ТПР – 58 [3].

Вільні економічні зони підприємництва, які створюються та діють на Україні, регулюються Законом України “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” (від 13.10.92 р. № 2673–ХІІ).

Однією з основних проблем “виживання” вільних економічних зон в Україні є проблема розбіжності декларованих цілей, цілей, реально переслідуваних при їх створенні, їх протиріччя, як інтересам регіонів, так і країни в цілому. Керівники регіонів бачать, як правило, в таких зонах лише одну “одномоментну” привабливу сторону – перспективу отримання пільг по повному або частковому звільненню від податків. Багато хто вважає, що вільні економічні зони допоможуть їм позбутися проблем регіону, вирішити які самі вони не в змозі: поганий стан інфраструктури, спаду виробництва, безробіття, важкої соціальної обстановки, екологічних проблем. І при цьому не думають про те, хто ж тоді в таку “вільну зону” прийде зі своїм капіталом? Для того, щоб вільні економічні зони починали приносити очікувані від них результати, необхідно створити відповідні умови щоб зацікавити інвесторів [5, с.25]. Для цього перш за все потрібно створити відповідну інфраструктуру, кошти на розвиток якої має виділити держава, але дивлячись на дефіцитність українського бюджету, можна говорити про недофінансування розвитку вільних економічних зон з боку держави, що зменшує зацікавленість інвесторів. Тому потрібно знаходити інвесторів, які б погодились взяти на себе частину витрат держави, що по-перше зменшить державні видатки, а по-друге сприятиме розвитку вільних економічних зон. Для прикладу Китай зміг залучити інвесторів тільки після виконання величезної будівельної програми зі створення у своїх вільних економічних зон найсучаснішої інфраструктури: дороги, зв'язок, готелі. До 80% усіх затрат лягли на бюджет країни, а іноземні інвестиції прийшли у вільні

економічні зони після створення необхідних для ведення бізнесу умов .

ВЕЗ і ТПР займають 10,5 % території України. Проте обсяг виробництва продукції підприємств, розташованих у ВЕЗ, становив лише 4–5% від загального обсягу продукції, виробленої на підприємствах України.

Досить гостро постає проблема відставання розвитку ВЕЗ від планових показників. За весь період функціонування ВЕЗ і ТПР до 2008 року очікувалося досягти таких показників: залучення інвестицій – понад 17,1 млрд. дол. (фактично в – 2,1 млрд., або 12,2% від запланованого); створення нових та збереження існуючих робочих місць – 387,4 тис. (фактично – 137,7 тис. або 35,5% від запланованого). Загалом обсяг використаних суб'єктами спецрежимів внутрішніх і зовнішніх інвестицій становив 9,8 млрд. гривень при розмірі наданих податкових пільг у 8,4 млрд. Гривень [2, с.64]. Ще однією проблемою, що негативно впливає на розвиток ВЕЗ є недосконалість законодавчої основи їх функціонування. Закон «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон», прийнятий у 1992 році, визначає лише загальні принципи їхньої роботи і не задає критеріїв ефективності. А рамкового закону про ТПР взагалі не існує. Території пріоритетного розвитку, які за визначенням мали б залучати інвестиції у депресивні регіони, не отримали законодавчо визначених критеріїв. Вирішення цього питання через прийняття спеціального закону дало б можливість не лише покращити ефективність роботи ВЕЗ через встановлення критеріїв ефективності, але й дасть можливість очистити економіку від фіктивно створених зон.

Важливо відзначити також ще одну з найважливіших проблем України – це нестабільність її законодавства та здійснюваної урядом політики. Низька активність іноземців пояснюється нестабільністю умов ведення бізнесу в Україні загалом і в вільних зонах зокрема. Наприклад, у 1999 році було запроваджено мораторій на створення нових ВЕЗ і ТПР, а пізніше

– й на нові інвестпроекти в межах існуючих зон. Такі законодавчі кульбіти, звісно ж, унеможливають для інвесторів отримання прибутку не тільки у довгостроковій, але й навіть у короткій перспективі. Тому приймаючи відповідний закон, який би регулював діяльність ВЕЗ, потрібно зменшити можливість зміни певних законодавчих актів, хоча б на протязі року. Щодо вирішення проблеми фінансування з боку держави, то можна сказати про те, що ввозячи продукцію і користуючись пільгами, можна залучити кошти, які будуть використані для розвитку інфраструктури ВЕЗ.

Тому підводячи підсумки, можна говорити про те, що в світовій практиці розвиток ВЕЗ дає позитивний поштовх для розвитку економіки країни, тому і Україні потрібно розвивати ВЕЗ на своїй території, але при цьому важливо здійснити такі заходи:

– здійснити фінансування з боку держави для розвитку інфраструктури ВЕЗ;

– забезпечити стабільність законодавчих актів, що стосуються діяльності ВЕЗ, вирішивши таким чином питання нестабільності законодавства;

– здійснювати постійний контроль за діяльністю ВЕЗ і застосовувати санкцій в разі недотримання встановлених критеріїв і стандартів їх діяльності.

Список використаних джерел :

1. Закон України “Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон” від 13.10.92 р. № 2673–ХІІ.

2. Геєць В. Семиноженко В. Спеціальні економічні зони: «чорні діри» чи точки економічного зростання?// «Дзеркало тижня» № 44(623), – 18–24 листопада 2014 року. – с. 63 – 66.

3. Вільні економічні зони в Україні (загальні дані) // www.kmu.gov.ua

4. Васенко В.К. Спеціальні (вільні) економічні зони: сутність і передумови створення // Економіка АПК.– 2013, №1.– С.141–145.

5. Сігуа Г.В. Основні домінанти створення та функціонування вільних економічних зон у перехідній економіці // www.lib.ua-ru.net

Геворгян Геворг Геланович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент, завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗМІНИ ПІДСУДНОСТІ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ

Частина 1, ст.17 Господарського процесуального кодексу України встановлює порядок дій господарського суду, якщо до нього надійшла справа, яка йому не підсудна. Йдеться про справи, які підвідомчі господарським судам, але при поданні позовної заяви чи заяви про порушення справи про банкрутство порушено правила територіальної підсудності справ господарським судам. Якщо справа не підлягає розгляду в господарських судах, суд, до якого надійшла справа, повинен відмовити у прийнятті позовної заяви відповідно до ст.62 ГПК України, не пересилаючи її до іншого господарського суду [1].

Якщо справа підвідомча не господарським судам, а місцевим судам чи спеціалізованим судам іншої юрисдикції, господарський суд не має права пересилати справу до місцевого суду чи спеціалізованого суду іншої юрисдикції, якому підвідомча справа,

а повинен відмовити у прийнятті позовної заяви на підставі ст.62 ГПК України.

Якщо порушення правил підсудності виявлено суддею при вирішенні питання про прийняття позовної заяви, суд, не порушуючи провадження у справі, має надіслати матеріали справи до господарського суду, якому за правилами підсудності належить розглядати цю справу [2, с.87].

Якщо виявилося, що справа непідсудна господарському суду після прийняття позовної заяви до розгляду, суд, не припиняючи провадження у справі, пересилає матеріали справи за встановленою підсудністю.

Про передачу справи за підсудністю суд виносить ухвалу. Ухвалою є рішення суду будь-якої інстанції в господарській справі, яким вирішуються питання, пов'язані з процедурою розгляду господарської справи, та інші процесуальні питання. Ухвали є процесуальною формою вираження діяльності із застосування права. Окремим документом викладаються ухвали, зокрема щодо передачі справи до іншого господарського суду. Цю ухвалу може бути оскаржено.

Ухвала про передачу справи за підсудністю виноситься як до порушення провадження у справі, так само і після порушення провадження у справі. Справа повинна бути надіслана за підсудністю не пізніше п'яти днів після надходження справи до суду. Такий само строк встановлено для передачі матеріалів справи у випадку, коли суд порушив провадження у справі. В таких випадках початок перебігу строку визначений датою винесення ухвали про передачу справи за підсудністю [3, с.138].

Справа, надіслана в установленому порядку від одного суду до іншого в межах України, повинна бути прийнята судом, до якого вона була спрямована до розгляду. Суперечки між судами про підсудність не допускаються.

Згідно з роз'ясненням Президії Вищого арбітражного суду України від 16 квітня 1993 р. № 01-6/438 «Про деякі питання застосування позовної давності при вирішенні господарських

спорів» у разі непідсудності справи певному господарському суду або зміни підсудності справи у процесі її розгляду, господарський суд повинен надіслати позовні матеріали за встановленою підсудністю. За цих обставин перебіг строку позовної давності переривається поданням позову до господарського суду, який надсилає позовні матеріали за встановленою підсудністю [3, с.88].

Можливі також випадки, коли задоволення відводів унеможливило розгляд справи у господарському суді, який мав розглядати справу відповідно до територіальної підсудності. У таких випадках, коли після задоволення відводів неможливо утворити новий склад суду, питання про визначення належного суду і про передачу до нього справи вирішує Голова Вищого господарського суду України або його заступник. Вони мають право витребувати будь-яку справу, що є у провадженні місцевого господарського суду, і передати її на розгляд до іншого місцевого господарського суду.

Однак передача матеріалів за встановленою підсудністю не допускає можливості передачі матеріалів за підвідомчістю, тобто передачу матеріалів з господарського суду до загального суду чи іншого органу. У таких випадках господарський суд або відмовляє у прийнятті позовної заяви [1, ст.62], або припиняє провадження у справі [1, ст.80].

У п. 16 інформаційного листа від 20.10.2006 р. № 01-8/2351 «Про деякі питання практики застосування норм Господарського процесуального кодексу України, порушені у доповідних записках про роботу господарських судів у 2005 році та в I півріччі 2006 року» Вищий господарський суд України на запитання, якими є наслідки ситуації, коли господарські суди не дійшли взаємної згоди стосовно визначення підсудності справи, зазначив, що відповідно до частини першої статті 17 ГПК, якщо справа не підсудна даному господарському суду, матеріали справи надсилаються господарським судом за встановленою підсудністю не пізніше п'яти днів з дня надходження позовної заяви або винесення ухвали про передачу справи. Чинним законодавством не

передбачено можливості спору між господарськими судами з приводу підсудності справи, а ухвалу про передачу справи за підсудністю може бути змінено чи скасовано виключно за результатами її перегляду в апеляційному або касаційному порядку. Тому господарський суд, який одержав справу на підставі винесеної в порядку статті 17 ГПК ухвали, і в разі незгоди з останньою має розглянути справу по суті, якщо відповідну ухвалу не було змінено чи скасовано.

Згідно до ч.2, ст.17 Господарського процесуального кодексу України передбачено право на оскарження ухвали про передачу справи за підсудністю. Ця ухвала може бути оскаржена в апеляційному чи касаційному порядку. Якщо в результаті апеляційного чи касаційного перегляду ухвалу скасовано, справа підлягає розгляду в тому суді, якій виніс ухвалу про передачу за підсудністю.

У випадку, коли в процесі розгляду справи її територіальна підсудність змінилася. Така ситуація може скластися, якщо:

- змінилося місцезнаходження чи місце проживання відповідача;
- позивач змінив предмет позову [1, ст.22];
- судом залучено іншого відповідача [1, ст.24];
- судом допущено заміну неналежного відповідача [1, ст.24];
- судом здійснено заміну сторони її правонаступником [1, ст.25].

У п. 27 Постанови пленуму Вищого Господарського Суду України від 24 жовтня 2011 року № 10 «Про деякі питання підвідомчості і підсудності справ господарським судам» зазначається: якщо господарський суд, який прийняв справу до свого провадження з додержанням правил підсудності, залучив іншого відповідача чи замінив неналежного відповідача й у зв'язку з цим справа стала підсудною іншому господарському суду, питання про підсудність визначається за правилом частини третьої статті 17 ГПК України, за винятком випадків, коли наслідком змін на стороні відповідача стає виключна підсудність справи.

Також може статися, що після задоволення відводів (самовідводів) суддів господарського суду, який прийняв справу до свого провадження, неможливо утворити новий склад суду для розгляду справи. Цей випадок передбачено частиною 4 ГПК України. Така процесуальна ситуація унеможлиблює розгляд справи відповідно до вимог підсудності. Причому йдеться як про загальні правила підсудності, так і про правила виключної підсудності. Зрозуміло, що відсутність законного складу суду унеможлиблює також і вирішення питання про передачу справи для розгляду до іншого суду, оскільки відсутній склад суду, який має право винести відповідну ухвалу.

Для вирішення питання про підсудність такої справи голова Вищого господарського суду України або його заступник мають право витребувати будь-яку справу, що є у провадженні місцевого господарського суду, і передати її на розгляд до іншого місцевого господарського суду. Отже, якщо внаслідок задоволення відводів (самовідводів) неможливо утворити склад суду для розгляду справи, голова місцевого господарського суду повинен поінформувати голову Вищого господарського суду України чи його заступника. Після цього останній витребує справу для вирішення питання про передачу справи до іншого суду.

При цьому Вищий господарський суд України у жодному разі не вправі приймати справу до свого провадження.

Про передачу справи на розгляд іншого суду голова Вищого господарського суду України чи його заступник виносить ухвалу.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – С. 56
2. Господарський процес: навчальний посібник / В.І. Горевий, А.М. Куліш, В.Д. Чернадчук. – 3-тє видання, виправлене і доповнене. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 308 с.
3. Балюк І. А. Господарське-процесуальне право Навч.-

метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ. – 2014. – 348 с.

Гроза Людмила Миколаївна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Горошко Анатолій Анатолійович
доцент кафедри правознавства, к.ю.н.
Полтавський інститут економіки і права

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ

Серйозна зміна змісту принципу змагальності і гарантій його реалізації, позбавлення суду активності в збиранні доказів, що має місце після «малої» судової реформи 2001 року, не дозволили забезпечити швидкий перехід до повністю змагальної моделі судочинства через особливості психології суддів і юристів, традицій нашого суспільства, юридичної неграмотності більшості громадян і фінансову неспроможність останніх користуватися правовою допомогою. Крім того, незважаючи на проголошення змагальності як основного принципу цивільного судочинства, деякі норми ЦПК за своїм змістом дають підстави для висновку про наявність судової активності і фактичне втручання в змагальні права сторін щодо питань доказування. Таким чином, змагальна форма цивільного судочинства остаточно не може бути реалізована в тому варіанті, який заклав в ЦПК законодавець.

Думки вчених-процесуалістів щодо змісту зазначеного принципу розділились: одні вчені висловлюються за його абсолютний характер, інші ж допускають можливість збирання доказів з ініціативи суду.

У юридичній літературі зазначається, що запровадження і

послідовна реалізація принципу змагальності повинна спонукати учасників цивільного судочинства до процесуальної активності, залишивши суду функцію застосування права [1].

Як дореволюційні, так і сучасні вчені-процесуалісти вважають, що на користь застосування принципу змагальності свідчить таке: 1) сторонам краще відомі ті докази, на які вони будуть посилалися при розгляді справи у суді, і шляхи отримання цих доказів; 2) сторони більше за інших заінтересовані у встановленні істини у справі; 3) оскільки в порядку цивільного судочинства в основному вирішуються справи, які впливають із приватноправових відносин, то діяльність суду по збиранню доказів може бути розцінена як втручання в приватне життя учасників спору; 4) принцип слідства примушує суд втручатися у процесуальну боротьбу сторін, у зв'язку з чим виникає небезпека відступу від засад неупередженості та об'єктивності, а також того, що суд мимоволі стане помічником однієї зі сторін; 5) сторони, позбавлені опіки суду, хоч і ризикують, але можуть діяти більш впевнено і розкуто. Проти принципу змагальності може виступати посилення на те, що у цивільному процесі учасники не завжди є рівнозначними, однаково підготовленими противниками. Одна із сторін може мати достатньо можливостей, щоб найняти відомого адвоката, який, виступаючи її представником у цивільному процесі, буде значно краще захищати інтереси підопічного, спростовувати аргументи і докази іншої сторони [2].

Деякі вчені-процесуалісти зазначають, що при реалізації принципу змагальності певна роль відводиться позивачу і суду в інтересах забезпечення законності. Варто погодитися із твердженням про те, що в цивільному судочинстві немає змагальності, при якій суд грав би в процесі пасивну роль, а процес зводився до «вільної гри протилежних сторін» [3]. Адже саме суд, із огляду на пункт 2 постанови Пленуму Верховного Суду України 12.06.2009 р. № 5 «Про застосування норм цивільного процесуального законодавства, що регулюють провадження у справі до судового розгляду», має з'ясувати, які є докази на

підтвердження фактів; визначити коло доказів відповідно до характеру спірних правовідносин і роз'яснити, якій із сторін слід довести певні обставини.

Крім того, суд: у порядку ч.4 ст.10 ЦПК може запропонувати сторонам подати додаткові докази; перевіряє належність і допустимість поданих доказів; остаточно визначає зміст питань на експертизу тощо.

Ми приєднуємось до думки В.І. Тертишнікова, що особливості зазначеного принципу в сучасному законодавстві, як уявляється, не у тому, що суду заборонено збирати докази (ЦПК не передбачає таких заборон), а в тому, що розширені можливості сторін по наданню доказів зокрема і по участі їх у доказовій діяльності. Необґрунтованими і такими, що протирічать закону, на думку вченого, є і твердження про те, що суд не може витребувати докази самостійно (див., наприклад, ст. 235, 375 ЦПК) [4].

Крім того, на нашу думку, принцип змагальності повністю неможна реалізувати при розгляді справи у відсутність відповідача, який вважається повідомленим за місцем реєстрації чи через публікацію у пресі належним чином, не будучи таким (правова фікція). Прикладом можна навести подання позивачем письмового доказу, який у суду викликав сумнів у його справжності, але заявити про його фальшивість чи спростувати його відповідач немає можливості через незнання про справу. Суд же, за відсутності заперечення проти такого доказу, керуючись принципом змагальності, має покласти його в основу рішення на користь позивача. Для недопущення таких випадків варто погодитись із Є.В. Васьковським, який зазначав, що на увагу заслуговує надання суду, із метою розкриття матеріальної істини, права матеріального керівництва процесом, тобто додавання до принципу змагальності деякої дози слідчого начала. Процес варто побудувати на принципі змагальності; втручання же суду допустимо в тій мірі, у якій воно не суперечить принципу диспозитивності (суд не може обмежувати сторін в розпорядженні об'єктом спору, а також примушувати їх до застосування

процесуальними засобами захисту або самостійно застосовувати ці засоби всупереч їхній волі) [5].

Зазначене положення, на нашу думку, можливо реалізувати, у випадку доповнення ст. 10 ЦПК положенням про те, що суд, зберігаючи об'єктивність і безсторонність, здійснює керівництво процесом, роз'яснює особам, що беруть участь у справі, їхні права й обов'язки, створює умови для всебічного й повного дослідження доказів, встановлення обставин і правильного застосування законодавства при вирішенні цивільних справ (саме так врегульовано питання змагальності в ЦПК Російської Федерації та Киргизької Республіки).

Таким чином, перехід до абсолютної моделі змагальності має розцінюватись як кінцева мета, яку неможна досягти лише одним законодавчим проголошенням. Варто враховувати не лише психологічну готовність українського населення до змагальної моделі цивільного судочинства, але й здатність держави забезпечити функціонування судів в режимі дотримання принципу змагальності, «зламавши» багаторічний стереотип «слідчого процесу».

Також варто враховувати критерії законності й обґрунтованості судового рішення, а також завдання цивільного судочинства, з яких випливає, що саме на суд покладено обов'язок правильного вирішення справи на підставі норм матеріального права, які суд має самостійно визначити і застосувати до спірних правовідносин, існування яких має підтверджуватися сукупністю фактів, які мають встановлюватися на підставі доказів. А відтак, із метою правильного вирішення справи, суд, хоч і не має права витребувати докази без згоди сторони, але зобов'язаний роз'яснити їм про це і вжити заходів щодо своєчасного подання ними відповідних доказів чи самостійно витребувати потрібні докази від підприємств, установ, організацій за згодою (або за відсутності заперечення) однієї зі сторін.

Отже, проблема реалізації принципу змагальності в цивільному процесі пов'язана безпосередньо із виконанням

завдань цивільного судочинства, що, в кінцевому підсумку, впливає на оперативність і ефективність судового захисту цивільних справ. А відтак, зазначене питання потребує подальшого дослідження з метою формулювання нових шляхів оптимізації цивільної процесуальної форми захисту прав.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Науково-практичний коментар / С. С. Бичкова, Ю. В. Білоусов, В. І. Бірюков та ін. ; За заг. ред. С. С. Бичкової. – К. : Атіка, 2008. – С. 20–21.
2. Васильовский Е.В. Учебник гражданского процесса. – Москва, 1917 г. // Електронний ресурс .– режим доступу до документу:<http://www.allpravo.ru/library/doc2472p0/instrum4301/item4326.html>;
3. Немировська О.В. Принцип змагальності сторін та його реалізація в судовій практиці : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. В. Немировська ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 1999. – 16 с.
4. Демянова О.В. Фактори, що ускладнюють застосування принципу змагальності в цивільному судочинстві // Судова апеляція. –2008. – №4(13). – С. 57–60
5. Тертишніков В.І. Цивільний процес України (курс лекцій) : Навч.-практ. посіб. / В.І. Тертишніков. – Харків : Видавництво «ФІНН», 2011. – С. 34–35.
6. Короед С.О. Змагальність в цивільному процесі: проблемні питання забезпечення. – Інноваційні методи реформування правовідносин у сучасних умовах: Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Тернопіль. – 2012. – С. 26–30. – режим доступу: http://www.lex-line.com.ua/?language=ru&go=full_article&id=1174

Діброва Назарій Павлович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Горошко Анатолій Анатолійович
к.ю.н., доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПИТАННЯ ДУАЛІСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВААННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ

Необхідність дослідження обумовлена тим, що при правовому регулюванні акціонерного товариства залишаються колізії в законодавстві України. Акціонерне товариство є достатньо поширеною організаційно-правовою формою суб'єкта господарювання в Україні. Адже створення саме акціонерного товариства дозволяє об'єднати майно та зусилля необмеженої кількості осіб для здійснення господарської діяльності, легко залучити додатковий капітал інших осіб для досягнення певної мети, рівномірно розподілити ризики від здійснення господарської діяльності [1, с.38].

На підставі аналізу чинних норм цивільного та господарського законодавства, яке регулює правові аспекти функціонування акціонерних товариств можна виділити ознаки дуалізму правового регулювання відповідних відносин.

Поняття «акціонерне товариство» закріплюється у ЦК України, ГК України та Законі України «Про акціонерні товариства». Згідно із ч.1 ст.152 ЦК України, акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями [2]. Таке ж визначення поняття акціонерного товариства міститься у ч. 1 ст. 3 Закону України «Про акціонерні товариства». Щодо ГК України, то у ч.2 ст.80 дається інше, більш детальніше, визначення:

акціонерним товариством є господарське товариство, яке має статутний капітал, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості, і несе відповідальність за зобов'язаннями тільки майном товариства, а акціонери несуть ризик збитків, пов'язаних із діяльністю товариства, в межах вартості належних їм акцій [3].

Отже, можна зазначити, що поняття акціонерного товариства, яке закріплюється у ч.2 ст. 80 ГК України розкриває найбільш повну сутність акціонерного товариства, ніж це передбачено ч.1 ст.152 ЦК України та ч.1 ст.3 Закону України «Про акціонерні товариства», які у визначенні акціонерного товариства замість терміна «акцій» вживають термін «частка», що робить дане поняття дещо схожим з іншими поняттями: товариство з обмеженою відповідальністю і товариство з додатковою відповідальністю. Тому, ми вважаємо, що необхідно закріпити в ЦК України, ГК України та Законі України «Про акціонерні товариства» одне визначення поняття акціонерного товариства, яке міститься у ГК України;

Із прийняттям Закону України «Про акціонерні товариства» було здійснено поділ акціонерних товариств у цьому законі за типом на публічні та приватні акціонерні товариства. Також цим законом були внесені відповідні зміни до ЦК України, згідно з якими було доповнено статтю 152 новою частиною 6, де відповідно розподілили акціонерні товариства на типи, які зазначені вище (абз.5 підп.1 п.3 розділу XVII Прикінцевих та перехідних положень Закону України «Про акціонерні товариства»). До прийняття даного закону існувало розділення акціонерних товариств на відкриті та закриті акціонерні товариства. Законом України «Про акціонерні товариства» була виключена ст.81 ГК України, яка закріплювала види акціонерних товариств (відкриті та закриті). Тому на цей час у ГК України не міститься поділ акціонерних товариств взагалі, що не є прийнятним для положень про акціонерні товариства у ГК України. Отже, ГК України потребує відповідних змін, які є у ЦК

України, щодо закріплення типів акціонерних товариств, як базисних положень регулювання акціонерних товариств;

Акціонерне товариство як юридична особа повинне мати своє найменування (повне та скорочене). Відповідно до ч.4 ст.3 Закону України «Про акціонерні товариства», повне найменування акціонерного товариства українською мовою повинне містити назву його типу (публічне чи приватне) й організаційно-правової форми (акціонерне товариство). Товариство може мати скорочене найменування українською мовою, повне та скорочене найменування іноземною мовою (мовами) [4]. Згідно із ч.3 ст.152 ЦК України, найменування акціонерного товариства має містити його найменування і зазначення того, що товариство є акціонерним [2]. Як бачимо, у ЦК України взагалі відсутній розподіл найменування акціонерного товариства на повне та скорочене, що робить регулювання товариства не в повному обсязі та потребує узгодження із ч.4 ст.3 Закону України «Про акціонерні товариства». Що стосується ГК України, то він у ч.6 ст.82 містить загальні положення про найменування (не виділяючи при цьому повне та скорочене), які стосуються усіх господарських товариств та окремі положення для повних і командитних товариств. Отже, у ГК України відсутня спеціальна норма, яка б встановлювала найменування (повне та скорочене) саме для акціонерних товариств, і відповідно це потребує уваги з боку законодавця щодо внесення необхідних змін до ГК України. На практиці у використанні повного найменування акціонерного товариства, наприклад, у статуті товариства, свідоцтві про право власності на нерухоме майно та ін. не виникає питань.

Установчим документом акціонерного товариства є його статут, відповідно до положень ч.1 ст.13 Закону України «Про акціонерні товариства», ч.1 ст.154 ЦК України та ч.1 ст.82 ГК України.

Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження принципу

державної реєстрації юридичних осіб на підставі модельного статуту» від 21 квітня 2011 р. за № 3262-VI (далі – Закон України за № 3262-VI) було доповнено статтю 82 ГК України новою частиною 10, де в абз.1 зазначається, що господарське товариство може створюватися та діяти на підставі модельного статуту в порядку, визначеному законом.

Відповідно до абз.7 ч.1 ст.1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» від 15 травня 2003 р. за № 755-IV, модельний статут – типовий установчий документ, затверджений Кабінетом Міністрів України, який використовується для створення та провадження діяльності юридичних осіб відповідних організаційно-правових форм, містить встановлені законом правила, що регулюють правовий статус, права, обов'язки та відносини, які пов'язані із створенням, управлінням та провадженням господарської діяльності відповідних юридичних осіб.

На підставі аналізу поняття «модельного статуту» можна зробити висновок, що, якщо юридична особа створюється на підставі модельного статуту, то учасники взагалі не затверджують індивідуальний статут (навіть такий, що збігається з модельним), а усі ознаки, що індивідуалізують юридичну особу, мають міститися у рішенні про створення. Тобто фактично юридична особа працює без індивідуального статуту. Також законодавець визначаючи термін «модельний статут» характеризує його як типовий установчий документ. Що стосується типового статуту – незважаючи на його наявність учасники юридичної особи мають затвердити індивідуальний статут, керуючись при цьому обов'язковими чи рекомендаційними положеннями типового статуту. Таким чином, модельний статут не може містити жодних індивідуалізуючих ознак. Тому модельний статут і типовий статут – це різні поняття. Законодавець, який визначив поняття «модельний статут» повинен виключити слово «типовий» у даному понятті, для того, щоб усунути конфлікти, які будуть виникати на

практиці щодо розуміння цього поняття, коли Кабінет Міністрів України затвердить модельні статuti.

Якщо господарське товариство створюється та діє на підставі модельного статуту в рішенні про його створення, яке підписується усіма засновниками, зазначаються відомості про вид товариства, його найменування, місцезнаходження, предмет і цілі діяльності, склад засновників та учасників, розмір статутного (складеного) капіталу, розмір часток кожного з учасників, порядок внесення ними вкладів, а також інформація про провадження діяльності на основі модельного статуту (абз. 2 ч.10 ст.82 ГК України).

Закон України за № 3262-VI не передбачає внесення змін до Закону України «Про акціонерні товариства» щодо створення саме акціонерного товариства на підставі модельного статуту. Тобто законодавець не мав наміру поширювати дію модельного статуту на акціонерні товариства, але згідно із абз.1 ч.10 ст.82 ГК України, господарське товариство може створюватися та діяти на підставі модельного статуту в порядку, визначеному законом. Акціонерне товариство відноситься до господарських товариств на підставі ч. 1 ст.80 ГК України, ч.2 ст.113 ЦК України, тому це дає підстави вважати, що модельний статут може поширюватись на акціонерне товариство і законодавцем, вважаємо, найближчим часом будуть внесені відповідні зміни до Закону України «Про акціонерні товариства» щодо створення та дії акціонерного товариства на підставі модельного статуту.

При виборі норм, які будуть застосовуватися до регулювання акціонерного товариства необхідно керуватися спеціальними нормами (тобто ГК України та Законом України «Про акціонерні товариства») законодавства, а не загальними нормами (ЦК України), але їх взагалі не враховувати також не можна. Погодимось з думкою видатного вченого професора Подцерковного О., який пропонує вирішити проблеми, які виникають під час регулювання однорідних відносин шляхом застосування принципу співвідношення загального та спеціального

закону. ЦК України може застосовуватися в сфері приватногосподарських відносин в межах, які не суперечать нормам ГК України, тому що у іншому випадку виключається особливість регулювання майнових відносин у сфері господарювання, передбачена самим ЦК України. Співіснування загального та спеціального закону було, є і буде. Інакше неможливо побудувати сучасну правову систему [5, с.8].

Таким чином, у правовому регулюванні діяльності акціонерних товариств необхідно звертатися до принципів співвідношення загального та спеціального закону, які на практиці застосування унеможливають виникнення спорів щодо функціонування акціонерних товариств. Багато проблем виникає у правозастосовній практиці, у зв'язку із неоднаковим внесенням змін законодавцем до тих нормативно-правових актів, які стосуються акціонерних товариств. Тому законодавець повинен ретельніше підходити до внесення змін, при цьому він повинен визначити усі нормативно-правові акти, які стосуються даного питання.

У ГК України необхідно закріпити базисні положення щодо діяльності акціонерних товариств, а в ЦК України виключити положення про акціонерні товариства, тому що предметом регулювання ЦК України є суспільні відносини у сфері задоволення особистих немайнових та майнових потреб фізичних і юридичних осіб, на відміну від ГК України, предметом регулювання якого є суспільні відносини, які виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, а також між цими суб'єктами й іншими учасниками відносин у сфері господарювання.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003.– № 40. – Ст. 356. (Зі змін. та допов.).

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18. – С. 144. (Зі змін. та допов.).

3. Бойко О. Проблемні питання діяльності господарських товариств / О. Бойко // Юридичний журнал. – 2008. – № 3. – С. 38–42.

4. Про акціонерні товариства: Закон України від 17 вересня 2008 р. № 514-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2008. – № 50. – С. 384. (Зі змін. та допов.).

5. Подцерковний О. Два роки з моменту прийняття Господарського кодексу України: деякі підсумки та перспективи / О. Подцерковний // Юридичний вісник України. – 2005. – № 10. – С.8–9.

Медведенко Богдан Валерійович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Шаравара Роман Іванович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК КИЇВСЬКОЇ РУСІ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Питання особливостей державного ладу Київської Русі залишається предметом постійних наукових дискусій тривалий час. Одна група науковці вважає її конфедерацією окремих земель – самостійних князівств, інша – відстоює думку, що це була середньовічна імперія, подібна до таких же слов'янських імперій, як Болгарська і Моравська. Учений Б.О. Рибаків визначає Русь як ранньофеодальну імперію. Особливої заідеологізованості набувають висновки радянських учених, які прагнули не наголошувати на особливостях державотворення в сучасних

етнічних українських землях. Отже, вивчення проблеми формування української державності є на сьогодні доволі актуальною, а в контексті останніх політичних подій необхідною.

Проіснувавши близько 300 років Давньоруська держава залишила по собі унікальні джерела права, норми яких знаходять своє відображення у сучасних нормативних актах незалежної України (Зокрема, зміст окремих норм спадкового права в Книзі 6-й Цивільного Кодексу України). Право Київської Русі мало свої особливості, які полягали, перш за все, у створенні норм, що поширювали чи змінювали звичасві традиції. Найважливішою пам'яткою, що зберегла положення звичасвого права та містила елементи правотворчості русичів була «Руська Правда» і саме вона дає змогу характеризувати законодавчу систему Київської Русі як право привілеїв.

«Руська Правда» напрямую свідчить про високий рівень правовідносин у Давньоруській державі та про гуманність правових норм. Німецький дослідник Г.Ф. Міллер писав, що «Правда русичів настільки повна, що ні одна нація не може похвалитися таким скарбом» [1, с.546]. Сутність та значення правових джерел Давньоруської держави для сучасності стає вагомим при їх порівнянні з іншими джерелами, наприклад, візантійськими й давньонімецькими. У результаті такого порівняння ми дійшли висновку, що слов'янські правові пам'ятки більшою мірою були результатом не іноземного впливу, а власне підсумком соціально-економічного та культурного розвитку слов'ян. Тож, висновки деяких зарубіжних істориків про те, що «Руська Правда» – це варязький закон, є відверто абсурдними. Вивчення соціальної історії русичів у період розвитку в них феодальних відносин, аналіз законодавчих актів раннього періоду свідчить про неправомірне існування варязької теорії, яку всупереч фактам, ще і досі підтримують західні історики та продовжують цитувати. Зауважимо, що за для наукових висновків іноді буває замало писемних джерел і науковці вимагають використання археологічних пам'яток, лінгвістичного аналізу тощо, а вони саме і

підтверджують розвиток норм права спричинених соціально-економічним розвитком Давньоруської держави, а не зовнішніми впливами.

Фахові історики не відкидають присутності варягів на руських землях, проте визначають, що варяги не є засновниками державності, оскільки її ознаки вже за довго до їх появи були сформовані. Археологічні матеріали вказують на високий рівень сформованості побуту в руського населення. Археологи зазначають, що в V–VIII століттях у слов'ян виникають крупні міста (Київ, Стара Ладога, Псков та ін.), а це вже свідчить про відокремлення ремесла від сільського господарства і є предтечею державності, яка, як бачимо, існувала у слов'ян задовго до появи варягів.

У IX столітті на географічних мапах Баварії слов'яни вже були позначені як руси, а не варяги. Можна наводити безліч прикладів і залучати для цього різні види наукових джерел, щоб довести автохтонне походження звичаєвого права русичів чи права писемного [2].

Жодна наука не стверджує, що державу формує одна людина, засновує її і дає їй поштовх до розвитку. Державність у слов'ян виросла із середини самого суспільства, що відповідало певному рівню розвитку, і рушійні сили, про які мова йшла у попередніх розділах, прямо вказують нам на наявність відповідно високого соціально-культурного розвитку наших пращурів. Через цей прогресивний розвиток слов'яни і змушені були створювати та удосконалювати норми права, оскільки старі звичаєві норми вже не могли врегулювати соціально-економічні стосунки в державі.

Кожен князь від початку заснування держави робив вагомий внесок для підтримання її політичного та економічного авторитету. На це прямо вказують міжнародні стосунки, укладення міжнародних договорів, створення норм права тощо. Розбудова державності була складною справою і потребувала зусиль впливових політичних діячів, але русичі впоралися із цим завданням. Саме вони залишили по собі такі цінні правові джерела,

як княжі устава та уроки, церковні устава, міжнародні договори і врешті-решт «Руську Правду».

Дослідивши правові джерела Київської Русі можна зазначити, що вони здійснили прямий вплив на формування деяких сучасних правових понять та норм, оскільки мають відображення в наших правових джерелах таких як: Цивільний Кодекс України (чинний із 1 січня 2004 р.), Сімейний Кодекс України (чинний із 1 січня 2004 р.), Кримінальний Кодекс України (від 5 квітня 2001 р.) і в багатьох інших нормативних документах.

Тривалий і складний процес утворення Давньоруської держави завершився у X столітті, коли в результаті реформ Володимира Великого було остаточно зламано сепаратизм племінної верхівки (відома його адміністративна реформа, започаткована ще Ольгою). Із 988 року в основних містах держави від імені київського князя збирали данину, управляли і чинили суд його намісники. На той же час, завершився процес складання державної території, визначилися її кордони, було створено власну грошову одиницю, проведено ряд важливих реформ і свідчило про наявність усіх ознак державності. Навіть з огляду на те, що основні вимоги до державності створені сучасними правознавцями – Русь повністю відповідає цим вимогам як ранньосередньовічна держава.

Важливу роль у зміцненні державності відіграло християнство. Деякі вчені стверджують, що насильне руйнування язичницького світогляду та традицій не мало позитивного значення, оскільки язичницькі вірування несли любов до природи та, до речі, збереглися і до сьогодні. Однак, на користь християнства свідчить вагомий факт – воно єднало слов'янські племена, оскільки не всі вони знаходилися на однаково високому соціально-економічному розвитку, і багатобожжя роз'єднувало їх із точки зору вірувань та традицій.

Вплив християнства на світогляд населення значний, а Русь після хрещення як державу почали сприймати на міжнародній арені. Християнство сприяло розвитку писемності, друкарської справи та культурному розвитку загалом, без якого пам'ятки права

просто не були б сформовані та не мали писаної форми. Християнство виконало цементуючу функцію, оскільки змогло внести в суспільство загальнообов'язкові норми поведінки, які протягом існування держави знаходили відображення у нормативно-правових актах ,як церковного так і світського характеру.

Заслуговує уваги й дискусійне питання щодо хрещення Русі, яке полягає у наступному: чому саме на долю Володимира випав обов'язок хрестити Русь? Це не може бути простим збігом, оскільки відомо, що і до Володимира князі були охрещеними (Аскольд, Ольга), але самі Русь не хрестили. Річ у тім, що на момент проведених Володимиром реформ більша частина руських дружинників вже прийняла християнство і тому Володимир міг покластися на них, оскільки для охрещених дружинників язичницькі ідоли вже не мали духовного значення і саме тому, вони з такою легкістю спалювали їх, виконуючи вказівки духовенства. Відомим є факт фізичного насилля над язичниками, здійснюваного під час їхнього хрещення, адже не всі вони усвідомлювали значення християнської віри. Як бачимо Володимир мав достатньо прихильників, на фізичну підтримку яких міг покластися, на що не могли й сподіватися Аскольд, Ольга та інші попередні можновладці. Іпатіївський літопис містить влучний вислів княгині Ольги після її повернення із Візантії: «Хрестити Русь потрібно! Та чиїми руками я це зроблю?». Тож поширення християнства практично збіглося з реформами Володимира та його княжінням, що також, із історичної точки зору, було значним фактом, який посприяв зміцненню Давньоруської держави.

Для усвідомлення ролі правових основ під час формування державності у русичів вагоме значення можуть відіграти правові джерела інших слов'янських народів і, зокрема, поляків. Порівняння змісту «Польської Правди» і «Руської Правди» дає змогу зробити висновки, що у деяких положеннях і тлумаченні правових норм ці два джерела схожі. Польські вчені надрукували

«Польську Правду» в 1869 році, але за 100 років вивчили її і довели, що вона є документом автохтонного походження і її постулати не можуть вважатися привнесеними з зовні [3, с.82]. Враховуючи, що за давністю утворення та змістом «Руська Правда» і «Польська Правда» є доволі схожими, то більшість вчених цей факт трактують на користь того, що руська державність та її правова основа виникла в середині слов'янського суспільства і не є привнесеними з зовні.

Питання правового розвитку наших пращурів заслуговує подальшого поглибленого вивчення, а саме, дискусійних положень про роль та значення нормативних актів Давньоруської держави для створення сучасної правової думки.

Список використаних джерел:

1. Греков Б.Д. Киевская Русь / Б.Д. Греков. – М., 1953. – 640с.
2. Фроянов И.Я. Древняя Русь IX–XIII веков. Народные движения. Княжеская и вечевая власть / И.Я. Фроянов. – М.: Русский издательский центр, 2012. – С. 181–215.
3. Хрестоматия по истории средних веков. – Т.1. – М., 1959. – 262с.

Піщанський Аркадій Анатолійович
студент 5 курсу спеціальності «Правознавство»,
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Коломієць Павло Віталійович
к.ю.н., доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ

Визнання права власності в Україні закріплено нормами статті 392 Цивільного кодексу України, відповідно до якої власник

майна може пред'явити позов про визнання його права власності, якщо це право оспорується або не визнається іншою особою, а також у разі втрати ним документа, який засвідчує його право власності [1].

Правові, економічні та організаційні основи діяльності у сфері Державного земельного кадастру встановлює Закон України «Про державний земельний кадастр» [2].

Відносини, що виникають у сфері державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, регулює Закон України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», який спрямований на забезпечення визнання та захисту державою таких прав [3]

Законами України «Про державний земельний кадастр» та «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» передбачено ведення електронних реєстрів земельних ділянок та прав власності на них. Це, по суті, унеможлиблює втрату документа, що посвідчує право власності на земельну ділянку, із такими наслідками, як невизнання права власності на земельну ділянку особи, яка втратила документ. Адже за цими законами точне місце розташування земельних ділянок фіксується у Державному земельному кадастрі, а право власності на неї посвідчується записом у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно [4].

У науковій розвідці О.П. Кулинич досліджуються особливості застосування інституту визнання права власності на земельні ділянки в Україні в умовах формування електронних реєстрів нерухомості. Автором доводиться, що протягом останніх 20 років земельні ділянки надавалися з різним ступенем точності і при внесенні відомостей про них в електронні реєстри мають місце випадки накладення земельних ділянок. Дослідником формулюється висновок, що в зв'язку з накладенням земельних ділянок їх власники стикатимуться з оспоренням та невизнанням набутих прав на такі ділянки, тому застосування норм цивільного права щодо визнання прав власності на земельні ділянки як засобу

їх захисту набуває особливої актуальності. Підсумовуючи результати свого дослідження О.П. Кулинич констатує, що викладене вище дає підстави для прогнозу про те, що в найближчі кілька років норми інституту визнання права власності на земельні ділянки активно використовуватимуться для цивільного захисту набутих прав власності на земельні ділянки їх власниками, судами та іншими органами влади України [4-7].

У статті Ю.В. Корнеєва розкрито особливості права приватної власності на земельні ділянки в Україні. Зокрема, автором проаналізовано види приватного землеволодіння; виявлено цивільно-правові підстави набуття права приватної власності на землю; розглянуто підстави та порядок виникнення права приватної власності на землю [8].

Сутність обмежень правомочностей користування земельною ділянкою, які виникають щодо права власності розглянуто в статті К.М. Тоцької [9].

Прийняття законодавства, яке регламентує порядок оформлення прав на земельні ділянки, за твердженням Н. Ільків є безперечним позитивом та кроком назустріч цивілізованим відносинам між власником та державою на шляху зменшення конфліктного потенціалу земельних відносин. Ураховуючи вищезазначені новели законодавства, зауважує науковець, можна впевнено стверджувати, що набирає обертів системна реформа у сфері земельних відносин в Україні. Але здійснений аналіз Закону вказує на те, наскільки далекий від стандартів верховенства права український законодавець і якщо до набрання чинності законами не будуть враховані суттєві прогалини у правовому регулюванні, то це стане підставою для тотального порушення прав особи як власника земельної ділянки [10].

Питання правової вимоги щодо оформлення державної реєстрації права власності на земельну ділянку досліджено в статті К. Славової [11].

Д.Л. Ковач присвячує статтю дослідженню правової проблеми процедури виникнення права приватної власності на

земельну ділянку. Особлива увага приділяється аналізу чинної процедури державної реєстрації права власності на земельні ділянки громадянами України [12].

У своїй роботі А. Овсієнко розглядає проблемні аспекти розгляду судами справ за позовами про скасування державних актів на право власності на земельну ділянку [13].

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України : від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40, стаття 356.

2. Про Державний земельний кадастр : Закон України : від 07 липня 2011 року № 3613-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. № 8, стаття 61.

3. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України : від 01 липня 2004 року № 1952-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 51, стаття 553.

4. Кулинич О.П. Цивільно-правові аспекти визнання права приватної власності на земельні ділянки в Україні в умовах формування електронних реєстрів нерухомості. / О.П. Кулинич // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право. – 2015. – Вип. 218. – С. 170–178.

5. Кулинич О.П. Поняття цивільно-правового способу захисту права приватної власності на земельні ділянки / О.П. Кулинич // Часопис Київського університету права. – 2011. – № 4. – С. 222–225.

6. Кулинич О.П. Негаторно-правовий захист права приватної власності на земельні ділянки / О.П. Кулинич // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право. – 2012. – Вип. 173(3). – С. 160–168.

7. Кулинич О. П. Деякі питання визнання права приватної власності на земельні ділянки в Україні в умовах земельно-реєстраційної реформи / О.П. Кулинич // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 2. – С. 273–277.

8. Корнєєв Ю.В. Правове регулювання права приватної власності на земельні ділянки в Україні / Ю.В. Корнєєв // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2016. – № 2. – С.144–150.

9. Тоцька К.М. Сутність обмежень правомочностей користування земельною ділянкою, які виникають щодо права власності / К.М. Тоцька // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Право. – 2015. – № 1151, вип. 19. – С. 228–232.

10. Ільків Н. Оформлення права приватної власності на земельну ділянку: новели законодавства / Н. Ільків // Вісник академії правових наук України. – 2012. – № 2. – С. 122–130.

11. Славова К. Правові вимоги щодо оформлення державної реєстрації права власності на земельну ділянку / К. Славова // Юридичний вісник. – 2015. – № 1. – С. 261–265.

12. Ковач Д. Л. Процедура виникнення права приватної власності на земельну ділянку / Д. Л. Ковач // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Право. – 2013. – Вип. 182(2). – С. 103–111.

13. Овсієнко А. Проблемні аспекти розгляду судами справ за позовами про скасування державних актів на право власності на земельну ділянку / А. Овсієнко // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 2. – С. 147–153.

Петренко Аліна Олександрівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Горошко Анатолій Анатолійович
к.ю.н. доцент, доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА В ГОСПОДАРЬСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

На сьогодні в Україні актуальним є питання законодавчого закріплення можливості отримання учасниками господарського процесу юридичної допомоги в особі адвоката, хоча ст. 59 Конституції України передбачає право на захист всім учасникам судового процесу. Тому актуальним є дослідження на теоретичному рівні особливостей участі адвоката в господарському процесі, його прав та функцій.

На думку О.Задніпровського, адвокат є спеціальним самостійним суб'єктом цивільного, господарського, кримінального і адміністративного процесу, що здійснює в будь-якому суді тільки одну функцію – сприяння захисту законних прав і свобод особи, що представляється ним, з обмеженими правами й обов'язками і представництво його інтересів шляхом надання юридичної допомоги [3].

Відповідно до чинного Господарського процесуального кодексу (далі ГПК) участь адвоката, як представника сторін, та третіх осіб у господарському процесі необхідно розглядати лише через призму інституту процесуального представництва. Загальноприйнятим є визначення представництва в господарському процесі як діяльності представника при розгляді справи в судовому процесі, що здійснюється від імені особи, яку представляють із метою досягти для неї найбільш сприятливого рішення, а також для надання допомоги в реалізації своїх прав.

Діяльність представника в господарському процесі

складається з юридичних дій, що йому доручає здійснити особа, яку він представляє. У літературі процесуальний представник визначається як учасник судового процесу, який на підставі певних повноважень виступає від імені іншої сторони або третьої особи і виконує процесуальні дії в суді в її інтересах, набуваючи (змінюючи, припиняючи) для неї права та обов'язки [4].

Справи в господарському суді через представників можуть вести як організації, так і громадяни.

Справи юридичних осіб у господарському суді ведуть їх органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законодавством та установчими документами, через свого представника. Представниками юридичних осіб можуть бути керівники підприємств та організацій, інші особи, повноваження яких визначені законодавством або установчими документами, які діють на підставі документів, що посвідчують їхнє посадове становище, а також інші особи, повноваження яких підтверджуються довіреністю від імені підприємства, організації, за підписом керівника або іншої уповноваженої особи, скріпленим печаткою підприємства, організації.

Громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності можуть вести свої справи в господарському суді особисто або через представників, повноваження яких підтверджуються нотаріально посвідченою довіреністю.

Указане положення закону не можна визнати досконалим, оскільки в інших процесуальних кодексах прописано можливість участі адвоката в судовому процесі на підставі ордеру чи угоди.

Процесуальні права й обов'язки адвоката, як представника, визначаються, виходячи з обсягу прав та обов'язків тієї особи, яку він представляє, і в межах повноважень, які закріплені в довіреності (ордері, угоді). Однак, у представника відсутні самостійні процесуальні права й обов'язки. Тому можна стверджувати, що адвоката як представника не можна вважати самостійним учасником господарського процесу.

Така діяльність для адвоката, а саме, представництво в

господарському судочинстві – це вид публічно-правової діяльності, змістом якої є надання кваліфікованої юридичної допомоги довірителю (клієнтові).

Відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» незалежність адвоката від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських організацій тощо, обумовлена його особливим положенням і гарантіями встановленими законом.

За цим законом не припустиме будь-яке втручання в адвокатську діяльність, вимагання від адвоката, його помічника, посадових осіб і технічних працівників адвокатських об'єднань відомостей, що становлять адвокатську таємницю. Не може бути внесено подання органом дідання, слідчим, прокурором, а також винесено окрему ухвалу суду щодо правової позиції адвоката у справі.

Спираючись на це, можна стверджувати, що представництво в господарському процесі для адвоката скоріш є одним із видів діяльності, при здійсненні якої він реалізує багато функцій.

Представництво, як вид діяльності адвоката в господарському процесі, охоплює і включає різні напрями. Зокрема, такі, як надання юридичних порад і консультацій, підготовка і складання різних юридичних, в тому числі процесуальних, документів (наприклад, запитів, довідок з законодавства, позовних заяв, відзивів на позовні заяви, заяв, апеляційних і касаційних скарг тощо), збирання доказів, подання їх суду і участь в дослідженні доказів, участь в судових засіданнях на різних стадіях процесу.

Таким чином, можна зробити висновок, що в Україні існує потреба вдосконалення закріплення правового статусу адвоката як процесуального представника в господарському процесі. Тому вважаємо за необхідне в ГПК України передбачити, що адвокат в господарському процесі має право здійснювати представництво і надавати довірителю юридичну допомогу в суді на підставі ордеру або угоди, а також може бути представником особи за довіреністю

з обсягом прав і обов'язків, визначених довірительом у вказаній довіреності. В такому випадку адвокат вправі буде вчиняти передбачені Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» всі покладені на нього функції, не буде обмежений в своїх повноваженнях і зможе здійснювати захист законних прав і свобод кожного громадянина.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс: від 19.02.2016 / Відомості Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12/page2>
2. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»: від 05.07.2012 / Відомості Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
3. Задніпровський О. Здійснення представництва в суді адвокатами і іншими особами / Задніпровський О. // Юридична практика. – 12.08.2003. – № 32 (294).
4. Господарське процесуальне право України : підручник / за ред. О. І. Харитонові. – К. : Істина, 2008. – 360 с.

Тимошенко Валерій Сергійович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Шаравара Роман Іванович,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

СПАДКОВИЙ ДОГОВІР І ЙОГО ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ

Із початком дії нового Цивільного кодексу України населення отримало ширші можливості для врегулювання питань спадщини.

Зокрема, крім спадкування за законом та заповітом законодавець створив ще один спосіб – спадкування за спадковим договором. Однак цей спосіб маловідомий населенню, а нотаріуси не мають належної практики оформлення таких договорів. Тож є підстави висвітлити етапи становлення наукових знань про природу таких договорів і проаналізувати їхні історичні витоки, особливо, враховуючи, що юридичні традиції правотворчості на теренах України були перервані радянською добою. Питання врегулювання спадщини сягає в сиву глибину віків і без ретельного вивчення цих витоків складно усвідомити значимість цього інструменту в руках сучасників.

Так, спадковий договір отримав своє визнання з часів рецепції римського права у європейські правові системи. Проте, саме римське приватне право визнавало виключно дві підстави для відкриття спадщини: за заповітом або за законом. Та питання існування «спадкових договорів» виникло і в лоні Римської держави. Зауважимо, що римське право не допускало у спадщині спадкового договору, воно оголошувало недійсними будь-які договори, які обмежували волю заповідача, і навіть договори про відмову від спадщини, що повинна була відкритися.

Водночас, Римський закон допускав, як особливий вид договору, дарування на випадок смерті, який не вважався обов'язковим для дарувальника і останній, у будь-який час до відкриття спадщини, міг його скасувати. Так передусім інтереси дарувальника були певною мірою захищені. Однак «дарування на випадок смерті» в Римі не слід плутати з окремими спадковими договорами, які вже тоді, всупереч існуючому закону римляни намагалися складати. У Стародавньому Римі, як свідчать джерела, іноді зустрічалися договори щодо спадкування – *pacta de secessione futura*, але вони не мали юридичної сили. Та «дарування на випадок смерті» прижилося і склало подальшу основу розвитку спадковому договору. Таке дарування вважали законним, адже права спадкодавця були захищені.

Наступним етапом розвитку правової думки безпосередньо

для України стали зміни в законодавстві ХІХ століття, які ближче до нас за часом і змістом.

Спадковий договір із такою назвою був відомий і застосовувався на території України задовго до його законодавчого врегулювання в сучасному розумінні. Із поширенням у 1811 році дії положень Цивільного кодексу Австрії на території західноукраїнських земель, які перебували у складі Австрійської монархії, аж до 1933 року, коли почав діяти Польський кодекс зобов'язань. Згідно з чинним на той час законодавством, спадковий договір був однією з підстав спадкування, поряд із заповітом та законом, і вважався чинним лише за умови укладення його між подружжям. Отже, права подружжя – як виключення із правил, дозволили захищати у такий спосіб. Особливо це стосувалося тих із подружжя, хто перебував у другому шлюбі. Ці люди усвідомлювали, неналежний захист своїх майнових прав, адже у будь-кого із подружжя могли бути спадкоємці від попередніх шлюбів і виникала реальна проблема в доведенні своєї частки у спадщині (спільно нажитого майна з померлим тощо).

Отже, у першій половині ХХ ст. на західноукраїнських землях законодавство було значно прогресивніше саме у галузі спадкового права. Після встановлення радянської влади на цій частині українських земель така досить прогресивна традиція врегулювання майнових питань між подружжям була перервана, а відновлена лише 1 січня 2004 року, вже значно пізніше після відродження української державності.

Сучасне правове регулювання інституту спадкового договору в Україні кардинально відрізняється від його правового регулювання за часів перебування західноукраїнських земель у складі Австрійської монархії. На сьогодні небагато українців знають, що, крім спадкування за заповітом або за законом, майно може перейти до іншої особи після смерті власника на підставі спадкового договору. Також, відсутність ретельних роз'яснень для оформлення таких договорів нотаріусами загальмовує процес інтеграції цих норм у суспільство.

Підкреслимо, що в Австро-Угорській імперії і водночас на українських землях, у спадковому праві діяв принцип універсального правонаступництва. Спадкове право базувалося на законі, на заповідальному розпорядженні (договорі) і на заповіті. Спадковий договір набув значного поширення серед населення. Родзинкою серед усіх новинок спадкового права було те, що могли заповідати майно навіть неповнолітні, а оформлення цієї процедури здійснювалося двома способами: у нотаріальній формі і під час публічного свідчення в суді.

Отже, як бачимо людство здавна поповнювало скарбницю правотворчості і питання спадкування за договором не стало виключенням. У сучасних умовах ЦКУ передбачає низку нових інститутів, які раніше не були відомі нашому цивільному законодавству. Таким є інститут спадкового договору. Наразі це складне питання регулюється Книгою 6 Цивільного кодексу України (статтями 1302, 1304, 1305 та ін.). Коло спадкодавців та спадкоємців розширене, але процесуальні аспекти оформлення таких договорів потребують доопрацювання.

Список використаних джерел:

1. Яцуляк А. О. Коментар до правової природи спадкового договору // Електронний ресурс: режим доступу // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001323-13>
2. Спадковий договір і його особливості // Офіційний коментар юриста // Електронний ресурс: режим доступу // <http://ut.kiev.ua/biblioteka-yurista/item/791-spadkoviy-dogovir-i-yogo-osoblivosti.html>.

Шуняков Геннадій Іванович,
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Ураховуючи тенденції сучасної правової науки, віднесення державних виконавців до державних службовців, принципи виконавчого провадження, слід викладати у взаємозв'язку із загальними положеннями щодо принципів, що характеризують державну службу, а також принципів, які властиві адміністративному праву взагалі. Слід зазначити, що принципи виконавчого провадження в галузевому законодавстві чітко не визначені у відокремлених нормах, як це має місце в багатьох останніх проектах нормативних актів. Теоретичні ж джерела навіть у той період, коли виконавче провадження було складовою частиною цивільного процесу, не висвітлювали принципів здійснення виконання, хоча принципам цивільного процесу приділяли досить значну увагу [3, с.36].

Виконавче провадження в Україні побудоване на демократичних принципах (засадах, основах). Вони закріплені в нормах права і в них відображені правові погляди українського народу на завдання і мету виконавчого провадження, його організаційну побудову і функціональну діяльність органів державної виконавчої служби, їх повноваження, порядок здійснення та правове становище учасників виконавчого провадження і осіб, які залучаються до проведення виконавчих дій.

Демократичний зміст принципів виконавчого провадження полягає в тому, що для них характерні: підпорядкування закону

діяльності органів державної виконавчої служби й інших учасників провадження; рівність громадян перед законом і органом державної виконавчої служби; недоторканність людини; недоторканність житла; гласність провадження; здійснення провадження державною мовою; диспозитивність у реалізації суб'єктивних прав особами, які беруть участь у виконавчому провадженні; об'єктивна істина, змагальність, доступність, безпосередність здійснення виконавчих дій і публічний характер провадження.

Отже, у принципах виконавчого провадження відображені найхарактерніші демократичні риси і загальна його спрямованість, у зв'язку з чим ці принципи дають можливість пізнати його суть і суспільне значення. Принципи сприяють правильному пізнанню і застосуванню норм законодавства про виконавче провадження, а також є основою для удосконалення його нормативного регулювання [4, с.54].

Систему принципів виконавчого провадження складають принципи:

Принцип законності. Принцип законності закріплений у Конституції України [1, ст.19], згідно з якою органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень, та у спосіб, передбачених Конституцією і законами України. У виконавчому провадженні принцип законності необхідно розглядати у двох аспектах. По-перше, всі дії державного виконавця повинні відповідати нормативно-правовим актам, і, по-друге, закону повинні дотримуватися й інші суб'єкти виконавчого провадження. Крім того, принцип законності виражається ще й у встановленні відповідальності (адміністративної, кримінальної), що застосовується у виконавчому провадженні як до сторін, так і до інших осіб [3, с.37].

У визначенні виконавчого провадження зазначається, що це сукупність дій органів і посадових осіб, «... які здійснюються на підставах, у спосіб, та в межах повноважень, визначених цим

Законом, іншими нормативно-правовими актами, виданими відповідно до цього Закону та інших законів, а також рішеннями, що відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню [2, ст.1].

Принцип законності виконавчого провадження вимагає, щоб законіві була підпорядкована не тільки діяльність державної виконавчої служби і її посадової особи - державного виконавця, але й усіх учасників виконавчого провадження та осіб, які залучаються до проведення виконавчих дій.

У Конституції України проголошено, що громадяни зобов'язані неухильно додержуватися Конституції України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей [1, ст.68].

Особи, які беруть участь у виконавчому провадженні, зобов'язані сумлінно використовувати всі надані їм права [2, ст.12].

Гарантіями принципу законності у виконавчому провадженні є контроль за правильністю, повнотою і своєчасністю виконання рішень державним виконавцем, здійснений начальником відділу державної виконавчої служби, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, та керівником вищестоящого органу. Гарантією законності виконавчого провадження є нагляд, здійснюваний органами прокуратури у нормативне встановленому порядку, а також оскарження до суду дій і бездіяльності державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби [2, ст.83].

Рівність громадян перед законом і органом державної виконавчої служби. Цей принцип виконавчого провадження має конституційну основу. Конституцією України закріплюється, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками [1, ст.24].

Цей принцип передбачає рівну можливість усіх громадян

брати участь у виконавчому провадженні, перебувати у правовому становищі визначеної законом процесуальної особи сторони – стягувача і боржника, представника тощо і в рівній мірі здійснювати закріплені Законом «Про виконавче провадження» за такими суб'єктами їх права і виконувати покладені на них обов'язки.

Самостійним відображенням цього принципу є рівність сторін, яка полягає у наданні законом стягувачу і боржнику не рівних (тотожних) прав, а рівних можливостей для реалізації ними суб'єктивних прав і виконання суб'єктивних обов'язків у виконавчому провадженні. Аналіз ч. і ст. 29 цього Закону свідчить про те, що численні права процесуального характеру не лише сторін, але й інших осіб, які беруть участь у виконавчому провадженні, співпадають. Разом з тим деякими правами наділений тільки стягувач: подати заяву про відкриття виконавчого провадження [2, ст.19], про видачу дубліката виконавчого документа, про поновлення строку пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання, про відмову від стягнення і повернення виконавчого документа [2, ст.12]. Тільки боржник має право під час проведення опису зазначати ті види майна або предмети, на які слід звернути стягнення в першу чергу.

Сформувавши цілісну картину принципів виконавчого провадження, їх відображення в чинному законодавстві, можна зробити висновок, що при здійсненні виконавчого провадження застосовуються загальні принципи, які притаманні також і цивільному законодавству. Зокрема, це принципи: законності, рівності громадян перед законом і органом державної виконавчої служби, недоторканності людини, недоторканості житла, гласності, державної мови, диспозитивності, об'єктивної істини, змагальності, доступності, безпосередності, публічності та оперативності.

Дані принципи чітко знаходять своє відображення в основоположному Законі України «Про виконавче провадження», в інших законах, які регулюють діяльність державної виконавчої

служби, нормативно-правових актах, які регулюють порядок та окремі правовідносини, які виникають при здійсненні виконавчого провадження, а також в основному законі – Конституції України.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к_96-Вр. // Відомості Верховної Ради. 1996. – № 30. – с. 141
2. Про виконавче провадження: Закон України від 21.04.1999, № 606-XIV // Відомості Верховної Ради. 1999.– № 24. – С. 207.
3. Фіолевський Д.П. Державна виконавча служба в Україні : навч. посіб. / Д.П. Фіолевський, С.Ю. Лобанцев, Є.І. Мезенцев. – К. : Алерта, 2013. – 564 с.
4. Фурса С.Я., Щербак С.В. Виконавче провадження в Україні. – Навч. посіб. – К.: Атіка, 2012. – 480 с.

Шаравара Роман Іванович,

к.е.н., доцент, доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ЕКОНОМІКО-ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

Становлення економічної системи України обумовлене певними специфічними особливостями. Головною є та, що формування ринкової інфраструктури в умовах розвитку змішаної економіки, у тому числі і фондового ринку, почалося за умови не сформованості належної законодавчої бази. Діючі законодавчі акти переважно були прийняті в умовах, коли ще не існувало самих ринків або вони перебували в стадії зародження, а не сталого розвитку. Саме тому на сьогодні постало питання визначення юридичних дефініцій та природи цінних паперів.

Цінні папери є (фінансовими) грошовими документами, які

засвідчують права власності або відносини позики власника документу стосовно особи емітента, що випустив даний цінний папір. Цінні папери можуть існувати у формі відособлених документів або записів на рахунках (бездокументарна форма). Цінні папери – це акції, облігації, векселі та інші (в тому числі похідні від них) посвідчення майнових прав на ресурси, які відокремились від своєї основи, визнані в такій якості законодавством. Кожному виду майна (ресурсів) можуть відповідати свої цінні папери, які в свою чергу, можуть виступати предметом власності, куплятися і продаватися, віддаватися під заставу.

У залежності від виду цінних паперів між емітентами та інвесторами можуть виникати різноманітні права і зобов'язання. Наприклад, набір прав і зобов'язань у випадку випуску і обігу акцій – один, боргових цінних паперів – інший, похідних цінних паперів – третій. Кількісні і якісні відмінності в переліку взаємних прав та зобов'язань можуть також мати місце в рамках одного й того ж самого виду цінних паперів. Отже, поняття „документ” стосовно до цінних паперів, можна визначити так: Цінний папір як грошовий документ являє собою закріплену на матеріальному носії офіційну інформацію емітента, придбання якої приводить до виникнення взаємних прав та зобов'язань між емітентом та власником даного документа [5, с.16]. Матеріальним носієм може бути цінний папір /паперові чи сертифікатні цінні папери/ або комп'ютерний запис /електронні цінні папери/. Вказане визначення є одним з можливих варіантів визначень. Слід пам'ятати, що будь-який документ – паперовий чи безпаперовий – представляє собою офіційну інформацію, що емітент документа, а значить і інформації, повинен діяти на законних підставах та в межах своєї правової компетентності. З іншого боку, суто психологічно, учасникам ринку цінних паперів буває нелегко звикнути до думки, що документом може бути не тільки інформація, викладена на папері, але й виражена на інших носіях /у вигляді комп'ютерного запису.

Найбільш дискусійним залишається питання про природу цінних паперів з юридичної точки зору. Особливо це стосується природи прав, що закріплюються за цінними паперами. Прихильники договірної теорії обґрунтовують виникнення цінних паперів на підставі договору боржника, який видає документ, з покупцем такого документу. На думку Агаркова М.М., обов'язковість правовідносин, що відображені в цінних паперах, може виникнути лише на підставі договору між укладачем та покупцем [1, с.226]. Варіантом договірної теорії є ідея договору з рядом акцептантів, яка передбачає, що кожен наступний власник цінного паперу, отримуючи його, приймає пропозиції, запропоновані боржником [3, с.20].

Однак договірна теорія не дає достатнього пояснення того факту, що стосовно до цінних паперів для отримання покупцем юридичних наслідків недостатньо простої згоди сторін, а необхідно бути легітимною особою, що є правомочною по цінному паперові. Як зазначає Нерсесов Н.О. для вирішення зазначеного протиріччя „теорія чистого договору піддалась деяким видозмінам, а саме: для дійсності цінного паперу як юридичного акту, крім договору згоди як початкової підстави для їх виникнення, потрібна... ще й передача документу в руки іншої особи, їх покупця.”[4, с.198]. Але й ця теорія, будучи у своїй основі договірною, не дає повної відповіді на питання дійсності зобов'язань боржника по цінним паперам, якщо вони поза волею боржника перейшли в інші руки і стали обертатись на ринку. На думку Нерсесова Н.О., відповідно до даної теорії власників таких цінних паперів не можна вважати правомочними кредиторами, оскільки в даному випадку „не було передачі від початкового боржника і прийняття з боку першого покупця” [4, с.198].

Інша теорія – теорія односторонньої обіцянки трактує виникнення цінного паперу внаслідок односторонньої діяльності боржника. Особа може зв'язати себе зобов'язаннями без договору, простим одностороннім волевиявленням. Так на думку Брагинського М.І. випуск в обіг цінних паперів є односторонньою

угодою [2, с.48]. У відповідності з теорією односторонньої обіцянки „документ як такий вважається дійсним завдяки волі боржника, яка виражена односторонньо, але практична дія його призупинена до тих пір, доки він не перейде в руки покупця” [5, с.200].

Кокин А.С. з посиланнями на правознавців Німеччини та Австрії вказує на такі основні теорії виникнення прав, що виражені в цінних паперах [4]:

- У відповідності з креаційною теорією підставою для виникнення права є факт складання цінних паперів, які кваліфікуються як одностороння угода. Факт складання цінних паперів розглядається як волевиявлення автора паперу виконати відображені в документі зобов’язання. Пізніше теорія була доповнена тезою про необхідність купівлі цінного паперу особою, якій його передано емітентом, як необхідної підстави для виникнення праводінсин по угоді. Однак думка про цінні папери, як односторонні угоди, що є підставою для виникнення права із документу, зберегла свою силу.
- Емісійна теорія цінних паперів визначає, що право виникає із випуском емітентом паперу в обіг. При цьому випуск документу, аналогічно креаційній теорії, розглядається як одностороння угода.
- Договірна теорія визначає, що виражене в цінних паперах право виникає на підставі договору між емітентом цінного паперу і його покупцем. Право емітента цінного паперу прийняти на себе зобов’язання виражається в передачі документу покупцеві, який в свою чергу абсолютно свідомо приймає на себе права кредитора по зобов’язаннях, що засвідчуються ним. Договір, оформлений цінним паперами, починає діяти тільки з моменту реального виконання – передача паперу.
- Теорія добропорядності обмежує коло уповноважених по цінних паперах суб’єктів лише добропорядними

покупцями. На думку її прихильників, цінні папери не можуть створити яких-небудь прав для недобропорядного тримача.

- Відповідно до теорії юридичної видимості цінні папери зовнішнє втілюють у собі виражені в них права. Добросовісні особи довіряють цій зовнішній формі права і приймають її за існуючу дійсність. Щоб захистити інтереси добросовісних осіб, закон прирівняв зовнішню видимість права до реального права. Але захист може отримати не кожен, а лише добропорядний власник, який довірився цьому видимому праву внаслідок правомочності попереднього власника.

Остання із зазначених теорій – теорія юридичної видимості – має велику кількість прихильників у Німеччині та Австрії. Однак, жодна з названих теорій не може відповісти на всі питання, що виникають при вивченні юридичної природи цінних паперів. Усі названі теорії тим чи іншим чином базуються на концепції угоди, як підстави для виникнення права кредитора, що лежить в основі цінного паперу. Договірна теорія виходить з того, що дане право кредитора і, відповідно, зобов'язання боржника, виникають як наслідок двосторонньої угоди, а теорія односторонньої обіцянки виходить з того, що первинною угодою, якою боржник зв'язав себе зобов'язаннями, є одностороння обіцянка (одностороння угода). Стосовно західних теорій визначним є той факт, що „правознавці включають їх у загальне вчення про юридичні угоди” [4, с.139], за винятком, можливо, теорії юридичної видимості. Хоча остання не приводить підстав для виникнення права, вказуючи лише на підстави надання юридичного захисту добросовісному покупцеві.

Економічна та юридична наука на сьогодні остаточно не сформували єдиного підходу до визначення юридичної природи цінних паперів. Багато в чому це пояснюється перехідними процесами та не достатньою розробленістю відповідних положень у світовій економічній думці. Загалом, проведене дослідження дає підстави для формулювання таких основних висновків:

1. Бездокументарні цінні папери існуючі у формі електронного запису на рахунку відрізняються від документарних цінних паперів, у формі паперового бланка лише способом передачі та набуття прав за цими паперами.

2. Бездокументарні цінні папери є певною оболонкою, формою зовнішнього вираження інкорпорованих в них майнових та немайнових прав, що мають ідентичний характер з правами посвідченими документарними цінними паперами, а їх виникнення є проявом того самого процесу підвищення оборотоздатності майнових прав, елементом якого є й виникнення документарних цінних паперів.

3. Електронний запис на рахунку, який робить зберігач цінних паперів, як форма існування бездокументарних цінних паперів є документом, трансформованим з паперового бланку на електронний запис на рахунку, тобто є доказовістю існування бездокументарних цінних паперів у матеріальному світі, при цьому рахунок слугує юридичною категорією, а запис на ньому – відповідником матеріального об'єкта.

4. З урахуванням того, що як документарні, так і бездокументарні цінні папери є у вигляді документа, вважаємо за необхідність проведення низки змін до чинного законодавства, яке регулює обіг цінних паперів шляхом заміни назв форм існування цінних паперів на безпаперову та паперову, або електронну та паперову.

Список використаних джерел:

1. Агарков М.М. Основы банковского права. Учение о ценных бумагах. – М.: БЕК, 2004. – 240 с.

2. Брагинский М.И. Сделки: понятия, виды и формы. – М., 2015. – 248 с.

3. Годэмэ Е. Общая теория обязательств. – М.: Юридическое из-во Министерства юстиции СССР. – 1948. – 316 с.

4. Кокин А.С. Товарораспорядительные бумаги в торговом обороте. – М.: Спарк, 2014. – 388 с.

5. Нерсесов Н.О. Избранные труды по представительству и ценным бумагам в гражданском праве. – М.: Статут, 2008. – 428 с.

6. Пилипенко І.І., Жук О.П. Цінні папери в Україні. – К.: ІВЦ Держкомстату України. – 2011. – 305 с.

Олефіренко Олександр Володимирович
студент 5 курсу спеціальності «Право»

Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Шаравара Роман Іванович,

к.е.н., доцент, доцент кафедри правознавства,

Полтавський інститут економіки і права

ТРАДИЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ У XVIII СТОЛІТТІ

Загальновідомим є факт, що державність будь-якої країни не є сталою категорією, її виборюють і підтримують систематично. Фактично – це постійний і системний процес боротьби кожної нації, яка усвідомлює значимість існування держави для майбутніх поколінь. Сучасні події в Україні стали ще одним тому підтвердженням. Хоча українська титульна нація наразі має власну державу, їй доводиться стикатися із зовнішньою агресією й відстоювати право на існування. Отже, можна стверджували, що лише міцні історичні та правові традиції, знання витоків власної державності, демократичних засад колишньої козацької гетьманської республіки, додають сил і впевненості в боротьбі за державу. Як останнім часом, так і в XVIII ст. Україна зіткнулася з наступом на власну державність із боку Росії. Ці паралелі чіткі й беззаперечні. Очевидно, що російська історіографія по іншому трактує історію української державності, і відповідно, це відображено в наукових виданнях, де знайшли прояв своєрідність національного великоросійського світогляду, національної психології та характеру, а також бачення національної

загальноросійської традиції державотворення [1].

Важливість проблеми розуміння й усвідомлення свого власного місця в історичному розвитку людства, не зникає і досі. Здатність бачити історичні підводні течії, що мали місце в часи українського державотворення, розуміти всю складність відносин Гетьманської України та Російської імперії, є обов'язковою умовою наукового аналізу будь якої проблеми.

Результати дослідження. Безперечно доведено, що держави, які межували з Україною – Московія (стала Російською імперією з 1721 р.), Річ Посполита та Османська імперія, не були зацікавлені у зміцненні Гетьманщини. Внутрішньо політична ситуація в Україні була нестабільною, простежувалася певна хиткість державного устрою. Однак, незважаючи на регіональну роздробленість, усім етнічним українським землям було притаманно домінування звичаєвого права над запровадженими офіційно нормами права.

На сьогодні в історичній літературі не вщухають суперечки щодо соціально-правової суті козацтва та організаційних форм його феномену. Більшість дослідників вбачають у ньому передовий, порівняно з феодализмом, спосіб виробництва (уходництво, аналог сучасного фермерства) та визначають Запорізьку Січ як республіку з демократичним устроєм. На сьогодні переконливо доведено, що в межах «вольностей» на Січі створилося не лише своєрідне українське військо на основі відповідних організаційних засад, а й утвердилися особливі суспільні відносини, коли принцип військової демократії визначав фактично все – громадський устрій, функціонування управління, правопорядок, побут тощо. Структура державних інституцій на Запоріжжі була простою, де загальна козацька військова рада виконувала функції своєрідного законодавчого органу. На початку існування Січі не існувало закріплених правовим актами меж компетенції Запорізьких інституцій, оскільки вони існували на основі звичаєвого права та традицій. Оточена з різних сторін ворожими політичними силами (Шляхетська Польща, Кримське Ханство, Османська імперія) Січ могла бути життєздатним

суспільним організмом лише за умови демократичного, конституювання внутрішніх суспільних порядків і поповнення людських резервів. Козацтво згодом збагатило суспільно-політичні традиції української державності ще одним елементом – організаційною структурою у формі полків.

Тривале в часі існування Запорізької Січі, по суті, становило важливий етап формування української етнічної державності. Дух козацтва охопив найрізноманітніші сфери життя і значною мірою зумовив тенденції розвитку наступного етапу утвердження на українських землях державних органів управління. Українською державою керувала козацька старшина, а на вершині владної піраміди утвердився гетьман. Він, як правило, обирався на невизначений строк, здійснював керівництво військовими силами, очолював старшинську адміністрацію, визначав напрями внутрішньої та зовнішньої політики, вів переговори чи листування з урядами інших держав і навіть міг переглядати рішення Генерального суду, що фактично діяв в Україні з 1648 року по 1790 рік. Однак, після підписання Березневих статей між Україною та Росією розпочався поступовий наступ на правовий уклад та державні традиції України з боку Росії.

У той час Україну на міжнародній арені сприймали саме як державу і вона мала всі ознаки держави, а тому договір з Росією підписувала як рівноправна країна. Явно визначеними ознаками держави були:

- наявність чітко окресленої території та столиці;
- наявність політичної влади;
- наявність політико-адміністративного устрою;
- наявність єдиної судової системи, фінансової та податкової;
- наявність збройних сил;
- наявність чіткої соціальної структури населення;
- наявність міжнародних зв'язків [2].

Проте, прагнення старшинської еліти (адміністрації) створити на міцному правовому ґрунті розвинуту централізовану

систему підпорядкування не завжди було успішним. Оскільки цьому перешкоджало кілька найголовніших обставин: нестійка, часом трагічна політична ситуація в Україні, відносна часта змінюваність посадових осіб, чітка спеціалізація економічних районів Правобережжя, Лівобережжя та Слобожанщини не сприяла централізації державного ладу. Однак за таких обставин Україна змогла стати центром провідної політичної та правової думки і змогла дати Європі одну з перших конституцій 5 квітня 1710 року [3], у якій знайшли відображення ті демократичні основи, на яких базувалося і могло розвиватися далі українське суспільство.

У розробленні правових норм Гетьманщини XVIII століття значну роль відіграло звичаєве право, яке використовували посадовці у своїй політичній діяльності при складанні в 1767 році «Екстракту малоросійських прав», при складанні «Екстракту із указів, інструкцій і установ» в 1786 році, та в інших нормативних актах. Хоча в XVIII столітті відбувається стрімкий процес звуження рамок впливу на свідомість звичаєвого право, воно продовжує відігравати немалу роль в правосвідомості населення. На українських землях знаходило поширення зарубіжне право у вигляді Магдебурзьких та Саксонських статутів, але з огляду на те, що існувала велика різноманітність джерел права, доповнених ще й російськими, було створено ґрунт для довольного тлумачення більшості юридичних норм. Джерела права Гетьманщини постійно поповнювалися гетьманськими універсалами та різноманітними документами церковного порядку.

Зведення України до статусу російської провінції, обумовлене постійним переписуванням Березневих статей на новий лад, і в нових редакціях для кожного нового гетьмана спричинило масове поширення російських правових норм. Їх поповнили царські грамоти, «іменні» укази, постанови Сенату і зазвичай, вони явно звужували простір існування українських демократичних норм та традицій. Все це логічно завершилося указом Катерини II від 3 травня 1783 року, яким і на Україні було

уведено кріпосне право. XVIII століття мало ознаки постійного втручання Росії у процес судочинства, що знайшло свій прояв у постановах Канцелярії міністерського правління, Колегії іноземних справ Росії, I та II Малоросійських колегій тощо. Врешті-решт склалися всі умови і визріла необхідність кодифікувати право на українських землях. Перегляду підлягали і застарілі норми, що іноді використовувалися ще за часів Речі Посполитої. Саме таку роль покликані були відіграти «Права по которым судится малороссийский народ» Цей збірник зафіксував земельні відносини, цивільні, сімейні та інші. Цей документ урівнював в правах козацьку верхівку та дворянство, але серед козацької старшини встановлювалася сувора ієрархія.

За досить короткий історичний період, здійснюючи свої прерогативи у складних умовах, національна держава українців утвердила себе як гідний керманіч їхнім життям. У сфері правничого регулювання суспільних відносин вона окреслила і законодавчо зафіксувала становий поділ та механізм управління суспільством, визначила місце і обов'язки різних груп населення. Її правове поле увібрало суттєві зміни, що відбулися в економіці, політико-адміністративній галузі, моралі й побуті. Проте, із запровадженням між Україною та Росією відносин васалітету-сюзеренітету, опинившись у становищі протегованої, козацька держава поступово втратила ознаки своєї автономії, а з ними – і права, перетворившись на імперську провінцію, в якій місцеве законодавство поступилося загальноросійському.

Велика увага науковців до ролі особи в історії та історії державотворення не є безпідставною. Українська історія була переповнена видатними особами, або їх антиподами. Однак, щодо правотворчості, роль окремих постатей виявилася не такою впливовою, як щодо політики чи розвитку міжнародних стосунків, оскільки правові норми були наслідком соціально-економічного розвитку суспільства та наслідком зовнішньополітичного впливу на нього, що проявлявся у протекції на українських землях іноземних інтересів, і перш за все – економічних. Усе це явно

відображено у ході розвитку російсько-українських відносин. Вони характеризувалися намірами російських властей позбавити Україну її самобутності і власної суспільно-політичної організації. Були видані законодавчі акти, які навіть забороняли українську мову та книгодрукування. Впродовж другої половини XVIII століття правовий статус станів українського суспільства було приведено у відповідність до російського. Гетьманство як система управління було скасоване спочатку 1734 року, а згодом 1764 року. Монаршим маніфестом 1765 року ліквідовувалося козацьке самоврядування і в Слобідській Україні, а її територія оголошувалася губернією. 1775 року було зруйновано Запорозьку Січ, а її останнього кошового отамана заслано до Соловецького монастиря. До 1835 року тривали реорганізації та перейменування територій, після яких, адміністративно-територіальне управління на Україні повністю уподібнилося загальноімперському [4]. Попри встановлену для України назву Малоросія, українці ніколи не усвідомлювали себе малоросами, зумівши зберегти власну культуру, мову, традиції у яких ствердилися, саме, як українська нація.

Список використаних джерел:

1. Капелюшний В. П. Конституція Пилипа Орлика в українській історіографії / В.П. Капелюшний // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку. – Вип. 3. – К., 1993. – С. 127–130.
2. Гончаренко В.Г. Історія держави і права України / В.Г. Гончаренко. Курс лекцій. – К.: «Вентурі», 1996. – 184 с.
3. «Пакти і Конституції прав і вольностей Війська Запорозького» / Електронний ресурс : [Режим доступу] // <https://uk.wikipedia.org/wiki>; [Конституція Пилипа Орлика у перекладі В. Шевчука].
4. Органи влади і управління Української держави (друга половина XVII–XVIII ст.). Навчальний посібник для вузів. – Харків: Право, 2002 р. / Електронний ресурс : [Режим доступу] // <http://mydisser.com/ua/catalog/view/6/343/6650.html>

Чуча Юлія Володимирівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Шаравара Роман Іванович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

В умовах постійних змін, які пов'язані з ринковими відносинами і адаптацією України до європейських стандартів у правовому полі виникають системні зміни. За цих обставин підвищення рівня правових знань у громадян України, їхньої правосвідомості та правової культури стоїть гостро, адже фактичний захист інтересів пересічних громадян можливий лише за систематичного повсякденного, професійно організованого правового виховання. Зазвичай в умовах швидкоплинних змін у правовому полі найуразливішою на сьогодні залишається сфера особистих немайнових прав фізичних осіб. Особисті права не мають майнового економічного змісту і тривалий час, до появи нового цивільного законодавства, вони були практично законодавчо не забезпечені. Попри те, що оновлене цивільне законодавство містить роз'яснення щодо захисту таких прав, повсякденної практики, досвіду і внутрішньої готовності до їхнього захисту в середовищі особливо малозабезпечених громадян звісно бракує. Враховуючи ці обставини насамперед цивілісти-теоретики доклади значних зусиль для інформування суспільства та поширення інформації. Активно різні аспекти захисту особистих немайнових прав фізичних осіб вивчали й коментували вчені О. Дзера, Н. Кузнецова, Т. Варфоломеєва, В. Єрмоленко, О. Іванов, Л. Красавчикова, Р. Сивий, Р. Стефанчук

та багато інших дослідників. Уведення в дію низки нових нормативних актів, і зокрема, Цивільного Кодексу України з 1 січня 2004 року [2] значною мірою забезпечило і посилило захист особистих немайнових прав фізичних осіб.

Дослідивши міжнародні правові акти та закони і підзаконні акти уведені в Україні з приводу забезпечення і захисту особистих немайнових прав фізичних осіб ми з'ясували, що низка норм покликаних забезпечити права людини прописані не чітко або викликають суперечності і потребують подальшого уточнення. Зокрема:

– у ЦК містяться посилання на те, що окрім самої фізичної особи її інтереси вправі захищати довірені особи (окрім випадків коли це не можна (при усиновленні), батьки (усиновлювачі), опікуни, піклувальники. На сьогодні ставиться питання про те, чи варто в Законі увесь час давати посилання на усиновлювачів, які також вправі представляти й захищати інтереси особи. Більшість вчених підкреслюють, що термін «усиновлювач» має місце для позначення процесу (способу) набуття права на дитину. Наприклад для забезпечення права на батьківство і на материнство (с. 49-50 Сімейного Кодексу) держава дозволяє усиновлювати дитину. Однак, після завершення цього процесу такі особи називаються батьками. Аналізуючи це питання ми теж згодні з такою позицією [3].

– Теза про те, що майнові права, які забезпечують фізичне та психологічне благополуччя особи, повинні мати пріоритет при здійсненні та захисті в порівнянні з іншими цивільними правами. Саме у випадку коли суб'єкти зловживають правом і в суді їх інтереси стикаються. Однак чи справедливою буде підтримка судом інтересів того з батьків, хто в суді претендує на виховання дитини і доводить своє право посилаючись на власні високі доходи, наявність майна тощо. Цей аспект потребує глибшого вивчення та юридичного забезпечення, адже постулат «в інтересах дитини» досить часто суддями трактується на власний розсуд і майнова складова одного з батьків переважає над моральним і

духовним комфортом дитини.

– Суперечливим і недосконалим є звучання ст. 27 Конституції України яка свідчить, що: «Ніхто не може бути *свавільно* позбавлений життя» [1]. Однак, це свідчить про те, що в Україні діє лише відносне право на життя хоча смертна кара відсутня. Виходить що «не свавільно» – може. З нашого погляду норма має звучати «Ніхто не може бути позбавлений життя». Як можна зрозуміти із тексту ч. 2 ст. 281 ЦК, мова йдеться про абсолютне право на життя: «Фізична особа не може бути позбавлена життя». Думається, що галузеву природу прав на життя потрібно визначати з урахуванням того, якою галуззю права регулюються відносини, зміст яких складає зазначене право.

– Питання евтаназії, нерозроблене навіть на рівні проєктів нормативних актів. Заборона евтаназії пояснюється можливими зловживаннями у цій сфері. Однак із такого погляду зловживання можливі в будь-якій сфері і це не аргумент. Хоча заборона є відносною, оскільки право на життя вже розуміє право розпорядитися життям на свій розсуд. Законодавець у цій сфері діє методом заборон. Щодо проблеми евтаназії у науковій юридичній літературі склалися принаймні дві протилежні точки зору. Відповідно до однієї з них, евтаназія неприпустима з моральних і юридичних позицій, оскільки ніхто не вправі позбавляти людину життя, яке повинно підтримуватися в усіх випадках до природного кінця. Крім того, необхідно враховувати можливість помилки в прогнозі стану хворого, можливість зловживань евтаназією з боку лікаря чи інших осіб. Деякі прихильники евтаназії пропонують вирішувати цю проблему, виходячи з філософських позицій. Головним вони вважають те, що пацієнт вирішує прискорити свою смерть, не заподіявши нікому шкоди. Таким чином, лікарі і суспільство, на думку останніх, повинні дозволити евтаназію, допомогти хворому у цьому, поважаючи його рішення, вибір, оскільки свобода є найвищою цінністю.

Прихильники евтаназії вважають її припустимою у виключних випадках за наявності:

– наполегливого і цілком свідомого прохання хворого, неможливості полегшити страждання хворого відомими засобами;
– точної доведеності факту неможливості врятувати життя, встановленого колегією лікарів при обов'язковій одноставності;
– а також попереднього попередження органу прокуратури [4].

ЦК України закріплює положення про заборону задоволення прохання фізичної особи про припинення її життя [5].

Багато конфліктів на сьогодні виникає з приводу того як варто розуміти і трактувати право на інформацію про стан свого здоров'я надане статтею 285 ЦК України. А саме ч. 3 в якій зазначено, що в разі необхідності, якщо інформація може погіршити стан хворого, зашкодити процесові лікування, то лікар вправі не надавати йому інформацію, або надати не в повному обсязі [6]. Це дає підстави стверджувати, що лікарю надається можливість на власний розсуд визначати, у яких саме випадках він може надавати хворому неповну інформацію про стан його здоров'я, що певною мірою ставить реалізацію права фізичної особи на інформацію у залежність від рішення медичних працівників. Однак, як показує практика людина яка попереджена про свій стан здоров'я може навпаки не впадати у відчай, а зовсім по іншому прожити час який у неї залишається. Як правило це стосується укладання цивільних угод (заповітів, дарування). Людина впорядковує майнову сферу та сферу особистого життя, по іншому переосмислює ситуацію в якій вона знаходиться. Якщо в людини є право на інформацію про стан свого здоров'я, то на наш погляд воно має бути повним.

Проаналізувавши зміст статей 284 і 285 ЦК з'ясуємо явну розбіжність у підходах законодавця до визначення віку, з якого фізична особа має право на достовірну і повну інформацію про стан свого здоров'я. Так, у ч.1 ст.285 йдеться лише про повнолітню фізичну особу, а у ч.2 ст.284 – про фізичну особу, яка досягла 14 років і має право звернутися самостійно за наданням медичної допомоги, має право на вибір лікаря та вибір методів

лікування відповідно до його рекомендацій. Із нашого погляду, вважається правильним надати право на інформацію про стан свого здоров'я фізичній особі, яка досягла 14 років, для здійснення всіх інших прав, передбачених, зокрема, ст.284 ЦК. Такий підхід, думається, буде відповідати також і змісту ст. 286 ЦК [2].

На нашу думку доповнення об'єктів таємниці у ЦК фактом звернення за медичною допомогою, а також захистом від розголошення будь-яких відомостей, одержаних під час медичного огляду, вважається дуже вдалим, оскільки передбачити, яку саме інформацію надасть хворий, звертаючись за медичною допомогою, досить важко. Не можуть бути також розголошені відомості, почуті від хворого, коли він перебував у непритомному стані. Не існує вичерпного переліку об'єктів медичної таємниці і в міжнародному законодавстві. Зокрема, Декларація про політику в галузі забезпечення прав пацієнта в Європі встановлює, що вся інформація про стан здоров'я пацієнта, діагноз, прогноз і лікування захворювання, а також будь-яка інша інформація особистого характеру повинні зберігатися у таємниці навіть після смерті пацієнта [4]. Отже, абсолютний характер таємниці про стан здоров'я пацієнта зберігає і після його смерті. Існує думка про те, що обов'язок лікаря по збереженню медичної таємниці не закінчується у зв'язку зі смертю пацієнта, але близькі померлого і перш за все дружина можуть звільнити лікаря від цього обов'язку.

Акцентуємо особливу увагу на ч. 3 ст. 289 ЦК де міститься положення про те, що у разі жорстокої, аморальної поведінки фізичної особи щодо іншої особи, яка перебуває у безпорадному стані, застосовуються заходи, встановлені ЦК та іншим законом. Безпорадний стан слід розуміти як з точки зору фізичної, так і *психологічної* [6]. Однак, поширення інформації саме під таким кутом зору в Україні практично відсутнє. Більшість людей розуміють безпорадний стан як фізичний стан (стан непритомності наприклад). Хоча стан безпорадності варто вважати і відносно психологічної безпорадності малолітніх осіб.

Підкреслюємо, що наразі існує суттєва прогалина в законодавстві стосовно права на ім'я людини, яке законодавець захистив недостатньо. Закон говорить, що у випадку, коли батьки виявляють бажання присвоїти дитині певне «екзотичне» ім'я, на кшталт, Усама Бен Ладен, Дазраперма тощо то, на нашу думку, органи опіки та піклування або ж суд можуть, використовуючи принцип розумності (ст. 3 ЦК України), відмовити батькам у реєстрації такого імені, керуючись при цьому інтересами дитини. Однак прямої заборони реєструвати таке ім'я дитини у нашій державі немає і якщо рішення суду стосовно конкретного випадку не буде, держслужбовці продемонструють бездіяльність та безучасність, то дитина з таким іменем все одно буде зареєстрована. Тому, необхідною буде розроблення положень щодо заборон у випадках присвоєння імен та процесуальних спрощень цієї процедури.

Стосовно питання поваги до іншої особи порушене у новому Цивільному Кодексі можна зробити таке зауваження. На сьогодні не можна особу примусити поважати іншу особу, із огляду на проголошений конституційний принцип свободи думки та слова, не можна і віднайти оцінювач глибини поваги тощо. Інша справа, коли особу можна примусити не порушувати те чи інше право, а у випадку порушення цього обов'язку – здійснити захист даного права, про що саме йдеться у ст.297 ЦК. Тому більш доцільно було б закріпити в даній статті право на гідність та честь, аніж право на повагу до них.

Питання спростування неправдивої інформації, не точної інформації, в мережі Інтернет майже не врегульоване.

Необхідно зазначити, що наразі зроблено великий крок у бік захисту особистих немайнових прав фізичної особи. Кожна особа вправі звернутися до суду із захистом своїх прав. Тільки через суд особа може бути обмежена у дієздатності. Розвиток правової держави неминуче підштовхуватиме законодавця до вдосконалення нормативних актів і, зокрема, у тих сферах які врегульовані недостатньо. Виокремлені нами сфери які

потребують подальшого врегулювання з часом знайдуть своє повне відображення у нормативних актах нашої держави.

Підбиваючи підсумки ми дійшли висновків, що сучасне українське цивільне законодавство потребує уточнень і доповнень стосовно питань: оперування поняттям «усиновлювач»; ретельної регламентації права батьків на виховання дитини, які демонструють виключно свої майнові доходи під час вирішення питань проживання дитини з одним із них; виправлення змісту 27 ст. Конституції й нарешті повного забезпечення права на життя; регламентації процедури евтаназії; ліквідації правової колізії стосовно вікових рамок особи, яка претендує на інформацію про стан свого здоров'я; доповнення визначення поняття «безпорадний стан» психологічним складником; розроблення положень щодо заборон у випадках присвоєння імен та процесуальних спрощень цієї процедури; розлогого змістовного коментаря до змісту понять «честь» і «гідність» фізичної особи; детальний опис процедури спростування неправдивої інформації або не точної інформації в мережі Інтернет.

Список використаних джерел:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996. – № 30.
2. Цивільний Кодекс України. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2007. – № 45.
3. Сімейний кодекс України. // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2018. – № 7.
4. Постанова Кабінету Міністрів «Про затвердження переліку лікарських послуг, які надаються в закладах охорони здоров'я та вищих медичних закладах освіти» // Роз'яснення Конституційного Суду – Справа №1-29/98.
5. Стефанчук Р. Система особистих немайнових прав фізичних осіб / Р. Стефанчук // Юридична Україна. – 2004. – № 9. – С. 24–32.

6. Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності та репутації в цивільному праві / Р.О.Стефанчук. – К., 2004. – 306 с.

Гупало Світлана Олексіївна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Шаравара Роман Іванович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ПОРЯДОК РЕЄСТРАЦІЇ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СПД) – ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В ОРГАНІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ

У світлі останніх подій вкрай необхідним є вивчення і остаточного уточнення процедури реєстрації СПД. Досліджуючи офіційні сайти органів державної влади спробуємо поетапно встановити порядок такої реєстрації з урахуванням найновіших змін в законодавстві.

Етап I. Насамперед треба з'ясувати місцезнаходження органу державної реєстрації за місцем проживання фізичної особи. Таким органом, залежно від місця проживання, є виконавчий комітет міської, районної у місті ради або районна, районна міст Києва і Севастополя державна адміністрація. Дізнавшись адресу органу державної реєстрації, необхідно до нього завітати, щоб довідатися про час роботи відділу державної реєстрації цього органу та реквізити рахунків, на які треба перерахувати реєстраційний збір.

Законодавство вимагає подання лише таких документів: реєстраційна картка суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи; дві фотокартки; довідка або її копія про включення

до Державного реєстру фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів; документ, що підтверджує внесення плати за державну реєстрацію.

Отже, ці документи треба підготувати перед тим, як фізична особа відвідає орган державної реєстрації вдруге (вже для того, щоб розпочати процес державної реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи). При цьому належить пред'явити документ, що засвідчує особу. Наголосимо, що реєстраційна картка суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи є одночасно заявою про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності. Реєстраційна картка видається в органі державної реєстрації і повинна бути заповнена особисто заявником. У цій картці необхідно буде вказати такі дані: ідентифікаційний номер у Державному реєстрі фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів; прізвище, ім'я, по батькові; серію і номер паспорта, ким і коли виданий; місце проживання (поштовий індекс, адреса, номер телефону, телефаксу); прізвище, ім'я та по батькові особи, яка заповнила картку, та її номер телефону; дату заповнення реєстраційної картки. Заповнивши картку, треба поставити підпис. Під час заповнення граfi «Картку заповнив» дублюється попередня інформація з інших граф. Уразі потреби працівники органу державної реєстрації зобов'язані надати безоплатну допомогу в заповненні реєстраційної картки. Водночас необхідно підготувати дві ідентичні фотокартки розміром, який встановлено для службових документів. Вони потрібні для оригіналу свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності та для реєстраційної картки суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи.

Етап II. Якщо фізична особа вже має довідку про включення до Державного реєстру фізичних осіб – платників податків та інших обов'язкових платежів. Якщо ні, то необхідно відвідати орган державної податкової служби за місцем проживання фізичної особи й отримати цей документ. Після

перевірки цієї інформації на практиці нам вдалося з'ясувати, що такі дії не забирають багато часу, зокрема довідку мають видати за 15 хв. після звернення. Документом, що підтверджує внесення плати за державну реєстрацію, є оригінал чи ксерокопія квитанції про сплату реєстраційного збору. Реєстраційний збір становить 1,5 неоподатковувані мінімуми доходів громадян (25,5 грн.). За прискорену, протягом одного дня, державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи стягують плату, яка становить потрібний розмір реєстраційного збору, тобто 4,5 неоподатковувані мінімуми доходів громадян (76,5 грн.).

Підкреслимо, що 70 % коштів, одержаних від плати за державну реєстрацію, зараховуються до місцевого бюджету за місцем проживання фізичної особи, а 30 % коштів – до державного бюджету. Тому заявникові необхідно перерахувати реєстраційний збір у цій пропорції на два розрахункові рахунки, реквізити яких можна довідатися в органі державної реєстрації (таку інформацію можна отримати й у відділенні Ощадбанку). Практика показує, що підготовка всіх документів забирає від 1 до 3 днів. Зазначимо, що органу державної реєстрації забороняється для проведення державної реєстрації вимагати від заявника додаткові документи. Проте, органи державної реєстрації часто вимагають подання двох швидкозшивачів. Така вимога неправомірна. Зокрема, необхідно показати чиновнику витяг із ст. 8 Закону України «Про підприємництво». Саме на підставі цього і відверто висловленої власної чіткої позиції в переважній більшості випадків документи негайно приймають. Також в процесі вивчення документів і на підставі власної практики вдалося з'ясувати, що в органах державної реєстрації нерідко вимагається подання не одного, а чотирьох примірників заповнених заявником реєстраційних карток. Звісно це можна зробити, але жодна фізична особа не зобов'язана це робити.

Етап III. Після підготовки всіх потрібних документів слід з'явитися до органу державної реєстрації. За наявності всіх необхідних документів реєстрація, як суб'єкта підприємницької

діяльності – фізичної особи, буде здійснена за заявочним принципом протягом п'яти робочих днів або протягом одного дня, якщо така особа сплатила потрібний розмір реєстраційного збору. Під час подання документів обов'язково пред'являється документ, що засвідчує особу. Переважно службовці вимагають паспорт, але на цей випадок можуть підійти й водійські права.

Після перевірки наведених у реєстраційній картці відомостей щодо відповідності поданим документам, а також комплектності пакету документів орган державної реєстрації формує реєстраційну справу суб'єкта підприємницької діяльності, яка створюється і ведеться в органі державної реєстрації з метою обліку, накопичення, контролю та зберігання реєстраційних документів за весь період існування суб'єкта підприємницької діяльності.

Реєстраційна справа суб'єкта підприємницької діяльності має реєстраційний номер у Реєстрі суб'єктів підприємницької діяльності, що є одночасно реєстраційним номером свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності. Перевірка документів триває декілька хвилин. Після її завершення повинні видати Довідку про прийняття документів для державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності. У довідці зазначається дата прийняття органом державної реєстрації повного комплекту документів, поданих для державної реєстрації. Довідку, яку підписує представник органу державної реєстрації, відповідальний за прийняття документів, засвідчують штампом цього органу.

На превеликий жаль, цього майже ніколи не роблять. Тож у випадку сумнівів стосовно вчасної видачі свідоцтва про державну реєстрацію, особа повинна вимагати цю довідку. Вона може згодитися, оскільки за кожний прострочений день державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності орган державної реєстрації сплачує заявникові 20 відсотків реєстраційного збору, але не більше за розмір внесеної заявником плати за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності. За наявності всіх

документів, подання яких необхідне для державної реєстрації, орган державної реєстрації зобов'язаний протягом не довше ніж за п'ять робочих днів від дня їх надходження (у разі прискореної реєстрації – не довше як за один день) внести дані реєстраційної картки до Реєстру суб'єктів підприємницької діяльності й видати Свідоцтво про державну реєстрацію (перереєстрацію) суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи. Це свідоцтво є паспортом підприємця, документом про легалізацію його підприємницької діяльності.

Заявнику можуть дати письмову вмотивовану відмову в державній реєстрації лише в разі подання для державної реєстрації неправдивих відомостей. Відмову в державній реєстрації можна оскаржити у судовому порядку.

Особливо слід звернути увагу на те, чи будуть разом з оригіналом свідоцтва про державну реєстрацію видані три його копії. Інколи копії свідоцтва про державну реєстрацію не видаються взагалі або видається лише одна копія.

Відповідно до законодавства орган державної реєстрації зобов'язаний або готувати чотири примірники свідоцтв, підписувати їх, завіряти гербовою печаткою підпис уповноваженої посадової особи й на трьох примірниках проставляти в правій верхній частині лицьового боку бланку свідоцтва штампи «Копія», або знімати три копії з оригіналу оформленого свідоцтва й засвідчувати їх, як копії, печаткою органу реєстрації. Ці копії потрібні для подальшої реєстрації в державних органах. Отже, за цими копіями слід звернутися і наполегливо вимагати їхньої видачі.

Підводячи підсумки розглянутої процедури реєстрації зазначимо, що в п'ятиденний термін від дня державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи орган державної реєстрації подає: до органу державної статистики та органу державної податкової служби, а також до Мінфіну (у разі державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності, який провадить діяльність страхового брокера) – копії реєстраційної

картки з відміткою про державну реєстрацію; до органів Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування – інформаційне повідомлення.

Отже, інформація про фізичну особу буде подана в орган державної податкової служби не довше ніж протягом п'яти днів від дня державної реєстрації. На практиці свідоцтво про державну реєстрацію на руки отримується пізніше, ніж датована державна реєстрація новоствореного суб'єкта підприємницької діяльності. Тому в той самий день, коли отримано свідоцтво про державну реєстрацію, бажано відвідати податкову інспекцію.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу» // ВВР, 2015. – № 21. – Ст 133.
2. Постанова Кабінету Міністрів України «Про порядок державної реєстрації суб'єктів підприємницької діяльності» від 25.05.98 – № 740.

Пінчук Артур Русланович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Шаравара Роман Іванович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

РОЗВИТОК СПАДКОВОГО ПРАВА: ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТ

Сучасне уявлення про спадкування значною мірою зобов'язане своєю розробкою римському праву, яке вперше сформулювало і послідовно проводило думку про універсальний характер спадкового наступництва. Проте ідея спадкування як

універсального наступництва виникла не відразу, а впродовж тривалого процесу історичного розвитку.

Відсутність спадкування, розкрадання майна померлих можливе тільки у найпримітивнішому соціальному стані, коли суспільство являло собою групу ізольованих індивідів і не мало більш тісних осередків. Тоді зі смертю людини втрачався суб'єкт права, внаслідок чого майно, яке належало померлому, ставало безгосподарним, його міг захопити будь-хто. Вимоги втрачали свого кредитора, борги – свого боржника. Ні про спадкування, ні про наступництво тоді ще мови не могло бути.

Принципово становище змінилося з виникненням патріархальної сім'ї. Тепер індивід оточений особами, з якими він пов'язаний єдиним походженням, спорідненням і які більш близькі йому, ніж інші члени суспільства, і майно в той час набуває характеру сімейної власності. За таких умов недопустимою була безгосподарність сімейного майна. Ще за життя домовласника воно належало усім представникам сім'ї. Під впливом цих факторів безгосподарність спадкового майна замінюється переходом його до найближчих родичів.

Проте історичні факти свідчать, що такий перехід майна ще не поширювався на зобов'язання і особливо борги. Розвиток економічного життя вимагав, щоб відповідальність за борги слідом за майном переходила на спадкоємців.

Римське право зробило і цей останній крок. Уже старе римське право (*jus civile*) розрізняє дві форми спадкового наступництва: універсальне і сингулярне. У випадку універсального наступництва до спадкоємців переходили права і обов'язки спадкодавця, а за сингулярного – переходили лише права (зрідка окремі обов'язки).

Зародившись на ґрунті сімейного і родового ладу, спадкування на перших порах мало природний характер. Спадкоємцями були природно і обов'язково ті особи, які стояли ближче до померлого в порядку патріархальної родинності. Якщо померлий мав дітей, то вони вступали у володіння його майном.

Якщо дітей не було, то спадщина переходила до тих осіб, з якими померлий раніше становив одну сім'ю. Отже, порядок закликання до спадкування визначався самим порядком родинної спорідненості. Саме в цьому полягав природний закон спадкування; і в такому розумінні можна вважати, що в стародавні часи спадкування встановлювалось тільки за законом.

Поступово значення волі індивіда зростає, сімейний характер власності послаблюється, права домовласника щодо розпорядження майном посилюються. За правом розпоряджатися майном за життя, виникає право домовласника розпоряджатися майном на випадок смерті. Отже, розвивається свобода заповітів.

Уже Закони XII таблиць визначають заповіт (*testamentum*) як акт, який усував порядок законного спадкування. Таким чином, поряд зі спадкуванням за законом виникає інший вид спадкування – за заповітом. При цьому характерною рисою римського права було правило – спадкування за законом не сумісне зі спадкуванням за заповітом. Якщо, наприклад, спадкодавець призначив спадкоємця тільки на половину своєї спадщини, то і друга половина також переходить до нього, а не до спадкоємця за законом.

Свобода заповітів у Римі привела до безслідного зникнення сімейної власності. Старе римське цивільне право, яке надало домовласнику право передавати своє майно будь-кому, наклало на нього водночас і певні обмеження на користь його підвладних членів сім'ї. Невиконання передбачених законом умов могло привести до визнання недійсності заповіту і спадкування за законом. В основі цих обмежень лежала думка про право близьких до спадкодавця осіб на необхідну участь їх у спадкуванні.

Подальший розвиток римського права спадкування перебував під великим впливом преторського права. Подібно до того, як майже в усіх галузях цивільного права поряд з цивільними інститутами претор створив свої особливі, преторські, інститути, так і в цій галузі система цивільного спадкування доповнюється системою спадкування за преторським едиктом (*bonorum*

possessio). Суть спадкування за преторським позовом полягає у тому, що претор надає право певним особам увійти у володіння спадщиною. При цьому таке введення у володіння іноді мало лише тимчасовий, попередній характер. Якщо з'являлася інша особа, наприклад, цивільний спадкоємець, то особа введена у володіння, повинна була віддати спадщину їй, а сама залишитися *sine re* – без спадщини. Іноді на підставі преторського едикту спадкоємцем ставав не той, хто мав цивільне право на спадщину, а зовсім інша особа, яку претор вводив у володіння, заповнюючи або вносячи поправки у цивільне право.

Якщо преторський спадкоємець конкурував з цивільним, тож і на ґрунті цієї колізії виникали уже відомі відносини, коли одна особа мала «голе право», а інша могла захищатися преторськими засобами. Позбавити цивільного спадкоємця його якості спадкоємця (*heres*) претор не міг, проте він міг зробити неефективним його становище як спадкоємця, зокрема відмовити йому в позовах і тим самим перетворити його право в «голе право». І, навпаки, зробити преторського спадкоємця цивільним претор не міг, але він, надаючи йому позови, міг створити відповідне становище цивільного спадкоємця.

Питання про походження *bonorum possessio* є спірним і донині. Однак, достовірно відомо, що претор переслідував спочатку лише єдину мету – дати введення у володіння імовірному цивільному спадкоємцеві. Однак невдовзі різні недосконалості цивільної системи змусили його вийти за межі цієї скромної ролі.

Історичною особливістю цивільної системи спадкування було, по-перше, те, що коли найближчий спадкоємець не приймав спадщини, то вона не переходила до дальшого за порядком родинності спадкоємця і ставала вимороченою, а в стародавні часи – безгосподарною. Таке положення не схвалювалося суспільством і претор почав давати введення у володіння наступному родичеві. По-друге, розклад античної сім'ї, послаблення батьківської влади, яке сталося внаслідок розвитку і змін виробничих відносин і всього соціально-економічного ладу, привели до того, що передача

спадщини особам, пов'язаним зі спадкоємцем лише спорідненістю, обминаючи найближчих кровних родичів, які втратили зв'язок з попередньою сім'єю (наприклад, еманциповані діти), стала теж визнаватися несправедливою, і претор почав давати таким особам *bonorum possessio*, вносячи поправки тим самим у цивільну систему.

Процедури, які обтяжували цивільне спадкування, були несприятливі для законного спадкоємця також і у випадку його відсутності або неможливості прийняти спадщину з яких-небудь поважних причин. Таке майно міг будь-хто захопити, і після річного володіння загарбник набував усі права законного спадкоємця.

Керуючись принципами добросовісності і справедливості, претор скасував як узурпацію набуття спадщини за давністю володіння і ввів інтердикт проти давнісного володіння спадковою масою на користь справжнього спадкоємця. Таке набуття чужої спадщини сходить зі сцени, а якщо воно здійснене з корисливою метою, то вважалось *criminalis* – злочином. Усе це свідчить про те, що від преторського захисту справедливого спадкування найбільше виграли когнат – еманциповані діти померлого, а також інші його кровні родичі.

Однак не тільки претор доклав зусиль до вдосконалення спадкового порядку. Важливий принцип найновішого необхідного спадкування був встановлений у кінці республіки або на початку імперії у практиці центумвірального суду, якому підлягали спори про спадкування. Не залишилося без уваги і законодавство. Так у період республіки був прийнятий закон про обмеження свободи відписів. У період принципату замість закону виступають сенатус-консульти, окремі з яких відносяться до спадкового права. Зі зміцненням імператорської влади в галузі спадкового права на перший план виступають імператорські конституції. Під впливом усіх цих факторів римське спадкове право поступово далеко відходить від тих основ, на яких будувалася стара система цивільного права. Багато в чому вона була змінена як преторським

едиктом, так і численними окремими законами. У результаті до часів Юстиніана римське спадкове право, зокрема спадкування за законом, являло собою систему надзвичайно складну і заплутану. У процесі складання Зводу цивільного права Юстиніан ще не був спроможний провести загальну перебудову спадкування на нових засадах, внаслідок чого у Зводі знаходимо ще нагромадження різних історичних документів. Але він зробив це своїми пізнішими актами, новелами, серед яких головне значення мають новели 118 (543 р.) і 127 (548 р.), які реформували спадкування за законом, і новела 115 (542 р.), яка регулювала обов'язкове спадкування.

Список використаних джерел:

1. Орач Є.М. Основи римського приватного права /Є.М. Орач, Б.Й. Тищик: Електронний ресурс: [Режим доступу] // <http://uristinfo.net/2010-12-28-06-09-11/46-emorach-bjtischik-osnovi-rimskogo-privat-prava.html>
2. Історія договального права. – Електронний ресурс: [Режим доступу] // <http://uristinfo.net/dogovornoe-pravo.html>

Потоцький Олександр Олександрович
студент 5 курсу спеціальності «Право»

Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Шаравара Роман Іванович,

к.е.н., доцент, доцент кафедри правознавства,

Полтавський інститут економіки і права

ГАРАНТІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ПІСЛЯ УКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ

Вагомим показником стану громадянина в суспільстві є всебічна забезпеченість реального здійснення широкого кола наданих йому демократичних прав та свобод, що закріплені в

нормах чинного законодавства. Практичне забезпечення прав і свобод досягається насамперед створенням необхідних економічних і політичних умов у країні, доповнених спеціальними юридичними засобами. Одним з найбільш важливих засобів такого забезпечення є юридичні гарантії. Без створення широко розвинутої системи ефективних гарантій неможливо забезпечити кожному громадянину безперешкодне здійснення всього комплексу наданих йому прав. Суттєві зміни, що відбуваються в економіці, зумовлюють необхідність удосконалення соціально-трудових і виробничих відносин. Трудові права громадян України повинні бути не тільки закріплені в трудовому законодавстві, але й забезпечені економічними, матеріальними, політичними, ідеологічними та юридичними гарантіями. Теоретична розробка проблем, пов'язаних з подальшим розвитком системи юридичних гарантій в Україні, має серйозне практичне значення. Вона, по-перше, допоможе вдосконалити правові норми, що охороняють права громадян, а по-друге, буде сприятиме підсиленню законності, поліпшенню діяльності органів й організацій, що застосовують ці норми. Зрозуміло, що при відсутності необхідних гарантій права та свободи, що містяться в Конституції та законах не можуть бути використані на практиці.

В умовах євроінтеграції України і позиціонування на міжнародній арені як правової держави величезне значення мають ті гарантії трудових прав, що спрямовані на забезпечення стабільності трудових відносин. Важливе місце серед них займають гарантії, що забороняють власнику або уповноваженому ним органу в односторонньому порядку змінювати угоду про виконання конкретної роботи. Основами зміни трудових відносин можуть бути тільки взаємна згода сторін трудового договору або окремо зазначені в законі випадки. Відповідно до ст.32 КЗпП переведення на іншу роботу допускається тільки за згодою працівника. Беручи до уваги ст.43 Конституції України [1], ст.21 і 31 КЗпП [2], необхідно визнати, що будь-яка зміна трудової функції працівника, робочого місця, (що виходить за межі

трудового договору), хоч і не може бути кваліфікована як переведення на іншу роботу, все ж без погодження працівника не допускається.

Змістовне правове регулювання охорони праці охоплює процес розроблення прийняття загальних норм охорони праці, правил техніки безпеки виробничої санітарії; проведення профілактичних заходів, спрямованих на створення сприятливих умов праці, що попереджують виробничий травматизм та професійні захворювання; створення сприятливих умов праці і забезпечення її охорони на діючих підприємствах в процесі виконання працівниками своїх трудових обов'язків; систематичне поліпшення і оздоровлення умов праці; розробку додаткових заходів щодо охорони праці окремих категорій трудящих жінок, неповнолітніх, осіб із зниженою працездатністю тощо. Наближення національного законодавства з охорони праці до міжнародних стандартів і вимог Міжнародної Організації Праці (МОП), зафіксованих у її конвенціях і рекомендаціях, є одним із важливих напрямів його удосконалення. Суттєвою гарантією, спрямованою на охорону трудових прав працюючих є те, що нормативними документами за робітниками закріплено право обов'язкового інформування про умови праці, про наявність на робочих місцях шкідливих і небезпечних виробничих чинників, про можливі наслідки їх впливу на здоров'я (ст. 6 Закону «Про охорону праці» і ст.13 Конвенції МОП №155). Працівнику дається право відмовитися від виконання роботи в ситуації, небезпечній для його життя і здоров'я, або при наявності загрози життю і здоров'ю інших людей (ст.7 Закону «Про охорону праці» і ст.19 Конвенції МОП №155) [3]. Не лише національним законодавством з охорони праці, а й міжнародними нормами робітнику гарантується захист від переслідувань і звільнення з роботи в таких випадках. Відшкодування шкоди (у тому числі моральної) і допомога у випадку трудового каліцтва й смерті потерпілого внаслідок нещасного випадку на виробництві

гарантується ст.11 і 12 Закону України «Про охорону праці» і Конвенціями МОП №102, №121, №128 [4].

Широка система гарантій у забезпеченні здійснення трудових прав знаходить своє вираження й у правовій регламентації діяльності системи органів нагляду й контролю за додержанням законодавства про працю, що визначена в статтях 259-265 КЗпП України та в інших нормативних актах. Відповідно до указаних правових норм нагляд і контроль за додержанням законодавства про працю здійснюють спеціально уповноважені на те органи та інспекції, які не залежать у своїй діяльності від власника або уповноваженого ним органу.

Гарантії, що забезпечують здійснення трудових прав, мають тісний зв'язок із правом робітників та службовців на заробітну плату, що є основним джерелом прибутків працівників. Важливе значення забезпечення здійснення трудових прав працівників мають юридичні гарантії, спрямовані на обмеження утримань із заробітної плати працівників. У статті 127 КЗпП України записане, що відрахування із заробітної плати можуть проводитись тільки у випадках, передбачених законодавством України [2]. Тому власник або уповноважений ним орган не може робити такі утримання за своїм розсудом. У цьому і виражається одна з істотних гарантій охорони заробітної плати робітників та службовців. Однак, певні суми із заробітної плати працівників власник має право утримувати. Це право надане йому законом, але дії власника в ньому чітко регламентовані. Існують й інші гарантії, що забезпечують здійснення трудових прав громадян. Широко виявляються вони, зокрема, при покладанні на робітників та службовців матеріальної відповідальності за збиток, заподіяний підприємству, установі, організації. Гарантії трудових прав, при відшкодуванні цього збитку забезпечуються як у самій процедурі його відшкодування, так і при визначенні конкретного його розміру. Усі ці особливості передбачені в статтях 130-138 КЗпП України [2]. Ці норми спрямовані на:

– по-перше, збереження власності шляхом відшкодування працівником прямого дійсного матеріального збитку, заподіяного підприємству;

– по-друге, створення такого положення, щоб заробітна плата робітників та службовців була гарантована від необґрунтованих і надмірних утримань;

– по-третє, виховання в працівникові дбайливого відношення до майна підприємства [3].

Керуючись конституційною нормою щодо захисту громадян від незаконного звільнення, що закріплена у ст.43 Конституції України, законодавство про працю передбачає необхідні юридичні гарантії, які полягають, зокрема, в тому, що трудовий договір може бути припинений лише з підстав, передбачених законодавством, і в порядку, встановленому законодавством для кожної з підстав. Крім того, ст.232 КЗпП передбачається також судовий захист громадян від незаконного звільнення [2]. Підставами припинення трудового договору, а зокрема і звільнення працівника, є такі життєві обставини, що мають юридичне значення (юридичні факти) і за наявності яких законодавство допускає припинення договору. Такими юридичними фактами, зокрема, можуть бути вольові дії, коли одна зі сторін договору чи обидві його сторони, чи третя особа, яка не є стороною трудового договору, проте має згідно із законодавством право вимагати його припинення (суд, профспілковий орган, військкомат), виявляють ініціативу припинити дію договору. Припинення дії трудового договору є правомірним лише в тому разі, якщо є зазначена в законі підстава та дотриманий відповідний порядок звільнення працівника згідно з цією підставою (ст.36 КЗпП) [2]. Норми про припинення трудового договору повинні, з одного боку, характеризувати високий рівень трудових прав громадян і, з іншого – бути надійним гарантом від незаконних звільнень. Доцільно внести деякі зміни в порядок оформлення звільнення з різних підстав із метою відображення їх специфіки. Наразі немає процесуальної різниці між порядком оформлення

звільнення з ініціативи працівника та припиненням трудового договору за угодою сторін. Таке оформлення спільного бажання припинити трудовий договір дозволило б уникнути трудових спорів, пов'язаних із порушенням сторонами встановленого терміну припинення трудового договору, видання власником або уповноваженим ним органом дострокового наказу про звільнення, відмовою працівника від свого наміру звільнитися тощо [3]. Основоположним принципом інституту звільнення з ініціативи власника або уповноваженого ним органу є принцип, згідно з яким працівник може бути звільнений тільки на підставах, передбачених законом. Перелік таких підстав містить статті 40, 41 і 47 КЗпП України [2]. Безспірно, що у правовій державі аксіоматичним повинно стати положення про те, що змінювати права громадян можна тільки законом.

Захист трудових прав людини у сфері праці здійснюється у різноманітних формах, які можна об'єднати в дві групи: юрисдикційну і неюрисдикційну. Основна відмінність між ними полягає у засобах захисту. Захист трудових прав працівників у юрисдикційній формі здійснюється засобом офіційного звернення до різних державних органів, із властивим кожному з них певним процесуальним порядком діяльності та у межах їх компетенції щодо правозахисту. У той час, захист цих прав у неюрисдикційній формі протікає в рамках матеріального правовідношення і здійснюються засобом, який виключає звернення до державних органів, тобто реалізується самим працівником без звернень до компетентних органів. Під час проведення дослідження спостерігається фрагментарність і випадковість у використанні заходів захисту трудових прав, безсистемне їх поширення у всіх главах чинного КЗпП України. Відсутність у КЗпП України окремого розділу, присвяченого основним гарантіям трудових прав працівника та формам їх захисту необхідно відзначити як серйозне недоопрацювання як теоретиками, так і практиками у цій сфері. Вважаємо за необхідне законодавче визначення поняття форм захисту трудових прав, їх видів та способів, яке сприятиме

виробленню ефективного галузевого механізму захисту трудових прав. Стосовно форм захисту працівниками своїх трудових прав, то необхідно передбачити не тільки можливість звернення працівника за захистом до юрисдикційного органу, але й можливість правомочної особи захищати належне їй право власними діями, зокрема, удаватися до способів самозахисту трудових прав. Задля цього доцільно легально визначити поняття «самозахист працівником своїх трудових прав», закріпити перелік способів самозахисту, а також критерії правомірності дій щодо їх застосування. Крім того у КЗпП України має бути присвячена окрема стаття основним гарантіям трудових прав працівника. Таким чином, основні гарантії трудових прав працівника слід визначити як засоби, способи й умови що відображають головні напрями трудового законодавства із забезпечення реалізації основних трудових прав працівника.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. – К., 1996. – Електронний ресурс : [Режим доступу] // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кодекс законів про працю України // ВВР, 1971. – Електронний ресурс : [Режим доступу] // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Лагутіна І.В. Форми захисту трудових прав працівників / І.В. Лагутіна: Монографія. – О.: Фенікс. – 2007. – 160 с.
4. Лазор В.В. Правове регулювання трудових спорів, конфліктів і порядок їх вирішення на сучасному етапі / В.В. Лазор: Монографія. – Луганськ: Вид-во «Література», 2004. – С. 37–38.

Шахмірамян Салвіназ Веаспетівна
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Шаравара Роман Іванович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

КОЛЕКТИВНІ ТРУДОВІ ДОГОВОРИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

В умовах інтенсивного розвитку міжнародних відносин, євроінтеграції, демократизації українського суспільства, формування соціальної, правової держави, важливе значення має скоординована участь у політичних та соціально-економічних процесах життя громадськості. Удосконалення соціальних відносин повинні стати в державі головним пріоритетом управління конфліктами з метою послаблення соціального напруження. Домінуючими в цих процесах стають відносини соціального партнерства, за допомогою яких мають розв'язуватися нагальні проблеми українського суспільства. Розвиток інституту соціального партнерства в Україні безпосередньо пов'язаний зі зростанням ролі колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин. Тож у сучасних умовах ринкової економіки важливе теоретичне та практичне значення для реального захисту трудових прав і законних інтересів працівників набуває колективно-договірне регулювання праці шляхом укладення колективних договорів і угод, саме цим і обґрунтовується актуальність теми дослідження.

Після ухвалення Європейської соціальної хартії № 35 про застосування принципів права на організацію і ведення колективних переговорів [2] і Європейської соціальної хартії № 163 [3] щодо її застосування колективні угоди та договори дістали загальне визнання в усьому світі. Укладання колективних договорів і угод в Україні в обов'язковому порядку передбачено

КЗпП України (ст.11) [4], Законом України «Про колективні договори і угоди» [5]. Колективний договір на підприємстві є основним нормативно-правовим документом, який має врегулювати соціально-трудові відносини між роботодавцем та працівниками. Підкреслимо, що у колективному договорі мають бути зацікавлені обидві сторони – і трудовий колектив, і роботодавець. Угода, що укладена з урахуванням реальних можливостей підприємства, сприяє стабільній, високопродуктивній роботі, створенню надійних засад для соціального захисту працівників, значно зменшує ризик виникнення трудових конфліктів і соціальної напруженості в колективі.

Виключно за допомогою колективного договору можна врегулювати розміри та форми оплати праці, довести правомірність включення до валових видатків сум матеріальної допомоги, оформити відпустку працівника за свій рахунок, надати додаткову відпустку за ненормований робочий день, запровадити різні галузеві нормативні стандарти в роботі, ввести додаткові гарантії та інше. Узгоджуючи взаємні зобов'язання сторін через колективну угоду можна уникнути загострень у трудових відносинах, а в результаті – чималих матеріальних втрат. Проте на переважній більшості підприємств України колективні договори ще не стали тим основним нормативно-правовим документом, що має відрегулювати соціально-трудові відносини. Особливо на малих та середніх підприємствах вони або практично відсутні, або їх наявність є чисто формальною справою. Лише на тих підприємствах, де діють сильні профспілкові організації, колективні договори є важливим інструментом соціального захисту найманих працівників і гарантом стабільності роботи підприємства.

Відповідно до ст.9 Закону України «Про колективні договори і угоди» і ст.18 КЗпП України норми і положення колективного договору є обов'язковими для роботодавця і для всіх працівників підприємства, і саме профспілки, як представники

працюючих людей, мають забезпечувати захист їх соціально-економічних прав та інтересів на виробництві.

Правове регулювання колективних відносин на початку становлення ринкової економіки в державі частково відповідало умовам, що склалися, але сучасний стан соціально-трудових відносин доводить, що цей механізм потребує вдосконалення.

Відсутність у законодавстві чітко визначеної відповідальності посадових осіб за відмову від укладання чи відсутність колективного договору на підприємстві сприяє чисельним порушенням трудового законодавства при прийомі та звільненні працівників, оплаті праці, наданні відпусток тощо. Тому роботодавці, ухиляючись від укладання колективних угод, порушуючи чинне трудове законодавство впевнені, що дійових засобів для притягнення їх до адміністративної, дисциплінарної або іншої відповідальності немає, і часто ухиляються від укладання колективної угоди, затягують процес, або ігнорують пропозиції профспілкового комітету, якщо він є на підприємстві, Якщо ж профкому немає, то працівники залишаються соціально незахищеними, позбавленими відповідних гарантій.

У новому Кодексі Законів про працю України слід передбачити таку норму, яка б гарантувала саме профспілкам представляли інтереси найманих працівників на підприємствах, ініціювати укладання колективного договору та контролювали його виконання, а не іншим уповноваженим на представництво трудовим колективом органам, як це зазначено в деяких законодавчих актах. Саме профспілки є тією єдиною силою, яка здатна відстоювати права найманих працівників, на відміну від, так званих, уповноважених представників, які не мають ані статусу, ані гарантій своєї діяльності. Однак активність профспілок в Україні є значно нижчою порівняно з європейськими країнами, що також спричинене недосконалістю законодавства і це питання може стати окремим предметом вивчення.

У законі про колективні договори та угоди варто визначити, що головною функцією колективних договорів є, передусім,

визначення рівня заробітної плати та часу праці й відпочинку, забезпечення зайнятості, додаткових або передчасних пенсій, страхування інвалідів, а з часом, коли підприємство буде мати достатньо фінансових та економічних ресурсів, – й інших умов праці, пільг та гарантій. Форма колективного договору має стати простішою, його положення доступнішими для працівників. Усі основні питання мають регулюватися трудовим законодавством України, а вже більш детальні питання умов праці та надання працівникам пільг у розмірах, що перевищують мінімальні державні гарантії, – колективними договорами та угодами.

Ураховуючи, що профспілкові організатори та голови профкомів не завжди мають відповідну фахову підготовку (економічну, юридичну) бажано, з одного боку, законодавчо закріпити обов'язковість участі фахівців профспілкових органів (міському, обкому профспілки) в роботі комісії з ведення переговорів і розробки проекту колективного договору на підприємстві, а, з іншого, – передбачити навчання профспілкового активу з питань ведення переговорів та укладання колективних договорів й угод.

У нашій державі вже напрацьований позитивний досвід соціального партнерства, укладання Генеральної, галузевих та міжгалузевих угод показує, що альтернативи колективно-договірному регулюванню соціально-трудових відносин в Україні немає.

Зміна місця та ролі суб'єктів соціального партнерства у сфері колективно-договірного регулювання обумовлюється заміщенням трудових і тісно пов'язаних із ними відносин із централізованих на договірні. Світова практика укладення колективних договорів і угод може застосовуватись українськими суб'єктами для планування роботи на перспективу, обумовлену намаганням інтеграції до європейської структури, адаптацією та уніфікацією національного законодавства. Питання терміну дії, сфери та обов'язковості укладення, реєстрації колективних договорів і угод повинні вирішуватися з урахуванням

міжнародного трудового права та практики.

Вагомою особливістю колективно-договірного регулювання праці є укладення міжнародних колективних договорів і угод, та визначена часом необхідність приєднання України до Угоди про регулювання соціально-трудова відносин у транснаціональних корпораціях, що діють на території Співдружності Незалежних Держав.

Дослідження ефективності впливу Генеральних угоди на соціально-трудова відносини в Україні та порівняння його зі статистичними даними, зумовлює необхідність посилення уваги до проблем продуктивної зайнятості та забезпечення якісного відтворення трудового потенціалу. Колективно-договірний процес визначається за такими напрямками: етапи розробки колективного договору і дослідження характеру організаційно-методичної роботи, аналізу змісту колективного договору та його структури. Рівень захисту трудових прав і законних інтересів працівників визначається за трьома складниками:

- наявністю трудових прав та гарантій у законодавчому полі, відповідно до потреб працюючих;
- реальної реалізації прийнятих прав;
- перспективи розвитку трудового законодавства.

Пропонується внести зміни до Закону України «Про колективні договори і угоди» стосовно: гарантій захисту інтересів працівників у разі реструктуризації підприємства, переходу від дешевої до конкурентоспроможної робочої сили, зменшення кількості працівників, у яких заробітна плата нижче прожиткового мінімуму, строків виплати заробітної плати, вдосконалення системи тристороннього управління фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування, професійної підготовки та перепідготовки кадрів, обов'язкової участі в обговоренні проекту договору або угоди саме власників підприємств або їх довірених осіб, обов'язку роботодавця ознайомлювати працівників з умовами колективного договору та змінами до нього.

У результаті проведеного теоретичного дослідження та при узагальненні сучасної практики наголосимо на потребі: запровадження державної статистичної звітності про порушення законодавства про працю, розширення зобов'язань Уряду із забезпечення захисту трудових прав та законних інтересів працівників, налагодження співпраці Державної інспекції праці з профспілками, забезпечення підготовки у вузах і магістратурах фахівців для роботи в інспекції праці та профспілках, розроблення ґрунтовних довідників, методичних розробок, інструкцій для цих служб, збільшення можливостей охоплення підприємств областей перевітками стосовно порушень у трудовій сфері, вдосконалення механізмів правового самозахисту працівників. Для активізації роботи з укладення і виконання колективних договорів і угод пропонується: постійно залучати правові інспекції профспілок до контролю за станом дотримання чинного законодавства, проводити навчання профспілкових кадрів та робити постійно аналіз стану укладення і виконання колективних договорів, галузевих і регіональних угод.

Ураховуючи вищевикладене, вважаємо, що соціально-партнерські угоди, колективні договори мають містити конкретні зобов'язання сторін, які реально забезпечували б права працівників і роботодавців та їх гарантії в умовах кризового стану економіки. Відсутність у колективних угодах правових норм, які адресуються роботодавцям, унеможливає виникнення колективного трудового спору, оскільки його сторонами повинні бути працівники і роботодавці. Крім того, у трудовому законодавстві України пропонується належним чином закріпити принципи реалізації і механізм забезпечення колективних трудових прав відповідно до міжнародних універсальних та європейських трудових стандартів, що надасть змогу наблизитись Україні до Європейської спільноти і уникнути соціальних негараздів у сфері трудових правовідносин.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141.

2. Кодекс Законів про працю України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII // Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971. – 1971 р., № 50, С. 375.

3. Європейська соціальна хартія № ETS N 35 прийнята Радою Європи: Міжнародний документ від 18 жовтня 1961 // Інформаційний бюлетень Міністерства праці України «Людина і праця». – 1992. – № 5.

4. Європейська соціальна хартія (переглянута) № ETS N 163 прийнята Радою Європи: Міжнародний документ від 03 травня 1996 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 40, від 18 жовтня. – С. 37.

5. Про колективні договори і угоди: Закон України від 01 липня 1993 р. № 3356-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 36. – С. 361.

Харченко Татьяна Олександрівна
студентка 5 курсу, спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Шаравара Роман Іванович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ЗАХОДИ ГЕТЬМАНСЬКОГО УРЯДУ З РОЗРОБКИ НОВОГО ЗЕМСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА В 1918 РОЦІ

Реформування органів земського самоврядування визначалося як одне з першочергових завдань після перевороту 29 квітня 1918 р. Зміни ці мали на увазі не ліквідацію земських інституцій загалом, а передбачали їхнє функціонування на нових засадах. Про збереження загального характеру земств у процесі реформування говорилося в урядовому повідомленні від 10 травня 1918 р. Там же зазначалося, що у виборчий закон необхідно включити такі зміни, які б забезпечили продуману працю на користь місцевого населення [1].

Для перегляду закону 27 травня 1918 р. Міністерством внутрішніх справ була сформована спеціальна комісія [2]. Очолив її князь О.Д. Голіцин – колишній голова губерніяльної управи, у минулому депутат Державної Думи, голова Протофісу, великий землевласник із Харківщини.

Урядова комісія була досить представницькою. До її складу входило близько сорока осіб – відомі свого часу земські працівники, представники від хліборобів, промисловців, землевласників, державні діячі, фахівці в галузі права. Всі вони представляли різні регіони України – Київ, Одесу, Харків, Житомир, Чернігів, Єлисаветград, Полтаву тощо. Окрім того, були запрошені урядовці Міністерств Української Держави. Уже наприкінці травня 1918 р. вона розпочала свою роботу. Планувалося виробити проект закону про вибори гласних і закон про межі компетенції органів земського самоврядування. Із цією метою на губерніяльних і повітових старост Міністерством внутрішніх справ був покладений обов'язок надати урядовій комісії відомості по двох найбільш типових хліборобських і двох промислових повітах кожної губернії України. Також збиралися матеріали по губерніяльних земствах: кошторис і розподіл земських податків, звіти управ, виборчі списки тощо [3].

На відкриття першого засідання комісії, яке відбулося 31 травня 1918 р. прибув Голова Ради Міністрів, міністр внутрішніх справ Ф.А. Лизогуб. Глава уряду вказав на важливість органів самоврядування у господарському житті країни й необхідність представництва в них усіх працездатних елементів суспільства. Із промовою виступив і голова комісії О. Голіцин, після чого розпочалося читання виборчого закону та обговорення окремих його статей [4].

Уже на початок липня 1918 р. законопроект про вибори земських гласних було повністю опрацьовано і відредаговано. 18 та 19 липня він був представлений комісією на обговорення Ради міністра внутрішніх справ, засідання якої відбулося під головуванням Ф.А.Лизогуба. У ході обговорення були внесені

несуттєві поправки до закону. В цілому ж, текст проекту був прийнятий радою міністра внутрішніх справ переважною більшістю голосів. А вже через місяць, 17 серпня 1918 р., нові тимчасові правила проведення виборів земських гласних розглянула Рада Міністрів Української Держави, яка на засіданні 23 серпня 1918 р. з незначними поправками ухвалила вироблений комісією О.Голіцина проект закону про вибори земських гласних [5].

Після роботи над виборчим законом, комісія князя Голіцина почала перегляд «Положення про губерніальні і повітові земські установи». Передбачалося скасувати губерніальні у земських і міських справах присутствія, а нагляд за правомірністю земських постанов покласти га губерніальних і повітових старост. У разі протизаконних дій адміністраторів земські зібрання й управи могли оскаржити їх в адміністративних судах, а рішення останніх – в окружному суді й сенаті. Пропонувалося продовжити повноваження керівників земських органів до трьох років замість одного. Було включено пункт, що існував і в дореволюційному земському положенні та зобов'язував голів повітових управ бути присутніми на губерніальних земських зібраннях. Законопроект забороняв земським службовцям бути земськими гласними в тому повіті, де вони несли службу. Упорядковувалися й правила отримання позик земськими управами. У цілому ж новий законопроект про земські установи не зазнав великих змін [6].

Більшість посадових осіб, причетних до прийняття проекту, висловилися за проведення радикальних змін в організації земського життя. Та й сам Гетьман, що мав затвердити ухвалене урядом законодавство, вважав, що за станом «...культурних сил лівіше йти було неможливо...» [7,253]. Центральна влада послідовно відстоювала лінію на відродження земських установ як осередків організації господарської роботи на місцях.

16 вересня 1918 р. Гетьманом був затверджений закон про вибори земських гласних [8], а 6 листопада – доповнення до нього [9]. За новим законодавством обрання нових складів

земських установ мало відбутися вже наприкінці 1918 р. Оpubлікована остаточна редакція правил про проведення виборів передбачала участь у ній осіб усіх національностей і віросповідань, які досягли 25 років і не менше одного року постійно проживали в повіті або володіли тут протягом того ж терміну будь-яким майном, обкладеним земським збором. Останнє положення про володіння майном стосувалося жінок, а також добродійних, наукових і учбових установ, громад, товариств і спілок, зареєстрованих у визначеному порядку. Із них не брали участі в голосуванні ченці, особи, військові дійсної служби та військові урядовці під час їхнього перебування в армії та відповідних установах, школярі і студенти, чини державної варти й адміністрації, суду й прокуратури за місцем служби, іноземні піддані, а також особи, визнані у встановленому порядку божевільними та глухоніми.

Закон поділяв виборців на 3 курії. Першу становили особи, що виплачували першу третину суми річного окладу земського збору, здобули вищу освіту й одночасно володіли землею чи вели самостійне господарство. Другу курію складали платники середніх ставок. Третю – інші, що сплачували останню третину, і решта осіб чоловічої статі, хто не сплачував земські збори, але відповідав усім вимогам участі у виборах. Кількість гласних по кожному повіту встановлювалася особливим розкладом і поділялася порівну поміж виборчими куріями. Гласними могли обиратися всі, хто мав право брати участь у голосуванні.

Законом встановлювався порядок роботи виборчої комісії, подачі й підрахунку голосів, оскарження дії комісій та результатів голосування тощо. Чинність його тимчасово не поширювалася на Холмську та Гродненську губернії, Новооскольський, Валуйківський і Суджанський повіти Харківщини, Володимир-Волинський і Ковельський на Волині та Мглинський, Суражський, Стародубський і Новгород-Сіверський Чернігівської губернії. Міністрові внутрішніх справ доручалося визначити строки проведення виборів у цих місцевостях.

Земське законодавство передбачало також реформування волосного самоврядування. Його порядок визначався законом від 30 листопада 1918 р. «Про зміну, доповнення та скасування діючих узаконень про волосні, повітові та губерніяльні установи по упорядкуванню сільськими місцевостями» [10]. У відповідності до нього закон Тимчасового уряду про волосне земське управління від 21 травня 1917 р. і додані до нього постанови скасовувалися. Замість волосних земств відновлювалося волосне управління. Для вибору урядових осіб волосного правління засновувався волосний схід з числа обраних на сільських сходах урядових осіб, делегатів. Право участі в сільських сходах належало категоріям виборців, визначених законом від 16 вересня 1918 р. У системі волосного управління запроваджувалася й посада волосного старшини, який мав обиратися сходом і затверджуватися повітовим старостою.

Законом встановлювався порядок фінансування органів волосного й сільського самоврядування. Знову впроваджувалися інститути мирових посередників та опіки родин військовослужбовців. Утворювалися повітові ради у сільських справах під головуванням повітових старост, їхніх заступників з адміністративних питань, голів повітових земських управ, незмінних членів ради, всіх мирових посередників. Аналогічні ради створювалися й на губерніяльному рівні. У цілому ж, означений закон теж носив тимчасовий характер, оскільки в подальшому передбачалося запровадити районні земства, що охоплювали б декілька суміжних волостей. Вони, виконуючи лише господарські функції, мали б стояти ближче до населення, ніж волосні [11].

Офіційна підготовка до виборів розпочалася після опублікування закону. МВС повідомило губерніяльних старост про необхідність прискорити організаційну діяльність дільничних комісій [12]. Із губерній почали надходити повідомлення про початок їх діяльності. Вибори було заплановано провести в грудні 1918 р. за скороченим розкладом. Передбачалося, що робота новообраних земських установ розпочнеться з 1919 р. Але

внутрішньополітична ситуація склалася так, що вибори не відбулися. Очевидно, важко оцінити об'єктивно недоліки й переваги земського законодавства часів Гетьманату, бо лише практичні наслідки його втілення у відповідний історичний період дозволили б це зробити.

Список використаних джерел:

1. Закон про переведення виборів губерніяльних і повітових земських гласних // Державний вісник. – 1918. – 21 вересня.
2. Закон про деякі зміни та доповнення до закону 16 вересня 1918 року про переведення виборів губерніяльних і повітових земських гласних та про непристосування ст.20 цього закону в 1918 році // Державний вісник. – 1918. – 12 листопада.
3. Закон про зміну, доповнення та скасування діючих узаконень про волосні, повітові та губерніяльні установи по управлінню сільськими місцевостями // Державний вісник. – 1918. – 8 грудня.
4. Правительственне повідомлення // Державний вісник. – 1918. – 16 травня.
5. Съезд хлеборобов // Голос Киева. – 1918. – 31 мая.
6. Изменение земского положения // Киевская Мысль. – 1918. – 26 мая.
7. Изменение земского закона // Киевская Мысль. – 1918. – 1 июня.
8. Земский избирательный закон // Киевская Мысль. – 1918. – 25 августа.
9. Положение о губернских и уездных земских учреждениях // Мариупольский вестник. – 1918. – 5 сентября.
10. Скоропадський П. Спогади. – К., Філадельфія, 1995. – 493 с.
11. Законопроект о районном земстве // Вістник Олександрійського Повітового Земства. – 1918. – 9 жовтня.
12. Подготовка к земским выборам // Мариупольский вестник. – 1918. – 29 сентября.

Ковалець Людмила Миколаївна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Шаравара Роман Іванович,
к.е.н., доцент, доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ

Інститут права власності детально досліджується в юридичній науці і є традиційним для правової системи. Право власності на природні ресурси повністю базується на загальному цивільно-правовому інституті права власності. Оскільки останнім часом ця тема все більше привертає увагу широких кіл громадськості її актуальність не викликає заперечення і все ж вона потребує певної конкретизації та узагальнення.

Право власності на природні ресурси – система юридичних норм та інших правових засобів, які регулюють правовідносини на землю, надра, ліси, рослинний і тваринний світ, об'єкти природно-заповідного фонду та забезпечують реалізацію повноважень власників і користувачів щодо володіння, користування та розпорядження цими ресурсами.

Отже, наразі в Україні розрізняють:

- Об'єктивне право власності на природні ресурси – система правових норм земельного, гірничого, водного, лісового, фауністичного, природно-заповідного законодавства тощо, які регламентують правовідносини на природні ресурси.
- Суб'єктивне право власності на природні ресурси – сукупність повноважень різних суб'єктів (держави, юридичних та фізичних осіб) щодо володіння, користування і розпорядження належними їм

природними ресурсами (земельними, корисними копалинами, лісовими, водними, тваринного та рослинного світу, природно-заповідного фонду.

Це право має наступні особливості:

а) виникає у зв'язку з передачею чи придбанням у власність відповідних природних ресурсів;

б) посвідчується державним актом на право власності або цивільно-правовою угодою про придбання (купівлю, продаж, обмін тощо);

в) носить абсолютний характер, тобто виключна належність повноважень щодо володіння, користування і розпорядження природними ресурсами їх власнику і загальна обов'язковість всіх інших утримуватися від їх порушень.

Право власності на природні ресурси має специфічні особливості, пов'язані з екологічним змістом останніх:

– право власності не є всеосяжним, оскільки не всі природні ресурси за своїми властивостями можуть знаходитись у власності, а тільки ті з них, що є відносно стабільними, що підлягають індивідуалізації (земля, її надра, води, ліси та тваринний світ). Інші елементи природного середовища не здатні за об'єктивними властивостями бути об'єктами власності (атмосферне повітря, вітрова та сонячна енергія тощо);

– природні ресурси, хоча і є самостійними об'єктами власності, проте знаходяться у нерозривному екологічному взаємозв'язку один з одним, їх не можна відокремлювати від природного середовища;

– природні ресурси як об'єкт природного походження складають національне багатство України.

Правовідносини власності і, отже, об'єктивне право власності виникає і припиняється на підставі правових норм і за наявності певних юридичних фактів. Це обставини, із якими законодавство пов'язує зміни у формах права власності на землю, надра, води, ліси, тваринний світ та об'єкти природно-заповідного фонду.

Виникненням права власності на конкретний природний об'єкт є: припинення права власності на цей об'єкт у іншої особи, спадщина, застава, дарування, купівля-продаж, обмін. Однією з підстав виникнення права державної власності на природні ресурси є націоналізація, конфіскація або перехід у власність держави безгосподарчого природного об'єкта. Право власності на природні ресурси може виникати на підставі цивільно-правової угоди. Основним засобом виникнення права колективної і приватної власності на природні ресурси виступає приватизація.

Об'єктами права власності на природні ресурси є природні або штучно створені ресурси, які виконують біологічні, економічні, екологічні та соціальні функції, зареєстровані в обліково-кадастрових та інших юридично визнаних документах як об'єкти володіння, користування і розпорядження: земля, надра, води, ліси, «тваринний і рослинний світ, природно-заповідний фонд, континентальний шельф, виключна (морська) економічна зона.

Слід звернути особливу увагу на спеціальні об'єкти права власності:

- землі;
- водні об'єкти;
- лісові об'єкти;
- надра (корисні копалини в державній власності; торф – у колективній; загальнопоширені корисні копалини – у приватній власності);
- тваринний світ (дикі тварини в природних умовах і свійські тварини на фермах різного типу власності);
- природно-заповідний фонд.

Охорона права власності на природні ресурси в Україні здійснюється шляхом встановлення відповідних правових. Норм і застосування санкцій до осіб, що не виконують їх вимог.

Формами забезпечення права власності на природні ресурси – це юридично визначені шляхи охорони та способи захисту повноважень власників на природні ресурси.

Отже, узагальнимо форми охорони права власності на природні ресурси:

– нормативно-регулятивна (законодавча, нормотворча тощо);

– управлінська (ресурсорозподільна, інформаційна, контрольно-наглядова тощо);

– судова (районний суд, Господарський Суд, Верховний Суд, Конституційний Суд

Методи забезпечення права власності на природні ресурси:

– еколого-правові (ліцензійний, запобіжний, лімітний, обмеження діяльності тощо);

– економіко-правові (нормативно-оплатний, понаднормативно-штрафний тощо);

– цивільно-правові (відшкодування матеріальної і моральної шкоди);

– адміністративно-правові (штраф, попередження тощо);

– кримінально-правові (штраф, виправні роботи, позбавлення волі.

Підкреслимо, що припинення права власності на природні ресурси можливе внаслідок:

1. Правомочних дій, зокрема, добровільної відмови, відчуження (продаж), викупу для державних або громадських потреб.

2. Протиправних дій, зокрема, природокористувачів: систематичне невнесення плати (податку), нецільове використання порушення строків освоєння (використання), угоди, укладені з порушенням порядку придбання або відчуження природних ресурсів.

Випадки позбавлення права власності можуть бути за обставин надзвичайного характеру: у випадках стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій майно в інтересах суспільства за рішенням органів державної влади може бути вилучено (реквізовано) у власника в порядку і на умовах, встановлених законодавчими актами України.

Отже, підбиваючи підсумки зауважимо, що наразі Україна має широке підґрунтя нормативно-правових актів, якими регулюється захист права власності безпосередньо природних ресурсів. Однак навіть напрацьовані правові норми потребують удосконалення, адже найбільше неврегульованими лишаються питання процесуального характеру, зокрема недостатньо прописані механізми відчуження в царині колективної форми власності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України: від 28 червня 1996 року // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30
2. Цивільний кодекс України: Закон України: від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2003. – №40
3. Регулювання права власності на природні ресурси: Електронний ресурс. – Режим доступу // <http://radnuk.info/pidrychnuku/ekolog-pravo/43-babuak/639-5-.html>
4. Право власності на природні ресурси: Електронний ресурс. – Режим доступу // <http://www.ukr.vipreshebnik.ru/ekologichne-pravo/3790-pravove-zabezpechennya-prava-vlasnosti>.

Гак Олег Ігорович
студент 5 курсу спеціальності «Право»,
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:
Коломієць Павло Віталійович
к.ю.н., доцент кафедри правознавства,
Полтавський інститут економіки і права

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Тема доказів у цивільному процесі займає одне з основних місць у процесуальній науці, тому що жодна цивільна справа не може бути вирішена без доказів, оскільки виходячи з принципу

змагальності (стаття 10 Цивільного процесуального кодексу України) кожна зі сторін зобов'язана довести суду ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїм вимог або заперечень, окрім випадків, передбачених ЦПК [1].

Докази є тим базисом, на яких суд ухвалює судові рішення, встановлюючи фактичні обставини справи й усуваючи спірність правовідносин, тим самим відновлює порушене право особи, що звернулася до суду за його захистом [2].

Проблематика забезпечення доказів в цивільному процесі є об'єктом дослідження фахівців у сфері цивільного процесуального права. Зокрема, темами наукових розвідок Бадили О.О. є:

1) Принцип змагальності та його вплив на забезпечення доказів у цивільному процесі: теорія, судова практика, законодавство [3]. У статті автором проаналізовано судову практику з питань забезпечення доказів, зокрема призначення судової експертизи. Дослідницею розкрито вплив принципу змагальності на діяльність суду з забезпечення доказів і відповідність його діяльності конституційним принципам, а також внесені пропозиції по вдосконаленню законодавства.

2) Теоретичні основи забезпечення доказів у цивільному та нотаріальному процесі: порівняльний аспект [4]. У статті проаналізовано інститут забезпечення доказів, його способи в цивільному та нотаріальному процесах. Автор проводить аналітичний огляд концепції вчених України й висловлює авторське бачення щодо проблемних аспектів забезпечення доказів у цих процесах та пропозиції з удосконалення теорії нотаріального процесу.

3) Актуальні питання забезпечення доказів в цивільному процесі України: необхідність законодавчої регламентації [2]. У цій статті автором надається аналіз інституту забезпечення доказів у цивільному процесі України, а також проаналізована судова практика. Ученою внесені пропозиції з удосконалення цивільного процесуального законодавства України.

Темою дисертаційного дослідження Бурмак О.О. (2015 року) є забезпечення доказів у цивільному та нотаріальному процесах [5]

Статтею 133 «Забезпечення доказів» Цивільного процесуального кодексу України [1] зазначено, що особи, які беруть участь у справі і вважають, що подання потрібних доказів є неможливим або у них є складнощі в поданні цих доказів, мають право заявити клопотання про забезпечення цих доказів. До клопотання про забезпечення доказів додається документ про сплату судового збору.

Способами забезпечення судом доказів є:

- допит свідків,
- призначення експертизи,
- витребування та (або) огляд доказів, у тому числі за їх місцезнаходженням.

У необхідних випадках судом можуть бути застосовані інші способи забезпечення доказів.

За заявою зацікавлених осіб суд може забезпечити докази до пред'явлення нею позову.

У разі подання заяви про забезпечення доказів до подання позовної заяви заявник повинен подати позовну заяву протягом трьох днів із дня постановлення ухвали про забезпечення доказів.

У разі неподання позовної заяви в зазначений строк особа, яка подала заяву про забезпечення доказів, зобов'язана відшкодувати судові витрати, а також збитки, заподіяні у зв'язку із забезпеченням доказів.

Безпосередньо ж стаття 134 «Заява про забезпечення доказів» Цивільного процесуального кодексу України [1] вказує на те, що в заяві про забезпечення доказів повинні бути зазначені: докази, які необхідно забезпечити; обставини, що можуть бути підтверджені цими доказами; обставини, які свідчать про те, що подання потрібних доказів може стати неможливим або ускладненим, а також справа, для якої потрібні ці докази або з якою метою потрібно їх забезпечити.

До заяви про забезпечення доказів, яка не відповідає вимогам цієї статті, застосовуються наслідки, встановлені статтею 121 цього Кодексу.

Розгляд заяви про забезпечення доказів здійснюється відповідно до статті 135 Цивільного процесуального кодексу України [1], відповідно до якої, заява про забезпечення доказів розглядається судом, який розглядає справу, а якщо позов ще не пред'явлено, – місцевим загальним судом, у межах територіальної підсудності якого можуть бути вчинені процесуальні дії щодо забезпечення доказів.

Заява про забезпечення доказів розглядається протягом п'яти днів з дня її надходження з повідомленням сторін та інших осіб, які беруть участь у справі. Присутність цих осіб не є обов'язковою.

У разі обгрунтованої вимоги заявника, а також якщо не можна встановити, до кого може бути згодом пред'явлено позов, заява про забезпечення доказів розглядається судом невідкладно лише за участю заявника.

Питання про забезпечення доказів вирішується ухвалою.

Оскарження ухвали про забезпечення доказів не зупиняє її виконання, а також не перешкоджає розгляду справи.

Якщо після вчинення процесуальних дій щодо забезпечення доказів позовну заяву подано до іншого суду, протоколи й інші матеріали щодо забезпечення доказів надсилаються до суду, який розглядає справу [1].

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України : від 18 березня 2004 року № 1618-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2004. – № 40, стаття 492.

2. Бадила О. Актуальні питання забезпечення доказів в цивільному процесі України: необхідність законодавчої регламентації / О. Бадила // Вісник Київського національного

університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. – 2014. – Вип. 1. – С. 103–106.

3. Бадила О.О. Принцип змагальності та його вплив на забезпечення доказів у цивільному процесі: теорія, судова практика, законодавство / О.О. Бадила // Часопис Київського університету права. – 2013. – № 4. – С. 202–206.

4. Бадила О.О. Теоретичні основи забезпечення доказів у цивільному та нотаріальному процесі: порівняльний аспект / О.О. Бадила // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 1. – С. 191–196.

5. Бурмак О.О. Забезпечення доказів у цивільному та нотаріальному процесі [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Бурмак Оксана Олександрівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2015. – 21 с.

Кривенко Наталія Володимирівна
старший викладач кафедри перекладу та іноземних мов
Полтавський інститут економіки і права

MUSIC COPYRIGHT LAW IN THE UNITED STATES OF AMERICA FOR SHEET MUSIC

Currently, contemporary copyright law focuses on text and computer programs, and ignores the special problems of copyrighting music. Since the Copyright Act of 1976, copyright on music in the USA initially belongs to the composer. Copyright is automatically created at the moment when the composition is “fixed in any tangible medium of expression”, which means writing on paper or entering music into a file on a computer disk drive.

The composer should include a copyright notice, either on the title page of the music or on the first page of the music. The notice consists of three items:

- the word “Copyright” or the symbol
- the year the composition was first published

– the composer’s name [1].

While a copyright notice is optional since 1989, from the time when the United States of America joined the Berne Convention, there are some benefits of including the notice and there are no disadvantages to including the notice. Before the first public display of a composition, for instance, posting the sheet music on the Internet, or before the first public performance of a composition, the copyright should be registered at the U.S. Copyright Office. While registration is optional since 1 Jan 1978, registration puts the copyright owner in a stronger legal position when the composition is plagiarized [2]. If the copyright is registered before the copyright is infringed, then:

1. the registration is prima facie evidence of the validity of the copyright in litigation for copyright infringement, if the copyright was registered before five years after the date of the first publication. In such cases, the defendant in copyright infringement litigation has the burden of proving invalidity of copyright

2. the copyright owner may file suit for infringement of the copyright

3. the copyright owner may seek an award of statutory damages

4. a court may require the infringer to pay all of the attorney’s fees of the copyright owner [2].

The composer typically sells either half or all of his/her copyright to a sheet music publisher, as part of a written contract to publish the composition. The publisher will then register the copyright with the Copyright Office. If the composer already registered the copyright, then the publisher will file papers at the Copyright Office to record the assignment of copyright ownership. When a person purchases sheet music, he/she owns only the paper and ink, not the music itself. For any work protected by copyright, you need written permission of the copyright owner before you can legally do any one, or more, of the following:

– make a photocopy of the work

– post a copy on the Internet (known in copyright law as a “public display”)

- make an arrangement of the work (known in copyright law as creating a “derivative work”)
- publicly perform the copyrighted music
- make a recording of copyrighted music [2].

Copyright law in the USA currently gives protection during the life of the author plus 70 years. Beethoven died in 1827, so one might expect his copyrights to end in the year 1897 and all of his music to be in the public domain (for instance, not protected by copyright) [2].

It is possible that a copyright could expire in the USA, but the copyright could still be valid in some other country with a longer duration of copyright protection. In that situation, one could post public domain material in the USA on a website hosted in the USA, and violate copyright laws in some foreign nation with a longer duration of copyright protection. This anomalous result comes from the fact that the Internet is an international medium, while copyright law is purely national. The Berne Convention only sets minimum standards for national laws of nations that are members of the Berne Convention.

Literature:

1. Copyright Law of the United States of America and Related Laws Contained in Title 17 of the *United States Code*, www.copyright.gov/title17/92chap1.html#107.
2. Standler, Ronald B. “Music Copyright Law in the USA.”, 28 Oct. 2009, www.rbs2.com/copyrm.pdf.

Алієв Олександр Сергійович
магістрант напряму підготовки “Психологія”
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Заїка Віталій Миколайович
кандидат психологічних наук,
старший викладач кафедри соціальної роботи
Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ В РАМКАХ ЇХ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ МИРНОГО ЖИТТЯ

Збройний конфлікт на території України, який розпочався у 2014 році, зумовив потребу у створенні системи психологічної реабілітації та модернізації психосоціальної підтримки військовослужбовців, які брали участь у бойових діях (в українському офіційному дискурсі: АТО – антитерористична операція), їх родин та родин загиблих, а також цивільного населення, яке постраждало внаслідок військового конфлікту на сході України.

Будь-яка людина, яка повернулася (прибула) із зони збройного конфлікту, може мати небажані спогади про війну, мати проблеми з адаптацією до мирного життя [2]. Однак фахівці визначають низку факторів бойової ситуації, в якій перебували комбатанти¹, що мають особливий вплив на психіку людини, зумовлюючи “виснаження” центральної нервової системи та появу так званої “бойової психічної травми” (БПТ): 1) почуття загрози життю, так званий біологічний страх смерті, поранення, болю, інвалідизації; 2) потужний та довготривалий стрес, що виникає у безпосереднього учасника бою, поряд із яким виникає психоемоційний стрес, пов’язаний із загибеллю побратимів або з необхідністю вбивати; 3) вплив специфічних чинників бойової обстановки (дефіцит часу, прискорення темпу дій, раптовість,

невизначеність, новизна); 4) депривація основних потреб людини (брак повноцінного сну, дефіцит води і їжі, чистого одягу та медикаментів, відсутність спілкування з рідними); 5) незвичайний для учасника війни клімат і рельєф місцевості бойових дій (гіпоксія, надмірні спека або холод, підвищена інсоляція тощо) [4]. Після травматичних подій у тих, хто їх пережив, можуть виникати симптоми гострого стресу. Проте стан, який потребує клінічного втручання, може не розвинутися, особливо в разі своєчасного надання екстреної або невідкладної психологічної допомоги та психосоціальної підтримки [3].

За оцінкою Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), переживання травматичних подій може зумовити розвиток таких станів, як: депресивний розлад, психоз, поведінкові розлади, зловживання алкоголем або наркотиками, самошкодження / самогубство та інші значні емоційні, або незрозумілі з медичної точки зору скарги, тривала реакція горя або симптоми посттравматичного стресового розладу (ПТСР) [5].

До основних симптомів ПТСР відносять: 1) симптоми повторного переживання травматичної події (інтрузії – спогади, які зринають мимовільно та викликають дистрес; флешбеки – небажані спогади, які начебто переносять особистість у минулу подію; румінації – вид мислення, за яким людина знову й знову ставить собі одні й ті ж запитання відносно сенсу того, що сталося, як це трапилось і що вона могла б зробити, щоб запобігти цьому; нічні жахи та погані сни; сильні емоційні та фізичні реакції на нагадування про травматичну подію); 2) уникання та заціпеніння; 3) нездатність розслабитись та поширені супутні проблеми (депресія, адиктивна поведінка тощо) [1].

Тож ми з вами можемо уявити які важкі умови пройшли військовослужбовці заради захисту рідної Батьківщини, адже кожен день їх життя було на грані життя та смерті, а на згадку про ті події їм залишились страшні шрами війни, у вигляді посттравматичних переживань, які надовго засіли в їх мужніх душах. Саме тому учасники бойових дій, а особливо поранені та ті,

що перебували в полоні, потребують професійної соціально-психологічної реабілітації та захисту своїх інтересів і громадських прав відносно себе та своїх сімей.

Згідно чинного законодавства України, яке регулює питання надання психосоціальної підтримки таким групам населення, вирішуються проблеми:

– соціального забезпечення (переважно шляхом встановлення певних пільг на основі того чи іншого статусу для тієї чи іншої групи населення);

– порядок, умови, процедури надання медичних і соціальних послуг для даних категорій населення.

Так, учасники АТО на сьогодні прирівняні до учасників бойових дій. Учасниками бойових дій вважаються усі громадяни, які беруть (брали) безпосередню участь у виконанні бойових завдань по захисту Батьківщини у складі військових підрозділів, з'єднань, об'єднань усіх видів і родів військ Збройних Сил діючої армії (флоту).

Згідно з п.19 ст.6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», до осіб, які належать до учасників бойових дій, віднесено: військовослужбовців Збройних Сил України, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Державної прикордонної служби України, особи рядового, начальницького складу і військовослужбовців Міністерства внутрішніх справ України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, які захищали незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України, а також брали участь в антитерористичній операції. Згідно зі ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» до ветеранів війни віднесено такі категорії, як: учасники бойових дій, інваліди війни, учасники війни.

На офіційних учасників АТО та членів їх сімей поширюється дія законів та підзаконних актів, якими окреслюється соціальне забезпечення даних категорій. До таких нормативно-

правових актів належать: Закон України «Про боротьбу з тероризмом», Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту», Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу», Закон України «Про Збройні Сили України», Закон України «Про Національну Гвардію України», Закон України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців і членів їх сімей», Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», Закон України «Про державну Прикордонну Службу», Кодекс цивільного захисту України, Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 р. № 975 «Про затвердження Порядку призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без встановлення інвалідності військовослужбовців, військовозобов'язаних та резервістів, які були призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори чи для проходження служби у військовому резерві» тощо.

Питання соціального забезпечення учасників бойових дій ще якось виконується. Але під час аналізу вищевказаних документів виявлено, що проблеми психологічної реабілітації чи психосоціальної підтримки Українським законодавством напругу не регулюється. Адекватне визначення психологічної чи психосоціальної реабілітації відсутнє. У законодавстві України щодо соціальних послуг, фізичної та психологічної реабілітації людей з інвалідністю містяться звужені трактування цього поняття. Наприклад, психотерапевтична практика розуміється як різновид медичної діяльності, для здійснення якої потрібна вища медична освіта, хоча по факту в нашій країні нею займається будь-хто, хто просто закінчив приватні курси з будь-якого напругу психотерапії та отримав сертифікат (найчастіше, навіть не державного зразка) і немає відповідної кваліфікації та ліцензії на право проведення психотерапевтичного лікування.

Водночас якщо учасники АТО були госпіталізовані у спеціалізований заклад для психологічної реабілітації, то на них

поширюються норми Закону України « Про психіатричну допомогу». Надалі особи, які пройшли так звану психологічну “реабілітацію”, можуть зіткнутися з проблемами, пов’язаними з постановкою осіб, які її проходили, на диспансерний чи консультативний облік у психоневрологічному диспансері із заведенням картки історії хвороби, що в подальшому несе за собою такі негативні наслідки як, наприклад, обмеження у виборі професії (у зв’язку з перебуванням на обліку), проблеми з отриманням сертифікату від психіатра для оформлення водійського посвідчення, дозволу на зброю чи певний вид діяльності тощо. Саме тому такі “стигматизуючі” норми надання психологічної та психіатричної допомоги не сприяють популярності реабілітаційної допомоги серед комбатантів, які її намагаються уникати.

Варто додати, що Закони України є здебільшого рамковими, не є законодавством прямої дії. До законів ухвалюються численні підзаконні нормативно-правові акти (зокрема підвідомчі інструкції, методичні рекомендації, протоколи тощо), які часто є недоступними широкому загалу громадян.

Усе це призводить до ряду проблем у наданні якісної психосоціальної підтримки учасникам бойових дій: наявна складна, розгалужена й непрозора регулятивна база; підтримка держави орієнтована на (пост)радянську традицію надання пільг за певним визначеним статусом, вона поширилась і на нові групи – тих, кого зачепив збройний конфлікт; не всі визначені законодавством послуги і пільги отримують фінансування в повному обсязі; відсутнє унормування питань надання психосоціальної підтримки.

Відповідно перед суспільством та державою щодо учасників бойових дій на сході України постають виклики, які ще чекають свого вирішення, а саме: 1) відсутність належних статистичних даних щодо осіб, які потребують психосоціальної допомоги; 2) недостатній системний збір та аналіз інформації, зокрема, щодо виявів розладів психічного здоров’я у кризових груп

населення, соціальних проблем військових, ветеранів війни або внутрішньо переміщених осіб; 3) брак діагностичних стандартизованих критеріїв для розуміння основ впливу психотравмуючих подій збройного конфлікту на психіку людини та виявлення основних груп розладів; 4) не доступна для загалу інформація про запити та потреби ветеранів війни та тих, кого зачепив збройний конфлікт; 5) контроль та моніторинг за наданням якісної кваліфікованої соціально-психологічної допомоги ветеранам АТО та ін.

¹**Комбатанти** (фр. *combattant*) – у міжнародному праві особи, які входять до складу збройних сил воюючої країни, беруть участь безпосередньо у воєнних діях. Відтак *комбатанство* – безпосередня участь вояків у воєнних діях.

²**Депривація** (від англ. *deprivation* – *втрата, позбавлення*) – це психічний стан, коли суб'єкт не має змоги задовольняти деякі свої основні життєві потреби достатньою мірою впродовж тривалого часу, що призводить до різних моральних і психологічних відхилень у поведінці та діяльності.

Список використаних джерел:

1. Горбунова В.В. Соціально-психологічна підтримка адаптації ветеранів АТО: посібник для ведучих груп : навчальний посібник / В.В. Горбунова, А.Б. Карачевський, В.О. Климчук, Г.С. Нетлюх, О.І. Романчук – Львів : Інститут психічного здоров'я Українського католицького університету, 2016. – 96 с.

2. Ми пережили: Техніки відновлення для сімей, військових, цивільних та дітей (Наук. ред. Г. Циганенко). – К.: Психологічна кризова служба, 2015. – 200 с.

3. Первая психологическая помощь: руководство для работников на местах. – Женева: ВОЗ, 2014. – 76 с.

4. Сыропятов О. Психическое здоровье и организация психологической подготовки комбатантов. Ч.1. Военная психиатрия. Психическое здоровье комбатантов / О. Сыропятов,

Н. Дзеружинская, В. Шевченко, Д. Полевик. – Украинская военно-медицинская академия, 2015. – 523 с.

5. Assessment Management of Conditions Specifically Related to Stress / World Health Organization? Mental Health Gap Action Programme, 2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/85623/10/9789244505939_rus.pdf?ua=1

Додусенко Наталія Володимирівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Горошко Анатолій Анатолійович
к.ю.н., доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ

Особливим об'єктом права власності в Україні є земля, яка є найціннішим природним ресурсом, основним компонентом довкілля і, водночас, основним засобом виробництва в сільському та лісовому господарстві, місцем розташування виробничої та соціальної інфраструктури, нерухомим майном в цивільно-правових відносинах. Набуття та реалізація прав на землю і земельні ділянки забезпечує існування людини як біологічної та соціальної істоти. Право власності на землю є важливою гарантією реалізації економічних, соціальних, рекреаційних, естетичних прав та інтересів особ. Актуальність даної теми обґрунтовується постійно зростаючою зацікавленістю встановлення режиму власності на землю, з метою здійснення господарської діяльності фізичними і юридичними особами на земельних ділянках.

Сьогодні існують державна, приватна та комунальна власність на землю. Земля визнана нерухомим майном, вона стала предметом купівлі-продажу, міни, дарування, іпотеки, здійснення

інших угод. Право власності є найбільш повним правом на майно. За своєю правовою природою – це одне з основних речових прав. Виступаючи як об’єкт права власності, земля набуває особливих правових рис: вона стає “майном” або “рідчю” – тим предметом цивільного, а тепер і земельного права, що відрізняють особливі юридичні ознаки.

Відповідно до земельного законодавства України право власності на землю містить у собі право володіння, користування й розпорядження земельною ділянкою. Таким чином, володіння, користування та розпорядження є невід’ємними складовими одного права – права власності.

Особи, що мають у власності земельну ділянку, мають право розпоряджатися нею вільно, якщо на підставі закону відповідні землі не виключені з обороту або не обмежені в обороті.

Окремі наукові та практичні аспекти права приватної власності на землю вже знайшли своє відображення у працях таких науковців: П. Кулинич, В. Курила, М. Ковтуна.

Відповідно до ст. 14 Конституції України земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави. Право власності на землю гарантується. Це право набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону.

Громадяни України, іноземні громадяни, особи без громадянства мають різні за обсягом права щодо набуття землі у власність. Так, громадяни України можуть мати у власності будь-які землі, передача яких у власність передбачена Земельним Кодексом України. Іноземні особи та особи без громадянства не можуть набувати у власність землі сільськогосподарського призначення. Якщо землі сільськогосподарського призначення вони прийняли у спадщину, то протягом року ці землі підлягають відчуженню. Земельні ділянки, на яких розташовані об’єкти нерухомого майна, можуть перебувати у цих осіб на праві приватної власності [1].

Юридичні особи теж можуть бути суб'єктами права приватної власності на земельні ділянки. Земельні ділянки згідно зі ст. 82 Земельного кодексу України набувають у власність для здійснення підприємницької діяльності у разі придбання їх за договорами купівлі-продажу, дарування та за іншими цивільно-правовими угодами; внесення земельних ділянок їх засновниками до статутного фонду; прийняття спадщини; виникнення інших підстав, передбачених законом.

Підставою виникнення права власності на землю є юридичний факт, із яким закон пов'язує виникнення цього права. Згідно із Земельним кодексом України до юридичних фактів, на підставі яких виникає право приватної власності на землю, належать: рішення органу влади про передачу земельної ділянки громадянину в приватну власність; цивільно-правова угода; успадкування земельної ділянки.

Особливістю зазначених юридичних фактів є те, що за змістом вони являють собою активні дії органів влади та осіб, які набувають права власності на землю. Ці дії є складними за змістом, і вчинення їх регулюється правовими нормами, які у сукупності становлять порядок набуття права приватної власності на землю.

Проте порядок набуття права приватної власності на землю не є однаковим, оскільки залежить від підстав набуття землі у власність. Так, земельне законодавство встановлює порядок набуття права власності на землю громадянами шляхом: приватизації земельної ділянки у межах норм безоплатної приватизації; приватизації земельної ділянки в розмірі земельної частки (паю); приватизації земельної ділянки за плату; придбання земельної ділянки за давністю користування (набувальна давність); придбання земельної ділянки, що перебуває у приватній власності, на підставі цивільно-правового договору; успадкування земельної ділянки.

У державній власності перебувають усі землі України, за винятком земель, переданих у приватну і комунальну власність. Об'єктами права державної власності є не лише конкретні ділянки,

а й усі землі відповідних категорій у просторових межах держави, не віднесені до комунальної і приватної власності. Відокремлення земельних площ державної власності не за ознаками місць розташування конкретних ділянок і встановлення їхніх меж на земній поверхні, а за ознаками меж державного кордону забезпечує відмежування їх від земель сусідніх держав (зовнішнє) і від земель комунальної і приватної власності (внутрішнє) [2].

Важливою особливістю права державної земельної власності є й визначення у законодавчому порядку земель, що не підлягають передачі в комунальну власність. Відповідно до ч. 3 ст. 84 ЗК України до земель державної власності, які не можуть передаватися у комунальну власність, належать: землі атомної енергетики та космічної системи; землі оборони, крім земельних ділянок під об'єктами соціально-культурного, виробничого та житлового призначення; землі під об'єктами природно-заповідного фонду та історико-культурними об'єктами, що мають національне і загальнодержавне значення; землі під водними об'єктами загальнодержавного значення; земельні ділянки, що їх використовують для забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади. Зазначені землі призначені для виконання державою її внутрішніх і зовнішніх функцій. Їх використовують для задоволення інтересів усього суспільства і виконання загальнодержавних завдань. Ці землі не обмежені ні категоріями, ні розмірами площ, ні місцем розташування. Слід зазначити, що, беручи до уваги функціональне призначення використання даних земель, перелік земельних ресурсів, які не можуть передаватися у комунальну власність, не є вичерпним [3].

Суб'єктом права власності на державні землі та конкретні земельні ділянки, що входять до їхнього складу, завжди залишається держава як політико-правова організація суспільства. Землі державної власності належать державі з усіма соціальними і юридичними наслідками, що випливають з цього, а не органам представницької або виконавчої влади, які здійснюють правомоч

ності, пов'язані з володінням, користуванням і розпорядженням ними у встановлених межах від імені та в інтересах держави.

Таким чином, відносини державної та комунальної власності на землю регулюються публічним правом, а відносини приватної власності – суб'єктами. Суб'єктами права державної власності на землю виступають органи державної влади у межах, встановлених законодавством України, та юридичні особи, а комунальної власності – територіальні громади села, селища, міста, які здійснюють правомочності власника як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування у порядку, встановленому законом.

Підставами припинення права власності на землю є юридичні факти, із якими закон пов'язує припинення правовідносин права земельної власності. Земельний кодекс України визначає юридичні факти, що зумовлюють припинення права державної, комунальної і приватної власності на землю. Підставами припинення права державної власності на землю є:

- приватизація земель, які перебувають у власності держави;
- розмежування земель державної і комунальної власності;
- передача земельної ділянки державної власності в комунальну власність.

Підставами припинення права комунальної власності визнаються:

- приватизація земель, які перебувають у комунальній власності;
- передача земельної ділянки комунальної власності у власність держави.

Загальною підставою припинення права державної і комунальної власності на землю є укладання уповноваженими органами цивільно-правових угод про перехід права власності на земельну ділянку, у тому числі й відповідно до міжнародних договорів. Право приватної власності на землю може бути припинене з підстав, передбачених ст.140 Земельного кодексу України.

Ураховуючи вищевикладене, можна дійти висновку, що після набрання чинності Земельного кодексу України, чинне законодавство отримало спрямування на закріплення легалізації приватної власності на землю, подальший розвиток інституту речових та інших прав на землю, визнання землі як нерухомого майна, у якому сполучаються риси природного об'єкта і товарно-матеріальної цінності. Також змінена система підстав і порядок виникнення, зміни й припинення прав власності на землю, що спрямований на посилення гарантій власників земельних ділянок.

Список використаних джерел:

1. Земельне право. Академічний курс: підручник / за ред. В.І. Семчика і П.Ф. Кулинич. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2011, – 242 с.
2. Земельні відносини в Україні: законодавчі акти і нормативні документи / Держкомзем України. – К.: Юмана, 2011. – 208 с.
3. Ковтун М. Г. Земельне право / М.Г. Ковтун. – К.: Юмана, 2013. – 208 с.

Нагорний Віталій Віталійович

к.і.н., доцент кафедри правознавства
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ДОГОВОРУ ПРО ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Запорукою успішного розвитку вітчизняної економіки є залучення коштів від українських та зарубіжних інвесторів. Інноваційне інвестування – це одна з економіко-правових форм інвестування, що здійснюється з метою впровадження досягнень науково-технічного прогресу у виробництво і соціальну сферу з метою досягнення певного соціально-економічного ефекту [3].

Однією із важливих складових інноваційного інвестування в Україні виступає трансфер технологій. Щороку українські вчені винаходять чимало нових технологій безвідходного виробництва, альтернативних джерел енергії, та більшість із них так і не досягають кінцевого споживача. Це свідчить про недосконалість національних механізмів трансферу чи обміну технологіями [6].

Основним юридичним фактом, що породжує права та обов'язки учасників відносин у сфері трансферу технологій, є договір. Застосування договору про трансфер технологій регулюється Законом України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» від 14 вересня 2006 року [1]. Відповідно до ст.1 закону договір про трансфер технології це дво – або багатосторонній договір, яким установлюються, змінюються, припиняються майнові права та обов'язки щодо технології та/або її складових.

Трансфер технологій може здійснюватися у двох формах: некомерційній та комерційній. Некомерційний трансфер – це наукові відкриття, фундаментальні дослідження, ділові ігри тощо. Комерційний супроводжується оформленням договору (ліцензійного, про науково-технічне співробітництво, про спільне виробництво або договору купівлі-продажу), а безоплатний не потребує чіткого регламентування [5, с.25]. Щодо форми договору про трансфер технологій, тут мають місце такі ж вимоги, як і щодо інших цивільно-правових договорів у сфері інтелектуальної власності [2].

Законом «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» передбачено *погодження* для окремих видів договорів про трансфер технологій. Воно має здійснюватися з метою забезпечення розвитку національного промислового та науково-технічного потенціалу, його ефективного використання. Така процедура передбачена для трансферу технологій, створених чи придбаних із використанням бюджетних коштів, чи які передаються юридичним особам, зареєстрованим в інших країнах, або фізичним особам-іноземцям чи особам без громадянства

(ст.15). Вважаємо, що такий механізм лише ускладнює залучення інвестицій з допомогою договору про трансфер технологій.

Умови укладення договорів про трансфер технологій знаходимо в ст.19 Закону «Про державне регулювання трансферу технологій». Законодавець передбачив сім обов'язкових для узгодження сторонами умов: 1) перелік складових технологій, що передаються; 2) ціна технологій чи розмір плати за їх використання; 3) строки, місце та спосіб передачі технологій та/або їх складових; 4) умови передачі технічних знань, необхідних для монтажу, експлуатації та забезпечення функціонування обладнання, придбання чи оренди, монтажу і використання машин, обладнання, комплектувальних частин та матеріалів; 5) розмір, порядок та умови виплати винагороди за використання технологій, а також вид виплат; 6) відповідальність сторін за порушення умов договору; 7) порядок вирішення спірних питань стосовно виконання умов договору [1].

Варто відмітити, що в попередній редакції нормативно-правового акту таких умов було аж вісімнадцять. З нашої точки зору, це крок для дерегулювання трансферу і надання сторонам більшої ініціативи при узгодженні його істотних умов [4, с.63].

Одним із недоліків правового регулювання інституту трансферу є, на нашу думку, те, що з одного боку застосовується норми ЦК України, а з іншого – спеціального закону. Закон України «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» відсилає до ЦК України, а цей кодекс в свою чергу має неточності щодо аналізованого нами інституту.

Таким чином, правовий інститут трансферу технологій в Україні має чимало прогалин і, на жаль, не сприяє стабільному інноваційному розвитку України. Варто відзначити помітний ступінь втручання держави у трансферні відносини. Нова редакція Закону «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій» 2012 року запропонувала бланкетну норму, яка відсилає до цивільно-правових норм і окреслює регулювання цього інституту за аналогією із договорами про розпорядження

майновими правами інтелектуальної власності. Між тим, цей інститут потребує спеціального й більш досконалого правового регулювання.

Для покращення трансферних відносин слід мінімізувати сферу втручання держави і сприяти розвитку інноваційного приватного підприємництва.

Список використаних джерел :

1. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – 356 с.

2. Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій: Закон України від 14.09.2006 № 143-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 45. – 434 с.

3. Іванова К. Ю. Договори про трансфер технологій: спірні питання / К. І. Іванова // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3–2. – С.126–129.

4. Капіца Ю. Правове регулювання передачі технологій в Європейському Союзі / Ю. Капіца // Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія «Міжнародні відносини». – 2009. – Вип. 37. – С. 63–66

5. Кафарський В. В. Інвестиційні договори в Україні: поняття, види, зміст, правове регулювання [Текст] : дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Кафарський Віталій Володимирович; Юридичний ін-т Прикарпатського національного ун-ту ім. Василя Стефаника. – К., 2006. – 190 с.

6. Козаченко В.Я., Георгіаді Н.Г. Сучасний стан мереж трансферу технологій за кордоном та проблеми їхнього розвитку в Україні. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/10011/1/26.pdf>.

Потапов Олексій Миколайович
ст. викл. кафедри правознавства
Полтавський національний педагогічний
університетімені В.Г. Короленка

МУНІЦИПАЛЬНА ВИБОРЧА КОМПАНІЯ 1917 Р. НА ПРИКЛАДІ М. КІСВА: ПРАВОВЕ ПІДГРУНТЯ, ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ, НАСЛІДКИ

Діяльність органів Київського міського самоврядування у квітні-грудні 1918р. припала на досить складний період української суспільно-політичної історії. Склад діючої міської думи та управи був сформований на підставі нормативно-правових актів розроблених Тимчасовим урядом — Постанови «Про проведення виборів гласних міських дум» від 14 квітня 1917 р. та Постанови «Про зміну діючого Статуту про суспільне управління міст» від 9 червня 1917 р.

Усю роботу з організації нового міського самоуправління умовно можна поділити на три основних етапи: складання виборчих списків, організація і проведення самих виборів, підведення підсумків виборів.

Перший етап передбачав здійснення реєстрації населення, яке володіло активним виборчим правом. Із цією метою місто було розбито на 39 районів. Безпосередню реєстрацію здійснювало понад 2500 реєстраторів, переважно це були студенти місцевих вищих учбових закладів. На кожного виборця заводилась окрема виборча картка, яка в майбутньому використовувалась для складання виборчих списків. До картки вносились наступна інформація: ім'я, по-батькові і прізвище виборця; вік; рік, місяць і день народження; рід занять.

Загалом до виборчих списків по Києву в 1917 р. було внесено 307 890 виборців. Дана цифра є важливою для нас, оскільки дає можливість підтвердити загально демократичний характер виборів за новим законодавством, зокрема, порівнюючи

кількість виборців, які брали участь у виборах до попередніх цензових міських дум. Так, під час виборів 1902 р. їх загальна кількість становила 2 711 чоловік, у 1906 р. — 2 907 чоловік, 1910 р. — 3 757 чоловік [1, с.49]. Таким чином ми спостерігаємо зростання загальної кількості населення, яке брало участь у виборах понад ніж у 100 разів. Відповідного зростання зазнали і показники щодо співвідношення загальної кількості виборців до всього населення якщо у 1906 р. їх кількість складала 0,79%, у 1910 р. — 0,89%, то у 1917 р. цей показник становив понад 50%.

Другий етап — проведення самих виборів — відбувся 23 липня 1917 р. Газета «Последние новости» так описує цей день: «Виборча боротьба в день виборів досягла свого апогею. Політичні партії в цей день мобілізували всі технічні і агітаційні сили. Агітація здійснювалась всіма засобами. Стовпи, стіни, балкони, велосипеди, вантажівки, екіпажі, коні — все це використовувалось з агітаційною метою. Скрізь майоріли різноманітних кольорів, форматів і варіантів плакати, заклики, листівки. Із самого раннього ранку вулиці прийняли жвавий вигляд. Шалено мчались розмальовані автомобілі, з яких пачками викидалась література. <...> Боротьба була запекла. Особливо по окраїнам. Летючі мітинги мали палкий характер. Широка агітація відбувалась за №1 і №12, а у центрі також за №№3 і 4. На Подолі відбулась хода дітей шкільного і дошкільного віку з плакатами і закликами голосувати за №1. Інша процесія складалась із учениць безкоштовних вечірніх курсів. Поблизу виборчих районів життя кипіло, як у котлі. Агітація носила самий запеклий характер. <...> Поблизу виборчих дільниць знаходились агітаційні пости і столики із літературою. Райони щохвилино заповнювались автомобілями, з яких лунали промови і роздавалась література. Публіки поблизу дільниць було дуже багато. Про виборців цього, однак, не можна було сказати. Абсентеїзм гласних спостерігався майже в усіх виборчих районах. Найбільш акуратними виявились виборці окраїн. До 12 години на окраїнах місцями спостерігались черги виборців. До 16 години виборці стали з'являтися рідше. Виборець мав діловий вигляд. До

агітації виборець окраїн ставився зовнішньо байдуже, недовірко. У центрі виборці стали приходити до дільниць після 12 години, тут спостерігався абсентеїзм. Загалом, вибори проходили без особливих інцидентів, не дивлячись на пристрасну боротьбу [2, с.3].

Отже, вибори пройшли під знаком величезного зацікавлення з боку населення. Усього в них взяло участь 58,03% від зареєстрованої кількості виборців. Наступні соціологічні дослідження підтвердили факт більшої активності виборців віддалених робітничих районів ніж центральних, відповідно в Солом'янському районі 79,0% і Шулявському — 74,5% напроти вагу Печерському район — 46,6%, Двірцевому — 52,5% [3, с.7].

Нарешті, третій етап — підсумки виборів. Відповідно до Постанови «Про суспільне управління міст» від 9 червня 1917 р. до Київської міської думи мали обрати 120 гласних на засадах загального, прямого, рівного виборчого права шляхом таємного голосування. Усі кандидати були розподілені за 18 списками, як виявить наступний підрахунок 7 з них не провели жодного свого кандидата. Результати виборів призвели до формування соціалістичної більшості: зі 120 місць 80 — вибороли соціалісти. Найбільшу кількість із них провели представники РСДРП (м) — 19 чоловік, дещо менше кандидатів було обрано від російських есерів — 18 чоловік, далі йшли українські соціал-демократи — 15, українські есери — 9, більшовики — 7, бундівці — 6, представники єврейського соціалістичного блоку — 3, польські соціалісти — 2, нарешті, українські соціалісти-федералісти — 1 [4, с.4]. Крім того до складу думи увійшли 3 члени управи, обрані думою не з числа гласних. За своїми партійними вподобаннями вони належали — 1 до українських есерів, 1 до партії народної свободи та ще 1 до єврейського демократичного блоку. Таким чином із загальних 123 місць у Київській міській думі 81 — отримали представники різноманітних течій соціалістів.

Цікаву думку, щодо оцінки результатів виборів до київської міської думи подає на сторінках «Нової Ради» автор статті «Виборча кампанія у київську міську думу» М. Якименко: «...результати виборів можна вважати, як почасти для українців, так і для демократії взагалі, досить гарними» [5, с.2]. Проте, «коли виходить із того, що в Києві налічується 35% українського населення, до 30% російського, до 20% єврейського, близько 10% польського та до 5% інших народів, то українці мали б провести в міську думу приблизно 40-45 гласних, руські — до 40, євреї — до 25 і поляки — 10. Поляки і євреї не втратили жодного місця, натомість українці провели по списку №12 — 24 особи, №15 — 1 гласного, №4 — 3 особи та №1 — 2 особи, тобто 30 гласних замість 40-45. Таким чином українські партії не добрали 10-15 гласних» [5, с.2]. Утрачені українцями 15 місць розподілились між представниками російської національності, які через це замість 40 місць у думській залі, отримали 55 гласних (26 осіб за списком №1, 18 осіб — №3, 6 осіб — №4, 5 осіб — №10). Поразка «українських сил» пояснювалась Якименко тим, що, по-перше, останні сформували 2 списки, а не 1, тобто не виступили єдиним фронтом; по-друге, населення Києва було значно русифіковано, а українські партії не змогли організувати належним чином агітацію та провести пропаганду серед широких верств народних мас, особливо це стосувалось партії соціалістів-федералістів.

Загалом підбиваючи підсумки варто відмітити той факт, що, впровадження у Києві нового муніципального законодавства призвело, з однієї сторони, до значної демократизації органів міського самоврядування, з іншої — через переважання неукраїнського населення та внутрішні проблеми українських партій, більшість місць у міській думі вибороли представники неукраїнських партій. Загалом із усіх представлених у столичній думі політичних сил найбільше значення відігравали російські соціал-демократи (меншовики) та есери, українські соціал-демократи та есери, більшовики, тобто, як і в багатьох інших

містах у Києві була сформована соціалістична більшість. Утворене за результатами липневих виборів 1917 р. співвідношення політичних фактично залишалось не змінним до кінця існування міської думи.

Список використаних джерел:

1. Выборы в городскую думу // Киевские городские известия. – 1917. – №8. – С. 48–62.
2. Выборы в городскую думу // Последние новости. – 1917. – 25 июля. – №4599. – С.3.
3. Итоги выборов в Киеве // Киевские городские известия. – 1918. – №7. – С.5–16.
4. Итоги выборов в городскую думу // Последние новости. – 1917. – 26 июля. – №4601. – С.4.
5. Якимненко М. Выборча компанія у київську міську думу / М. Якимненко // Нова рада. – 1917. – 1 серпня. – №102. – С.2.

Бацман Ольга Сергіївна

Завідувач кафедри соціальної роботи
Полтавський інститут економіки і права

ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

В Україні проблема інвалідності набула особливої гостроти. Упродовж п'яти останніх років населення України зменшилося на 2%, а кількість інвалідів зросла на 5,5% і на початок 2014 року становила 2,6 млн. осіб, або майже 6% загальної кількості населення.

Головне завдання у сфері професійної реабілітації – забезпечення конкурентоспроможності інвалідів на ринку праці і їх працевлаштування, яке залишається невирішеним. Кількість інвалідів працездатного віку перевищує 1,5 млн. осіб. У 2010-2011 роках рекомендації медико-соціальних експертних комісій із

працевлаштування отримала майже половина з них, однак на початок 2015 року в Україні в межах законодавчо встановленого роботодавцям нормативу з працевлаштування інвалідів (4%) працювало лише трохи більше чверті [1, 22].

Проблеми з якими стикаються люди з інвалідністю при працевлаштуванні можуть пояснюватися різними чинниками, зокрема: обмеженим доступом людей з інвалідністю до ринку праці (викликаного, наприклад, невідповідністю їхньої освіти та кваліфікації попиту на робочу силу); обмеженою кількістю вакансій відкритих для шукачів роботи з інвалідністю, а також недостатньою кількістю спеціалізованих служб та робочих місць для людей із інвалідністю; недосконалістю відповідного інституційного механізму працевлаштування людей з інвалідністю; недостатньою співпрацею Державної служби зайнятості, Фонду соціального захисту інвалідів, професійних та навчальних реабілітаційних центрів, роботодавців та власне людей із інвалідністю, а також інших зацікавлених сторін; відсутністю мотивації роботодавців щодо працевлаштування людей із інвалідністю; низькою активністю людей з інвалідністю щодо пошуку роботи у зв'язку з об'єктивними труднощами пов'язаними з низьким рівнем заробітної плати, зневірою в ефективність служби зайнятості; недоліками професійного навчання людей із інвалідністю тощо [2].

Перехід України на нові стандарти життя обумовлює нові підходи до вирішення проблем зайнятості та працевлаштування інвалідів. У державній політиці щодо осіб із інвалідністю останнім часом пасивні заходи, спрямовані на виплату їм грошової допомоги, замінюються активними, пов'язаними із забезпеченням їхнього права на працю через надання рівних можливостей на ринку праці, створення сприятливих умов оплачуваної роботи.

Особливої актуальності проблема зайнятості інвалідів набуває у зв'язку з постійним зростанням їхньої чисельності та низьким рівнем зайнятості, що викликає соціальну напругу в суспільстві, оскільки для інвалідів мати роботу – це можливість підвищити

соціальний статус, свою значущість, поліпшити добробут. Для суспільства працюючий інвалід – це розв'язання багатьох соціальних проблем.

На сьогодні в Україні: не сформована державна політика з питань реалізації активних заходів інтеграції інвалідів у суспільне життя; недостатньо створюються робочі місця для працевлаштування інвалідів; залишається низьким рівень працевлаштування інвалідів; масштаби залучення інвалідів до підприємницької діяльності залишаються незначними; тільки починає формуватися безбар'єрне середовище для інвалідів як головний засіб прискорення їх інтеграції в суспільне життя; не забезпечується дотримання стандартів рівня життя для людей із інвалідністю через відсутність умов для ефективної реалізації їхнього права на трудову діяльність.

Особистісними чинниками є невідповідність професійної підготовки інвалідів попиту територіальних ринків праці, незадовільний професійно-кваліфікаційний рівень, що не відповідає вимогам роботодавців, а особливо низький рівень їх трудової мотивації [3].

Для забезпечення гарантованих Конституцією та чинним законодавством України прав інвалідів на працю, необхідно перш за все створити ефективну цілісну систему професійної реабілітації та зайнятості інвалідів, яка повинна включати підсистеми психологічної підтримки та професійної орієнтації інвалідів, професійного навчання та працевлаштування.

Система професійної реабілітації покликана формувати в інвалідів мотивацію до праці, сприяти обґрунтованому вибору чи зміні професії відповідно до стану здоров'я (види захворюваності, стану інвалідності), індивідуально-психологічних характеристик із урахуванням попиту територіального ринку праці на робочу силу за професійно – кваліфікаційним складом, успішному оволодінню професією, спеціальністю та раціональному працевлаштуванню.

Для цього необхідно:

– формувати та розвивати цілісну багатопрофільну систему

реабілітації, котра включатиме реабілітаційну індустрію та медичну, соціальну, професійну реабілітацію інвалідів;

– створити на основі сучасних інформаційних технологій державну інформаційно-аналітичну систему з двох банків даних. Один

– про чисельність та характеристики інвалідності (вік, стать, нозологія захворювання, група інвалідності, професія, спеціальність, здібності, бажання); другий – про звичайні та спеціалізовані робочі місця для працевлаштування інвалідів;

– удосконалити організаційну й управлінську структури у сфері професійної реабілітації (психологічної підтримки, профорієнтації, профнавчання) та працевлаштування;

– сформувати розгалужену мережу реабілітаційних закладів;

– розробити державні програми, стандарти, щодо психологічної підтримки, професійної орієнтації, професійного навчання, працевлаштування та зайнятості інвалідів [4, 33].

Список використаних джерел:

1. Бондарчук О.О. Забезпечення трудової зайнятості інвалідів в Україні / О.О. Бондарчук // Соціальний захист. – 2015. – №1. – С.21–26.

2. Безгін С. Соціальна інтеграція людей з інвалідністю шляхом забезпечення доступу до зайнятості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.undp.org.ua>

3. Петюх В.М. Ринок праці / В.М. Петюх. – Київ: КНЕУ, 2012. – 128 с.

4. Селиванова М.М. Система соціальної захисти в Финляндии / М.М. Селиванова // Социальное обеспечение. – 2005. – №5. – С. 31–33

Козодав Олена Юрїївна

студентка 5 курсу історичного факультету
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Науковий керівник:

Пивоварська Катерина Борисівна

к.і.н., доцент, завідувач кафедри «Правознавства»
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА КОНТРАКТОМ

Воєнна безпека України, як одна з найважливіших складових національної безпеки підтримується складним комплексом політичних, економічних, військових та інших заходів. Переважне значення надається заходам політичного характеру, спрямованим на створення сприятливої для країни зовнішньої та внутрішньої обстановки, зміцнення міжнародного авторитету держави, усунення існуючих і потенційних конфліктних ситуацій.

Служба за контрактом в Україні запроваджена Указом Президента від 1 лютого 2007 року «Про затвердження Положення про проходження громадянами України служби у військовому резерві Збройних Сил України» [3].

У 2009 році було розширено коло осіб, які мають право вступу на військову службу за контрактом. За результатами реалізації Концепції кадрової політики у Збройних Силах України з 1 січня 2010 року запроваджено систему кадрового менеджменту централізованого типу, спрямовану на забезпечення потреб військ в особовому складі, сприяння кожній особі в індивідуальному розвитку та можливості реалізації її потенціалу, бачення кожним військовослужбовцем перспективи свого кар'єрного зростання. Створено 25 територіальних центрів комплектування військовослужбовцями служби за контрактом [2].

Протягом 2013 року було продовжено перехід військ (сил) до комплектування виключно військовослужбовцями за контрактом. За цей період на військову службу за контрактом прийнято понад 12 тис. осіб, що дало можливість довести укомплектованість Збройних Сил військовослужбовцями за контрактом до 69,6 %. Майже третину військовослужбовців за контрактом становили жінки, що демонструвало стабільну гендерну політику [6].

Значні зусилля Міністерства оборони у 2014 році були зосереджені на підвищення соціального статусу військовослужбовця в суспільстві за рахунок відновлення раніше призупинених соціальних гарантій та пільг, надання спеціальних прав громадянам, які призвані під час мобілізації та беруть участь в антитерористичній операції. Внормовано набуття статусу учасників бойових дій та передбачено пільги для військовослужбовців, які беруть участь в антитерористичній операції [2].

Основні засади державної політики у сфері соціального захисту військовослужбовців та членів їх сімей визначені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Розділом II зазначеного Закону встановлені права військовослужбовців щодо:

– забезпечення громадянських прав і свобод (військовослужбовці за контрактом беруть участь у референдумах, обирають і можуть бути обраними до відповідних місцевих рад та інших виборних державних органів згідно з Конституцією України);

– реалізації права на свободу світогляду і віросповідання (військовослужбовці вправі сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відкрито висловлювати свої релігійні або атеїстичні переконання);

– вибору місця проживання і виїзду за кордон (військовослужбовці при звільненні з військової служби мають

право на вибір місця проживання в будь-якому населеному пункті України або в іншій державі відповідно до законів та міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України);

– грошового забезпечення (держава гарантує військовослужбовцям достатнє матеріальне, грошове та інші види забезпечення в обсязі, що відповідає умовам військової служби, стимулює закріплення кваліфікованих військових кадрів. До складу грошового забезпечення входять: посадовий оклад, оклад за військовим званням; щомісячні додаткові види грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, винагороди, які мають постійний характер, премія); одноразові додаткові види грошового забезпечення);

– продовольчого, речового та іншого забезпечення (продовольче та речове забезпечення військовослужбовців здійснюється за нормами і в терміни, що встановлюються Кабінетом Міністрів України);

– права військовослужбовців та членів їх сімей на освіту (військовослужбовці мають право на навчання (у тому числі на отримання післядипломної освіти) у військових навчальних закладах, відповідних підрозділах підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців.

Військовослужбовцям, які прийняті на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу після здобуття базової або повної вищої освіти за державним замовленням, дозволяється навчатися в інших вищих навчальних закладах без відриву від служби після проходження ними строку служби, який дорівнює часу їхнього навчання для здобуття попередньої вищої освіти);

Статтею 14 цього Закону встановлено пільги військовослужбовцям та членам їх сімей.

Так, військовослужбовці мають право на безоплатний проїзд:

1) залізничним, повітряним, водним та автомобільним (за винятком таксі) транспортом:

а) у відрядження;

б) у відпустку в межах України;

в) при переведенні на нове місце проходження військової служби або у зв'язку з передислокацією військової частини;

г) до місця проживання, обраного при звільненні з військової служби в межах України;

2) усіма видами транспорту загального користування міського, приміського та міжміського сполучення (за винятком таксі) – тільки військовослужбовці строкової військової служби [2].

Незважаючи на постійну складну обстановку в зоні проведення антитерористичної операції та ризику відновлення збройного протистояння, головним завданням Міністерства оборони було реформування Збройних Сил для створення боєздатних, добре оснащених, підготовлених до виконання завдань за призначенням військ (сил).

Відповідно до ініціатииви Президента України — Верховного Головнокомандувача Збройних Сил України, підтриманої Урядом, з 1 січня 2016 року відбулося збільшення грошового забезпечення військовослужбовців, що суттєво збільшило кількість військовослужбовців за контрактом.

Підводячи підсумки можна сказати, що військовослужбовці за контрактом, які відбувають військову службу відповідно до закону, мають всю повноту конституційних (політичних, соціально-економічних, культурних, релігійних та особистих) прав. Водночас військовослужбовці, враховуючи особливості їх служби, повинні погодитися з певними обмеженнями своїх основних прав та свобод, зокрема таких, як свобода пересування, вибір місця проживання, участь у діяльності політичних партій, страйках та демонстраціях, заняття підприємництвом. Службова діяльність і побут цієї категорії громадян детально регламентовані, часто пов'язані з підвищеним ризиком для здоров'я і життя. Крім того, на них покладається підвищена юридична відповідальність. Саме тому держава забезпечує соціальний захист військовослужбовців та членів їх сімей.

Список використаних джерел:

1. Про військовий обов'язок і військову службу: Закон України від 25 березня 1992 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу // [http:// zakon.rada.gov.ua](http://zakon.rada.gov.ua)

2. Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей Закон України від 12 грудня 1991 року [Електронний ресурс]. Режим доступу // <http:// zakon.rada.gov.ua>

3. Положення про проходження громадянами України військової служби в Збройних Силах України. [Електронний ресурс]. Режим доступу // <http:// zakon.rada.gov.ua>

4. Воробйов Г. Розвиток форм і способів застосування Збройних Сил України / Г. Воробйов Журнал Наука і оборона № 1, 2014. – С.27–31

5. Полторак С.Т. Головне завдання – підвищення обороно здатності держави/ С.Т. Полторак, Журнал Наука і оборона № 2 , 2015. – С. 16–29

6. Радковець Ю.І. Ознаки технологій «гібридної війни» в агресивних діях Росії проти України/ Ю.І. Радковець, Журнал Наука і оборона № 3. 2014. – С. 36–43

7. Руснак І. С. Воєнна безпека України у світлі реформування сектора безпеки і оборони / І.С. Руснак / Журнал Наука і оборона № 2. – 2015. – С. 9–15.

Тилюк Богдана Віталіївна
студентка 4 курсу спеціальності «Правознавство»
Аграрний коледж управління і права ПДАА
Науковий керівник:
Кравчун Наталія Петрівна
кандидат педагогічних наук,
викладач циклової комісії юридичних дисциплін,
Аграрний коледж управління і права ПДАА

НОВЕЛИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ УКРАЇНИ

Судова реформа перейшла від стадії дискусій до стадії змін у законодавстві. 02.06.2016 р. Верховною Радою України ухвалено в новій редакції Закон України «Про судоустрій та статус суддів», який по суті є революційним. Ним передбачено ряд змін щодо порядку призначення суддів, процедури формування та оновлення суддівського корпусу, системи судоустрою та інше.

Важливими є положення, що спрямовані на деполітизацію судової системи. Політичні органи не будуть впливати на суддівську кар'єру. Повноваження від Президента та Верховної Ради України щодо переводу, звільнення суддів, надання згоди на їх арешт і утримання під вартою перейдуть до Вищої ради правосуддя. Призначатиме суддів Президент України за поданням Вищої ради правосуддя.

Скасовується чотирирівнева судова система. З неї зникають вищі спеціалізовані суди (Вищий адміністративний, Вищий господарський та Вищий спеціалізований суд з розгляду цивільних і кримінальних справ. Водночас, місцеві та апеляційні суди залишаються, а найвищим органом у системі судоустрою є Верховний Суд України [2].

Судді призначатимуться на конкурсній основі, а посаду судді Верховного Суду зможуть зайняти не лише колишні служителі Феміди, а і юристи чи науковці – для всіх них відбір проходитиме на однакових засадах. Конкурс проводитиме Вища

кваліфікаційна комісія суддів (ВККС), а оцінювати професійну етичність та доброчесність кандидата здійснюватиме Громадська рада доброчесності. Її формуватимуть фахові громадські організації з числа правників і журналістів-розслідувачів. Рада акумулюватиме інформацію щодо доброчесності суддів, їхньої поведінки й подаватиме до ВККС свої висновки, які включатимуться до відкритого суддівського досьє і будуть предметом розгляду у ВККСУ [5, с. 6].

Раніше судді призначалися вперше на п'ятирічний строк Президентом України, після цього – Верховною Радою довічно. Згідно з новою редакцією Закону змінено порядок призначення суддів на посади та звільнення їх з посад. Після проведення судової реформи передбачено скасування п'ятирічного терміну призначення суддів та передбачено зайняття посад суддями безстроково. Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі та в межах подання Вищої ради правосуддя. Таким чином, вилучено повноваження політичного органу – Верховної Ради України у питаннях суддівської кар'єри.

Зaproваджено інститут функціонального (обмеженого), а не абсолютного імунітету судді, за якого забороняється притягнення судді до кримінальної відповідальності за викладену в судовому рішенні правову позицію, за ухвалене ним судове рішення, за винятком вчинення злочину або дисциплінарного проступку. Однак, при цьому суддя нестиме юридичну відповідальність на загальних засадах за дії, вчиненні поза професійною суддівською діяльністю [2].

За твердженням Р. Куйбіди: «Суддівська недоторканість не скасовується, але істотно обмежується. У випадках затримання на місці вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину до судді застосовуватимуться загальні правила взяття під варту, як і щодо звичайного громадянина. В інших випадках потрібно буде отримати згоду на затримання чи взяття під варту від Вищої ради правосуддя» [5, с.6].

Потрібно відзначити, що Закон містить ряд нових механізмів для запобігання корупції в судовій системі: повний моніторинг способу життя судді, обов'язок подання декларацій доброчесності та родинних зв'язків тощо. Зокрема, збільшено перелік підстав, за яких суддю може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності.

Унесено зміни до положень Конституції України, що передбачають наступне:

1. Гарантуються право кожного на звернення із конституційною скаргою до Конституційного Суду України, якщо він вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в його справі закон України суперечить Конституції України;

2. Ліквідується інститут народних засідателів. Правосуддя здійснюватимуть судді, а у визначених законом випадках – за участю присяжних;

3. Запроваджено «адвокатську монополію»;

4. У Президента України обмежується право утворювати суди. У подальшому вони будуть утворюватися, реорганізовуватися і ліквідуватися законом, що прийматиметься Верховною Радою України, проект якого вноситиме до парламенту Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя;

5. Упроваджується проведення кваліфікаційного оцінювання всіх суддів – кожен суддя має підтвердити відповідність займаній посаді;

6. Передбачається створення нового органу – Вищої ради правосуддя, якій належатимуть повноваження щодо внесення подання про призначення судді на посаду, ухвалення рішень стосовно порушення суддею чи прокурором вимог щодо несумісності, про звільнення судді з посади [1].

Отже, на ці зміни можемо покладати багато сподівань, що додають віри у справедливість українського правосуддя. Зміни відкривають нові можливості для судової реформи, зокрема, для оновлення суддівського корпусу та зміцнення незалежності суддів.

Чи буде це крок уперед – багато в чому залежить від кожного з нас, від нашої спроможності пильнувати всі процеси й наполегливо боротися за право на справедливий суд.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 30. – С. 141.
2. Закон України від 02 червня 2016 р. «Про судоустрій і статус суддів» // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 33.
3. Закон України від 07 липня 2010 р. «Про судоустрій і статус суддів» // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41–42, № 43, № 44–45.
4. Закон України від 02 червня 2016 р. «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 28.
5. Куйбіда Р. Судова реформа: когнітивний дисонанс із надією на поступ / Р. Куйбіда // Юридичний Вісник України. – 2016. – № 24. – С. 6–7.

Пазуцян Анна Василівна

старший викладач кафедри фінансів, обліку та аудиту
Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМАТИКА КОНЦЕПЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В РОЗРІЗІ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОТІ

Природно-історичне обґрунтування прав людини в сучасній світовій політичній думці явно переважає. Поняття прав людини вживається широко і вузько. У широкому значенні права людини охоплюють весь спектр, найширший комплекс прав і свобод особи, їх різноманітні види. У вузькому значенні розуміються тільки ті права, що не надаються, а лише охороняються і гарантуються державою, діють незалежно від їх конституційно-правового закріплення і державних

кордонів. Це рівність усіх людей перед законом, право на життя і тілесну недоторканість, повага людської гідності, свобода від довільного, незаконного арешту або затримання, свобода віри і совісті, право батьків на виховання дітей, право на опір гнобителям тощо.

У політичній та юридичній науках права особи займають одне з найважливіших місць, представляють принципи, норми взаємовідносин між людьми та державою, що забезпечують людині, особі можливість діяти за власним розсудом (цю частину прав звичайно називають свободами) або отримувати певні блага (власні права).

В історії суспільства у визначенні прав людини виділяють різноманітні специфічні особливості і традиції їх походження. Справді, можна говорити про право юридичне і традиціоналістське, про західне (європейське) та східне (азіатське) розуміння права. Зрозуміло, якщо для однієї людини згадування права асоціюється зі статтями Карного кодексу, то для іншої – із Декларацією прав людини та громадянина тощо. Логіка походження європейського розуміння права виходить із необхідності, по-перше, реалізації дилеми свобода або рівність: свобода, що породжує нерівність, або рівність, що приносить свободу в жертву на вівтар справедливості; по-друге, обмеження приватного життя громадян від посягань будь-якої, навіть дуже демократичної, влади [1]. Якщо враховувати обидві обставини, можливо, можна погодитися із сучасними підходами до визначення права, що розглядають право як нормативну форму відображення принципу формальної рівності людей в суспільних відносинах і визнання необхідності примусового обмеження самої державної примусової влади.

У V-VI ст. до н. е. у Давній Греції софісти Лікофрон, Антісфен з Афін, Алкідам та ін. стверджували, що всі люди рівні від народження і мають однаково обумовлені природою права. Саму ж державу та її закони філософ Мікофон пояснював як результат суспільного договору. У V ст. до н. е. у Китаї філософ Мо Цзи відстоював ідею договірної походження державної влади і рівності усіх людей перед Всевишнім. Відстоюючи й захищаючи права, властиві людині від

народження і, насамперед, її право на приватну власність, Арістотель відзначає, що це право має основою саму природу людини і ґрунтується на її початковій любові до самої себе [3].

В епоху Просвітництва усвідомлюється необхідність обмеження приватного життя громадян від посягань будь-якої влади, що стало в європейській політичній традиції докорінним переворотом. Верховенство правового закону у ставленні до зведеної у закон волі государя – така найважливіша ідея філософів права від Джона Локка до Іммануїла Канта. Визнання прав людини – головне, що склалося в основних рисах до кінця XVIII ст. у розумінні європейського права. Саме політична європейська людина при вживанні слова «право» згадує прийняту в 1789 р [3]. Установчими Зборами Франції Декларацію прав людини – перший розгорнутий законодавчий акт про права людини, принципи рівності перед правовим законом. Хоча, зрозуміло, не заперечується історична значимість фрагментарних законодавчих актів про недоторканість особи та рівність перед усім законом.

Найвидатніші представники ліберальної течії Джон Локк, Гуго Гроцій, Шарль Монтеск'є, Джефферсон, Адам Сміт, Ієремія Бентам, Джон Стюарт Мілль та інші обґрунтували розуміння фундаментальних прав людини на життя, безпеку, свободу, власність, опір гнобленню та інших як природних, невід'ємних і священних норм людської поведінки, що є незалежні від держави. По-різному оцінюється і кінцеве джерело прав людини. Одні бачать його у природі людини, в основних потребах: підтримання життя, безпеки, у свободі від насилля та соціально невиправданих обмежень, поваги людської гідності та ін. Інші ж відносять права людини до найбільш високих з людських прав, до душі, до Бога. Російський філософ Микола Бердяєв писав, що «свобода людської особи не може бути дана суспільством і не може за своїм витоком та ознакою залежати від нього - вона належить людині як духовній суті». Невід'ємні права людини, що встановлюють межі влади суспільства над людиною, визначаються не природою, а духом. Це духовні, а не природні права, природа ніяких прав не встановлює. Систематизоване юридичне відображення прав людини, ліберальна

концепція прав людини вперше знайшли відображення у 1776 р. у Вірджинській Декларації. У 1789 р. Вірджинську декларацію покладено в основу Білля про права Конституції США. Тоді ж, у 1789 р. у Франції в Декларації прав людини проголошувалися: свобода особи, право на власність, безпеку та опір гнобленню, що стало законом [3]. Ці політико-правові акти не втратили значення і актуальності й у сучасних умовах. Хоча, звичайно ж, сучасні уявлення про права людини значно багатші.

Звичайно ж, і політико-правові норми дуже важливі для людини. Але все-таки це лише частина її прав і свобод. Вузьке тлумачення питання про права людини залишає за межами безліч реальних, не менш значущих для людей прав і свобод. Особливий інтерес викликає точка зору угорського політолога Імре Сабо, який визначає права людини такими, що не прив'язані до одного якогось засобу виробництва, одного суспільного ладу, не зафіксовані навечно тільки однією будь-якою системою або типом прав, властивим тільки їм. Імре Сабо відзначає, що такі права людини можуть мати місце тільки в такому суспільстві, в державі такого типу, що проголошує і визнає, хоча б формально, принцип рівноправності своїх громадян. У визначенні Імре Сабо «вічних прав людини» примітне те, що вилучається класово-формаційна інтерпретація, показується, що права у вигляді позитивних норм переходять з однієї системи права до іншої, наступної за нею, стаючи, природно, правовими нормами не одного типу держави, а декількох, послідовно змінюючи одна іншу, набувають ніби спадкового характеру, більш стійкого, аніж інші норми державно-політичного змісту. Успадкування деяких прав людини згладжує в пам'яті людей їх історичне, соціальне походження, і починає здаватись, ніби такі норми права – споконвічні.

Слід зазначити, що люди є вільними від народження, ніхто не має права порушувати їх природні права. До того ж, у демократичному суспільстві саме держава є головним гарантом свободи людини. За своїм обсягом поняття свободи людини повно відображає принцип, згідно з яким людина має право робити все, за винятком того, що прямо заборонено чинним законодавством. Свободу людини

характеризує й принцип рівних правових можливостей, правового сприяння і правової охорони, який закріплюють демократичні конституції, у тому числі, й Конституція України. Водночас свобода людини як об'єктивна реальність виходить за межі, врегульовані правом, і має витoki у системі інших соціальних норм, що панують у демократичному суспільстві. Треба пам'ятати, що поняття свободи може мати неоднакове тлумачення, оскільки, з одного боку, свобода характеризує загальний стан людини, її соціальний статус, а з другого — конкретизується у можливості вчиняти ті або інші конкретні дії в межах, наданих людині мораллю та правом [2]. Можливості такого роду, що надаються нормами чинного права, визначаються як суб'єктивні права людини. Теорія права і правова практика розрізняють поняття «права людини» і «права громадянина». У першому випадку мова йде про права, пов'язані з самою людською істотою, її існуванням та розвитком. Людина (як суб'єкт прав і свобод) тут виступає переважно як фізична особа. За Конституцією України до цього виду прав належать право на життя, право на повагу до гідності людини, право на свободу та особисту недоторканність, право на невтручання в особисте та сімейне життя тощо.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини та матеріали для звернення до Європейського суду з прав людини. (укр., англ.). Харків: Фоліо, 2001. — 80 с.
2. Права людини в Україні 2004. Доповідь правозахисних організацій. — Харків: Фоліо, 2005. — С.92.
3. Навчальні матеріали он-лайн. — [Електронний ресурс]. :http://pidruchniki.com/1420112636408/politologiya/klasifikatsiya_prav_lyu_dini_pozitivni_negativni_prava

Пивоварська Катерина Борисівна
к.і.н., доцент, завідувач кафедри «Правознавства»
Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

За загальним визначенням, державна політика – це цілеспрямована діяльність органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер. Разом з тим, для сфери освіти більш вдалим, на нашу думку, є визначення В.І. Андріяша, який стверджує, щодо державна політика – це оптимальний синтез об'єктивних тенденцій суспільного розвитку і суб'єктивних суджень людей про власні інтереси в суспільстві [1].

Освіта як раз є тією цариною, у якій тісно переплетені інтереси суспільного та індивідуального розвитку. У зв'язку з цим у частині 1 ст. 4 Закону України «Про освіту» «Україна визнає освіту пріоритетною сферою соціально-економічного, духовного та культурного розвитку суспільства». Тому державна політика в галузі освіти є важливою складовою загальнодержавної політики, яка, на думку Р.Г. Валеєва є найоб'ємнішою гарантією реалізації освітніх прав [2, с.109].

Державна політика в галузі освіти (освітня політика держави) – цілеспрямована діяльність державних органів щодо забезпечення права кожного на освіту, що досягається завдяки забезпеченню функціонування та розвитку освітньої системи [2,с.109]. Таке визначення цілком відповідає змісту ч.1 ст.4 Закону «Про освіту», яка зазначає, що державна політика в галузі освіти визначається Верховною Радою України відповідно до Конституції України і здійснюється органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування [3].

Частина 1 ст.3 Закону України «Про вищу освіту» конкретизує, що державну політику у сфері вищої освіти визначає

Верховна Рада України, а реалізують Кабінет Міністрів України та центральний орган виконавчої влади у сфері освіти і науки. Частина 2 зазначеної статті закріплює принципи державної політики у сфері вищої освіти [4].

Державна політика в галузі освіти в Україні ґрунтується на:

- стратегічних документах розвитку освіти (доктрини, програми, концепції) (Національна доктрина розвитку освіти);
- законодавчих актах про освіту (базовий Закон «Про освіту», закони прямої дії, які регламентують відносини в підсистемах вітчизняної освіти – «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту»);
- міжнародних і міждержавних договорах, ратифікованих вищим законодавчим органом (документи Організації Об'єднаних Націй, Ради Європи);
- указах і розпорядженнях Президента, постановах Верховної Ради України та Кабінету Міністрів у галузі освіти, наказах центрального органу виконавчої влади у сфері освіти, інших органів центральної виконавчої влади, яким підпорядковані заклади освіти; наказах і розпорядженнях регіональних органів виконавчої влади, прийнятих у межах їхньої компетенції.

Красняков Є. виділяє наступні етапи розвитку державної політики в галузі освіти України:

перший етап (травень 1991 р. – березень 1996 р.) – ухвалення Закону Української РСР «Про освіту» та затвердження державної національної програми «Освіта» (Україна XXI століття);

другий (березень 1996 р. – грудень 1998 р.) – удосконалення базового законодавства про освіту, ухвалення Закону України «Про внесення змін і доповнень до Закону Української РСР «Про освіту», який за своєю суттю, змістом і напрямками став фактично новою редакцією Закону «Про освіту»;

третій (грудень 1998 р. – січень 2002 р.) – прийняття законів прямої дії, що визначають стратегію розвитку національної освіти,

закріплюють її нормативи, вимоги, стандарти, законодавчо регулюють відносини всіх структурних підрозділів освіти;

четвертий (січень 2002 р. – жовтень 2002 р.) – утілення в життя окремих положень законів прямої дії шляхом формування нормативно-правової бази галузі освіти; розробка стратегічного документа щодо розвитку освіти, підготовка до затвердження цільових державних програм;

п'ятий (жовтень 2002 р. – липень 2010 р.) – затвердження стратегічного плану дій – Національної доктрини розвитку освіти, формування відповідної нормативно-правової бази, спрямованої на її реалізацію;

шостий (липень 2010 р. – жовтень 2011 р.) – забезпечення поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти, підвищення її якості та доступності, коригування завдань та заходів відповідно до сучасних потреб (запровадження 11-річного терміну навчання в загальноосвітніх навчальних закладах та обов'язкової дошкільної освіти дітей 5-річного віку), інтеграції до європейського освітнього простору;

сьомий (жовтень 2011 р. – до цього часу) – ухвалення Національної стратегії розвитку освіти України на 2012-2021 рр., визначення основних напрямів дальшого розвитку системи освіти [5].

На нашу думку, сучасний етап розвитку освіти України характеризується активним реформування системи освіти в Україні, пов'язаного із запровадженням європейських стандартів та входженням національної освіти у світовий освітній простір. Він ознаменований прийняттям нової редакції Закону України «Про вищу освіту», підготовкою та обговоренням проектів Законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту».

Незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, ми не маємо законодавчого визначення «державної політики у сфері освіти». Основні напрями державної політики у сфері освіти насамперед визначила Національна доктрина розвитку

освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року. Вони полягали у створенні умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя, оберігати і примножувати цінності національної культури та громадянського суспільства, розвивати і зміцнювати суверенну, незалежну, демократичну, соціальну державу як невід’ємну складову європейської та світової спільноти [6].

Подальший розвиток державної політики у сфері освіти сформульовано у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, затвердженої у 2013 році, яка визначила стратегічні напрями державної політики у сфері освіти [7]. Проект нової редакції Закону України «Про освіту» об’єднав всі положення чинних нормативно-правових актів, що характеризують державну політику в галузі освіти, однак теж не дає її визначення. На нашу думку, зважаючи на важливість цієї сфери державного та суспільного життя, необхідна законодавчому рівні визначити поняття «державна політика у сфері освіти» для уникнення в подальшому неоднозначних тлумачень цього поняття.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 23 травня 1991 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014 р. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
3. В. І. Андріяш Державна політика: концептуальні аспекти визначення // Державне управління: удосконалення та розвиток. – 2013. – № 9. [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=626>
4. Валеев Р. Г. Освітнє право України : навч. посібник / Р.Г. Валеев [Текст] – Луганськ : 2011. – 287 с.

5. Красняков Є. Формування державної політики в галузі освіти України на загальнодержавному рівні / Є.В. Красняков [Текст] // Вісник державної служби України. – 2010. №3, С. 19–24.

6. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 року [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>

7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схвалено Указом Президента України від 25 червня 2013 року [Електронний ресурс] // Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>

Попок Олександр Володимирович,
Прокурор відділу нагляду
за додержанням законів органами фіскальної служби
прокуратури Полтавської області

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ

Однією з актуальних проблем сьогодення в Україні є становлення інституту суду присяжних.

Серед основних аргументів, які виправдовують запровадження інституту суду присяжних можна виділити такі, як підвищення рівня довіри до правосуддя; необхідність активного і всебічного дослідження доказів у суді, що сприятиме розвитку професіоналізму обвинувачів і захисників; менший ризик допущення судової помилки; гласність; демократизм, тощо.

Конституцією України передбачено, що народ безпосередньо бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних (ст.124), правосуддя в Україні здійснюють судді та, у визначених законом випадках, правосуддя здійснюється за участю присяжних (ст.127), а також, що судочинство провадиться суддею одноособово, колегією суддів чи судом присяжних (ст.129) [1].

Спроба визначити процесуальну форму діяльності суду присяжних здійснена в новому Кримінальному процесуальному кодексі України. Цьому присвячено 9 статей (з 383 по 391), які визначають порядок провадження в суді присяжних, їх виклик, відбір та усунення, права та обов'язки, приведення до присяги, недопустимість стороннього впливу, порядок наради та голосування.

Однак, ті проблемні питання, які виникають у правозастосовній практиці за участю представників народу, є досить актуальними та нівелюють позитивні сторони цього інституту.

Так, відповідно до ч.3 ст.31 КПК України кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, за клопотанням обвинуваченого – здійснюється судом присяжних у складі двох професійних суддів та трьох присяжних [2].

Довічне позбавлення волі – це найвища міра кримінального покарання в Україні, що прийшла на заміну смертній карі. Призначається лише у виняткових випадках за вчинення особливо тяжких злочинів, пов'язаних з умисним позбавленням життя і лише у випадках, якщо суд не вважає за можливе застосувати позбавлення волі на певний строк.

Вочевидь, ці злочини відносяться до категорії особливої складності і потребують від представників «Феміди» значного досвіду, адже на вагу терезів ставиться доля підсудного.

Та чи можливо говорити про виконання завдань кримінального провадження під час судового розгляду справ даної категорії за участі присяжних? Напевно, що ні. [5, с.85].

Підтвердженням такої позиції свідчить низка аргументів, які, до того ж, вказують на неефективність даного інституту, зокрема:

– гарантії захисту присяжних від незаконного на них впливу відсутні. Хоча в законі і прописана заборона будь-якій зі сторін намагатись впливати на присяжних, такі ж самі заборони є по відношенню до прокурорських співробітників, суду, працівників

міліції, журналістів, адвокатів. Слід констатувати, що ці заборони фактично не позбавляють можливості стороннього впливу, особливо з корупційною складовою;

– більша схильність серед присяжних виносити рішення на підставі емоцій, а не закону та установлених юридичних фактів. Це прослідковується не тільки в країнах, де тривалий час існує даний інститут (Російська Федерація, США), а і в Україні;

– низькій рівень бажання громадян України брати участь у справах;

– відсутність належної юридичної підготовки, досвіду, поверхове уявлення щодо вирішення юридичних питань. Як справедливо відзначають юристи, для вирішення питань віднесених до компетенції присяжних одного життєвого досвіду, інтуїції та бажання прийняти правильне рішення недостатньо.

Для їх вирішення необхідні також спеціальні знання, перш за все знання права, а також досвід правозастосовної практики, яких, очевидно, присяжні не мають;

– значні витрати держави на утримання суду присяжних, що в умовах сьогодення є болючим питанням [4, с.106].

Статтею 391 КПК України визначено, що нарадою суду присяжних керує головуючий, який послідовно ставить на обговорення питання, передбачені статтею 368 цього Кодексу, проводить відкрите голосування і веде підрахунок голосів. Усі питання вирішуються простою більшістю голосів. Головуючий голосує останнім.

Відтак, може мати місце ситуація, коли троє присяжних, за наявності беззаперечних доказів вини підсудного у вчиненні злочину, вважають його невинуватим, тоді як професійні судді – навпаки. То чи зможуть присяжні винести законне, обґрунтоване та мотивоване рішення?...

Є очевидним, що питань діяльності інституту присяжних виникає більше, аніж відповідей.

Скільки б не говорили про позитивні риси інституту присяжних, не можна замовчувати той факт, що цивілізований світ

відмовляється від цієї форми судочинства як від архаїчної і неефективної.

Учені та практикуючі юристи США, Англії, Італії вказують на такі недоліки суду присяжних – орієнтація на групові інтереси, необ'єктивність, чутливість до риторики і суспільних пристрастей, безпомічність у дослідженні доказів при розгляді складних справ, зниження відповідальності професійних суддів за результати розгляду справ, значна кількість необґрунтованих і незаконних вердиктів, значна тривалість судового розгляду [3, с.118].

Таким чином, при введенні суду присяжних у кримінальне судочинство України, слід було урахувувати особливості національної правової системи. При створенні такого інституту також варто було б взяти до уваги досягнення вітчизняної науки в галузі процесуального права, організаційні та фінансові можливості держави.

Список використаних джерел :

1. Конституція України. - від 28 червня 1996 № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С.141
2. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.12 р. № 4651-VI // Відомості Верховної Ради України, 2013, № 9–10, № 11–12, № 13, с.88
3. Барабаш Б. Судова система штатів США та її функціонування // Право України. – 2008. – № 8. – С. 117–120.
4. Шишкін В.І. Судові системи країн світу: Навчальний посібник. У 3-х книгах. – К.: Юрінком Інтер, 2014. – К. 2. – 336 с.
5. Яновська О.Г. Суд присяжних в системі гарантій захисту прав людини // Вісник Академії адвокатури. – 2012. – Випуск другий. – С. 93–98.

Жалій Тамара Віталіївна,
к.і.н., докторант, доцент кафедри правознавства
Полтавський національний педагогічний університет
імені В.Г.Короленка

ПРАВОВИХОВНА РОБОТА З МОЛОДЦЮ: ПОНЯТТЯ, ФОРМИ, НАПРЯМКИ, ПРІОРИТЕТИ

Правове виховання молоді сьогодні є пріоритетним напрямком діяльності колективів освітніх закладів, правозахисних організацій, родини. Це питання висвітлюється в публікаціях педагогів, методистів, фахівців з теорії виховання. Основним документом, який визначає основні напрямки правового виховання молоді, є «Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді» від 16 червня 2016 року [4]. У статті висвітлимо поняття, форми, напрямки й пріоритети правовиховної діяльності профільної кафедри правознавства (на прикладі Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка).

Правове виховання – один із пріоритетних напрямів виховання серед молоді, який є визначальним для більшості країн. Основною метою правового виховання є формування правової компетентності сучасних молодих осіб. І в загальноосвітніх навчальних закладах, і у вищій школі основні його підвиди визначаємо такі: громадянське, патріотичне, національне. Усі вони, на нашу думку, є складовими загального напрямку правового виховання.

У результаті ефективної правовиховної діяльності передбачається виховання в підростаючого покоління рис громадянськості, активної життєвої позиції, небайдужості й відповідальності за свої вчинки та дії, поваги до правових норм, державних символів.

Основними пріоритетами правовиховної роботи нашого колективу є:

- відзначення святкових та пам'ятних дат у сфері захисту прав і свобод людини та громадянина (міжнародного, європейського та національного рівнів) [2-3];
- висвітлення новел українського законодавства у ході виховних заходів правового спрямування;
- обговорення подій сучасного суспільно-політичного життя держави, реформування органів державної влади й місцевого самоврядування (в руслі судової системи, правоохоронної системи, добровільного об'єднання територіальних громад);
- висвітлення досвіду інших держав (у першу чергу, країн Європейського Союзу) в напрямку побудови громадянського суспільства та врахування найбільш прийнятних для українського варіанту моделей такого розвитку.

Одними з найбільш улюблених учнями й студентами форм проведення виховних заходів є такі: історико-правовий квест (наприклад, до Дня Організації Об'єднаних Націй), бесіда-презентація «*Litera scripta manet*» Написане залишається» (для вивчення положень «Конвенції про права дитини»), брифінг провідних фахівців у сфері захисту прав і свобод людини й громадянина (до Європейського дня запобігання торгівлі людьми) та ін.

Підбиваючи підсумок, укажемо, що правовиховна діяльність колективів буде більш успішною й ефективною за умов потужної правосвітньої роботи, яка можлива лише у разі включення низки правознавчих курсів в освітні програми середньої і вищої шкіл із відповідною (достатньою) кількістю годин із обґрунтованим й оптимальним місцем у структурно-логічній схемі підготовки фахівців.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк Н. Система правової освіти та виховання учнів [Текст] / Н. Гуменюк // Директор школи. – 2012. – № 9. – С. 14–20.

2. Жалій Т.В. Європейський день боротьби з торгівлею людьми в системі правоосвітньої та правовиховної роботи ВНЗ України // Право, держава та громадянське суспільство в умовах системних реформ у процесі євроінтеграції : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Дніпропетровськ, 27–28 листопада 2015 р. – Дніпропетровськ : У 2 частинах. Дніпропетровський гуманітарний університет, 2015. – Частина II. – С. 83–86.

3. Жалій Т.В. Міжнародний день толерантності в системі правової освіти й правового виховання ВНЗ України // Zbornik prispevkov z medzinarodnej vedeckej konferencie Prava a slobody cloveka obcana mechanismus ich implementacie a ochrany roznych oblastiach prava. – Bratislava, 2014. – С. 47–49.

4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затвердженою наказом Міністерства освіти і науки України від 16. 06. 2015 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/usinovivni/novini/2015/06/16/naczialno-patriotichne-vixovannya>.

Таран Денис Валерійович

студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Короєд Сергій Олександрович

д.ю.н., професор кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

МИРОВА УГОДА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Одним із основних принципів цивільного процесуального права України є принцип диспозитивності, змістом якого є широке коло правомочностей, від здійснення сторонами яких залежить розвиток процесуальної діяльності по справі. Однією з форм прояву принципу диспозитивності є гарантована законом можливість сторін при досягненні домовленості припинити спір

шляхом укладення мирової угоди. Здійснення права на укладення мирової угоди є ефективним способом врегулювання спору та ліквідації правового конфлікту між сторонами матеріального правовідношення.

Відносини, які виникають з приводу укладання та виконання мирової угоди, регламентуються нормами ЦПК. Але в кодексі немає визначення мирової угоди, немає її істотних умов, хоча є вимоги до форми. Однак визначення мирової угоди є в господарському законодавстві: мирова угода – це домовленість між боржником та кредитором (групою кредиторів) про відстрочку та (або) розстрочку платежів або припинення зобов'язання за угодою сторін (прощення боргів) [1].

Мирова угода може укладатись як в позовному провадженні, так і у виконавчому, але завжди після порушення таких проваджень – і це зрозуміло, адже інакше ці угоди будуть цивільно-правовими. Однак, наслідки така угода породжує також і матеріальні, не лише процесуальні наслідки. Затверджується судом з урахуванням норм також і цивільного права [2].

В основу мирової угоди може бути покладено прощення боргу, визнання вимог, відступне, залік вимог, новацію, розстрочку чи відстрочку виконання спірного зобов'язання.

Утім, змістом мирової угоди сторін у цивільному судочинстві можуть бути також і права процесуального характеру (наприклад, коли часткова відмова позивача від позовних вимог кореспондується одночасно з визнанням відповідачем частини позовних вимог). Разом із тим, відмова позивача від вимог чи визнання вимог відповідачем як умова мирової угоди не завжди є прощенням боргу чи, відповідно, визнанням боргу, оскільки дійсні правовідносини між сторонами не встановлюються, тому ототожнювати ці поняття немає підстав. Мирова угода за своїми властивостями та правовими наслідками може бути прирівняна до судового рішення.

Крім того, мирова угода втілюється у певній процесуальній формі: ухвалі про визнання мирової угоди та закриття провадження у справі.

Уважається, що можливим є укладення мирової угоди, якщо її змістом є правочин, який за звичайних умов потребує обов'язкового нотаріального посвідчення (наприклад, перехід права власності на нерухоме майно), при цьому його наступне нотаріальне посвідчення не потрібне, і, разом із тим, не звільняє сторони від його подальшої державної реєстрації, якщо відповідно до закону вона передбачена.

Умови мирової угоди в разі їх невиконання однією чи обома сторонами можуть бути виконані в примусовому порядку, що обумовлює необхідність передбачити на рівні законодавства, що ухвала суду про визнання мирової угоди та закриття провадження у справі є виконавчим документом. Це нормативне положення слугуватиме уніфікації українського законодавства з законодавством країн ЄС та близького зарубіжжя.

Мирова угода може бути позбавлена юридичної сили лише шляхом скасування ухвали суду, якою вона визнана, за підстав порушення як норм матеріального, так і процесуального права: розгляд питання у незаконному складі суду; ухвала постановлена чи підписана не тим суддею, який розглядав справу; суд визнав мирову угоду щодо прав та обов'язків будь-яких інших осіб, окрім сторін; представник сторони не мав повноважень на вчинення відповідної процесуальної дії; судом при визнанні мирової угоди застосовано закон, який не підлягав застосуванню; судом була визнана мирова угода, що має ознаки нікчемного правочину. Наявність ознак заперечного правочину в умовах мирової угоди не є обов'язковою підставою для скасування відповідної ухвали [6].

Мирову угоду можна визначити як цивільний процесуальний акт, яким припиняється цивільно-правовий спір на основі взаємоузгодженої волі сторін шляхом визнання судом.

При обов'язковій процесуальній співучасті з боку відповідача укладення мирової угоди можливе лише за участю всіх

співвідповідачів; при факультативній співучасті питання про права та обов'язки однієї зі сторін може бути вирішено незалежно від вирішення питання про права та обов'язки другого учасника.

Органи та інші особи, які звернулися до суду в інтересах інших осіб або державних чи суспільних інтересах, мають процесуальні права й обов'язки особи, в інтересах якої вони діють, за винятком права укладати мирову угоду. Сторони ж можуть укласти мирову угоду на будь-якій стадії цивільного процесу. Учасниками мирової угоди можуть бути й треті особи, які заявляють самостійні вимоги на предмет спору, лише якщо вони беруть участь у мировій угоді, що укладається сторонами. Визнання судом мирової угоди між третьою особою та однією зі сторін буде суперечити нормам цивільного процесуального права чи порушувати права та інтереси сторони, яка не бере участь в укладенні мирової угоди. Мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок і може стосуватися лише прав та обов'язків сторін та предмета позову. Сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву. Якщо мирову угоду або повідомлення про неї викладено в адресованій суду письмовій заяві сторін, ця заява приєднується до справи. До ухвалення судового рішення у зв'язку з укладенням сторонами мирової угоди суд роз'яснює сторонам наслідки такого рішення, перевіряє, чи не обмежений представник сторони, який висловив намір вчинити ці дії, у повноваженнях на їх вчинення. У разі укладення сторонами мирової угоди суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі. Якщо ж сторони уклали мирову угоду і вона була визнана судом, ухвалою закривається провадження по справі [4].

Цікаво також те, що закриваючи провадження у справі, суд за клопотанням сторін може постановити ухвалу про визнання мирової угоди. Виходить, що такої ухвали може і не бути, хоча мирова угода буде? Чому ця процедура про ухвалення не обов'язкова? Це може викликати проблеми при примусовому виконанні мирової угоди. Справа в тому, що мирова угода не є

виконавчим документом. А тому виконанню належить ухвала суду про схвалення мирової угоди, а тому в ухвалі суду з цього приводу слід буквально скопіювати умови мирової угоди [5].

Диспозитивні засади цивільного судочинства обумовлені диспозитивним методом правового регулювання. Саме диспозитивні засади повинні бути одним із основних факторів подальшого розвитку законодавства у галузі цивільної юрисдикції, зокрема, більш широкого застосування інституту мирової угоди.

Функціональна роль диспозитивних засад у галузі цивільного судочинства виявляється у забезпеченні широкої можливості для осіб, які беруть участь у справі, як для здійснення актів саморегуляції діяльності в галузі цивільної юрисдикції, одним із яких є мирова угода сторін, так і для забезпечення оптимального балансу між приватноправовими та публічно-правовими засадами у цивільному судочинстві.

Розвиток та впровадження в Україні альтернативних засобів вирішення спорів, зокрема, примирних процедур, результатом яких є врегулювання правового спору, має відображати загальну тенденцію розвитку всіх процесуальних галузей права в Україні: досягнення юридичного компромісу з метою оптимального врахування інтересів всіх суб'єктів [3].

Отже, правове значення мирової угоди полягає, насамперед, у припиненні правового спору на умовах, що визначені та погоджені сторонами. Мирова угода за нормами цивільного процесуального права багатьох закордонних країн є одним із найважливіших завдань, поставлених перед органами правосуддя, одним з найбільш привабливих для сторін цивільного процесу інструментів врегулювання спору, особливо в умовах не завжди ефективного захисту прав судами і виконавчою тяганини, є мирова угода.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-4 // Відомості Верховної Ради. – 2004, – №

40–42. – с.492.

2. Беляневич О.А. Процесуальні аспекти укладення мирової угоди в господарському суді // Вісник господарського судочинства. – 2007. – №2. – С. 133–139

3. Квасниця С. Мирова угода в цивільному процесі: історія і сучасність // Юриспруденція: теорія і практика. – 2006. – №1. – С. 10–15.

4. Тимченко Г. Мирова угода в науці цивільно-процесуального права // Право України. – 2009. – №8. – С.104–107.

5. Фурса С. Я., Фурса Є. І., Щербак С. В. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар: У 2 т- К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2016-Т. І.– С. 157

6. Штефан М. Й. Цивільний процес. Підруч. для юрид. спеціальностей вищих закладів освіти: К.: Ін Юре. – 2005. – 608 с.

Ясиновський Іван Григорович
Суддя Полтавського окружного
адміністративного суду

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ ЯК ПІДСТАВИ ДЛЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ

Беззаперечними підставами для імплементації процедури медіації в українське законодавство або відмови від неї є переваги та недоліки процедури медіації, а тому їх дослідження має важливе значення для вирішення питання про доцільність або недоцільність його здійснення.

Науковці висловлюють різні думки щодо переваг і недоліків медіації як такої. Саме тому доречною й актуальною є спроба розглянути переваги і недоліки цього явища. Про користь імплементації процедури медіації в законодавство України при вирішенні правових конфліктів свідчить цілий комплекс різних

факторів, головним з яких є її ефективність. Адже, якщо у сторін є бажання розв'язати конфлікт, то ймовірність успішного вирішення за допомогою медіації достатньо висока. Медіація дає сторонам можливість впливати одна на одну таким чином, щоб діяти у взаємовигідному руслі і, відтак, контролювати свої збитки. Замість того, щоб виходити із суперечки з результатом «один переможець і один переможений», сторони за допомогою медіації отримують таке рішення, за якого вони обидві залишаються у вииграші. З огляду на відносну гнучкість підходу, медіація часто забезпечує сторонам найбільш прийнятні результати, ніж судовий розгляд справи.

Ефективність медіації багато в чому залежить від ролі третьої нейтральної сторони (медіатора), яка сприяє тому, щоб сторони змістили акценти з відсторонення своїх позицій на задоволення власних інтересів. Медіатор не є суддею чи арбітром – він не судить і не виносить жодних рішень. Його роль полягає в тому, щоб завдяки знанням певних медіаційних технологій допомогти сторонам знайти порозуміння і задовольнити інтереси сторін [4, с.33–34].

Дотримуючись принципу безсторонності, медіатор уникає особистих коментарів або суджень стосовно учасників, їхньої відповідної участі у процесі медіації чи обґрунтованості їхніх позицій. Водночас як суддя здебільшого дивиться в минуле й вирішує, що в ньому відбулося неправильно (з порушенням прямого припису закону або ж домовленості сторін), медіатор, навпаки, спонукає учасників зосередитися на реальному майбутньому [2, с.156].

Отже, для проведення ефективної медіації необхідна сукупність таких умов: наявність бажання вирішити мирно конфлікт; наявність мотивації в усіх учасників конфлікту; готовність до відкритого обговорення суті спору; готовність уважно вислухати опонента та прийняти зважене рішення.

Наступною перевагою медіації є її добровільність. Сторони конфлікту беруть участь у медіації на основі взаємної згоди та

власного волевиявлення. Учасник будь-коли може покинути стіл переговорів за власним бажанням.

Оскільки медіація є процедурою добровільною, то вона може відбутися тільки за умови, що сторони прийшли на переговори з наміром домовитися. Добровільність виявляється і в тому, що сторони та медіатор у будь-який час можуть припинити переговорний процес без пояснення причин або, за взаємної згоди, поновити його (принцип добровільності).

Медіації притаманні й такі позитивні риси, як швидкість та економічність. Традиційно усталене розуміння, що медіація є економічно ефективним і швидким методом вирішення спорів порівняно з іншими методами, що дозволяє істотно знизити навантаження на судову систему держави і витрати на її забезпечення. Медіація сприяє кращому розумінню очікувань інших людей, у тому числі осіб, які належать до інших рас та представляють інші культурні традиції, посилює самоконтроль і самостійність сторін конфлікту, розвантажує судову систему держави та знижує державні витрати в цій сфері, забезпечує більш швидке врегулювання спорів, які є руйнівними для суспільства або сімей сторін, посилює довіру населення держави до системи правосуддя, відновлює вплив добросусідства і суспільних цінностей, а також соціальну згуртованість, демонструє суспільству, що існують більш ефективні способи вирішення спорів, ніж застосування насильства або дозвіл їх у судовому порядку [5, с.52].

Оскільки медіацію може бути застосовано вже на ранній стадії спору, то його врегулювання відбувається значно швидше, ніж у суді. Наприклад, у Великій Британії у 80 % випадків медіація триває лише один день, причому у 90 % випадків сторони знаходять рішення, яке задовольняє всі сторони процесу.

Також при медіації відбувається скорочення витрат сторін, іноді достатньо значних, за рахунок відсутності судових витрат.

На користь медіації свідчить і її конфіденційність як один з її ключових принципів. Інформація щодо підготовки та проведення медіації є конфіденційною, закритою, якщо сторони не домовилися

про інше. Медіатор не має права розголошувати інформацію щодо медіації без письмової згоди сторін.

Наступною перевагою медіації є те, що сторони мають право вільно обрати медіатора з переліку можливих.

Гнучкість процедури медіації – це ще один позитивний аспект медіації. Дана перевага вказує на те, що сторони медіативного процесу не шукають, хто правий, а хто винуватий у конфлікті, а намагаються знайти конструктивний шлях його вирішення. Важливим і є те, що сторони медіативної процедури можуть контролювати процес урегулювання конфлікту і самі вирішують, за яких умов вони будуть укладати угоду чи припиняти медіацію.

Не менш значущою є така перевага медіації, як її приватність. Як правило, на процесі медіації можуть бути присутніми лише конфліктуючі сторони та їх представники, що дає змогу уникнути витoku конфіденційної інформації.

Баланс інтересів – ще одна перевага медіації. Порівняно із силовими методами вирішення суперечки, медіація дає змогу рівнозначно врахувати інтереси обох сторін, щоб зберегти їх значимість й уникнути несприятливих наслідків у майбутньому.

Отже, вважаємо обґрунтованим вважати найбільш істотними перевагами медіації такі: ефективність, добровільність, швидкість, економічність, конфіденційність, можливість вільного вибору медіатора сторонами, гнучкість процедури медіації, приватність, баланс інтересів.

Будь-яке явище, що досліджується, завжди має як позитивні аспекти, так і негативні, тому при вирішенні питання про імплементацію процедури медіації в законодавство України доцільним є звернення уваги і на певні недоліки, які властиві медіативному процесу. Власне ці недоліки і заважають впровадженню медіації в Україні.

Аналізуючи доктринальні джерела, можна знайти достатньо повний перелік недоліків медіації в праці Б.А. Лека та Г.В. Чуйко, а саме:

– ніхто не може змусити сторони медіативного процесу скористатися посередництвом, продовжувати його або погодитися з його результатами;

– медіація не панацея й може виявитися процедурою, що не відповідає деяким конфліктуючим сторонам і деяким суперечкам;

– медіатор при своїй нейтральності може мати свої власні інтереси в конфлікті;

– втручання медіатора та засоби, що він використовує, можуть призвести до укладання угод, які будуть передусім результатом зовнішнього впливу, ніж внутрішньої мотивації учасників ситуації, що може позначитися на результативності цих угод;

– існує потенційна небезпека неадекватного застосування засобів втручання медіатора, що може спричинити інтенсифікацію конфлікту [3, с.278].

Недоліком медіації є і її відносна новизна, а отже, і складність запровадження. Про наявність зазначеної проблеми свідчить аналіз сучасних наукових та періодичних джерел. Зокрема, експерт-радник Ради Європи, Міністр юстиції Республіки Словенія Алеш Загар вважає, що для стимулювання інтересу широкого загалу населення дуже важливо донести до нього інформацію про процес медіації та про його вигоди [1, с.53].

З урахуванням досліджених позицій, що також частково відображено у вищезазначених вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах, які характеризують недоліки та проблеми медіації, можна обґрунтовано виділити такі найбільш істотні недоліки медіації:

1) у медіації складніше бути впевненим у професіоналізмі медіатора, ніж судді в судовому процесі, до того ж медіатор, як передбачається, повинен виступати як фахівець відразу в декількох сферах, що на практиці є досить проблематичним. Часто знання медіаторів-непрофесіоналів поверхові в кожній з таких сфер;

2) більш сильні сторони отримують можливість нав'язувати свою точку зору слабким, оскільки медіація (через свою

неформальність) надає менше процесуальних гарантій, ніж судовий розгляд або арбітраж;

3) невизначеність алгоритмізації процедури медіації викликана тим, що в Україні на сьогодні ці питання належать до компетенції медіативних організацій (саморегулюючих);

4) суттєва невизначеність можливості залучення медіаторів до відповідальності за умисну і ненавмисну шкоду, заподіяну внаслідок здійснення ними своєї діяльності;

5) механізм медіації, в центрі уваги якого перебувають спори і конфлікти між приватними конфліктуючими сторонами, може приховувати від громадськості деякі суттєві спори, які мають або можуть мати соціально значимі наслідки.

Таким чином, можна дійти висновку, що, на відміну від традиційної судової процедури, вирішення правового конфлікту шляхом такого альтернативного способу вирішення спору, як медіації має більше переваг і є перспективнішою. Ціль медіації не в тому щоб вказати на винуватого, а в тому, щоб привести сторони до взаємоприйнятної угоди.

Медіація дозволяє сторонам оцінити ситуацію на подальше з урахуванням їх майбутніх інтересів, а не лише юридичної оцінки фактів, як під час судової процедури. Відомий вислів Авраама Лінкольна: «уникайте судитися. Переконайте вашого суперника дійти компромісу. Зверніть його увагу на те, що номінальна перемога в суді – це часто реальна поразка у витратах коштів і часу» [3, с. 306].

Список використаних джерел:

1. Алеш Загар. Кампанія з інформування громадськості про медіацію в Україні / Алеш Загар // Відновне правосуддя в Україні. – 2008. – № 4. – С. 49–92.

2. Максимова С. В. Медіація / С. В. Максимова // Юридична енциклопедія : Т. 3 : К–М / [ред. кол. : Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.]. – Київ : Укр. енцикл., 2001. – Т. 3. – 792 с.

3. Медіація : підруч. / Б.А. Лєко, Г. В. Чуйко. – Чернівці : Книги - XXI, 2011. – 518 с.

4. Подковенко Т.О. Медіація як один з альтернативних способів розв'язання конфліктів / Т.О. Подковенко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – 2009. – Вип. 45. – С. 31–38.

5. Xavier A. Mediation is here to stay! // Indian Yearbook of International Law and Policy. – 2009. – P. 363–378 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.arbitrationindia.org/pdf/mediation_tostay.pdf.

Черкас Віра Володимирівна

доцент кафедри фінансів, обліку та аудиту
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВОВИЙ НІГІЛІЗМ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

Проблема правового нігілізму, неповаги до права була актуальною від моменту зародження юридичних інституцій у нашій країні і залишається такою в даний час. У різні історичні періоди їй приділяли увагу вчені і практики, письменники і поети, державні діячі.

У цей час проблема правового нігілізму не досліджена в повній мірі. Між тим, у зв'язку з розвитком сучасного суспільного ладу, спостерігається все більший вияв правового нігілізму.

Сьогодні більш чітко спостерігається ситуація, коли закони відверто ігноруються, порушуються, не виконуються, їх не цінують, не поважають.

Термін «нігілізм» походить від латинського слова «*nihil*», яке означає «ніщо», «нічого». Це – одна з форм світовідчуття і соціальної поведінки. Нігілізм як течія суспільної думки зародився давно, але найбільшого поширення набув в минулому столітті.

Характерною ознакою нігілізму є не об'єкт заперечення, який може бути лише визначенням його конкретного виду, а ступінь, тобто інтенсивність, категоричність і безкомпромісність, цього заперечення – з переважанням суб'єктивного, частіше всього індивідуального

початку. Тут виражається гіпертрофовані, явно перебільшені сумніви у відомих цінностях і принципах. При цьому, як правило, обираються найгірші способи дії – антигромадська поведінка, порушенням моральних і правових норм. Плюс – це «відсутність будь-якої позитивної програми або, принаймні, її абстрактність, хиткість, аморфність».

Правовий нігілізм – одне з тих понять, яке нині активно «експлуатується» як у науковій, так і в публіцистичній літературі, використовується в офіційно-діловій мові, політико-дипломатичному обороті і побутовому лексиконі.

Правовий нігілізм – деформаційний стан правосвідомості особи, групи, суспільства, який характеризується усвідомленим ігноруванням вимог закону, цінності права, зневажливим ставленням до правових принципів і традицій, однак виключає злочинний намір. Ігнорування закону зі злочинною метою — самостійна форма деформації правосвідомості. Разом із тим правовий нігілізм породжує правопорушення, у тому числі кримінального характеру.

Увага до цього явища з боку наукового співтовариства за останні роки значно посилилася. Про нього розмірковують філософи і соціологи, економісти і педагоги, політики і прості громадяни, фахівці у сфері теоретико-правових досліджень і юристи - практики. [1].

У той же час, завоювавши надзвичайно широку популярність, поняття залишається у відриві від самого явища, поза належним і всебічним аналізом сутності одного з найбільш масових і негативних феноменів сучасної правової дійсності. Як констатують Н.І. Матузов і А.В. Малько про те, що проблема правового нігілізму в навчальній літературі і в науковому плані до сих пір належне не розглядалася. Правовий нігілізм є не просто механічною сумою негативних правових почуттів, емоцій і настроїв, а синтезоване цілісне утворення, яке, втім, не позбавлене своїх кількісних і якісних параметрів, зовнішніх зв'язків та взаємодій. Правовий нігілізм багатоликий, витончений і підступний. Він здатний мікрувати, видозмінюватися, пристосовуватися до обстановки.

Будучи суперечливим і одночасно широко поширеним елементом юридичної сфери, правовий нігілізм знаходить свою специфічну матеріалізацію в самих різних проявах, виявляє дивовижні здібності «контактувати» з багатьма явищами правового буття.

Однак чим більше зв'язків виявляє правовий нігілізм, тим очевидно більшу небезпеку він представляє для розвитку українського права. Особливо негативно це може позначитися на нових, перспективних напрямках. Ще М. Хайдеггер звертав увагу на те, що нігілізм – це історичний рух, а не якийсь представлене вчення або погляд, цей рух виявляє таку глибину, що його розгортання може мати катарстофічні наслідки для суспільства і світу в цілому [3].

Нігілізм висловлює негативне ставлення людини або соціальної групи до певних норм, цінностей, ідей, теорій.

Питанням нігілізму були присвячені безліч робіт мислителів самих різних вчень і напрямків філософської думки – від Прудона, Бакуніна та Кропоткіна до Ніцше, Гайдеггера та багатьох інших. Нігілізм, торкаючись моральності, релігії, політики, права, ідеології, приймає самі різні форми. Однак головна його ознака – заперечення або неповага тих цінностей і норм, які є основоположеними в тій або іншій сфері соціальної практики і теоретичної думки. Ось чому нігілізм – явище деструктивне, що володіє колосальною руйнівною силою. У своїх крайніх проявах він поєднується з екстремізмом і радикалізмом, максималізмом і фанатизмом [2].

До основних факторів розвитку правового нігілізму можемо віднести:

- думку про те, що не можна вижити за законом;
- виправдання порушення закону в певних життєвих ситуаціях (наприклад «самосуд»);
- думка, що розумна людина завжди знайде спосіб обійти закон, якщо він йому заважає.

Наявність правового нігілізму в Україні констатують багато вітчизняних і зарубіжних вчених. Думки більшості дослідників про витoki в нашій країні цього соціально-політичного явища зводяться до двох позицій. По-перше, багато авторів пов'язують його з юридичною

неграмотністю населення, з повсякденною зневагою законодавством. Другою причиною, на думку багатьох вчених, є недосконалість і суперечливість законів.

У цей час ситуація з дотриманням законів, із правовою культурою є в деяких випадках критичною. Академік О.Е. Кутафін зазначає: «Ми ніколи не були так далекі від правової держави, як зараз ... У нас поки що не вірять в закони і не поважають їх». «Законодавство, – пише Є.А. Лук'янова, – не сприймається населенням, воно стало хаотичним, прогальним, збитковим ...» [4].

Чи існують шляхи подолання правового нігілізму? Це тривалий процес, який стосується змін об'єктивних умов життя суспільства, цілеспрямовану організаційну та ідеологічну роботу, що передбачає здійснення комплексу спеціальних юридичних заходів. Ці заходи покликані створити якісно оновлене соціально-правове середовище, відродити і затвердити віру людей в право. Однак треба підкреслити, що правовий нігілізм настільки глибоко засів у сучасному житті, настільки міцно заволодів розумом людей, що «витравити» його звідти буде дуже складно.

Спеціальними засобами, що сприяють зведенню до мінімуму правового нігілізму, слід назвати:

- якість законів та інших нормативно-правових актів. Забезпечення належної ролі закону в системі правових актів. Наявність стабільності та однаковості в регулюванні суспільних відносин;
- авторитет державної влади і налагодженість механізму її дії. Наявність розвинутої державної структури, здатної забезпечити виконання права. Удосконалення системи правоохоронних органів і правозастосовної діяльності. Зміцнення законності. Підвищення ролі суду;
- високий рівень правосвідомості, який дозволив би закону працювати. Збереження самобутності правової культури. Поліпшення системи правової інформації, професійного навчання і виховання юристів, інших посадових осіб.

Необхідна систематична робота з підвищення професійної культури всіх суб'єктів правоохоронної системи, що сприятиме

подоланню недовіри населення до правоохоронних органів. Додержання закону стане вигіднішим, ніж його порушення, коли зміцниться надійність права, що означає, з одного боку захист набутих прав, а з іншого — можливість будь-якого громадянина, який не має юридичної освіти, знати свої права. Надійність права припускає також стабільність правопорядку і можливість передбачати зміст конкретних юридичних рішень.

Список використаних джерел:

1. Алексєєв С.С. Держава і право. – М.: МАУП, 2000. – С.87.
2. Кармел Галлагер. Викладання історії в контексті сприяння демократичним цінностям і терпимості: Посібник для вчителів. (укр.). — Харків: Харківська правозахисна група, 2001. — 40 с.
3. Комаров С. А. Теорія держави і права. - М.: Юрид. лит., 2002. – С.174.
4. Лівшиць Р.З. Теорія права. – М.: БЕК, 2000. – С.221.

Кальян Олександр Сергійович

адвокат, к.ю.н., доцент завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН

Підписання Україною Угоди про партнерство та співробітництво з Європейськими співтовариствами та їхніми державами-членами у 1994 році (УПС) [2], а також ухвалення інших документів, які визначали правові засади співпраці організації з нашою державою, створило належні передумови для гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу.

Однак гармонізація, передбачена цими документами, поряд зі спільними рисами характеризувалася й істотними відмінностями від аналогічного процесу, здійснюваного на рівні Євросоюзу та у відносинах ЄС із третіми країнами. Спільною, звісно, залишилася

загальна мета гармонізації, яка полягає у створенні уніфікованого правового середовища для всіх суб'єктів ринкових відносин. Проте досягнення цієї цілі насамперед потребує нівелювання відмінностей, наявних у національних правилах, що регулюють цей тип відносин. В українському варіанті гармонізація вітчизняного законодавства в рамках співробітництва нашої держави з Євросоюзом також спрямована на створення сприятливих умов для доступу наших виробників та провайдерів послуг до спільного ринку ЄС та ринків країн, які визнають стандарти організації. Крім того, цей процес створює правові засади для появи нормативного середовища, наближеного до вже наявного в країнах – членах Союзу, тим самим допомагаючи залучити бізнесменів із країн – членів європейських інтеграційних об'єднань до активнішої діяльності в Україні. Їхня присутність на вітчизняних теренах покликана сприяти економічному розвитку держави, а також залученню іноземних інвестицій в українську економіку.

Відповідно гармонізація українського законодавства об'єктивно прискорює інтеграцію України до Європейського Союзу, водночас цей процес має враховувати характер відносин сторін, що визначає особливі способи та принципи його здійснення.

По суті, процес гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу розпочався ще до набуття чинності УПС, торкнувшись регулювання конкуренції, трудових та соціальних відносин. Цей період можна вважати етапом добровільної гармонізації [6, с.38]. Його характерними рисами є відсутність конкретних зобов'язань сторін у цій сфері, а також односторонність діяльності України в гармонізації свого законодавства з правом Євросоюзу (за відсутності погодження з європейськими інтеграційними організаціями).

Однак цей процес не можна вважати й геть стихійним, адже Українська держава мала можливість використовувати відповідні акти органів Європейського співтовариства та аналізувати

практику інших країн, які також здійснювали гармонізацію національного законодавства з правом ЄС. Зокрема, Біла книга, ухвалена Комісією ЄС у 1995 році, визначала пріоритети гармонізації законодавства для країн Центральної та Східної Європи. Звісно, наявність переліку пріоритетних галузей із гармонізації була недостатня для надання цьому процесові необхідної динаміки. Для його започаткування слід було зробити переклад хоча б частини документів ЄС українською мовою. Проте з огляду на те, що акти, визначені Білою книгою як пріоритетні, становили майже 8 000 сторінок, перед Україною постала істотна технічна перешкода на шляху добровільної гармонізації.

Після набуття чинності УПС процес гармонізації українського законодавства з правом Євросоюзу набув не тільки чітких правових засад, а й різноманітніших форм. Окрім приєднання до міжнародних угод, УПС визначила правові засади для здійснення гармонізації шляхом ухвалення внутрішніх правил, приведених у відповідність до норм права Євросоюзу (статті 50, 51, 60, 61, 63, 68, 71, 75, 76, 77). Сферами гармонізації українського законодавства з правом ЄС визначалися захист прав на інтелектуальну власність, митна справа, право компаній, банківська справа, бухгалтерський облік компаній, податки, охорона праці, фінансові послуги, правила конкуренції, державні закупівлі, охорона здоров'я та життя людей, тварин і рослин, навколишнє середовище, захист прав споживачів, технічні правила і стандарти, ядерна енергія, транспорт, промисловість, сільське господарство, енергетика, відмивання грошей, соціальна сфера, діяльність малих та середніх підприємств, статистика тощо.

Однак в УПС практично не йшлося про терміни здійснення гармонізації. Єдиним винятком уважалася сфера захисту прав на інтелектуальну власність, в якій Україна протягом п'яти років мала виконати зобов'язання, взяті на себе відповідно до Угоди.

Як свідчить аналіз положень УПС та інших документів, що стосуються гармонізації, майже всі вони належать до категорії так званого м'якого права, тобто окреслюють переважно наміри, а не

чіткі зобов'язання сторін. Цей чинник узалежнив просування гармонізації законодавства від заінтересованості сторін, що, в свою чергу, надало їхнім діям політичного забарвлення.

Отже, головним недоліком гармонізації законодавства України з правом ЄС на основі УПС виявилася відсутність нагляду за цим процесом із боку компетентних українських установ та Європейського Союзу. Крім того, гармонізацію законодавства не було пов'язано з процесом здійснення внутрішніх реформ у нашій державі [8, с.343].

Парафована Україною та ЄС Угода про асоціацію (УА) (30 березня 2012 року) [1] має стати значним кроком у процесі поглиблення співпраці сторін, адже документ відводить першорядну роль гармонізації законодавства України з правом Союзу (тільки у Преамбулі УА термін «зближення законодавства» згадується п'ять разів). Зокрема, згідно з текстом Преамбули зближення законодавства пов'язується із процесом реформ в Україні, чим, відповідно, заохочуються економічна інтеграція та поглиблення політичної асоціації сторін. А загалом гармонізація законодавства охоплює практично всі сфери співпраці України з ЄС. Вона має ширшу мету, ніж здійснення економічної інтеграції, адже передбачає реформування економіки та правової системи нашої держави.

В Угоді про асоціацію, як і в інших міжнародних угодах ЄС, не міститься визначення поняття «гармонізація». Угода лише оперує традиційними для права Євросоюзу термінами, як-от «зближення» (Преамбула, статті 1, 59, 84, 337, 358, 375, 405, 417, 428, 474 і т. д.), «законодавче зближення» (статті 149, 152), «регуляторне зближення» (статті 64, 114, 124, 133, 322), «гармонізація» (статті 359, 404), «адаптація» (стаття 138), «визнання міжнародних принципів і стандартів» (статті 291, 346, 378, 385), «взаємне визнання правил» (статті 70, 83, 106, 140), «транспозиція» (статті 56, 65, 96) тощо. Як і в разі з установчими договорами ЄС, це може означати, що в Угоді йдеться про різні способи реалізації одного й того самого процесу, головною метою

якого є створення однакових правових умов для суб'єктів співробітництва України та ЄС.

Те, що УА оперує різними термінами, може зумовити поновлення дискусії серед українських учених і практиків із з'ясування відмінностей у їхньому змісті та доцільності їх використання. Однак тут наявність розбіжностей є об'єктивним явищем, спричиненим тим, що, як уважає Н. Малишева, ані у міжнародно-правовій теорії, ані в сучасній правотворчій практиці досі не приділялося належної уваги теорії гармонізації законодавства, з'ясуванню базових понять і підходів до дослідження цього явища, хоча прикладні аспекти гармонізації законодавства є одними з найактуальніших і широко досліджуваних у зарубіжній правовій теорії, особливо в сучасному праві ЄС [9, с.88].

Переважає більшість українських науковців, котрі досліджували це питання, застосовували термін «гармонізація» як узагальнюючий. У «Словнику термінів і понять із міжнародного та європейського права», виданому Інститутом законодавства Верховної Ради України, гармонізація законодавства визначається як приведення законодавства держав – членів та країн – не членів у відповідність до вимог Європейського Союзу на підставі правових актів організації. Цей процес може відбуватися у формі адаптації законодавства, імплементації положень, стандартизації норм тощо [10], проте, з другого боку, План дій «Україна – Європейський Союз» чітко вказує на необхідність саме гармонізації права [5].

В інших офіційних документах також дуже часто використовують термін «адаптація». Відповідно до положень Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу адаптація полягає у зближенні законодавства України з сучасною європейською системою права. Вона передбачає реформування правової системи України та поступове приведення цієї системи у відповідність до європейських стандартів [4]. У Загальнодержавній програмі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, затвердженій законом України № 1629-IV

від 18 березня 2004 року, зазначено, що адаптація полягає у приведенні законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність до *acquis communautaire* [3].

Ю. Капіца дійшов висновку, що для визначення передбаченої в УПС уніфікації законодавства України та ЄС потрібно використовувати термін «наближення». Проте дослідник зазначає, що в праві ЄС уживаються терміни «наближення» та «гармонізація». «Наближення» нормативно-правової бази передбачає досягнення того чи іншого рівня відповідності. «Гармонізація», однак, може означати й досягнення певної ідентичності норм права держав-членів Євросоюзу через прийняття регламентів ЄС, і визначення цілей, єдиних для держав-членів, через прийняття директив організації [7, с.19].

Проте не завжди можна погодитися із такими твердженнями. Як засвідчує практика діяльності європейських інтеграційних об'єднань, незважаючи на застосування різних термінів у праві Євросоюзу та в угодах ЄС із третіми країнами, в цих документах ідеться, по суті, про один і той самий процес приведення національного законодавства у відповідність до приписів права спільноти. Власне, саме термін «гармонізація» найадекватніше характеризує мету цього процесу – узгодити національні норми в такий спосіб, щоби в обох випадках вони створювали однакові правові умови для діяльності суб'єктів господарювання в межах внутрішнього ринку. Із цього приводу Н. Малишева зазначає: «Гармонізація, заявлена як цільова настанова правотворчого процесу, повинна «вмикати» певні механізми отримання найвищого ступеня узгодженості та сумісності систем, що гармонізуються» [9, с.88].

Підсумовуючи вищевикладене, слід відзначити, що Україна має розробити власні підходи до розв'язання проблеми гармонізації законодавства з правом ЄС, адже реалізація цього механізму надає можливості для дії норм права Євросоюзу в рамках вітчизняного правопорядку. Це стосується насамперед передбачених УА випадків транспозиції директив ЄС у внутрішнє

законодавство України та безпосереднього застосування певних положень права Євросоюзу на національному рівні. Слід, однак, урахувати, що процес гармонізації законодавства нашої держави з правом європейських інтеграційних організацій має свої особливості, зумовлені рівнем відносин між партнерами. Те, що УА не передбачає підготовки до приєднання України до Європейського Союзу, визначає межі співробітництва сторін у правовій галузі, й зокрема у сфері гармонізації законодавства. Із другого боку, як засвідчує практика здійснення гармонізації на рівні ЄС, а також у відносинах спільноти з іншими країнами (особливо з тими, котрі мають з об'єднанням угоди про асоціацію), майже неможливим виявляється чітке визначення меж цього процесу. Тому Україна має достатньо широкі можливості для форсування чи, навпаки, припинення процесу гармонізації своїх правових норм із правом Євросоюзу. Це стосується безпосередньо цілей, засобів та організаційно – правового механізму гармонізації.

Список використаних джерел :

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом і його державами-членами, з іншої сторони: угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16 вересня 2014 р. // Урядовий портал. – режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/docs/Agreement>

2. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: від 14 червня 1994 р.: ратифікована Законом України від 10.11.1994 №237/94-ВР: набула чинності 01.03.1998 // Верховна Рада України: офіц. веб-портал.-режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_012/page

3. Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу: Закон України від 18 березня 2004 р. № 1629-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – №29. – С. 367.

4. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу: загв. Указом Президента України від 11 червня 1998 р. №615/98 : зі змінами, внесеннями, згідно з Указом Президента України від 27.09.2011 №929/2011 // Верховна Рада України : офіц. веб–портал. – режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/615/98>

5. Україна – Європейський Союз. План дій. Європейська політика сусідства: схвалено Кабінетом Міністрів України 12 лютого 2005 р. Радою з питань співробітництва між Україною і Європейським Союзом 21 лютого 2005 р. // Верховна Рада України: офіц. веб–портал. – режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994_693/page

6. Гернфельд Г. Г. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу // Законотворчість. Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним та європейським правом : зб. наук.–практ. матеріалів / ред. М. Т. Кравчук ; Ін–т законодавства Верхов. Ради України. – К. : [б. в.], 2005. – Вип. 4. – С. 34–38.

7. Капіца Ю. Наближення законодавства України до законодавства ЄС відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво між Європейським Союзом та Україною // Український правовий часопис – К., 1998. – Вип. 2. – С. 18–24.

8. Коробейнікова Д. Гармонізація як вагома сфера процесу впорядкування термінології (на прикладі термінології Європейського права) // Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного ун–ту. Серія: філологічні науки,–2010.– Вип. 89.– С. 362–366.

9. Малишева Н. Р. Теоретичні аспекти гармонізації національного законодавства з міжнародним правом // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом : матеріали наук.–практ. конф. (жовт. 1998 р.) / Ін–т законодавства Верхов. Ради України. – К.: [б. в.], 1998. – С. 87–92.

10. Словник термінів і понять з міжнародного та європейського права. – К.: Ін–т законодавства Верховної Ради України, 2005. – 157 с.

Кудінова Анна Григорівна,
аспірантка 4 курсу
Відділ «Український етнологічний центр»
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та
етнології імені М. Т. Рильського
Національної академії наук України
Науковий керівник:
Кудінов Юрій Миколайович
завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
Полтавський інститут економіки та права

ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ «НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ» ТА ОБСТАВИНИ, ЩО НЕ Є ПЕРЕВИЩЕННЯМ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ

*«Той, хто вважає, що може обійтися без інших,
помиляється; але той, хто думає,
що інші не можуть обійтися без нього,
помиляється ще більше»
(Ф. Ларошфуко) [1]*

Питання про обґрунтування права на необхідну оборону із давніх часів привертало до себе увагу як філософів і юристів, так і решту категорій населення. Римський юрист Цицерон із цього приводу висунув ідею, що право на необхідну оборону не є писаним, але природженим законом – non scripta, sed nata lex. Думка Цицерона щодо права на необхідну оборону, найбільш вірогідно, ґрунтувалася на положеннях, сформульованих піфагорійцями, а саме, «справедливе состоит в воздании другому равным», можливо, в основі яких біблійські приписи «віддай душу за душу, око за око і т. д.», що співзвучні з принципами Таліона [2].

Як показало вивчення правозастосовної практики, органи дізнання, слідства дуже часто допускають серйозні помилки при вирішенні питання про оцінку правомірності дій осіб, що боронилися від злочинних посягань.

Необхідною обороною за змістом статті 36 Кримінального кодексу України визнається правомірний захист від суспільного небезпечного посягання шляхом заподіяння шкоди злочинцю.

Як показало вивчення правозастосовної практики, органи дізнання, слідства дуже часто допускають серйозні помилки при вирішенні питання про оцінку правомірності дій осіб, що боронилися від злочинних посягань.

У теорії кримінального права питанню необхідної оборони присвячена велика кількість спеціальних наукових досліджень, завдяки яким вдалося знайти вихід із багатьох проблемних юридичних ситуацій, які виникають при застосуванні потерпілими необхідної оборони.

Проблема встановлення меж необхідної оборони і умов правомірності в кримінальному праві не обійшли увагою науковців. До цієї теми зверталися свого часу Ю. Баулін, В. Володарський, Л. Підкоритова, І. Тишкевич та ін. [3].

Найбільші ускладнення на практиці викликає визначення меж допустимого захисту. Ця ж обставина є суттєвим стимулюючим фактором у застосуванні громадянами необхідної оборони для захисту від злочинних посягань. Як показує юридична практика застосування необхідної оборони, саме встановлення меж допустимого захисту викликає найбільші ускладнення. У результаті кримінальної відповідальності притягуються невинні особи [4].

Кримінальний закон характеризується дихотомією: або злочин є, або його не має. У силу цього законодавець у самому законі якнайповніше і якнайточніше мусить визначити межу між злочинним і незлочинним діянням, забезпечуючи тим самим умови для правильного й однакового застосування кримінального закону [5].

Питання про межі допустимості необхідної оборони є питанням факту. Через відсутність чітких законодавчих ознак їхнього визначення теорія кримінального права і судова практика, виходячи із підстав необхідної оборони і поняття перевищення меж необхідної оборони, і поняття перевищення меж правомірності оборони, виробляє загальні принципи визначення меж правомірності оборони.

Загалом рівень напруженості при необхідній обороні характеризується усіма об'єктивними і суб'єктивними обставинами ситуації протиборства, про що свідчать ознаки й умови, проаналізовані нами під час проведеного дослідження.

Матеріальний зміст оборони визначається інтенсивною межею допустимості необхідної оборони. Таке визначення впливає із законодавчого поняття перевищення меж необхідної оборони, що міститься у частині 3 статті 36 Кримінального кодексу України визначається як «умисне злodianня тому, хто посягає, тяжкої шкоди, яка явно не відповідає небезпечності посягання або обставинці захисту» [6, 19]. Використовуючи законодавче поняття «перевищення меж необхідної оборони» можна визначити межу необхідної оборони, можна визначити межу необхідної оборони через визначену відповідальність дій того, хто обороняється, склад характеру і ступеня суспільної небезпечності [3, 77–78]. Таку гіпотезу пропонує молода українська дослідниця з Чернівців Л. Гусар у своїй публікації «Поняття меж необхідної оборони: їхнє місце в системі умов її правомірності».

В умовах трансформації соціально-економічного життя українського суспільства аналіз криміногенної ситуації та відповідної соціальної реакції на неї, взаємодії злочинця та його жертви, контроль за рівнем злочинності спонукає до активнішого використання можливостей кримінології.

Особливістю особи, яка перевищила межі необхідної оборони є більш низький ступінь суспільної небезпечності у порівнянні з іншими умисними злочинами. У генезі цих злочинів знаходяться саме помилки суб'єкта оборони із зовнішніми

факторами. Тому можна стверджувати, що саме особа, яка перевищила межі необхідної оборони, її особливості повинні бути безпосереднім об'єктом запобіжного впливу.

Під час захисних дій свідомістю особи, яка обороняється, при необхідній обороні, охоплюється об'єкт суспільно небезпечного посягання, якому загрожує небезпека, тобто весь характер діянь, які вчиняються тим, хто нападає, така особа передбачає (або має можливість передбачити) наслідки, які настануть від цих дій. Безумовно, час, місце, обстановка, знаряддя і засоби посягання та інші моменти, які охоплюються свідомістю того, хто обороняється, й оцінюються ним як такі, які посилюють небезпечність посягання. Інтелектуальне ставлення особи, яка обороняється, може бути неоднаковим стосовно різних обставин.

При вчиненні оборонних дій особа передбачає, що в результаті вимушеного використання сили тому, хто вчиняє напад, буде заподіяна шкода, яка повинна відповідати суспільній небезпечності посягання. За допомогою вольових зусиль особа, яка обороняється, контролює свою поведінку, керує своїми діями, підпорядковує свою поведінку правовим вимогам. Шкода, яка об'єктивно заподіюється тому, хто посягає, не є метою оборонних дій, а засобом досягнення кінцевої мети – захисту суспільних відносин від шкоди, яка їм заподіюється [7].

За допомогою вольових зусиль особа, яка обороняється, переборює страх і невпевненість, контролює, наскільки це можливо в умовах нападу, свою поведінку, керує своїми діями щодо зупинення посягання і підпорядковує свою поведінку правовим вимогам про перевищення допустимих меж.

Відповідно до частини 1 статті 36 Кримінального кодексу України метою необхідної оборони є захист охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання. У зв'язку із цим суспільна корисність вчинку втрачає свій зміст у разі, коли метою необхідної

оборони були не зазначені цілі, а, наприклад, мета розправи над тим, хто посягає, помста тощо [6, 19]. У тих випадках, коли визначальним у меті діяльності є саме наведені вище факти порушення законодавства про необхідну оборону порушник несе кримінальну відповідальність.

У випадках же, коли домінуючим мотивом стають помста або ревності, діяння має розцінюватись як вчинене у стані сильного душевного хвилювання або на загальних підставах.

Поряд із мотивами і метою необхідної оборони потрібно також враховувати й емоційний стан особи, яка вчиняє акт необхідної оборони. Емоції впливають на усвідомлення потреби впливати на активність суб'єкта оборони. У психології та філософії виокремлюють чотири основні форми емоційних станів, які різняться за силою і тривалістю. Найчастіше у кримінальному праві фігурує один із них – це стан афекту. Перевищення меж необхідної оборони, що супроводжується сильним душевним хвилюванням особи, яка обороняється, не має перешкоджати основній меті – відбити напад, захистити себе від посягання. Законодавець вважає, що умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони є менш небезпечним злочином, ніж умисне убивство, вчинене у стані сильного душевного хвилювання [8]. І це, як виявляється, виправдано, оскільки існування стану необхідної оборони залежить від існування суспільно небезпечного посягання. Звідси випливає, що для вирішення питання про існування стану необхідної оборони і, отже, для розмежування злочинів, учинених у стані сильного душевного хвилювання і при перевищенні меж необхідної оборони, є встановлення початкового та кінцевого моментів посягання [7, 64].

Право на захист є суб'єктивним правом громадян, які самостійно вирішують питання: здійснити його чи утриматися від оборонних дій. Але, на думку більшості фахівців, для певної категорії громадян – працівників міліції, інших співробітників правоохоронних органів, військовослужбовців та інших, необхідна оборона в силу спеціальних актів, якими є закони України,

необхідна оборона в силу спеціальних актів, якими є закони України від 20 грудня 1990 року «Про міліцію», від 18 лютого 1992 року «Про оперативно-розшукову діяльність», водночас є правовим обов'язком, а невиконання його – порушенням закону і невиконанням службового обов'язку акту оборони, тобто містить склад дисциплінарного проступку. Оборона будь-якого інтересу може бути обов'язком або в силу приписів закону, або задля виконання обов'язків служби, відмова від оборони не буде в таких випадках здійсненням права необхідної оборони, а є невиконанням закону, невиконанням обов'язків служби. Про це зазначає відомий дослідник-правник Н. Паще-Озерський [9].

Варто зауважити, що існує розбіжність серед учених-юристів і у поглядах на питання про кваліфікацію перевищення меж необхідної оборони, яке допустив представник влади або військовослужбовець. Одні дослідники вважають, що такого роду дії повинні розглядатися як посадові військові злочини, а інші пропонують класифікувати їх статтями Кримінального кодексу України, які передбачають кримінальну відповідальність за перевищення меж необхідної оборони.

Але в юридичній літературі зустрічається і дещо інший підхід до цього дискусійного дослідження необхідної оборони. Думка ряду авторів, що необхідна оборона є для працівників поліції правовим обов'язком, не сповна відображається у законі. Відповідно до статті 12 Закону України «Про міліцію» працівники міліції мають право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю у випадках, передбачених цим Законом: у разі неможливості уникнути застосування сили вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на міліцію обов'язків, і має зводити до мінімуму можливості заподіяння шкоди правопорушникам та іншим громадянам. Виходячи із розуміння необхідної оборони як захисту, який вчиняється шляхом заподіяння шкоди тому, хто посягає, можна дійти висновку, що вона є одним із способів виконання службових обов'язків.

За українським дослідником Ю. Бауліним, який вважає, що суб'єктом необхідної оборони може бути лише приватна особа, для якої така оборона є здійсненням суб'єктивного права, і що дії спеціально уповноважених осіб щодо захисту правоохоронних інтересів мають оцінюватися не за правилами про необхідну оборону, а відповідно для вимог щодо виконання службового обов'язку, на думку української дослідниці Л. Гусар, небезспірна. Співробітники міліції, як й інші громадяни, володіють суб'єктивним правом на здійснення необхідної оборони, тому, коли вони заподіють шкоду при припиненні суспільно небезпечного посягання, особливо спрямованого на права і свободи громадян, вони, на думку Ю. Бауліна, передусім реалізують природне, невід'ємне право на захист, а не виконують посадові обов'язки з охорони громадського порядку [9, 91]. Тому такі дії повинні розглядатися з позиції їх відповідності вимогам статті 36 Кримінального кодексу України від 2001 року, а не інших нормативних актів.

Але аналіз Закону України «Про міліцію» дозволяє зробити нам такий висновок: є серйозні протиріччя між положеннями статті 36 Кримінального кодексу України та статей 12 – 15 вказаного Закону, які регламентують умови і порядок застосування працівниками міліції заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, тобто по суті умови і порядок заподіяння фізичної шкоди правоохоронникам [8, 121].

Відповідно до частини 1 статті 15 Закону України «Про міліцію» працівники міліції як крайній захід мають право застосувати вогнепальну зброю в низці випадків: для захисту громадян від нападу, що загрожує їх життю і здоров'ю, а також у разі звільнення заручників, для відбиття нападу на працівника міліції або членів його родини, якщо їх життю загрожує небезпека; для відбиття нападу на охоронювані об'єкти, конвої, жилі приміщення громадян, приміщення державних і громадських підприємств, установ, організацій, а також звільнення їх у разі затримання особи, яку застали при вчиненні тяжкого злочину і яка

намагається втекти; для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, що погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожує життю і здоров'ю працівника міліції. Саме в цих випадках працівники міліції, як виявляється, знаходяться в стані необхідної оборони. Таким чином, ми бачимо, що Закон України «Про міліцію» різко обмежує можливість захисту з використанням зброї, визнаючи підставою вчинення оборонних дій лише напад – або небезпечний для життя і здоров'я людини, або груповий чи збройний при посяганні на власність. Тоді як за змістом статті 36 Кримінального кодексу України (від 2001 року) захист, у тому числі із застосуванням зброї допускається від суспільно небезпечного посягання, яке може бути вчинене і на інші об'єкти. Головне, щоб при цьому не було перевищення меж необхідної оборони.

Не відповідають змісту статті 36 Кримінального кодексу України і положення статті 12 Закону України «Про міліцію», які регламентують порядок застосування заходів фізичного впливу, спеціальних заходів і вогнепальної зброї. Навіть за наявності нападу, небезпечного для життя і здоров'я громадян, працівники міліції, за загальним правилом, зобов'язані попередити того, хто посягає, про намір використати проти нього зброю, що зовсім необов'язково в силу формулювання кримінального законодавства. При цьому зброя не може бути застосовуватися щодо жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків вчинення ними групового нападу, що загрожує життю здоров'ю людей, працівників міліції, або збройного нападу чи збройного опору. Кримінальне ж законодавство не обмежує того, хто обороняється у виборі засобів захисту залежно від особи того, хто посягає. Учиняючи оборонні дії, працівник міліції повинен намагатися, щоб шкода, яка заподіяна тому, хто посягає, була мінімальною. Звідси випливає, що він, відбиваючи напад озброєного злочинця і стріляючи на ураження, а не, наприклад, у руку, в якій знаходиться

пістолет, може бути обвинувачений у порушенні вимог Закону України «Про міліцію» і притягнений до відповідальності, яка встановлена законом (щоправда, не ясно, яким саме). Так, 3 квітня 1997 року працівник підрозділу «Беркут» Тернопільської УМВС Н., перебуваючи у складі оперативної групи з охорони живих ресурсів річки Дністер, виявив і затримав громадянина І., який займався незаконним виловом риби. За свідченням Н., громадянин Ію вчинив замах на його життя і, перебуваючи у стані необхідної оборони, Н. вчинив два постріли з автомата АК-МС, чим смертельно травмував громадянина І. Проте, як було встановлено подальшим розслідуванням справи, ці постріли були заподіяні І. у спину. При подальшому розслідуванні Н. заявив, що громадянин І. накинувся на нього з ножом і між ними зав'язалася бійка, під час якої автомат сам вистрілив і смертельно поранив І. Н. був притягнений до кримінальної відповідальності за статтею 98 Кримінального кодексу 1960 року як за убивство з необережності [9, 92].

Стаття 36 Кримінального кодексу України не містить такої вимоги, а в науці кримінального права визначальною є думка, що шкода, яка заподіяна тому, хто посягає, не повинна бути мінімальною необхідною і може бути навіть більшою, ніж шкода, яка очікувалася від його дій.

Із чим пов'язане таке обмеження суб'єктивного права працівників міліції на необхідну оборону? Найімовірніше за усе, що законодавець вирішив таким чином спробувати запобігти можливому свавілля в заподіянні шкоди громадянам з боку представників правоохоронних органів, які мають до того ж ще й спеціальну професійну підготовку.

Але частина 2 статті 36 Кримінального кодексу України визначає: «Кожна особа має право на необхідну оборону незалежно від можливості уникнення суспільно небезпечного посягання...» [6, 19]. В результаті, як уже зазначалося, існують певні протиріччя між Кримінальним кодексом України (від 2001 року) та Законом України «Про міліцію».

У ході проведення нами дослідження ми свідомо дійшли висновку про те, що для працівників міліції застосування необхідної оборони, особливо при припиненні посягань, спрямованих на права і свободи людини і громадян, є не правовим обов'язком, а передусім реалізацією природного невід'ємного права на захист, а вже в другу чергу – одним зі способів виконання службових обов'язків.

Тому їхні дії при припиненні суспільно небезпечного посягання, які полягають у заподіянні шкоди шляхом застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, повинні, в першу чергу, відповідати положенням статті 36 Кримінального кодексу України (від 2001 року), а потім – вимогам Закону України «Про міліцію». Це означає, що у разі, якщо дії працівників міліції не відповідають, наприклад, умовам і порядку застосування зброї при припиненні суспільно небезпечного посягання, передбаченим статтями 12 і 15 Закону України «Про міліцію», але повністю вкладаються у межі необхідної оборони, працівниками міліції не повинні притягатися до дисциплінарної. А тим більше до кримінальної відповідальності за порушення вимог Закону України «Про міліцію» [9, 91].

Із метою вирішення питання про застосування необхідної оборони працівниками міліції потрібно привести положення Закону України «Про міліцію», які регламентують застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, у відповідність з Кримінальним кодексом України шляхом внесення до нього ряду змін:

1. Виключити зі статті 12 частини 3, 4, 7.

2. Статтю 13 викласти в такій редакції: «Працівники міліції мають право застосовувати заходи фізичного впливу ,в тому числі прийоми рукопашного бою, для припинення правопорушень, подолання протидії законним вимогам міліції у відповідності з положеннями кримінального законодавства».

3. Пункт 1 частини 1 статті 14 викласти в такій редакції: «1) із метою захисту від суспільно небезпечного посягання».

4. Увести до статті 15 таке положення: «Працівники міліції мають право застосовувати вогнепальну зброю при захисті особистості, прав і свобод громадян, таких, що охороняються законом, прав та інтересів суспільства і держави від суспільно небезпечних посягань, керуючись при цьому лише положеннями кримінального законодавства України про необхідну оборону».

Щодо кваліфікації тих випадків, коли працівники міліції, які вчиняють необхідну оборону, перевищують її межі, ми підтримуємо точку зору ряду фахівців, які вважають, що мова повинна йти про відповідальність саме за перевищення меж необхідної оборони, а не за посадовий злочин. Як правильно зазначалось, притягнення посадових осіб за перевищення меж необхідної оборони за посадові злочини призвело б до того, що ці особи несли б покарання суворіше, ніж інші громадяни (санкція статті 118 Кримінального кодексу України «Умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця» передбачає покарання у вигляді виправних робіт на строк до 2 років або обмеження волі на строк до 3 років, а санкція частини 3 статті 365 Кримінального кодексу України «Перевищення влади або службових повноважень», де мова йде про заподіяння тяжких наслідків, – позбавлення волі на строк від 7 до 10 років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років).

Перш за все, працівники міліції не можуть бути притягнені за перевищення меж необхідної оборони до кримінальної відповідальності як за перевищення влади або службових повноважень у зв'язку з різницею в об'єктивній стороні складу злочину цих діянь. Об'єктивна сторона ексцесу оборони полягає у вчиненні оборонних дій, які явно не відповідають характеру і ступеню суспільної небезпечності посягання. При цьому будь-який працівник міліції має передбачені частиною 1 статті 36 Кримінального кодексу України (від 2001 року), а також і положення Закону України «Про міліцію» підстави для заподіяння

шкоди тому, хто посягає [9, 93–94]. Об'єктивна сторона перевищення влади або службових повноважень може вчинятися у формі: 1) перевищення влади або 2) перевищення службових повноважень, які заподіяли істотну шкоду охоронюваним законом правам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб. Працівник міліції, хоч і допускає перевищення меж необхідної оборони, все ж має на неї право, тобто ніяким чином не виходить за межі своїх повноважень і, відповідно, не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за положеннями статті 365 Кримінального кодексу України (від 2001 року) [10].

Таким чином, під час дослідження ми з'ясували, що одним із найбільш дискусійних питань є перевищення меж необхідної оборони працівниками міліції та обставин, що не є перевищенням меж необхідної оборони. Було встановлено, що перевищення меж необхідної оборони підлягає кримінальній відповідальності відповідно до чинного українського законодавства. Найбільше ускладнень в учених та юристів-практиків виникає саме при визначенні меж допустимого захисту. Закон України «Про міліцію» різко обмежує можливість захисту з використанням зброї, визнаючи підставою вчинення оборонних дій лише напад – або небезпечний для життя і здоров'я людини, або груповий чи збройний при посяганні на власність, тоді як за змістом статті 36 Кримінального кодексу України (від 2001 року) захист, у тому числі із застосуванням зброї допускається від суспільно небезпечного посягання, яке може бути вчинене і на інші об'єкти. Головне, щоб при цьому не було перевищення меж необхідної оборони [9].

Встановлення, виходячи із службових повноважень працівників міліції або існування у них професійної підготовки, будь-яких додаткових вимог, які обмежують учинення ними оборонних дій, не повинно допускатися, оскільки є порушенням природного невід'ємного права кожної людини на необхідну оборону.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України. – Х.: Одиссей, 2007. – 264 с.
2. Мочкош Я. Необхідна оборона в кримінальному праві України: від ідеї до реальності / Я. Мочкош // Право України. – 2006. – №10. – С. 95.
3. Гусар Л. Поняття меж необхідної оборони: їхнє місце в системі умов її правомірності / Л. Гусар // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – №11. – С. 74–75.
4. Бондарук О. Правова регламентація необхідної оборони за кримінальним законодавством США / О. Бондарук // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2011. – №2. – С. 114.
5. Башалов І. Перевищення меж необхідної оборони: спірні питання / І. Балашов // Право України – 2006. – №8. – С. 85.
6. Гриценко А. П. Обставини, що виключають юридичну відповідальність. Необхідна оборона. Крайня необхідність. Звільнення від юридичної відповідальності / А. П. Гриценко // Історія та правознавство. – 2010. – №10. – С. 90 – 94.
7. Гусар Л. Проблемні питання при перевищенні меж необхідної оборони / Л. Гусар // Вісник прокуратури. – 2010. – №10. – С. 62.
8. Плисюк Н. Питання застосування покарання за умисне вбивство при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання злочинця / Н. Плисюк // Вісник Національної академії прокуратури України. – 2008. – №3. – С. 117–119.
9. Гусар Л. Застосування необхідної оборони працівниками міліції: законодавче врегулювання проблемних питань / Л. Гусар, О. Бондарук // Вісник прокуратури. – 2011. – №4. – С. 90.
10. Розгляд справ про злочин окремих категорій. Злочини проти життя та здоров'я особи. Висновок суду про умисне заподіяння потерпілому тяжких тілесних ушкоджень при перевищенні меж необхідної оборони є обґрунтованим // Судова практика. – 2011. – №7. – С. 123–126.

Мякушко Надія Семенівна
директор Полтавського інституту економіки і права
здобувач кафедри суспільно-політичних наук,
глобалістики та соціальних комунікацій

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДЛЯ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ (на прикладі досвіду України, Чехії та Греції).

Процес глобалізації є невід'ємною частиною лібералізації міжнародної торгівлі, міжнародних валютно-кредитних відносин. Одним із найважливіших акторів глобалізації світогосподарських зв'язків виступає Міжнародний валютний фонд (МВФ), який займає ключове місце в даній системі. Регулююча та стабілізуючі функції цієї організації є безперечно важливими та необхідними. Одним із найважливіших напрямів діяльності МВФ наприкінці 20 ст. є сприяння демонтажу адміністративно-командної системи управління економікою в постсоціалістичних країнах, її переходу до системи ринкових відносин та інтеграції у світове господарство.

Для розуміння відносин між країнами-реципієнтами кредитів доцільно ознайомитися з основними механізмами кредитування від МВФ:

– Резервна частка. Перша порція іноземної валюти, яку країна-член може отримати в МВФ в межах 25 % квоти, називалася до ямайської угоди «золотою», із 1978 р. — резервною часткою («Reserve Tranche»)

– Кредитні частки. Засоби в іноземній валюті, які країна-член може отримати понад розмір резервної частки (у випадку її повного використання авуари МВФ в валюті країни досягають 100 %), поділяються на чотири кредитні частки, або («Credit Tranches»), які становлять по 25 % квоти.

– Домовленості про резервні кредити стенд-бай («Stand-by Arrangements») (з 1952 р.) забезпечують країні-члену гарантію

того, що в межах визначеної суми і протягом терміну дії угоди вона може при умові дотримання обумовлених в угоді умов безперешкодно отримувати від МВФ іноземну валюту в обмін на національну.

– Механізм розширеного кредитування («Extended Fund Facility») (з 1974 р.) доповнив резервну і кредитні частки. Він призначений для надання кредитів на більш тривалий період і в більших розмірах по відношенню до квот, ніж в рамках звичайних кредитних часток [1].

Із досвіду Чехії. Заступник голови Національного банку Чехії Моймир Гампл висловив думку, що МВФ навмисно спровокував кризу в Східній Європі, щоб створити ситуацію, за якої регіон змушений був би звернутися до фонду за фінансовою допомогою.

За словами представника чеського Центробанку, до кризи у МВФ практично не було «клієнтів», однак керівництво фонду в особі Домініка Стросс-Кана (2007–2011 рр.) вдало скористалося кризою, щоб розширити поле діяльності й збільшити свої фінансові ресурси, передає інформаційне агентство «Reuters» слова Моймира Гампла в інтерв'ю австрійським ЗМІ. Говорячи про перспективи приєднання Чехії до Єврозони, він відзначив, що країна не поспішає вступати у валютний союз, тим більше, що чеському Центробанку вдається контролювати інфляцію в країні. При цьому країна розплачується за незалежність своєї грошової політики сильними коливаннями курсу валюти, визнав Моймир Гампл. Так чи інакше, питання приєднання Чехії до зони обігу єдиної європейської валюти не є терміновим ні для Праги, ні для Єврозони, де у зв'язку із кризою необхідність у нових членах скоротилася. Крім того, Моймир Гампл підкреслює, що приєднання до Єврозони не є панацеєю для європейських країн, що розвиваються. Більше того, ризик зниження конкурентноздатності при такій ситуації, навпроти, зростає: «Деякі помилково думають, що приєднання до Єврозони дозволить їм вільно зітхнути, що в підсумку приводить до грецького сценарію», – зазначив він [2].

Крім того президент Чеської Республіки Вацлав Клаус проти того, щоб країна, ослаблена борговою кризою отримувала кредит МВФ, який повинен бути використаний для підтримки Єврозони. На його думку, якщо ж Чехії все-таки доведеться позичити МВФ, то немає необхідності спустошувати валютні резерви Чеського національного банку. Зовсім не треба брати гроші у платників податків, цитує Вацлава Клауса Чеське радіо [3].

Важливою проблемою є самі масштаби діяльності фонду. Розмір грецького боргу неминуче тягне за собою кредитування масштабів, які значно перевищують ті обсяги, на які можуть розраховувати інші країни. «Винятковий доступ» до ресурсів МВФ, виданий Греції в 2010 р., був встановлений на «сукупному ліміті в 600%» від квоти країни в МВФ. Замість цього в квітні 2013 р. сукупне фінансування було досягло свого піку на позначці 3212% від грецької квоти. Ультиматуми від установ, ніким не обраних, які скомпрометували власну легітимність, розігріли антисююзні настрої по всьому континенту. Найстрашнішим результатом поточних переговорів буде вимога погашення поточних кредитних зобов'язань в обмін на деякі невеликі поступки. Такий результат призведе до подальшого зростання підтримки партій і рухів в інших країнах, які виступають за вихід з ЄС, і призведе до втрати можливого рішення як для Європи, так і для самої Греції [4].

У листопаді уряд Йоргоса Папандреу пішов у відставку. Новий перехідний уряд очолив Лукас Пападімос. Своїм головним завданням Лукас Пападімос назвав збереження членства Греції у Єврозоні. Між тим у ЗМІ все частіше з'являлися повідомлення про можливе виключення країни із зони євро та повернення до грецької драхми. Також у третьому кварталі 2011 р. рівень безробіття в країні сягнув позначки 17,7% – рівня 1998 р. [5].

У результаті страйку в листопаді 2014 р. були скасовані всі внутрішні і зовнішні авіарейси, закриті державні установи, порушена робота громадського транспорту, включаючи припинення роботи поїздів і поромів, як повідомляло «Reuters».

Загальна конфедерація трудящих Греції (GSEE) і Конфедерація профспілок службовців Греції (ADEDY) оголосили страйк на знак протесту проти запланованих звільнень і пенсійної реформи, яких вимагали Євросоюз і МВФ [6].

Із досвіду України. Україна стала членом МВФ у 1992 р. відповідно до Закону України «Про вступ України до Міжнародного валютного фонду. У даний час квота України у Фонді складає 1 млрд. 372 млн. СПЗ. З 1994 р. співпрацю України з МВФ було активізовано за такими програмами, як: STF, Stand-by та «Механізм розширеного фінансування» (EFF). Кошти за ними, в основному, направляються на фінансування дефіцитів платіжного та торговельного балансів країни. Важливим напрямом використання кредитів МВФ є також формування валютних резервів. Зокрема, за рахунок кредитів МВФ Україні вдалось успішно провести грошову реформу та ввести конвертованість гривні за поточними операціями.

У співробітництві України з МВФ виділяють кілька етапів співпраці:

Перший у 1994-1995 рр. Україні було надано фінансову допомогу у вигляді системної трансформаційної позики (STF – Systemic Transformation Facility) на суму 498,7 млн. СПЗ або 763,1 млн. дол. США для підтримки платіжного балансу України. Проте через невиконання Україною ряду умов програму було завершено достроково.

На другому етапі, протягом 1995-1998 рр., Україна співпрацювала з МВФ за трьома річними програмами «stand-by» з метою підтримки курсу національної валюти і фінансування дефіциту платіжного балансу та отримала кредити на загальну суму 1 318,2 млн. СПЗ або близько 1 935 млн. дол. США.

Третій етап, 1998-2002 рр. – співробітництво у рамках програми розширеного фінансування (EFF – Extended Fund Facility), яка передбачала надання Україні кредиту на загальну суму 2,6 млрд дол. США.

У грудні 2000 р. термін дії Програми EFF було продовжено до вересня 2002 р., але МВФ так і не надав Україні залишкової суми кредитів, визнавши негативними висновки останнього перегляду ходу виконання програми. У рамках Програми EFF Україна отримала 1193,0 млн. СПЗ або 1591,0 млн. дол. США, які були спрямовані на поповнення валютних резервів Національного банку України.

На четвертому етапі, 2004-2005 рр., після завершення співробітництва за Програмою EFF, уряд України серед прийнятних форм подальшого співробітництва України з Міжнародним валютним фондом на безкредитній основі обрав попереджувальну програму «стенд-бай», що була розрахована на 12 місяців. Дана програма передбачала можливість України отримати кредит на суму 411,6 млн. СПЗ, що було еквівалентом приблизно 600 млн дол. США, за умов погіршення платіжного балансу або стану валютних резервів. У рамках Програми передбачалася поступова трансформація відносин між Україною та МВФ до безкредитних. Строк дії цієї угоди закінчився відповідно до її умов.

Але, нажаль, дефіцит Пенсійного фонду не лише не зменшився, а навпаки він збільшився – у 2011 р. він склав 50 млрд. гривень, а сьогодні вже понад 80 млрд. гривень. Водночас Павло Розенко стверджує, що відповідно до вимог МВФ буде змінено систему виходу на дострокову пенсію людей, які мають на це право. Ця ситуація вже врегульована, оскільки Верховна Рада ухвалила закон щодо внесення змін до законодавчих актів про пенсійне забезпечення [7].

Не дивлячись на нові зміни в соціальній політиці всі соціальні програми, зафіксовані в держбюджеті, будуть виконані в повному обсязі. Про це у прямому ефірі «Радіо Свобода» відвітував міністр соціальної політики Павло Розенко. Це стосується запланованих у Держбюджеті підвищення мінімальних соціальних стандартів, мінімальних зарплат і пенсій із грудня 2015 року на 13%. Міністр нагадав, що на програму

субсидій передбачено додатково 12,5 млрд. грн. «У цілому ж на рік сума складає 25 млрд. грн. Це рекордна для України цифра, яка буде виділена на підтримку соціально незахищених верств населення. Загалом біля 4 млн. родин буде охоплено системою субсидій». Підсумовуючою тезою очільника міністерства стала: «Для нас найголовніше в цей непростий час – запустити ефективний механізм для соціального захисту людей» [8].

Продовження співпраці України з МВФ може принести користь економіці країни, але при цьому присутні й деякі ризики. Продовження співпраці з МВФ має стати гарантією проведення структурних реформ в українській економіці. Другий позитивний момент — внутрішня і зовнішня стабільність, підтримка курсу, покриття дефіциту бюджету. Разом із тим, робота програми МВФ означає можливість появи ризиків, зокрема кошти від МВФ можуть бути витрачені не на структурні реформи. Другим ризиком є збільшення державного боргу, що в свою чергу може призвести до нездатності уряду його обслуговування і загрозу дефолту [9].

Прем'єр Арсеній Яценюк на засіданні уряду заявив, що гроші від траншу МВФ не можуть піти на соціальні виплати чи пряме підвищення соціальних стандартів. Усі попередні умови МВФ Україною виконані, і тепер Київ чекає рішення Ради директорів МВФ про виділення грошей Україні. Як він висловився: «Ми очікуємо на позитивне рішення Ради директорів МВФ. Загальна програма на 4 роки, обсяг фінансування 25 млрд. доларів».

Отже, основні вектори кредитування з боку МВФ урядів України, Чехії, та Греції спрямовані передусім на стабілізацію курсу національних валют – української гривні, чеської крони, румунського лея, а не дійсна турбота про покращення економічного рівня населення: підвищення заробітних плат, пенсій, соціального забезпечення загалом.

Для української економіки співпраця з МВФ – це також політика «затягування поясів», адже теперішній уряд не обіцяє кардинального підвищення заробітних плат, збільшення прожиткового мінімуму, стабільності цін на енергоносії, хоча

запевнив про створення нових робочих місць. Кредити потрібно коли-небудь віддавати, адже вони збільшують державний борг. Хоча будемо сподіватися, що вони стануть гарантією нових економічних реформ, міцності гривні по відношенню до євро та долара, підвищать життєвий рівень громадян України.

Список використаних джерел:

1. Доліновська О. Я. Співпраця України з Міжнародним Валютним Фондом та перспективи розвитку економіки держави (2012) / О. Я. Доліновська // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1401>

2. Чехія звинувачує МВФ у підігріванні кризи в Східній Європі // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.politic.com.ua/world/europe/1871>

3. Чехія – МВФ: в обхід валютних резервів ЧНБ (2011) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrgazeta.eu/economica-21/economika-svitu/9116-chekhiya-mvf-v-obkhd-valyutnykh-rezerviv-cnb>

4. Перспективи Греції після виходу з Єврозони // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/news/~/345451>

5. Банкам ЄС проведуть стрес-тест на випадок виходу Греції з Єврозони (2015) // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/01/12/7054716/?attempt=1>

6. Протести в Греції 2010–2012 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>

7. Греція паралізована загальним страйком через вимоги МВФ і ЄС 27 листопада 2014 / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://dt.ua/WORLD/greciya-paralizovana-zagalnimstraykom-cherez-vimogi-mvf-i-yes-157643_.html

8. Греція відмовилася від співпраці з МВФ і Євросоюзом у питанні кредиторів 31 січня 2015 // [Електронний ресурс]. – Режим

доступу:http://dt.ua/ECONOMICS/greciya-vidmovilasya-vidspivpraci-z-mvf-i-yevrosoyuzom-u-pitanni-kreditoriv-162908_.html

9. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
http://dt.ua/WORLD/noviy-prem-yer-greciyi-vpevneniy-scho-defoltu-v-yogo-krayini-ne-bude-162600_.html

Черчатий Олександр Іванович

директор, кандидат наук із державного управління
Регіональний центр надання безоплатної вторинної
правової допомоги у Полтавській області,

Науковий керівник:

Лахижа Микола Іванович

доктор наук із державного управління, професор,
перший заступник директора,
Регіональний центр надання безоплатної вторинної правової
допомоги в Полтавській області

**РОЛЬ І ЗАВДАННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ
БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ В
ПОСИЛЕННІ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ**

Сьогодні в Україні актуальними є реформи в багатьох галузях суспільного життя. Проте чи не найважливішими є реформи правової системи та децентралізація і деконцентрація влади.

Розвиток правової системи України в методологічному сенсі може розглядатися як зміна загальної ідеології правового процесу та зміна правової організації держави, яка має вести пошук нових форм взаємодії з громадянським суспільством і забезпечувати ті фундаментальні конституційні принципи, які роблять її демократичною, правовою і соціальною [1, с.24-25]. Це завдання постало давно і неодноразово розглядалося науковцями,

про що свідчить тематика наукових досліджень та конференцій. Проте реальне реформування правової системи активізувалося лише в останні роки.

Варто погодитися з тими науковцями, які вказують на комплексний характер процесу удосконалення правової системи та виділяють такі його рівні, як підвищення ступеня правосвідомості та правової культури громадян; подальше проведення правової реформи; вироблення нових підходів до права для юридичного регулювання складних суспільних процесів; розвиток і вдосконалення законодавства; забезпечення виконання законів; створення ефективної системи правозастосування [2, с.20].

У рамках реформування юстиції у 2016 році запущено систему розширення центрів із надання безоплатної правової допомоги і передано їм функції органів юстиції на місцях. Тож людина, яка приходить у такі центри, може отримати первинну правову допомогу, допомогу адвоката, необхідні документи як через фронт-офіс, так і через будь-які інші онлайн сервіси, а також консультації. Це ті функції, які має виконувати міністерство юстиції європейського зразка. Як зазначив міністр юстиції П. Петренко: «Ми маємо перейти до системи «центрів справедливості» – центрів безоплатної правової допомоги – які візьмуть на себе функції комунікації із громадянами в конкретних громадах, районах, маленьких містечках. Вони мають стати обличчям юстиції на місцях. Це буде функціональним завершенням реформи Мін'юсту, який стане справжнім міністерством справедливості, де люди отримуватимуть допомогу і шанс на захист від старої системи, яка ще залишилася у багатьох держорганах».

Поряді з завданнями забезпечення захисту прав громадян, на систему надання безоплатної правової допомоги покладено обов'язок проведення право просвітницької роботи. Як наголосив директор Координаційного центру з надання правової допомоги Андрій Вишневський: «Міжнародні партнери співпрацюють із нами, оскільки нас поєднують спільні цінності: гідність та права

людини, довіра та партнерство, прозорість та підзвітність, незалежність, інновації та прагнення досконалості. На практиці у співробітництві з ними з нашого боку це проявляється у декількох важливих для них, як і для нас, речах. Ми відкриті для удосконалення нашої діяльності і цінуємо будь-яку підтримку. Ми робимо для цього конкретні кроки – залучаємо партнерів до нашого внутрішнього планування та визначення напрямів подальшого розвитку. І головне – партнери завжди бачать вагомі результати своїх зусиль. Донори вважають систему БПД одним із найуспішніших державних проектів у сфері правосуддя і захисту прав людини. Вони визнають важливість її ролі з погляду реалізації й інших реформ у цій сфері» [3, с.7].

Подальший розвиток системи БПД пов'язаний із поступовим переходом від моделі чистої правової допомоги – до моделі посилення правової спроможності територіальних громад. Саме у цьому, полягає місія новостворюваних бюро правової допомоги. Тому сьогодні важливим є сприяння органів влади та громадськості у становленні цих структур та максимальному використанні їх потенційних можливостей для захисту прав громадян.

На території України за перспективними планами може бути створено до 1,5 тис. об'єднаних територіальних громад, у т.ч. на Полтавщині – понад 50. Загальну кількість зараз не можна точно назвати, тому що це добровільне об'єднання. Проведений нами аналіз свідчить, що на даний час правопросвітницьку роботу потрібно організовувати з урахуванням специфіки громад.

У Полтавській області діє Регіональний центр із надання БВПД, чотири місцевих центри (два у Полтаві та по одному у Кременчуці і Лубнах) і 23 бюро правової допомоги, які є відокремленими структурними підрозділами місцевих центрів і розміщені у всіх районах області, окрім тих районів, де діють місцеві центри. Сьогодні важливим є сприяння органів влади та громадськості у становленні цих структур та максимальному використанні їх потенційних можливостей для захисту прав

громадян. Бюро правової допомоги створюють додаткові можливості для інтегруванн яправової допомоги шляхом – проведення консультпунктів,віізних прийомів громадян, вуличного і нформування тощо.

Регіональний центр із надання БВПД у Полтавській області у своїй роботі прагне враховувати алгоритм розвитку системи правової допомоги в Україні, орієнтуючись не лише на наявні нормативно-правові акти, виступи очільників держави та керівництва Міністерства юстиції України і Координаціоного центру правової допомоги, а й на аналіз перспектив реформ в Україні, вимог європейської інтеграції та вивчення зарубіжного досвіду безоплатної правової допомоги.

Важливим, на наш погляд, є встановлення постійних робочих відносин з органами державної виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та громадськими інституціями. Таким чином, на наш погляд, враховується перспектива розвитку громадянського успільства в Україні, проведення реформ з метою європеізації держави, формування сучасної системи публічного управління тощо. Регіональним центром у вересні 2015 року було підписано Меморандум про співробітництво з Полтавською обласною державною адміністрацією та Полтавською обласною радою.

У рамках Меморандуму Регіональним центром було внесено пропозиції до обласної Програми правової освіти населення, яка була прийнята обласною радою у квітні 2016 року. В межах програми з метою підвищення рівня правової освіти мешканців області передбачено кошти для проведення семінарів, круглих столів, наукової конференції, друкування методичних та інформаційних матеріалів тощо.

Аналогічна робота з підписання угод та підготовки програм проведена в містах обласного значення та районах області.

Формування об'єднаних територіальних громад (далі – ОТГ) на Полтавщині відбувається досить інтенсивно. Станом на 1 листопада 2016 року створено 14 ОТГ, до яких увійшли близько

190 з 503 міських, селищних та сільських рад [4]. Саме це змусило Регіональний центр виділити окремо роботу з об'єднаними територіальними громадами, продовжуючи, водночас, активну роботу з існуючими органами місцевого самоврядування.

У рамках програми Регіональний центр ініціював проведення спільно з партнерами кущових семінарів на тему «Актуальні питання посилення правової спроможності територіальних громад» та круглих столів в рамках ОТГ.

Учасниками кущових семінарів є селищні, сільські голови, секретарі сільських і селищних рад, державні службовці, посадові особи ОМС, голови та члени громадських рад при райдержадміністраціях.

Програма кущових семінарів передбачає висвітлення правових та соціальних питань, які є найбільш актуальними на даний час. Проведене співробітниками РЦ анкетування учасників семінарів засвідчує необхідність їх проведення із залученням представників правоохоронних органів, представників уповноваженого з прав людини, керівників структурних підрозділів ОДА та територіальних підрозділів центральних органів влади.

Метою проведення круглих столів є обговорення проблемних питань щодо становлення й розвитку системи надання правової допомоги. Реалізуються завдання презентувати підходи до інтеграції первинної та вторинної безоплатної правової допомоги; показати новий етап у забезпеченні безоплатної правової допомоги для населення, пов'язаний із розширенням представництва їхніх інтересів; закликати до подальшої співпраці суб'єктів надання правових послуг з метою захисту індивідуальних прав представників громади (зокрема, правозахисні громадські організації, представництва міжнародних фондів, органи місцевого самоврядування тощо).

Необхідною є й робота з громадськими інституціями, яка організовується через підписання відповідних угод та планів їх реалізації. Наприклад, РЦ підписано угоди з обласними

організаціями учасників АТО, переселенців, інвалідів тощо. Співпраця дозволяє обом сторонам краще вивчати проблеми, потреби та напрями роботи партнерів та об'єднувати ресурси для вирішення існуючих проблем. Так, в рамках угоди з ГО «Світло надії» узгоджено надання правової допомоги переселенцям, спільні поїздки по області, надання консультацій та публікація і поширення інформаційних матеріалів.

Отже, посилення правової спроможності територіальних громад має бути спільною справою, яка потребує відповідної координації та фінансування, що здійснюється в рамках угод про співробітництво та шляхом розробки, прийняття і реалізації програм правової освіти населення.

Список використаних джерел:

1. Теорія і практика конституціоналізації галузевого законодавства України: Монографія/[наук. Ред. Ю.С. Шемчушенко] – К.: Вид-во «Юридична думка», 2013. С.308.
2. Подорожна Т. Правова реформа як форма проведення модернізації правової системи України//Віче, 2014. – №14, с. 17–20
3. Вишневський А.В. Про 5 років системи БПД//Вісник Асоціації правників України. – 2016, №7–8, с. 4–7.
4. Органи місцевого самоврядування в Україні. Верховна Рада України// Спосіб доступу: <http://static.rada.gov.ua/zakon/new/ADM/zmistpo.html>

Шаповал Валерій Дмитрович
адвокат, доцент, кандидат юридичних наук
завідуючий кафедрою теорії, історії держави та права
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського

АДВОКАТУРА УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ

30 вересня 2016 року в Україні вступив у силу Закон України «Про внесення змін до Конституції України(щодо правосуддя)» [1]. Одним з найважливіших прав, які закріплює Конституція України, зокрема ч.1 ст.59 є право кожного на професійну правничу допомогу.

У ст.131-2 Основного Закону зазначено, що для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Лише налагодивши роботу адвокатури, усунувши важливі недоліки в законодавстві, подолавши проблеми, які виникають під час надання адвокатом правничої допомоги, ми зможемо реально збудувати правову, демократичну, соціальну державу. Науковцями неодноразово обговорювались питання надання адвокатом правничої допомоги, здійснювався аналіз проблем, які виникають під час захисту та представництва інтересів у суді. Зокрема, науковий аналіз здійснювали вчені О.М. Бандурка, Є.Ю. Бова, Т.В. Варфоломєєва, В.Г. Гончаренко, С. В. Гончаренко, О.В. Капліна, О.В. Крикунов, Є.Г. Коваленко, В.В. Копейчиков, О.Ф. Скакун, Л.Н. Лобойко, В.О. Попелюшко, О.В. Пушкіна, Ю.М. Тодика, В.М. Трофименко, О.Г. Шило, М.Є. Шумило, М.О. Чельцов-Бебутов та ін. Незважаючи на численні дослідження, норми законодавства, які регулюють надання правничої допомоги, залишаються недосконалими та потребують змін.

Адвокатура на сьогоднішній день — важливий не лише правовий, а й політичний інструмент побудови громадянського суспільства. Тримання його у належному, тобто бойовому стані, —

одна із демократичних засад, для забезпечення додержання прав людини в Україні. Значну роль відіграв Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [2], що визначає правові засади організації і діяльності адвокатури та здійснення адвокатської діяльності в Україні, прийнятий Верховною Радою України 5 липня 2012 року, а набрав чинності 15 серпня 2012 року. Цей закон замінив Закон «Про адвокатуру», що діяв з 1993 року. Згідно цьому закону було прийнято цілий ряд нововведень наприклад таких як: підвищення рівня вимог до кандидатів у адвокати, розширене врегулювання порядку набуття статусу адвоката, визначення адвоката, який здійснює адвокатську діяльність індивідуально, в якості самозайнятої особи, розкриття такої форми адвокатської діяльності як адвокатське бюро, права адвоката на адвокатський запит і встановлення відповідальності за ненадання відповіді на адвокатський запит, запровадження нової системи органів адвокатського самоврядування, визначення особливостей статусу адвоката іноземної держави, який має право здійснювати адвокатську діяльність в Україні, виведення Вищої кваліфікаційної комісії адвокатури з-під контролю Кабінету Міністрів України, створення Єдиного реєстру адвокатів України.

Основним завданням на сьогоднішній день, адвокатури та і в сієї судової системи в Україні є перш за все забезпеченні реалізації, захисту та охорони прав і свобод людини і громадянина в Україні як демократичній, правовій державі відведено праву особи на правничу допомогу, закріпленому в статті 131-2 Конституції України. Це право є одним із невід'ємних прав людини.

Гарантія права на правничу допомогу є не тільки конституційно-правовим обов'язком держави, а й дотриманням взятих Україною міжнародно-правових зобов'язань відповідно до положень Загальної декларації прав людини 1948 року [3, с.18-24], Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року [4, с.30-41], Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року [5, с.4-25].

Незважаючи на нормативно закріплену гарантію правничої допомоги, в Україні досі не розроблений дієвий механізм її реалізації. Лише з прийняттям Закону України «Про безоплатну правову допомогу» в нашій державі нарешті зроблено перші кроки до створення механізму реалізації конституційного права кожного на правову допомогу, що забезпечить належне виконання Україною її міжнародних зобов'язань у сфері прав людини та запровадить європейські стандарти з надання правової допомоги та доступу до правосуддя.

Однак Закон України «Про безоплатну правову допомогу» [6] викликає справедливу критику. Механізм забезпечення безоплатною правовою допомогою громадян передбачає державне фінансування та створення Міністерством юстиції України центрів з надання безоплатної вторинної правової допомоги. Використання механізму, визначеного в законі, призведе до утворення державної адвокатури, що суперечить принципу незалежності адвокатури.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) Закон України (Відомості Верховної Ради(ВВР), 2016, № 28, ст.532).

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність Закон України (Відомості Верховної ради (ВВР), 2013, № 27, ст.282)

3. Загальна декларація прав людини: Прийнято резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 р. // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи / Упоряд. Ю.К. Качуренко. – 2-е вид. – К.: Юрінформ, 1992. – С. 18–24.

4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права: Прийнято резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 р. // Права людини: Збірник документів / Укл. В.С. Семенов, О.Н. Ярмиш та ін. – Харків: Ун-т внутр. справ, 1997. – С. 30–41

5. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: Прийнято резолюцією 2200 А (XXI) Генеральної Асамблеї ООН від 16 грудня 1966 р. // Права людини: зб. док. / Укл. В.С.Семенов, О.Н. Ярмиш та ін. – Х.: Ун-т внутр. справ, 1997. – С. 4–25.

6. Про безоплатну правову допомогу Закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2011, № 51, с.577).

Шаповал Світлана Миколаївна
старший викладач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ

Одним із основних трудових прав працівника традиційно вважається право на відпочинок, яке закріплено в ч.І ст.45 Конституції України. Відповідно до частини 2 цієї ж статті, це право забезпечується наданням днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, установами скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час [1]. Кодекс законів про працю України в главі п'ятій, що має назву «Час відпочинку», розширює перелік механізмів реалізації зазначеного права, додаючи до нього перерви для харчування, святкові дні та ін. [2].

Але чи коректно називати використання часу відпочинку правом працівника, як це робиться в національних законодавчих актах та наукових працях? Адже, якщо існує певне суб'єктивне право, то повинен існувати механізм відмови від його реалізації, а у випадку із, приміром, вихідними днями, працівник не може в односторонньому порядку приступити до виконання трудової функції в неділю.

Метою роботи є з'ясування того, чим саме є використання часу відпочинку – правом чи обов'язком працівника.

Спершу необхідно чітко відмежувати час відпочинку від схожих явищ, адже безсумнівним є те, що традиційне сприйняття часу відпочинку є таким, що не відповідає реаліям сьогодення. Так, загально визнаним є кут зору, за яким до часу відпочинку відноситься час, протягом якого працівник є вільним від виконання трудових обов'язків і який може бути використано ним на власний розсуд [3, с.331; 4, с.476; 5, с.269]. Тим самим весь час працівника поділяється на робочий і час відпочинку. Проте, за цього підходу за межами обох видів часу залишатимуться такі періоди, як, скажімо, час роботи в примирних органах незалежних посередників, членів примирних комісій і трудових арбітражів, час участі в колективних переговорах у ролі представників сторін тощо. Ці та інші проміжки часу однаково не можна віднести як до робочого часу, оскільки відсутні виконання трудової функції та організаційно-підготовчі дії, так і до часу відпочинку, оскільки працівник не може розпоряджатися цим часом на власний розсуд.

Із метою усунення цієї суперечності нами було запропоновано таку систему поділу часу працівника: на першому рівні його поділено на робочий та позаробочий. Під позаробочіш часом розуміється передбачений законодавством, угодою, колективним чи трудовим договором проміжок часу, протягом якого працівник тимчасово вивільняється від виконання трудових обов'язків. На другому рівні позаробочий час поділяється на час відпочинку та інші випадки вивільнення працівника від виконання трудових обов'язків. Під *часом відпочинку* розуміється передбачене законодавством, угодою, колективним чи трудовим договором вивільнення працівника від виконання трудових обов'язків, яке надається йому для відпочинку й відновлення працездатності. Залежно від періодичності надання час відпочинку може бути поділено на:

- 1) відпочинок протягом робочого дня (перерва для відпочинку і харчування);
- 2) щоденний (міжзмінний) відпочинок;
- 3) щотижневий безперервний відпочинок (вихідні дні);

4) щорічний відпочинок (дні державних і релігійних свят, робота в які не проводиться, і щорічні відпустки).

Підставою надання другого виду позаробочого часу поруч із існуванням трудових правовідносин є наявність певного факту поза межами останніх, що спричиняє виникнення у працівника певного обов'язку нетрудового характеру (написання дисертації, участь у спортивних змаганнях тощо) [6].

Додамо, що якщо під предметом трудового права розуміти трудові та тісно пов'язані з ними відносини, то використання часу відпочинку виступає складовою трудових правовідносин, тоді як інші випадки вивільнення працівника від виконання трудових обов'язків відноситимуться до тісно пов'язаних відносин, адже вони не входять до предмету домовленості між працівником та роботодавцем при укладенні трудового договору.

Визначивши таким чином межі явища «час відпочинку», перейдемо безпосередньо до питання, озвученого на початку статті – чи коректно називати використання часу відпочинку правом працівника? Якщо йдеться про загальну можливість відпочивати, то конструкція «право на відпочинок» безумовно є коректною, оскільки будь-яка людина може як займатися активними видами діяльності, так і відпочивати, і за такого бачення право на відпочинок є гарантією забезпечення принципу заборони примусової праці. Проте, ч.1 ст.45 Конституції України говорить про право на відпочинок кожного, *хто працює*, а отже мова йде саме про відпочинок у рамках трудових правовідносин.

Аналіз цього питання доцільно розбити на дві частини – використання щорічної відпустки, як самого тривалого виду часу відпочинку, та використання інших видів часу відпочинку. Щодо останніх, видається, немає жодних сумнівів відносно того, чи може працівник в односторонньому порядку приступити до виконання трудової функції, наприклад, під час вихідних днів або перерви для харчування із подальшим зарахуванням цього часу до робочого часу. Таке відхилення від режиму робочого часу є можливим за згодою сторін і лише в деяких випадках, передбачених

законодавством, допускається порушення цього правила (надурочні роботи, тимчасові переведення за ч.2 ст.33 КЗпП України тощо).

Отже, залишається питання стосовно використання щорічних відпусток. На практиці розповсюдженою є ситуація, коли працівник не виявляє бажання йти в щорічну відпустку, і є незрозумілим, чи має роботодавець право примусово відправити такого працівника в щорічну відпустку. Якщо ми визнаємо використання щорічної відпустки правом працівника, то логічно було би передбачити можливість відмови від його реалізації. Але особа, яка вступила у трудові правовідносини, не має законної можливості відмовитися від реалізації права на щорічну відпустку: за її бажанням замінити грошовою компенсацією можна лише частину щорічної відпустки, що перевищує 24 календарні дні. Іншими словами, законодавець зайняв проміжну позицію із цього питання, не визнаючи використання щорічної відпустки ані правом, ані обов'язком працівника.

З іншого боку, Закон України «Про відпустки» містить заборону ненадання щорічної відпустки протягом двох років підряд. Але чи можуть співіснувати такі норми, як обов'язок роботодавця надавати відпустку та право працівника її використовувати? Таке правове регулювання не має жодного сенсу, оскільки працівник своїми законними діями (невикористанням відпустки) може створювати видимість порушення роботодавцем законодавства про працю (обов'язку надати відпустку), хоча останній просто не мав можливості виконати власний обов'язок.

Цікавою з цього приводу є позиція Вищого адміністративного суду України, який у постанові від 19.06.2013 р. у справі К/800/11943/13 за позовом директора Департаменту правового забезпечення Міністерства оборони України до Міністерства оборони України про визнання протиправними дій останнього щодо недотримання порядку надання й оплати відпустки зазначає, що відпустки є правом особи, і що її надання

може мати місце у випадку подання особою відповідної заяви, яку за наявності правових підстав повинно бути задоволено. Керуючись цим аргументом, суд дійшов висновку, що роботодавець не вправі був видавати наказ про надання працівнику щорічної відпустки у строки, не обумовлені сторонами [7].

Для того, щоб сформулювати цілісну пропозицію із цього питання, звернемося до сутності явища щорічних відпусток. Безумовно такі тривалі вивільнення працівників від виконання трудових обов'язків спричинені турботою держави про здоров'я працюючого населення країни. Дослідження фізіологів говорять про те, що організм людини від тривалого виконання одноманітних завдань поступово потрапляє в стан стресу і чи не єдиним виходом із такого стану є тривалий відпочинок [8, с.34]. Перекладаючи цю думку на трудові правовідносини, ми розуміємо, що стан стресу викликає, з одного боку, зниження продуктивності праці трудящих, а з іншого – погіршення стану їх здоров'я. Щорічна відпустка, будучи найтривалішим видом часу відпочинку, є основним інструментом, за допомогою якого стає можливим суттєво відновити психічно-фізіологічний стан людини.

Стаття 3 Конституції України говорить про те, що життя та здоров'я людини є найвищою соціальною цінністю. Ця норма знаходить своє відображення чи не в усіх інститутах законодавства про працю, і час відпочинку не є винятком: держава через різні механізми бере на себе тягар щодо піклування про здоров'я працюючих осіб. І такий підхід є безумовно правильним, оскільки здоров'я нації не є тим питанням, в якому все можна залишити на розсуд сторін - держава повинна гарантувати мінімальний рівень захисту відповідних прав працівників.

Нагадаємо, що в 90-ті роки минулого століття значна кількість людей в нашій країні під тиском обставин була змушена працювати на декількох роботах, не маючи змоги використовувати свої щорічні відпустки. На сьогодні дані статистики свідчать, що середня тривалість життя чоловіків становить менше 60-ти років. Переконані, що одним із багатьох факторів цієї негативної

тенденції була й відсутність відпусток у цих людей, які роками перебували в стані фізичного та емоційного напруження без можливості самовідновлюватися.

Тому, беручи до уваги рекомендації фізіологів, загальну соціальну спрямованість розвитку нашої держави та щойно описаний досвід, доходимо висновку, що використання щорічної відпустки повинно бути обов'язком працівника. З одного боку, це допоможе покращити рівень захищеності трудового потенціалу країни, а з іншого – сприятиме підвищенню ефективності праці трудящих.

Тому в разі не виявлення працівником бажання використовувати щорічну відпустку слід надати роботодавцеві право примусово відправляти таку особу у відпустку в останні дні періоду, закріпленого в графіку відпусток, а за відсутності графіку – в останні дні робочого року, за який надається відпустка.

На початку статті ми піддавали критиці існуючий стан речей, у тому числі, через те, що має місце співіснування обов'язку роботодавця надати щорічну відпустку із правом працівника на її використання. А чи не виникатиме схожий конфлікт, якщо ми визнаємо використання щорічної відпустки обов'язком працівника? Видається, що ні, оскільки так само, як обов'язок роботодавця по створенню належних умов праці співвідноситься із правом працівників вимагати створення цих умов, обов'язок роботодавця по наданню відпустки кореспондує праву працівників вимагати такого надання, а обов'язок працівників по використанню відпустки – праву роботодавця вимагати такої поведінки.

Іншим аргументом на користь запропонованого висновку може слугувати те, що робочий час та час відпочинку є елементами внутрішнього трудового розпорядку підприємства, а оскільки підпорядкування правилам внутрішнього трудового розпорядку є одним із основних трудових обов'язків працівника, то й використання часу відпочинку повинно становити такий обов'язок.

З огляду на наведені аргументи, вважаємо, що використання часу відпочинку (що включає в себе щорічні

відпустки, святкові дні, вихідні дні, щоденний (міжзмінний) відпочинок та перерви протягом робочого дня) не може бути правом працівника, а є його обов'язком, оскільки не існує і не повинно існувати процедури односторонньої відмови від його реалізації.

Тому норму частини 1 статті 45 Конституції України доречно сформулювати таким чином: «Кожному, хто працює, гарантується відпочинок», оскільки нині існує формулювання («Кожен, хто працює, має право на відпочинок») не відповідає сьогоднішньому рівню розвитку суспільних відносин у сфері застосування праці.

Повертаючись до запропонованого поділу позаробочого часу працівника, підкреслимо, що тоді як використання часу відпочинку є обов'язком працівника, використання інших видів вивільнення потребує додаткових дій працівника, а отже є його правом, від реалізації якого можна відмовитися.

Підсумовуючи, виокремимо основні тези нашої роботи:

1. Традиційне бачення часу працівника як сукупності робочого та часу відпочинку не задовольняє вимоги сьогодення, оскільки за межами обох видів залишається значна кількість різноманітних періодів, коли працівник виконує важливі нетрудові функції.

2. Для подальшого наукового обговорення пропонується така система поділу часу працівника: на першому рівні виділяються робочий і позаробочий час. На другому – позаробочий час поділяється на час відпочинку та інші випадки вивільнення працівника від виконання трудових обов'язків. Ключовою відмінністю між цими видами є те, що коли для виникнення першого підставою служить лише існування трудових правовідносин, другий може бути реалізовано виключно за наявності фактичного складу, що крім трудових правовідносин включає до себе інші передбачені законодавством обставини.

3. Використання часу відпочинку є обов'язком, а не правом працівника. Через це словосполучення «право на відпочинок» у

трудоправовому контексті втрачає своє значення, і тому частину 1 статті 45 Конституції України доречно сформулювати таким чином: «Кожному, хто працює, гарантується відпочинок».

4. У разі не виявлення працівником бажання використовувати щорічну відпустку слід надати роботодавцеві право примусово відправляти таку особу у відпустку в останні дні періоду, закріпленого в графіку відпусток, а за відсутності графіку – в останні дні робочого року, за який надається відпустка.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : від 28.06.1996 р., № 254к/96-ВР // ВВР України. – 1996. – № 30. – С. 141.
2. Кодекс законів про працю України : від 10.12.1971 р., № 322-08 //ВВР УРСР. – 1971. – №50.– С. 375.
3. Прокопенко В. І. Трудове право України : підручник / В. І. Прокопенко. – [Вид. 3-тє, пе- рероб., допов.]. – Х. : Консум, 2002. – 528 с.
4. Прилипко С.М. Трудове право України : підруч. [5-те вид., перероб. і доп.] / С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко. – Х. : Вид- во «ФІНН», 2012. – 800 с.
5. Трудове право України : підруч. [2-ге вид., стереотип] / за ред. Н.Б. Болотіної, Г.І. Чанишевої. – К. : Т-во «Знання», КОО, 2001. – 564 с.
6. Авескулов В. Д. «Время отдыха» или «внерабочее время»? / В. Д. Авескулов // Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов. – 2013. – № 7. – С. 97–101.
7. Постанова ВАСУ у справі К/800/11943/13 : від 19.06.2013 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/ Review/32145338>.
8. Селье Г. Стресс без дистресса : монографія / Г.Селье. – М. : Прогресс, 1982. – 127 с.

Мостепанюк Євгенія Миколаївна
студентка 3 курсу спеціальності «Правознавство»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Шаповал Світлана Миколаївна
старший викладач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У забезпеченні виходу економіки з кризового стану і стабільного її розвитку вирішальну роль відіграє науково обґрунтована інвестиційна політика держави. Саме вона визначає реальні джерела, напрями, структуру інвестицій, здійснює раціональні та ефективні заходи для виконання загальнодержавних, регіональних та місцевих соціально-економічних і технологічних програм, відтворює процеси на макро й мікроекономічному рівнях. Водночас держава повинна регулювати створення в країні сприятливого інвестиційного клімату, формування й розвиток фондового ринку, сприяти спрямуванню інвестицій у пріоритетні виробництва та ін.

Інвестиції потрібні підприємствам і організаціям для переходу до нормальної економічної діяльності, для переозброєння виробництва, підвищення якості продукції. Особливої значущості ці процеси набувають на макроекономічному рівні.

В Україні ж дотепер не створено обґрунтованої системи державної підтримки інвестиційної діяльності підприємств. Як наслідок цього, в інвестиційній діяльності країни утворилося замкнуте коло, коли недоінвестування народного господарства посилює спад виробництва, що, в свою чергу, спричиняє зниження інвестиційних можливостей суб'єктів господарювання та держави. Вивести Україну з цієї ситуації може лише науково обґрунтована інвестиційна політика держави.

Проблема настільки очевидна, що кількість наукових праць, конференцій та круглих столів з даної проблематики за останнє десятиріччя в Україні підрахувати досить важко. Проблемам державного регулювання інвестиційної діяльності присвячено багато науково-дослідницьких робіт таких науковців як Ф.А. Важинського, А.В. Колодійчука, А.Ю. Яремко, А. Касприка, Г.С. Стефанишина, О. Шатила та багатьох інших.

Проблема управління інвестиційним процесом, зокрема, залучення іноземного капіталу для розвитку національної економіки актуальна для багатьох країн із ринками, що розвиваються.

Державне регулювання інвестування в Україні здійснюється в різних правових формах, із застосуванням різноманітних правових засобів.

Так, згідно із ст. 11 Закону України «Про інвестиційну діяльність», Державне регулювання інвестиційної діяльності здійснюється з метою реалізації економічної, науково-технічної і соціальної політики. Воно визначається показниками економічного і соціального розвитку України, республіканськими і регіональними програмами розвитку народного господарства, республіканським і місцевими бюджетами, передбачуваними в них обсягами державного фінансування інвестиційної діяльності [1].

При цьому створюються пільгові умови для інвесторів, які здійснюють інвестиційну діяльність у найважливіших для задоволення суспільних потреб напрямках, і насамперед у напрямку технічного вдосконалення виробництва та впровадження відкриттів і винаходів.

Також згідно Закону України «Про інвестиційну діяльність» державне регулювання інвестиційної діяльності включає:

- управління державними інвестиціями;
- регулювання умов інвестиційної діяльності;
- контроль за здійсненням інвестування усіма інвесторами та іншими учасниками інвестиційної діяльності [1].

В Україні існують наступні форми державного регулювання інвестиційної діяльності: прийняття законів та інших нормативних актів, що регулюють інвестиційну діяльність; надання фінансової допомоги у вигляді дотацій, субсидій, субвенцій, бюджетних позик на розвиток окремих регіонів, галузей, виробництва; встановлення державних норм та стандартів; встановлення антимонопольних заходів; регулювання участі інвестора у приватизації власності; визначення умов користування землею, водою та іншими природними ресурсами; забезпечення захисту інвестицій тощо, а, також, інші непрямі форми державного регулювання інвестиційної діяльності. [3, С.153].

На сьогодні Україною вже зроблено певні позитивні кроки на шляху до підвищення інвестиційної привабливості країни. Зокрема, створено правове поле для здійснення інвестиційної діяльності. Ця сфера регулюється Законами України: «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про усунення дискримінації в оподаткуванні суб'єктів підприємницької діяльності, створених з використанням майна та коштів вітчизняного походження», тощо, якими передбачено:

– відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або не належного виконання державними органами України чи посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора;

– повернення інвестиції іноземному інвестору в натуральній формі або у валюті інвестування без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі в разі припинення інвестиційної діяльності;

– застосування національного режиму валютного регулювання та справляння податків на території України до суб'єктів підприємницької діяльності або інших юридичних осіб, створених за участю іноземних інвестицій, незалежно від форм та часу їх внесення[3, С.264].

Отже, для створення сприятливого інвестиційного клімату держава використовує різноманітні типи регулювань: податкове, фінансово-кредитне, антимонопольне тощо. Покращення якості регулювань дасть змогу реалізувати потенційні можливості суб'єктів економічної діяльності, спрямованих на отримання прибутку від своєї діяльності, а відтак наповнення бюджету та створення робочих місць у регіоні.

Таким чином, створення відповідно до ринкових засад механізму взаємодії інвестора й органів державної влади в управлінні інвестиційним процесом та лібералізації економіки дасть змогу залучити якомога більше інвестиційних ресурсів в економіку країни.

Міжнародний досвід інвестування свідчить, що ті з країн, кому вдалося залучити в країну значні обсяги інвестицій, успішно та швидко долають завдання ринкового реформування національних економік, досягають значних темпів соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел :

1. Закон України «Про інвестиційну діяльність» Прийнятий Верховною Радою України від 18.09.1991, №47. Із змінами від 15.04.2014[Електронний ресурс]. – Режим доступу://<http://rada.gov.ua>.

2. Касприк А. Формування державного механізму управління інвестиційним процесом / А. Касприк // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – Вип. 19. – С.262–269.

3. Шатило О. Інституційні особливості державного регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності: порівняльний аналіз України і США. / О. Шатило // Стратегія регіонального розвитку: формування та механізми реалізації. Матеріали підсумкової науково-практичної конференції за міжнародною участю. 30 жовтня 2009 року. У 2-х томах. – Т.2. – Одеса: ОРІДУ НАДУ. – 2009. – С.151–157.

Тацій Тетяна Романівна
студентка 2 курсу спеціальності «Правознавство»
Полтавський коледж ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»
Науковий керівник:

Шаповал Світлана Миколаївна
старший викладач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ, ЯК ОДНІЄЇ З ВАЖЛИВІШИХ СВІТОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Актуальність досліджуваної теми полягає в тому, що Міжнародна організація праці (далі МОП) є однією з надзвичайно важливих світових організацій. Без ґрунтовних знань про її особливості, як регулятора відносин у сфері трудового права, що встановлює і забезпечує суспільну злагоду, захист прав людини, розвиток принципів трипатризму, соціального прогресу в усьому світі. Оскільки неврахування таких знань може призвести до перекручень розуміння внутрішнього змісту трудового права, невідповідності його положень потребам сьогодення, до правового нігілізму, зневіри в праві та його регулятивних можливостях.

Метою і завданням дослідження в цій роботі є з'ясування особливостей та цілей Міжнародної організації праці, її сутності та цінності.

Міжнародна організація праці (МОП), одна із найстаріших міжнародних міжурядових організацій, була заснована у 1919 році згідно з Версальським мирним договором.

У 1946 році МОП стала першою спеціалізованою установою ООН. МОП розробляє міжнародні трудові норми у формі конвенцій і рекомендацій, що встановлюють мінімальні стандарти основних трудових прав: свободу асоціації, право на організацію, ведення колективних переговорів, заборона примусової праці, гендерна рівність тощо. Основними стратегічними цілями МОП є сприяння реалізації основоположних принципів та прав у сфері

праці, створення більш широких можливостей для жінок та чоловіків із метою забезпечення гідної зайнятості та отримання належної заробітної плати, підвищення ефективності соціального захисту для всіх верств населення, а також зміцнення трипартизму та соціального діалогу [3].

Статут МОП базується на 2-х основних принципах – універсальності та тристороннього представництва. Універсальність означає, перш за все, можливість вступу до Організації будь-якої держави, яка погоджується виконувати зобов'язання відповідно до Статуту. Якщо цей принцип є характерним для більшості міжнародних організацій, то принцип тристороннього представництва є особливістю лише МОП. Ця Організація є єдиною у системі ООН, в якій представники роботодавців і працівників – соціальні партнери мають однакове з представниками уряду право голосу у формуванні її політики та програм діяльності. На сьогодні членами МОП є 185 держав.

Основними органами МОП є Міжнародна конференція праці, Адміністративна рада та розташований у Женеві постійний Секретаріат – Міжнародне бюро праці (МБП). Генеральний директор МБП – Гай Райдер (Великобританія).

Вищим керівним органом МОП є Міжнародна конференція праці, яка збирається раз на рік у Женеві. Конференція розробляє та приймає міжнародні конвенції та рекомендації, ухвалює бюджет та програму роботи Організації, обирає Адміністративну раду МОП, слугує форумом для обговорення актуальних проблем у соціально-трудої сфері.

Виконавчим органом МОП є Адміністративна рада, яка обирається терміном на 3 роки, складається з 28 представників урядів, 14 представників роботодавців, 14 представників працівників. Адміністративна рада, що збирається тричі на рік, розробляє програму діяльності та бюджет Організації, які в подальшому виносяться на розгляд Міжнародної конференції праці.

За часів своєї діяльності МОП ухвалила понад 190 конвенцій (міжнародні угоди, які підлягають ратифікації державами-членами Організації) і 202 рекомендації. Щорічно МОП витрачає близько 130 млн. дол. США для запровадження в країнах-членах МОП окремих проектів технічної допомоги.

На цей час МОП здійснює понад 1000 програм технічного співробітництва більш ніж у 80 країнах світу. Пріоритетними напрямками технічного співробітництва є реалізація програми гідної праці на національному рівні, реформування трудового законодавства, впорядкування трудових відносин і вирішення спорів, зміцнення потенціалу організацій роботодавців та профспілок при укладанні колективних договорів.

Діяльність МОП зосереджується на наступних темах: викорінення дитячої та примусової праці, гідна праця для жінок та чоловіків, економічний та соціальний розвиток, ліквідація безробіття, рівність та усунення дискримінації, ВІЛ/СНІД у сфері праці, законодавство у сфері праці, трудова міграція, соціальний захист, працевлаштування молоді, безпека на робочих місцях.

У рамках МОП проводяться регіональні конференції, діють галузеві комітети, які опікуються проблемами окремих секторів економіки. При МОП діє Міжнародний інститут соціально-трудова проблем (Женева) та Міжнародний навчальний центр (Турін).

Ключовим елементом співпраці України та МОП є Програма гідної праці МОП. Вона визначає пріоритети державної соціальної політики, програм дій багатьох організацій профспілок та роботодавців та охоплює основні сфери ринку праці, у тому числі сприяння зайнятості, викорінення дитячої праці та запобігання торгівлі людьми, реформування трудового законодавства та соціального забезпечення, запобігання поширенню ВІЛ/СНІД у сфері праці, посилення превентивної культури охорони праці, сприяння реалізації основоположних принципів і прав у сфері праці.

У червні 2012 року Міністерство праці та соціальної політики України та Міжнародна організація праці підписали нову Програму гідної праці в Україні на 2012-2015 роки. Основною метою цієї програми є сприяння гідній праці як фактору продуктивності та як ключовому елементу розвитку соціально-трудової галузі України. Програма визначає основні цілі та очікувані результати спільних заходів, які реалізуються МОП спільно з її тристоронніми партнерами в Україні.

Протягом останніх років в Україні за допомогою МОП було реалізовано 8 проектів спільно з Програмою Розвитку ООН, 2 проекти спільно з Об'єднаною програмою ООН з ВІЛ/СНІД та Фондом ООН в сфері народонаселення та 1 проект у співпраці з Міжнародною організацією з міграції. За роки незалежності в Україні реалізовано понад 30 проектів і програм МОП. Наразі, Програма гідної праці в Україні охоплює 7 проектів і програм на загальну суму близько 10 млн. дол. США [1].

Задля встановлення соціальної справедливості, дотримання міжнародновизнаних прав людини і прав у сфері праці, МОП продовжує здійснювати свою первинну місію: «Мир у світі праці є передумовою процвітання». Сьогодні МОП допомагає у створенні гідних робочих місць та таких умов праці, завдяки яким робітники і ділові люди зроблять свій внесок у забезпечення миру, процвітання та прогресу.

Гідна праця є віддзеркаленням прагнень людей у сфері праці. Вона включає можливості отримання продуктивної та справедливо оплачуваної роботи, досягнення безпеки на робочому місці та забезпечення соціального захисту сімей, кращих можливостей особистого розвитку і соціальної інтеграції, свободи висловлення особистих переконань, свободи об'єднання та участі у прийнятті рішень, які впливають на їх життя, а також рівні можливості і рівне ставлення до жінок та чоловіків.

МОП була заснована в 1919 році, на згадку руйнівної війни, із метою поширення розуміння того, що універсальний, довготривалий мир може бути встановлений лише на основі

соціальної справедливості. МОП – унікальна тристороння організація, яка об'єднує представників урядів, організацій працівників та роботодавців задля спільної розробки політики і програм. МОП як всесвітня організація відповідає за розроблення Міжнародних стандартів у сфері праці і здійснює нагляд за їх дотриманням. У співпраці із країнами-членами організації, МОП прагне забезпечити дотримання стандартів у сфері праці на законодавчому рівні і на практиці. Міжнародна організація праці стала першою спеціалізованою агенцією ООН у 1946 році. А тристороння структура МОП робить її унікальним форумом, на якому уряди та соціальні економічні партнери 183 країн-членів можуть вільно та відкрито обговорювати та розробляти трудові стандарти та програми [2].

Головними цілями МОП відповідно до її статуту виступають: захист інтересів та прав трудящих шляхом регламентації робочого часу; боротьба з безробіттям; встановлення гарантії заробітної плати та визнання принципу рівності оплати за однакоvu працю; захист працівників від професійних захворювань та травматизму на виробництві; регламентація питань соціального страхування та соціального забезпечення та ін.

МОП розробляє міжнародні програми щодо покращання умов праці та життя працівників, підвищення можливостей зайнятості, забезпечення основних прав людини, вдосконалення загальної і професійної освіти. Ці програми ґрунтуються на міжнародних трудових нормах, що встановлюються конвенціями та рекомендаціями МОП.

Міжнародні правові акти – Конвенції та Рекомендації – приймаються в рамках, закріплених в статуті МОП та інших документах.

Конвенції та рекомендації МОП разом з різними актами ООН, що діють у світовому масштабі, і актами локальної дії, прийнятими регіональними організаціями, утворюють міжнародний кодекс праці. Міжнародний кодекс праці – це різноманітні міжнародні трудові норми. Він є об'єктом

практичного використання в якості визнаного у цивілізованому світі еталона, зведення модельних актів із соціально-трудоких відносин, засвоєння якого є необхідною умовою розробки та вдосконалення національних систем трудового права. Міжнародне технічне співробітництво здійснюється у вигляді надання експертами МОП допомоги країнам у вирішенні різних соціально-трудоких проблем.

Список використаних джерел :

1. Електронне джерело // Сайт «geneva.mfa.gov.ua» // Режим доступу: [http:// geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/labour](http://geneva.mfa.gov.ua/ua/ukraine-io/labour)
2. Електронне джерело // Сайт «ilo.org.ua» // Режим доступу: <http://www.ilo.org.ua/about-ilo/Pages/aboutMor.aspx>
3. Єсінова Н. І. Економіка праці та соціально-трудокі відносини : навч. посіб. / Н. І. Єсінова. — К. : Кондор, 2011. — 432 с.

Сарана Сергій Володимирович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ПОДАТКОВІ РЕЖИМИ В ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТРУКТУРУ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Сучасному стану розвитку податкового права властиві динамічні зміни, що зумовлені необхідністю в адаптації податкового-правового регулювання до суспільних реалій та потреб держави у фінансових ресурсах. Так, за останній час податкове законодавство було піддане кодифікації, а в Податковий кодекс України внесено цілий ряд змін і доповнень, які досить суттєво змінили його структуру та запровадили нові податкові платежі, виключивши деякі з попередньо діючих.

Проте зараз вбачається, що на часі проведення реформування податкового законодавства в основі якого має лежати врахування особливостей різних платників податків та їх груп, із одного боку, та унормування процедур виконання податкового обов'язку та взаємодії з податковими органами платників податків, з іншого. І це можливо реалізувати шляхом запровадження у податкове законодавство податкових режимів розділивши його на основі їх відповідної системи.

Так, останнім часом було проведено низку досліджень у сфері податкових режимів, під час яких досліджувалися спеціальний податковий режим, процесуальний податковий режим, а також зачіпалися питання загального податкового режиму. Проте єдиного уявлення про податкові режими та єдиної системи їх функціонування, науковцями так і не було сформовано.

Податкове законодавство у нормах Податкового кодексу України оперує категорією. «податковий режим» при цьому не розкриваючи її суті та змісту. При цьому, у законодавстві прослідковується наявність загального податкового режиму у вигляді режиму податкових правовідносин загалом та спеціального податкового режиму, який розповсюджується на окремі податкові відносини і суб'єктів таких правовідносин. Також останнім часом обґрунтовано наявність процесуального податкового режиму.

Із приводу вказаного цілком слушною є думка П.В. Коломійця, який зазначає, що одним із принципів на яких ґрунтується податкове законодавство України повинен бути принцип однозначності та відносної стійкості значення понять, відповідно до якого юридичні норми податкового законодавства мають бути сформульовані чітко і зрозуміло. А юридичні терміни мають вживатися в текстах податкових законодавчих актів логічно і послідовно. Тобто формулювання податкових термінів їх закріплення в сучасному податковому законодавстві має відбуватися на власне податковій основі [1, с.268].

Відповідно слід сформулювати термінологічні позначення для податкових режимів, закріпивши у них співвідношення між

такими режимами. При цьому варто розглядати податковий режим загалом як збірну категорію до складу якої входять окремі податкові режими (загальний, спеціальний, процесуально-процедурний).

Основою (базою) для інших режимів виступає загальний податковий режим, як самостійний режим в межах податкового режиму, у вигляді системи заходів з оподаткування, що становить собою комплекс юридичних інструментів, спрямованих на створення необхідного впливу на податкові відносини та їх учасників з метою забезпечення належного функціонування загальної податкової системи, що стосується переважної більшості об'єктів і суб'єктів оподаткування, включає в себе переважну більшість податкових платежів і врегульовує їх елементи, діє на постійні основи, за виключенням режимів окремих платежів та передбачає єдиний порядок оподаткування [2, с.92]. До його складу входять дві підсистеми у вигляді загального та особливого режимів. Перша з яких охоплює всі загальні засади оподаткування, а друга стосується конкретних податкових платежів.

Звертаючись до спеціального податкового режиму, слід зазначити, що це окрема система заходів з оподаткування, яка застосовується у відповідний податковий період, переважно виступаючи підсистемою загального податкового режиму, стосується окремих категорій господарюючих суб'єктів, особливих груп об'єктів оподаткування чи певної території або галузі економіки та передбачає застосування альтернативних податків і поряд з ними додаткових зборів, що збільшують податкове навантаження для окремих категорій платників [3, с.18].

Стосовно процесуально-процедурного податкового режиму то він взагалі не закріплений у чинному податковому законодавстві, а обґрунтування його наявності здійснене в ряді наукових праць, протягом останніх років.

Процесуально-процедурний податковий режим – це структурна складова податкового процесу, що становить комплекс юридичних інструментів спрямованих на створення необхідного

впливу на процесуальні податкові відносини загалом і окремі податкові процедури, зокрема, та їх учасників із метою забезпечення належного функціонування податкової системи, в її процесуальному аспекті, який діє у вигляді єдиної системи стосовно всіх процесуальних податкових відносин, на постійній основі, при цьому вміщуючи в себе окремі режими, які можуть виступати підсистемами у межах нього і стосуються окремих податкових процедур, що можуть носити і тимчасовий характер [5, с.30]. Дане визначення прямо вказує на наявність у податковому праві процесуальної складової яка загалом збігається з Розділом II Податкового кодексу («Адміністрування податків, зборів, платежів») [4] та зачіпає процедури виконання податкових обов'язків по окремим платежам, на чому акцентує увагу О.М. Мінаєва [6, с.257]. Також, слід враховувати особливості процедур виконання податкового обов'язку у різних податкових режимах, що відбивається на структурі процесуально-процедурного податкового режиму до складу якого мають входити наступні податково-процедурні режими: 1) загальний, що уособлює режим для податкових процедур, що стосуються всіх без виключення податково-процесуальних правовідносин; 2) особливий – визначає режими податкових процедур для окремих податкових платежів; 3) спеціальний – встановлює спеціальні режими податкових процедур, які визначають особливості процесуально-процедурних відносин в певних визначених законодавством умовах чи для окремих платників податків [7, с. 77].

Ураховуючи все вище зазначене, можна запропонувати наступну структуру Податкового кодексу України на створену на основі податкових режимів:

1. Загальний податковий режим, що розповсюджується на всіх платників податків та всі податкові правовідносини, крім тих, які врегульовані іншими режимами. До складу якого мають включатися загальна та особлива частини.

2. Спеціальний податковий режим – визначає спеціальні підходи до правового регулювання оподаткування платників.

3. Процесуально-процедурний податковий режим – врегульовує процесуальні правовідносини в ході виконання платниками їх податкового обов'язку та взаємодії з податковими органами. До складу якого мають входити загальний процесуально-процедурний податковий режим, особливий процесуально-процедурний податковий режим, спеціальний процесуально-процедурний податковий режим.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>
2. Коломієць П.В. Щодо раціонального використання термінології фінансового права / П.В. Коломієць / Право і суспільство. – 2014. – № 5.2. – С. 264–268.
3. Сарана С.В. Щодо поняття та ознак загального податкового режиму / С.В. Сарана // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – Серія: Юриспруденція. – 2015. – № 17. – Т. 1. – С. 90–93.
4. Сарана С.В. До питання поняття спеціального податкового режиму / С.В. Сарана // Фінансове право. – 2011. – № 4 – С. 15–18.
5. Сарана С.В. Процесуально-процедурний податковий режим: сутність та ознаки // Фінансове право. – 2014. – № 4 – С. 28–31.
6. Мінаєва О.М. До питання щодо джерел та структури податкового процесу / О.М. Мінаєва // Митна справа. – 2014. – № 2(92). – С. 255–259.
7. Сарана С.В. Стосовно питання складу процесуально-процедурного податкового режиму / С.В. Сарана //

Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. –
Серія: Юриспруденція. – 2014. – № 10-2. – Т. 1. – С. 75–77.

Маньківський Олександр Ігорович,
студент 5 курсу спеціальності “Право”
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Коросд Сергій Олександрович,
д.ю.н., професор кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Правова система як гнучке та динамічне явище постійно знаходиться у полі зору науковців. Час від часу постають питання про дослідження співвідношення елементів правової системи. Суспільні відносини постійно змінюються, вимагаючи відповідних змін у їх правовому регулюванні. Так виникають нові правові інститути, підгалузі та галузі права. Відповідно до потреб суспільства змінюються, наприклад, предмети галузей права, відповідно, трансформується і їх основна мета (призначення) [1]. Однією із найважливіших реформ у правовому житті України стала реформа 1990–2003 рр., в результаті якої з’явився Господарський кодекс України. Так, були розмежовані господарські, цивільні та адміністративні правовідносини; були систематизовані у єдиний кодекс акти господарського законодавства. Але, як показав час, розробка та поява ГК України проблеми, які назрівали у системі господарювання, таки не вирішила. Основні галузі права – базис для похідних, а тому, нерідко проблемним стає розмежування предметів фундаментальних та похідних від них комплексних галузей права. Лібералізму виявилась “знищенням вакууму для слабкого та

незрілого організму”.

Розглядаючи господарське право як невід’ємну складову національного права, що є стовідсотково беззаперечним фактом, цілком виправданим буде звернення до першоджерел, якими засвідчується не тільки сам факт існування нормативно-правового регулювання господарської діяльності в суспільстві (у широкому значенні цього терміна) ще в далекій від теперішнього розуміння інтерпретації, а й означення цієї форми правовідносин як визначальної в усіх економічних системах держав незалежно від політичного устрою. Очевидно, що економіка, навіть не беручи до уваги рівень її розвитку, а значить і економічні (господарські) відносини є завжди і всюди, тому правильно стверджувати, що потрібно створити законодавче і нормативне забезпечення для врегулювання правовідносин, які виникають під час здійснення міжсуб’єктних господарських зв’язків. Одні науковці вважали, що господарське право має своїм регулюванням охоплювати в цілому народне господарство, інші — лише сферу соціалістичного виробництва. Саме перша концепція господарського права була покладена в основу Господарського кодексу України, який визначає основні засади господарювання щодо всіх суб’єктів господарювання, хоча й передбачає окремі особливості управління державним і комунальним секторами економіки та визначає специфічні риси суб’єктів господарювання, які функціонують на базі державного та комунального майна [2]. У ст. 13 Конституції України наголошується, що держава забезпечує соціальну спрямованість економіки, а забезпечення соціальної спрямованості ринкової економіки неможливе без науково обґрунтованого державного впливу на процес господарювання [1]. Економічна наука і соціологія західних країн відпрацювали інструментарій приборкання проявів «дикого» капіталізму, нічим не обмеженого ринку, які мало не призвели до фінансово - господарського колапсу в період «Великої депресії» кінця 1920-х – початку 1930-х рр. Стрижнем цього інструментарію є господарське законодавство, в основі якого лежить симбіоз елементів публічно-правового і

приватно правового регулювання економіки. Інструменти державного регулювання економіки повинні мати цілісне, соціально-орієнтоване спрямування щодо суб'єктів господарювання. На даному етапі доцільно привести визначення господарської діяльності, під якою розуміють діяльність, пов'язану з виробництвом та реалізацією продукції, виконанням робіт та наданням послуг, а також із забезпеченням їх виробників необхідними ресурсами [4]. Поняття господарської діяльності подається в законодавчих актах незалежної України. Так, у Законі України «Про зовнішню економічну діяльність» господарська діяльність – це діяльність, у тому числі підприємницька, пов'язана з виробництвом і обміном матеріальних і нематеріальних благ, що виступають у формі товару [5]. Згідно з метою даної статті, якою визначено завдання щодо визначення місця господарського права в загальній системі права України, не буде виправданим із боку автора намагання заглиблюватися на рівень етимології словосполучення «господарська діяльність», оскільки з наведених вище визначень зміст цієї економіко-правової категорії повністю зрозумілий. З усього зазначеного вище можна зробити висновок, що в основі правовідносин між людьми лежить господарська діяльність, яка вимагає впорядкування із застосуванням спеціальних інструментів, якими, в основному, на ділене господарське право. Очевидно, що стосовно господарського права як самостійної галузі юридичної науки ще довго будуть точитися словесні баталії, оскільки немає достовірного стовідсоткового знання з ключових (фундаментальних) засад такої градації, і сааме такий стан справ є підставою для існування, як було сказано вище, полярності думок науковців у підході до розв'язання цієї проблеми. Більше того, до сьогодні не набула довершеності позиція науковців стосовно цивільного права як самостійної галузі, яке найбільш «радикальні» правники ставлять в основу заперечення самостійності господарського права, і на ґрунті якого нібито воно утворене. Проблема породжується самим застосуванням критеріїв, якими визначена самостійність галузі

права, у даному випадку — співвідношенням приватного і публічного у праві. Це пояснюється тим, що і предмет, і метод цивільного права не відповідають критеріям самостійної галузі права. Проблема ж розмежування і взаємодії норм публічного і приватного права є, на думку видатного українського цивіліста О. Підпригори, не тільки методологічною за своїм характером, а й актуальною як для вітчизняного правознавства, так і для практики вітчизняного державо і правотворення — важливих складових процесу демократичної трансформації українського суспільства [6]. Й.О. Покровський зазначає, що сам критерій відмінності між правом публічним і приватним залишається невизначеним. Сучасному дослідникові цього питання може здатися, що чим далі, тим більш це питання заплутується й стає безнадійно нерозв'язним [4]. К.Г. Волинка схиляється до того, що теоретичним підґрунтям виокремлення самостійних галузей права у правовій системі України повинна залишатися теорія двох критеріїв — предмету і методу правового регулювання [3]. Р.Б. Прилуцький зазначає, що така теоретична конструкція склалася у наслідок двох наукових дискусій. Під час першої (1938 - 1941) більшість учених вважали що поділ права на галузі повинен здійснюватися за таким об'єктивним критерієм як предмет правового регулювання — сукупність однорідних суспільних відносин, що піддаються автономному (відносно самостійному) правовому регулюванню. Наприклад, майнові відносини, що мають вартісний характер, внаслідок специфіки змісту правових норм, що їх опосередковують, можуть бути віднесені до цивільного права, а владно управлінські відносини — до адміністративного права. Проте порівняно скоро стало зрозумілим, що одного предмета для диференціації галузей права не достатньо. Норми права можуть регулювати один і той же предмет, але належати до різних галузей права. Класифікація галузей права тільки за предметом правового регулювання зводила питання про систему права до питання про систему суспільних відносин.

Таким чином, на основі виконаного аналізу наукових

підходів стосовно визначення місця господарського права в системі права України можна сформулювати таке визначення: господарське право є узагальненою системою загальнообов'язкових правил поведінки для суб'єктів господарської діяльності, якими врегульовуються правовідносини, що виникають між ними у ході здійснення господарської діяльності.

Конституційні права та свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, головним обов'язком якої є затвердження і забезпечення цих прав та свобод. Одним з найбільш важливих засобів такого забезпечення є юридичні гарантії. Конституція України встановлює цілу низку гарантій прав людини в сфері праці, які посідають визначальне місце в системі загальнолюдських цінностей.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. – від 28 червня 1996 № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – ст.141.
2. Бабкіна О.В. Теорія держави і права у схемах і визначеннях: навч. посіб. / О.В. Бабкіна, К.Г. Волинка. – К.: МАУП, 2004. – 144 с.
3. Беяневич О. А. Господарське договірне право України (теоретичні аспекти): монографія / О. А. Беяневич. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.
4. Господарське право України: підручник: у 2 ч. / [Андрєєва О.Б., Жорнокуй Ю.М., Гетманець О.П. та ін.]. – Х.: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2014. – 340 с.
5. Прилуцький Р.Б. Проблеми кодифікації цивільного та господарського права: Збірник наукових статей за матеріалами Республіканської науково – практичної конференції, 18 березня 2005, Київ. /За загальною редакцією Р.Б. Прилуцького. – К.: КИМУ, 2005. – С. 342–343.
6. Щербина В.С. Господарське право: підручник – [7-е вид., перероб. і доп.] / В.С. Щербина. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 592 с.

Йосипенко Микола Олександрович
студент 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права

Науковий керівник:

Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Наявні в теорії цивільного процесу погляди, що доказами в цивільних справах виступають тільки фактичні дані, відривають докази від їхньої процесуальної форми – засобів доказування, без яких вони не можуть бути залучені до цивільного процесу. Визнання доказами як фактів об'єктивної дійсності, а також засобів встановлення цих даних не повністю відповідає ст. 27 ЦПК України [1]. Докази в цивільному процесі характеризуються сукупною єдністю: змістом, яким є фактичні дані, що інформують про обставини, необхідні для правильного вирішення справи; процесуальною формою, в якій закладено таку інформацію - засоби доказування; встановленим процесуальним порядком одержання, дослідження й оцінювання змісту і процесуальної форми (доказової інформації і засобів доказування).

Зміст доказів – сукупність фактичних даних про обставини, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи. Обставинами будуть юридичні факти – дії (бездіяльність) і події. Фактичні дані як доказова інформація можуть виступати в безпосередній і опосередкованій формах – прямого або побічного доказу.

Процесуальна форма доказів – засоби доказування є джерелами інформації про фактичні дані. Статтею 27 ЦПК України (ч. 2) встановлено п'ять процесуальних форм одержання фактичних

даних: пояснення сторін і третіх осіб, показання свідків, письмові докази, речові докази, висновки експертів. Але в процесуально-правовому становищі сторін перебувають заявники й зацікавлені особи в справах, що виникають із адміністративно-правових відносин і окремого провадження, а також інші особи, які беруть участь у справі. Вони подають докази (ст. 30 ЦПК України), дають письмові та усні пояснення суду (ст. 180 ЦПК України), в яких міститься інформація про фактичні дані, одержані в результаті особистого спостереження або від інших осіб, що мають значення для правильного вирішення справи. Тому пояснення таких осіб є засобом доказування [2].

У судовій практиці в цивільних справах допускається розширення кола засобів доказування. У разі необхідності судами можуть бути прийняті як письмові докази документи, одержані за допомогою електронно-обчислювальної техніки. А з урахуванням думки осіб, які беруть участь у справі, суд може також досліджувати надані звуко, відеозаписи.

Одержання та дослідження доказової інформації і засобів доказування (змісту і процесуальної форми доказів) має здійснюватися в установленому законом процесуальному порядку (статті 28-61, 180-190 ЦПК України), який є процесуальною гарантією всебічного, повного та об'єктивного з'ясування дійсних обставин справи, прав і обов'язків сторін. Тому порушення процесуального порядку одержання і дослідження доказів знецінює їх, призводить до втрати ними властивостей і значення доказів.

У ст.61 ЦПК України зазначено, що обставини, визнані сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі, не підлягають доказуванню. Тобто, виходячи з аналізу цієї норми можна дійти висновку, що за відсутності будь-якого застереження, суд визнаний факт вважає встановленим. Але якщо після попереднього судового засідання, на якому могло мати місце визнання обставини (факту), особа доведе, що таке визнання було здійснене

внаслідок помилки, обману, насильства тощо, суд приймає таку відмову від визнання обставин (ст.178 нового ЦПК України), тобто суддя повинен перевірити, чи мали місце обставини, які примусили особу до такого визнання, при цьому особа повинна довести це на підставі доказів.

З одного боку, виходить, що в разі визнання стороною доведеної або існування в минулому юридичної обставини, подальше доказування є зайвим, оскільки в протилежному разі виникатиме суперечність подальшого процесу розгляду справи із загальними принципами сучасного цивільного процесу. Із позиції принципу диспозитивності – ніхто не може зобов'язати робити особу те, чого вона не бажає і що відноситься до її прав – брати участь у цивільному процесі та "змусити" виграти справу. За принципом змагальності подальші розгляд і встановлення обставини просто неможливі, оскільки суд позбавлений ініціативи в збиранні доказів.

Із другого боку, визнання обставин може бути штучним, коли в разі програшу справи сторона не матиме збитків, оскільки вона зможе компенсувати збитки за рахунок третьої особи, що виступала на її боці. Наприклад, у разі завдання шкоди з вини працівника юридична особа зможе в подальшому звернутися з регресним позовом до нього і погасити виплати, що були нею зроблені. Звідси впливає дійсна і реальна необхідність з'ясовувати в суб'єктів, що беруть участь у справі, їхню думку з приводу визнання обставини (факту) встановленою. Якщо ж третя особа заперечуватиме проти визнання обставини (факту) встановленою, то вона й доведитиме підстави власних заперечень проти позову.

Таким чином, визнання може бути зроблене не тільки в разі впевненості сторін в існуванні обставини (факту), а й із метою, суперечною інтересам інших осіб, а також під впливом обману, насильства, погрози, помилки або з метою приховування істини, що практично в суді встановити неможливо, але суддею має бути з'ясована ця обставина зі слів зацікавлених осіб.

Уявляється, що умови визнання обставини (факту) можуть бути висловлені не тільки усно, а й письмово поза залом судового засідання. Тому такий доказ перестане належати лише до пояснень сторін, а в одночас, належатиме до письмових засобів доказування, з чого можна зробити висновок про його змішаний характер і певні особливості визнання обставини (факту) [3].

Останній аспект, на який слід звернути увагу, це наведений в ст. 57 ЦПК України вичерпний перелік засобів доказування, хоча розвиток науки і техніки давно зумовив необхідність його розширення за рахунок новітніх засобів доказування.

У теорії цивільного процесу необхідно постійно здійснювати перегляд новітніх доказів, що застосовуватимуться в судовій практиці, щодо їх віднесення до засобів доказування, а останніх – щодо допустимості у цивільному процесі.

До новітніх засобів доказування і доказів, які потрібні для встановлення певних обставин справи, доцільно віднести такі досягнення науки і техніки, які виникли як давно, так й недавно, але до останнього часу не мали практичного застосування в цивільному процесі.

Наприклад, Л.М. Звягінцева так визначає докази, що підтверджують походження дитини від конкретної особи: висновок судово-біологічної експертизи рідини крові матері, дитини і батька для встановлення їх групової приналежності; комісійної експертизи медичних документів для встановлення строку зачаття дитини; експертизи для перевірки доводів батька про неможливість його батьківства; молекулярно-генетична експертиза (генна, геномна, генетична, дактилоскопічна); судово-почеркознавча експертиза (за необхідності доказування батьківства на підставі письмових доказів, що підтверджують визнання відповідачем батьківства, в разі оспорування вірогідності документа). Тобто в цьому переліку наведено багато доказів, які належать до такого засобу доказування, яким є висновок експерта.

Не важко уявити картину, коли суддя має винести ухвалу

про призначення експертизи і йому необхідно зазначити ту установу, на яку покладається її виконання, а він не володіє зазначеною вище інформацією. Отже, поряд із розглядом потреб сучасного цивільного процесу в новітніх засобах доказування, необхідно розглядати й проблему забезпечення суддів та всіх зацікавлених осіб відповідною інформацією про них.

Визнання стороною в цивільному процесі факту не є для суду обов'язковим. Він може не вважати визнаний факт встановленим, якщо виникне сумнів, що визнання не відповідає дійсним обставинам справи, порушує чий-небудь права й законні інтереси, зроблено під впливом обману, насилля, погрози, помилки або з метою приховання істини. У такому разі сторона повинна продовжити доказову діяльність на підтвердження цього факту.

Визнання факту може бути без застереження (просте) і зі застереженням (кваліфіковане), але завжди є безумовним.

Пояснення сторін і третіх осіб підлягають перевірці й оцінюванню поряд із іншими у справі доказами, одержаними від інших осіб й інших засобів доказування.

Список використаних джерел :

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-4 // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 40-42. – С.492.
2. Фурса С., Щербак С., Евтушенко О. Цивільний процес України Проблеми і перспективи. – К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2014. – С. 23–32.
3. Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс – К.: Концерн «Видавничий дім “Ін Юре”», 2005. – С. 100–104.

Кириленко Максим Юрійович
Студент 5 курсу спеціальності “Право”
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Коросд Сергій Олександрович
д.ю.н., професор кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ОBOB'ЯЗКІВ

Із дослідженням природи цивільних правовідносин у цивілістиці пов'язаний комплекс різного роду проблем — від з'ясування семантики ключових понять до усвідомлення особливостей структури цього правового явища. Деякі найбільш гострі моменти вимагають особливої уваги. Так, із врахуванням змісту, наукова абстракція «цивільні правові відносини» є бінарною категорією, оскільки складається із двох невід'ємних частин. «Приватноправове відношення є заснована на юридичному факті відповідність прав та обов'язків, які встановлюються між особами» [13, с.56]. На наш погляд, у якості елементів цивільних правовідносин доцільніше розглядати здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання відповідних суб'єктивних цивільних обов'язків.

Нерозривність, діалектична єдність функціонування здійснення суб'єктивних цивільних прав і виконання суб'єктивних цивільних обов'язків характеризує їх як парні юридичні категорії. Це дозволяє використовувати в нашому дослідженні один із найважливіших сучасних методологічних підходів — порівняльно-правовий, заснований на порівнянні протилежних явищ юридичної дійсності, «... Із позиції цього підходу значно розширюються пізнавальні можливості при розгляді тих або інших взаємодіючих юридичних явищ і процесів, повніше фіксуються їх внутрішні зв'язки, чіткіше встановлюються як елементи єдності, так і

елементи протилежності» [8, с.390]. Парні наукові категорії в якості спеціальної логічної форми спрямовані не тільки на констатацію факту взаємозв'язку між певними юридичними абстракціями, але й на пізнання дійсної взаємодії протилежних правових явищ, розкриття їхньої єдності та особливостей індивідуальної розвитку [9, с.256].

Якщо суб'єктивні цивільні права та обов'язки в цивілістичній науці традиційно співставляли один із одним, встановлювали внутрішньо властиві їм ознаки, єдність і відмінність даних протилежних правових феноменів, то проблемі співвідношення «здійснення суб'єктивних цивільних прав — виконання суб'єктивних цивільних обов'язків» приділялася набагато менша увага. До сьогодні вона залишається однією з малодосліджених у правознавстві.

Парні категорії «суб'єктивні цивільні права — суб'єктивні цивільні обов'язки» і «здійснення суб'єктивних цивільних прав — виконання суб'єктивних цивільних обов'язків» генетично, детерміновано взаємопов'язані. На нашу думку, ці логічно утворені правові пари поєднує спільна фундаментальна інституційна основа, родовидовий характер змісту їх єдиного начала. Точніше, вони «відображають, взяті з точки зору єдиної основи, протилежні прояви її сутності, позитивні й негативні сторони одного процесу» [7, с.244]. Звідси й подібність багатьох змістовних (описових) елементів» у більшій або меншій мірі - єдність характеристики.

Відмінність цих пар правових феноменів виявляється в їх функціональному призначенні. Суб'єктивні цивільні права й обов'язки відображають статику (певний стабільний стан) правового відношення. Це ідеальна модель стану суб'єктивних прав і обов'язків, правовідносини в цілому в певний зафіксований момент часу. Тоді як здійснення суб'єктивних прав і виконання суб'єктивних обов'язків – і є «рух» правовідношення, інакше кажучи, динаміка правового явища, яке врегульовує соціальні

процеси, реальну поведінку суб'єктів, постійно та невпинно відбувається в часі й просторі.

Таким чином, формально-логічному й сутнісному порівнянню можуть піддаватися не тільки парні категорії права, але і декілька пар правових феноменів, якщо вони містять в собі основоположну, конститутивну, об'єднуючу властивість, яка дозволяє вважати їх єдиною основою більше абстрактного категоріального ряду чи поняття [6, с.100-104]. Зокрема, у якості таких пар будуть виступати пари «суб'єктивні цивільні права – суб'єктивні цивільні обов'язки» і «здійснення суб'єктивних цивільних прав - виконання суб'єктивних цивільних обов'язків».

Вони, як складні багатофункціональні правові явища, відображають статику й динаміку змісту більше широкій юридичній абстракції — цивільного правовідношення й далі по категоріальному ряді — механізму здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків.

Єдність і взаємодія здійснення цивільних прав і виконання обов'язків проявляється в діалектичному взаємозв'язку їх сутностей. Відштовхуючись від даної базової передумови, використовуючи дедуктивний метод, можна виявити конкретні прояви цього юридичного феномена.

По-перше, як суб'єктивні права, так і суб'єктивні обов'язки можуть відбутися, існувати й реалізовуватися лише в рамках певного правовідношення [10, с.384]. Інакше кажучи, цивільні правовідносини — не підстава виникнення вимоги до зобов'язаної особи (особам), а спеціальна форма, та правова конструкція, у рамках якої здійснюється суб'єктивне цивільне право й відповідно виконується суб'єктивний цивільний обов'язок. Саме подібний підхід дозволяє найбільше ефективно вибудувати теоретичну модель правового механізму гарантованого здійснення прав і виконання обов'язків.

Існує й інша вагома, аргументована позиція, відповідно до якої суб'єктивне право може бути не тільки елементом правовідношення, якому кореспондується обов'язок, але й

елементом складних правовідносин без відповідного йому обов'язку, вони можуть входити в правовий статус громадян, компетенцію юридичних осіб [5, с.51].

По-друге, суб'єктивне право й суб'єктивний обов'язок виступають не тільки поняттями одного категоріального ряду, вони ще й дефініційно взаємозалежні. «Уявлення про одне, – писав Г.Ф. Шершеневич, – нерозривно пов'язане з уявленням про інше» [13, с.56]. Суб'єктивне цивільне право й суб'єктивний цивільний обов'язок визначаються через основні характеристики один одного які їм властиві. Наприклад, « найбільш загальне розуміння суб'єктивного права може бути обмежено вказівкою на те, що особа наділена мірою можливої (дозволеної) поведінки, у правовідносинах, забезпеченою обов'язками інших осіб» [4, с.135].

По-третє, суб'єктивні права й обов'язки кореспондують (протистоять) один одному, тобто виступають як полярні категорії.

По-четверте, суб'єктивні права й обов'язки не тільки співвідносяться, але й неминуче детерміновано обумовлюють один одного. Так, якщо продавцеві належить певне право вимоги у правовідносинах купівлі-продажу, то в покупця відповідно є обов'язок вчинити (реалізувати) певну дію й навпаки. Наприклад, продавцеві належить право вимагати оплати товару в повному обсязі й у належний строк, відповідно на покупці лежить обов'язок здійснити ці дії та здійснити їх належним чином. «Установлення правовідношення має місце тоді, коли певний юридичний факт пов'язує право з певним суб'єктом, покладаючи одночасно обов'язок на інших» [13, с.59]. Залежність між правами й обов'язками є такою, що без юридичних обов'язків зникає й саме право [14, с.165].

По-п'яте, суб'єктивне цивільне право й відповідний йому суб'єктивний цивільний обов'язок відображають «пов'язаність» суб'єктів (кредитора й боржника) конкретних правовідносин [11, с.323].

По-шосте, суб'єктивні права й обов'язки взаємозалежні: зміни в змісті суб'єктивного права одночасно призводять до зміни

в змісті суб'єктивного обов'язку й навпаки. Ця властивість іманентна розглянутому правовому явищу. Суб'єктивні права й обов'язки «прагнуть до єдності, тотожності, збігу» [12, с.172]. Можна стверджувати, що «суб'єктивні права та обов'язки виникають одночасно, тісно взаємопов'язані та відповідність між ними не порушується ніколи» [13, с.234]. Це конститутивна ознака, внутрішньо властива правовідношенню, тому її порушення об'єктивно веде до появи деструктивних елементів у правовідносинах чи припиняє його.

Підсумовуючи вищевикладене, приходимо до висновку, що єдність і взаємодія здійснення цивільних прав і виконання обов'язків проявляється у наступному: 1) як суб'єктивні права, так і суб'єктивні обов'язки можуть відбутися, існувати й реалізовуватися лише в рамках певного правовідношення; 2) суб'єктивне право й суб'єктивний обов'язок є поняттями одного категоріального ряду, які дефініційно взаємозалежні; 3) суб'єктивні права й обов'язки кореспондують (протистоять) один одному, тобто виступають як полярні категорії; 4) суб'єктивні права й обов'язки не тільки співвідносяться, але й обумовлюють один одного; 5) суб'єктивне цивільне право та відповідний йому суб'єктивний цивільний обов'язок відображають «пов'язаність» суб'єктів (кредитора й боржника) конкретних правовідносин; 6) суб'єктивні права й обов'язки взаємозалежні: зміни в змісті суб'єктивного права одночасно призводять до зміни в змісті суб'єктивного обов'язку й навпаки; 7) сучасні дослідники відзначають таку властивість (форму єдності), як взаємопроникнення суб'єктивних прав і обов'язків.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. – від 28 червня 1996 № 254 к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С.141
2. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – №11. – С.461

3. Господарський Кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Офіційний вісник України. – 2003. – №11. – С.303
4. Алексеев С.С. Механизм правового регулирования в социалистическом государстве. – С. 135.
5. Андреев В.К. К разработке новой редакции части первой ПС РФ // Хозяйство и право. – 2008. – № 10. – С. 51
6. Вавилин Е.В. Осуществление прав и исполнение обязанностей в структуре игравдан- ского правоотношения // Российский юридический журнал. – 2007. – № 5. – С. 100–104.
7. Васильев АМ Правовые категории. Методологические аспекты разработки системы категорий теории права. – С. 244.
8. Гукасян Р.Е. Концепция слияния прав и обязанностей и административно» командные методы управления // Избранные труды по гражданскому процессу. М. – 2009. – С. 390–402.
9. Еволюція цивільного законодавства України: проблеми теорії і практики / Кол. монографія; За ред. Я.М. Шевченко. – К.: Юридична думка, 2007. – 340 с.
10. Ем В.С. Осуществление гражданских прав и исполнение гражданско-правовых обязанностей // Гражданское право: Учебник / Отв. ред. Е.А. Суханов. Т. 1. – С. 384–389.
11. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. - 2-е вид., перероб и доп. / За ред. О.В.Дзери (кер. авт.кол.), Н.С.Кузнецової, В.В.Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – Т.1. – С.323.
12. ПетражицкийЛ.И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности. СПб. – 1909. – Т. I. – С. 172.
13. Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.) / Вступ, ст.Е.А. Суханова, М.– 1995. – С. 56.
14. Явич Л.С. Общая теория права. Л. – 1976. – С.165.

Косар Юлія Миколаївна ,
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕДСТАВНИКІВ СТОРІН ЯК УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРЬСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Відповідно до ст.ст. 1, 21 Господарського процесуального кодексу України підприємства, установи і організації, інші юридичні особи (зокрема, іноземні), громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в установленому порядку набули статусу суб'єкта підприємницької діяльності є сторонами в судовому процесі – позивачами і відповідачами. Справи юридичних осіб у господарському суді ведуть їх органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законодавством та установчими документами, через свого представника. Керівники підприємств та організацій, інші особи, повноваження яких визначені законодавством або установчими документами, подають до господарського суду документи, що посвідчують їх посадове становище [1].

Представниками юридичних осіб можуть бути також інші особи, повноваження яких підтверджуються довіреністю від імені підприємства, організації. Довіреність видається за підписом керівника або іншої уповноваженої ним особи та посвідчується печаткою підприємства, організації. Повноваження сторони або третьої особи, від імені юридичної особи може здійснювати її відособлений підрозділ, якщо таке право надано йому установчими або іншими документами [5, с.37].

Громадяни можуть вести свої справи в господарському суді особисто або через представників, повноваження яких

підтверджуються нотаріально.

Визначення «представники сторін і третіх осіб» містить ст. 28 Господарського процесуального кодексу України [1]. Норма названої статті викладена чітко, перелік осіб, які є представниками сторін у господарському суді, є вичерпним. Така процесуальна норма узгоджується з норми матеріального права.

Із 1 січня 2004 р. набули чинності Цивільний і Господарський кодекси України. Розглянемо поняття «представництво», яке пропонує глава 17 Цивільного кодексу України.

Представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства. Звернімося спочатку до представництва власне громадянином як сторони (або третьої особи) у справах у господарському судочинстві.

Людина як учасник цивільних відносин вважається фізичною особою, набуває прав та обов'язків і здійснює їх під своїм ім'ям [2, ст.24, 28]. Людина – фізична особа має право на здійснення підприємницької діяльності за умови її державної реєстрації в порядку, встановленому законом [2, ст.50]. Легалізація людини як суб'єкта підприємницької діяльності починається після державної реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності – фізичної особи органом державної реєстрації, видачі свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта господарювання.

У випадках, коли громадяни – суб'єкти господарювання ведуть свої справи у господарському суді особисто, то при зверненні до господарського суду з позовною заявою або із запереченнями на позов такі особи повинні додавати копії свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності. При здійсненні представництва в засіданнях господарського суду особисто, громадяни – суб'єкти господарювання мають надавати суду для ознайомлення оригінал свідоцтва про державну реєстрацію.

Юридична особа – організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку [2, ст.92] набуває цивільних прав

та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону. Цивільним кодексом встановлюються порядок створення, організаційно-правові форми, правовий статус юридичних осіб приватного права. Конституцією України та законом встановлюються порядок утворення та правовий статус юридичних осіб публічного права [4, с.124].

Дані державної реєстрації юридичної особи – відомості про організаційно-правову форму юридичної особи, її найменування, місцезнаходження, органи управління, філії та представництва, мету установи, а також інші відомості, встановлені законом, включаються до єдиного державного реєстру, відкритого для загального ознайомлення [2, ст.89].

При зверненні до господарського суду з позовною заявою або з запереченнями щодо позову інших осіб юридичній особі доцільно додавати належну копію документа про державну реєстрацію на підтвердження найменування, організаційно-правової форми, місцезнаходження юридичної особи.

З організаційно-правової форми юридичної особи господарський суд вбачає, які документи є необхідними для підтвердження повноважень органу (керівника такого органу) здійснювати представництво юридичної особи у суді.

Стаття 92 ЦК України встановлює, що юридична особа набуває прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які діють відповідно до установчих документів та закону [2].

У ч. 2, ст. 57 ГК України міститься перелік даних, що мають бути зазначені в установчих документах [3]. З установчих документів вбачається, який орган управління або виконавчий орган юридичної особи наділений повноваженнями вести справи від імені юридичної особи в господарському суді чи уповноважувати інших осіб на ведення таких справ. Повноваження органів тих юридичних осіб, цивільна дієздатність яких виникає в силу закону, містить закон.

Органи управління, виконавчі органи юридичних осіб очолюють керівники. Документами, що повинні надавати в

судовому процесі керівники підприємств і організацій, повноваження яких визначені законодавством або установчими документами, є документи, які посвідчують їх посадове становище – посвідчення, наказ про призначення, протокол про обрання в порядку, визначеному установчими документами.

Дані про прізвище, ім'я, по батькові керівника містить довідка, яка складається органом статистики за даними ЄДРПОУ.

У разі, коли справи ведуть не особисто громадяни – суб'єкти господарювання, справи юридичних осіб – керівники, вони можуть вестися представниками за довіреностями. Представництво за довіреністю, як встановлює ст.244 Цивільного кодексу України, ґрунтується на договорі або на акті органу юридичної особи [2].

Як наголошувалося, повноваження представників громадян у господарському суді підтверджуються нотаріально посвідченою довіреністю. Довіреність від імені юридичної особи видається її органом або іншою юридичною особою, уповноваженою на це установчими документами, та скріплюється печаткою юридичної особи.

При здійсненні повноважень сторони в господарському суді представникам доцільно мати документ, що посвідчує особу.

У ст.247 ЦК України йдеться про строк дії довіреності [2].

Слід зазначити, що у господарському судочинстві суд надає чималу увагу строку дії довіреності, тобто терміну повноважень особи, якою здійснюється представництво юридичної особи в процесі.

Обов'язковою є дата вчинення довіреності, позаяк, виходячи із змісту ч.3, ст.247 ЦК України, довіреність, у якій не вказана дата її вчинення, є нікчемною [2].

Довіреність представникам видають сторони (та треті особи) в судовому процесі – фізичні особи, юридичні особи, які в господарському процесі виступають як позивачі, відповідачі (або як треті особи). При оформленні довіреностей представників сторін (третіх осіб) сторонам (третім особам) необхідно враховувати норми ст.ст. 22, 26, 27 ГПК України [1] про права і

обов'язки третіх осіб. Тобто у довіреності повинні чітко і повно викладатися права, якими сторона у справі наділила представника (всіма правами, передбаченими ст. 22 ГПК України [1], чи окремо визначеними правами). Помилковим є зазначення у довіреності такого формулювання представництва, як «представляти інтереси» без зазначення конкретних дій, як-от: знайомитися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії, брати участь у господарських засіданнях, подавати докази, брати участь у дослідженні доказів, заявляти клопотання, давати усні та письмові пояснення господарському суду, наводити свої міркування з усіх питань, що виникають у ході судового процесу, заперечувати проти клопотань і доводів інших учасників судового процесу, оскаржувати судові рішення господарського суду в установленому Господарським процесуальним кодексом порядку тощо [4, с.24].

У провадженні у справах про банкрутство громадяни – фізичні особи, зокрема ті, що не є суб'єктами господарювання, можуть виступати як кредитори щодо боржника. У разі, коли громадянин – кредитор самостійно веде свої справи в господарському суді в провадженні про банкрутство, він має надати господарському суду документ, що посвідчує його особу.

Коли ж громадяни уповноважує інших осіб здійснювати представництво кредитора в судовому процесі у справах про банкрутство, нотаріально посвідчена довіреність, крім прав сторони, передбачених у ст. 22 Господарського процесуального кодексу України [1], може містити і перелік тих прав, якими наділений кредитор за Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», зокрема, брати участь у зборах кредиторів, обирати комітет кредиторів тощо.

Належна фахова підготовка представників сторін і третіх осіб, їх компетентність, оформлені належними чином документи в підтвердження повноважень у справах у господарському суді є обов'язковою вимогою до таких представників.

Отже, інститут представництва у господарському суді має важливе значення для господарського процесу в справах захисту суб'єктивних прав і законних інтересів сторін і третіх осіб, оскільки сприяє повному здійсненню їхніх процесуальних прав і обов'язків.

Узагальнивши досліджені матеріали щодо здійснення представництва в господарському судочинстві можна дати наступне визначення представництву в господарському процесі – це діяльність представника при розгляді справи в судовому процесі, що здійснюється від імені особи, яку представляють із метою досягти для неї найбільш сприятливого рішення, а також для надання допомоги в реалізації своїх прав. Діяльність представника в господарському процесі складається з юридичних дій, які йому доручає здійснити особа, що він представляє. Таким чином, представництво в господарському суді – це правовідношення, у силу якого одна особа (судовий представник) здійснює процесуальні дії в межах наданих йому повноважень від імені та в інтересах особи, яку він представляє (сторони, третьої особи), внаслідок чого безпосередньо для останнього виникають права й обов'язки [4, с.127].

Як вже зазначалося, справи в господарському суді через представників можуть вести як організації, так і громадяни. Справи юридичних осіб у господарському суді ведуть їх органи, що діють у межах повноважень, наданих їм законодавством та установчими документами, через свого представника. Керівники підприємств та організацій, інші особи, повноваження яких визначені законодавством або установчими документами, подають господарському суду документи, що посвідчують їхнє посадове становище.

Представниками юридичних осіб можуть бути також інші особи, повноваження яких підтверджуються довіреністю від імені підприємства, організації. Довіреність видається за підписом керівника або іншої уповноваженої особи та посвідчується печаткою підприємства, організації. Повноваження сторони або

третьої особи від імені юридичної особи може здійснювати її відособлений підрозділ, якщо таке право йому надано установчими або іншими документами.

Громадяни можуть вести свої справи в господарському суді особисто або через представників, повноваження яких підтверджуються нотаріально посвідченою довіреністю.

Обсяг повноважень представника залежить від повноважень особи, яку представляють, і від того, які повноваження ця особа надала представнику. Тому процесуальні права й обов'язки представника визначають, виходячи з обсягу прав та обов'язків тієї особи, яку він представляє, і в межах повноважень, які закріплені в довіреності. При цьому в представника відсутні самостійні процесуальні права й обов'язки. Ураховуючи це, не можна вважати представника самостійним учасником господарського процесу.

Список використаних джерел

1. Господарський процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 6. – С. 56
2. Цивільний кодекс України № 435-4 від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 44. – С. 356
3. Господарський кодекс України № 436-4 від 16 січня 2003 року // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 21–22. – С. 144
4. Господарський процес: навчальний посібник / В.І.Горевий, А.М. Куліш, В.Д. Чернадчук. – 3-тє видання, виправлене і доповнене. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 308 с.
5. Балюк І.А. Господарське-процесуальне право Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. – К.: КНЕУ, 2014. – 348 с.

Плетінь Оксана Григорівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Короєд Сергій Олександрович
д.ю.н., професор кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Категорії «правове забезпечення» і «правове регулювання» нерідко застосовуються як синоніми. Однак, не дивлячись на те, що обидві ці юридичні конструкції передбачають наявність певних правових засобів, не можна стверджувати про тотожність цих понять. Значним теоретичним вкладом у розробку поняття «правового забезпечення» стали праці Р.М. Салієвої та Н.О. Бардашевич [1, с.12-18; 2, с.254-264; 3, с.23-26]. На думку Р.М. Салієвої, обидва ці поняття називати як абсолютно визначеними, хоча іноді в літературі вони застосовуються як синоніми, однак зміст другого поняття декілька ширше й охоплює перше [1, с.15]. Н.О. Бардашевич під господарсько-правовим забезпеченням пропонує розуміти систему господарсько-правових засобів (господарсько-правове регулювання, господарські правовідносини, господарсько-правові статуси, господарську компетенцію, правові режими майна, суб'єктивні господарські права тощо), закріплених у законодавчих і локально-правових актах [3, с.24]. У сучасній доктрині до правових засобів правового забезпечення відносяться норми і принципи права, правозастосовна діяльність, нормативні договори, юридичні факти, суб'єктивні права і юридичні обов'язки. Іноді підкреслюється, що саме певний арсенал правових засобів визначає певну специфіку галузей та інститутів права [2, с.256].

Під правовим забезпеченням підприємницької діяльності розуміється комплекс юридичних норм, закріплених у Конституції

України, законодавчих, нормативно-правових актах і актах індивідуального характеру, які встановлюють правила поведінки суб'єктів підприємництва при здійсненні ними господарської діяльності, а також визначають міру відповідальності за порушення цих правил. Отже, воно за суб'єктивним станом має подвійну правову природу: по-перше, з погляду публічного права органи публічної адміністрації стосовно суб'єктів підприємства є, з одного боку, зобов'язаними і мають забезпечувати їхні законні права та інтереси, із другого боку, у випадку порушення ними прав споживачів, антимонопольного, податкового, екологічного законодавства – мають право застосовувати стосовно них заходи адміністративного примусу. По-друге, з погляду приватного права вони не мають права втручатися в діяльність суб'єктів господарювання, що виявляється в різних формах захисту підприємців та утворення для них сприятливого підприємницького середовища.

Зміст правового забезпечення підприємницької діяльності виявляється в чіткому, послідовному й однозначному здійсненні органами державної влади і місцевого самоврядування повноважень щодо упорядкування правовідносин, які виникають у сфері реалізації конституційного права на підприємництво та утворення дійової системи державних гарантій щодо підтримки і сприяння підприємницької діяльності. Правове забезпечення створює те середовище, в якому діє підприємець, гарантуючи йому державний захист прав власності, рівність прав і свободу підприємницької діяльності, вільну і законну конкуренцію, державну підтримку.

Правове забезпечення діяльності підприємців має стати правовою стратегією держави, органів публічної адміністрації і суб'єктів підприємництва, яка включає правила, способи і методи регулювання господарських відносин; закріплення господарського правопорядку в економіці; виконання вказівок держави, умов договорів, національних і регіональних програм соціально-економічного розвитку. Закони та інші нормативно-правові акти

забезпечують реалізацію механізму правового регулювання і спрямовані на створення умов для правового господарювання й ефективного управління економікою на основі конструктивних правових засобів.

Правове забезпечення опосередковується двома напрямками регулювання підприємницької діяльності. Перший напрям регламентує порядок реалізації права на підприємництво, гарантуючи його непорушність і визначаючи правовий статус суб'єктів господарювання. Другий – визначає цілі, організаційно-правові засоби, методи і прийоми впливу держави на упорядкування відносин щодо здійснення підприємницької діяльності.

Оскільки Україна перебуває на етапі становлення та розбудови стабільної ринкової економіки, перед державою стоїть завдання створення як економічних, так і соціальних передумов, які б дозволили ефективно розвиватися підприємництву. Досліджуючи стан розвитку економічних відносин, можна констатувати, що законодавство перестало бути фундаментом правового регулювання і не забезпечує виконання державних, галузевих і регіональних програм соціально-економічного розвитку. Сучасні умови господарювання потребують упорядкування і вдосконалення національної правової системи, зокрема, прийняття ефективних підприємницьких законів. Під ефективністю правового забезпечення підприємницької діяльності слід розуміти наявність очікуваного результату від упровадження законодавства в зазначеній сфері економіки для досягнення поставленої мети за рахунок реалізації тих правових засобів, які визначені законом. Виходячи з цього визначення, змістом ефективності законів щодо правового забезпечення підприємницької діяльності є реалізація комплексу професійно розроблених правових засобів для досягнення наступних цілей: підвищення спроможності економіки, насичення внутрішнього ринку споживчими товарами національного виробництва, забезпечення соціального захисту громадян, завоювання

зарубіжних ринків, світового економічного впливу, кваліфікованої роботи апарату управління у сфері державного регулювання зазначеної сфери. Законодавча ефективність економіки досягається як за рахунок оптимального змісту законів і мінімізації негативних наслідків при їх реалізації, так і за наявності конструктивного економіко-правового механізму із забезпечення виконання урядових, галузевих і регіональних цільових програм [4, с.48-49].

Метою підприємницьких законів повинно бути економічне зацікавлення суб'єктів підприємництва свідомо виконувати державні вимоги і сумлінне виконання органами публічної адміністрації своїх функцій у сфері регуляторної політики з метою встановлення господарського правопорядку. Розробляти закони повинні не депутати, а компетентні кваліфіковані юристи, здатні вкласти у проект закону глибокі знання економіки, великий досвід господарювання, вміння конкретно і змістовно висловлювати державні вимоги з урахуванням інтересів товаровиробників і підприємців, держави, суспільства і громадян.

Список використаних джерел

1. Салиева Р.Н. Правовое обеспечение предпринимательства в нефтегазовом секторе экономики / Р.Н. Салиева. – Новосибирск : Наука, 2015. – 232 с.

2. Бардашевич Н.А. Понятие и система средств хозяйственно-правового обеспечения деятельности религиозных организаций / Н.А. Бардашевич // Проблемы господарського права і методика його викладання : зб. наук. пр. / НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. – Донецьк : Юго-Восток, 2006. – С. 254–264.

3. Бардашевич Н.О. Господарсько-правове забезпечення діяльності релігійних організацій : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 «Господарське право; господарське процесуальне право» / Наталія Олександрівна Бардашевич ; НАН України, Ін-т екон.-прав. дослідж. – Донецьк, 2011. – 201 с.

4. Коростей В.И. Хозяйственное право Украины: теория и практика. Общая часть : курс лекций / В.И. Коростей. – Донецк : Юго-Восток, 2012. – 285 с.

Стрюк Ірина Василівна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Короєд Сергій Олександрович
д.ю.н., професор кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОСОБЛИВОСТІ ДОКТРИНАЛЬНОГО РОЗУМІННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН

Господарсько-правова відповідальність – юридична категорія, вироблена наукою господарського права задовго до прийняття Господарського кодексу України (далі – ГК України), проте лише в останньому вона знайшла своє законодавче закріплення і визнання, хоч розкриття її змісту в ГК України не можна визнати повним та чітким.

В юридичній літературі поняття господарсько-правової відповідальності досліджується під різним кутом зору, що зумовлює неоднозначне ставлення до господарсько-правової відповідальності з боку науковців і практиків. Причинами виникнення такого явища, як правило, називають: 1) багатопланове функціональне призначення господарсько-правової відповідальності в механізмі правового регулювання господарських відносин; 2) відсутність єдиного законодавчого і доктринального підходу щодо встановлення юридичного змісту цього виду відповідальності; 3) різноманітність форм, в яких реалізується господарсько-правова відповідальність і виражаються її економічні наслідки; 4) широке коло суб'єктів господарсько-правової відповідальності та підстав її застосування; 5) відсутність чітко визначених законодавчих меж господарсько-правової відповідальності; 6) недостатній рівень правового регулювання особливостей господарсько-правової відповідальності в окремих видах господарських відносин, зокрема організаційно-

господарських; 7) різноманітність поглядів щодо способів покладення господарсько-правової відповідальності [1, с.411].

Господарсько-правова відповідальність - поняття вужче, ніж поняття відповідальності за правопорушення у сфері господарювання (якщо виходити з широкого розуміння господарювання і відповідного кола суб'єктів, задіяних у ньому, то відповідальність у цій сфері може бути і цивільною, і адміністративною, і кримінальною, на що в низці актів господарського законодавства є прямі вказівки), тому господарсько-правову відповідальність, на нашу думку, слід розглядати як окремих, спеціальний вид відповідальності, що застосовується за господарські правопорушення як один із видів правопорушень у сфері господарювання [2].

Правовим засобом господарсько-правової відповідальності (формою реалізації відповідальності і одночасно мірою відповідальності) є штрафні санкції, відшкодування збитків та оперативно-господарські санкції, що застосовуються *до учасників господарських відносин* за невиконання або неналежне виконання організаційно-господарських зобов'язань, а також адміністративно-господарські санкції, що застосовуються *до суб'єктів господарювання* за ними правил здійснення господарської діяльності і є за своїм характером публічно-правовими. Зазначену відповідальність можна розглядати як господарсько-правову у вузькому (власному) розумінні.

Крім господарсько-правової відповідальності у вузькому розумінні учасники господарських відносин несуть також цивільно-правову відповідальність за невиконання або неналежне виконання майново-господарських зобов'язань. Заходи цивільно-правової відповідальності можна віднести до господарсько-правової відповідальності в широкому розумінні, якщо розглядати останню як відповідальність за правопорушення у сфері господарювання (у зв'язку з цим уточнимо, що коло суб'єктів господарсько-правової відповідальності має обмежуватися лише учасниками господарських відносин).

Відповідальність у господарському праві (господарсько-правова відповідальність) – це комплексний правовий інститут, який має свій особливий предмет регулювання – суспільні відносини, що виникають і функціонують у зв'язку з вчиненням господарського правопорушення.

ГК України не містить визначення поняття господарського правопорушення і не розкриває його змісту. Так само ЦК України не визначає поняття і змісту цивільного правопорушення.

Доктринально господарське правопорушення можна визначити як протиправну дію або бездіяльність учасника господарських відносин, яка не відповідає вимогам норм господарського права, не узгоджується з юридичними обов'язками зазначеного учасника, порушує суб'єктивні права іншого учасника господарських відносин або третіх осіб (наприклад, держави шляхом порушення встановлених законодавством правил здійснення господарської діяльності).

Господарські правопорушення можна класифікувати за видами і систематизувати в окремі групи за певними критеріями.

Так, залежно від юридичної підстави (тобто, які юридичні норми порушені) розрізняються *договірні* та *недоговірні* правопорушення. У свою чергу, серед договірних правопорушень можна виділити правопорушення на стадії виникнення зобов'язань; порушення господарських зобов'язань щодо строків виконання, якості та комплектності поставленої продукції (товарів), виконаних робіт, наданих послуг; порушення у сфері кредитних та розрахункових відносин, пов'язані з виконанням господарських договорів; порушення господарських зобов'язань щодо перевезень вантажів тощо .

Предметом господарсько-правової відповідальності є також недоговірні правопорушення: порушення законодавства про захист економічної конкуренції; порушення встановлених законодавчими актами правил здійснення господарської діяльності; порушення прав власника як поєднаних, так і не поєднаних із позбавленням прав володіння тощо [3, с.6].

Підсумовуючи вищевикладене, слід відзначити, що сьогодні є всі підстави для того, щоб у складі господарських правопорушень виокремити таку їх групу як *корпоративні правопорушення*, правова природа яких, попри намагання окремих вчених – цивілістів обґрунтувати належність корпоративних відносин до відносин, що входять до предмету регулювання цивільного права, є *господарсько-правовою*. Легальним підтвердженням тому є, зокрема, ст.167 ГК України, у якій йдеться про зміст корпоративних прав та корпоративних відносин, та ст. 176 ГК України, що визначає примірним переліком види організаційно-господарських зобов'язань, у тому числі і ті, що виникають із корпоративних відносин.

Список використаних джерел:

1. Актуальні проблеми господарського права: навч. посіб. / за ред. В.С. Щербини. – К.: Юрінком Інтер, 2012. – 528 с.
2. Господарське право України: Підручник для студентів юридичних спеціальностей вищих закладів освіти / В.М. Гайворонський, В.П. Жушман, Н.В. Погорецька та ін.; За ред. В.М. Гайворонського та В.П. Жушмана. – Х.: Право, 2013. – 384 с.
3. Татькова З.Ф. Підстави, види та форми господарсько-правової відповідальності: автореф. дис... канд. юрид. наук. – Д., 2010. – 19 с.

Сизенко Дмитро Олександрович
магістрант 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:

Кальян Олександр Сергійович
адвокат, к.ю.н., доцент завідувач кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНОЇ ДОГОВІРНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ

Набуття конкретних цивільних прав та обов'язків юридичними особами може відбуватися через прямі вказівки цивільного законодавства, якими визначаються межі участі юридичних осіб у цивільному обороті. До такого твердження приходимо, виходячи із ч.3 ст.11 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України), у якій зазначається, що цивільні права та обов'язки можуть виникати безпосередньо з актів цивільного законодавства. У випадках, встановлених актами цивільного законодавства, цивільні права та обов'язки виникають безпосередньо із актів органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування (ч.4 ст.11 ЦК України). У ч.5 цієї ж статті також визначено, що у випадках, встановлених актами цивільного законодавства, цивільні права та обов'язки можуть виникати з рішення суду.

Реалізація змісту елементів цивільної правосуб'єктності юридичних осіб відбувається за допомогою певних правових форм. Під правовою формою реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб, на нашу думку, слід розуміти такий правовий механізм, через який юридична особа набуватиме конкретних цивільних прав та обов'язків. У цивільному праві існують досить

різноманітні форми, за допомогою яких суб'єкти цивільного права набувають конкретних цивільних прав та обов'язків.

Але найпоширенішою та найдоцільнішою правовою формою реалізації правосуб'єктності виступає цивільно-правовий договір. У ч.1 ст.11 ЦК України визначено, що *договори* (курсив наш – О.З.) та інші правочини виступають підставами виникнення цивільних прав та обов'язків. У даній нормі законодавець виводить договір на перше місце, підкреслюючи тим самим роль двосторонніх правочинів – договорів.

Слід сказати, що з адміністративними актами та рішеннями суду договори зближує те, що всі вони належать до юридичних актів – правомірних дій суб'єктів, метою яких є виникнення, зміна або припинення цивільних правовідносин, тобто спрямованих на досягнення правових наслідків. Між адміністративними актами та договорами як підставами виникнення цивільних прав та обов'язків існують також певні відмінності. Як слушно зазначається в правовій літературі, адміністративні акти, по-перше, можуть бути здійснені тільки органом державної влади чи місцевого самоврядування в межах компетенції, в той час договори вчиняються також іншими учасниками цивільних відносин. По-друге, адміністративні акти, спрямовані на встановлення цивільних правовідносин, завжди породжують і певні адміністративні наслідки, тоді як договори за своєю природою спрямовані на виникнення, зміну або припинення саме цивільних прав та обов'язків. По-третє, орган, який здійснив адміністративний акт, сам не стає учасником цих правовідносин, а особа, що вчинила правочин із метою установаження цивільних правовідносин, неодмінно стає їх учасником [1, с.499].

Різниця між договором та адміністративними актами як підставами виникнення цивільних прав та обов'язків полягає також у тому, що для договору характерним є принцип свободи. Так, серед загальних засад цивільного законодавства у ст. 3 ЦК України закріплено свободу договору, яку, як слушно зазначається у літературі, можна беззастережно визнати принципом договірною

права [1, с.52]. Ця теза знаходить своє підтвердження у ст. 627 ЦК України, згідно з якою відповідно до ст. 6 даного Кодексу сторони є вільними в укладенні договору, виборі контрагента та визначенні умов договору з урахуванням цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, звичаїв ділового обороту, вимог розумності та справедливості. Тут варто погодитись із А.В. Луць, яка стверджує, що ст.6 ЦК України закріплює лише межі свободи договору [2, с.8]. Дійсно, при вступі у договірні відносини існує значна кількість обмежень. Є.О. Мічурін, досліджуючи обмеження майнових прав учасників комерційного обороту у договірних відносинах, цілком правильно вказує на обмеження щодо волевиявлення сторін договору, щодо змісту договору, щодо предмета та ціни договору, обмеження, пов'язані зі строком договору [3, с.65-73]. Варто зазначити, що, з одного боку, наведені автором випадки свідчать про обмеження договірної свободи, а з іншого - про поєднання різних форм реалізації цивільної правосуб'єктності особи: закону та договору, адміністративного акта та договору, рішення суду та договору. При цьому договір при зазначеному поєднанні завжди виступає тією формою, завдяки якій особа набуває конкретних прав та обов'язків. Іншими словами, у законі чи рішенні суду можуть міститись вказівки щодо обов'язку укласти той чи інший договір, умови, на яких він повинен укладатись, проте тільки на підставі договору в його сторін виникають права й обов'язки. Прикладом такого поєднання є обов'язкове укладення договору на підставі адміністративного акта. Так, у ст.648 ЦК України визначено, що зміст договору, укладеного на підставі правового акта органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, обов'язкового для сторін (сторони) договору, має відповідати цьому акту. Проте, у кінцевому результаті, конкретні цивільні права та обов'язки все ж виникають на підставі договору, що ще раз переконує у його універсальності як правової форми реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб.

Тим часом категорія договору у такому сенсі є неприпустимо малодослідженою. Спробуємо у межах даної статті дати відповідь на запитання, в чому ж сутність договору як правової реалізації цивільної правосуб'єктності юридичних осіб?

Для відповіді на поставлене запитання спробуємо розробити концепцію (від лат. *conceptio* – розуміння, система) договору як правової форми, у якій реалізується цивільна правосуб'єктність юридичної особи.

Із цією метою розглянемо існуючі підходи щодо розуміння цивільно-правового договору.

Цивільно-правовий договір сягає своїм корінням ще у часи римського приватного права, пройшовши тисячолітній шлях свого розвитку. Римські юристи розглядали цивільно-правовий договір як двосторонню угоду, у якій виражена воля двох сторін, спрямована на досягнення або припинення правового результату – виникнення, зміну чи припинення прав та обов'язків [4, с.281].

Розвиток ринкової економіки та підприємництва докорінно змінили роль та значення договору, розширилася сфера його застосування, з'явилося багато нових договорів, договір використовують як засіб подолання монополії у процесі приватизації і корпоратизації, дедалі більшого поширення набуває договірні форми створення комерційних структур, у багатьох випадках договір стає єдиним регулятором відносин [5, с.719].

Отже, залежно від того, в якому аспекті і на якій стадії розглядати договороздатність, договір набуває різних значень, виступаючи при цьому і юридичним фактом, і формою існування правовідношення, і правочином. Ці категорії виступають самостійними аспектами договору. Із цього приводу В.В. Луць робить слушне застереження: «У конкретному аналізі юридичних явищ завжди слід розкривати їх сутність, встановлювати, зокрема, що розуміється під поняттям «договір» у тому чи іншому випадку» [6, с.15].

Отже, сутність договору в контексті його розуміння як основної правової форми реалізації цивільної правосуб'єктності

юридичної особи полягає в тому, що він вміщує у собі всі елементи її договороздатності. Такий висновок впливає із того, що договір виступає юридичним фактом, на підставі якого виникають договірні відносини, у ньому передбачаються вимоги щодо виконання договірного зобов'язання, а також умови та форми відповідальності за його порушення.

Список використаних джерел :

1. Цивільне право України. Загальна частина: підручник / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової, Р. А. Майданика. - 6-ге вид., перероб. і доп. - К.: Юрінком Інтер, 2016. - 976 с.

2. Луць А. В. Свобода договору в цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес, сімейне право, міжнародне приватне право» / А. В. Луць. - К., 2001. - 18 с.

3. Мічурін Є.О. Обмеження майнових прав учасників комерційного обороту у договірному праві / Євген Олександрович Мічурін // Розробка механізму правового регулювання договірних відносин у підприємницькій діяльності / За ред. академіка АпрН України В. В. Луця. - К.: НДІ приватного права і підприємництва АпрН України, 2009. - С. 59-76.

4. Підпригора О.А. Римське приватне право / О.А. Підпригора. - К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2004. - 440 с.

5. Цивільне право України: підручник: у 2-х кн. [Д.В. Боброва, О. В. Дзери, А. С. Довгерт та ін.]; за ред. О.В. Дзери, Н. С. Кузнецової. - К. : Юрінком Інтер, 2011. - Кн. 1. - 864 с.

7. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності: навч. посібник - 2-е вид., стер. / В. В. Луць. - К.: Юрінком Інтер, 2001. - 560 с.

Сус Альона Валеріївна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Короєд Сергій Олександрович
д.ю.н., професор кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ

Зазвичай транспорт, що використовується для перевезення туристів, поділяється на повітряний, сухопутний-залізничний й автомобільний, а також водний-морський, річковий.

Одним із найбільш задіяних у перевезеннях туристів є автомобільний транспорт, який включає перевезення автобусами, легковими автомобілями; останні можуть бути власним транспортом туристів, взятими на прокат або орендованими туристичними фірмами.

Перевезення туристів автобусами підприємства автотранспорту здійснюють у режимах регулярних, регулярних спеціальних та нерегулярних перевезень [1].

При цьому незначна кількість туристичних фірм має власний автомобільний парк для організації подорожування й екскурсійного обслуговування туристів. Більшість туристичних підприємств укладають разові, сезонні або річні договори оренди з автотранспортними підприємствами.

Вартість автотранспортних послуг входить до вартості турпродукту. У випадку надання послуг із транспортування легковими автомобілями включати витрати на їх здійснення до вартості турпродукту потрібно лише тоді, коли у перевізника є відповідна ліцензія та з ним укладений письмовий договір на транспортне обслуговування туристів [1].

Автомобільні туристичні перевезення регулюються такими нормативно-правовими актами: Законом України «Про

автомобільний транспорт» від 05.04.2000 р. № 2344-III, Правилами надання послуг пасажирського автомобільного транспорту, затвердженими постановою Кабінету Міністрів України від 18.02.1997 р. № 176, Порядком організації регулярних, нерегулярних і маятникових перевезень пасажирів автомобільним транспортом у міжнародному сполученні, затвердженим наказом Міністерства транспорту України від 09.02.2004 р. № 75 тощо.

Під час здійснення міжнародних перевезень діяльність автоперевізників регулюється Конвенцією про договір міжнародного автомобільного перевезення пасажирів і багажу від 01.03.1973 р., Конвенцією про міжнародні автомобільні перевезення пасажирів і багажу від 09.10.1997 р., Угодою про міжнародні нерегулярні перевезення пасажирів автобусами від 30.06.2001 р. та ін.

Залізничний транспорт доставляє туристів до місця призначення потягами загального користування. Зростання залізничних тарифів, неузгодженість руху потягів з розкладом інших видів транспорту, відсутність спеціальних комфортабельних туристичних потягів, необхідної кількості додаткових платформ для перевезення автомобілів туристів, дефіцит квитків у періоди відкриття туристичного сезону тощо спричиняють зниження попиту туристів на подорожування цим видом транспорту.

Подорож залізницею повинна проводитися за спеціальним графіком, по найкоротшому маршруту без пересадок і за тривалістю не може перевищувати дві доби [2]. Для зручності туристів потрібно формувати спеціальні туристичні потяги з повним комплексом обслуговування, цікавою культурно-розважальною програмою.

Необхідно більш ефективно впроваджувати в практичну діяльність Укрзалізниці застосування системи чартерних перевезень потягами туристів, які передбачають його оренду на певний термін або кількість рейсів. При цьому ризики не наповнення потягу повинна брати на себе туристична фірма-замовник.

Перевезення туристів залізничним транспортом у внутрішньому сполученні регулюється Законом України «Про залізничний транспорт» від 04.07.1996 р. № 273/96-ВР, Постановою Кабінету Міністрів України від 10.11.1995 р. № 903 «Про Правила поведінки громадян на залізничному транспорті», Постановою Кабінету Міністрів України від 06.04.1998 р. № 457 «Про затвердження Статуту залізниць України», Правилами перевезення пасажирів, багажу, вантажобагажу та пошти залізничним транспортом України, затвердженими наказом Міністерства транспорту України від 27.12.2006 р. № 1196, Тарифами на перевезення пасажирів та багажу залізничним транспортом у міжнародному сполученні Схід-Захід, затвердженими наказом Міністерства інфраструктури України 23.10.2012 р. № 633 тощо.

Транспортування туристів залізницею в міжнародному сполученні здійснюється на основі Конвенції про міжнародні залізничні перевезення, прийнятої 09.05.1980 р., Угодою про міжнародне пасажирське сполучення від 01.11.1951 р. та ін.

Повітряні перевезення туристів здійснюють національні та міжнародні авіакомпанії. За підсумками 2011 р. регулярні польоти між Україною та країнами світу здійснювали 9 вітчизняних авіакомпаній (до 48 країн) та 56 іноземних (з 33 країн). При цьому комерційні рейси вітчизняних та іноземних авіакомпаній у 2011 р. обслуговували 28 українських аеропортів та аеродромів [3]. Авіаперевезення туристів в основному здійснюється на міжнародних авіалініях. Турфірми повинні забезпечити їх організацію та обслуговування з пункту відправлення до пункту призначення і навпаки.

Підприємства туристичної сфери мають право самостійно здійснювати бронювання та продаж авіаквитків тільки за наявності відповідної ліцензії, для отримання якої турфірма повинні відповідати вимогам стосовно досвіду роботи в туристичному бізнесі, співпраці зі страховими та банківськими установами, наявності офісу тощо. Більшість малих турфірм не в змозі

відповідати зазначеним вимогам і тому для здійснення авіаперевезень туристів користуються послугами посередників, які отримують за це комісійну винагороду.

Найбільшою компанією, що надає послуги з бронювання і продажу авіаквитків, квитків на перевезення залізничним транспортом у міжнародному сполученні, широкий спектр туристичних послуг та оренди автомобілів, є Київське агентство повітряних сполучень "КиївАвіа", яке має розгалужену мережу центрів і офісів по Україні.

Авіакомпанії, з якими співпрацюють турфірми, здійснюють рейсові та чартерні перевезення туристів. Підприємства авіаційного транспорту під час здійснення перевезень туристів користуються основними положеннями міжнародних і національних нормативно-правових документів, основними серед яких є: Конвенція про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень від 12.10.1929 р., Конвенція про міжнародну цивільну авіацію від 07.12.1944 р., Повітряний кодекс України від 19.05.2011 р. № 3393-VI, Правила повітряних перевезень пасажирів і багажу, затверджені наказом Мінтрансзв'язку України від 23.04. 2010 р. № 216, Правила виконання чартерних рейсів, затверджені наказом Мінтрансу України від 18.05.2001 р. № 297 тощо.

Зростаючий попит туристів на круїзні річкові та морські подорожі в Україні залишається незадоволеним через моральне та фізичне зношення круїзних лайнерів, неефективного використання потенціалу водного транспорту для розвитку міжнародних і внутрішніх сполучень, недостатнього рівня оснащеності пасажирських причалів об'єктами інфраструктури [4].

Міжнародні та внутрішні перевезення пасажирів (у нашому випадку туристів) на морському транспорті регулюють Афінська конвенція про перевезення морем пасажирів та їх багажу від 13.12.1974 р., яка є чинною для України на підставі Закону України «Про приєднання України до Конвенції про перевезення морем пасажирів та їх багажу 1974 р. і Протоколу 1976 р. до неї» від

15 липня 1994 р. № 115/94-ВР, Кодексу торговельного мореплавства України (КТМУ) від 23.05.1995 р. № 176/95-ВР та ін. У статтях 195-202 КТМУ описана процедура укладання договору морського круїзу, документом підтвердження наявності якого є іменна путівка або інший прирівняний до неї документ, виданий організатором круїзу [5].

Визначимо основні організаційно-економічні особливості надання транспортних послуг туристам:

- залежність підприємств транспорту та турфірм від економічної та політичної ситуації в країні, фінансових можливостей та платоспроможності туристів;
- невідповідність у більшості випадків вартості перевезень якості транспортних послуг, що надаються туристам;
- надання транспортних послуг туристами здійснюється тільки на основі попередньої оплати їх вартості;
- необхідність узгодження сумісних інтересів транспортних і туристичних підприємств у процесі розроблення нових транспортно-туристичних маршрутів та реалізації турпродукту;
- якість транспортної послуги, співвідношення вартості та часу на її здійснення туристи не можуть оцінити перед або під час купівлі турпродукту, а тільки в процесі його використання, що викликає виникнення фінансових та інших видів ризиків;
- договірний характер надання транспортних послуг, який потребує укладання договору між перевізником і турфірмою або перевізником і пасажиром (туристом), що передбачає надання останньому білета, квитанції на багаж тощо;
- обов'язкове укладання договору особистого страхування від нещасних випадків на транспорті перед здійсненням подорожування з перевізником або автоматично під час купівлі білета туристом;
- взаємодія різних видів транспорту під час здійснення

- перевезень туристів, що позначається на тривалості подорожі та її вартості;
- чітке визначення в законодавчо-нормативних актах прав та обов'язків перевізників і пасажирів (туристів);
 - уключення витрат по забезпеченню безпеки на транспорті до вартості перевезень туристів, що позначається на фінансово-економічних результатах діяльності транспортних підприємств під час здійснення міжнародних перевезень туристів підприємства транспорту враховують вимоги міжнародного та національного транспортного права, а також законодавства країни, до якої здійснюються подорожування.

Список використаних джерел :

1. Правила надання послуг пасажирського автомобільного транспорту від 18.02.1997 № 176 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/176-97-Н>.
2. Андрушків Б. М. Особливості організації транспортного обслуговування в туристично-рекреаційній сфері / Б.М. Андрушків // Науковий журнал «Вісник ДІТБ». Серія Економіка. – 2010. – № 14. – С. 152–159.
3. Підсумки діяльності авіаційної галузі України за 2011 рік [Електронний ресурс] / Державна авіаційна служба України. – Режим доступу: <http://www.avia.gov.ua/documents/diyalnist/pidsumki%20dij%20alnosti/23725.html>.
4. Оленічева Ю.О. Перспективи розвитку круїзного судноплавства в Україні [Електронний ресурс] / Ю.О. Оленічева // Прометей. – 2011. – № 3 (36). – С. 265-268. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Prom/2011_3/Olenicheva.pdf.
5. Кодекс торговельного мореплавства України від 23.05.1995 № 176/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/176/95-вр>.

Сус Людмила Миколаївна
студентка 5 курсу спеціальності «Право»
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Короед Сергій Олександрович
д.ю.н., професор кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ

Шлюбний договір є одним із найбільш давніх правових інститутів. Він був відомий ще за часів римського права, а в XVII ст. укладався у Франції та Англії й достатньо ефективно захищав права заміжньої жінки та її кровних родичів на сімейне майно. Відновлення інституту шлюбного договору спочатку в Кодексі про шлюб та сім'ю УРСР, а потім і в Сімейному кодексі України (далі – СК України) є однією з найбільш важливих новел вітчизняного законодавства.

Однак саме через те, що вітчизняний інститут шлюбного договору порівняно молодий, і через критичне ставлення до нього населення, що зумовлене традиціями радянського періоду, а також недостатністю в населення правових знань про його значення, він так і не набув особливої популярності в нашій державі. Якщо в Європі та США шлюбні договори укладаються парами під час вступу в шлюб у більше ніж 70%, то в Україні такий показник не перебільшує 3-5%. При цьому в більшості випадків такі договори укладають особи, які вступають у шлюбні відносини повторно чи в достатньо пізньому віці, маючи у власності на момент вступу в шлюб досить значне майно, переважно нерухомість, а також майно, що задіяне у сфері підприємства.

Укладенням шлюбного договору подружжя намагається застрахуватись від майнових втрат у разі розлучення, а в більшості випадків просто хочуть обійтись без судового розгляду в майбутньому. Хоча практика укладення шлюбних договорів у нас і

не користується популярністю, однак кожен рік спостерігається поступове зростання кількості таких договорів, що спричинює збільшення судових спорів, пов'язаних із застосуванням умов шлюбного договору як під час шлюбу, так і під час його припинення. Здебільшого це пояснюється недосконалістю чинного законодавства, передусім його неповнотою й деякою невідповідністю норм цивільного та сімейного права, що ускладнює практичне застосування інституту шлюбного договору, що й зумовлює актуальність статті. Тому в ній ми розглянемо найбільш дискусійні питання шлюбного договору, які виникають між науковцями в юридичній літературі.

Першою проблемою, яка виникає серед науковців, є відсутність єдиної думки щодо термінології. Якщо точніше, то між ними існує спір про те, як правильно називати зазначений правочин – «шлюбний договір» чи «шлюбний контракт», незважаючи на те, що в українській літературній мові вказані терміни є синонімами. Одні науковці вважають, що більш правильним буде використання терміна «шлюбний договір», оскільки, відповідно до усталеної практики, термін «контракт» може застосовуватися тільки в галузі трудового або господарського права. Тому в сімейному праві використання такого терміна є неприпустимим [1, с.7]. Інші переконані, що термін «шлюбний контракт» більш доцільно використовувати, адже це дасть змогу відмежувати такий вид угоди від інших договорів, які можуть укладатися між подружжям. Крім того, за суб'єктивним складом можна буде відрізнити цей договір від інших, які можуть укладатися членами сім'ї й отримати назву «сімейні договори», хоч їх зміст і не регламентується СК України [2, с.57].

На нашу думку, варто погодитись із думкою тих науковців, які вважають за доцільне використовувати термін «шлюбний договір», оскільки саме такий термін закріплено в сімейному законодавстві.

Наступною проблемою в юридичній літературі є питання, що стосується правової природи шлюбного договору. Передусім це

питання про те, до яких правочинів він належить: цивільно-правових чи сімейно-правових. Не викликає сумнівів, що такий договір повинен відповідати тим вимогам, які Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) висуваються до цивільно-правових правочинів. Разом із тим шлюбний договір наділений певними специфічними ознаками, які відрізняють його від інших цивільно-правових правочинів. Такі ознаки закріплені в СК України й стосуються його особливого суб'єктного складу, моменту укладення, предмета і змісту.

З цього приводу Ю. Червоний зазначає, що шлюбний договір є сімейно-правовим договором, оскільки його суб'єктами є лише подружжя [3, с.75]. На думку М. Брагінського, застосування цивільного законодавства в сімейних відносинах здійснюється за принципом субсидіарності, який передусім стосується шлюбних договорів, тому їх потрібно вважати різновидом цивільно-правових договорів [4, с.17].

Однак Н. Сляднева зазначає, що шлюбний договір є цивільно-сімейною угодою, якій притаманні ознаки міжгалузевого договору. На її думку, саме суб'єктний склад є тією ознакою, яка дає змогу зарахувати шлюбний договір водночас як до цивільного, так і до сімейного права [5, с.11]. Проте з такою позицією не погоджується професор В. Гопанчук, який наголошує, що існує чимало договірних конструкцій зі специфічним суб'єктним складом, тому виокремлення з таких міркувань шлюбних договорів зі сфери цивільного права є штучним [6, с.152]. Ми також уважаємо, що саме посилання на один тільки суб'єктний склад шлюбного договору не може заперечувати його інших ознак, які притаманні цивільно-правовим правочинам. Тут варто тільки згадати, що в цивільному праві існує чимало договорів із особливим суб'єктним складом, що не виокремлює їх від цивільно-правових договорів, тому шлюбний договір потрібно зарахувати до сфери сімейного права.

Узагальнюючи вищевикладене, слід відзначити, що зазначити, що наведені вище проблеми не є вичерпними. Потрібно

пам'ятати, що інститут шлюбного договору в Україні знаходиться тільки на стадії свого становлення, тому потребує більш детального вивчення науковців з метою його вдосконалення й конкретизації та усунення наявних суперечностей між нормами цивільного й сімейного законодавства. Тільки так можна буде досягти єдності в правозастосовній практиці під час розгляду конкретних судових спорів.

Список використаних джерел:

1. Селезнева Т.Ю. Брачный договор: преимущества, содержание, функции / Т.Ю. Селезнева // Бюллетень нормативно-правовой информации. – 2003. – № 11. – С. 7–11.
2. Фурса С. Шлюбний контракт в нотаріальному процесі / С. Фурса // Право України. – 2002. – № 5. – С. 55–62.
3. Семейное право Украины / под общ. ред. Ю.С. Червоного. - К. : Правова єдність, 2009. – 634 с.
4. Брагинский М.И. Договорное право: общие положения / М.И. Брагинский, В.В. Витрянский. – М. : Статут, 1997. – 682 с.
5. Сляднева Н.А. Брачный договор по законодательству РФ : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право» / Н.А. Сляднева. – М., 2007. – 22 с. – [Электронный ресурс]. - Режим доступа : <http://www.dissercat.com/content/brachnyi-dogovor-po-zakonodatelstvu-rf>.

Штомпель Андрій Вікторович
студент 5 курсу спеціальності «Право»,
Полтавський інститут економіки і права
Науковий керівник:
Коросєд Сергій Олександрович,
д.ю.н., професор кафедри правознавства
Полтавський інститут економіки і права

УСТАНОВЧІ ДОКУМЕНТИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Проведення економічної реформи в Україні, закріплення на конституційному рівні права кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом і розвиток підприємництва призвели до значного збільшення кількості суб'єктів господарювання. Перехід до ринкових відносин неминуче потребує визнання, оформлення і розвитку нових, відповідних їм організаційно-правових форм господарювання. На зміну традиційній (але такій, що вже не вписується в звичайні ринкові рамки) конструкції "підприємства" як самостійної юридичної особи – суб'єкта майнового обігу прийшли забуті форми суб'єктів господарювання, зокрема, господарські товариства – добровільні об'єднання підприємців, що є основними учасниками нормальних ринкових відносин. Чітке і ефективне функціонування суб'єктів господарювання, як свідчить світовий досвід, залежить від детального законодавчого оформлення. На жаль, чинне законодавство далеке від цих об'єктивних і очевидних вимог ринку, що розвивається. Разом із тим, не можна не визнати швидкого й очевидного прогресу законодавства. Буквально за кілька років воно перейшло від загального визнання таких господарських організацій в якості суб'єктів майнових відносин до їх досить детальної регламентації. Тому актуальним є питання про якнайшвидшу розробку і прийняття спеціальних законів про акціонерні товариства, про товариства з обмеженою і додатковою відповідальністю, про повні і командитні товариства.

Проте, у нашу господарську практику вже міцно ввійшли багато основних категорій, понять й інститутів того, що за кордоном звичайно називається "правом компаній", а в Україні складає господарське законодавство, що регулює правове становище та діяльність суб'єктів господарювання. До їхнього числа відносяться й установчі документи суб'єктів господарювання, що регулюють як взаємовідносини засновників щодо створення і документального оформлення існування цих суб'єктів, так і їх правове становище. Питання законодавчого регулювання складу і змісту установчих документів суб'єктів господарювання стають все більш важливими. Установчі документи грають визначальну роль у встановленні правового статусу конкретного суб'єкта господарювання, комплексу його прав та обов'язків, визначенні його відносин з засновниками та засновників між собою, встановленні інших важливих положень щодо його існування. Установчі документи засвідчують виникнення та існування суб'єкта господарювання як суб'єкта права. Лише установчі документи можуть визначити обсяг правоздатності суб'єкта господарювання, види здійснюваної ним діяльності, можуть надати відомості про осіб, що уповноважені укладати угоди від його імені.

Метою дослідження є розробка теоретичних і практичних питань щодо установчих документів суб'єктів господарювання та підготовка пропозицій з удосконалення законодавства України про установчі документи у сфері господарювання та вирішені таких завдань:

- визначення поняття установчих документів суб'єкта господарювання;
- з'ясування значення установчих документів суб'єкта господарювання як невід'ємного елемента фактичного (юридичного) складу, що опосередковує заснування суб'єкта господарювання;
- дослідження законодавчих вимог до складу і змісту установчих документів суб'єктів господарювання залежно від

обраної засновниками організаційно-правової форми створюваної господарської організації;

– уточнення поняття засновницького договору як установчого документу суб'єкта господарювання, його видів, порядку укладання, зміни і розірвання, структури та змісту, а також відокремлення від суміжних договорів;

– визначення поняття, правової природи та змісту статуту суб'єкта господарювання;

– обґрунтування пропозицій з удосконалення законодавства, що містить вимоги до статуту й засновницького договору як установчих документів суб'єктів господарювання в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку з розробкою, затвердженням та реєстрацією установчих документів суб'єктів господарювання.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання щодо установчих документів суб'єктів господарювання, відповідне законодавство України та зарубіжних країн.

Виникнення і діяльність юридичних осіб – суб'єктів підприємництва будь-якої організаційно-правової форми неможливі без установчих документів.

Установчі документи – статут та/або засновницький договір, необхідні для регулювання порядку, умов погодженої діяльності засновників, а також визначення правового статусу створюваного суб'єкта підприємництва — юридичної особи.

Згідно зі ст.57 ГК України установчими документами суб'єкта господарювання є рішення про його утворення або засновницький договір, а у випадках, передбачених законом, статут (положення) суб'єкта господарювання. В установчих документах повинні бути зазначені найменування та місцезнаходження суб'єкта господарювання, мета і предмет господарської діяльності, склад і компетенція його органів управління, порядок прийняття ними рішень, порядок формування майна, розподілу прибутків та збитків, умови його реорганізації та ліквідації, якщо інше не передбачено законом.

Відповідно до ст.87 ЦК України для створення юридичної особи її учасники (засновники) розробляють установчі документи, які викладаються письмово і підписуються всіма учасниками (засновниками), якщо законом не встановлений інший порядок їх затвердження. Установчим документом товариства є затверджений учасниками статут або засновницький договір між учасниками, якщо інше не встановлено законом. Товариство, створене однією особою, діє на підставі статуту, затвердженого цією особою.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №18-22. – С. 144.

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40–44. – С. 356.

4. Про господарські товариства: Закон України від 19 вересня 1991 р. № 1576-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 49. – С. 682.

5. Про благодійництво та благодійні організації: Закон України від 16 вересня 1997 р. № 531/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 46. – С. 292.

6. Про фермерське господарство: Закон України від 19 червня 2003 р. № 973-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 45. – С. 363.

7. Селіванов І. Створення та реєстрація господарюючих суб'єктів: правові питання // Право України. – 2006. – № 2. – С.6–8.

8. Щербина В.С. Господарське право України: Навч. посібник. – 7-е вид., перероб. і доп. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 584 с.

Кальян Сергій Євгенійович

д.п.н., доцент, професор кафедри
філософії, історії та педагогіки,
Полтавська державна аграрна академія

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН

Для України є вкрай актуальною проблема розробки та втілення інтеграційних етностратегій як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Актуальність обраної теми також обумовлена станом дослідження змісту і сутності національно-етнічної самоіндифікації у науковій літературі, особливо з урахуванням змін суспільних відносин на стадії трансформації – переходу від однієї політичної системи до іншої. У тім аналіз етнонаціональних моделей свідчить, що їх вивчення та узагальнення фахівцями залишається недостатнім. Проблема теоретичних засад національно-етнічної самоіндифікації набуває особливого значення для посттоталітарних країн і ускладнюється економічною кризою, сепаратистськими тенденціями у суспільстві.

Для кожної людини природним є ототожнення себе з певною національно-етнічною спільнотою, визнання своєю певної культури, мови, звичаїв, історії, релігії та прагнення до їх збереження. Л. Гумільов підкреслював: «Безперечно одне – поза етносом немає жодної людини на землі... Етнічна належність у свідомості – явище всезагальне» [1].

Як справедливо зазначають О. Куць, В. Лісничий, Ю. Куць, «кожна особа є передусім маленькою клітиною більшого або меншого етнічного організму, тобто конкретного національного цілого, без якого вона не спроможна існувати (мовне чи етнокультурне середовище, побут, звичаї тощо)... Звідси – потреба збереження свого етнічного «я», національної свідомості та особливостей свого національного обличчя за обов'язкової умови забезпечення поваги до іншої національної самобутності» [2].

На думку Бенджаміна Р. Барбера, національність – це «швидше спільне відчуття та виражене прагнення, а не сукупність ознак, що піддаються чіткому визначенню» [3].

Занепокоєння з приводу можливої втрати власної національної ідентичності, на жаль, є небезпідставними, адже протягом усієї історії людства у сфері міжнаціональних стосунків спостерігається певна закономірність, згідно з якою одні національно-етнічні спільноти прагнули до домінування над іншими, до нав'язування їм своєї мови, культури, традицій, звичаїв, релігії як більш прийнятних, зручних та значущих, нехтуючи при цьому духовними цінностями та здобутками цілих поколінь інших національно-етнічних спільнот. Прагнення одних етносів до підкорення інших знайшло своє відображення в численних теоріях і концепціях, котрі створили теоретичну та ідеологічну основу колоніалізму, работоргівлі, масового знищення етнічних меншин, примусової асиміляції.

Ще наприкінці XIX століття М. Драгоманов зробив висновок, що «система примусової національності є такою ж всесвітньою проявою в громадському житті, як і система примусової релігії. Першоосною обох систем служить дикий суб'єктивізм, котрий пхає людей дивуватися тому, що не подібне до їхнього, сміятися з нього, ворогувати, нищити» [4].

На жаль, і через десять років після набуття Україною незалежності під час Усеукраїнського перепису населення траплялися випадки, коли всупереч волі громадян відомості про їхню національну належність спотворювали або ж їх відносили в офіційних документах до іншої національності [5].

В. Цветов наводить досить цікавий приклад. У Нью-Йорці постійно мешкає 30 тис. японців, третина з яких жодного разу в житті не брала в руки американських газет. Сорок відсотків японців і майже половина японок ніколи не знали з американцями, не заводили з ними дружніх стосунків. Вони задовольняються місцевим виданням токійської газети «Юміурі», місцевими радіопрограмами японською мовою, японськими

передачами по міському кабельному телебаченню і спілкуванням виключно у межах своєї групи [6]. Цей приклад, звичайно, не означає заклику до ізоляції та замкненості, а лише свідчить про наявність у людини можливості зберегти власну національну самобутність, свідомо обрати будь-який варіант міжнаціонального (національного, національно-етнічного) спілкування: від свідомої і повної асиміляції з відмежуванням і нехтуванням культурою предків до мінімізації міжнаціональних контактів. Національно-етнічна стійкість і прагнення до збереження власної національної ідентичності вражає ще й з огляду на рівень розвитку інформаційної індустрії, впливу якої, здавалося б, уникнути громадянину сучасної цивілізованої країни практично неможливо. Однак японці суміли створити навіть за кілька тисяч кілометрів від батьківщини повноцінне національно-етнічне середовище [7].

Розмірковуючи над проблемою вселюдського та національного, Ортега-і-Гассет підкреслював, що немає сенсу відмовлятися від спільноти, до якої належиш, відкидати або применшувати спільність зі своїм народом, бо це означатиме заперечення власного досвіду, де, безперечно, є моменти і негативні. Але, хоч якими б вони були, вони невіддільні від нас самих, національних людей. Головне полягає в тому, щоб, залишаючись часткою того чи іншого народу, стати особистістю, індивідом, творцем своєї долі, вчинків, за які несеш відповідальність. Отже – залишитись людиною [8]. Таким чином, для особи в умовах демократичного суспільства питання вибору національно-етнічної приналежності є передусім філософсько-етичною проблемою, яка досить часто не потребує створення спеціального правового механізму та відповідної системи правових гарантій, які б забезпечили його вільну реалізацію. Тобто проблема полягає в тому, щоб людина сама (і передусім для себе) визначилася, що для неї є найбільш прийнятним та ціннісним: традиційна (національна) культура чи уніфікована. Відомо, що в сучасному світі відбувається масове відчуження людей від національної культури, традицій, звичаїв на користь чужої

культури, чужого досвіду, чужих норм співжиття, причому не лише в країнах, що розвиваються, а й у розвинених, багатих державах. На противагу цій тенденції, національна еліта (митці, філософи, педагоги, політики) намагаються зберегти традиційну культуру, забезпечивши тим самим певну стабільність та захищеність суспільства. У деяких державах до цього залучаються і конституційно-правові засоби (Франція, Росія), але загалом такий підхід не є типовим.

Разом з тим прагнення до національно-етнічної ідентифікації – явище природне і обумовлене воно не лише спробами існуючого політичного режиму здійснити насильницьку асиміляцію певних національно-етнічних спільнот чи обмежити їх національно-культурний розвиток. Як зазначав ще у 1925 р. А. Уайтхед, «різноманітність серед людських спільнот необхідна для виникнення спонукальних мотивів і матеріальних умов для Одисеї людського духу. Різні нації з різними звичаями не є ворогами, це щасливий дарунок долі. Люди вимагають від своїх сусідів чогось достатньо схожого, щоб бути зрозумілими, чогось достатньо відмінного, щоб привертати увагу, й чогось значного, щоб викликати захоплення. Проте ми не повинні сподіватися, що вони мають лише чесноти. Ми маємо бути задоволені, якщо виявимо в них хоча б якусь цікавинку» [9].

У деяких країнах національна приналежність (ідентифікація) обумовлює правовий статус особи або є підставою набуття громадянства. Так, згідно з Конституцією Фіджі 1990 р. правовий статус громадян значною мірою визначається їх національно-етнічною приналежністю (фіджійці, ротума, індійці), вирішальну роль у визначенні якої відіграє звичай. Відповідно до ст. 15б Конституції фіджійцем визнається особа, зареєстрована згідно зі звичаєм як власник туземної землі [10]. Згідно з законом про громадянство Бірми все населення поділяється на три групи громадян з неоднаковим правовим статусом. Найбільше переваг надається громадянам за народженням, до яких належать особи корінних національностей та етнічних груп, що постійно

проживають у країні. На ступінь нижче стоять «асоційовані громадяни», тобто особи інших національностей, які постійно проживають у Бірмі, але мають родичів за кордоном і набули громадянства за рішенням спеціального органу в порядку адміністративної процедури. До третьої категорії осіб, права яких є ще більш обмеженими, належать натуралізовані громадяни. Як зазначає М. Нікіфорова, «всупереч загальноприйнятій «презумпції невинуватості» законодавець розглядає «асоційованих» і натуралізованих громадян як постійно підозрюваних, політично неблагонадійних осіб» [10]. У Німеччині в основу закону про громадянство 1913 р. також було покладено національно-етнічний чинник.

Разом із тим, на думку У. Альтерматта, «сучасні держави можуть існувати лише в тому випадку, коли вони звільняють політичне громадянство від культурної та етнічної ідентичності» [11].

Зважаючи на вищевикладене, приходимо до висновку, що без забезпечення з боку держави достатніх умов для здійснення цього права неможливо подолати міжнаціональну напруженість та досягти міжнаціональної злагоди в суспільстві. Це право має бути визнано одним з головних критеріїв визначення демократичного характеру держави. Одночасно воно складає фундаментальну методологічну основу для дослідження особливостей, закономірностей та специфіки сучасних національно-етнічних (міжнаціональних, етнічних) відносин.

Список використаних джерел:

1. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. – С. 22.
2. Етнонаціональні чинники державотворення: Монографія / О. М. Куць, В. В. Лісничий, Ю. О. Куц; керівник авт. кол. О. М. Куць. – С. 47.
3. Бенджамін Р. Барбер. Націоналізм / Енциклопедія політичної думки. – С. 257.
4. Драгоманов М. П. Вибране. – К.: Либідь, 1991. – С. 505.

5. Национальная государственность союзной республики / В. В. Цветков, В. Ф. Сиренко, В. Б. Аверьянов и др. / Отв. ред В. В. Цветков, В. Ф. Сиренко; АН УССР. – К.: Наук. думка, 1991. – С. 24.

6. Цветов В. Я. Пятнадцатый камень сада Рёандзи. Мафия по-японски. – С. 41.

7. Колісник В.П. Конституційні засади досягнення міжнародної злагоди // Драгоманівський збірник. «Вільна спілка» та сучасний український конституціоналізм / За ред. Т. Г. Андрусяка. – Львів: Світ, 1996. – С. 217.

8. Ортега-и-Гассет Х. Дегуманизация искусства и другие работы: Пер. с исп. / Сост. М. Тетерян и др. – М.: Радуга, 1991. – С. 543–544.

9. Уайтхед А. Избранные работы по философии: Пер. с англ. / Общ. ред. и вступ. ст. М. А. Киселя. – М.: Прогресс, 1990. – М., 1990. – С. 270.

10. Сравнительное конституционное право. – С. 280–281.

Єсін Віталій Володимирович

студент 2 курсу спеціальності «Соціальна робота»
Полтавський інститут економіки і права,

Науковий керівник:

Клевака Леся Петрівна

к. п. н., доцент кафедри соціальної роботи
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВА ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ РОЗУМОВИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ

На сучасному етапі розвитку світової спільноти проблема прав і свобод є домінуючою. У цьому напрямку прийнято ряд міжнародних нормативно-правових актів, котрі визначають людину найвищою соціальною цінністю суспільства, а належне забезпечення її прав і свобод – головним обов'язком демократичної

держави. У зв'язку з цим важливим є звернення до міжнародних документів, у яких закріплені певні стандарти захисту прав людини, зокрема щодо осіб із обмеженими розумовими можливостями. В Україні дослідженням проблеми захисту прав осіб із психічними розладами займалися М. Ясинок, А. Мезенцев, О. Погребняк, Н. Шахман, О. Шершель, О. Яковлев та інші.

Усесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) визначає психічне здоров'я як стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також здійснювати внесок у життя своєї спільноти. Особи з обмеженими розумовими можливостями – особи, у яких у зв'язку з розладами діяльності головного мозку порушується правильне сприйняття і усвідомлення оточуючого і змінюється поведінка. Психічна хвороба спричиняє за собою часткову або повну втрату пристосованості хворого до умов навколишнього середовища.

Усесвітня організація охорони здоров'я сформулювала критерії психічного здоров'я, відхилення від яких можуть розглядатися як ознака психічної вади (розладу): усвідомлення та відчуття безперервності існування, постійність, ідентичність фізичного і психічного «Я»; відчуття подібності переживань в однотипних ситуаціях; критичне ставлення до себе, результатів своєї діяльності; відповідність психічних реакцій силі й частоті впливів, соціальних ситуацій та обставин; здатність корегувати свою поведінку; планування своєї діяльності, реалізація цих планів; здатність змінити свою поведінку відповідно до ситуації.

У правовій літературі всі міжнародні норми в галузі прав і свобод людини прийнято називати міжнародними стандартами. Вимоги міжнародного права з проблематики прав людини, включаючи пакти ООН та регіональні конвенції, повинні бути основою для розробки національного законодавства, яке визначає права осіб із психічними розладами або регулює діяльність всієї

системи охорони психічного здоров'я і соціального забезпечення. Вважається, що найважливішим міжнародним стандартом є Загальна декларація прав людини. Як резолюція Генеральної Асамблеї, цей текст сам по собі не має юридичної сили, але на практиці він справляє великий вплив, на нього часто посилаються, численні національні законодавчі порядки включають його у свій зміст, іноді навіть на конституційному рівні. Даний міжнародний документ посилається на філософію природного права («Усі люди народжуються вільними та рівними у гідності та у правах») та на демократичні принципи. Встановлені Декларацією права на життя, свободу й особисту недоторканність, на такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний догляд і необхідне соціальне обслуговування, яке необхідне для підтримання здоров'я й добробуту її самої та її сім'ї, є основними стандартами прав людей, та осіб із психічними розладами зокрема. Так, відповідно до Принципів захисту психічно хворих осіб та покращення психіатричної допомоги, прийнятих Генеральною Асамблеєю резолюцією 46/119 від 17 грудня 1991 р., будь-яка особа з психічним розладом має право на здійснення всіх громадянських, політичних, економічних, соціальних і культурних прав, визнаних у Загальній декларації прав людини, Міжнародному пакті про громадянські та політичні права та Міжнародному пакті про економічні, соціальні та культурні права та інших міжнародних документах.

Міжнародні договори, які укладаються під егідою спеціалізованих інституцій Організації Об'єднаних Націй, закріплюють специфічні права та організують їх захист. Це міжнародні документи окремого призначення, серед яких Конвенція ООН про права дитини, ратифікована Україною 27 лютого 1991 р. Конвенція містить положення про захист прав дітей та неповнолітніх, до яких належить захист від усіх форм фізичного та психічного посягання; захист від дискримінації; право на життя; здоровий розвиток; дотримання найкращих інтересів дитини і повага права дитини на свободу думки. Окремі

статі Конвенції безпосередньо присвячені питанням охорони психічного здоров'я. Стаття 23 визнає, що дитина з розумовими чи фізичними недоліками повинна вести повноцінне та гідне життя в умовах, які забезпечують її гідність, сприяють розвитку її впевненості в собі і допомагають її активній участі в житті суспільства. Стаття 25 визнає право на періодичний перегляд курсу лікування дитини для захисту її фізичного чи психічного здоров'я. Стаття 27 визнає право кожної дитини на рівень життя, необхідний для фізичного, розумового, духовного, морального й соціального розвитку дитини.

Закон України «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 р. № 1489-III передбачає, що госпіталізація до психіатричного закладу (її продовження) в примусовому порядку здійснюється лише за рішенням суду. Тим самим фактично встановлено не тільки судовий контроль за діями чи бездіяльністю посадових осіб психіатричних закладів, а й попередній судовий контроль за законністю прийнятих ними рішень про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку. Таким чином, існуючі норми забезпечують захист прав осіб із психічними розладами та відповідають зазначеним стандартам.

Отже, розглянуто міжнародно-правові стандарти захисту прав осіб із обмеженими розумовими можливостями.

Список використаних джерел:

1. Погребняк О.С. Міжнародно-правові стандарти у сфері захисту прав осіб із психічними розладами [Електронний ресурс] / О.С. Погребняк. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/3502/%CE>

2. Психічні розлади, захворювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>

3. Справочник базовой информации ВОЗ о психическому здоровью, правам человека и законодательству [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.who.int/publications/list/9244562820/ru/index.html>

4. Яковлев О.О. Права дітей з обмеженими фізичними або розумовими можливостями / О.О. Яковлев // Соціально-педагогічна робота в закладах освіти інклюзивної орієнтації: тези доповідей VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Хмельницький : Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна», 2012. – С. 190–194.

Шевченко Юлія Володимирівна
студентка 5 курсу спеціальності «Соціальна робота»,
Рівненський інститут Університету «Україна»

Науковий керівник:
Клевака Леся Петрівна
к. п. н., доцент кафедри соціальної роботи
Полтавський інститут економіки і права

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ «УНІВЕРСИТЕТУ ТРЕТЬОГО ВІКУ»

В Україні навчання людей похилого віку є інноваційним проектом, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя. Люди старшого віку – це ті, хто готується до виходу на пенсію або вже має статус пенсіонера. Відповідно до меморандуму безперервної освіти Європейського Союзу освітні системи повинні вміти гнучко адаптуватися до сучасних умов. Сьогодні концепція навчання впродовж всього життя прийнята і здійснюється в більшості розвинутих країн світу.

Це особливо важливо для вирішення проблем людей старшого віку, покращення якості їх життя, збереження та формування їх активної життєвої позиції. Тому в «Університетах третього віку» необхідно показати переваги, задоволення, користь і нові горизонти, що відкриваються завдяки безперервному навчанню. При цьому роль викладача носить специфічний

характер, оскільки він виступає більше консультантом, наставником, посередником і організатором.

На виконання наказу Міністерства соціальної політики України від 25.08.11 р. № 326 «Про впровадження соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» територіальними центрами соціального обслуговування (надання соціальних послуг) проводиться робота по наданню соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку».

Станом на 01.01.2016 р. в Україні функціонує 657 територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг). За 2015 рік обслуговано 1 431,5 тис. осіб, з них 810,5 у сільській місцевості.

Один із найвищих показників щодо охоплення послугами територіальних центрів, зокрема у Волинській, Полтавській, Кіровоградській, Миколаївській областях – 100%, Рівненській, Харківській, Хмельницькій областях 99%, у Черкаській, Одеській, Івано-Франківській областях 94%.

Фактично в 2015 році середнє навантаження на соціального робітника становило 11,6 осіб у місті (перевищує норматив на 26 %) і 9,9 у сільській місцевості (перевищує норматив).

На території України працює 753 «Університети третього віку», якими залучено до навчання за різними напрямками понад 36,8 тис. осіб. Найбільше надаються послуги в Донецькій, Житомирській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Полтавській, Сумській, Харківській, Херсонській Черкаській та місті Києві. Найменше «Університетів третього віку» в Закарпатській, Львівській, Тернопільській областях, зокрема: по два Університети, де навчаються 62 та відповідно 43 та 82 особи.

Метою «Університету третього віку» є реалізація принципу навчання людей старшого віку впродовж всього життя та підтримка фізичних, психологічних та соціальних здібностей. Послуга надається за наявності не менше 30 слухачів старшого віку, що мають освіту будь-якого рівня, та зацікавлені брати участь в освітніх програмах. Основними завданнями «Університету

третього віку» є організація та проведення безкоштовного навчання та освітніх заходів для людей похилого віку згідно із затвердженими директором територіального центру програмами та планами організації послуги.

Згідно нормативно-правовим документам надання послуги має забезпечити: створення умов та сприяння всебічному розвитку людей похилого віку; реінтеграцію людей похилого віку в активне життя суспільства; надання допомоги людям похилого віку в адаптації до сучасних умов життя шляхом оволодіння новими знаннями, зокрема щодо: процесу старіння та його особливостей; сучасних методів збереження здоров'я; набуття навичок самопомоги; формування принципів здорового способу життя; основ законодавства стосовно людей похилого віку та його застосування на практиці; формування та розвитку навичок використання новітніх технологій, насамперед інформаційних та комунікаційних; потенціалу та можливостей волонтерської роботи; підвищення якості життя людей похилого віку, завдяки забезпеченню доступу до сучасних технологій та адаптації до технологічних перетворень; формування практичних умінь і навичок; можливість для розширення кола спілкування та обміну досвідом.

Під час організації діяльності «Університету третього віку» в залежності від потреби слухачів утворюються відповідні факультети: літературний; мистецький; комунікаційних та інформаційних технологій; основ медицини, здорового способу життя; іноземних мов та інші. Так, наприклад, у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Київської районної в м. Полтаві ради діють наступні факультети: декоративно-ужиткового мистецтва (пенсіонери знайомляться з різними видами прикладного мистецтва таким як вишивка стрічками та хрестом, бісероплетіння, виготовлення оберегів, мистецтвом орігамі тощо), основ здорового способу життя, новітніх інформаційних технологій (у рамках факультету відвідувачі навчаються комп'ютерної грамотності, вчаться

користуватися Інтернет-ресурсами та розширюють свої знання про функції мобільних телефонів), театр народного мистецтва «Берегиня» (студенти факультету займаються не лише хоровим співом, а й створюють театралізовані постанови), іноземної мови (навчання проходить за напрямком «Англійська мова в подорожі»), органічне землеробство (студенти навчаються не використовувати хімічні засоби при «спілкуванні» з землею, а застосовувати органічне землеробство).

Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Полтавського району здійснює соціально-педагогічні послуги на факультетах «Основи медицини та здорового способу життя», «Інформаційних та комунікаційних технологій», «Основи правознавства», діють послуги «Добра господиня»; «Творча майстерня»; «Корисні поради».

У Львівському Університеті третього віку в I семестрі 2015-2016 н.р. викладалися наступні дисципліни: «Психологія особистості», «Геронтопсихологія», «Основи психосоматики», «Українська мова і література», «Англійська мова», «Польська мова», «Комп'ютерна грамотність», «Історія мистецтва», «Історія Львова», «Архітектура Львова», «Артотерапія», «Творчість», «Біблійні читання».

Як зазначається у «Методичних рекомендаціях щодо організації соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)», затверджених наказом Міністерства соціальної політики України від 25.08.2011 р. N 326 до організації навчання людей похилого віку можуть бути залучені фахівці місцевих органів влади (за їх згодою), місцевих управлінь праці та соціального захисту населення, охорони здоров'я, юстиції, Пенсійного фонду України, служби зайнятості, територіального центру.

Навчання в «Університетах третього віку» здійснюється як викладачами, так і волонтерами. Принцип «рівний-рівному» є одним із основоположних в організації надання послуги і

передбачає якомога ширше залучення до викладання та проведення занять людей похилого віку, які мають відповідний досвід та освіту, обізнані з темою та проблемами, що передбачені програмою. Для викладання окремих тем курсу, доцільно залучати викладачів вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації, студентів, вчених із академічних інститутів та дослідницьких центрів, вчителів загальноосвітніх шкіл та старших школярів, представників громадських організацій.

Оптимальна наповнюваність навчальних груп 15 осіб, можлива і більша чисельність, але вона, як правило, не повинна перевищувати 25 осіб. При плануванні лекцій у навчальному курсі кількість учасників може бути збільшена. Організація місць для навчання повинна відбуватися з урахуванням індивідуальних особливостей слухачів (наприклад, при проблемах зі слухом слід запропонувати слухачеві сісти ближче). Кількість та тривалість занять повинна плануватися з урахуванням фізичних можливостей (тривалість заняття не повинна перевищувати 45 хвилин). Програма курсу включає теми, що стосуються теоретичних знань і підходів до вивчення проблем людей старшого віку, передбачають набуття слухачами знань щодо збереження здоров'я, організації життя в старшому віці, правової грамотності, вмінь використання сучасних комунікаційних та інформаційних технологій, організації дозвілля тощо.

У процесі здійснення навчання в «Університеті третього віку» лектори активно використовують наступні методи навчання дорослих: мозковий штурм, вивчення випадків, дебати/дискусії, індивідуальні вправи, навчання в парах, доповідь, розповіді історій, розв'язання проблеми, практичне оволодіння навичками, конференція, гра, демонстрація/показ. Розглянемо ці методи більш детально. Так, мозковий штурм – в парах, малих чи великих групах швидко генеруються та фіксуються (письмово чи усно) всі ідеї/коментарі щодо заданої теми. Коли ідеї генеровані, їх можна об'єднати або привести до ладу.

Вивчення випадків – індивідуально або в малих групах викладач презентує слухачам тему або ситуацію з реального життя для обговорення, аналізу, прийняття рішення.

Дебати/дискусії – публічний обмін думками між двома сторонами з актуальної теми. Слухачі індивідуально або поділившись на команди кваліфіковано та в межах певних часових рамок аргументовано доводять тезу, запропоновану до обговорення. Учасники дебатів/дискусії мають на меті отримання певного результату – сформувані у слухачів позитивне враження від власної позиції, виявити істину через зіставлення різних поглядів, правильне розв'язання проблем.

Індивідуальні вправи – слухачі проводять час індивідуально над виконанням завдання: розробляють плани, розмірковують над інформацією, почуттями та своїм ставленням.

Навчання в парах – розбиті на пари слухачі розмірковують над питанням чи темою, заданими викладачем, потім діляться своїми думками з партнером. Викладач може попросити слухачів поділитися своїми думками або представити групі думки партнера.

Доповідь – слухачі можуть представити детально розглянуту ситуацію чи питання, які стосуються теми, що вивчається. Презентація може відбуватися перед всією аудиторією з метою розгляду, обговорення, вирішення проблеми тощо.

Розповіді історій – слухачі діляться конкретним досвідом, який має відношення до теми, яка вивчається. Це може бути історія з власного життя чи історія з життя друзів, знайомих, колег. Ці розповіді допомагають забезпечити персональний зв'язок із матеріалами та допомагають слухачам визначити свої інтереси, цінності, точку зору. Інші слухачі мають змогу реагувати на різноманітність досвіду інших людей.

Розв'язання проблеми – ставиться певна проблема та презентується відповідний метод вирішення даної проблеми. Учасникам надається можливість індивідуально чи в групі представити шляхи вирішення поставленої проблеми.

Практичне оволодіння навичками – відводиться час для демонстрування/засвоєння нових навичок, потім відводиться певний час, щоб слухачі мали змогу попрактикуватися.

Конференція – люди з різним досвідом з даного предмету запрошуються на заняття з метою представлення своїх поглядів, відповідей на запитання, обговорення питань.

Гра – виконання певного завдання в різних ролях та в ігровій формі.

Демонстрація/показ – фахівець, який володіє певною навичкою, демонструє для слухачів процес її застосування з подальшим її засвоєнням.

Отже, в Україні навчання людей похилого віку є інноваційним проектом, що має на меті впровадження та практичну реалізацію принципу навчання впродовж всього життя. «Університет третього віку» дозволяє показати переваги, користь і нові горизонти, що відкриваються завдяки безперервному навчанню.

Список використаних джерел:

1. Аналіз діяльності територіальних центрів соціального обслуговування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article;jsessionid=9E86EDDF8DE2C69FCA5D41B A3A43 814D.app1?art_id=187644&cat_id=34941

2. Методичні рекомендації щодо організації соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку» у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг), затверджені наказом Міністерства соціальної політики України від 25.08.2011 N 326 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://document.ua/pro-vprovadzhennja-socialno-pedagogichnoyi-poslugi-universi>

3. Про впровадження соціально-педагогічної послуги «Університет третього віку»: наказ від 25 серпня 2011 р. N 326 Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://document.ua/pro-vprovadzhennja-socialno-pedagogichnoyi-poslugi-universi>

4. Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Київської районної в м. Полтаві ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kr-pl.gov.ua/servinform/teritoryalny_centri/

5. Територіальний центр соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Полтавського району [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://poltava.adm-pl.gov.ua/page/teritorialniy-centr-socialnogo-obslugovuvannya-nadannya-socialnih-poslug-poltavskogo-rayonu>

6. Університет Третього Віку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipodp.lnu.edu.ua/universytetu-tretho-viku>

Монастирєва Марина Григорівна

студентка 5 курсу напряму підготовки «Правознавство»

Полтавський інститут економіки і права

ВНЗ ВМУРОЛ «Україна»

Науковий керівник :

Горошко Анатолій Анатолійович

к.ю.н., доцент кафедри правознавства,

Полтавський інститут економіки і права

ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В Україні, на жаль, часто ігнорується важливість права на приватність для нормального життя кожної особи, що не відповідає світовим тенденціям та європейським стандартам.

Крім того, часто замовчується той факт, що порушення вищезгаданого права, як правило, не є відособленим, і спричиняє низку порушень інших прав та свобод людини. Приватність гарантується як законодавством України, так і міжнародними

документами, обов'язковість яких визнана всіма демократичними та цивілізованими державами.

Зокрема, стаття 32 Конституції України передбачає [1]:

Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Кожний громадянин має право знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах і організаціях з відомостями про себе, які не є державною або іншою захищеною законом таємницею.

Кожному гарантується судовий захист права спростовувати недостовірну інформацію про себе і членів своєї сім'ї та права вимагати вилучення будь-якої інформації, а також право на відшкодування матеріальної і моральної шкоди, завданої збиранням, зберіганням, використанням та поширенням такої недостовірної інформації.

Крім того, Основним Законом гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (стаття 31). Винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, якщо іншими способами одержати інформацію неможливо.

Таким чином, положення Конституції України, які є нормами прямої дії, досить широко тлумачать право на приватність. Як і в більшості держав, воно не є абсолютним, проте можливості його обмеження чітко регламентовані і не можуть бути змінені на шкоду особі.

Аналогічні положення передбачає і міжнародне право. Наприклад, у статті 12 Загальної декларації прав людини 1948 року встановлено, що ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставного посягання на

недоторканність його житла, таємницю його кореспонденції або на його честь і репутацію.

Кожна людина має право на захист законом від такого втручання або таких посягань.

У Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року визначено, що кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції; органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цього права, за винятком випадків, коли втручання здійснюється згідно із законом і є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання зворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб (стаття 8).

Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року встановлено, що ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію (пункт 1 статті 17).

Зокрема, Парламентська Асамблея Ради Європи в Резолюції № 1165 зазначила, що право кожної людини на приватність і право на свободу вираження поглядів є основою демократичного суспільства; ці права не є абсолютними і не мають ієрархічного характеру, оскільки мають однакову цінність (пункт 11).

Виходячи з цього право на приватність, закріплене у статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, повинне захищати приватне життя особи не лише від втручання влади, а й від подібних дій з боку інших осіб чи інститутів, зокрема засобів масової інформації (пункт 12).

Важливо звернути увагу на той факт, що офіційне тлумачення положень статті 32 Основного Закону України надано в Рішенні Конституційного Суду № 2-рп/2012 від 20.01.2012 [1].

Перш за все, Конституційний Суд України встановив, що неможливо визначити абсолютно всі види поведінки фізичної особи у сферах особистого та сімейного життя, оскільки особисті та сімейні права є частиною природних прав людини, які не є вичерпними, і реалізуються в різноманітних і динамічних відносинах майнового та немайнового характеру, стосунках, явищах, подіях тощо.

Право на приватне та сімейне життя, на думку Суду, є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб. Тобто ця теза доводить важливість права на приватність для кожної особи та акцентує увагу на небезпеках, які можуть бути викликані його порушенням.

У своєму рішенні Конституційний Суд окрему увагу приділив праву на приватність особи, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї.

Зокрема, Суд визнав, що статус даних осіб може дещо звужувати їхнє право на приватність, та нагадав, що Парламентська Асамблея Ради Європи у своїй Резолюції від 25 грудня 2008 року № 1165 (1998) (далі – Резолюція № 1165) вказала, що публічні особи повинні усвідомлювати, що особливий статус, який вони мають у суспільстві, автоматично збільшує рівень тиску на приватність їхнього життя (пункт 6).

У той же час, Суд визначив, що системний аналіз положень частин першої, другої статті 24, частини першої статті 32 Конституції України дає підстави Конституційному Суду України вважати, що реалізація права на недоторканність особистого і сімейного життя гарантується кожній особі незалежно від статі, політичних, майнових, соціальних, мовних чи інших ознак, а також статусу публічної особи, зокрема державного службовця, державного чи громадського діяча, який відіграє певну роль у

політичній, економічній, соціальній, культурній або іншій сфері державного та суспільного життя.

При цьому слід зважати на розуміння концепції персональних даних в Україні. У Законі України «Про захист персональних даних» визначено, що персональні дані – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована [1].

Персональні дані можуть бути віднесені до конфіденційної інформації про особу законом або відповідною особою. Не є конфіденційною інформацією персональні дані, що стосуються здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень.

Тобто, сама особа може визначити певні дані як персональні, а обмеження на таку можливість є чітко визначеними.

У зв'язку з численними зверненнями громадян щодо практичного застосування деяких положень Закону України «Про захист персональних даних» Міністерство юстиції надало відповідне роз'яснення, у якому є ряд важливих пунктів. Зокрема, було підтверджено, що законодавством України не встановлено і не може бути встановлено чіткого переліку відомостей про фізичну особу, які є персональними даними, задля можливості застосування положень Закону до різноманітних ситуацій, що можуть виникнути у майбутньому, у зв'язку зі зміною в технологічній, соціальній, економічній та інших сферах суспільного життя.

Таким чином, особа може тлумачити поняття «персональні дані» досить широко.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України: від 28 червня 1996 року // Відом. Верховної Ради України. – 1996. – № 30.

2. Цивільний кодекс України : Закон України : від 16 січня 2003 року № 435-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2003. – № 40.

3. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України : від 22 вересня 2011 року № 3773-VI // Відом. Верховної Ради України. – 2012. – № 19–20 .

4. Українське цивільне право // Загальна частина // Академічний курс: підручник // За ред. З.В.Ромовська. – 3-ге вид., допов.– К. – 2013.– 672 с.

ЗМІСТ

Аванесян Г.М.	ФОРМИ ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ	2
Капко С.М.	ОСВІТА ЛЮДЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ: ПРАВО І РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ	5
Козуб М.В., Аванесян Г.М.	СПАДКУВАННЯ В ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ УКРАЇНИ	10
Верхола В. О., Аванесян Г. М.	РОЗДРІБНА КУПІВЛЯ-ПРОДАЖ В ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ: ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ	16
Красіцька Т.С., Аванесян Г.М.	СПАДКОВИЙ ДОГОВІР У СТРУКТУРІ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	22
Титаренко Р.О., Аванесян Г.М.	НЕДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ У ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ	26
Гурій Т.А.	РОЛЬ АРХІВНИХ УСТАНОВ УКРАЇНИ З НАЛЕЖНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ ДОКУМЕНТІВ	30
Барикіна В.М., Гурій Т.А.	ПРО ЕКОЛОГІЧНИЙ РИЗИК ДЖЕРЕЛ ПІДВИЩЕНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ НЕБЕЗПЕКИ	34
Ярмола В.С., Гурій Т.А.	МИРОВА УГОДА СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ :	40

	ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ	
Кісс С.В.	ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ	45
Омельяненко А.С., Кісс С.В.	ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ	50
Коваленко В.Ф.	СУДОВИЙ ЗАХИСТ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ	56
Верхола В.О., Коваленко В.Ф.	ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ	60
Палкіна К.І., Коваленко В.Ф.	ПРАВО НА МЕДИЧНУ ДОПОМОГУ ОСІБ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ У МІСЦЯХ НЕСВОБОДИ	64
Ростовська І.В., Коваленко В.Ф.	ДОТРИМАННЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД	71
Ярмола В.С., Коваленко В.Ф.	ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ « ПРО ВНЕСЕННЯ ЗМІНИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ВІДНОСНО УДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ЗАРАХУВАННЯ СУДОМ СТРОКУ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ У СТРОК ПОКАРАННЯ»	75

Бова Є.Ю.	ПРИСЯГА СУДДІ ТА ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА ЇЇ ПОРУШЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ТА ПРАКТИКА СЬОГОДЕННЯ	82
Коростельова А.О., Бова Є.Ю.	ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЛЮСТРАЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ	90
Клевака Л.П.	ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В ІНКЛЮЗИВНИХ ДОШКІЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	96
Мельниченко Т.І., Клевака Л.П.	ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ВОЛОНТЕРСЬКОГО РУХУ В УКРАЇНІ	103
Соболюк О.В., Клевака Л.П.	ПРАВА НЕПОВНОЛІТНІХ ЗАСУДЖЕНИХ В «ПРОБАЦІЇ»	109
Коломієць П.В.	ЩОДО СУЧАСНОГО СТАНУ ПОДАТКОВОЇ СФЕРИ УКРАЇНИ	117
Жакун Н.В., Коломієць П.В.	ШКОЛА КЛІНІЧНОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ	121

Товста С.П.	ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	125
Гроза Л.М., Товста С.П.	ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ	129
Голюк В.В., Товста С.П.	НАДЗВИЧАЙНИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ	134
Кравченко А.П.	ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ІДЕАЛ СУСПІЛЬСТВА	137
Пономоренко В.В.	ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТРУКТУРНИХ КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ	140
Musiienko O.R.	HUMAN RIGHTS: KEY CONCEPTS	145
Рябокінь Н.О.	ENGAGEMENT FÜR DAS LEBEN IN FREIHEIT UND WÜRDE	149

Браславський В.С., Серяков О.А.	КОНСТИТУЦІЙНІ КУЛЬТУРНІ ПРАВА ТА СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ	153
Христіченко Ю.В., Серяков О.А.	НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ ГАРАНТІЇ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА	160
Медяник А.С., Серяков О.А.	ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ	166
Яковенко В.С.	ПИТАННЯ ПРАВОВОГО НІГЛІЗМУ: ІСТОРИКО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ	170
Заїка В.М.	РЕАЛІЗАЦІЯ ЗАКОНУ УКРАЇНИ “ПРО УЧАСТЬ ГРОМАДЯН В ОХОРОНІ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ І ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ” НА ТЕРИТОРІЇ ШЕВЧЕНКІВСЬКОГО РАЙОНУ м. ПОЛТАВИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ	175
Глоба С.М.	ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ У ФОРМУВАННІ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В УКРАЇНІ	180
Ющенко О.М.,	ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДЕЙ З	183

Заїка В.М.	ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ	
Туманцова О.В.	АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ БОРГОМ УКРАЇНИ	188
Убийвовк І.І.	ПРО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ІНФОРМАЦІЙНУ БЕЗПЕКУ	192
Бабич О.Г., Сарана С.В.	ФІНАНСОВИЙ АСПЕКТ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	197
Боряк М.О., Кальян О.С.	ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО СУДОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	202
Головань І.В., БоваЄ.Ю.	ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕДУРИ ЛЮСТРАЦІЇ В СУДОВІЙ СИСТЕМІ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЇЇ РЕФОРМУВАННЯ	209
Гординський А.В., Кальян О.С.	ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПРИНЦИПІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА	216

Гришко М.Г., Кальян О.С.	ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ УТВОРЕННЯ ТА РЕЄСТРАЦІЇ ФІЛІЙ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ З КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В УКРАЇНІ	220
Дрюк О.В., Кальян О.С.	ОСОБЛИВОСТІ СПАДКУВАННЯ ЗА ЗАКОНОМ В УКРАЇНІ ТА ФРАНЦІЇ	225
Карпенко В.В., Кальян О.С.	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СВОБОДИ ВИБОРУ СТОРОНИ ДОГОВОРУ	231
Коростельова А.О. Кальян О.С.	ГАРАНТІЇ ТРУДОВИХ ПРАВ В УКРАЇНІ	236
Лісний І.А., Кальян О.С.	СУЧАСНИЙ СТАН РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ВИРІШЕННЯ	245
Лук'яненко С.О., Кальян О.С.	ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ВИКОНАННЯ ДОГОВОРУ ПОРУКИ В УКРАЇНІ	250
Малимон І.І., Кальян О.С.	СУЧАСНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ	255
Михайлик В.А., Горошко А.А.	ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ВІДПОВІДАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ	259
Омелянко А.С.,		265

Кісс С.В.	ПРАВОВИЙ СТАТУС СУДІВ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ПОНЯТТЯ ТА ЕЛЕМЕНТИ	
Петренко А.О., Кальян О.С.	ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА В ГОСПОДАРЬКОМУ ПРОЦЕСІ	271
Рожко А.О., Кальян О.С.	ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЕОРЕТИКО - ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ	274
Старчик М.Г., Кальян О.С.	ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ ГАРАНТІЇ ЯК ЗАСОБУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ	279
Тарасенко А.О., Кальян О.С.	ОКРЕМІ ПИТАННЯ ТЕОРЕТИКО - ПРАВОВОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ БАНКРУТСТВО	285
Турченко М.О., Кальян О.С.	ОКРЕМІ ПИТАННЯ СУТНІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	291
Усенко Д.Ю., Кальян О.С.	ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ТОРГОВИХ МАРОК В УКРАЇНІ	297
Філоненко Т.О., Кальян О.С.	СОЦІАЛЬНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ	301

	СУЧАСНИХ МОЛОДИХ СІМЕЙ	
Ярьсько В.О., Горошко А.А.	ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ УКРАЇНИ ЩОДО СУМЛІННОГО ВИКОНАННЯ ПРИПИСІВ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД	306
Антоненко А.В., Горошко А.А.	ЗАХИСТ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ ВІДПОВІДАЧА В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ	311
Вашенко М.С., Кальян О.С.	ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СУТНОСТІ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН	319
Вишар В.В., Горошко А.А.	ДО ПИТАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЛЬНИХ (СПЕЦІАЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ) ЗОН В УКРАЇНІ	323
Геворгян Г.Г., Кальян О.С.	ОКРЕМІ ПИТАННЯ НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЗМІНИ ПІДСУДНОСТІ В ГОСПОДАРСЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ	329
Гроза Л.М., Горошко А.А.	ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ЗАСТОСУВАННЯ ПРИНЦИПУ ЗМАГАЛЬНОСТІ ТА ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ	334

Діброва Н.П., Горошко А.А.	ПИТАННЯ ДУАЛІСТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВААННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ В УКРАЇНІ	339
Медведенко Б.В., Шаравара Р.І.	СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І ПРАВОВИЙ РОЗВИТОК КИЇВСЬКОЇ РУСИ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ	345
Піщанський А.А., Коломієць П.В.	ПРОБЛЕМИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ	350
Петренко А.О., Горошко А.А.	ПРАВОВИЙ СТАТУС АДВОКАТА В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	355
Тимошенко В.С., Шаравара Р.І.	СПАДКОВИЙ ДОГОВІР І ЙОГО ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ	358
Шуняков Г.І., Кальян О.С.	ОСОБЛИВОСТІ НОРМАТИВНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ	362
Шаравара Р.І.	ФОРМУВАННЯ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ ПІДХОДІВ ДО ЕКОНОМІКО- ПРАВОВОЇ ПРИРОДИ ЦІННИХ ПАПЕРІВ	366

Олефіренко О.В., Шаравара Р.І.	ТРАДИЦІЇ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ В УКРАЇНІ У XVIII СТОЛІТТІ	372
Чуча Ю.В., Шаравара Р.І.	ОСОБИСТІ НЕМАЙНОВІ ПРАВА ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХНЬОГО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ	378
Гупало С.О., Шаравара Р.І.	ПОРЯДОК РЕЄСТРАЦІЇ СУБ'ЄКТА ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ (СПД) – ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ В ОРГАНІ ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ	385
Пінчук А.Р., Шаравара Р.І.	РОЗВИТОК СПАДКОВОГО ПРАВА: ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНИЙ АСПЕКТ	390
Потоцький О.О., Шаравара Р.І.	ГАРАНТІЇ ЗДІЙСНЕННЯ ТРУДОВИХ ПРАВ ПІСЛЯ УКЛАДАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ	395
Шахмірамян С.В., Шаравара Р.І.	КОЛЕКТИВНІ ТРУДОВІ ДОГОВОРИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	402
Харченко Т.О., Шаравара Р.І.	ЗАХОДИ ГЕТЬМАНСЬКОГО УРЯДУ З РОЗРОБКИ НОВОГО ЗЕМСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА У 1918 РОЦІ	408

Ковалець Л.М., Шаравара Р.І.	ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ПРИРОДНІ РЕСУРСИ	414
Гак О.І., Коломієць П.В.	ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	418
Кривенко Н.В.	MUSIC COPYRIGHT LAW IN THE UNITED STATES OF AMERICA FOR SHEET MUSIC	422
Алієв А.О., Заїка В.М.	ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ В УКРАЇНІ В РАМКАХ ЇХ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ АДАПТАЦІЇ ДО УМОВ МИРНОГО ЖИТТЯ	425
Додусенко Н.В., Горошко А.А.	ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ЗЕМЛЮ В УКРАЇНІ	431
Нагорний В. В.	ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ ДОГОВОРУ ПРО ТРАНСФЕР ТЕХНОЛОГІЙ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ	436
Потапов О.М.	МУНІЦИПАЛЬНА ВИБОРЧА КОМПАНІЯ 1917 Р. НА ПРИКЛАДІ М. КИЄВА: ПРАВОВЕ ПІДґРУНТЯ, ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ, НАСЛІДКИ	440

Бацман О.С.	ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ЯК СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА	444
Козодав О.Ю.	СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗА КОНТРАКТОМ	448
Тилюк Б.В., Кравчун Н.П.	НОВЕЛИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУДОВОЇ РЕФОРМИ УКРАЇНИ	453
Пазушан А.В.	ПРОБЛЕМАТИКА КОНЦЕПЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ В РОЗРІЗІ ПОЛІТИЧНОЇ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНОТІ	456
Пивоварська К. Б.	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У ГАЛУЗІ ОСВІТИ.	461
Попок О.В.	ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СУДУ ПРИСЯЖНИХ В УКРАЇНІ	465

Жалій Т.В.	ПРАВОВИХОВНА РОБОТА З МОЛОДІЮ: ПОНЯТТЯ, ФОРМИ, НАПРЯМКИ, ПРІОРИТЕТИ	469
Таран Д.В., Кальян О.С.	МИРОВА УГОДА У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ	471
Ясинівський І.Г.	ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ ЯК ПІДСТАВИ ДЛЯ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПРОЦЕДУРИ МЕДІАЦІЇ В ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ	478
Черкас В.В.	ПРАВОВИЙ НІГЛІЗМ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ	482
Кальян О.С.	ПРОБЛЕМИ ГАРМОНІЗАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН	486
Кудінова А.Г., Кудінов Ю.М.	ПЕРЕВИЩЕННЯ МЕЖ «НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ» ТА ОБСТАВИНИ, ЩО НЕ Є ПЕРЕВИЩЕННЯМ МЕЖ НЕОБХІДНОЇ ОБОРОНИ	494

Мякушко Н.С.	ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ФІНАНСОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ДЛЯ ПІДТРИМКИ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ (на прикладі досвіду України, Чехії та Греції).	507
Черчатий О. І., Лахижа М. І.	РОЛЬ ТА ЗАВДАННЯ СИСТЕМИ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ У ПОСИЛЕННІ ПРАВОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД В УКРАЇНІ	514
Шаповал В. Д.	АДВОКАТУРА УКРАЇНИ ТА ЇЇ РОЛЬ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ГРОМАДЯН НА ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ	520
Шаповал С.М.	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЧАСУ ВІДПОЧИНКУ У ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ	523
Таций Т.Р., Шаповал С.М.	ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРАЦІ, ЯК ОДНІЄЇ З ВАЖЛИВІШИХ СВІТОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	535

Мостепанюк Є.М., Шаповал С.М.	ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНЕ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	531
Сарана С.В.	ПОДАТКОВІ РЕЖИМИ У ПОДАТКОВОМУ ПРАВІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА СТРУКТУРУ ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	540
Маньківський О.І., Короєд С.О.	ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ	545
Йосипенко М.О., Кальян О.С.	ОСОБЛИВОСТІ ДОКАЗУВАННЯ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ	550
Кириленко М. Ю., Короєд С.О.	ОКРЕМІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ	555
Косар Ю.М., Кальян О. С.	ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПРЕДСТАВНИКІВ СТОРІН ЯК УЧАСНИКІВ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ	561

Плетінь О.Г., Короед С.О.	ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	568
Стрюк І.В., Короед С.О.	ОСОБЛИВОСТІ ДОКТРИНАЛЬНОГО РОЗУМІННЯ ПРАВОВІ ПРИРОДИ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН	572
Сизенко Д.О., Кальян О.С.	ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНОЇ ДОГОВОРНОЇ ПРАВСУБ'ЄКТНОСТІ	576
Сус А.В., Короед С.О.	ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ ТРАНСПОРТНИХ ПОСЛУГ	581
Сус Л.М., Короед С.О.	ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБНОГО ДОГОВОРУ В УКРАЇНІ	587
Штомпель А.В., Короед С.О.	УСТАНОВЧІ ДОКУМЕНТИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	591
Кальян С.Є.	ДЕЯКІ ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН	595

Єсін В. Клевака Л.П.	ПРАВА ОСІБ З ОБМЕЖЕНИМИ РОЗУМОВИМИ МОЖЛИВОСТЯМИ	600
Шевченко Ю.В. Клевака Л.П.	ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ «УНІВЕРСИТЕТУ ТРЕТЬОГО ВІКУ»	604
Монастир'єва М.Г. Горошко А.А.	ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ В УКРАЇНІ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ	611

Наукове видання

**Права людини в Україні: сучасний стан та механізм реалізації
Збірник матеріалів
Регіональної науково-практичної конференції**

м.Полтава, 7 грудня 2016 року

**Верстка Коваленко В.Ф.
Редагування Рябокінь Н.О.
Дизайн обкладинки Глоба А.С.**

**Матеріали подано в авторській редакції
Редакційна колегія не несе відповідальність за зміст матеріалів**

Формат 60x84/16. Умовн. Друк. арк.25.11.

**Полтавський інститут економіки і права
вищого навчального закладу «Відкритий міжнародний
університет розвитку людини «Україна»:
36011, м. Полтава, проспект Першотравневий, 19/2
Тел. (0532) 50-99-66
E-mail: piel-admin@ukr.net**

ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА
ВНЗ “Відкритий міжнародний університет
розвитку людини “Україна”

- СПЕЦІАЛЬНА ОСВІТА/
АДАПТИВНА ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА
- ФІЛОЛОГІЯ (ПЕРЕКЛАД)
- ПРАВО
- ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА
СТРАХУВАННЯ
- СОЦІАЛЬНА РОБОТА

36011, м.Полтава
просп.Першотравневий, 19/2

050-404-28-04; 0532-50-99-66
piel-admin@ukr.net

<http://pl.vmurol.com.ua> • piel-admin@ukr.net
